

Vasile Ilinca

# Dicționar de expresii românești în contexte (DERC)

S – Z

Volumul al IV-lea



Presa Universitară Clujeană

VASILE ILINCAN

DICȚIONAR DE EXPRESII ROMÂNEȘTI ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

S - V

VOLUMUL AL IV-LEA



VASILE ILINCAN

DICTIONAR  
DE EXPRESII ROMÂNEȘTI  
ÎN CONTEXTE

[*DERC*]

S - Z

VOLUMUL AL IV-LEA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2021

*Referenți științifici:*

**Prof. univ. dr. Rodica Nagy**

**Prof. univ. dr. Ioan Oprea**

ISBN general 978-973-595-856-5

ISBN specific 978-606-37-1070-4

© 2021 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

**Universitatea Babeș-Bolyai**  
**Presa Universitară Clujeană**  
**Director: Codruța Săcelean**  
**Str. Hasdeu nr. 51**  
**400371 Cluj-Napoca, România**  
**Tel./Fax: (+40)-264-597.401**  
**E-mail: editura@ubbcluj.ro**  
**<http://www.editura.ubbcluj.ro/>**

## LISTA ABREVIERILOR<sup>1</sup>

arg. .... argou, argotic	lsg. .... la singular
arf. .... argotic și familiar	
asr. .... astăzi rar	Mar. .... Maramureș
	Mat. .... matematică
Ban. .... Banat	Mil. .... termen militar
bis. .... termen bisericesc	mls. .... mai ales
Buc. .... Bucovina	Mol. .... Moldova
Cdp. .... calc după	mpl. .... mai ales la plural
Cmr. .... comerț	Mun. .... Muntenia
d. .... despre	nob. .... neobișnuit
dep. .... depreciativ	
	Olt. .... Oltenia
etc. .... etcetera	
euf. .... eufemistic	pan. .... prin analogie
	pes. .... pescuit
fam. .... familiar	pex. .... prin extensiune
fig. .... figurat	pfm. .... popular și familiar
frm. .... franțuzism	pgn. .... prin generalizare
frp. .... formulă de politețe	plut. .... plutărit
	pop. .... popular
gmț. .... glumeț	prt. .... peiorativ
îcn. .... în construcții negative	Psr. .... păstorit
imp. .... la imperativ	Pub. .... publicistică
irn. .... ironic	reg. .... regional
iuz. .... ieșit din uz	Rel. .... religie
îf. .... în forma/formele	spc. .... specializat
îlsd. .... în limbașul soldașilor	Spt. .... sport
înv. .... învechit	subst. .... substantivat
îppl. .... în poezia populară	
îrg. .... învechit și regional	șfg. .... și la figurat
îvp. .... învechit și popular	
îvr. .... învechit și rar	Top. .... topografie
	Trs. .... Transilvania
Jur. .... științe juridice	trv. .... trivial
liv. .... livresc	v. .... vezi
ljc. .... la jocul de cărți	
lpl. .... la plural	vlg. .... vulgar

<sup>1</sup> Abrevierile cu inițială majusculă indică domenii de activitate sau provincii istorice românești. În interiorul parantezei explicative, prima abreviere începe cu majusculă, următoarele fiind scrise cu inițială minusculă.



## S

### SABIE

**(A fi) cu cumpăna într-o mână și cu sabia în altă mână** = (A fi) fals, fățarnic:

*Dar au mai trecut pe aici și oștile lui Ioanițiu, au trecut și Genovezii, și străluciții Venețieni, cu sabia într-o mână și cu cumpăna negustorului în alta.* (MIHAIL SADOVEANU)

[...] apoi, și la alte lucruri, și anume la acea apariție simbolică, legată la ochi, cu cumpăna într-o mână și sabia în cealaltă mână. (TEODOR T. MANDREA)

**(A fi) sabie cu două tăișuri** = Se spune despre o situație care prezintă, în același timp, avantaje și dezavantaje pentru cineva sau pentru ceva:

*Și, totuși, dreptatea e sabie cu două tăișuri. Și forța, și nonrezistența te pot arunca în valurile răului.* (TRAIAN CHELARIU)

*Sora mijlocie simțise, totuși, că victoria câștigată tocmai atunci când se aștepta mai puțin, era ca o sabie cu două tăișuri* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Cele trei mari întrebări: chestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei atârnă ca o sabie cu trei tăișuri asupra noastră și va depinde de la înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinței.* (MIHAI EMINESCU)

**A avea gura ca o sabie** = A fi flecar; a fi cicălitor:

*Pe de altă parte cucoana Profira, deși avea o gură-sabie, care nu mai tăcea, repede se înduioșase [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

*Iar Gavril al Costăchioaei – un flăcău încrucișat, cu gura sabie, – numai începe a râde [...]* (IDEM)

**A încrucișa săbiile. v. încrucișa.**

**A pune mâna pe sabie** sau **pe săbii** ori (înv.) **a se scula cu sabie** = A porni la luptă (înmarmat cu o sabie):

*Tot mai încruntați de ură Am pus mâna pe săbii.* (G. CĂLINESCU)

**A scoate** (sau **a trage**) **sabia** = A se pregăti de luptă, de atac; a începe o agresiune (folosind sabia):

*Pe când vrea să iasă pe ușă, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea.* (I. L. CARAGIALE)

*Iar la Vodă Tomșa am tras sabia cu toți orheienii și lăpușnenii sprijinind Domnia.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A stăpâni cu sabia în mână** = A stăpâni folosind forța (armată):

*Stăpâni până în zilele din urmă cu sabia în mână.* (NICOLAE IORGA)

**A trece** (sau **a lua, a trage**, (înv.) **a pune**) **în** (sau **sub, prin**) **sabie** (sau **paloș, săbii**) (pe cineva) sau **a trece prin ascuțișul** (sau **tăișul**) **sabiei** (sau **paloșului**) (pe cineva) = A ucide cu ajutorul sabiei sau a altor arme; a ucide cu ajutorul unor mijloace violente:

*Creștinii... mai pe toți turcii câți se aflau acolo îi trecură prin ascuțișul sabiei.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*Pe căzacia ce se închinaseră la Șfed pe toți i-au pus supt sabie.* (ION NECULCE)

*Pre câți au mai aflat vii, pre toți supt sabie i-au pus.* (DIMITRIE CANTEMIR)

*Pe care-l prindea, pe sub paloș îl trecea, până când îl isprăvea.* (POP.)

**A trece prin** (sau, înv., **a călca cu**) **foc și (prin) sabie** (**o țară, un oraș** etc.) = A nimici, a distruge prin incendiere și masacrare:

*La vestea că satele sunt trecute prin foc și sabie, mulți dintre soldații combatanți au cerut să fie lăsați la vetre pentru a-și apăra copiii și avutul de invadatori.* (STUDIA UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI, 1960)



*Ba te mai și laudă ca trecând prin foc și sabie omenirea, ai eliberat-o de la tiranii, ce nu sunt și nici n-au fost.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

**A-i tăia gura în săbii** = A vorbi în mod curent o limbă:

*Băiatul... era deștept și-i tăia gura în săbii și pe românește și pe franțuzește.* (I. A. BASSARABESCU)

**A-și pune capul (teafăr sau teafăr și nevinovat, sănătos) sub sabie** = A-și cauza singur un necaz, o nenorocire:

*Zaharia Duhu... își frânsese mâinile și-și pusese capul teafăr și nevinovat sub sabie.* (CEZAR PETRESCU)

**Sabia lui Damocle(s)** = Se spune despre un mare pericol care amenință în orice moment situația cuiva sau a ceva:

*Revizuirea tratatelor atârnă pe capul țărilor mici ca o sabie a lui Damocle.* (N. TITULESCU)

*Dar unchiul Nicolae a trăit cu sabia lui Damocles deasupra capului ani de zile, cu o vrăjitoare alături.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 97, 2002)

**Sabia lui Dumnezeu** = Se spune despre o pedeapsă aspră, despre o nenorocire suportată (dar meritată):

*Ca și evreii, stăm între binecuvântare și blestem, între lacrima lui Dumnezeu și sabia lui neiertătoare.* (TEȘU SOLOMOVICI)

*În Macedonia, femeia care descântă „de șoareci și de șerpi”, în ajunul lui întâiu Mai, aleargă prin casă și zice: „Fugiți șoareci, fugiți șerpi, că vine sabia lui Dumnezeu” [...] (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1928)*

**Sabie cu două tăișuri** = Se spune despre o situație care prezintă, în același timp, avantaje și dezavantaje pentru cineva sau ceva:

*Dar bage de seamă guvernul că sabia pe care a prins-o în mână e o sabie cu două tăișuri.* (VALERIU BRANIȘTE)

*Limba este o sabie cu două tăișuri. Ascute-o ca să fie osânditoarea păcatelor pe care le săvârșești, și nu o îndrepta împotriva fraților tăi, ca să le faci rău.* (<https://doxologia.ro/>)

## SAC

**A cumpăra mâța în sac** (Arg.) = **a**) A cumpăra o marfă fără a-i verifica, în prealabil, calitatea:

*În adevăr, cine dă bani înțelege să i să dea ceva cert în schimb, iar nu să cumpere mâța în sac, ierteni-se expresiunea.* (DIMITRIE ALEXANDRESCU)

**b**) A accepta un lucru, o idee, o afacere etc., fără o verificare prealabilă:

*Ei sunt supărați și povestesc faptul că au cumpărat „mâța în sac”, așa s-a exprimat proprietarul [...] (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 13, 2002)*

**A da de fundul sacului** (sau **a ajunge la fundul sacului**) (Pfm.) = A sărăci:

*Pentru plăcerile și comoditățile vieții nu cheltuia decât ceea ce mai rămânea, și când ajungea la fundul sacului, strângea băierile pungii și zicea: „Atât și mai mult nu!” (IOAN SLAVICI)*

*Reuși cu greu să-mi comunice cât de greu o duce, înfiorător de greu, că de multe ori chiar avea impresia că a ajuns la fundul sacului.* (GH. SCHWARTZ)

*Cine tot ia din sac și la loc nu pune, dă de fundul sacului.* (ARINA AVRAM)

**A deșerta sacul** (sau **plosca**) (**până la fund**). v. **deșerta**.

**A duce** (sau **a căra**) **sacul** (sau **sacii**) **la moară** = A munci din greu:

*Am mâncat azi destul și n-am cărat saci la moară.* (CEZAR PETRESCU)

**A fi sac fără fund** (sau **spart**) = **a**) A fi lacom, nesățios; (spec.) a fi mândăcios:

*Pesemne c-aista-i Flămânzilă, foametea, sac fără fund, sau cine știe ce pricopsală a fi.* (ION CREANGĂ)

**b**) A fi risipitor:

*Sac fără fund (să zice pentru cei ce nu știu cum să-și păstreze averea și pentru cele ce nu poți le da dă fund).* (IORDACHE GOLESCU)

c) A ști (și povesti) multe snoave, anecdote, gume:

*Uneori cânta lucruri vesele, era un fel de izvor nesecat, sac fără fund, cum îi ziceau prietenii.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A găsi sac de bucate** (Reg.) = Se spune despre cei cărora le reușesc toate:

*A găsit sac de bucate.* (MIHAI EMINESCU)

**A se vedea cu sacii-n car** (sau **în căruță**) (Reg.) = A fi ferit de primejdii, de surprize neplăcute; a se asigura:

*[...] niște fripturiști nenorociți care numai rău au făcut după ce s-au văzut cu sacii-n căruță și au fost aleși.* (RADU ALDULESCU)

*Având însoțitor, mămliga „a mers” mai bine pe gât și până la urmă „m-am văzut cu sacii-n căruță”, adică sătul.* (DUMITRU FARANGA)

*Văzut cu sacii în căruță, Iordache nu a ezitat să demonstreze faptul că puterea i s-a urcat la cap.* (<http://www.secundatv.ro/>)

**A umbla cu capul între urechi** (sau **în sac**). v. **cap**.

**A-și dezlega sacul** (sau **traista**). v. **dezlega**.

**A-și găsi** (sau, înv., **a-și nimeri**) **sacul** (sau **gaura**) **peticul**. v. **petic**.

**A-și pune sacii în car** = A-și rezolva treburile:

*Când și-a văzut sacii în car, tânăra și-a adus aminte că are și inimă și i-a spus belgianului că nu-l iubește, că nu mai vrea să se mărite cu el și i-a cerut s-o lase în pace.* (<http://citolnudoare.ro/>)

**A-și umple sacul** = **a)** A realiza un câștig mare:

*Vorba tatei: „Condacul umple sacul, și troparul hambarul, măi băietel!” Ce umblăm noi chinându-ne cu gramatica, Ștefănescule?* (ION CREANGĂ)

*Tu știi că nu-i cer bani lui Dumnezeu pentru mine, dar aș vrea odată să se umple sacul fără fund al acestei gospodării!* (ALICE VOINESCU)

**b)** (Rar) A mânca foarte mult.

**N-a intrat vremea** (**n-au intrat zilele**) **în sac**. v. **intra**.

**Și-a găsit sacul peticul** sau **cum e sacul așa-i și peticul** (sau **cârpala**). v. **petic**.

**SACA**

(Mare) **cât un dop** sau (pop.) **dop de saca**. v. **dop**.

**SACAGIU**

**A vinde castraveți** (sau **pepeni, apă, gogoși, flori**) **la grădinar** (sau **la sacagiu, la gogoșar**). v. **vinde**.

**SAD**

**A avea** (sau **a fi cu**) **sadul** (**bun**) **la vorbă** = **a)**

A vorbi cu rost, cu seriozitate:

*Ne place de dumneata, că ești om cu sadă la vorbă și cu tâlc la muncă.* (POP.)

**b)** A avea chef de vorbă.

**SAFTIAN**

**A avea urechi de cârpă** (sau **de saftian**). v. **ureche**.

**A fi gros de obraz** sau **a avea obraz gros** (reg., **de săftian, de scoarță** etc.) sau **a-i fi cuiva gros obrazul**. v. **obraz**.

**SALATĂ**

**A mânca o salată** = **a)** A suferi o muștură. **b)** A fi zdrobit în bătaie:

*Pe la noi, când este cineva bătut de cătră altul, îi zic că a mâncat o săferdè; unii îi zic salată, alții naframă, alții acritoare...* (B. P. HASDEU)

**A-i face o salată** (cuiva) (Fam.) = A certa, a muștura, a ocări (pe cineva):

*Acum să vezi ce salată o să-mi facă!* (HORIA LOVINESCU)

### SALĂ

**A face sala plină (goală) sau săli pline (goale)**

(D. spectacole) = A (nu) avea public numeros:

*S-a dovedit în dese rânduri că, cu condiția de a nu lăsa să intre gratuit în teatru decât numai jumătatea publicului, nu a izbutit administrația respectivă să aibă totdeauna săli pline;* (I. L. CARAGIALE)

*Ultimele spectacole ale anului s-au dat mai mult cu sala goală; dintotdeauna, publicul a ocolit teatrul când actorii s-au dat în spectacol în afara scenei.* (IOAN MASSOFF)

### SALBĂ

**Salba dracului** = Om rău, afurisit, ticălos:

*Pe un alegător din colegiul I îl corupi împingându-l cu făgăduința că pui pe nepotu-său în slujbă. Un nepot prost – o salba dracului – mai mult într-o funcție a statului.* (MIHAI EMINESCU)

*Nepotul meu e chiar salba dracului.* (VASILE ALECSANDRI)

### SALCÂM

**A umbla cu vorbe pe după salcâm** (Rar) = A vorbi pe ocolite:

*N-am umblat cu vorbe pe după salcâm, cum zicea... Gheorghiu.* (ION PAS)

### SALCE

**A se pune la salce** sau **a intra în** (sau **a ieși din**) **salce** (Reg., iuz.) = A urma un tratament cu salce; a începe (sau a termina un tratament cu ceaiuri din salce):

*În desperare de a se mai îndrepta cu doctorii, Xenopol se puse în salce la o babă unde stătu șase săptămâni într-o căldură constantă de aproape treizeci de grade – ceea ce-i pricinui un fel de transport la creieri.* (IACOB NEGRUZZI)

*El a făcut greșeala să se puie la salce la o doftoroaie.* (ION CREANGĂ)

### SALCIE

**A umbla** (sau **a se da**) **pe după salcie** (Fam.) =

A vorbi pe ocolite:

*Zi-i, mă, pe nume, ce îmi umbli pe după salcie?* (ION PAS)

*Te dai după salcie!... Ce mai epurare etnică ar face cu tine dacă te-ar prinde că latri românește!* (ADRIAN BUȘILĂ)

*Eu am mărturisit adevărul, nu m-am dat după salcie...* (FLORIN LOGREȘTEANU)

### SALON

**A fi salon** (Arg.) = (D. persoane) A fi de calitate bună; a fi distins:

*Cum sunt băiat salon, am să-ți închiriez o tarabă în piață să vinzi brânză.* (EUGEN PATRICHE)

**Fii salon!** (Arg.) = Ține-te de cuvânt! Nu fi mojiç!

*Și atunci? – Atunci te aștept în Cerbul. Acum mai fii salon și dă-mi o țigară.* (DUMITRU CRUDU)

*Bineînțeles, când treci de primul interviu, fii băiat salon și fă un gest simbolic.* (CORNEL BĂLAN)

### SALTEA

**(De) pe saltea** = **a)** Fără a se obosi, fără a face ceva:

*N-am așteptat zilele să treacă, pe saltea.* (TUDOR ARGHEZI)

**b)** Fără să-l coste ceva.

**A pune** (sau **a avea**) **sub saltea** = A-și face sau a avea economii:

*Avea bani sub saltea.* (ION PAS)

*Prilejul cel mai bun este acum când e o economie pusă la păstrare sub saltea.* (IDEM)

**A șede** (sau **a sta**) **pe saltea**. v. **șede**.

### SALUTA

**A saluta din mers** (pe cineva) (Arg.) = A pleca, a părăsi pe cineva:

*Trump îi face valiza lui Obama și o salută din mers pe Hillary. (<http://sokant.ro/>)*

## SALVA

**A salva aparențele. v. aparență.**

**A salva situația** = A reuși să îndrepti o situație neplăcută, grea, precară:

*– Să vedem ce-om visa la noapte!... nu era dintre cele mai rele, dar mă puneam într-o situație deosebit de grea, neavând în cap nici o idee de cum aș putea salva situația. (ONISIFOR GHIBU)*

*Cererea iminentă a unui împrumut din partea oficialităților germane, pentru a salva situația, a fost refuzată de bancherii americani [...] (EMILIAN BOLD)*

## SANCHI

**De sanchi** (sau **de chichi**) (Arg.) = De aia, pentru că așa vreau eu:

*A stat în pușcărie trei ani. Doar așa, de sanchi. (<http://m.jurnalul.ro/>)*

*O fac din timiditate, de teamă, de durere în cot, de sanchi sau de chichi și de un leu ridiche. (<http://www.jupanu.ro/>)*

**Sanchi pontu** (Arg.) = Se spune cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei primejdii iminente:

*Popa de colo, nici una... nici două, scoase trei hârtii și le pune sanchi-pontu pe masă... (D. D. PĂTRĂȘCANU)*

## SANDVIȘ

**A face sandviș** (pe cineva) = A strivi (pe cineva); a bate pe cineva (strivindu-l):

*[...] covorul roșu pe care pășise din cauza curentului generat de elice, s-a rulat atât de rapid, încât l-a făcut sandviș pe un activist neatent. (GEORGE GEACĂR)*

*Practic, sunt făcuți sandviș și strânși cu menghina celor care dețin pârghii ale puterii și ascultă, cuvânt cu cuvânt, de comandă. (VICTOR RONCEA)*

## SANIE

**A lua cuiva roatele de la sanie** (Reg.) = A nu avea ce să iei de la cineva (atât e de sărac):

*Ia-mi roatele de la sanie, na! Se ridică și lovi cu ciomagul podeaua: Plec! (CORNEL RUSU)*

## SANTINELĂ

**A fi de santinelă** = A fi de serviciu, de pază:

*Să dorm? Glumiți, domnișoară Corina, eram de santinelă. (MIHAIL SEBASTIAN)*

*Acuma să-mi arăți tu, Gheorghe Neculai, cum ai să faci când îi fi de santinelă. (ANTON BACALBAȘA)*

## SAPĂ

**A ajunge** (sau **a se vedea, a aduce, a lăsa**) **la** (ori **în**) **sapă de lemn** = A se ruina:

*Mi-a mâncat starea și m-a lăsat în sapă de lemn. (NICOLAE FILIMON)*

*Pierde tot, și din gospodar de frunte,... se vede la sapă de lemn. (AL. VLAHUȚĂ)*

*O să m-aduci în sapă de lemn! (BARBU DELAVRANCEA)*

*În loc să-i scoată de la nevoie, în scurt timp îi aducea la sapă de lemn. (POP.)*

**Sapa și lopata** (Fam.) = Moartea:

*Belea, de care nu poate scăpa, fără numai o dată cu viața...: sapa și lopata are să-l scape. (P. ISPIRESCU)*

*Numai sapa și lopata gândeam să ne despărțescă. (C. NEGRUZZI)*

## SARAMURĂ

**A-și băga carnea în saramură** (pentru cineva). v. **băga**.

**A-și pune pielea ori carnea (în sau la saramură) pentru cineva** (sau **pentru ceva**). v. **piele**.

## SARCINĂ

**A cădea** (sau **a reveni**) **în sarcina cuiva** = A fi de datoria cuiva:

*În sarcina lui cădea să îngrijească de pisici.* (DAMIAN STĂNOIU)

*Întreținerea cădea în sarcina arendașului.* (LIVIU REBREANU)

*Ce-i drept, Hubăr avea și el tovarăș pe prietenul său Liubicek; deoarece însă el era în slujbă, iar Liubicek era chiar beamter [funcționar], numai ei singuri știau de tovarășie și sarcina cădea întregă asupra Marei.* (IOAN SLAVICI)

*Și vouă și mie ne revine sarcina să avem ochii deschiși.* (LUCIA DEMETRIUS)

**A pune în sarcină** (D. sisteme fizice ori tehnice producătoare de energie) = A pune în funcțiune:

*M-au trezit din somn zornăitul lanțului și încordarea motoarelor, care fac să vibreze pereții când sunt puse în sarcină.* (RADU TUDORAN)

**A pune** (ceva) **în sarcina cuiva** = A face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva):

*Cititorul va ține seamă de această împrejurare și nu va pune în sarcina mea și această scădere a volumului de față.* (G. IBRĂILEANU)

*– Știu, răspunse Mustafa; dar eu sunt oștean. Ce pot pune leșii în sarcina beifului [(inv.) titlu dat de turci domnilor țărilor românești] nostru de la Moldova?* (MIHAIL SADOVEANU)

## SARE

**A (-i) fi (cu) mâna** (sau **cu mâinile**) **de sare** = A avea ghinion:

*Câte flori pe iaz în sus/ Toate cu mândra le-am pus.../ Le-am pus cu mâna de sare/ Și niciuna nu răsare.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A (nu)-i fi cuiva de ceva** (sau **a (nu)-i veni cuiva să facă ceva cum (nu) îi este câinelui a linge sare**). v. **câine**.

**A da** (sau **a pune**) **sare** = A săra:

*Murăturile mi-au ieșit prost anul ăsta, am pus prea multă sare, mama ei de sare...* (<https://www.guerrillaradio.ro/>)

**A făgădui** (sau **a cere**) **marea cu sarea și (Oltul cu totul ori munți de aur)**. v. **făgădui**.

**A fi ca sarea-n bucate** = A fi potrivit, adecvat:

*– Cum mă iubești tu, fata mea? – Ca sarea în bucate, tată! răspunse și ea cu fața senină, zâmbind cu dragoste firească și lăsându-și ochii în jos, de rușine că vorbi și ea.* (P. ISPIRESCU)

*De aceea/ Taci, să-ți fie casa casă și masa masă/ Glumele să-ți fie ca sarea-n bucate./ Ca să nu-ți zică cineva:/ Vorbe bune dar nesărate.* (ANTON PANN)

*Mama lui în colț l-a pus/ Și cu dojană i-a spus: „Sarea-i bună, din păcate./ Pusă numai în bucate.../ Și dulceața-i foarte bună./ Dar nu cu sarea-mpreună./ Că la un loc de le-ai pus/ Bunătatea lor s-a dus.”* (MIHAI CODREANU)

**A ieși înaintea cuiva** sau **a întâmpina** (pe cineva) ori **a primi** (pe cineva) **cu pâine și sare** = A întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste:

*Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte... cu pâni și sare vor ieși vouă-nainte!* (VASILE ALECSANDRI)

*Boierii și capii bisericii întâmpină cu pâine și cu sare pe noul domn, pe Ioan Vodă, un fiu din flori al lui Ștefan-Vodă.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Și ce speranțe se puneau în tine./ Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale./ Cu pâine și cu sare!... Osanale!* (IDEM)

**A mânca pâine și sare** (de pe un talger) **cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mânca toți o pâine și o sare** ori **a mânca (cu cineva sau toți) dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**). v. **mânca**.

**A mânca pâinea** (sau **pâinea și sarea** ori **pita**) **cuiva**. v. **mânca**.

**A nu avea (nici) sare de mămăligă** = A fi foarte sărac:

*N-are nici sare pentru mămăligă.* (IULIU A. ZANNE)

*Mai cu seamă când sunt țerani cari, la asemenea zile, n-au nici sare de pus în mămăligă, nu e păcat să li se mai ceară și acest bir*

*neprevăzut în nicio lege din Țara Românească?*  
(NEAMUL ROMÂNESC, vol. 4)

**A pune (sau a turna) sare (sau oțet) pe rană** = A provoca (cuiva) o durere sufletească sau iritare, reactualizând o problemă delicată, insistând asupra ei etc.:

*În rest, n-au fost probleme, nu m-a surprins nimeni, iar în ziua aia, pe la trei, mi s-a părut că ticăitul ceasului deșteptător nu-mi mai dă cu tifla, ci îmi pune sare pe rană.* (FLORIAN FILIP)

*De ce începeți să turnați oțet pe rană și să puneți paie pe foc?* (SILVIU URDEA)

*Ferindu-se să toarne sare pe rană în asemenea situație, el vorbi înadins cu oarecare ironie.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, martie, 1954)

**A se amesteca în toate ca sarea-n bucate** = A se amesteca în numeroase probleme, treburi etc. care nu îl privesc:

*[...] dar am dori să vedem patriotismul amestecat numai acolo unde își are locul, sarea este bună, însă numai în bucate, iar nu și în dulcețuri.* (NICOLAE FILIMON)

**A se avea ca sarea-n ochi** (Arg.) = A se antipatiza:

*Și le era drag ca sarea-n ochi pentru că le spunea inima ce om fără de lege este Spânul.* (ION CREANGĂ)

*Și aceasta cu atât mai mult cu cât tomaticul flăcău, după cât se părea, de pe acum îi cam stătea ca sarea în ochi.* (MICU SECUIU)

*Iar judecătorul, le era drag ca sarea-n ochi. Parcă n-avea altă treabă decât să-i trimită pe băieți la temniță.* (<https://evz.ro/>)

**A trimite** (pe cineva) **la ocnă** (sau **la închisoare, la temniță ori la sare**). v. **trimite**.

**A-i fi** (reg. **a-i avea, a-i sta** etc.) **cuiva (drag) ca sarea-n ochi** = A-i fi cuiva antipatic, nesuferit:

*Fetele împăratului însă priveau la verișor... cum privește câinele la mătă, și le era drag ca sarea-n ochi: pentru că le spunea inima ce om fără de lege este Spânul.* (ION CREANGĂ)

*Numai noi, vite de muncă, vă suntem dragi ca sarea în ochi...* (IDEM)

*[...] boierii unguri își aduceau iar aminte că Riga nu-i omul lor și le stă ca sarea în ochi, altora ca un ghimpe subt unghie.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i pune sare pe coadă** (cuiva) = **a)** A nu putea fi ajuns din urmă, a fi de negăsit, a se face nevăzut:

*Acum să-i pună sare pe coadă... Prinde orbul, scoate-i ochii!* (CEZAR PETRESCU)

*Că așa trebuie s-o țin, una și bună, altfel cum să-i zică vaca să fii matale sănătos de când am tăiat-o, poftim de ia-o și pune-i și sare pe coadă.* (VARUJAN VOSGANIAN)

**b)** A irita, a enerva (pe cineva):

*Sărise în sus de parcă i-a pus cineva sare pe coadă.*

**Marea cu sarea** sau **sarea și marea**. v. **mare**.<sup>2</sup>

**Sarea pământului** (sau, rar, **a lumii, a poporului** etc.) = Reprezentanții de frunte, de bază ai unei societăți sau ai unui grup social:

*Cei mulți, săraci și proști, Teosva, sunt sarea pământului.* (MIHAIL SADOVEANU)

*– O, nobili urmași ai strămoșilor nobili, voi sunteți sarea Pământului.* (TITUS POPOVICI)

**Sarea-i bună în fiertură, însă nu peste măsură** = Un lucru este util când este folosit la locul lui și în mod cumpătat:

*Sarea-i bună la fiertură,/ Însă nu peste măsură.* (IULIU A. ZANNE)

**SAT**

**A face sat (unde va sau cu cineva)** (Pop.) = A rămâne mult (unde va sau cu cineva):

*Descalecă iute,/ Încalecă, du-te,/ Sat nu face.* (ANTON PANN)

**A fi (un) sat fără câini** = A rămâne de izbeliște:

*Republica literelor românești a fost până acum un sat fără câini.* (I. L. CARAGIALE)

*X ar fi devenit un profesor mediocru, nesilit de nimenea, se simte în sat fără câini și umblă cu mâinile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță pe care natura n-au voit să i-o deie.* (MIHAI EMINESCU)

*Ș-apoi știi că într-un sat fără câini se primblă mișeii fără băț!...* (BASARABIA, vol. 1-6, 1997)

**A fi poșta satului** (sau **a umbla cu poșta**). v. **poștă**.

**A mânca ca în târgul** (sau **în satul**) **lui Cremene** (sau **ca în codru**). v. **mânca**.

**A se supăra** (sau **a se mânîia**) (pe cineva) **ca văcarul pe sat**. v. **văcar**.

**A umple satul** (sau **locul, lumea, rar, urechile lumii** etc.) sau **a se umple locul**. v. **umple**.

**Sat fără câini** (ori **satul lui Cremene**) = Loc fără pază, unde poate intra și ieși oricine și oricând; loc în care lipsește ordinea, organizarea:

*Silit de împrejurări normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câini și umblă cu mâinile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Pe vremea aceea nu era poștă de cai, nici telegraf, nici drum-de-fier, abia de erau drumuri bătute; iar hoții foiau în toate părțile ca prin satul lui Cremene.* (NICOLAE GANE)

*Lumea aceasta nouă nu e un sat fără stăpân, nu e satul lui Cremene.* (CONSTANTIN NOICA)

## SATISFACE

**A(-și) satisface serviciul militar** (sau **a face armata**) (D. militari în termen) = A îndeplini serviciul militar:

*Revenit la Calcutta, părăsește India, în decembrie, pentru a-și satisface serviciul militar în țară.* (MIRCEA ELIADE)

*Era la Bârlad când a cunoscut-o, își satisfăcea serviciul militar.* (MARIN PREDĂ)

*„La dreapta, la stânga, la stânga-mprejur!! – comanda Vancea așa cum învățase el însuși când făcuse armata.* (HORIA ARAMĂ)

*Acest negoț nepermis nu l-ar fi exercitat pentru nimic în lume Stamate dacă nu ar fi dus lipsă aproape completă de mijloace, fiind silit chiar să facă armata când era abia în vârstă de un an, numai ca să poată ajuta [...]* (URMUZ)

## SATISFACTIE

**A cere** (sau **a da**) **satisfacție = a)** A cere de la cineva (sau a da cuiva) dreptate; a cere să i se dea (sau a-i da cuiva) câștig de cauză:

*Trebuie o mână de fier care să știe să dea satisfacțiune aspirațiunilor naționale.* (ION GHICA)

*Se va cere satisfacție pentru omorârea evreilor la Galați, care din moment ce doreau să plece în Basarabia trebuiau considerați cetățeni sovietici.* (VASILE VASILOS)

**b)** A provoca (sau a accepta o provocare) la duel:

*Am văzut pe baron Spleny la Brown și mi-a zis că are să ceară satisfacție lui Eliad pentru pricina ce știi.* (ION GHICA)

*Apoi îi cere satisfacție pe teren, ceea ce-l determină pe Iorga să răspundă în plen [...]* (MIHAI CHIPER)

## SAȚ

**A (nu) avea** (sau (îvp.) **a (nu) afla, a (nu) vedea**) **saț** = A (nu) se putea sătura (niciodată), a (nu) ajunge la sațietate, a fi veșnic nesățul; (pex.) a (nu) fi mulțumit cu ce are:

*[Împăratul] nu mai avea saț de bogăție și nicio milă n-avea de supușii lui.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Când fierbe oala la foc, să nu mănânci că nu vei avea saț.* (ARTUR GOROVEI)

*Firea muierii saț nu are.* (IULIU A. ZANNE)

**A ține** (sau **a-i ține cuiva**) (**de**) **saț, a-i fi cuiva de saț** sau **a-și ține sațul** = A (se) sătura, a(-și) potoli foamea pentru mai mult timp:

*Peștele de undiță și mămăliga de râșniță  
nu țin saț.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Am mâncat colac cu cârnaț,/ Că ține  
mai bine de saț.* (POP.)

**A-și ține sațul** = A se sătura pentru mult timp:

*Îi ține sațiu ca și calului care, după ce trece  
drumul, iar flămânzește.* (ȘEZĂTOAREA, I)

### SAXANA

**(A fi) saxana de bani** (Reg.) = (A fi) plin de bani:

*Uite, bă, chimirul: saxana de bani.* (D.  
UDRESCU)

**Saxana briceag** = Se spune, ironic, despre un  
om nevoiaș, prost îmbrăcat:

*Cavaler gândac, sacsana briceag.*  
(SIMION FLOREA MARIAN)

### SĂLAȘ

**A da sălaș** (cuiva) = A găzdui (pe cineva):

*De când m-am întors sunt tot în acea  
odaie din catul a treilea, care ți-a dat sălaș și ție  
mai bine de-un an de zile.* (OCTAVIAN GOGA)

*Și ce am fi noi astăzi dacă biserica lui  
Christos n-ar fi dat sălaș și cultură superioară lui  
Petru Maior, lui Șincai, lui Klein ș.a. [...]* (AUREL  
C. POPOVICI)

*Se rugă de Amurg să-i dea sălaș până a  
doua zi.* (POP.)

**A face sălaș** (cu cineva) = A avea relații sexuale  
(cu cineva):

*Împăratul îndrăzni de grăi cătră ea cu  
pohta curvii: cum să se culce cu ea ... și așe face  
David sălaș cu ea.* (POP.)

**A se afla în sălaș** (Înv.) = A sălășlui, a-și avea  
locuința într-un anumit loc:

*Prenumărația se face la d. Fotila, carele  
se află în sălaș în casele d. marelui vornic  
Gheorghe Filipescu.* (MOSES GASTER)

### SĂLTA

**A plânge** (sau **a râde**) **de sare** (sau **de saltă**)  
**cămașa de pe el.** v. **plânge.**

**A sălta de bucurie** sau **a-i sălta** (cuiva) **inima**  
sau **sufletul (de bucurie)** = A simți o mare  
bucurie, a fi cuprins de o mare emoție:

*De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să  
nu-ți salte inima de bucurie când auzeai, uneori în  
puterea nopții, pe Mihai scripcarul din Humulești  
umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după  
dânsul și cântând [...]* (ION CREANGĂ)

*Îmi sălta inima. Omul acesta mă umplea de  
încredere. Simțeam că-și pune tot sufletul în joc, că  
astfel trebuie să izbutim...* (LIVIU REBREANU)

**A sălta gălbenușul** (Arg.; lumea interlopă) = A  
lua partea cea mai însemnată a unui câștig:

*E o înțelegere de-a lor mai veche, de pe  
vremea când Nina n-avea pașaport nemțesc și  
mai sălta gălbenușul prin tramvaie.* (RODICA  
OJOG-BRAȘOVEANU)

**A se sălta în vârfuri** = A-și desprinde călcâiele  
de la pământ, sprijinindu-și corpul numai pe  
vârfurile picioarelor:

*M-am săltat în vârfuri și am sărit... în  
gol.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Era înaltă, mai înaltă decât el chiar  
dacă se ridica pe vârfuri, de parcă picioarele ei  
subțiri, brune s-ar fi lungit melodios de câte ori  
el ar fi vrut să o întreacă sau s-o ajungă,  
ridicându-se pe vârfuri.* (NICOLAE BREBAN)

### SĂMÂNȚĂ

**A avea sămânță de vorbă** = A avea subiect de  
discuție:

*Călăuzul meu, care, cum am spus, avea  
sămânță multă de vorbă, mă deșteptă din acea  
mirare mută [...]* (AL. ODOBESCU)

*Deocamdată vrem să lămurim fiecare  
caz în parte, să nu mai existe sămânță de  
discuții [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

*Babele se încălziseră cu țuică și aveau  
sămânță de vorbă.* (EUGEN BARBU)



**A căuta sămânță de vorbă** = A căuta ceartă, poftă de a vorbi, a flecări:

*Iar cauți sămânță de vorbă, măi Buzilă?*  
(ION CREANGĂ)

*Nicu se opri chiar în drum și-o întrebă ce mai face, cătând, cum se zice, sămânță de vorbă.* (CONTEMPORANUL, V<sub>II</sub>)

*Începu a găsi sămânță de vorbă, începu... a-și aminti.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Bun de sămânță** (D. ființe) = Prolific:

*Ilenuța... era și bună de sămânță: pe tot anul făcea câte un copil.* (G. SION)

*– Sunt tatăl lor, și cocoșul eu l-am crescut, fiindcă era bun de sămânță, de mic călca găinile.*  
(DINU SĂRARU)

**Nici de sămânță** (sau **nici sămânță de...**) = Deloc, nimic:

*N-a mai lăsat para nici de sămânță în punga românului.* (ION GHICA)

*Dealtminteri aici în Sânger toată lumea vorbește că popa român din Budiu le-a spus încă astă vară: „În trei săptămâni nu va rămâne în țară nici sămânță de unghur.”* (IOAN CHINDRIȘ, GELU NEAMȚU)

**Pe rudă și pe sămânță.** v. **rudă.**

## SĂNĂTATE

**(A bea sau a închina) în sănătatea cuiva** = A bea sau a închina un pahar de vin sau de rachiu în cinstea cuiva, urându-i să fie sănătos, să aibă noroc etc.:

*E, cine-mi poate spune mie/ În sănătatea cui să-nchin.* (ȘT. O. IOSIF)

*Poți bea... în sănătatea aceleia care-ți va face fericirea vieții.* (I. L. CARAGIALE)

*Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soției dumitale... Să vă trăiască!* (IDEM)

*Cu toți am închinat și-n sănătatea tuturor am beut, dupăolaltă, până la fund.* (ION LĂNCRĂNجان)

**A întreba pe cineva de sănătate.** v. **întreba.**

**A lăsa sănătate** (Reg.) = A muri:

*– Mămuca, le luă cea mai tânără vorba din gură, mămuca nu face bine ce face; are de gând să ne lase sănătate, sărmana.* (ION CREANGĂ)

**A scoate** (pe cineva) **din sănătate** (Reg.) = A scoate pe cineva din minți:

*Și-ntâlnii o copiliță/ Cu părul lăsat pe țâță,/ Cam pe țâță, cam pe spate,/ De m-o scos din sănătate.* (POP.)

**A se juca cu sănătatea.** v. **juca.**

**A-și pune sufletul** (sau **avuția, capul, sănătatea, viața**) (pentru cineva). v. **pune.**

**În** (sau **pentru**) **sănătatea** (cuiva) = **a**) Urare făcută în cinstea cuiva atunci când se închină un pahar cu băutură:

*Dinu luă paharul și zise: în sănătatea cocoanei Duducăi!* (NICOLAE FILIMON)

**b)** Pentru a onora, a preamări pe cineva:

*Slujitorii moscali și pușcile sta pe deal de slobodzie focul pentru sănătatea împăratului.*  
(ION NECULCE)

**Mă închin de sănătate.** v. **închina.**

**Sănătate (bună)! = a)** Formulă de urare la despărțire:

*Sănătate bună, Aniță!* (IOAN SLAVICI)

**b)** S-a sfârșit, nu mai e nimic de făcut. Puțin îmi pasă! Atâta pagubă!:

*De voi izbuti să înduplec pe împăratul a ierta pe acești oameni de la moarte, mă voi încumeta să mă însărcinez și cu cealaltă treabă; iară de nu, sănătate bună!* (P. ISPIRESCU)

*Așadar, invitându-l pe a doua zi la prânz, am intrat în camera mea, unde m-am apucat să-ți scriu viața s. Grigorie, precum mi-a povestit-o Bogonos, silindu-mă a păzi cât s-a putut chiar și espresiile sale. Sănătate!* (C. NEGRUZZI)

**SĂNĂTOS, -OASĂ**

**(A fi) tare** (sau **sănătos ca piatra**). v. **piatră.**

**A (se) face bine** (sau **sănătos**). v. **face**.

**A nu fi sănătos dacă...** (Fam.) = A nu se putea abține sau reține de la ceva (rău); a nu se simți bine până nu face sau nu spune ceva (rău):

*Ești ca un câine, mă... Nu ești sănătos dacă nu împungi omu-n coaste.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A nu fi sănătos la minte** (sau **la cap**) = A fi (cam) nebun, zălud, smintit:

*Nu ești sănătos la cap!* (FLORENTIN SMARANDACHE)

*Omul sănătos la minte și la trup își crește și își educă mai bine copiii.* (MONITORUL OFICIAL, vol. 21, 2010)

**A o rupe la** (sau **de**) **fugă** (**la goană**, **la sănătoasa** sau **de-a fuga**). v. **rupe**.

**A râde sănătos** = A râde cu poftă, din toată inima:

*Râde gros, plin, sănătos.* (CAMIL PETRESCU)

*Ne făceam teatru la noi acasă, așa cum ne pricepeam, și să mă crezi că râdeam sănătos și nu ne ținea nicio cheltuială.* (DAMIAN STĂNOIU)

**A-și pune capul** (**teafăr** sau **teafăr și nevinovat, sănătos**) **sub sabie**. v. **sabie**.

**Nu-i boala sănătoasă** (Reg.) = Se spune despre o boală gravă:

*La Români se mai crede că cucul, când cântă prea aproape de o casă și în acea casă este un bolnav, vestește că „nu-i e boala sănătoasă”, că „se duce”. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)*

**Râs sănătos** = Râs puternic, din toată inima:

*E un bărbat tânăr cu gâtul vânjos, cu o explozie de optimism în gura deschisă într-un râs sănătos.* (G. CĂLINESCU)

**Să fii sănătos!** = a) Formulă de urare sau de mulțumire:

*Apoi dar, mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară! vorba de dinioarea; și-mi pare rău că*

*nu-i vărul Ion acasă, că tare-aș fi avut plăcere să ne scâldăm împreună...* (ION CREANGĂ)

*– Bine, Cosma, să fii sănătos! răspunse Herdelea râcâit de curiozitate.* (LIVIU REBREANU)

**b) Treaba ta, n-ai decât!**

**Să-l** (sau **să o** etc.) **porți sănătos** sau **sănătoasă**. v. **purta**.

## SĂPA

**A săpa groapa** (**cuiva** sau **a ceva**) = A căuta pe ascuns distrugerea sau înlăturarea cuiva; a unelti împotriva cuiva:

*Fiii oamenilor... săpară între fața mea groapă și cădzură într-însa.* (PSALTIREA)

*În groapă cade-acela ce altui groapa sapă.* (VASILE ALECSANDRI)

**A săpa pe cineva** = A căuta să compromită pe cineva; a defăima cu scopul de a-i clătina poziția socială:

*Săpa pe director într-ascuns, căutând să-l scoată din scaun.* (I. BOTEZ)

*Invidioșii intriganți căutară să-l sape și, după o campanie înverșunată prin grai și presă, reușiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.* (I. L. CARAGIALE)

**A-și săpa singur mormântul** = A-și cauza singur nenorociri care îi pot aduce moartea:

*În patimi, tu singur îți sapi mormântul.* (COSTACHE CONACHI)

**Sapă mai încolo!** (Arg.) = Pleacă de aici!:

*Ce ar fi să ne lași? Magazin sălajean și Graiul sălajului sunt ziare serioase. Dacă tu ești fan ztv, sapă mai încolo.* (<https://www.magazinsalajean.ro/>)

## SĂPTĂMÂNĂ

**A fi** (sau **intra**) **în săptămâna oarbă** (sau **chioară**) = Se spune despre cineva care nu-și dă seama de realitate, care acționează pe negândite:

*Tu ești intrat în săptămâna oarbă, dar ai să deschizi curând ochii și ai să te căiești amar.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Deși nu ar fi crezut niciodată că va ajunge să se căsătorească, convins că nu exista vreo fată care să îl facă să vrea să rămână lângă ea toată viața, a venit și pentru el săptămâna oarbă [...]* (GEORGE CORNILĂ)

*Îi era dor de prezența ei, până acolo încât se judeca singur, „parcă am intrat în săptămâna chioară...”, chiar nu vreau să mă prostesc dar, e faină rău de tot...”* (MIRCEA CRĂCIUN)

## SĂPUN

**A rade pe cineva fără săpun.** v. **rade.**

**A striga la săpun** (Reg.) = A striga tare:

*[...] d-oi prinde-o [căteaua], o s-o bat cu vergeaua aia dă hier dî la pușcă pân-o striga la săpun...* (B. P. HASDEU)

**Balon de săpun = a)** Bășică din clăbuci de săpun:

*Vecina de la etajul doi a fost nemulțumită de faptul că de la apartamentul de deasupra îi intră prin fereastră baloane de săpun cu care se joacă un copil.* (VICTOR RUSU)

**b) (Fig.)** Vorbărie goală:

*Și așa se face că, pe rând, propunerile de încetare a ostilităților s-au dovedit simple baloane de săpun.* (VARTAN ARACHELIAN)

## SĂPUNEALĂ

**A mânca** (sau **a încasa**, **a înghiți**, **a primi** etc.)  
(o) **săpuneală** (sau **papara**). v. **mânca**.

## SĂRA

**A-și săra** (sau **a-și răcori**) **inima** (sau **sufletul**) = A simți o satisfacție deosebită (în urma unei răzbunări):

*De atunci, numai asta visa și parcă-i părea bine că se ațâță oamenii, ca să-i poată veni și lui mai lesne să-și sare inima.* (LIVIU REBREANU)

*Să vină cu adevărat o vreme să-și săreze și robii inimile pentru toate răutățile ce stau asupra lor.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și săra sufletul cu cineva** (Reg.) = A face un rău cuiva; a avea pe cineva pe conștiință:

*M-au bătut ei, prietenii dumneei, strașnic, nu-i vorbă... halal să le fie!... așa mângâietură, n-am ce zice, de mult n-am mai căpătat; dar... nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul – i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea.* (I. L. CARAGIALE)

## SĂRAC, -Ă

**A fi sărac** (sau, rar, **calic** sau **sărman**) **lipit pământului** (Pop.) = A fi foarte sărac:

*– D-apoi m-ați bătut voi destul, măi creștini, că mă lăsați pe drumuri, lipit pământului, om bătrân și cu trei fete de măritat! făcu colonelul cu amărăciune.* (LIVIU REBREANU)

[Popa Bradu] *n-a vrut... să pornească cu mortul până nu i se aduce o trăsură, măcar că neamul mortului era sărac lipit.* (ION PAS)

*I s-o scos averea la mezat... o rămas lipită pământului.* (VASILE ALECSANDRI)

*– Na, Hagiule, cap sec, strigi cât te ia gura, parcă cine știe ce-ai fi având! Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, ești sărac lipit!* (BARBU DELAVRANCEA)

**A rămâne sărac** (de cineva) = A pierde o ființă dragă (care a decedat):

*Iară ucinicii mult plângând... rămasă ră săraci de dascălul lor cel dulce și bun.* (DOSOFTEI)

**La cel sărac nici boii nu trag** = Se spune despre cineva căruia nu-i merge, care suferă eșecuri în orice întreprindere:

*A luat foc pricopsita asta a noastră de mahala! Că la omul sărac nici boii nu trag!* (EUGEN BARBU)

*Și cum, la omul sărac nici boii nu trag, de câteva săptămâni s-a stricat și centrala termică. Elevii se încălzesc acum datorită sobelor vechi, iar lemnele sunt puține.* (<http://bittv.info/>)

**Sărac cu duhul** (D. oameni) = Prost, naiv, simplu:

*D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche” și de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al cărora este împărăția Cerului, de doine și de Ileana „Cosânzeana”, în, „cosițe floarea-i cântă” [...] (MIHAI EMINESCU)*

*Dar el era sărac de duh și curat la suflet.*  
(N. D. COCEA)

*Are ceva de profesoară, un fel de aer sărac cu duhul și sigur de el.* (CAMIL PETRESCU)

**Sărac de viață** (Înv.) = Plăpând, firav, bolnăvicios:

*Nu va căpăta prunci din nevastă bolnăvicioasă și săracă de viață.* (PAVEL VASICI)

**Sărac și curat** = Se spune despre cei care preferă să rămână săraci decât să se îmbogățească prin mijloace incorecte:

*Mai bine să fiu sărac și curat, decât bogat și hulit de lume.* (VASILE ALECSANDRI)

**Săracul** (sau **sărac**) **de mine** (**de tine** etc.) = Bietul de mine (de tine etc.):

*Să fiu chiar șchioapă, ce-i apoi?! Că ce ți-e drag, tot drag rămâne! – Eu nu zic ba! Dar uite, joi/ Ni-e nunta, dragă, e ca mâne! – Tu cum să joci? Sărac de noi! Să stai la masă-ntre bătrâne.* (G. COȘBUC)

*Na, c-am pățit-o, săracul de mine!*  
(VASILE ALECSANDRI)

## SĂRĂCIE

**A face cumetrie cu sărăcia** (Pop.) = A nu mai putea scăpa de mizerie:

*Nunta de azi se cheamă sărăcie la sărăcie, botezul, din cumetrie cu chef și lăutari, se numește belea la capul omului.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A trage sărăcia de coadă** (Pop.) = A trage mâța de coadă; a o duce greu din cauza sărăciei:

*Că prea trage sărăcia de noi și ne trage curentul (iarna) și tragem mâța de coadă, la coadă (în toate anotimpurile); de aceea, trag și eu aici, cu năduf, o iscălitură... Ion I. BRĂȚIANU.* (ION I. BRĂȚIANU)

*Ne-a fi de când numele nostru trage sărăcia de coadă. Măcar tu s-ajungi ceva. Să fii domn și să deschizi ochii aceluia care stau în întuneric.* (INTERFERENȚE: STUDII LITERARE, POEZIE, PROZĂ, SUPLIMENT LITERAR)

**A-și vedea** (sau **a-și căuta**) **de sărăcie** = A nu se amesteca în treburile altuia:

*Ție-ți arde de vin și eu nu-mi văd capul de sărăcie [...]* (LIVIU REBREANU)

*Tu judeci pe dracu în loc să-ți vezi de sărăcie.* (ȘTEFAN PETICĂ)

**Sărăcie lucie** (**cu lustru** sau **neagră**) = Sărăcie totală, desăvârșită:

*N-au nici de unele. Sărăcie lucie. Podul gol, staulul gol.* (ION PAS)

*Mai trecu ce trecu și amândoi bătrânii dară ortul popii, rămâind în urma lor casa toacă și o sărăcie lucie.* (P. ISPIRESCU)

*Măi! Dar ce sărăcie lucie pe aici pe la rai, zise Ivan.* (ION CREANGĂ)

*Numai murdăria pe care o dospise soarele de vară și sărăcia cu lustru a surtucarilor.* (G. M. ZAMFIRESCU)

## SĂRI

**A sări** (sau **a cădea**, **a da**, **a nimeri**) **din lac în puț** (Pfm.) = A trece dintr-o situație grea în alta și mai grea:

*Omul nemulțumit fuge de bine și dă peste mărăcine./ Sare din lac în puț/ Și ajunge de la moară la rășniță.* (ANTON PANN)

*Păi, aveam cinșpe ani, tocmai fugisem d'acasă, fugisem de dementu ăla de Mitică, da am sărit din lac în puț [...]* (CRISTIAN SĂILEANU)

*Regionalizarea nu trebuie să „descentralizeze” un sistem prezervându-i tarele; poți ajunge din lac în puț!* (DANIEL DĂIANU)

*Nu știi cum naiba se face, dar cam tot o dau din lac în puț.* (VASILE SUCEVEANU)

**A sări** (sau **a juca**) **tontoroii** (sau **drăgaica**) = A fi neastâmpărat:

*Dar unde fu pomana aia, ca să stea la un loc? Sărea și el tontoroiiul, fără să vrea.* (P. ISPIRESCU)

*– Da ce-ați pățit de săriți drăgaica prin casă?* (VASILE ALECSANDRI)

*Am rămânea de capu nostru ș-am giuca drăgaica pin curte.* (IDEM)

*Păcat că nu era și Alexandru călare pe lupul lui de adinioare! Ce drăgaică ați fi jucat împreună!* (NICOLAE GANE)

**A sări cu gura (mare) sau cu vorba la (sau pe cineva (sau asupra cuiva) = A face cuiva reproșuri în mod vehement, cu tonul ridicat:**

*Într-una din zile, cum vorbea frumos un boier dintre cei tineri, iaca și moș Ion Roată sare cu gura [...]* (ION CREANGĂ)

*A doua zi de dimineață, bogatul, văzându-și vita moartă, sări cu gura mare asupra săracului, îl luă de piept și cu el târâș se duse la curtea boierului, să le facă judecată.* (P. ISPIRESCU)

**A sări garduri (ori gardul sau peste garduri) (D. bărbați, femei) = A umbla după femei (bărbați):**

*Bree!... ce berbantlâc!... Îmi ia fata, îi mănâncă zestrea și sare garduri.* (VASILE ALECSANDRI)

*Apoi doar eu nu-s de-acelea de cari crede el: n-am sărit peste garduri niciodată de când sunt.* (ION CREANGĂ)

*Rușine obrazului să vă fie; cogeamite feciori ca voi! Ca mâine îmblați după fete, sărind gardurile, și cu lumânări la nas?* (ION GRĂMADĂ)

**A sări groapa (Pop.) = A scăpa (cu greutate) de moarte sau de o boală extrem de gravă:**

*Era să-i cânte popa,/ Dar a sărit groapa.* (ANTON PANN)

**A sări în aer = a) A se distruge, a se preface în bucăți (în urma unei explozii):**

*Un pod sărea în aer cu fiarele răsucite.* (CEZAR PETRESCU)

**b) A se desființa, a se dizolva, a cădea:**

*Sare guvernul în aer, dacă știi cum să pui fitilul!* (IDEM)

**A sări în capul cuiva (sau a-i sări cuiva în cap) = A se repezi la cineva cu vorbe aspre, violente, critice etc.:**

*Eu, în cap cum să nu-ți sar,/ Dacă ești un ulițar!* (SIMION FLOREA MARIAN)

*Se uită țință la dânsa, cu o privire rea, gata parcă să-i sară în cap.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A sări în coada cucoanei (Reg.) = A se obrăznicii:**  
*A sări în coada cucoanei.* (I. C. HINȚESCU)

**A sări în pod = A simți o mare bucurie:**

*Ah! când ai ști cât de mult te adorează acel suflet... tu n-ai sta cufundat în gânduri triste, ci ai sări în pod.* (VASILE ALECSANDRI)

**A sări în țândări = a) A se sparge sau a se rupe în mai multe fragmente, ca urmare a unei solicitări violente exterioare:**

*Coaja a sărit în țândări și o baltă mică de sânge s-a lățit pe iarbă.* (MIRCEA CĂRTĂRESCU)

**b) (Fig.; d. oameni) A-și pierde uzul rațiunii, a înnebuni:**

*E un lucru să înnebunești, să-ți sară capul în țândări.* (GEO BOGZA)

**A sări pârleazul (Pfm.) = A avea purtări ușuratică, imorale:**

*Iar când Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pârleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocu – bătu-l-ar cucu! – în cuib – la căldură.* (AL. MACEDONSKI)

*Într-o lună împlinesc șaisprezece ani, și altele la vârsta mea au sărit de-acu pârleazu...* (EUGEN BARBU)

*Iarăși fusese mânată de amoruri nebune să sară pârleazul./ Vai, dar călcase la urmă pe lampa parșivă a lui Ilici.* (ANDREI RADU)

**A sări calul (sau peste cal). v. cal.**

**A se învățari (sau a se întoarce, a sări) într-un călcâi.** v. călcâi.

**A(-i) sări inima din loc** = A simți brusc (o mare frică sau) o emoție intensă:

*Inima-i sări din loc, și răsuflarea i se opri. Mai auzi pașii cunoscuți de câteva ori, apoi se făcu liniște.* (ION AGÎRBICEANU)

– *Cum să cântați la nunta împărătesei mele? întrebă Făt-Frumos, căruia îi sări inima de frică.* (P. ISPIRESCU)

*Știu că inima îmi sări din loc când porțile se dădură în lături să-i dea drumul [...]* (GIB I. MIHĂESCU)

**A(-i) sări în ochi = a)** A-i apărea cu evidentă:

*Defectele obștești nu sar în ochi așa de tare ca acele particule.* (VASILE ALECSANDRI)

**b)** A se distinge (în mod șocant):

*Hotelurile mai recente... îți sar în ochi, ca tot ce-i nou și mare.* (IONEL TEODOREANU)

*La Cazin, în piața ce desparte clădirea de uliță, o masă coperită cu postav roșu, cu călimări și cu tot ce trebuie de scris pe ea, sărea în ochii trecătorilor și aduna mulțimea împrejur [...]* (AL. MACEDONSKI)

**A-i sări** (cuiva) **capacele** (Arg.) = **a)** A se înfuria:

*Se cunoșteau suficient de bine ca să nu se teamă că sârbului îi vor sări capacele numai pentru o curiozitate a lui.* (FLORIN LOGREȘTEANU)

– *Eu sunt revoluționar, venit să apăr televiziunea! – Ce revoluționar, mincinosul dracului! Mă înjuri de mamă? că te bat de-ți sar capacele!* (LIVIU BALAC)

**b)** A depune un efort deosebit:

*Am înțeles lucrul acesta, am fost într-un partid [...] și tot am luat niște lecții de mi-au sărit capacele.* (<https://www.dcnews.ro/>)

*Am muncit de mi-au sărit capacele la trei spectacole cu care mă mândresc [...]* (<https://www.uniter.ro/>)

**c)** A primi o lovitură puternică:

**A-i sări** (cuiva) **de** (sau, rar, **în**) **gât** = A îmbrățișa pe cineva (cuprinzându-l cu brațele de după gât); a arăta cuiva o dragoste exagerată sau impudică, senzuală:

*Îți venea să crezi că, dacă peste un ceas nu-ți va sări de gât, dar pentru a doua zi... te puteai aștepta negreșit la așa ceva.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Dinaintea oamenilor era să-ți sar în gât?* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i sări** (cuiva) **înainte** = A alerga în întâmpinarea cuiva cu mare grabă:

*Ea-i sări înainte, întinzându-i mâna de departe.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Sorioara... îndată i-au sărit înainte.* (I. G. SBIERA)

*Crâșmărița, cum ne-a văzut, pe loc ne-a sărit înainte.* (ION CREANGĂ)

**A-i sări** (cuiva) **țandăra** (**de-a-ndoaselea** sau **arțagul, așchia, bâzdâcul, muștarul, obada, țâfna**) (Fam.) = A se enerva:

*Îi era sărită țandăra, și când îi sărea lui țandăra, era sărită și pace bună.* (IOAN SLAVICI)

*Din nimic îi sare țandăra.* (I. A. BASSARABESCU)

*Să știți că Niculăieș Mănecuță s-a supărat... Așa era și în sat. Îi sărea bâzdâcul dintr-o nimică.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Era la costum, se maturizase, dar vorbele – tot nașpa! Și mi-a sărit muștarul.* (FLORIN IARU)

*Mi-a sărit muștarul și ne-am certat. Declarația era o porcărie, mai ales când venea de la un om care nu mai trecuse de ani de zile pe la locul de muncă.* (ȘTEFAN AGOPIAN)

*I-a sărit țâfna, Ce-o fi vrând cu cuțitul?* (ZAHARIA STANCU)

*Slabă nădejde dacă d-o vorbă le sare țâfna.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A-i sări cheful** (Reg.) = A se supăra; a-i trece timpul potrivit, favorabil, optim:

*Atunci, deodată, tuturor mesenilor pe loc li s-a stricat cheful și au început a vorbi care ce știa și cum îi ducea capul [...]* (ION CREANGĂ)

**A-și sări din minți** sau (pop.) **din fire**, (reg.) **din urmă** = A se comporta ca un nebun:

*Atât s-o spăriet el di rău, c-o fost mai să-și saie din minți.* (POP.)

*Cu gura căscată, căută să muște, și, când văzu pe unul din ei trei azvârlit în râu, își ieși din fire.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Nu îți ieși din fire dacă ți-a pus o întrebare delicată sau dacă i-ai mai explicat o dată același lucru.* (IRINA PETREA)

**A-și sări din țâțâni** (sau **din balamale**, **din nituri**) ori (reg.) **a sări de pe țăncuș** (Fam.) = A nu mai avea răbdare, a nu mai putea suporta, a-și pierde cumpătul:

*Vorbe de om sărit din țâțâni.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Iacă, îți spun, cât încă nu-mi sai din balamale; nu ieși de aicea pân' nu-mi iscălești coala hârtioară [...]* (GIB MIHĂESCU)

*Nu vă vine a crede că mi-am sărit din balamale.* (MARIN PREDĂ)

*Îi veni să țipe, să răcnească, să înjure în gura mare, să-și sară din balamale.* (MIHAELA PERCIUN)

**Plânge** (sau **râde**) **de sare cămașa de pe el** = Plânge (sau râde) foarte tare, în hohote:

*Smărăndița pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămeșa de pe dânsa.* (ION CREANGĂ)

**Să-mi sară ochii dacă...** = Să-mi faci sau să-mi zici orice dacă...:

*Nu știu domnule, nu știu nimic. Să-mi sară ochii dacă vă mint.* (DAN DAVID)

*Să-mi sară ochii dacă mint, părinte!* (RADU TUDORAN)

## SĂRIT, -Ă

**A fi** (sau **a aștepta**, **a sta** etc.) **cu inima sărită** = A fi (sau a aștepta, a sta, etc.) extrem de emoționat, de speriat:

*Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cum se cade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte!* (I. L. CARAGIALE)

*Ajunse la soțioara lui care-l aștepta cu inima sărită.* (P. ISPIRESCU)

*Se spălă pe ochi, și luându-și cavatul plecă cu cățelușii după dânsul și ajunse la soțioara lui care îl aștepta cu inima sărită.* (IDEM)

**A fi sărit din minte** (sau, fam., **din țâțâni**) = A fi nebun:

*Ori, poate, ești sărit din minte, nu cum erai mai înainte.* (POP.)

*Auzi dumneata vorbe? Vorbe de om sărit din țâțâni.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A scoate** (pe cineva) **din sărite** (sau, rar, **din sărit**). v. **scoate**.

**A-i sări** (sau **a-și pierde**) **săritele** = A se speria:

*Tropotă copitele,/ Pulberea o scurmă/  
Turcii-și pierd săritele,/ Alungați din urmă.* (ȘT. O. IOSIF)

**A-și pierde sărita** (sau **a-și ieși din sărite**) (Pop.) = A se enerva tare, pierzându-și cumpătul:

*Îndeosebi prezența beiului mă făcea să-mi ies din sărite, și, de-abia venit, se ducea la dracu.* (PANAIT ISTRATI)

*Ciungu însă, Ciungu își p[er]dea sărita când o vedea pe Uța stând de vorbă cu pârlitul acela, care face trei roate într-o săptămână și vinde două în trei.* (IOAN SLAVICI)

*În desperarea pe care le-a pricinuit-o căderea lor meritată de la putere, apilpisiții conservatori și-au pierdut cu desăvârșire sărita.* (I. L. CARAGIALE)

## SĂRITOR, -OARE

**Săritor în ochi** = Absolut evident, frapant:

*Data e prea săritoare în ochi.* (CAMIL PETRESCU)

## SĂRITURĂ

**A da o săritură** (Rar) = A merge undeva în grabă:

*Pe la 20 septembrie am dat o săritură până la Sibiu.* (LUCIAN BLAGA)

### SĂRMAN, -Ă

**Sărman cu duhul** (Rar) = Prost:

*Farfuria pe care ai scăpat-o din mână, ca o sărmană cu duhul ce ești, era din tacâmul de douăsprezece persoane.* (ZAHARIA STANCU)

*Lângă această fereastră ședea starostele bisericii și, cu voce tare cât să se audă în toată biserica, fără să țină cont de slujbă, îi explica ceva unei femei sărmane cu duhul, surde și jerpelitate.* (SECOLUL 20, vol. 10-12, 1987)

### SĂRUTA

**A săruta mâna** (sau **mâinile**, **mânușita**, **mânușitele**, **mânuțele** etc.) = Formulă de salut (la întâlnire ori la despărțire) sau de mulțumire adresată femeilor, persoanelor (mai) în vârstă sau, în trecut, stăpânilor:

– *Sărut mâna, doamnă Alexandrescu! strigă Titu amabil ca totdeauna, scoțând din buzunar cheia de la camera lui și potrivind-o în broască.* (LIVIU REBREANU)

– *Vrei tu să te procopsești? – Vreau, sărut mâna, maică...* (I. L. CARAGIALE)

– *Sărut mânușita matală, cuconiță Floricico, zisei sculându-mă de la masă și sărutând dreapta stăpânei de casă, sărut mânușita și cine-a dat azi să deie și mâine.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A săruta poala** (sau **poalele**) **cuiva**. v. **poală**.

**A-i săruta** (cuiva) **cununiile**. v. **cununie**.

**Cine nu are ochi negri, sărută și albaștri** = Se spune despre cel care, neavând ceea ce dorește, se mulțumește cu ceea ce are:

*Calul de dar nu se caută-n gură; și cine n-are ochi negri, sărută și albaștri.* (C. NEGRUZZI)

*Îi trebuia recomandația și își spuse: „Când nu sunt ochi negri, săruți și albaștri!” Așa că-i sărută, iar peste două zile se prezentă*

*la cancelarie, la domnul profesor Ștefănescu-Vârgolici.* (CORNELIU BUZINSCHI)

**Sărut** (sau **sărutăm**) **dreapta** (Rar) = Formulă de salut (la întâlnire ori la despărțire) sau de mulțumire adresată (în trecut) preoților, domnitorilor, boierilor, stăpânilor:

[CLUCERUL MOGHILĂ:] *Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...* (BARBU DELAVRANCEA)

*Boier Stoiceo, sărută-mu-ți dreapta, așa te îndeamnă... boierul Rovin... să-ți ridici în sânge nevasta și copiii și... să fugi spre munți.* (GALA GALACTION)

*După ce găti țigara și cafeaua, se roti puțin înaintea oglinzii și ieși în balcon. – Ei, Anico, vin-încoace. – Sărutăm dreapta, cuconiță.* (CONTEMPORANUL, IV)

### SĂRUTARE

**A da lumii veșnica sărutare** (Înv.) = A muri:

*Slujba-ți în grabă ți-o împlinesti,/ Și-mi dai o vecinică sărutare;* (I. HELIADE- RĂDULESCU)

[...] *pune iataganul și pistoalele lângă moartă, îi dă cea de pe urmă sărutare, încalecă calul, și drept la zapciu.* (ION GHICA)

**A fura o sărutare** (sau **un sărut**). v. **fura**.

### SĂTUL, -Ă

**A fi sătul până-n gât** (Pfm.) = A fi dezgustat și a nu mai putea suporta în continuare o stare de lucruri:

*Până în gât ești sătul.* (ANTON PANN)

*Dar acum se poate declara sătul până-n gât de sistemul ăsta de locațiune;* (GIB I. MIHĂESCU)

### SĂTURA

**A se sătura** (de ceva sau de cineva) **ca de mere acre** (sau **pădurețe**) sau **a se sătura până în gât** = A ajunge să nu mai poată suporta ceva:

*Ei, m-am săturat de contăș ca de mere acre. [...] Fa, fa Ioană, du-te de zi cu conașului să tacă, că m-am săturat de mojiică ca de mere pădurețe... îmi vine acru...* (VASILE ALECSANDRI)



*De răbdări s-a săturat ca de mere acri; de lipsuri, calea valea, dar nu mai avea nimic, iar copiii i se trânteau pe jos de foame, muierea pe-aceea cale. (I. POP-RETEGANUL)*

*De-ar mai veni vara, să se mai joace și pe-afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădurețe! (ION CREANGĂ)*

*M-am săturat până-n gât de mucegaiul de babă, că hojma mă morocănește și-mi scoate ochii cu cele tinere. (IDEM)*

**A se sătura cu binele** (Rar) = A i se urî cu binele:

*Val de dosare penale la Constanța. Șoferii s-au săturat cu binele. (<http://www.cugetliber.ro/>)*

*Așa îmi răsplățiți voi binele?... Hai? V-ați săturat pesemne de bine?... Vă mănâncă spinarea!... (N. D. COCEA)*

*Eram hotărât să-i frec pe tăcutele, să se sature de bine. (ION LĂNCRĂNAN)*

*Nu știe ce scoate pe gură. S-a săturat cu binele. (TITUS POPOVICI)*

**A se sătura de viață** (sau **a se sătura de toate**) (Înv.) = A muri:

*Lumea era îngrozită că nu știa ce surpriză îi poate aduce ziua de mâine și, la un moment dat, se sătura de viață și prefera să moară. (LIVIU ROMOȘAN)*

## SĂU, SA

**A se ține** (sau **a-și vedea**) **de ale sale** = A-și vedea de treabă:

*– Ba aveam, dar fiecare își vedea de ale sale, și numai seara ne întruneam cu toții. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

## SĂVÂRȘIRE

**A aduce la** (sau **în, întru**) **săvârșire** (sau **săvârșit**). v. **aduce**.

**A pune la săvârșire** (Înv.) = A pune în practică:

*[...] de grabnica punere în lucrare și săvârșire și după pliroforia [(înv.) informație, lămurire, deslușire] ce am luat nu puține din veniturile mănăstire! (V. A. URECHIA)*

## SĂVÂRȘIT

**A ieși la săvârșit** (Înv.) = A reuși să isprăvească, să termine ceva:

*Îi arată că acesta lucru la săvârșit va putea ieși. (DIMITRIE CANTEMIR)*

## SÂC

**A da un sac** = A necăji pe cineva:

*Trecuse râul și-i da cu sac de dincolo după mal. (P. ISPIRESCU)*

**Sac de nuntă, mâine-i horă!** (Reg.) = Se spune când cineva se consolează sau vrea să pară consolată că a obținut un lucru mai puțin important decât cel pe care-l dorește:

*Sac, Marico de nuntă, că mâine e hora. (H. TIKTIN, PAUL MIRON)*

## SÂMBĂTĂ

**A purta** (sau, rar, **a paște, a ține, a păzi, a păstra**) (cuiva) **sâmbetele** = **a)** A face pomană în fiecare sâmbătă până la 40 de zile după moartea cuiva. **b)** (Pop.) A urmări pe cineva cu gând rău; a dușmăni pe cineva:

*Văzu că nu mai are încotro și se stăpâni, gustă câte ceva din masă, se sculă foarte amărât și se hotărî să poarte sâmbetele copiilor. (P. ISPIRESCU)*

*[...] și, pentru că văzuse că împăratul o lua în nume de bine, îi purtau sâmbetele. (IDEM)*

*De țâțaca Leona știam că-mi poartă sâmbetele. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Când am avut serbarea de întâi Mai, l-a văzut la grădină cu cocardă în piept și i-a zis: „Ce, măi, și tu faci socialism? Am să te arunc pe drumuri!” Și i-a purtat sâmbetele. (ANTON BACALBAȘA)*

**A se duce pe apa sâmbetei**. v. **apă**.

**A-i lipsi cuiva o sâmbătă** sau **a nu fi în toate sâmbetele** (Reg.) = A fi nebun:

– *E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umblă, calcă-n străchini.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Omul ăsta e cam d-ici, de colea! E pe-o parte, într-o ureche, țâcnit, n-are toate sâmbetele, e cam trăsniț; nu e în toate apele lui.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 34-40, 1928)

## SÂMBRĂ

**A se prinde în sâmbură** sau **a prinde** (sau **a se lua**) **în ortăcie** (ori **în sâmbură, de sâmbură**) sau **a prinde tovarășie**. v. **prinde**.

## SÂMBURE

**Cât un fir** (sau **un sâmbure, un grăunte**) **de mac**. v. **mac**.<sup>1</sup>

## SÂN

**A băga** (pe cineva) **în sân** = A arăta (cuiva) dragoste mare:

*Nu-ncetezi de a-l ocări... – Ei, ba nu cumva ai vrea să-l bag în sân și să-l cocolesc.* (VASILE ALECSANDRI)

*Măi bădiță Gherasim,/ Eu de drag te-aș băga-n sân.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A crește** (sau **a încălzi, a ține**) **șarpele în** (sau **la**) **sân** (sau **a vârî pe dracu-n sân**) = A ajuta, a ocroti pe un nerecunoscător:

*Am mâncat din același blid, oho, încă din copilărie... Prin lumea strâmbă am umblat cu tine, șarpe încălzit la sân.* (NICHITA STĂNESCU)

**A fi** (sau **a umbla**) **cu frica** (sau **cu gheața, cu moartea**) **în sân** = A se teme foarte tare de ceva, a fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă:

*Unde până aci umbla cu moartea în sân, acum se mai liniști olecuță.* (P. ISPIRESCU)

*Ana, de altfel, din noaptea aceea, trăia cu frica în sân.* (LIVIU REBREANU)

*Bătrâna, cu frica Domnului în sân, crezu. Să sperie văzându-și fata sângerată.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu știu; dar știu atâta, că eram cu gheața-n spate, de frică, pân-am ajuns la Borca, unde ne-a fost și masul.* (ION CREANGĂ)

[...] *știind că avea să treacă prin acel codru atât de dușman perciunilor, el își cumpără două pistoale și un iatagan ruginit, se sui singur într-o brișcă și se porni cu frica-n spate și cu galbenii în sân.* (VASILE ALECSANDRI)

*Omul fricos totdeauna umblă cu gheața în sân.* (I. C. HINȚESCU)

**A fi bun ca sânul mamei** = A fi foarte bun:

*Românul iubește imaginile poetice, de pildă: Un om bun, e bun ca sânul mamei, sau e bun de pus pe rană;* (VASILE ALECSANDRI)

**A muri cu zilele-n sân** (Rar) = A muri prematur:

*Auzit-ați voi pe-aici/ De biet domnul Ștefăniță/ Ce-a fost om de mare viță,/ C-a murit cu zile-n sin [sân]/ În cetate, la Hotin?* (VASILE ALECSANDRI)

**A strânge la sân** (sau **la piept**) (pe cineva) = A îmbrățișa pe cineva:

*În jurul meu cade și praf și noroi,/ Și nimeni nu știe din tristul convoi/ Ce strâng eu statornic la sân.* (OCTAVIAN GOGA)

*Cu mare dor te aștept, să te poci strânge la piept.* (POP.)

*Mă strângi la piept, și-atâta ce-i?* (G. COȘBUC)

*Vină, dragă, pân' te-aștept./ Să te strâng la piept.* (VASILE ALECSANDRI)

**A trăi** (sau **a se afla, a fi** etc.) **ca în sânul lui Avram** (sau, rar, **al lui Dumnezeu** ori **ca în sân de rai**). v. **trăi**.

**A țipa fiul** (sau **pruncul**) **în sânul maicii** (Pop.) = A fi jale mare:

*Vor țipa pruncii în sânul maicelor lor.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A umbla** (sau **a fi**) **cu crucea-n sân**. v. **cruce**.

**A-și scuipa** (sau **a-și stupi**) **în sân** = A face gestul de a scuipa în sân, prin care cei superstițioși cred că preîntâmpină un rău sau că înlătură frica:

*Cum auziră sătenii, începură să-și facă cruce și să-și scuipe în sân de frică. Apoi îi spuseră toată șiretenia cu scorpia.* (P. ISPIRESCU)

*N-are treabă el aicea, acești bani ai lui nu sânt./ Ci ai diaconului Badea, el e pe dânșii stăpân./ Bietul om fugi afară speriat, scuipându-și în sân;* (ANTON PANN)

*Alții mai fricoși își stupeau în sân.* (ION CREANGĂ)

*Cucoana Maria, mama soției mele, își făcea cruce, își stupea în sân și se închina la icoana sfântului Mina.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Babele cu sânge bătrân/ Se sperie și scuipă-n sân.* (I. C. HINȚESCU)

**Te-aș** (ori **l-aș**) **băga** (sau **vârî**) **în sân, dacă ai** (ori **ar**) **încăpea** (sau **dar nu încapi** ori **nu încape**) **de urechi** sau **a băga** (pe cineva) **de păr în sân** (Reg.) = Se spune despre cei care ne sunt dragi:

*Măi bădiță Gherasim,/ Eu de drag te-aș băga-n sân.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Te-aș vâri în sân, dar nu încapi de urechi... Ia mai bine ogoiește-te oleacă și mai strânge-ți buzișoarele acasă.* (ION CREANGĂ)

## SÂNGE

**A avea** (sau **a fi cu**) **mâinile pătate de sânge** = A fi vinovat de crimă:

*O tristă faimă supraviețuise omului pătat de sânge ce nu fusese văzut răsând niciodată.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Ăsta venise la fel de pregătit de acasă pentru înfruntare și oricum îi sare țandăra ușor, tu vorbești, care ai mâinile pătate de sângele lui Pătrășcanu?* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

**A avea ceva în sânge** = A fi obișnuit, familiarizat cu ceva; a avea ceva înăscut:

*Lui îi mergea toate la inimă, avându-le în sânge.* (CEZAR PETRESCU)

*Cristiano Ronaldo are golul în sânge și de aceea este unic.* (<https://www.news.ro/>)

**A avea sânge în vine** = A fi plin de energie și de vigoare:

*E drept că au fost ieftini cu sângele din vine./ E drept că fiecare a fost un semizeu./ Dar pentru ce, și cine, nu știu nici ei, nici eu.* (AL. MACEDONSKI)

*Când omul este bolnav sau lipsit de putere, pare că „nu are sânge în vine”, sângele „se subțiază”;* (ANUARUL MUZEULUI ETNOGRAFIC al MOLDOVEI, ediția a X-a, 2010)

**A da sânge** = A consimți să-i scoată o cantitate oarecare de sânge pentru a fi folosit la transfuzii:

*Ar fi vrut să-i dăruiască tinerețea, grația, puterea celor șaptesprezece ani ai ei, ca și când ar fi dat sânge unui bolnav...* (IRENE NEMIROVSKY)

**A fi de același sânge cu cineva** = A fi rudă cu cineva; a fi din aceeași familie cu cineva:

*Și am dori să-l vedem și noi, tocmai pentru că samănă așa de puțin cu cei de același grai și de același sânge cu dansul.* (NICOLAE IORGA)

*Știu că sunt de același sânge cu ei și, mai ales, știu că sunt mult mai săraci decât americanii.* (ION MINULESCU)

**A fi sângele cuiva** = A fi copilul cuiva:

*E sângele tău și ai a da samă pe ceea lume.* (MIHAIL SADOVEANU)

*O mamă iubește fiul căci este al ei sânge, căci l-a purtat la sânul-i.* (D. BOLINTINEANU)

**A fi scris cu litere de sânge.** v. **literă**.

**A i se urca** (sau **a i se ridica**, **a i se sui**, **a-i năvăli**, **a-i da**, **a-i ieși** etc.) **sângele la cap** (**în față** sau **în obraz**) = **a**) A se înroși din cauza unei emoții puternice:

*Sângele îi năvăli în față și inima-i bufnea cu grabă în coșul pieptului.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Și atunci de sfîciune mi-iese sângele-n obraz./ Cum nu vine zburătorul ca la pieptul lui să caz?* (MIHAI EMINESCU)

*Ascultând spusele încurcate ale celor întrebați, Miron Iuga simțea cum i se urcă tot sângele în obraz.* (LIVIU REBREANU)

*Flăcăului îi pieri toată oboseala din oase. Sângele îi năvăli în obraz. Vru să răspundă cu o sudalmă, dar își mușcă buzele și-și urmă apoi calea zicând nepăsător doar atâta: – Bine, bine... Noapte bună!* (IDEM)

*Clipa următoare sângele îi năvăli în obraji, de rușine și de mânie, că copiii ei au putut s-o înșele.* (IOAN SLAVICI)

**b) A se înfuria:**

*Dar să știi că prin femeie are să piară Codin. Uite cum mi se urcă sângele la cap...* (PANAIT ISTRATI)

*Se încruntă și tot sângele îi năvălește în față.* (AL. SAHIA)

*Și-a prins-o tremurul de ciudă,/ Și simțea suindu-i sângele-n obraz.* (G. COȘBUC)

**A intra (cuiva ceva) în sânge** = A deveni un act reflex, un obicei, o necesitate:

*Descoperi că i-a intrat în sânge existența lui mucedă și fumurie de provincie [...]* (CEZAR PETRESCU)

*El zice că i-a intrat în sânge zdrăngăneala asta. Dacă nu ajungea la muzicile ăstora, era și azi un prost și ar fi rămas un bou, un țaran ca toți colegii lui [...]* (SORIN STOICA)

**A lăsa sânge** (Înv.) = A face, printr-o incizie, să curgă o cantitate de sânge de la cineva, în scop terapeutic sau pentru analize:

*Dragomir Ozun [...] era doftor în felul lui și se pricepea de minune să lase sânge.* (GALA GALACTION)

**A nu avea picătură de sânge în vine (ori în obraz)** sau (rar) **a avea bragă în vine**. v. **vână**.

**A plăti cu sângele** = A se sacrifica pentru ceva nobil sau cineva, pentru un crez, un ideal, o schimbare benefică, pentru a ispăși greșelile sau a suplini neputința altora:

*Mai întâi eu, ca socialist, sunt contra violențelor și deci nu pot să mă bucur. Pe urmă eu știu că bieții țărani vor plăti cu mult sânge*

*curajul lor de a se ridica împotriva boierilor [...]* (LIVIU REBREANU)

*Da! unii din neamul meu au plătit cu sânge greșala domnilor [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se scâlta în sânge**. v. **scâlta**.

**A suge sângele** (rar, și **sudoarea**) **cuiva** (sau **din cineva**) = A chinui, a oprima; a exploata:

*Dumneata sugi sângele poporului !...* (I. L. CARAGIALE)

*Nu știm câtă vreme încă țaranul se va supune acestei barbare și stupide exploatări din partea guvernărilor săi. Căci răbdarea are și marginile ei, răbdare îndelungă, de șapte ani de când strigoi administrativi îi sug sângele și-l schingiuiesc!* (MIHAI EMINESCU)

*Tâlhar nu ești și nici nu stai cu cuțitu-ntră dinți, pe după colț, da de supt tot ai suge sângele din om, dac-ai mai putea!...* (ION LĂNCRĂNAN)

**A umple de sânge** = A bate foarte tare, crunt:

*Odată, la o nuntă îl umpluse de sânge.* (LIVIU REBREANU)

**A(-i) fierbe sângele** (în cineva) = A se înfierbânta din cauza mâniei, a unei supărări etc.:

*Tânărului îi trecu prin creier, ca o străfulgerare, că rufele lui nu sunt tocmai potrivite pentru aventuri galante. Dar sângele îi fierbea în vine...* (LIVIU REBREANU)

*Acum e mare și-i fierbe sângele, i se urcă ușor drăcușorii la cap și se simte [...]* (G. M. ZAMFIRESCU)

**A(-și) băga mâna în sânge**. v. **băga**.

**A(-și) face sânge rău** (sau **inimă, voie rea**) ori, înv., **a face în cineva sânge rău**, sau (reg.) **a-și pune (ori a pune cuiva) sânge rău la inimă** = A (se) supăra foarte tare. A (se) enerva:

*În sfârșit, ce-mi fac eu sânge rău, când nici nu e în atribuțiile mele execuția?!...* (LIVIU REBREANU)

*Prietenul lui moș Nichifor s-a răsuflat și el către alți prieteni ai săi, și de-atunci oamenii,*

*cum sunt oamenii, ca să-i pună sânge rău la inimă... au început a porecli pe moș Nichifor și a-i zice: „Nichifor Coțcariul, Nichifor Coțcariul”.* (ION CREANGĂ)

*– Apoi da, cumătră, când ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi. Nu-ți mai face și dumneata atâta inimă rea, că odată avem să mergem cu toții acolo.* (IDEM)

*Ș-apoi, ce mai... Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna pe umăr.* (NICOLAE GANE)

*El voi să se ridice și s-o ia din nou la goană, dar trupul nu i se mișcă din loc, întocmai ca pământul luncii. Nu-și mai făcu sânge rău.* (PANAIT ISTRATI)

*Pentru numele lui Dumnezeu, o sfătui Pascalopol, nu-ți mai face sânge rău.* (G. CĂLINESCU)

**A-i da cuiva sângele** = A începe să sângereze:

*Și tâmpla îi era învinețită, întrucât a fost bruscată de un jandarm și aruncată la podea. George Sălăgean a fost lovit de i-a dat sângele, tot așa, la tâmplă.* (GABRIEL ANDREESCU)

**A-i îngheța** (sau **a-i sta, a i se răci** cuiva) **sângele în vine.** v. **vână.**

**A-și vărsa** (sau **a-și da, a-și jertfi**) **sângele** (pentru cineva sau ceva) = A se sacrifica pentru cineva; a-și da viața (pentru cineva sau ceva):

*– Aș fi fericit – zicea cavalerul – să-mi pot da tot sângele pentru a face o cât de mică plăcere nobilei mele stăpâne.* (I. L. CARAGIALE)

*D-apoi frații noștri de sânge: franțujii, italienii, spaniolii și portughezii, ce așteaptă? La orice întâmplare, Doamne ferește, stau gata să-și verse sângele pentru noi...* (ION CREANGĂ)

*Dreptu acéia, iubitul mieu fiu, să fii milostiv tuturor oamenilor și tuturor gloatelor, care ți le va da Dumnezeu pre mâna ta, pentru care însuși Domnul Dumnezeu nostru și mântuitorul Iisus Hristos ș-au vărsat sfântul sânge al său.* (NEAGOE BASARAB)

**Cu lacrimi de sânge** = Cu mare durere, îndurerat profund, zdrobit de durere:

*S-aruncă în brațele mâne-sa și cu lacrimi de sânge începu a-i spune.* (ION CREANGĂ)

*Ș-oile s-or strânge,/ Pe mine m-or plânge/  
Cu lacrimi de sânge!* (VASILE ALECSANDRI)

**De m-ai tăia** (sau **de ai tăia** etc.) **n-ar curge** (o **picătură de sânge**) = Se spune pentru a exprima în chip hiperbolic starea de adâncă deprimare a cuiva:

*Săraca inima mea,/ C-un cuțit de-o ai tăia/  
N-ar curge sânge din ea.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**Sângele apă nu se face** = Sentimentul înrudirii de sânge nu slăbește sau nu se pierde niciodată:

*Pe plaiul străinătății, trimișii din ambele Principate adevereau zicerea poporală: Sângele apă nu se face! Ei se legau împreună de la cea întâi vedere, ca niște frați buni ce s-ar întâlni după ani mulți de despărțire;* (VASILE ALECSANDRI)

*Deși sângele apă nu se face și cămeșa e mai aproape decât anteriorul, dar nepotul e salba dracului.* (C. NEGRUZZI)

*Vezi că, măre, sângele apă nu se face, și rubedenia la rubedenie trage ca acul la magnet.* (P. ISPIRESCU)

## SÂNGERA

**A-i sângera** (cuiva) **inima** = A fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere:

*Îi spuse cum jandarmii schingiuiesc zeci de țărani, cum au venit femei și bătrâni la dânsul și la preotul Nicodim, rugându-i să-i salveze, cum el, oricât îi sângera inima, nu s-a mișcat, crezând că plutonierul va osteni [...]* (LIVIU REBREANU)

*Îi sângera inima când i se storceau banii adunați cu multă grijă pentru aceste nimicuri, de care dânsa nu simțea nicio trebuință;* (IOAN SLAVICI)

## SÂRMĂ

**A juca pe sârmă** = A se acomoda cu împrejurările, a ști să se descurce în orice situație:

*Vai de lumea asta cu astfel de oameni care știu juca pe sârmă, luându-ți ochii.* (ONISIFOR GHIBU)

*Parveniți fără rușine, miserabili ce la cârmă/ Faceți salturi de păiațe pe frânghie sau pe sârmă./ N-am cu voi niciun amestec, căci în lume de-ați trăit./ Este o satiră-ntreagă faptul că v-ați zămislit.* (AL. MACEDONSKI)

**A veni** (ceva) **prin sârmă** (Fam.; gmț.) = A fi transmis (ceva) prin telegraf:

*Când avizul nu venea prin sârmă, ci în epistolă, se întâmpla uneori să nu-i trimită [bani].* (ION AGÎRBICEANU)

**A vorbi** (cu cineva) **pe sârmă** (Gmț.) = A vorbi (cu cineva) la telefon:

*Am vorbit cu dânsul pe sârmă, să vie în bătaie de vânt cu procurorul.* (MIHAIL SADOVEANU)

## SCAI

**A se lega** (sau **a se agăța**) (de cineva) **ca scaiul de oaie**, **a se lega de capul** (cuiva). v. **lega**.

**A se lipi ca scaiul** (de cineva). v. **lipi**.

**A se ține** (sau **a se lega**, **a se agăța** etc. de cineva sau de ceva) **ca scaiul** sau **scai** (**de...**) = A însoți (pe cineva) pretutindeni; a manifesta o insistență exagerată, adesea inoportună (față de cineva sau, rar, de ceva):

*Las' că din pricina ei m-a dat moșul meu afară din casă... dar apoi s-a și legat de mine, nebuna, ca un scai!...* (VASILE ALECSANDRI)

*În limba românească, cuvântul a trecut în accepție figurată: lichea va să zică o secătură care, dacă ți-a căzut în spinare, se ține de tine mai rău ca scaiul, și de care nu te mai poți scăpa decât prin mijloace violente.* (I. L. CARAGIALE)

**A se ține scai** (de cineva) sau **a se ține** (de cineva) **ca scaiul de oaie** = Se spune despre o persoană care deranjează în permanență pe cineva:

*Se ținea scai de Titu.* (LIVIU REBREANU)

*Nicolae cu feciorul și cu baba, care acum se ținea de dâșii ca scaiul de oaie [...] priveau rugători în răstimpuri la vardistul care le răspundea printr-o încruntare din sprâncene.* (IDEM)

*O petrec cu chiu cu vai,/ Și se țin de dânsa scai./ Plină-i strâmta ulicioară de alai.* (G. COȘBUC)

*Începe a se ținea de fată ca scaiul de oaie.* (ION CREANGĂ)

*Ținându-mă scai de el, străbătând un infinit locuit de basme, mă întrebam adesea cine era tatăl ăsta al meu pe care în afară de fluierul lui nimic nu-l interesa?* (PANAIT ISTRATI)

## SCANDAL

**A face cuiva scandal** (Fam.) = A muștra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat:

*N-a vrut d. Nae să facă scandal, măcar că era de un procuror ceva.* (I. L. CARAGIALE)

*Aseară, la Teatrul Național, am fost acuzată că fac scandal, nu, domnilor, nu eu am făcut scandal aseară la Teatrul Național. A făcut scandal Dan Deșliu.* (CONSTANTIN PARASCAN)

**A face scandal** = A face gălăgie:

*Am aflat că dăscălinea cu Cațavencu și cu toți ai lor vor să facă scandal.* (I. L. CARAGIALE)

*Unii își cântă dorurile, alții își plâng nenorocirile și pe urmă sparg pahare sau dacă-i necazul mai crâncen, fac scandal, ca să-și verse veninul.* (G. M. ZAMFIRESCU)

**A ieși cu scandal** (sau **cu șucăr mare**) (Arg.) = A se ajunge la un conflict violent:

*Nu putea divulga chiar tot ce au discutat, cine știe ce ar ieși, scandal internațional, dar știe el sigur că e spioană.* (SORIN STOICA)

*– Bă, fleandură... Nu-ți mai da atâtea talente fiindcă iese cu șucăr. Mucles!* (GEORGE ARION)

*A ieșit șucăr mare, mai ales că nici cealaltă partidă nu s-a încheiat.* (<http://www.ilfovspor.ro/>)

## SCARĂ

**A avea mașină la scară** (Fam.) = A avea o situație bună; a avea un post însemnat:

*Cât să mai suporti să te umflu de bani, de bijuterii, de țoale, cu mașină la scară, cu*

*servitoare, casă de vacanță, herghelie de cai?*  
(EUGEN PATRICHE)

*Tu ai să ajungi un mare actor. Vei avea mașină la scară, cu șofer...* (ION DICHISEANU)

**A da scări** (Rar) = A îndemna calul lovindu-l cu scările:

*Păturică dete scări calului și înaintă în lagăr.* (NICOLAE FILIMON)

**A pune** (sau **a întinde, a așterne, a așeza** etc.) (pe cineva) **la scară** = A întinde (pe cineva) pe jos, de obicei în fața intrării casei, pentru a-l bate (cu biciul):

*– Dar bine, măi țărane, ce porcării spui pe lângă cerdacul meu, că te mănâncă mama dracului! Acuș te pun la scară și-ți trag o bătaie, de te-or duce cu cerga acasă... Înțeles-ai?* (ION CREANGĂ)

**A pune piciorul în scară = a)** A încăleca:

*Alexa Totârnac puse piciorul în scară și se zvârli pe cal;* (MIHAIL SADOVEANU)

*Când o pus picioru-n scară,/ Munții s-o cutremurat.* (ȘEZĂTOAREA, V)

**b)** A adopta o atitudine fermă într-o problemă, spre a o rezolva.

**A reduce la scară** = A reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestora față de realitate; a reproduce un desen, un plan etc. reducând dimensiunile lor și păstrând proporțiile în raport cu dimensiunile reale:

*O echipă de documentariști din Statele Unite a creat primul model la scară redusă al Sistemului Solar.* (<https://flawless.ro/>)

*Făcând parte din categoria lucrărilor monumentale, pentru București este comandată o copie la scară redusă, care a și fost instalată în fața Atheneului Român în 1913.* (<http://danmanusaride.ro/>)

**A se duce** (sau **a ajunge**) **până în** (sau **la**) **scara murgului** = A nu se lăsa, a stăruii până reușești:

*La o învoială, unul mai dă, altul mai lasă; dacă nu vrei, eu mă duc până la scara murgului.* (CONVORBIRI LITERARE, vol. 3, 1980)

**A se face** (sau **a se așeza, a se pune**) **luntre** (sau, rar, **munte, reg., cruce, scară**) **și punte**. v. **luntre**.

**A se ridica în șa** (sau **în scară**). v. **ridica**.

**A trage la scară** = A apropia un vehicul de intrarea într-o clădire:

*Când s-au auzit clopotele de la biserică, și a fost tras „faetonul” la scară, Smaragda se așeză în trăsură alături de coana Anica.* (CONSTANTIN STERE)

*Când avea să plece, boierul poruncea să i se tragă nadișanca [(reg) trăsură mică și ușoară, neacoperită; brișcă] la scară.* (EM. GÎRLEANU)

**A tunde în scări** = A tunde părul unei persoane în așa fel încât firele să nu fie retezate la același nivel, ci la nivele diferite, mai mic spre ceafă și mai mare spre creștet:

*Părul este purtat drept, fiind tuns în scări.* (LUCIAN MORARIU)

**A-i tăia** (cuiva) **scara** (Reg.) = A împiedica (pe cineva) să facă ceva:

*Meșterului Manole, i s-a tăiat scara, după ce construcția școlii, la care a contribuit atât de mult, a fost terminată!* (VASILE ȘOIMARU)

## SCART

**A pune în scart** (Înv.) = A da deoparte:

*Când statul ori suveranul ar avea lipsă de ajutorul națiunii române în avere materială sau în sânge, atunci să fie scoși pe plan capii lor bisericești..., până ce ar trece pericolul..., iară după aceea să fie puși în scart, precum este vorba jucătorilor în cărți.* (G. BARIȚ)

*Ca element de manevră îi serveau legionarii fugiți din țară, precum și cei rămași acasă, dar puși în scart.* (ZAHARIA BOILĂ)

## SCAUN

**A băga** (sau **a da**) **scaun** (D. cereale) = A prinde rod; a lega:

*Grâul băgase scaun și ajungea la genunchi.* (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

**A fi legat de scaun.** v. **lega.**

**A ridica din scaun** (sau **din tron**) (pe cineva).  
v. **ridica.**

**A ridica, a înălța, a pune** (sau **a se urca, a veni**) **în scaun.** v. **ridica.**

**A scoate** (sau **a alunga, a arunca, a izgoni**) **din scaun** (pe cineva) = A detrona (pe cineva); (pex.) a elibera din funcție (pe cineva):

*L-au scos din scaun boierii.* (ZAHARIA STANCU)

*Iară Bogdan vodă, fără zăbavă, adunându oameni de pretitinderile, au scos pre Alixandru vodă din scaun și iar au apucat Bogdan vodă scaunul.* (GR. URECHE)

**A șede în** (sau **la**) **scaun** (Înv.) = A se înscăuna, a se urca pe tron:

*Au venit în țară, de au șăzut la scaun în anii 7099.* (GR. URECHE)

**A șede între două hotare** (sau **între două scaune**). v. **șede.**

**A-și așeza scaunul.** v. **așeza.**

**Cu scaun la cap** (sau, rar, **la minte, la judecată**) (Fam.) = Se spune despre un om care judecă temeinic:

*Numai așa se explică de ce și bătrânul Iuga, om ponderat și cu scaun la cap, nu s-a arătat ieri deloc alarmat, sau poate că dânsul are și alte motive de a fi calm!* (LIVIU REBREANU)

*Dar tu să știi de la mine, puiuțule, că el o fost un om cumsecade, cu scaun la cap și cu judecata întreagă.* (ION LĂNCRĂNJAN)

## SCĂDEA

**A scădea din mărire** (Înv.) = A se rușina:

*Scăzut acum, domnul nostru, din mările trecute,/ Cătră, bou, voind să-și facă, din nevoie o virtute [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Iar dacă am căzut din mărire, să nu ne pierdem firea. Ne-nchidem în casa de pe Bosfor și stăm așa, cu cenușa-n cap și cu ferestrele acoperite [...]* (VICTOR EFTIMIU)

**A-i scădea cuiva ceva** = A prejudicia:

*Cu trecerea timpului, i-au scăzut calitățile: viteza și viteza de reacție.* (<https://www.libertatea.ro/>)

**A scădea în preț.** v. **preț.**

## SCĂDERE

**A umbla cu scădere** (Înv.; d. bani) = A avea cursul depreciat:

*I-am răspuns că [banii] sunt buni, dar în țară umblă cu scădere și țărani nu-i primesc.* (AXINTE URICARIUL)

## SCĂLDA

**A lăsa** (pe cineva) **să se scalde în apele sale.** v. **apă.**

**A o scălda (în două ape)** (Pfm.) = A avea o atitudine lipsită de fermitate, șovăitoare; a da un răspuns evaziv, ocolind un răspuns clar:

*Moromete, n-o mai scălda, îți spun cu frumosu, zise șeful de post amenințând.* (MARIN PREDĂ)

*De când ești prin locurile astea, o cam scalzi.* (CAMIL PETRESCU)

*Nu vă spuneam eu, zise unul dintr-înșii, că... n-o să răspundă... și c-o s-o scalde?* (ION GHICA)

**A scălda** (pe cineva) **în lapte** (dulce sau, reg., **în zahăr, în vinars**) (**și în miere**) = a) A oferi (cuiva) ceva din abundență, tot ce-i trebuie, ce dorește:

*Să mă scăldați și-n zahăr, dac-am pus șaua pe cal, tot mă duc.* (POP.)

b) A fi plăcut amabil.



**A scălda în sânge** = A provoca un măcel sau un omor (sângeros):

*Vrăjmașă jurată a libertăților publice, a Constituțiunii și a tuturilor instituțiilor, ea înneca mai întâi și apoi scălda țara în sânge.* (I. L. CARAGIALE)

**A se scălda în bani** = A fi foarte bogat:

*Cu toată protecția, nu se scălda în bani, dimpotrivă, „Nu duc o viață prea largă”, recunoaște el;* (MARTA PETREU)

*Când pur și simplu se scălda în bani? Când ai însă bani, vrei să ai și mai mulți.* (DUMITRU CRUDU)

**A se scălda în sânge = a)** A pierde mult sânge (în urma unui act de violență comis asupra cuiva sau asupra sa):

*Badiul singur se lupta,/ Chiar în sânge se scălda/ Și deloc el nu se da.* (POP.)

**b)** A fi violent, a provoca omoruri, măceluri

**A(-și) sau a-i scălda ochii în lacrimi sau cu ochii scăldați în (ori de) lacrimi** = Se spune despre cineva care are ochii plini de lacrimi:

*Mărioara-l asculta.../ Fața i se lumina,/ Ochii-n lacrimi își scălda.* (VASILE ALECSANDRI)

*Novac, dacă auzea, ochii-n lacrimi își scălda și din grai așa graia.* (POP.)

**În ce ape se scaldă?** (Rare) = Ce fel de om este? Ce păreri sau intenții are? În ce dispoziție sufletească se află?:

*Cum s-a luminat de ziuă a pornit spre Toma ca să-l nimerescă negreșit acasă, ieșind pe poartă se gândi că trebuie să lase la o parte orice sfială și să meargă de-a dreptul să-l întrebe în ce ape se scaldă...* (LIVIU REBREANU)

*Mă duc să văz ce gânduri au, în ce ape să scaldă.* (CAMIL PETRESCU)

*S-a uitat cam lung la mine, parc-ar fi vrut să zică: „Ce-o mai fi cu ăsta? În ce ape s-o fi scăldând?”... (ION LĂNCRĂNAN)*

**L-a scăldat mă-sa în găscă albă** (Reg.) = Se spune despre un om norocos:

*De aci poporul (zice: te-a scăldat mă-ta cu găscă albă...)* (B. P. HASDEU)

**Se scaldă în averi** (sau **în parale, în aur** etc.) = Se spune despre un om foarte bogat:

*E chiabur, se scaldă-n averile sale.* (ANTON PANN)

*Să spui Păcală, cine are atâta aur de se scaldă-n el.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

## SCĂLDAT, -Ă

**A fi scăldat în lapte** (Rare) = A fi alb la față:

*L-a scăldat mă-sa-n lapte dulce (de-i așă frumos).* (TUDOR PAMFILE)

## SCĂLDĂTOARE

**S-a căcat în scăldătoare** (Reg.) = **a)** Se spune despre un om norocos sau ghinionist:

*Ăsta când era mic s-a căcat în scăldătoare.* (CRISTIAN SĂILEANU)

(Cu parafrazarea expresiei) *S-au apucat turcii să tragă... Doar să fi făcut ceva în scăldătoare când erai mic, ca să te nimeresc.* (ION PAS)

**b)** Se spune despre cei ce-și fac singuri rău.

## SCĂPA

**A ieși** (sau **a scăpa, a o scoate la capăt**) **cu obraz** (sau **cu obrazul**) **curat**. v. **obraz**.

**A ieși** (sau **a scăpa**) **din nevoie** sau **a scăpa** (ori **a se ridica**) **deasupra nevoii**. v. **nevoie**.

**A nu scăpa** (pe cineva) **din ochi** (sau **din priviri, din vedere**) = A ține (pe cineva) sub continuă ori strictă supraveghere:

*Firește, Pinteaua nu s-a clintit toată seara din preajma Laurei, iar când ea dansa cu alții, n-o scăpa din ochi o clipă.* (LIVIU REBREANU)

*Pe urmă domnul Fozocaș mi-a poruncit să vă urmăresc și să nu vă scap din ochi, că-i primejdie mare.* (IDEM)

**A nu scăpa nici în gaură de șarpe** sau (Mold.) **nici în borta șoarecelui** = A nu putea în niciun chip înlătura sau evita un pericol iminent:

*Nici în borta șoarecelui nu ești scăpat de mine.* (ION CREANGĂ)

*Ce să facă împăratul, de muiere și de dracul nu poate scăpa nici în gaură de șarpe.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

**A scăpa** (pe cineva) **din ochi** (sau **din priviri, din vedere**) = A nu mai reuși să vadă, să supravegheze (pe cineva):

*Ion trecu încet pârleazul de lângă grajd, întorcând capul spre Ana care nu-l scăpa deloc din ochi și care, peste câteva clipe, îl urmă cu pași grăbiți, roșie ca focul de rușine, închipuindu-și că toată lumea o pândește.* (LIVIU REBREANU)

*Religia e un mamut, un dinozaur preistoric pe care asteroidul ucigaș l-a scăpat din vedere...* (DAN CHIRIAC)

**A scăpa ca din gheara ursului (cu părul vâlvoi)** (Reg.) = A ieși cu greu și bătut dintr-o situație primejdioasă:

*Ieșeau din mâinile mele cu părul vâlvoi și cu spatele darabană.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A scăpa ca prin minune** = A scăpa într-un mod de necrezut:

*A scăpat ca prin minune (atunci era o vreme propice pentru minuni), toată familia ei fiind gazată.* (IOAN T. MORAR)

*Cumva a scăpat de lagăr. Am avut la serviciu o doamnă, Deutsch. Ea a fost în lagăr și a scăpat. A scăpat ca prin minune.* (IOANA COSMA, DORU RADOSAV)

**A scăpa ciul** sau **scurt (de coadă)** (Reg.) = A ieși dintr-o situație primejdioasă cu greutate și cu oarecare pagubă:

*Că acuma, uite, cu tremurături,/ „Scăpai scurt de coadă, printre picături”;/ „Că minciuna poate până la un loc,/ Și ea ca și toate este cu soroc;* (ANTON PANN)

**A scăpa cu chica topor.** v. **chică.**

**A scăpa cu fața** (sau **față**) **curată.** v. **față.**

**A scăpa cu viață** (sau **cu zile**) = A-și salva viața dintr-o mare primejdie:

*Acum cred eu, frăține-meu, că așa urs oștirea întreagă este în stare să o zdrumice... Încă mă mier cum am scăpat cu viață.* (ION CREANGĂ)

*Te crede moșul, nepoate, dar când ai ști cu ce greutate se capătă! pentru că numai în Grădina Ursului, dacă-i fi auzit de dânsa, se află sălăți de aceste, și mai rar om care să poată lua dintr-însele și să scape cu viață.* (IDEM)

*Scăpase [Dumitru lui Dincă], ca și ei, cu viață, deși făcuse tot războiul [...]* (DINU SĂRARU)

*Maica mea... de-abia scăpă cu zile.* (AL. MACEDONSKI)

**A scăpa hăturile din mână.** v. **hăț.**

**A scăpa ieftin.** v. **ieftin.**

**A scăpa o vorbă** = A comite (din imprudență) o indiscreție:

*Oricât de prieten i-ar fi Ghiță Pop, tot s-ar putea să scape o vorbă pe undeva, chiar fără voie, și să-l nenorocească.* (LIVIU REBREANU)

*La rândul meu, îți jur și eu pe mama, că n-am să scap o vorbă.* (PANAIT ISTRATI)

*Fi'ndcă ea-ntr-o clipă de sinceritate/ A scăpat o vorbă la madam Stamate [...]* (G. TOPÎRCEANU)

*Din contră, m-am ferit și cu mai multă strășnicie, cu grijă [...] ca nu cumva să-mi scape o vorbă, un cuvânt măcar, prin care să mă dau singur în vileag.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A scăpa teafăr** = A rămâne viu, a supraviețui unei primejdii:

*Se bătură și se bătură până ce armăsarul... fu răzbit și biruit; iară Galben-de-Soare scăpase teafăr.* (P. ISPIRESCU)

*Iar dacă scăpa teafăr, trei luni făcea mătânii,/ Căci Sânger numai sângiuri prin lume răsădea;* (G. COȘBUC)

**A scoate (sau a scăpa) pe cineva din ghearele cuiva. v. gheară.**

**A(-i) scăpa din mână** = A pierde un bun prilej de a face sau de a obține ceva avantajos; a pierde de sub control, a nu mai putea domina ceva sau pe cineva:

– *Cum poți să fii atât de naiv? Cum crezi tu că ungerii o să te lase să le scapi din mână?... (LIVIU REBREANU)*

*Cât îl ținea cineva în mână făcea din el ce vrea; cum îl scăpa din mână, nu mai era de niciun temei. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

### SCĂPARE

**A-i fi (de) a scăparea ori a face ceva de-a scăpării = a)** A dori ori a face tot posibilul să scape de cineva sau de ceva:

*Am croit-o... spre Humulești, uitându-mă înapoi să văd, să nu mă ajungă moșneagul; căci îmi era acum a scăpare de dânsul. (ION CREANGĂ)*

**b)** A face ceva în mod superficial:

*Ceilalți ofițeri mai fac rondul de-a scăpării: vin o dată în 24 de ceasuri, nu te inspectează cu de-amănuntul... și pleacă pe aici încolo. (ANTON BACALBAȘA)*

### SCĂPAT, -Ă

**A face** (pe cineva) **scăpat** = A lăsa (pe cineva) să plece liber, să fugă, să evadeze, a înlesni fuga (cuiva):

*I-a dat pân' s-a săturat/ Și-atunci l-a făcut scăpat. (ANTON PANN)*

– *Cum adică, vecine, să-i faci scăpați? (G. M. ZAMFIRESCU)*

### SCĂPĂRA

**A fugi** (sau **a alerga**) **de (îi) scăpără picioarele** (sau **călcâiele, potcoavele, pietrele**). v. **fugi**.

**A-i scăpăra** (cuiva) **picioarele** (sau **călcâiele**) sau **a scăpăra din picioare** = A azvârli, a arunca

picioarele de neastâmpăr, de nerăbdare; a fi extrem de nerăbdător:

*Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vină un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; (ION CREANGĂ)*

**A-i scăpăra** (cuiva) **prin minte** (sau **prin cap** etc.) = A i se ivi (cuiva) brusc în minte, a-i trece (cuiva) repede prin minte:

*Sunt clipe... așa de lungi, încât un gând de groază are vreme să-ți scape prin minte. (JEAN BART)*

*În fuga vieții, câte lucruri interesante nu observi, câte cugetări luminoase nu-ți scapără prin minte! (AL. VLAHUȚĂ)*

*Tot aștepta ca să-i mai scape prin cap vreun cuget bun. (I. G. SBIERA)*

**A-i scăpăra gura** (Rar) = A avea o senzație de usturime intensă:

*Am mâncat... papricaș, un fel de ciulama unzurească, ardeiat, să-ți scape gura. (ION CODRU-DRĂGUȘANU)*

**A-i scăpăra** (cuiva) **ochii = a)** A fi foarte flămând:

*Când iaca!... ce să vadă? ș-apoi mai are când vede?... căci lupului îi scăpărau ochii și-i sfârâia gâtlejul de flămând ce era. (ION CREANGĂ)*

**b)** A fi foarte furios. **c)** A simți o durere foarte puternică:

*Atunci domnița l-a scuipat în față și i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoită. (I. L. CARAGIALE)*

**Cât ai da** (sau **ai bate, ai zbate**) **în** (ori **ai scăpăra din**) **amnar. v. amnar.**

### SCĂRMĂNA

**A se scărmana de cap** (Reg.) = A-și smulge părul de pe cap (de necaz, de durere, de deznădejde):

*Cum a ieșit dușmanul din casă, iedul cel mic se dă iute jos din horn și încuie ușa bine.*

*Apoi începe a se scărmana de cap și a plânge cu amar după frățiorii săi. (ION CREANGĂ)*

*Baba se scarmână de cap, dă la deal, dă la vale, dar n-are ce face; și de voie, de nevoie, nunta s-a făcut. (IDEM)*

**A-și scărmana necazurile** (Pop.) = A-și descărca sufletul; a-și spune păsurile:

*Norodul se adunase să-și mângâie traiul și să-și scarmene oleacă necazurile zilelor. (POP.)*

### SCĂRPINA

**A se scărpa în cap** (sau **în creștetul capului, la ceafă, după ureche**) = A fi nedumerit, încurcat; a nu-i conveni ceva:

*– Vom ști, cucoane, dacă ni-ți spune, răspunse cu sfială un țaran mai bătrân, scărpinându-se în cap. (ION CREANGĂ)*

*Morarul s-a scărpinat la ceafă necăjit. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Se mai gândește și iar se mai socotește, apoi se mai scarpină-n cap... de năcaz. (I. POP-RETEGANUL)*

*S-a scărpinat în cap, stând puțin la gânduri. (I. L. CARAGIALE)*

*Iorgu Răutu, mirat scărpinându-se după ureche, se îndreptă spre Smaragdița [...] (CONSTANTIN STERE)*

### SCĂRPINICI

**A avea scărpinici** = A avea o comportare neastâmpărată (care cere bătaie):

*Ce aveți scărpinici, mă, de nu vă mai vine a sta? (D. UDRESCU)*

**A avea** (sau **a prinde**) **scărpinici la limbă** = A avea chef de vorbă; a vorbi vrute și nevrute:

*Ia mai tacă-ți fleanca, ori ai prins scărpinici la limbă? (D. UDRESCU)*

### SCÂNDURĂ

**A face cuiva pardesiu de scânduri. v. face.**

**A fi (a se usca sau a rămâne) ca scândura** = A slăbi foarte mult:

*Să arză pân' la butuc,/ Dorul... să nu-l mai duc,/ Că de când dor am purtat/ Ca scândura m-am uscat. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

*Nu vezi că ești ca scândura? Și să mai știi de la mine: bărbaților de azi le plac femeii zdravene – grase și sănătoase, carne multă color pe șolduri – nu scândură să calci nădragii pe ea... (TUDOR ARGHEZI)*

**A fi pe scândură** (Reg.) = A fi mort (în sicriu):

*Cântă cucu-n vârful de spine,/ Lui Vălean îi merge bine;/ Când era în zori de ziuă,/ Vălean era pe scândură. (POP.)*

**A lăsa pe cineva pe scândură** (sau **ca scândura, pe scândura goală**) = A lăsa pe cineva complet sărac:

*Să-i ia toate lucrurile din casă și să-l lase pe scândura goală. (G. CĂLINESCU)*

*Dragele fetițele/ Mi-au tocat paralele,/ M-au băut și m-au mâncat,/ Ca scândura m-au lăsat. (POP.)*

**A se usca** (sau **a slăbi, a se face, a rămâne, a fi etc.**) **ca o scândură** sau **ca scândura** sau **uscat** (ori **slab** etc.) **ca o scândură** sau **ca scândura** ori **scândură** (Fam.; d. oameni) = (A deveni, a fi etc.) extrem de slab, numai pielea și oasele:

*Nevasta acestuia, femeie bătrână și uscată ca o scândură, căreia îi mergea numele că știe să facă vrăji, se bucură când o văzu, căci Ruja de o bucată de vreme se luase bine cu dansa. (EM. GÎRLEANU)*

*Când a părăsit, după trei luni, patul, era slab ca o scândură. (CEZAR PETRESCU)*

*Să arză pân' la butuc,/ Dorul... să nu-l mai duc,/ Că de când dor am purtat/ Ca scândura m-am uscat. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**A-i lua** (cuiva) **scândura de sub picioare** (Rar) = A-i strica (cuiva) rostul, a-i lua locul:

*Andrei (a pierdut scândura de sub picioare): Dar nu-i adevărat [...] Ioană nu-i adevărat. (CAMIL PETRESCU)*

**A-i suna** (cuiva) **scândura** (sau **potcoavele** ori **coliva**) **în piept** v. **sună**.

### SCÂNDURIȚĂ

**A rămâne pe scândurița goală** = A deveni complet sărac:

*Rămâne țiganul pe scândurița goală.* (I. T. MERA)

### SCÂNTEIE

**A fi deprins (cu nevoile) ca țiganul cu scânțele** (sau **scânțea**), **a fi învățat** (la ceva) **ca țiganul cu ciocanul** = Se spune despre cei ce înfruntă în viață multe greutăți și necazuri:

*Îs deprins cu nevoile ca țiganul cu scânțea.* (ȘEZĂTOAREA, I)

*Românul este învățat cu nenorocirile, cum este învățat țiganul cu scânțea. Nu-l mai ard pe țigan scânțele, și așa și pe român nu-l mai dor nenorocirile, odată întâmplare.* (CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU)

– *N-aibi grijă, că doar m-am deprins acum cu fețele domnești, ca țiganul cu scânțele.* (NICOLAE GANE)

*Toți sunt învățați cu neregularitățile drumului ca țiganul cu scânțea.* (GHEORGHE C. MOLDOVEANU)

**A i se face** (cuiva) **scânței (pe dinaintea ochilor)** = Se spune când cineva primește o lovitură (fizică sau morală) puternică (și are senzația că vede scânței):

[...] *și când sar odată voinicește de pe-un mal nalt în ștoalnă, din greșeală, drept cu fața-n jos, numai scânței s-au făcut pe dinaintea ochilor de durere;* (ION CREANGĂ)

– *Să-ți mănânci friptă odrasla, tâlhar bătrân ce ești! Ana dădu să intre și ea, dar Ion se repezi ca uliul și răcni, răgușit, scâpărând scânței din ochi și scoțând cuțitul din șerpar [...]* (LIVIU REBREANU)

**A scoate scânței.** v. **scoate**.

**A vedea scânței verzi** (Reg.) = A avea o durere insuportabilă pe care cineva o încearcă în urma unei lovituri puternice:

*Un cioclu mă pocni cu pumnul în frunte, încât îmi scâpărara ochii scânței verzi.* (MIHAI EMINESCU)

*Trei dezbinuri că mi-i da,/ Scânței verzi din ochi îi da,/ Și deodată s-arăta/ Chiar la ușa cortului/ Sub stejarul mortului.* (VASILE ALECSANDRI)

### SCÂRBĂ

**A-i fi** (cineva) **cu scârbă** (Înv.) = A-i fi (cineva) dușman, potrivnic:

*Să nu lași toată dzua om ce mi-i cu scârbă/ Să mă lupte.* (DOSOFTEI)

**A fi rău de scârbă** (Reg.) = A trăi cu (prea multă) intensitate o durere, o neplăcere:

*Cam ce preț vrei tu? – spune... că nu-s așa rău de scârbă.* (ȘEZĂTOAREA, XXI)

**A se da scârbei** (Reg.) = A se lăsa copleșit de suferință, de necazuri:

*Este mai bine dacă omul nu se dă așa ușor scârbei și se face mai nepăsător.* (IOAN M. BUJOREANU)

*În ce chip sabia taie vinele calului și pe călăreț îl dă jos, așa și socoteala cea cu nărav rău taie puterile sufletului și îl dă scârbei, iar scârba strică pe cei ce cad întru dânsa.* (<https://www.aparatorul.md/>)

**A-i fi** (sau **a face** ori **a i se face** cuiva) **scârbă** (sau **o scârbă**) ori **a-l prinde** (sau **a-l cuprinde** pe cineva) **scârba** ori **o scârbă** = A se dezgusta:

*Fata împăratului văzând în capul arăpoaicei, ce nu mai văzuse de când o făcuse mă-sa, i se făcu scârbă și îi veni să scuipe.* (P. ISPIRESCU)

*Fugi! Mi-e scârbă când te-aud.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Îi era scârbă că trebuie să muncească mai rău ca un hamal la un ziar obscur, în vreme ce alții, nedemni să-i stea alături, se îmbuibă și se lansează prin redacțiile jurnalelor de mare tiraj.* (LIVIU REBREANU)

*Nu vezi tu că nu este cu puțință să nu te cuprindă în cele din urmă scârba de mine?! (IOAN SLAVICI)*

*Și ploaia de sus curgea mornit și m-a prins așa o scârbă [...] (CEZAR PETRESCU)*

### SCÂRBOS, -OASĂ

**(A fi) scârbos la gură sau a avea gură scârboasă** = Se spune despre cineva care vorbește indecent, trivial:

*Nu-mi vine să crez că țața Pandeloaie să aibă o așa gură scârboasă. (<http://www.timesnewroman.ro/>)*

### SCÂRLEICĂ

**(A fi) slab ca o scârleică** = A fi foarte slab:

*Nu știi zicala? i-am răspuns: fă ce spune Păstorel, nu ce face el. Și pe când aburi... i-a răspuns un glâgan, slab ca o scârleică [...] (IONEL TEODOREANU)*

### SCÂRNAV, -Ă

**A avea gură scârnavă** = A vorbi obscenități:

*Zice acest Ghidoveanu că mi-ar fi făcut serviciu de promovare. Fals, ca tot ce iese din gura scârnavă a acestui individ. (<http://helionsf.ro/>)*

### SCÂRȚĂI

**A scârțâi ușa cuiva** (Rar, fam.) = A stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare:

*Mie nu mi-o scârțâit nime ușa până-n ziua de astăzi, cum o scârțâi tu la altele, berbantule! (CALISTRAT HOGAȘ)*

**A unge osia ca să nu scârțâie carul** (Fam.) = A câștiga bunăvoința, favoarea etc. cuiva cu daruri sau cu bani; a mitui:

*Bacșișul pare idolul administrației. Nimic nu se face „până nu se unge osia”. În modul acesta mergem spre dezastru. (CAMIL PETRESCU)*

*Dacă vrei să nu scârțâie carul, unge osia. (I. C. HINȚESCU)*

*Este o sumă frumoasă care poate unge osiile ca să nu scârție niciuna dintre instituțiile statului care de altfel sunt plătite tot din banii noștri pentru a ne apăra interesele. (<http://www.buletinulauto.ro/>)*

### SCENĂ

**A părăsi scena** (sau **a ieși din scenă**) = **a)** A părăsi profesiunea de actor, a se retrage din teatru:

*Un om ca tine... Când lumea îl aclamă nu părăsește scena. (VASILE ALECSANDRI)*

**b)** (Pgn.) A se retrage dintr-o activitate oarecare sau din viața socială:

*[...] în programul de acțiune pentru alegerile județene era desigur înscrisă și ieșirea în scenă a prințului Dimitrie Ghica. (MIHAI EMINESCU)*

**A pune în scenă** = A regiza un spectacol:

*[Domnița Ralu] Ea găsisse în câțiva tineri greci, rude și amici din școala grecească de la Măgureanu, studenți admiratori ai tragediilor lui Euripide și Sofocle, un element pentru a pune în scenă câteva piese de teatru. (ION GHICA)*

*Oricât m-am străduit să-mi revin, n-am reușit, și atunci nu s-au mai pus în scenă „Vicleniile lui Scapino” de Molière. (VALENTIN URITESCU)*

**A urca** (sau **a intra**) **în** (sau **pe**) **scenă** = **a)** A începe să joace teatru. A începe să-și interpreteze rolul repartizat într-un spectacol. **b)** A-și începe activitatea într-un domeniu oarecare; (pgn.) a începe să capete experiență:

*E nevoit... a înșela, în școală și în biserică, pe tucanii cei mici, care intră abia în scenă, asupra valorii vieții. (MIHAI EMINESCU)*

**A-i face cuiva o scenă** (sau **scene**) = A aduce cuiva reproșuri cu vorbe violente, amenințări, plâns (în public):

*Mi-a făcut o scenă grozavă – că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac*

de râs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfârșitul lui tata [...] (I. L. CARAGIALE)

*Fata începu să-i facă niște scene, aci duioase, aci fioroase, așa încât el înțelese că pasiunea ei contrariată brusc ar fi primejdioasă, și astfel se hotărî să joace comedia.* (IDEM)

## SCHIMĂ

**A dezbrăca** (pe cineva) **de schima călugărească** = A face să renunțe la călugărie:

*Dezbrăcând-o de shima călugărească, o luase femeie.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**A lua** (sau **a îmbrăca**) **schima călugărească** (sau **monahală** ori **monahicească**) ori **a se îmbrăca în schima îngerească** = A se călugări:

*Theodoric..., de bună voie lăsând împărăția și luând schima călugărească, au lăsat în locul său pe Leon Isavrul.* (DIMITRIE CANTEMIR)

*Iubirea pentru meșteșugul tiparului, spune însuși că l-a cuprins încă de când luase schima monahicească la Atos.* (NICOLAE IORGA)

## SCHIMBA

**A schimba** (sau **a face**) **fețe (-fețe)** ori, îrg., **felurimi de fețe, fel de fel de fețe** = A-și schimba fizionomia sau culoarea obrazului (de jenă, de rușine etc.); a se tulbura:

– *Ei, Ivane, ce mai direguiești? Moartea n-a mai venit pe-aici? Ivan, atunci, lasă capul în jos și, tăcând, începe a face fețe-fețe.* (ION CREANGĂ)

*Ion schimba fețe-fețe. Genunchii îi tremurau, iar în cerul gurii simțea o uscăciune parcă i s-ar fi aprins sufletul.* (LIVIU REBREANU)

*Procurorul schimba fețe-fețe. Nu îndrăznea să zică nu, dar nici nu-și putea însuși ușurința cu care prefectul lichida o chestie atât de gravă.* (IDEM)

– *Da, s-au pupat. Și Margareta, când m-a văzut, a prins a schimba fețe, însă nea Aristică mi-a cârpit o palmă peste ceafă, uite pe-aici, că și acu o simt...* (IDEM)

**A schimba calul pe măgar** (sau **capra pe găscă** ori **cioara pe pupăză**) = Se spune atunci când dai un lucru bun și primești altul mai prost:

*Să zicem că din restul majoritatea sunt contra lui Băsescu, dar pro-USL nu sunt, de asta nu merg la vot, că nu le pasă dacă schimbă calul pe măgar.* (ALINA MUNGIU-PIPPIDI)

*Dănilă schimbă boii pe un car, carul pe o capră, capra pe o găscă și găscă pe o pungă. Dănilă se întoarce la fratele lui, îi dă punga și împrumută carul cu boi pe care din prostie și nechibzuință, îi omoară.* (<http://www.primariavl.ro/>)

**A schimba cântecul** (sau **tonul, nota, foaia** etc) = A-și modifica comportarea, atitudinea, fața de cineva:

*Cu o zi înainte, organul prezidentului Camerii arăta că guvernul roșu, nu de la majoritate ci de la minoritate va stăruii să aibă o deslegare a cestiunii israelite; a doua zi însă schimbă foaia, și în dorința d'a nu se amăgi cumva autorii tratatului și inspiratorii art. 44 asupra vederilor partidului roșu, Românul așterne trei coloane de lămuriri în această privire.* (I. L. CARAGIALE)

*Și-a șters mustața puțin, apoi a schimbat foaia și a trecut la politică.* (ION LĂNCRĂNAN)

– *În cazul acesta, Tribunalul o face pe propria răspundere... și schimbând tonul, cu o familiaritate destul de vulgară [...]* (TITUS POPOVICI)

**A schimba inelele** (Reg.) = A se logodi:

*Marea ne-a adunat pe amândoi astă primăvară, în fața ei vreau să schimbăm inelele.* (IONEL TEODOREANU)

*Apoi cheamă un preot sau, dacă acesta este prins cu alte trebi, pe cei mai bătrâni dintre vecini și înaintea lor logodnicii își schimbă inelele.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**A schimba macazul.** v. **macaz.**

**A schimba o vorbă (-două)** sau **a schimba două (-trei ori câteva) vorbe.** v. **vorbă.**

**A schimba placa.** v. **placă.**

**A schimba prefixul** (Arg.; d. oameni) = A împlini o vârstă la care se schimbă prima cifră a numărului de ani:

*Ni s-a atras atenția ca nu cumva să divulgăm vârsta Tovarășei, să se strecoare pe undeva că schimbă prefixul.* (BORIS BUZILĂ)

*Peste trei zile schimbi prefixul, ce mai! Să ne trăiești și să ai baftă la femei!* (DAN DUMITRESCU)

**A schimba priviri** (sau **o privire, ochiri**) = A se privi unul pe altul (fugitiv, în mod semnificativ, cu subînțeles):

*Cei doi boieri schimbau priviri.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Mihail și Adrian schimbă o privire înțelegătoare și ochii celui dintâi răspunseră ochilor întrebători ai celui alt: „Se ascunde ceva aici”.* (PANAIT ISTRATI)

**A schimba scrisori** = A corespunda:

*Între doi inși... s-au schimbat următoarele scrisori.* (AL. MACEDONSKI)

*Toată ziua schimbă scrisori cu Melanie, atenții încolo și-ncoace, vizite călare la moșia ei;* (CARMEN SYLVA, MITE KREMnitz)

**A schimba vorba** (sau, mai rar, **vorbirea, cuvântul**) = A abate convorbirea în altă direcție (pentru a evita un subiect neplăcut):

*Emilia încerca să schimbe vorba.* (CAMIL PETRESCU)

*Așa el schimbă vorbirea: Defăimă năpăstuirea.* (GR. ALEXANDRESCU)

[...] *îmi pare rău c-a prins de veste la timp și-a schimbat vorba, că i-aș fi tras o soponeală!...* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Eu am schimbat vorba să nu ne mai ciondănim.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A se schimba din viață (în neviață sau din viața aceasta lumesă)** (Înv.) = A muri:

*Și trăind acolo câțiva ani..., s-au schimbat și el din viața aceasta lumescă.* (ION NECULCE)

**A-și schimba cuvântul** (Îrg.) = A se răzgândi:

*În acest raport se asigură de două ori că Maiestatea Sa Împărăteasa Rusiei a promis a renunța de la intențiile ei asupra Moldovei și Țării Românești, că ea nu-și va schimba cuvântul dat în privirea Principatelor oricâte biruințe ar mai avea.* (MIHAI EMINESCU)

**Schimbă placa!** (Arg.) = Mai zi și altceva! Încearcă să mă convingi și cu alte argumente!:

*Schimbă placa! să vorbim de altceva.* (ION VINEA)

*Așa că, schimbă placa. Ne e și lehamite, ești mai rău ca o babă. Mai închideți pliscul, nu mai clămpăni, unde te pomenești?* (LIVIUȘ CIOCĂRLIE)

**Se schimbă vorba** (sau **socoteala, chestiunea** etc.) = Se zice când intervine ceva care modifică o situație existentă, prevăzută:

*De la Neamț la Fălticeni și de la Fălticeni la Neamț era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimbă vorba: o cale scurtă de două poște, de la Fălticeni la Neamț, nu se potrivește c-o întindere de șase poște, lungi și obositoare de la Iași până la Neamț.* (ION CREANGĂ)

– *A, atunci se schimbă socoteala, interveni grabnic Piscupescu... pentru a nu lăsa o prea repede îndoială să-și facă loc în capul lui nea Bănică.* (GIB I. MIHĂESCU)

## SCHIȚA

**A schița un gest** = A face un gest abia zărit:

*Totuși, în astă-seară a schițat un gest, parcă ar fi voit să se apropie și să-i vorbească.* (CEZAR PETRESCU)

## SCLIP

**A-i sclipi** (cuiva) **ochii după cineva** (sau **după ceva**) = A dori foarte mult pe cineva (sau ceva):

*Bărbaților care le însoțeau pe doamnele venite să-și comande rochiile și pelerine le sclipeau ochii după tinerele croitorese...* (STELIAN ȚURLEA)

*Îi sclipeau ochii. Am privit spre Juliana. Îi sclipeau ochii și ei! Se citea fericirea pe chipul lor.*



*Nu mai văzusem ăsta până acum la ei.* (MIRELA ICONARU)

### SCOABĂ

**(A fi) slab ca o scoabă** (sau **ca un ogar** ori **ca un țâr**) (D. oameni sau animale) = (A fi) uscățiv, sfrijit:

*Aici veni pe-nserate Tiberiu Berdeni. De-abia îl recunoscurem. Avea barbă mare și era slab ca un ogar.* (LIVIU REBREANU)

*Mă văzuse în prima zi, când aveam nouăzeci și șase de kilograme, și vreo patru luni mai târziu a remarcat cum ajunsese slab ca un ogar.* (BOGDAN SUCEAVĂ)

**A se face** sau **a fi (făcut) scoabă** = A slăbi foarte tare sau a fi extrem de slab:

*Purceaua e făcută scoabă!* (GH. CIAUȘANU)

**A se face scoabă** (Rar, d. ființe) = A se ghemui:

*Te-ai făcut scoabă de frig.* (CALISTRAT HOGAȘ)

### SCOARȚĂ

**A se face** (sau **a căpăta**) **scoarță** = A se îngroșa întărindu-se:

*Hainele lor începură să capete scoarță.* (ION AGÎRBICEANU)

**Din scoarță în** (sau **până în**) **scoarță** = De la prima până la ultima pagină, în întregime; (înv.) din doască în doască:

*Fătul meu, cartea câtă a fost, ai învățat-o toată din scoarță până-n scoarță.* (AL. ODOBESCU)

*Îmbulzeala la ranguri era atât de mare, că se umpluse din scoarță în scoarță condica pitacului domnesc, și se spune că, în ziua fugii lui Caragea, postelnicul de-abia a pridedit să citească numele celor din protipendadă și câteva din starea a doua.* (ION GHICA)

**Obraz de scoarță** = Om necioplit, lipsit de rușine, de bună-cuviință:

*S-a trece ea și asta; obraz de scoarță, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele ce mi s-au întâmplat în viață, nu așa într-un an, doi și*

*deodată, ci în mai mulți ani și pe rând, ca la moară.* (ION CREANGĂ)

### SCOATE

**A (nu avea cu ce) scoate** (pe cineva) **din iarnă** = A (nu avea posibilitatea de a) da (cuiva) hrană (și adăpost) ca să poată ieși cu bine din iarnă:

*A luat de la curte... o mierșă de păpușoi ca să aibă cu ce-și scoate casa din iarnă.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A (putea) scoate (cu bine)** (ceva) sau **a o (putea) scoate (cu bine) la (un)** (reg. **la bun, în**) **capăt** ori **la cale, la** (ori, înv., **în**) **căpătâi, la cap, la sfârșit, la un fel (cu ceva sau cu cineva)** = A duce la bun sfârșit (un lucru, o acțiune etc.); a ajunge la un rezultat bun:

– *Ei, Harap-Alb, zise Sfânta Duminică, așa-i că am scos-o la capăt și asta?* (ION CREANGĂ)

– *Veste bună și nu prea, dragul tatii, că cu împăratul nu știu Dumnezeu cu cine va putea-o scoate la cale, că ce cere el, dracul că-i drac și parcă s-ar speti de s-ar încumeta a-i face.* (I. POP-RETEGANUL)

*Câte slujbe, le fac toate/ Și le scot la căpătâi.* (ALECU VĂCĂRESCU)

– *Ai dreptate, nevastă. Văd și eu că am apucat drumuri rele. Am să mă pui pe muncă, și în două, trei săptămâni, o scot eu la căpătâi.* (P. ISPIRESCU)

**A arăta ca scos din cutie.** v. **cutie.**

**A ieși** (sau **a scoate, a da**) **la lumină** (sau **iveală, (înv.) la arătare**). v. **lumină.**

**A lua focul cu mâna altuia** (sau **a scoate castanele din foc cu mâna altuia**). v. **mână.**

**A munci** (sau **a lucra, a alerga, a fugi** etc.) **până-și scoate ochii** sau **(a-și) scoate limba de-un cot (muncind, luând, alergând** etc.) ori **(a-și) scoate sufletul (din el) (muncind, luând, alergând** etc.) = A munci, a lucra, a alerga etc. din răspuțeri:

*Moș Nichifor fugea de cărăușie de-și scotea ochii.* (ION CREANGĂ)

*Fuge lumea de dânsul de-și scoate ochii.* (IDEM)

*Îmi scot sufletul și m-am abrutizat.* (CEZAR PETRESCU)

**A nu (mai) scoate din ...** (pe cineva) = A înjosi, a umili sistematic (pe cineva), folosind unele și aceleași cuvinte:

*Mama cea vitregă tot nemulțumită era și din leneșă și dobitoacă nu o mai scotea.* (POP.)

**A scoate (ceva sau pe cineva) din pământ (din iarbă verde)** ori **de unde-o ști** sau (reg.) **din fundul pământului** = A obține, a procura cu orice preț, cu orice efort; a găsi (ceva sau pe cineva) oricare ar fi greutățile de întâmpinat sau mijloacele de folosit în acest scop:

*Dacă mai ai rom, două [ceaiuri]! Dacă n-ai, să scoți din pământ.* (CEZAR PETRESCU)

*Oh, leacul! unde-i?/ Din pământ,/ Din foc ea l-ar fi scos.* (G. COȘBUC)

*Din pământ să-mi scoți un scăunel, ai înțeles? Și în două minute să fii înapoi!...* (LIVIU REBREANU)

*Din pământ, din iarbă verde, să te duci să-mi aduci herghelia.* (P. ISPIRESCU)

*Scotea care pentru proviant [(în v.) provizii, alimente (pentru armată)] din pământ, din iarbă verde.* (ION GHICA)

**A scoate (ceva sau pe cineva) la** (sau **în** ori, **în v.**, **de) vânzare** (sau, **în v.**, **vânzător**) ori (reg.) **a scoate vânzarea** (pe ceva) = A oferi spre vânzare (ceva sau pe cineva); a oferi la licitație, la mezat:

– *Crede-mă, Comăneștene, asta-i războiul. De la început până la sfârșit, ți-ai pus viața ipotecă, și orice glonț, orb sau neorb, ți-o scoate în vânzare.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*De ce-ai scos nevasta-n târg?; ori ai scos-o di vânzare?* (POP.)

**A scoate (ceva) la licitație** (ori **la mezat**) sau (reg.) **a scoate licitație** (pe ceva) = A oferi (un bun) spre vânzare prin licitație:

*Multi-puținul ce i-a mai rămas o să se strige mâne poimâne la mezat de către datornici.* (NICOLAE FILIMON)

*Parcă s-ar pune în sfârșit la mezat pentru-un preț oarecare până și idealul unora din eroii și martirii noștri, a cărui realizare e mai departe decât orișicând.* (MIHAI EMINESCU)

**A scoate (cuiva) peri albi.** v. **păr.**

**A scoate (cuiva) sânge** (Reg.) = A face să curgă (din corpul cuiva), printr-o incizie, o cantitate de sânge, în scop curativ:

*După ce i se scoate sânge, i se administrează pe același ac un toxic fabricat în Laboratorul X al închisorii [...]* (DORA PETRILĂ)

**A scoate (pe cineva) basma curată.** v. **basma.**

**A scoate (pe cineva) din circulație** (Fam.) = **a)** (D. oameni) A îndepărta (pe cineva) din activitate; a face să nu mai aibă nicio autoritate, nicio influență:

*Ea a făcut o căsătorie de interes, pentru că tatăl tău e un om influent, pe când Drăghiciei sunt de mult scoși din circulație.* (G. CĂLINESCU)

*Când un scriitor nu mai poate, sau nu mai vrea să scrie, Kritikos îl scoate din circulație și îl așază alături de alți exilați ai buchiilor [...]* (FLAVIUS ARDELEAN)

**b)** (D. oameni) A obosi pînă la totală epuizare (pe cineva), a face să nu mai fie bun de nimic. **c)** (D. obiecte) A scoate din uz, a interzice utilizarea:

*Până la 1 august 1945, zeci de publicații sunt scoase din circulație.* (LUCIA HOSSU LONGIN)

**A scoate (pe cineva) din fire** (sau, reg., **din fire afară**) ori **din minți** (sau **din minte** ori **din simțiri**) = **a)** A face (pe cineva) să nu mai raționeze, să-și piardă cumpătul, dreapta judecată; a zăpăci:

*Trandafir ș-un fir supțire,/ Rău m-ai scos, dragă, din fire.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Însă prinse a mă scoate din fire: citea prea îndelung, cerceta cam amânat o filă [...]* (LEO BUTNARU)

*De șase luni de zile, de când te-ai legat de mine, m-ai scos din toate mințile și m-ai adus aici în Iași...* (VASILE ALECSANDRI)

*Pe atunci eram tânără, frumoasă... eram zână... dar m-a scos din minte Făt-Frumos... și mi-am pierdut darul.* (IDEM)

*Toate ca toate, dar bătaia de joc îl scotea din minți.* (IOAN SLAVICI)

**b) A face** (pe cineva) să-și piardă calmul:

*Anghel îl auzi și îndrăzneala lui Voicu îl scoase din fire.* (MARIN PREDĂ)

*Aerul lui preocupat îl scotea din fire pe Dumitrana, dar se stăpâni cât putu.* (EUGEN BARBU)

**A scoate** (pe cineva) **din omenie.** v. **omenie.**

**A scoate** (pe cineva) **din rahat.** v. **rahat.**

**A scoate** (pe cineva) **din sărite** (sau, rar, **din sărit**) = A înfuria peste măsură (pe cineva):

*Îndrăzneala lui Trifon îi fierbea creierii, oricât se sforța să se calmeze și oricât își dădea seama că ticălosul înadins caută să-l scoată din sărite ca astfel să atâțe pe ceilalți.* (LIVIU REBREANU)

*Numai să avem vorba dinainte, să nu fii rău de gură, c-apoi mi-i să nu mă scoți din sărite și să mă faci câteodată să-mi ies din răbuș afară.* (ION CREANGĂ)

*Da! Și Rada-i mare hoată,/ Poate satul tot să-l scoată/ Din sărit, ea știe bine!/ Dar se teme de-oarecine.* (G. COȘBUC)

*Ghiță își pierduse bunul cumpăt și tocmai pentru aceea se simțea în strâmtoare față de Lică, pe care nimic nu putea să-l scoată din sărite.* (IOAN SLAVICI)

**A scoate** (pe cineva) **din șipci.** v. **șipcă.**

**A scoate** (pe cineva) **din viață** (sau **dintre cei vii**) (Reg.) = A ucide:

*Când mi l-au apucat pe drac cu labele sale, au fost să-l scoată din viață.* (I. G. SBIERA)

*Moarte, moarte, unde ești, în ce parte locuiești?/ Și ce faci de nu mai vii/ Să mă scoți dintre cei vii!* (POP.)

**A scoate** (pe cineva) **în lume.** v. **lume.**

**A scoate** (sau **a ajunge, a ieși, a rămâne**) **la covrigi.** v. **covrig.**

**A scoate** (sau **a alunga, a arunca, a izgoni**) **din scaun** (pe cineva). v. **scaun.**

**A scoate** (sau **a da afară**) (pe cineva) **din pâine.** v. **pâine.**

**A scoate** (sau **a ieși**) **la joc.** v. **joc.**

**A scoate** (sau **a ieși**) **la maidan.** v. **maidan.**

**A scoate** (sau **a ieși, a da**) **la lumină** (sau **iveală**, (înv.) **la arătare**) = **a** (se ) arăta, a (se) vădi, a (se) da pe față, a (se) da în vileag:

*Va ieși la lumină mișelia țigăncii.* (POP.)

*Adevărul a ieșit la lumină.*

**b) A ieși** cu bine (sau a scoate pe cineva) dintr-o situație grea:

*O, minune! Iată-ne, iată,/ C-am ieșit iar la lumină.* (VASILE ALECSANDRI)

**c) A deveni public, a publica, a da publicității:**

*Al. Russo, Vasile Alecsandri scot la lumină poezia poporului.* (NICOLAE IORGA)

*Poveștile unchiașului sfătos m-am hotărât să le dau la lumină, fără prefața d-lui Odobescu.* (P. ISPIRESCU)

*Poeziile ei... vor ieși la lumină, căci am gând să le tipăresc.* (C. NEGRUZZI)

**A scoate** (sau **a scăpa**) **ca din gura lupului.** v. **lup.**

**A scoate** (sau **a scăpa**) **pe cineva din ghearele cuiva.** v. **gheară.**

**A scoate** (sau **a slobozi**) **din lanțuri** (pe cineva). v. **lanț.**

**A scoate** (sau **a sufla**, **a-i ieși**) **din gură când cald, (și) când rece.** v. **rece.**

**A scoate** (sau **a-i ieși cuiva**) **limba de-un cot.** v. **limbă.**

**A scoate (un factor) de sub radical** (Mat.; rar) = A extrage (un factor) de sub radical:

*Este foarte important să știm să scoatem factorii de sub radicali, deoarece scoaterea factorilor de sub radicali ne ușurează mult din muncă, atunci când rezolvăm exerciții.* (<http://matepedia.net/>)

**A scoate aburi pe gură.** v. **abur.**

**A scoate afară o proclamație** (Înv.) = A face publică o proclamație:

*La 23 octombrie, Mihai scoase afară o proclamație.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A scoate arma** (sau **sabia**) **(din teacă)** = A începe ostilitățile, războiul, răzcoala etc.:

*„Vreau ca în fața frontului să tremure calul când l-ai strânge în pulpe, să zbârâie escadronul când îi da o comandă, să țipe fiul în pânțelele mamei când îi scoate sabia din teacă. Așa îmi place mie drăguțele!”* (JEAN BART)

**A scoate boii (din jug sau din plug) fără coarne** (Reg.) = A termina rău o treabă:

*Cu mine ți-ai pus boii în plug? apoi, ține minte că ai să-i scoți fără coarne!* (ION CREANGĂ)

*Este o vorbă, cine pune boii în plug cu popa, îi scoate fără coarne.* (PĂCALĂ și TÂNDALĂ)

**A scoate coarne** (cuiva) = A bârfi, a calomnia (pe cineva):

*I-o scos lumea coarne lui Ion cu Rada.* (POP.)

**A scoate coasta de drac** (din cineva), v. **coastă.**

**A scoate corectura** (sau **corecturile**) = A îndepărta greșelile indicate în corecturile de tipar:

*Vine între timp tehnoredactorul și-l ia pe nea Bogdan la pagina externă pentru corecturi. Scoate corectura, aleargă la linotip, fiindcă una nu fusese bine făcută și continuăm discuția.* (CORNELIU ȘTEFAN)

*Am să revăd manuscrisul. – La corectură, la corectură! îl invită Iacob Negruzzi... Cine mai are ceva de scos, să scoată!* (CEZAR PETRESCU)

**A scoate din** (sau **de la**) **nevoie** (sau **necaz, necazuri, nevoi**) (pe cineva) = A ajuta la ananghie (pe cineva):

*În loc să-i scoată de la nevoie, în scurt timp îi aducea la sapă de lemn.* (POP.)

*A! ai uitat pe Egor birjariu care te-o purtat cu droșca trii luni de zile pe datorie... ai uitat că te-am scăpat de la nevoie?* (VASILE ALECSANDRI)

**A scoate din cauză** = A hotărî încetarea unei acțiuni judiciare împotriva cuiva:

*Codin se însănătoșise, când ancheta oficială, după ce ascultase pe toți martorii groaznicului măcel, îl scosese din cauză.* (PANAIT ISTRATI)

**A scoate din circuit** = **a)** A face să nu mai funcționeze, întrerupând legăturile cu circuitul.

**b)** A retrage din circulație:

*Aflați din materialul următor despre actele de care aveți nevoie și ce trebuie să faceți pentru a scoate un teren din circuitul agricol.* (<https://media.imopedia.ro/>)

**A scoate din joc.** v. **joc.**

**A scoate din luptă.** v. **luptă.**

**A scoate din mâneacă.** v. **mâneacă.**

**A scoate din necaz.** v. **necaz.**

**A scoate efecte** (sau **un efect**) = A reuși să creeze o anumită impresie (artistică):

*Tabloul... de pânză, scoțând efecte singulare de prospețime din strivirea cu cuțitul a culorilor pe fondul textil. (G. CĂLINESCU)*

*Executa cântecul fără sentimentalism... scoțând efecte de gravitate. (IDEM)*

**A scoate** (sau **a bate**) **în tipar** (Înv.) = A da la iveală, a publica:

*Multe cărți au scos în tipari împotriva ereticilor. (NICOLAE COSTIN)*

**A scoate în vileag** = A demasca:

*Am descoperit noi un secret, după îndeletniciri cărturărești de patruzeci de ani, cu ajutorul lui, ne-a îngăduit să scoatem în vileag povestea cea adevărată. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A scoate la arătare.** v. **arătare.**

**A scoate luleaua de la ciubuc** (Rar) = A-și schimba atitudinea; a se înfuria:

*Da, mă Gogule! i-am răspuns și eu, cată-ți de drum până ce nu scot luleaua de la ciubuc!... (VASILE ALECSANDRI)*

**A scoate mahmurul** (din cineva). v. **mahmur.**

**A scoate om din cineva** = A face pe cineva să devină om de valoare:

*Am să te scot om, om de carte, om de frunte, ca să nu mai fii ca tatăl tău și ca mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta cum noi stăm în fața lor! (IOAN SLAVICI)*

**A scoate pe cineva de la greu.** v. **greu.**

**A scoate pe cineva din sănătate.** v. **sănătate.**

**A scoate pe piață** = A valorifica prin (și pentru) vânzare:

*Visul Caty-ei era de... a scoate pe piață produse din ferma sa. (G. CĂLINESCU)*

*Practic, după finalizarea procedurii, nu va mai putea nimeni să scoată pe piață un produs cu acest nume, fără să fie chiar din Copălău. (<http://www.monitorulbt.ro/>)*

**A scoate rădăcina pătrată** (sau **cubică**) (Mat.; rar) = A extrage rădăcina pătrată (sau cubică):

*Înmulțește 9 ori 9, scoate rădăcina pătrată și apasă pe integrator. (<http://context.reverso.net/>)*

*Mai târziu am învățat și simbolul matematic numit radical, cu care se scoate rădăcina pătrată, cubică etc. (<http://www.mesagerul.ro/>)*

**A scoate** sau **a trage** (**vinul**) **de pe drojzii.** v. **drojdie.**

**A scoate scânteii** = A face un lucru cu foarte multă convingere, în mod extrem de eficient:

*Dacă n-o să scoți scânteii învățând,... te trimit la unchiul Petre. (MARIN PREDĂ)*

*Să vedem Românul plângând ca femeii/ În loc c-a lui spadă să scoată scânteii,/ Să înoate-n sânge omorând pe hoji/ Să gonim din țară pe tiranii toți! (AL. MACEDONSKI)*

**A scoate voie** (Rar) = A cere permisiune:

*Mergem noi la mitropolie și-ți scoatem voie. (DAMIAN STĂNOIU)*

**A scoate** (pe cineva) **din oprele.** v. **opreală.**

**A scoate** (sau **a vinde**) **la mezat.** v. **mezat.**

**A(-i) scoate** (cuiva) **vorbe (rele)** sau (reg.) **nume (rău)** = A relata (despre cineva) în mod defavorabil, de obicei pe nedrept:

*Ori am vorbit cu dânsa glume?! O fac de râs și-i scot eu nume? (G. COȘBUC)*

*Atunci Ana l-a întrebat dacă e adevărat că vlădica are o drăguță și doi copii din flori, sau numai oamenii i-au scos vorbe. (SORIN TITEL)*

*Muierile, mai ales, sunt de nelecuit. Mi-or și scos vorbe. (ION LĂNCRĂNJAN)*

**A(-i) scoate vorbă** (sau **vorbe**) (**că...**) = A face să se răspândească știrea (defavorabilă, nerecomandabilă, inoportună, inexactă etc.) că...:

*Mi-au scos vorba că am adunat bani mulți și toți mă fură, toți umblă să mă înșele. (IOAN SLAVICI)*

*Începu să scoată vorbă că a prinde o ciută nu este vro treabă mare. (P. ISPIRESCU)*

*S-or uita flăcăi la tine,/ Și copile tinerele:/  
Să vorbești frumos cu ele,/ Să nu-ți scoată vorbă-n  
țară/ Că tu ești crescută rău!* (G. COȘBUC)

**A(-i) scoate limba** (cuiva, la cineva, după cineva etc.) = A-și manifesta disprețul, batjocura, dezaprobarea etc. față de cineva; a face (cuiva) în ciudă prin arătarea limbii afară din gură:

*A scos limba la două cucoane tinere.*  
(TUDOR ARGHEZI)

*Scot limba după ea și mă strâmb.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Elia scoate limba la Cara. Nu mă pot  
abține să nu râd. N-am mai văzut până acum  
vreun Erudit care să scoată limba.* (VERONICA  
ROTH)

**A(-și) ieși** (sau **a scoate pe cineva**) **din răboj**  
(afară). v. **răboj**.

**A-i scoate** (cuiva) **ochii** (cu ceva) = **a**) A-i aduce  
(cuiva) mereu aminte, cu răutate ori fără tact,  
fără menajamente, cu reproș, de anumite fapte  
sau de anumite atitudini necorespunzătoare, de  
un serviciu sau de un bine care i-a fost făcut:

*M-am săturat până-n gât de mucegaiul  
de babă, că hojma mă morocânește și-mi scoate  
ochii cu cele tinere.* (ION CREANGĂ)

**b)** A ademeni; a înșela (pe cineva):

*Măi, bogate, bogățele!/  
Dacă ai averi  
d-acele,/ Nu-mi scoate ochii cu ele.* (VASILE  
ALECSANDRI)

**A-i scoate** (cuiva) **sufletul** (Înv.) = **a**) A ucide  
(pe cineva):

*Numai curând să-mi învii pre domno-su,  
iară de nu î[și] voiu scoate s[u]fl[e]tul.* (DOSOFTEI)

**b)** A obosi (foarte tare pe cineva):

– *Mă obosești de-mi scoți sufletul, șopti  
ea supărată acum și de privirile îndreptate  
asupra ei.* (IOAN SLAVICI)

*Te rog să mă ascuți: eu viu să jeluiesc/  
De acest ticălos,/ Ce sufletul mi-a scos.* (GR.  
ALEXANDRESCU)

**A-i scoate** (cuiva) **și dinții din gură**. v. **dinte**.

**A-i scoate** (sau **a-i vinde**) (cuiva) **și măselele**  
(din gură). v. **măsea**.

**A-l scoate** (pe cineva) **cu picioarele înainte**. v.  
**picior**.

**A-și scoate** (sau **a-și arunca**, **a-și lepăda** etc.)  
**masca** ori **a ridica** (sau **a lua**, **a smulge**, **a rupe**)  
**cuiva masca**. v. **mască**.

**A-și scoate capul** (**din...** sau **de la...**) (Îrg.) = A(-și)  
salva viața:

*Duca Vodă ș-au scos capul cu darea de  
bani.* (NICOLAE COSTIN)

**A-și scoate focul** (pe cineva). v. **foc**.

**A-și scoate mămăliga** (sau **pâinea**) (Reg.) = A-și  
câștiga strictul necesar pentru trai:

[...] *doi oameni cu doi boi, la vreme de  
iarnă, abia își puteau scoate mămăliga.* (ION  
CREANGĂ)

*Nu poți în orașul acesta să îți scoți nici  
pâinea cea de toate zilele.* (I. GHERASIM  
GORJAN)

**A-și scoate ochii** (cu ceva) = A-și strica vederea  
cu un lucru migălos sau din cauza condițiilor (de  
vizibilitate) necorespunzătoare pentru lucru; a  
depune mari eforturi pentru a vedea (în condiții  
necorespunzătoare):

*Contribuise la trezirea conștiinței  
croitorilor și cizmarilor care... își scoaseră ochii  
în clădirea întunecoasă.* (ION PAS)

**A-și scoate ochii unul altuia** = A se certa; a se  
bate:

– *Ei! apoi vezi bine că dumneata o s-o  
aperi... ca vă scoateți ochii unul la altul!* (I. L.  
CARAGIALE)

**A-și scoate** (sau **a scoate altuia**) **ceva din gând**.  
v. **gând**.

**Fuge de-și scoate ochii** = Fuge foarte tare; (fig.) se ferește din răspuțeri (de o situație grea, neplăcută etc.):

*Moș Nichifor fugea de cărăușie de-și scoate ochii.* (ION CREANGĂ)

*Pe care l-a zări nu mai scapă cu viață. De aceea fuge lumea de dansul de-și scoate ochii.* (IDEM)

**Pe unde scot (sau scoți etc.) cămașa?** = Cum aș (sau ai etc.) putea să scap (ori să scapi etc.) din încurcătura sau necazul în care mă aflu (sau te afli etc.)?:

*E, domnule șef, acu să te vedem pe unde scoatem cămașa! răbufni primarul cu fața strâmbată de îngrijorare.* (LIVIU REBREANU)

*O să-i pregătesc o interpelare la toamnă, să nu mai știe pe unde scoate cămașa!* (N. D. COCEA)

**Prinde orbul, scoate-i ochii.** v. **ochi.**

### SCOBI

**A-și scobi dinții cu cineva** = A vorbi pe cineva de rău:

*Să-i spui... să nu-și scobească dinții cu mine c-a da de dracul.* (POP.)

**Scobește-te în dinți!** = Se spune ironic, când nu poți dobândi ceva:

*Părul s-a făcut de-o mie de ori mai nalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nori! Ș-atunci... scobește-te, fata babei, în dinți!* (ION CREANGĂ)

### SCOFALĂ

**A nu avea (sau a nu face) nicio scofală** = A nu avea nicio șansă de izbândă, a nu izbuti nimic; a nu avea niciun succes:

*Și apoi, pe lângă toate aceste, nici vreo scofală mare nu era de dânșii: un bordei ca vai de el, niște țoale rupte, așternute pe laițe, și atâta era tot.* (ION CREANGĂ)

*Dacă n-a vânat lei, n-a făcut nicio scofală.* (GABRIEL DIRADURIAN)

### SCOR

**A deschide scorul.** v. **deschide.**

### SCORBURĂ

**A avea scorbura la inimă** (Reg.) = A fi foarte supărat:

*Când omul este supărat tare, se zice că are „scorbura la inimă” sau „inimă de putregai” [...]* (TRAIAN HERSENI)

### SCORMONI

**A-l scormoni** (pe cineva) **la inimă** (Reg.) = A tulbura; a nemulțumi, a neliniști:

*Nu mai atâta, că moș Ion Roată, după câte văzuse și după câte pășise el în viața sa, nu prea puneja temei pe vorbele boierești și avea gădilici la limbă, adică spunea omului verde în ochi, fie cine-a fi, când îl scormolea ceva la inimă.* (ION CREANGĂ)

### SCORNI

**A scorni cuiva nume (rău)** = A face cuiva sau a căpăta faimă, reputație rea, a (se) vorbi de rău despre cineva:

*Mihai a intrat în conflict deschis cu domnia, pe considerentul că „s-au scornit nume cum că este fecior de domn”.* (MIRCEA BĂLAN)

### SCRÂNTEALĂ

**A da de scrânțeleală** (Rar) = A i se întâmpla ceva rău:

*Fluieri p-alături cu trăscau-n nas, ca terchea-berchii, gata să dai și tu în scrânțeleală dă tot...* (GEORGE COLPIT)

### SCRÂNȚI

**A o scrânți** = A comite o eroare; a face o gafă, o prostie:

*Dascălul văzu că a cam scrânțit-o și o întoarse pe foaia ailaltă.* (P. ISPIRESCU)

*Toate încep bine, și de la a doua strofă  
o scrântesc.* (AL. VLAHUȚĂ)

### SCREME

**A se screme să...** = A fi pe punctul de a... (fără a reuși):

*Articolele lui Panait Istrati ne-au convins  
că, în afară de spovedaniile pederaste, povestitorul  
e un biet mardeiaș cu degetele butucănoase ce se  
screme să pară violent, ce icnește ca să pară  
revoltat.* (STELIAN TĂNASE)

*De când se screme să plouă și degeaba!*  
(POP.)

### SCRIE

**A scrie ceva pe numele cuiva** (Pop.) = A face  
cuiva acte de proprietate pentru...:

*Aici are să vie cu Ana și cu Vasile  
Baciu, să-i scrie toate pământurile pe numele  
lui.* (LIVIU REBREANU)

**A scrie pe apă** (sau **pe nisip**, rar, **pe lumânare**,  
**pe mucusul lumânării**) = A uita ușor, a nu lua în  
serios ceva:

*Când cu sete cauți forma ce să poată să  
te-ncapă,/ Să le scrii cum cere lumea, vro istorie  
pe apă?* (MIHAI EMINESCU)

*Nedreptățile scrie-le pe nisip, iar  
binefacerea pe marmoră.* (POP.)

**A(-i) fi scris (cuiva)** sau, rar, **pentru cineva** =  
A(-i) fi sortit:

*Vezi că nu știi de ce, dară voinicul simți că  
parcă fata împăratului să fie scrisa lui, și parcă nu  
mai avea odihnă în oase.* (P. ISPIRESCU)

*Ce e de la ea nu e... nu e după cum vrea, ci după  
cum îi e scris să vrea...* (BARBU DELAVRANCEA)

*Deci, se vede, că așa este scris, ca tu să-mi  
fii mie muiere, hai să ne cununăm.* (I. POP-  
RETEGANUL)

*Parcă dacă mi-a fi dat să mor de holeră,  
stăpânirea o să ștergă data mea de acolo unde  
s-o fi aflând! Ți-e scris, ți-e scris; nu ți-e scris, nu  
ți-e scris, și sănătate bună.* (IOAN SLAVICI)

**A(-și) scrie ceva în frunte** = A ține bine minte,  
a memoriza bine:

*Scrie-n frunte ce-ți spun: de azi înainte  
te așteaptă la toate șotiile din partea mea.*  
(VASILE ALECSANDRI)

**A-i fi scris (cuiva) pe față** (sau **în obraz**) = A  
vedea pe fața cuiva starea lui sufletească:

*Dar ce văd? întristarea ți-e scrisă pe  
obraz.* (D. BOLINTINEANU)

**A-i fi scris (cuiva)** = A-i fi hărăzit de soartă, a-i  
fi sortit:

*Du-te la tată-tău și cere să-ți dea calul,  
armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci  
ai să te poți duce unde n-au putut merge frații  
tăi; pentru că ție a fost scris de sus să-ți fie dată  
această cinste.* (ION CREANGĂ)

*Dar stă scris că orice făptură omenească  
să verse lacrimi pentru o pricină sau alta.*  
(PANAIT ISTRATI)

*De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și  
pentru noi,/ Bucuroși le-om duce toate, de e  
pace, de-i războiu.* (MIHAI EMINESCU)

**De (sau pe) când scria** (sau, refl., **se scria**)  
**musca pe perete** (Formulă folosită în basme) =  
De mult, din timpuri străvechi:

*A fost odată ca niciodată... De când se  
scria musca pe părete.* (P. ISPIRESCU)

**Unde scrie?** = Se spune pentru a arăta refuzul  
cuiva de a da crezare spuselor unei persoane sau  
de a da curs unei cereri, unei somații etc.:

*Da, admit, sunt o palidă figură, dar  
unde scrie că toți trebuie să iasă în bătaia  
reflectoarelor?* (NICOLAE ȚIC)

*Nu găsesc în nicio lege unde scrie că nu pot  
achita CAS și în provincie.* (<http://www.avocatnet.ro/>)

### SCRIPCĂ

**A se potrivi ca mireasa la moară** (sau **ca  
scripca cu iepurele**). v. **potrivi**.



## SCRIPETE

**A bate în scripeți** (Reg.) = A fi foarte supărat:

*L-am lăsat pe sărmanul Codaciu bătând în scripți și plângând.* (TUDOR PAMFILE)

## SCRIPTURĂ

**A arăta cu** (sau **a pune în**) **scriptură** (Înv.) = A scrie:

*Minunile ce s-au fap de dânsul fiind multe, ne fiind puțință a le pune în scriptură.* (DOSOFTEI)

**A treia zi după scripturi** = După ce a trecut momentul potrivit; prea târziu:

*Într-adevăr, este neplăcut, și nu-i nimeni de vină, să te trezești cerând a treia zi după scripturi, dar este chiar degeaba să vrei ceva mai devreme de scripturi.* (TRAIAN VEDINAȘ)

*Prostia asta a fost preluată de Televiziunea belgiană și difuzată a doua zi la oră de vârf, încât a treia zi (după scripturi) mă cunoștea toată Belgia, mai ceva decât pe Tăriceanu și Simion.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 101)

*Sorina Honțaru, șefa DSP Argeș, demisă a treia zi după scripturi!* (<http://www.bitpress.ro/>)

## SCRIS, -Ă

**(A fi) ca** (sau **parcă scris** (sau **scris de frumos**) = (A fi) foarte frumos:

*Avea niște sprâncene bine arcuite de pare că erau scrise.* (P. ISPIRESCU)

**A rămâne (ca) scris pe perete** = A încremeni:

*Tâlharii remaseră ca scriși pe părete și tăcură mîlcă.* (P. ISPIRESCU)

## SCROAFĂ

**A se sui** (sau **a urca**) **scroafa în copac** (sau, reg., **în salcie**) (D. un parvenit) = A fi îngâmfat:

*– Petruța e scroafa care s-a urcat în copac... – Da, da... Dar să nu crezi că n-avea replică!...* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

*Colonnescu s-a urcat în copac ca scroafa, și nu el trebuie să comande aici. – Dar cine? – Dacă ești deștept, ai să afli.* (MIRCEA DANELIUC)

## SCRUM

**A se alege** (numai) **scrumul (și fumul)** (sau **scrumul și cenușa, fum și scrum, scrum și cenușă**) (din ceva sau din cineva). v. **alege**.

**A se face** (sau **a face pe cineva sau ceva**) **scrum (și cenușă)** (Pop.) = A arde sau a face să ardă complet:

*– Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci, că v-am așternut eu bine! Vă veți face scrum până mâine-dimineață.* (ION CREANGĂ)

*Țipară ce țipară, dară o dată cu focul li se stinse și lor glăsciorul și se făcură scrum.* (P. ISPIRESCU)

## SCRUPUL

**A-și face** (sau **a avea scrupule**) **scrupule** (față de cineva sau de ceva) = A se frământa în legătură cu moralitatea, cu legitimitatea sau spontaneitatea unei decizii, a unei acțiuni etc.:

*Nu trebuia să-și facă scrupule.* (ZAHARIA STANCU)

*„Mai întâi, zice el, doi bandiți ca Hitler și Stalin n-au a-și face scrupule de ordin moral”;* (IOAN HUDIȚĂ, DAN BERINDEI)

*Deocamdată, să ne bucurăm de această zi unică și să-ți povestesc de ce am scrupule față de țigani de sub pădure, pe lângă care am trecut.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Domnul G. Filip părea să aibă unele scrupule de conștiință în ce privește primele patru volume [...]* (IDEM)

## SCUFUNDA

**Nu se scufundă pământul** = Nu se întâmplă niciun rău (dacă nu se va realiza ceva):

*N-are să se scufunde pământul dacă o muri unul ca el; tot are să moară el odată.* (ȘEZĂTOAREA, XII)

### SCUIPA

**A linge unde a scuipat** (Pop.; dep.) = A-și schimba în bine atitudinea față de ceva blamat înainte; a-și retrage vorbele (răuvoitoare):

*Dorința de-a rămânea în buget i-a făcut să riște; frica de-a cădea îi face astăzi să lingă unde-au scuipat și să-și retragă într-un mod atât de nedemn cuvintele.* (MIHAI EMINESCU)

*Și numai ce mi-i învârte el vartos și ce mi ți-i răsuțește el pe față și pe dos, măi tată, măi, și numai ce încep dâșii a se milogi și a linge unde-au scuipat și a scuipa unde-au lins [...]* (CEZAR PETRESCU)

*Și-l ține și boier Tudor, că e om întreg, nu linge unde a scuipat.* (ION LAZU)

**A scuipa de sus** (sau **departe**) (Reg.; d. oameni) = A fi îngâmfat:

*Tu la dâșii cu sprânceana naltă căutând în zios, să scuipii departe, uitându-ți și dă opincile sparte?* (ION BUDAI-DELEANU)

**A scuipa foc** (D. oameni) = A fi furios:

*Din faldurile rochiei răsare un cavaler înfrunzit, ce sparge oglinda și năvălește în baie, scuipă foc și-l fugărește pe Alexandru dintr-o cameră în alta, tropotind peste schițe și tablouri.* (ION MANOLESCU)

**A scuipa sânge** (Pop.) = A avea hemoptizie:

*Bolnav și învins, decide să părăsească vila din Crimeea și să se întoarcă la Moscova, dar scuipă sânge tot mai des, ceea ce-l sâcăie și-l exasperează;* (DORA PETRILĂ)

*Suflă comandă la toți, înainte și-ndărăt, până scuipi sânge din piept.* (POP.)

**A-și scuipa** (sau **a-și stupi**) **în sân.** v. **sân.**

**A-și scuipa fierea** (Pop.) = A vorbi cu ură:

*[...] și scuipa punând în scuipatul acela toată fierea care i se adunase în suflet, tot amarul și tot necazul de care ar fi vrut să scape, știind în același timp foarte bine că un asemenea lucru nu era cu puțință...* (SORIN TITEL)

**A-și scuipa plămâni** (sau, reg., **bojocii**) = **a**) A tuși și a expectora des:

*Că era în vorbă cu o fată din Găești, și a fost care va să zică fugar, da' acum își scuipă bojocii în bordei.* (CAMIL PETRESCU)

*Încep a tuși să-mi scot bojocii nu alta, simții că mi s-a rupt ceva în beregată [...]* (NORA IUGA)

**b)** A depune eforturi mari pentru a realiza ceva (cu riscul pierderii sănătății):

*Trăgeau cu foc la niște hori, bătuta, brâul, ca la ușa cortului, de unul singur, pipăruș și câte jocuri toate, de puteai să-ți rupi bojocii jucând.* (P. ISPIRESCU)

*Spunea râzând cât se bucura că mai scapă puțin de povara școlii, după ce și-a tocit plămâni treizeci și atâția de ani cu atâtea sute de copii nebunatici, și în gând își zicea că nicio meserie nu-i mai frumoasă pe pământ ca aceea de-a desțeleni mintea tinerelor vlăstare omenești.* (LIVIU REBREANU)

**A-și scuipa** (sau, reg., **a-și stupi**) **sufletul cu cineva.** v. **suflet.**

### SCUIPAT

**A avea scuipat** (sau **stupit**) **la furcă** (Pop.) = A vorbi mult și cu plăcere; a avea chef de vorbă:

*Sorbea fiecare din zamă, ascultând ba la unul din capătul cela, ba la scripcari care cântau „de dorul puicuței mele”, ba la dascălul Cristeiu, căruia nu-i mai tăcea gura; avea stupit la furcă, din capul locului.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 1, 1906)

*Și aveam tupeu și aveam scuipat la furcă,/ De ne-am pus contra pentru limba turcă.* (SORIN POCLITARU)

**A i se topi** (cuiva) **scuipatul în gură** (Reg.) = A fi pofticios:

*Silit de atâtea ori să ceară, la nevoie, i se strângea totuși gâtjeul și i se usca scuipatul în gură;* (EUGEN LOVINESCU)

**A-i veni** (cuiva) **scuipat la furcă** (Reg.) = A avea chef de vorbă:

*Revenit cu scuipat la furcă, Bulache trâncănea încântat de cunoștințele lui în imensul domeniu al tencuitalui [...] (<https://atelier.liternet.ro/>)*

## SCULA

**A i se scula** (cuiva) (ceva) (Pop.) = A-i veni (cuiva) o idee (ciudată):

*Desigur, când nu ești constructor, te doare la bașcheți, dar când ești și brusc ești obligat să torni beton noaptea că așa i s-a sculat unuia... (<https://forum.softpedia.com/>)*

**A i se scula** (cuiva) **să...** (sau **de...**) (Fam.) = A se hotărî brusc (sau a dori pe moment) să obțină, să întreprindă ceva:

*Am avut un super event la firmă, șefului i s-a sculat să facă o întâlnire cu toți marii colaboratori de afară, înainte de concediu.* (CORINA OZON)

*Ce, nu-l puteai ține și tu în cameră acolo. I s-a sculat de vizite acum.* (AUGUSTIN CUPȘA)

**A scula** (sau **a ridica, a pune**) **în picioare**. v. **picior**.

**A se scula** (sau **a fi** etc.) **cu dosul în sus**. v. **dos**.

**A se scula ca huhurezii**. v. **huhurez**.

**A se scula cu curu** (sau **cu dosu, cu fundu**)-**n sus** sau **a se scula cu fața la pernă** (sau **cu fața la cearșaf, pe piciorul stâng**) = A fi bosumflat, prost dispus, pus de ceartă:

*Văd eu că te-ai sculat, azi, cu curu-n sus și toate-ți put.* (POP.)

*Ai stat toată ziua cu curu-n sus și-acu' te găsi dușul?* (MUGUR BURCESCU)

**A se scula cu luptă**. v. **luptă**.

**A se scula cu noaptea în cap** (Fam.) = A se trezi dimineța foarte devreme:

*[...] căci aveam grozavă ciudă pe dânsa: nu numaidecât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei.* (ION CREANGĂ)

*– Ați venit cu noaptea în cap, cerșetorilor!* (BARBU DELAVRANCEA)

*Nu-i chip în ziua asta să fac nimic, deși m-am sculat cu noaptea în cap, și mă aflu numai eu, singur vânător în asemenea singurătăți.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se scula deodată cu soarele** = A se scula la răsăritul soarelui, dis-de-diminează:

*Somnorosul e silit dă a să scula deodată cu soarele.* (VASILE ALECSANDRI)

**A se scula din morți** = A învia:

*Nimănui să nu spuneți ceea ce ați văzut, până când Fiul Omului Se va scula din morți.* (BIBLIA)

**A se scula în două labe**. v. **labă**.

## SCULĂ

**A pune sculele în cui** (Reg.; d. persoane în vârstă) = A avea puterile slăbite:

*Dar înainte de a-și pune sculele în cui, Picasso își immortalizase noua iubire în câteva dintre cele mai senzual evocative pânze din câte s-au văzut vreodată.* (CONTEMPORANUL. IDEEA EUROPEANĂ, 1994)

**A se da mare sculă de basculă** (Arg.) = A se da mare:

*– Simplu, și s-a dus vestea. Mi-a trecut pe la ureche că te dai mare, mare sculă, te dai mare sculă pe basculă.* (VLAD A. POPESCU)

## SCUMP, -Ă

**(A fi) scump** (sau **zgârcit, scurt**, reg., **strâns, rar, împușinat**) **la vorbă** (sau, rar, **la vorbire, la grai**):

*Mi s-a părut prostălău. Era numai scump la grai. (ZAHARIA STANCU)*

*E cam posomorât și scump la vorbire. (RADU TUDORAN)*

**(A fi) scump la târâțe și ieftin la făină** = Se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie; a fi nechibzuit:

*Cine știe dacă-i mai rămăsese ceva pe a doua zi de cheltuială; dar Leuștean, cel ieftin la făină și scump la târâțe, nu era om să-și cântărească dărnicia în asemenea momente. (NICOLAE GANE)*

*Măicuță, de ce ești scumpă la târâțe și ieftină la făină? (ION CREANGĂ)*

**A avea scump** (pe cineva) (Îvr.) = A stima (pe cineva):

*Boierul avea o mică oaste și Petru se gândise să se facă oștean la el, doar, doar o avea vreodată ocazia să fie față în față cu cei care îi uciseseră tot ce avea mai scump pe lume. (LIVIU OLTEAN)*

**A fi scump la răs** (sau, rar, **de zâmbet**) = A fi posac, a râde rar:

*Fetișoara asta, o vezi dumneata cât e de scumpă la răs? (ION CREANGĂ)*

**A fi scump la vedere** = A fi retras; a fi greu de găsit; a se arăta în lume rar:

*Hericlia, cu firea ei sfoasă..., era mai scumpă la vedere. (I. A. BASSARABESCU)*

*– Ce scumpi sunteți la vedere, îi spuse prietena ei lui Miluță, care începu a râde cu pofta lui obicinuită. (JEAN BART)*

**A purta nume mari** (sau **scumpe**) (Reg.) = A avea origine nobilă sau cu calități deosebite:

*S-au aflat în această poziție, de-a lungul timpului, nume mari, precum Anghel Saligny, Elie Radu, Mihail Romniceanu și alții. (TOADER POPESCU)*

**A ține** (ceva) **scump** (pe cineva) = Se spune când cineva plătește mult, când îl costă mult ceva:

*Mă ținea tare scump și ca să fac față la atâtea cheltuieli... am făcut datorii peste datorii. (MATEIU I. CARAGIALE)*

**A(-i) cădea** (ceva) **scump** (cuiva) = A fi dezagreabil:

*Din porunca lui Ioanu Sevastocratoru fu dată o palmă preste obraz lui Asan: carea palmă scumpă foarte căzu împăratului Isaakie Angel și la toată împărăția grecilor. (PETRU MAIOR)*

**Mai scumpă ața decât fața. v. ață.**

## SCUMPIRE

**A fi în scumpire** (D. mărfuri) = A avea prețul în creștere:

*Aurul e în scumpire. (ZAHARIA STANCU)*

## SCURGE

**A i se scurge** (sau **a-i curge cuiva**) **ochii după cineva** (sau **după ceva**) (Pfm.) = A se uita cu mult drag la cineva sau la ceva:

*[...] în sfârșit, văzui eu că nu e bine să-i las tocmai de tot mâhniți, le-am dat calul, și eu am plecat cu tovarășul meu și cu pasărea; iară zmeilor li se scurgeau ochii după dânsa. (P. ISPIRESCU)*

*Cât a dorit dânsul și n-a fost în stare să cucerească nici măcar o fată din Pripas, cu toate că i se scurgeau ochii după unele. (LIVIU REBREANU)*

*E mândru și fetelor le curg ochii după el. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A scurge vлага** (din cineva) = A slei de puteri (pe cineva):

*Le-au scurs sătenilor vлага și farmecul vorbei... De se întâlnesc între ei parcă li-i silă să-și grăiască. (ION PĂUN-PINCIO)*

*Simțeam că mă topesc, că toată vлага din corpul meu se scurge din mine în șiroaie de sudoare. (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)*

*Dintru-ntăi negustorul păru că nu înțelege; apoi toata vлага i se scurse parcă din trup, și se rezimă cu spatele de perete. (EM. GÎRLEANU)*

**A-și scurge** (sau **a i se scurge**) **ochii (de lacrimi)** sau, rar, **în lacrimi**) = A plânge până la secarea lacrimilor (sau până la slăbirea vederii):

*Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaștri,/ Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.* (MIHAI EMINESCU)

### SCURT, -Ă

(**A fi scurt la** (sau **în**) **vorbă** (sau, rar, **la cuvânt, la grai, la voroavă**) = (A fi) puțin comunicativ:

*Tată-meu era de felul lui scurt la vorbă.* (NICOLAE GANE)

*Seara, când s-a întors la Persida, el era îngândurat și scurt la vorbă.* (IOAN SLAVICI)

**A (o sau a i-o, a-l) tăia** (sau **reteza**) **scurt** = A întrerupe cu hotărâre sau cu bruschețe din vorbă (pe cineva):

*Când m-a întrebat omul, eu totdeauna i-am spus: „Ia-ți un avocat”. „Pe cine?” m-a întrebat el. „Pe cine vrei... acolo nu m-amestec”, i-am tăiat-o scurt... că la mine n-a mers niciodată, declară el, ridicându-și deodată capul dintre umerii între care îi plăcea să-l ție înfundat... (GIB I. MIHĂESCU)*

*Când m-a întrebat de așa ceva, i-am retezat-o scurt, cât era de cneaz: „Eu sunt de la Calafat!” atâta i-am răspuns.* (IDEM)

**A avea vederea scurtă** (sau **a fi scurt de vedere**). v. **vedere**.

**A face** (pe cineva) **mai scurt de (cât) o palmă** (sau **cu un cap**) (Înv.) = A decapita:

*Mihai aflând, supuse sub picioare pre vrăjmași, îi făcu mai scurți de câte o palmă.* (P. ISPIRESCU)

**A face scurtă la limbă** = A trăncăni:

*Mai ho, cu atâta meliță, că faci scurtă la limbă.* (POP.)

**A face scurtă la mână** = A face un efort manual deosebit (și de durată):

*Făcea scurtă la mână scriind.* (N. D. COCEA)

*A făcut scurtă la mână, îi curg lacrimile.* (TITUS POPOVICI)

**A fi scurt** = A spune ceva în puține cuvinte; a fi concis:

*Ascult, dar fii scurt, sunt foarte obosită.* (MARIN PREDA)

*Sper să fii scurt și, mai ales, convingător.* (DAN DOBOȘ)

**A scăpa scurt (de coadă)** (Pop.) = A scăpa cu greu și dezavantajat, păgubit etc. dintr-o situație dificilă:

*Și după ce-l bat mai zic: A scăpat scurt de coadă.* (ANTON PANN)

**A trage scurta** (Pop.) = A suporta consecințe (neplăcute):

*Simt că, dacă-ți spun numai atâta, te voi încurca și pe dumneata și scurta tot eu voi trage-o.* (ION AGÎRBICEANU)

*El n-are ce să se amestece, ca să tragă scurta pe urmă.* (TITUS POPOVICI)

**A ține** (pe cineva) **din** (sau **de**) **scurt** = A controla îndeaproape sau cu severitate comportarea (cuiva); a supune (pe cineva) unei discipline severe; a trata (pe cineva) cu asprime:

*Se ruga să-l ție din scurt și să fie foarte sever cu el.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Zice d. Nae :,Iordache, biletul spițerului e cu scamatorie; ia să-l ținem noi de scurt: ori că ne-a luat bilete, ori că ne-a furat pecetia, ori că și-a făcut el alta pe model, că prea se-ntinde abonamentul lui ca cașcavalul prăjit...” (I. L. CARAGIALE)*

**Poale lungi și minte scurtă.** v. **poală**.

**Scurt și cuprinzător** sau (fam.) **scurt pe doi** = Fără multă vorbă:

*Scurt și cuprinzător, sărut mâna mătușei, luându-mi ziua bună ca un băiat de treabă.* (ION CREANGĂ)

*Scurt pe doi, așa spune, nu căuta zorzoane, ocolișuri, atenuări stilistice, ambalaj de politețe; spune scurt pe doi: Ce dorești? – Vreau să fiu, iertați lipsa de modestie, un geniu... (LEO BUTNARU)*

**Scurtă vorbă** (sau, rar, **socoteală**) = Se spune când se trece la o acțiune fără a mai aștepta, fără a mai pierde timpul; fără multă vorbă:

*Și scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca.* (ION CREANGĂ)

*Ori te hotărăști să înveți carte, ori, de unde nu, te dau la cizmărie, scurtă socoteală.* (GH. BRĂESCU)

## SCURTA

**A i se scurta pasul** (Reg.) = A agoniza:

*Dacă însă boala e grea și bolnavul zace, fără nădejde de scăpare, atunci se zice că... i s-a scurtat pasul, a ajuns pe pragul morții.* (I. A. CANDREA)

**A scurta (a tăia sau a lega) limba cuiva.** v. **limbă.**

**A scurta** (cuiva) **vorba** (sau **a i-o scurta**) = A împiedica (pe cineva) să vorbească:

*Am scurtat vorba, ca să stabilim un compromis.* (NADIA COSTE)

*Nu a mai apucat să continue, pentru că Andron și mai furios, i-a scurtat-o: – Scoți pe dracu să te ia, aia scoți!* (CONSTANTIN DOMINIC)

**A-i scurta** (cuiva) **drumul** (sau **calea**) = A ieși (cuiva) în întâmpinare:

*Când dușmanul în taină s-apropie de cort,/ Scurtează-i drumul grabnic prin moarte, sau ești mort.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i scurta** (cuiva) **viața** = A omorî (pe cineva):

*Te-or prinde și te-or duce la Suceava-n starostie, să-ți scurteze viața ție.* (POP.)

**A-i scurta** (sau **a-i tăia**) **cărările** (sau **drumurile, potecile**) (Reg.) = **a**) A împiedica activitatea cuiva, a îngredi libertatea de acțiune a cuiva:

*Când cu gândul nu visează,/ El în cursă o să cază./ Și atunci te pisează/ Și potecile-ți scurtează.* (ANTON PANN)

*Helbet, m-oi face eu sănătos, ți-oi mai scurta eu cărările.* (CONTEMPORANUL, IV)

**b)** A pune în pericol viața cuiva; a omorî:

*Prin locurile iestea e cam greu de călătorit singur; nu cumva să-ți iasă vro dihanie ceva înainte și să-ți scurteze cărările.* (ION CREANGĂ)

**A-i scurta** (sau **a-i tăia**) **cuiva ghearele** (Fam.) = A-i lua posibilitatea de a mai fura:

*Iar tu ești un dușman, un pui de năpârcă căruia demult trebuiau să i se fi tăiat ghearele. Ai noroc, ai noroc cu carul [...]* (MIRCEA MARIAN)

## SCURTĂTURĂ

**A măsura cu o scurtătură** (pe cineva) (Înv.) = A bate (pe cineva):

*Vieru-n față-i numai ce s-arată/ Și-ncepu deodată... cu-o scurtătură, știi, cam cioturoasă, să-l măsoare.* (CONTEMPORANUL, II)

## SCUTEALĂ

**A avea în scuteală** (pe cineva) (Reg.) = Se spune despre un boier care avea în slujbă un scutelnic:

*Giupânesele sărace nu numai că nu da niciun ban, ce avea și argași în scuteală.* (AXINTE URICARIUL)

*Dat-au și boierilor celor mari câte cinzeci și câte șezeci de oameni de scuteală, altora boieri mazili câte douzeci, câte cinsprezece, câte cinci.* (ION NECULCE)

**A pune** (pe cineva) **la scuteală** (Reg.) = A ocroti; a părtini pe cineva:

[...] *faceți bine și-i faceți ceva rânduială baremi ori și unde, să fie la scuteală legat și să aibă baremi ceva ogrinji dinainte.* (I. POP-RETEGANUL)

*Asta a fost vrerea lui, să ne pună pe noi la scuteală.* (FLORIN BĂNESCU)

## SCUTI

**A(-și) scuti viața** (sau **a se scuti cu viață**) (Înv.) = A scăpa cu viață dintr-o mare primejdie:

*Acesta e destinul umanei creature In secolul luminii, atât de prefăcut./ Ca suflete-ntre sine să nu fie secure/ Că-și vor scuti viața măcar pe un minut?* (ANDREI MUREȘANU)

*Au dat într-o luncă de pădure apărându-se și și-au scutit viața.* (NICOLAE COSTIN)

## SCUTURA

**A i se scutura cuiva carnea** (sau **oasele, inima**) = A se înfiora, a se cutremura, a se zgudui (de frică, de scârbă etc.):

*Se făcu un noroi cleios și puturos de și se scutura carnea de pe tine.* (P. ISPIRESCU)

*Carnea îi tremura de scârbă, iar în sufletul lui se frământa un gol care-l durea.* (LIVIU REBREANU)

**A scutura** (pe cineva) **de bani** sau **a scutura buzunarele** (ori **punga**) **cuiva** = A lua cuiva (prin mijloace necinstite) toți banii; a stoarce (pe cineva) de bani:

*La toată acestă panoplie de lideri serioși și viguroși s-a muncit din greu, iar câteva personaje locale, aceleași, chiar i-au scuturat bine de parale.* (<http://vranceaaltfel.ro/>)

*Concediul v-a cam scuturat buzunarele, iar garderoba de toamnă este incompletă?* (<http://www.libertatea.ro/>)

**A scutura mâna** (cuiva) = A saluta pe cineva luându-i mâna, strângându-i-o (cu putere) și mișcându-i-o repetat (și energic) în sus și în jos, în semn de (mare) afecțiune, bucurie etc.:

*Scutură călduros mâna mosafirului.* (LIVIU REBREANU)

*Alexandru Vardaru scutură mâna lui Radu Comșa [...]* (CEZAR PETRESCU)

*Fănel îi scutură mâna bucuros de întâlnire, cu mâna lui aspră și vânjoasă, și stătu vreo jumătate de ceas de vorbă cu el la marginea pădurii [...]* (DANIEL DRAGOMIRESCU)

**A(-și) scutura praful** (sau **pulberea**) **de pe** (sau **din**) **picioare** (Înv.) = A renunța cu totul la ceva:

*Și cine nu vor primi voi... ieșind de în casă sau de în cetatea aceea, scuturași praful de în picioarele voastre.* (CORESI)

**A-i scutura** (cuiva) **nădragii de praf.** v. **nădrag.**

**A-l scutura** (pe cineva) **frigurile** = A avea frisoane:

*Peste dascălul Cotruș dase un rău mare: acum, în preajma examenului, îl scutură rău niște turbate de friguri.* (ION AGÎRBICEANU)

**b)** A fi bolnav de malarie:

**A-și scutura cojoacele.** v. **cojoc.**

## SE

**A fi** (sau **a se înțelege, a vorbi** etc.) **de la sine** (**înțeles**) = A se subînțelege; a fi evident:

*De la sine se înțelege că furăm cu deosebită cinste primiți.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A se afla afară din sine-și** = A fi bolnav psihic:

*Aflându-se afară din sine-și pentru multă întristare și-au cerut mazilia.* (IANCU VĂCĂRESCUL)

**A-și ieși din sine** = A nu se mai comporta normal; a-și pierde cumpătul, a se pierde cu firea:

*De ce te mâni pre mine./ Căci mă pierd când cat la tine/ Și-mi ies cu totul din sine.* (COSTACHE CONACHI)

**A-și veni în sine** (Înv.) = A-și reveni (dintr-o stare proastă, anormală etc.):

*Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrimile și a-i povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmpată.* (ION CREANGĂ)

*Tânăra fată își venise în sine când Elisaveta și Tincuța, care se înturnau din vecinătate, intru în casă.* (IOAN M. BUJOREANU)

## SEAMĂ

**A** (sau **a-și**) **da seamă** (sau **seama**) (Înv.) = **a**) A (se) justifica; a suporta consecințele pentru cele făcute:

*I-am dat pricină că nu dă seamă de o sumă de bani a visteriei.* (MIRON COSTIN)

*Cât de mic se simțea el aici și cum îl striveau toate, când intra cu fruntea plecată, să dea seamă pentru toate boroboațele și ștrengăriile sale.* (CEZAR PETRESCU)

**b)** A declara; a raporta; a comunica, a înștiința:

*Au dispecetluit banii Jora și-au luat câțiva galbini și-au dat samă cătră Dabije Vodă că așe dispecetluiți i-au găsit.* (ION NECULCE)

*Orologiul... sună de 12 ori din limba sa de metal spre a da lumii ce nu-l ascultă samă că se scursese a 12-a oară a nopții.* (MIHAI EMINESCU)

**A băga** (sau **a lua**, înv., **a ține**) **în seamă** = A lua în considerație:

*La copiii fără minte slobozenia e dragă,/ Dar greșesc când ei în seamă sfatul părintesc nu bagă [...]* (ANTIOH CANTEMIR)

*În toată frământarea lui nu era nicio ură împotriva Anei. Nici nu se gândea măcar s-o ia în seamă serios.* (LIVIU REBREANU)

**A băga seamă cu cineva** (Înv.) = A ajunge la o înțelegere cu cineva asupra unei datorii, unei obligații etc.:

*Asamănă-să împărăția ceriului omului craiu carele vru să bage samă cu slugile lui.* (NOUL TESTAMENT)

**A fi de-o seamă cu timpul** (Rar) = A fi foarte bătrân:

*În prag se arăta mama pământului, a de-o seamă cu timpul.* (EUGEN BARBU)

**A lua seama** (sau, mai rar, **seamă**) = **a)** A se gândi, a reflecta adânc, a chibzui, a fi atent la ceva:

*O, Despot, dar ia seama, ia seama la furtună!* (VASILE ALECSANDRI)

*Să fi luat seama bine/ Cu cine te împreuni/ Și cu cine te cununi.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**b)** A observa îndeaproape pe cineva, a urmări; a supraveghea:

*Îi luam seama lui Oance și mi se părea că și el mi-o lua mie.* (GALA GALACTION)

**c)** A observa ceva, a remarca:

*Uite, zău, acum iau seama/ Că-mi stă bine-n cap năframa/ Și ce fată frumoșică/ Are mama.* (G. COȘBUC)

*O ciută mioară.../ Iarbă nu păștea,/ Nici apă nu bea.../ Nimeni seamă-i lua,/ Afară d-un cerb,/ D-un cerb tretior,/ Al ei frățior.* (POP.)

**d)** A înțelege, a se lămuri:

*Românii încă nu au luat bine sama ce au vrut să zică când au vestit și descoperit că Ardealul, în veacul trecut, au restaurat limba.* (ALECU RUSSO)

**A lua** (pe cineva) **pe seamă** = A lua (pe cineva) în grija și pe răspunderea sa; a apăra, a ocroti (pe cineva):

*Lasă-n urmă-ți teamă,/ Că te iau pe seamă/ Istor brațe groase,/ Groase și vânoase.../ Istui păloșel/ Cu buza de-oțel.* (VASILE ALECSANDRI)

**A nu ști de seama** (cuiva) = A nu avea cunoștință despre ce face, unde se află cineva:

*L-a întrebat despre bărbatul ei și fiu-său nu știe de seama lui nimic.* (P. ISPIRESCU)

**A nu-și afla seama** (sau **a nu avea seamă**) **în** (sau **pe**) **lume** = A nu avea pereche:

*D[omnișoa]ra Râureanu frumoasă, cochetă, șăgalnică de nu-și mai află seama.* (GH. BRĂESCU)

**A nu-și lua seama** (Reg.) = A uita:

*Nu mi-am luat seama să-ți las banii pentru piață.* (D. UDRESCU)

**A ști** (sau **a cunoaște**) **seama** (sau **seamă**) (**a ceva** sau **a cuiva**) = A fi familiarizat (cu ceva sau cu cineva):

*Eu știu sama petrecerilor și a prietenilor/ striga el.* (MIHAIL SADOVEANU)



**A ști seama** = A cunoaște situația unui lucru (sub raport numeric, statistic); a ști rostul:

*Mămuca știe sama ouălor, caută găinile în fiecare dimineață.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Popa Stoica din Fărcași... Știe seama oștilor, Cred și pe-a războaielor.* (AL. ODOBESCU)

**A(-i) cere** (sau **a lua**) (cuiva) **seamă** (sau **seama**) (Îrg.) = A pretinde ca cineva să se justifice pentru cele făcute; a trage la răspundere pe cineva:

*– Ei, ce stați? Ce leneviți? strigă deodată caporalul, luându-și seama. Asta-i groapă? Nu vi-e rușine?... Uite-acu pică convoiul... și nici groapa nu-i gata!...* (LIVIU REBREANU)

**A(-i) face seama** (cuiva) = A omori:

*De ce Dragomir nu se repezi să-i facă și lui Pârvu seama cum i-o făcuse lui Voinea? De ce lăasă prăselele cuțitului în pace?* (I. L. CARAGIALE)

**A(-i) lua seama** (cuiva) sau (reg.) **a băga în seamă** (ceva) = A înțelege:

*Era om învățat. Numai la giudecăți nu pre pute lua sama bine.* (ION NECULCE)

**A(-i) ține seama** (sau **seamă**) sau **a ține în seamă** (de ceva) = A ține în evidență pentru un anumit scop; a avea în vedere, a ține cont:

*Cu venirea lui Hristos moartea nu să ține în samă de moarte.* (VARLAAM)

*Să mi se țină-n seamă că am plâns ș-am suferit.* (AL. MACEDONSKI)

*De sfatul boieresc să ținem seamă.* (AL. DAVILA)

**A(-și) face seama** (sau **seamă**) (Pop.) = A se sinucide:

*Biata muiere începuse a simți și ea de dânsul; apoi, de frică ca să nu-și facă seamă singur pentru dragostea ei, se înduplecă și făgădui dascălului că-i va da găina s-o mănânce friptă, singur, singurel, după cum dorea.* (P. ISPIRESCU)

*El o credea pierită, socotind că-și făcuse seamă singură.* (IDEM)

*Ba, aducându-și aminte cum era cât pe-aici să-și facă seama astă-vară, umblând pe*

*lângă Someș, se mira ce nesocotită a fost și repede se îndrepta din șale [...]* (LIVIU REBREANU)

*A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o, și-ar fi făcut seama.* (IDEM)

**A-și căuta de seamă.** v. **căuta.**

**A-și da seama** (sau **seamă**) sau (reg.) **a-și trage** (sau **a lua**) **seama** = A fi conștient:

*Azi i-am scris și lui, că am aflat că scrie la Mediaș și Sibiu fără să-și tragă bine seama ce scrie și cum scrie și l-am dojenit [...]* (MANUSCRIPTUM, vol. 17, 1986)

**A-și da toate sămile** (Reg.) = A relata tot ce știe (pentru a se justifica):

*Fără să fie întrebată, nevasta lui Ion Gheorghe și-a dat cătră maică-mea toate sămile.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, noiembrie, 1960)

**A-și face (singur) seama** (sau, mai rar, **seamă**) = A se sinucide:

*Se mâhni până în adâncul sufletului și, după ce văzu că nu mai este mântuire pentru bărbatul său, se duse și ea de-și făcu seamă singură.* (P. ISPIRESCU)

**A-și face de seamă** (Reg.) = A se îngrijora:

*Pentru el n-au teamă,... dar îmi fac de seamă, când stau de gândesc, la dragul Lisandru că-i un copilandru și îl iubesc.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-și lua seama** (sau **de seamă**) sau (reg.) **a trage de seamă** = A se răzgândi; a se hotărî:

*Vinovatul a fost el, căci după mărturisirea din parc nu și-a luat seama și nu s-a dezmeticit nici a doua zi.* (GALA GALACTION)

*Se gândea mereu să-și croiască drum până în grădină... Dar mereu își lua seama.* (LIVIU REBREANU)

*Se repeziră tustrei înainte, spre locomotivă, apoi la mijlocul drumului își luară seama și se întoarseră.* (IDEM)

**A-și lua seama la vorbă** (Reg.) = A vorbi cuviincios:

– *Bă, ia seama la vorbă! – Ce să iau seama la vorbă? Parcă scot eu ceva de la mine? răspunse Ilie ridicându-se în picioare.* (MARIN PREDA)

**A-și trage seama** (Înv.) = a) A se acomoda:

*Compatrioții noștri sași au știut să-și tragă sama cu spiritul timpului mult mai bine decât alte naționalități din țările coroanei ungurești.* (G. BARIȚ)

b) A-și da seama.

**Băgat** (sau **luat**, înv., **ținut**) **în seamă** = Care este luat în considerație:

*Și mai fost-au poftiți încă: crai, crăiese și-mpărați, oameni în seamă băgați.* (ION CREANGĂ)

**Chip și seamă** = Întru totul, pe deplin:

*Să înțeleagă publicul că am avut cuvinte să refuz concursul meu unei manifestațiuni studențești, cu atât mai puternice cuvinte, cu cât manifestația era chip și seamă simpatică mie.* (I. L. CARAGIALE)

**Mai cu seamă** = Mai ales:

*Mai cu seamă oamenii de astăzi nu mai seamănă cu cei și cele din tinerețea mea.* (GALA GALACTION)

*Discută împreună mai cu seamă de afaceri.* (LIVIU REBREANU)

*Vinațele, cafeaua, pânea și pelinul mai cu seamă, fără care nu este zi-întâi-mai!* (ALECU RUSSO)

**SEAMĂN, -Ă**

**A nu(-și) (mai) avea** (sau **a nu-și afla**) **seamăn** (pe sau, rar, **în lume**) = A nu se putea compara cu nimic datorită însușirilor pe care le posedă:

*Și se făcu o nuntă înfricoșată, d-alea împărăteștile, cum seamăn nu mai avu pe fața*

*pământului, și se făcu o veselie de o ținură minte cât trăiră locuitorii acelei împărății.* (P. ISPIRESCU)

**SEARĂ**

**A da** (cuiva) **bună seara** (sau **seara bună**) = A saluta (pe cineva) în cursul serii:

*Ilie a dat seara bună și-a plecat.* (ION LĂNCRĂNجان)

**A-și lua** (de la cineva) **bună seara** (sau **seara bună**) = A saluta pe cineva, la despărțire, în cursul serii:

*Domnul... să întoarce cătră boieri și... își ia seara bună de la dâșii.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**Bună seara** (sau, reg., **seară**) = Formulă de salut folosită, la întâlnire sau la despărțire, în cursul serii sau al nopții:

*El șopti încet și cu glasul înecat de lacrimi: bună sară, papa!* (MIHAI EMINESCU)

*Plecă fără să spună măcar bună seara.* (MIHAI BENIUC)

**Seara** sau (**seară**) **bună** = Formulă de salut folosită, la întâlnire sau la despărțire, în cursul serii sau al nopții:

*Eu vă las cu sara bună!* (VASILE ALECSANDRI)

**SEC, SEACĂ**

**A aduce** (sau **a scoate**, **a storce** etc.) (ceva) (**și**) **din piatră seacă**. v. **piatră**.

**A avea** (sau **a-i fi**) (cuiva) **gura seacă** (Reg.) = A avea gură pocită:

*Afurisit drac, parcă-i fu gura seacă; cum a cobit el, așa s-a întâmplat.* (POP.)

**A înghiți în sec** (sau **în gol** sau **uscat**) = a) A înghiți fără să existe în gură mâncare sau băutură:

*Belciug abia sosise acasă, însoțit de câțiva sfetnici de-ai bisericii, care, înghițind în sec, îl priveau cum mânca și așteptau să isprăvească*

spre a lua o înțelegere în privința clădirii noii biserici. (LIVIU REBREANU)

*Vorbind astfel, bătrâna îngălbenea, începea să înghită în sec, se foia fără rost, până ce căzu pe o bancă din cerdac.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**b)** (Fig.) A nu se putea împărtăși din ceva; a dori ceva ce are altcineva sau ce nu poate fi obținut ușor:

*Baciu înghiți în sec, se uită la Belciug, apoi la învățător, apoi la domnișoare, zăpăcit, se scărpină în cap și murmură: – De... cam așa-i...* (LIVIU REBREANU)

*Ruzalii n-a știut ce să zică, pe loc, iar bătrânul, Nicodim, a făcut ochii mari și-a înghițit de vreo câteva ori în sec.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A juca în sec** (Rar; ljc.) = A juca de unul singur, fără partener:

*Luă o păreche de cărți de joc... și începu să le mestece... – Joci, în sec, Popescule... zise zâmbind batjocoritor Iosif Rodean.* (ION AGÎRBICEANU)

**A plăți sec** (Rar, ljc.) = A achita potul fără a mai cere în plus:

*Socrul mare plăti sec și-i ceru junelui adversar să etaleză cărțile, bănuind o cacialma.* (MIHNEA GHEORGHIU)

*Bucuria lui fu scurtă: Ioniță plăti sec și aruncă pe masă o chintă regală.* (D. R. POPESCU)

**A tuși sec** = A tuși fără expectorație:

*Din când în când tușea sec și înfundat.* (ION VINEA)

**A umbla în sec** = A merge fără rost, în zadar, fără a ajunge la un rezultat:

*Fratele Greuceanului, umblând mai multă vreme în sec, se întoarse la locul de despărțire [...]* (P. ISPIRESCU)

**A-i merge** (cuiva) **în sec** (sau **a da tot în sec**) = A avea (permanent) insucces:

*Au încercat ei, ba cu una, ba cu alta și le mergea în sec.* (POP.)

*– Ne-o ieșit Ilinca notarului cu cofele goale, de aceea ne-o mers în sec.* (EM. GÎRLEANU)

## SECA

**A-l seca** (pe cineva) **la ficați**. v. **ficat**.

**A-l seca** (sau **a strica**) **la inimă** (sau **a-i seca inima**) (Pop.; fig.) = A provoca cuiva o durere sfâșietoare:

*Te-am îndrăgît de pe mers/ Că-ți e mersul legănat/ La inimă m-au secat!* (VASILE ALECSANDRI)

[...] *să punem pe flăcăii aceștia să ne pregătească o masă cumsecade, căci negreșit drumul trebuie să te fi secat și pe dumneata la inimă.* (NICOLAE FILIMON)

*Te seca la inimă. Dacă te afundai câteva minute în ea, scoteai pistolul și îți zburai creierii.* (DAN LUNGU)

**A seca de puteri** (sau **de vlagă**) = A face să-și epuizeze toată forța fizică; a istovi, a vlăgui:

*Păsul avea să-l ajungă pe voinicelul nostru și cu gingașe amăgiri avea să-i sece puterile.* (AL. ODOBESCU)

*Era în sufletul lui o luptă care de la sine nu se mai putea curma, și în câteva zile această luptă îl secă de puteri.* (IOAN SLAVICI)

*Nepotolită, fosta lui tovarășă de cafeluță și de isprăvi, se hotărâse să stoarcă de vlagă toți bărbații din mahala [...]* (G. M. ZAMFIRESCU)

## SECERA

**Seceră unde n-a semănat și adună unde n-a secerat** = Se spune despre cei care se bucură pe nedrept de munca altora:

*Și răspunzând stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și leneșă, știai că secer de unde n-am semănat și adun de unde n-am împărșiat?* (BIBLIA)

## SECERĂ

**A intra în secere cu cineva** = A se întovărăși cu cineva la munca secerișului (pentru a putea lucra cu mașina de secerat):

*Dacă n-am fi intrat în secere cu alții, ar fi trebuit să secerăm cu mâna. Am fi țopăit ca*

*broaștele săptămâni de-a rândul cu genunchii  
goi prin țepile miriștii.* (ZAHARIA STANCU)

### SECRET

**A fi (inițiat) în secretele zeilor** (Rar) = A afla lucruri importante cunoscute numai de câteva persoane, de conducători:

*D-ta trebuie să știi, că ești în secretele  
zeilor!* (LIVIU REBREANU)

*Omul acesta pare că nu știe cât  
prețuiește pentru mine amiciția lui: nu-și face  
idee, desigur, ce fericit sunt eu de când aflu de  
la dânsul importantele secrete ale zeilor.* (I. L.  
CARAGIALE)

**A sta** (sau **a băga, a fi, a pune, a șede** etc.) **la  
răcoare** (sau **la bașcă, la gros, în închisoare, la  
mititica, în ocnă, la pârnaie, la pușcărie, la  
secret, în temniță, la zdup**). v. **răcoare**.

### SECUNDĂ

**A ține secunda** (Înv.) = A acompania:

*Hai, scoală, ia-ți clarinetul și ține-mi  
secunda.* (CONTEMPORANUL, V)

### SECURE

**Neluat în bardă, cioplit numai cu securea** (D.  
oameni) = Necioplit, bătăran:

[Om] *neluat în bardă, cioplit numai cu  
securea.* (B. P. HASDEU)

*Am nevaslă de pădure./ Cioplită ca din  
secure.* (I. G. BIBICESCU)

### SELAM

**A face** (sau **a da, ori, reg., a-și da**) **selam(ul)** =  
A (se) saluta:

*Le-au dat seleamul de buna venire.*  
(NICOLAE COSTIN)

### SELAMET

**A ajunge** (sau **a ieși**) **la selamet** = A se ruina:

*Cât e de petrecut, să petrecem, că tot la  
salamet ieșim.* (EUGEN BARBU)

**A ieși** (sau **a o scoate**) **la selamet** (Înv.) = A (se)  
rezolva în mod favorabil o problemă, o situație  
etc.; a scăpa dintr-o primejdie:

*Cu copii și cu rudenii la selametu n-a  
ieși.* (IOAN BELDIMAN)

**A scoate** (sau **a duce pe cineva la**) **selemet** = A  
distruge din punct de vedere material, a ruina  
(pe cineva):

*Pe de altă parte, văzându-se scos la  
selemet, l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază...  
Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în  
necinste și-n ocară?...* (I. L. CARAGIALE)

### SEMĂNA

**A semăna** (cu cineva) **ca două picături de apă**.  
v. **picătură**.

**A semăna neghină** (în urechile cuiva). v. **neghină**.

### SEMN

**A avea semne** (sau **a i se face cuiva semn**) = A  
avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare:

*Eu am semne că trebuie să dau de ei și  
să-i aduc.* (I. POP-RETEGANUL)

*Și Năică nici nu-mi răspunde. Iubește pe  
alta, mi s-a făcut semn. În cărți cade mereu gând  
la gând cu bucurie, cu dragoste, cu teimei, cu  
întâlnire pe drum de seară cu o damă de verde.* (I.  
L. CARAGIALE)

*Niciodată lui Grigore Dănuț nu i se  
făcuse semne atât de amarnice ca-n ziua  
aceasta. Și niciodată semnele nu-l înșelaseră.*  
(GIB I. MIHĂESCU)

**A da (un) semn** (sau, rar, **semne**) **de viață** = A-și  
manifesta prezența; a comunica de la distanță cu  
cineva:

*Ce face Dragomir mie nu-mi place... De  
atâta vreme nu mai dă semne de viață... Dacă ne  
prinde odată?* (I. L. CARAGIALE)

*Apoi, dacă a văzut că eu nu dau niciun semn de viață, a luat-o încet pe uliță [...] (ION LĂNCRĂNAN)*

*De la acea scrisoare, sir Aubrey n-a mai dat semn de viață. (MATEIU I. CARAGIALE)*

*Zile la rând, Alex n-a mai dat niciun semn de viață, a renunțat să-i trimită mesaje, să o sune. (EUGEN PATRICHE)*

**A da semn** (Înv.) = A vesti:

*A doua zi zmeoaița le zise să dea semn în lumea zmeilor cu buzdușul cel ferecat de șapte ori. (IOAN SLAVICI)*

*Răsunetul tobelor și al trâmbițelor dă semn pentru aducerea bucatelor. (DIMITRIE CANTEMIR)*

**A da semn** (sau **semne**) **de viață** = A se manifesta; a face să se audă noutăți despre sine:

*[DOAMNA MARIA:] O, fetele mele iubite, mai lăsați lucrul... De-o lună Ștefan nu dă semn de viață... Ce-a putut să i se întâmpie?... (BARBU DELAVRANCEA)*

**A da semne din...** = A semnaliza cu...:

*Bine... După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale. (B. P. HASDEU)*

**A pune sub semnul întrebării** = **a**) A se îndoi de adevărul unor fapte sau al unor afirmații:

*Seniorul a apărut democrația chiar și atunci când ea era pusă sub semnul întrebării, în iunie 1990. (RADU CARP)*

*N-am putea merge mai departe punând mereu sub semnul întrebării toate adevărurile câștigate. (OCTAVIAN PALER)*

**b)** A pune sub observație; a suspecta, a compromite:

*În partidele ceh, polonez și maghiar, de exemplu, au existat voci disidente – intelectuali gata să pună sub semnul întrebării aspectele cele mai iraționale ale dictaturii staliniste. (VLADIMIR TISMĂNEANU)*

**A-și face semnul crucii** (sau, înv., **semn de pace**) = A se închina:

*Cu căciula-n mână, tata apucă hățurile de frânghie și-și făcu semnul crucii: – Doamne-ajută! – Să v-ajute Dumnezeu! (PANAIT ISTRATI)*

*Ca să-și facă semnul crucii după regulă, el și-a strâns toate degetele tare. (TUDOR ARGHEZI)*

**Semn bun** (sau **rău, prost**) (În superstiții) = Fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire):

*O doamnă din caretă văzând-o-n drumul său [...] / A pus a-ntoarce caii, zicând că e semn rău. (AL. MACEDONSKI)*

*Semn bun pentru mine, un om căruia nu-i plăcea să facă pauză. (EMANUEL TÂNJALĂ)*

### SEMNA

**A semna** (pe cineva) **la nas** (Înv.) = A pedepsi cu stigmatizarea la nas (prin tăierea cartilajului care desparte fosele nazale sau printr-un alt semn):

*L-au semnat la nas și l-au dat la călugărie. (GR. URECHE)*

**A semna în alb. v. alb.**

### SEMNAL

**A (se) da semnalul** (sau, înv., **semnal**) = A (se) acomoda începutul și sfârșitul unei acțiuni; a (se) începe o acțiune luând inițiativa:

*Codin dădu semnalul plecării și avusei cinstea de a trece înaintea Irinei și chiar a lui Alexe. (PANAIT ISTRATI)*

*După ce se sfârșeau acestea, se dădea semnalul de plecare și urma cortegiul până la Palatul Domnesc, în sunetul clopotelor și în veselia cetățenilor [...] (DIMITRIE PAPAZOGLU)*

**A trage semnalul de alarmă** = **a**) A (se) atrage atenția asupra necesității de a opri sau de a modifica desfășurarea unei activități, a unui proces etc. care, dacă ar continua ca până atunci, nu ar duce la rezultate scontate:

*Reacția națională e binevenită, mai agită spiritele, mai trage un semnal de alarmă, dacă e rodul luptei pentru identitate. (MIRCEA BĂTRĂNU)*

*Reprezentanții Agrostar trag semnalul de alarmă în această privință și susțin în continuare că dacă ordonanța va rămâne în forma actuală, micii producători vor fi obligați să-și cumpere case de marcat [...] (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, Partea a II-a, vol. 21, 2010)*

**b) A avertiza asupra unui pericol:**

*Grupuri formate din trei, patru gardieni intrau concomitent în toate celulele situate pe același palier. În această situație, vecinii nu mai puteau trage semnalul de alarmă, prin bătăi în perete sau în țevă [...] (AUREL MAXIM, GHEORGHE TELEA)*

### SEMNĂTURĂ

**A purta (sau a fi sub) semnătură(a)** (cuiva) = A avea drept autor (pe...):

*Aceasta în ciuda faptului că romanul purta semnătura unui laureat Nobel – și a unui scriitor de geniu. (ION CREȚU)*

*Proiectul de program naționalist democrat era același din 1908 și purta semnătura lui A. C. Cuza și N. Iorga. (MIHAIL OPRITĂȘCU)*

### SENZAȚIE

**A avea senzația că...** = A simți, a i se părea că...:

*Se agăța de ea ori de câte ori avea senzația că se prăbușește, dar avea grijă totuși să nu abuzeze de puterea ei. (CAMELIA CAVADIA)*

*Dumitru avea senzația că ceva ar putea plesni în el, neobișnuita lui forță derutându-l, căci om și mașină se ascultau reciproc, totul fiind sincronizat în gesturile șoferului și în reacțiile mașinii. (DAN DOBOȘ)*

**A face (sau a produce) senzație** = A produce o impresie foarte puternică; a trezi un interes deosebit:

*Iată momentul, mi-am zis. Ceva impresii vii, culese la fața locului, ar putea face senzație. Și atunci m-am hotărât să plec... (LIVIU REBREANU)*

*Orbitoare într-o toaletă albă, tânăra femeie, conștientă că face senzație, privea cu seninătate în jur. (HORIA ARAMĂ)*

*Trădarea generalului produsese la început oarecare senzație. (ION MINULESCU)*

*Sosirea lui Cilibi Moise într-un târg era un eveniment care făcea totdeauna senzație [...] (I. L. CARAGIALE)*

### SERIOS, -OASĂ

**A (nu) lua (ceva sau pe cineva) în serios** = A (nu) trata un lucru sau pe cineva cu seriozitate:

*Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios întrucât s-atinge de partea lor intențională. (MIHAI EMINESCU)*

*Cu alte cuvinte, nu s-a luat în serios ca profesionist al artei sale, cum a făcut Rubens. (NICOLAE MANOLESCU)*

*Pentru bonomul Levente, un personaj comic era cel ce nu trebuie luat în serios sau doar luat în serios ca atare [...] (NICOLAE BREBAN)*

*Nu-l lua nimeni în serios [...] (DINU SĂRARU)*

### SERVI

**A i-o servi** (cuiva) (Fam.) = A-i spune (cuiva) cu promptitudine lucruri neplăcute (dar adevărate):

*Faimoasa noțiune de „democrație originală” mi-a servit-o și mie personal Iliescu în martie 1990 [...] (CRISTIAN PĂTRĂȘCOIU, VLADIMIR TISMĂNEANU)*

*A fost însă evident un test pe care nu l-am trecut, o primă lecție pe care mi-a servit-o Abatele. (DAN DOBOȘ)*

**A servi o lecție** (cuiva) (Fam.) = A avea (față de cineva) o comportare (sau a pune, pe cineva, într-o situație) din care să învețe ceva:

*Și fiindcă veni vorba de trădare, i-aș putea servi prietenului meu Kuky Kuzin o altă lecție de viață usturătoare. (NICHITA DANILOV)*

*De la Aristofan și Plaut, la Molière, și până azi el a primit mereu lecții și i s-a făcut morală, dar acestea au fost strecurate cu abilitate, fără să i se atragă publicului atenția că i se va servi o lecție, pe care avea obligația s-o primească și s-o rețină. (MARIN RADU MOCANU)*

## SERVICIU

**A face cuiva un serviciu** (sau **servicii**) = A ajuta pe cineva:

*Să-mi dai voie să nu te crez. Un om independent, care a făcut servicii partidului, județului, țării... și mie, ca amic, mi-a făcut și-mi face servicii, da!... (I. L. CARAGIALE)*

– *Tăcere! strigă un ștrengar bătrân, cănit și sclivisit, care avea obicei să facă mici servicii galante tinerilor săi prieteni. (IDEM)*

– *Uite, fetițo, tu ești deșteaptă și îndemânică și ai să-mi faci un serviciu... (LIVIU REBREANU)*

**A face un prost** (sau **rău**) **serviciu cuiva** = A face cuiva (fără voie) un rău:

*Mușat, neînsurat, îl lua adesea cu el acasă, îl scutea de unele sarcini mai grele și-i făcea, din prietenie, cel mai rău serviciu cu putință. (GALA GALACTION)*

**A fi** (sau **a se pune**) **în serviciul cuiva** (sau **a ceva**) = A sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc.:

*Încă din suta a treisprezecea Dante divinul, din a cincisprezecea ingeniosul Machiavelli au pus în serviciul acestei idei enorma lor putere de cugetare [...] (MIHAI EMINESCU)*

**A intra** (sau **a fi**) **de serviciu** (D. angajați, ostași, elevi) = A începe garda la un spital, o unitate militară etc.:

*În anul 1934, când am intrat în Serviciul S., acesta era împărțit în două despărțăminte. (MARIAN ȘTEFAN)*

*Neagu ieși pe punte fiind anunțat că intră de serviciu. (JEAN BART)*

**A intra în serviciu** = A deveni salariat:

*Intră în serviciu; fu pe rând subprefier, subcomisar și subprefect. (C. NEGRUZZI)*

## SETE

**A-i fi cuiva sete de ceva** (sau **de cineva**) = A fi cuprins de o dorință puternică:

*A-nceput din nou să-mi fie dor de dulce fericire.../ Văd că-mi trece tinerețea, văd că anii mi se duc,/ Și mi-e sete de plăcere, și mi-e sete de iubire./ Însă umbrele visate nu se poate să le-apuc. (AL. MACEDONSKI)*

*Mult mi-e dor și mult mi-e sete să văd frunza-n codru verde,/ Să mai strâng vreo șapte cete. (POP.)*

## SEU

**A prinde** (sau **a avea, a fi cu**) **seu la rărunchi** (Pop.) = A se îmbogăți:

*Trebuie să știi a trăi, în ziua de azi, ca să poți prinde o leacă de său, zicea [Serafim Cărășel], apoi închidea dintr-un ochi. (ION GRĂMADĂ)*

*Nu cumva ai trebuință de slugă, voinice? Cum te văd, sameni a avea seu la rărunchi. (ION CREANGĂ)*

**A trăi în** (sau **din**) **seul său** (sau **lui**) (Reg.) = A trăi numai din ceea ce a agonisit:

– *Numai negustorul, zicea moș Nichifor, trăiește din seul său și pe seama lui. (ION CREANGĂ)*

*Trăiește în seul lui. (I. C. HINȚESCU)*

**A trăi în seul cuiva** (Reg.) = A trăi din munca altuia:

*Huzurește în seul lui tat-său; dar să-l vedem când o rămâne pe conta lui câte parale-i face pielea! (POP.)*

## SFADĂ

**A se lua la sfadă** = A începe a se certa:

*Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. (C. NEGRUZZI)*

*Doi cocoși se iau la sfadă/ Nu știu din ce cauză. (G. TOPÎRCEANU)*

*La editură îi zise Silvicăi Zgură că e foarte obosit și nu va mai veni la ea, iar acasă se luă la sfadă cu soția obeză. (IULIAN CIOCAN)*

### SFANȚ

**A nu avea (nici sau niciun) sfanț** (Pop.) = A fi lipsit de bani: a fi sărac:

– *Dar ce e mai frumos e că n-am sfanț, monșer! – !!... – ...Adică, vorba vine că n-am sfanț; așa, tot am câțiva franci... Aide să luăm un aperitiv...* (I. L. CARAGIALE)

*N-avea niciun sfanț. Împărțea mansarda cu Nico, solista din Velvet Underground, care, pe vremea aia, n-avea nici ea vreun sfanț. Nimeni n-avea vreun sfanț, dar toată lumea se scâldea în șampanie...* (LIVIU BÎRSAN)

### SFARĂ

**A da sfară în țară** (Rar) = A semnaliza un pericol sau a vesti ceva prin aprindere de focuri în anumite locuri:

*Odată, având trebuință boierul de un logofăt, dete sfară printre logofeți despre una ca aceasta.* (P. ISPIRESCU)

**A da sfară în țară** (sau **în sat, în mahala** etc.) (Pop.; rar) = A anunța:

*Pentru aceasta el dase sfară în țara lui și în țările streine [...]* (P. ISPIRESCU)

*Împăratul ascultă de vorbele împărătesei și dete sfară în țară și pe la toate împărățiile [...]* (IDEM)

### SFAROG

**A se face sfarog** (Pop.) = A se întări (la căldură sau din cauza vechimii):

*Au uitat să scoată peștele la vreme. Când l-a dat la masă – sfarog.* (I. L. CARAGIALE)

### SFAT

**A duce sfat** (Rar) = A bârbi:

*Ea duce sfat din casă-n casă/ Că n-am broboadă de mătasă.* (G. COȘBUC)

**A întreba sfat. v. întreba.**

**A se pune** (sau **a sta**) **la sfat** = A sta de vorbă; a plănui ceva:

*Apoi intrară câteștrele zmeoaicele în casă și se puseră la sfat.* (P. ISPIRESCU)

*Împăratul se puse la sfat cu bătrânii țării și, când văzură cum că nu e încotro, porunci voinicilor să încalce pe armăsari, să-și apuce armele și să se pregătească de bataia cea grozavă ce-avea să se facă și să fie.* (IOAN SLAVICI)

*Două săptămâni, după nuntă, mulțumirea stăpâni trufașă în sufletul lui Ion. Se simțea omul cel mai fericit din lume. În fiecare seară ținea sfat cu Glanetașu, cu Zenobia și cu Ana.* (LIVIU REBREANU)

**A ține sfat** = A se sfătui; a delibera:

*Se simțea omul cel mai fericit din lume. În fiecare seară ținea sfat cu Glanetașu, cu Zenobia și cu Ana.* (LIVIU REBREANU)

*Una dintre acestea, respectată cu sfințenie de veacuri, este deprinderea moldovenilor de a ține sfat ori de câte ori îi pune soarta la încercare.* (MARIAN ENACHE, DORIN CIMPOEȘU)

### SFĂRÂMA

**A sfărâma** (cuiva) **măselele** = A bate (pe cineva) cu violență (peste maxilare):

*Nu știi cine mă oprește să nu-ți sfărâm măselele din gură cu buzduganul acesta.* (C. NEGRUZZI)

– *Ho, cioară, fi-ți-ar neamul de răs, ho!... Și închide pliscul că te pocnesc de-ți sar măselele tocmai în curtea bisericii!...* (LIVIU REBREANU)

– *Nu așa, pârlitule! Soldatu trebuie să fie vesel. Ai înțeles? Fii vesel, mă, că-ți scot măselele!* (ANTON BACALBAȘA)

**A sfărâma lanțurile robiei** = A scăpa de robie, dobândind libertatea:

*Coșbuc a crezut totdeauna că norodul român va sfărâma în cele din urmă lanțurile robiei, devenind stăpân pe soarta sa.* (LEO BUTNARU)

*Învățau copiii cântecul insurecției lui Avram Iancu, imnul nației care sfărâma lanțurile*



robiei, acel „Deșteaptă-te române”, menit să rămână veșnic, chemarea imperativului național [...] (PAMFIL ȘEICARU)

**A sfărâma piatra** (sau **pietrele**) = A fi foarte voinic:

*Merse mai departe și dede peste unul care sfărâma piatra.* (B. P. HASDEU)

**A-și sfărâma capul** (sau **mintea**) = A depune eforturi intelectuale (foarte) mari pentru însușirea unor cunoștințe, pentru aflarea unor informații (științifice) etc.; a se gândi intens și continuu la găsirea celei mai potrivite soluții pentru o anumită situație, la ieșirea dintr-o dificultate etc.:

*Am destule necazuri ale mele... ca să-mi mai sfarm eu capul și să mă amestec unde n-am cădere.* (CEZAR PETRESCU)

*De ce să-și sfarme capul cu atâta carte?* (LIVIU REBREANU)

*Oricât îmi sfarm capul... nu-i chip s-o scot la cale.* (I. POP-RETEGANUL)

## SFĂTUI

**A (se) sfătui (cu el sau cu sine) însuși sau a (se) sfătui cu gândul** (sau **cu capul**) (său) (Îvp.) = A medita:

*Stă el oleacă și se sfătuieste cu gândul.* (ION CREANGĂ)

## SFÂNT, -Ă

**A avea sfinți** (sau **sfinții lui**) (**la Ierusalim**) (Fam.) = A se bucura de protecția cuiva; a cunoaște persoane influente și a beneficia de anumite favoruri:

*Are rude la Ierusalim, desigur, dar are și dușmani.* (ION VINEA)

*Pe vremea burgheziei se spunea: Are sfinți la Ierusalim. Astăzi, sfinții nemaifiind la modă, se spune mai plastic: are pile.* (GHEORGHE EMINESCU)

**A duce** (pe cineva) **sfântul** (Fam.) = A îndrăzni să...:

*Apoi să fi dus sfântul pe vreunul să nu știe lecția... că... scotea imineu din picior și-l azvârlea după dânsul!* (ION GHICA)

**A fura** (sau **a lua**) **sfântul** (sau **sfinții**) **pe cineva**. v. **fura**.

**A înjura de toți sfinții** = A înjura foarte urât:

*Sătul pe jumate, înjura de toți sfinții schimbul care nu-i făcuse cine știe ce anume lăsându-i beleaua pe pontaj.* (ARISTIDE BUTUNOIU)

*Ei veniseră tiptil pe vechile poteci, printre straturile cu flori ale disperatului Vrînceanu, ce înjura în fiecare dimineață de toți sfinții.* (D. R. POPESCU)

*Simmons, în delir, înjura de toți sfinții.* (ADRIAN MIHĂLȚIANU)

**A jura** (cineva) **pe sfântul** (Îvr.) = A jura pe tot ce are mai de preț:

*Ți-oi jura pre sfânt c-oi ținea cuvânt până la mormânt.* (ION BUDAI-DELEANU)

**A fura** (sau **a lua**) **sfântul** (sau **sfinții**) **pe cineva**. v. **fura**.

**A nu ști la ce sfânt să se mai închine** (Fam.) = A epuiza toate posibilitățile de a găsi sprijin sau protecție:

*Când omul nu știe din ce i-a venit boala, când nu mai știe românul, vorba ăluia, „cărui sfânt să i se închine” [...] (I. A. CANDREA)*

**A purta** (pe cineva) **în gură ca pe un sfânt** (Reg.) = A lăuda (pe cineva) foarte mult:

*Face spume la gură lăudându-te și te poartă în gură ca p-un sfânt.* (POP.)

**A se ruga de toți sfinții** (sau **a se închina la sfinți**) (Fam.) = A apela la cei puternici cu solicitări și rugăminți:

*M-am rugat de toate pietrele, de toți sfinții, am crezut în toate lucrurile, în firide și ocnite și în crăpăturile lespezilor.* (MARIN SORESCU)

**A sta** (ca un) **sfânt** (sau **ca niște sfinți**) = A sta nemișcat; a fi foarte cuminte:

*Băieții stau ca sfinții în bănci. Vro trei, cu urechile roșii și aprinse ca focul, în genuchi, lângă o tablă neagră;* (BARBU DELAVRANCEA)

*Împrejur bătrânii stăteau ca niște sfinți.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i ieși un sfânt din gură** = A spune ceva (înțelept sau dorit de auditori):

– *Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ți-a ieșit un sfânt din gură!* (ION CREANGĂ)

– *Părinte, ți-a ieșit un sfânt din gură... zisei eu, închinându-mă în fața Cuvioșiei sale [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și găsi sfântul** (Înv.) = a) A-și găsi nașul. b) A găsi pe cineva gata să-i satisfacă toate dorințele:

*Dar ce cată gheara-ți înfiptă în ceapă?/ – M-apucați de dânsa să nu mă ia vântul./ – Degeabă, țigane, nu ți-ai găsit sfântul!* (ANTON PANN)

**A fi din os domnesc** (sau **de domn, boieresc, din oase sfinte**) = A fi din familie domnitoare:

[...] *iar pe urmă și alegerea domnului, totuși în așa chip, încât calea la scaunul Moldovei nu era deschisă lesne decât celor din os domnesc;* (DIMITRIE CANTEMIR)

*Cei din oase sfinte nu cunosc moarte rușinoasă.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Iar prietenul lui Andrei, Toma, băiat dezghețat, nu e hamal, ci muncitor cu calificare – și să nu uităm că în casa asta nimeni nu se trage din os boieresc sau din casa de bani a unui negustor.* (PAUL GEORGESCU)

**Ferit-a sfântul!** = În niciun caz, nicidecum:

*Niciodată dânsa n-a voit să se miște din București; să fi mers și ea la țară, la vie, la băi – ferit-a sfântul – și trebuie să fi avut hazul lor călătoriile acelea cu chervanul la Borsec sau la Zaizon.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Să dea milostenii la săraci... ferit-a sfântul!* (POP.)

**Parcă i-a ieșit un sfânt din gură** = Se spune despre cineva care a spus tocmai ceea ce trebuia:

– *Parcă v-a ieșit un sfânt din gură, luminate împărate, zise atunci Flămânzîlă, că ne ghiorăiesc mațele de foame.* (ION CREANGĂ)

*Cumnate, parcă ți-a ieșit un sfânt din gură!* (GH. MATCIN)

## SFÂRÂI

**A fugi** (sau **a merge**) **de-i pârâie** (sau **sfârâie, își prăpădește**) **călcâiele**. v. **călcâi**.

**A-i sfârâi** (cuiva) **călcâiele** (sau, rar, **picioarele, piciorușele**) (Pfm.) = A fugi sau a merge foarte repede:

*Fiul împăratului rămase cu gura căscată uitându-se la ea și la minunea cum de se lăsase și se ridicase copaciul, apoi, rupând-o d-a fuga, să te păzești, pârleo, că îi sfârâia călcâiele de iute ce se ducea.* (P. ISPIRESCU)

*Demonii țipau în gura mare: – Popa Bârrr!... Popa Bârrr! și fugeau de le sfârâiau picioarele, băgând în groază, cu țipetele lor, toate babele și câinii din mahalaua Precestei...* (ION GRĂMADĂ)

**A-i sfârâi** (cuiva) **inima** (sau **călcâiele**) (după cineva) (Pop.) = A-i fi foarte dor de cineva; a fi îndrăgostit de cineva:

*În dreptul casei, m-am tras după un tei ca să mă îmbăt, nu de florile lui, ci de amintirea ei; când îmi sfârâia inima mai amarnic, iată însă că de pe porțița casei se strecură umbra unui om [...]* (EUGEN LOVINESCU)

– *Tată, eu mi-am găsit logodnicul. Nu știu dacă ție îți place ori ba, dară mie îmi sfârâie inima după dânsul.* (P. ISPIRESCU)

**A-i sfârâi** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**) (Fam.) = A avea o stare de emoție, de neliniște, de teamă:

*Deși trăsura... era precedată de o companie de soldați, Baloleanu își simțea inima sfârâind.* (LIVIU REBREANU)

**A-i sfârâi** (cuiva) **inima de dorul** (a ceva) = A dori foarte mult un anumit lucru:

*Nu mai jucase de multă vreme cărți, și-i sfârâia inima de dorul unei partide.*  
(CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

**A-i sfârâi târțița după băieți.** v. **târțiță.**

### SFÂRC

**A lua în sfârc** (Reg.) = A glumi pe seama cuiva:

*Într-o zi, ca niciodată, mama Ghira, după așa vorbă bună, o aduse cam în sfârcul biciului, fără vrun gând rău [...]* (BARBU DELAVRANCEA)

### SFÂRLĂ

**A lăsa** (pe cineva) **de** (sau **în**) **râsul cuiva** (ori **de răs**, **de batjocură**, (înv.) **în sfârlă**, sau **de ori în rușine**). v. **lăsa**.

**A-i da** (cuiva) **peste sfârlă** = A face observații cuiva care exagerează:

*Iar vicleanu Cupidon lângă Imeneu era/ Și da sfârle piste nas, câte putea rădica.* (C. NEGRUZZI)

### SFÂRȘI

**A (o) sfârși cu cineva** = A rupe relațiile cu cineva:

*Am crezut că am sfârșit cu el pentru toată viața.* (CAMIL PETRESCU)

**A i se sfârși inima** sau **a se sfârși la inimă**. v. **inimă**.

**A o sfârși cu viața** = A se sinucide:

*Risipeam tot pentru că... mă hotărâsem s-o sfârșesc cu viața de care eram sătul.* (MATEIU I. CARAGIALE)

**A sfârși cu ceva** = A nu se mai ocupa de ceva, a nu mai vorbi despre ceva:

*Ia mai sfârșește odată cu lupul cela; altăceva n-ai de vorbit?* (ION CREANGĂ)

**A se sfârși** (cineva) **de la inimă** (sau **pe picioare**) = A-i veni cuiva rău:

*Sfârșindu-se de la inimă, se moaie din balamele și cade pe un scaun.* (I. L. CARAGIALE)

**A sfârși de cheltuială** (sau **din chelciug**). v. **cheltuială**.

**A-și sfârși suflarea** (Înv.) = A fi în agonie:

*Va intra leul ce își sfârșește suflarea.*  
(D. ȚICHINDEAL)

### SFÂRȘIT

**A lua sfârșit** = A se termina, a se isprăvi:

*S-a ascuns câteva zile în acele păduri și a scăpat de sateliții ce Duca-vodă pornise după dânsul, și pentru că luaseră sfârșit nenorocirile familiei sale;* (GR. ALEXANDRESCU)

*Ședința a luat sfârșit. Viitoarea ședință fixată pe ziua de 4 Decembrie 1940.* (JENI ACTERIAN)

### SFÂȘIA

**A (i se) sfâșia** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**, (înv., **rărunchii** etc.) = A-i fi cuiva milă de cineva sau de ceva; a produce sau a simți o mare deznădejde, o durere sufletească adâncă, a produce sau a simți o emoție puternică:

– *Ei bine, dacă e vorba să reîncepi muzica de adineauri, te rog! Fă ce crezi că poți face, fără a-mi sfâșia prea mult inima și nu te îngriji de mine.* (PANAIT ISTRATI)

*Când răsuna cuvintele: „slănină”, „brânză”, „măslina”, „tutun”, numeroși ochi se aprindeau de-o poftă care-ți sfâșia inima.* (IDEM)

*Solomia a stat numai în genunchi, cu fruntea sprijinită pe dunga sicriului, plângând fără hohote, dar cu sughituri grele care-i sfâșiau pieptul.* (LIVIU REBREANU)

### SFECLI

**A o sfecli** = **a)** A se face roșu (ca sfecla) la față, din cauza fricii, a intimidării, a mâniei etc.:

[CHIRIȚA:] *Vai de mine!... Bârzoii!... bărbatu-meu... am sfeclit-o.* (VASILE ALECSANDRI)

– *O sfecliseși, zise prințipul Zamfir.* –  
*Ce o sfeclise, mă! n-auzi tu că era galben ca*  
*turta de ceară!* (ION GHICA)

**b)** A avea neplăceri; a intra într-o încurcătură (mare):  
*La aceste cuvinte, femeia și dascălul o*  
*sflecliră de tot și tremurau ca varga.* (P. ISPIRESCU)  
*„Na! Dănilă, zice el în gândul său, așa-i*  
*c-ai sfeclit-o?”* (ION CREANGĂ)

## SFERĂ

**A se întoarce roata** (sau **sfera**). v. **roată**.

## SFEȘNIC

**A sta sfeșnic** = A sta în picioare:

*Să te duci la maică-mea și să-i spui*  
*maică-mii așa: că mie mi-i tare bine, la culcare,*  
*la sculare, le stau sfeșnic în picioare.* (POP.)

## SFETI

**A i se sfeti** (cuiva ceva) (Îrg.; îcn.) = A izbuti:

*Amar manifest au trimis în Ungaria, că*  
*doară iarăși ar putea face răscoală și nu i s-au*  
*sfetit.* (GH. ȘINCAI)

## SFII

**A-și sfii cuvântul** (Înv.) = A se teme să spună în  
mod deschis ceea ce gândește:

*Nu-ș sfii cuvântul, grăi.* (CORESI)

**A-și sfii inima** (Înv.) = A se simți rușinat:

*Lumina parii iubeam și inima nu-mi*  
*sfiam, ci m-am apropiat de ea, cu cuget curat.*  
(ANTON PANN)

## SFOARĂ

**A da sfoară** (în țară, rar, în târg, în mahala, în  
sat etc.) v. **sfară** = A răspândi o veste:

*Dă el dinadins sfoară în țară [...]*  
(CEZAR PETRESCU)

*Vestea zboară iute./ În zece minute/ S-a*  
*dat sfoară-n țară./ Că va să sosească/ La șosea*  
*afară/ Oastea muscălească...* (I. L. CARAGIALE)

**A întinde sfoara** (**prea tare** sau **prea mult**) = A  
forța lucrurile, a exagera în ceva:

*În zadar am rostit: Nu întindeți sfoara*  
*prea tare...* (VASILE ALECSANDRI)

**A lega** (pe cineva) **sfoară în sfoară** (Reg.) = A  
lega foarte strâns:

*Și mă leagă sfară-n sfară, mă trimite-n*  
*altă țară.* (POP.)

**A trage** (sau **a juca**) (pe cineva) **pe sfoară**  
(Fam.) = A înșela (pe cineva):

*Dacă nu-s și eu un puișor de om în felul*  
*meu, dar tot m-a tras Harap-Alb pe sfoară!*  
(ION CREANGĂ)

*Ei? Spițerul în vreme de zece luni cât v-a*  
*tras pe sfoară, numai cu un bilet a lucrat?... (I. L.*  
*CARAGIALE)*

[ZÂNA:] *Într-adevăr, ești cam tras la*  
*față.* [ZMEUL:] *Și tras pe sfoară... Sunt galben*  
*ca nufărul, căci nici mănânc, nici beau, nici*  
*dorm; sunt năuc.* (VASILE ALECSANDRI)

– *Așadar, am fost păcălit.* – *Ai fost*  
*păcălit, Goșule, sau, mai bine zis, ai fost tras pe*  
*sfoară.* (ZAHARIA STANCU)

**A trage** (sau **a așeza**) **cu sfoară** (sau **ca după**  
**sfoară**) = A îndrepta, a alinia:

*Nu poate tăgădui că ulițele orașelor*  
*europenești, trase cu sfoara, au multă monotonie*  
*și obolesc vederea.* (C. NEGRUZZI)

**A trage sforile** = A unelti în ascuns, cu abilitate:  
*Sforile politiciii le trăgeau oameni*  
*ascunși în culise.* (ZAHARIA STANCU)

*Eram bucuroși că am reușit să tragem*  
*sforile pentru a-i scoate din gura lupului pe cei*  
*vizați [...]* (ADRIAN CHRISTESCU)

### SFREDEL

**A (se) da sfredel unei buți** = A (se) începe un butoi (de vin) înfundat:

*S-a dat sfredel acelei buți de vin în cinstea oștenilor mării sale Nicoară. (MIHAIL SADOVEANU)*

*În cinstea cui crezi, domnia-ta diece, că s-a dat sfredel acelei buți de vin? (IDEM)*

**A face cuiva capul calendar și mintea sfredel** = A zăpăci pe cineva; a-i umple capul cu tot felul de lucruri:

*– Știu ce gândești, tată, dar nu-ți face dumneata capul călindar și mintea sfredel cu gânduri de acestea, mergi numai și-mi peștește fata împăratului, că alta nu-mi trebuie, iar neînșurat nu-ți mai rămân, și pace și sănătate! (I. POP-RETEGANUL)*

**A-i scoate vorba** (sau **vorbele, cuvântul**) (**din gură**) **cu cleștele** (sau **cu cangea, cu sfredelul**) (cuiva). v. **vorbă**.

### SICTIR

**A da** (cuiva **cu** sau **un** ori **cu hai**) **sictir** sau **a lua** (pe cineva) **la** (sau **cu sictir**) = A înjura pe cineva:

*Le-aș da cu hai sictir! (GEO BOGZA)*

**A da cu sictir** (Arg.) = A alunga pe cineva, înjurându-l:

*Scuipă-ți plămâni la loto/ dă cu sictir pe la poște. (GELU VLAȘIN)*

**A trata cu sictir** (pe cineva) (Arg.) = A trata în mod disprețuitor (pe cineva); a ignora în mod deliberat (pe cineva):

*Dacă vor trata cu respect Poporul care le-a dat pe mână propriul destin, dacă vor înceta să trateze cu sictir legile, țara și națiunea pe care le conduc, atunci am să-mi cer scuze umile și publice tuturor guvernelor în bloc [...] (MARCEL SECUI)*

*Pe când, dacă nu erai membru de partid, sigur nu puteai ocupa cine știe ce funcție, așa că te trata mai cu sictir. (DAN LUNGU)*

### SICTIRIT

**A lua la sictirit** (pe cineva) = A se răsti la cineva, folosind cuvinte injurioase:

*El s-a oprit în fața ei și-a luat-o la sictirit.*

### SIFON

**A-i veni** (cuiva) **cu sifon** (Fam.) = A se supăra:

*Muja! a exclamat coana moașă, oțerindu-se, făcând din mâini și din buze parcă numai pomenindu-i numele i-ar fi venit cu sifon pe la nas. (N. D. COCEA)*

**Hai sifon, că berea-i scumpă!** (Pop.; vlg.) = Expresie folosită ca ofensă, pentru a exprima în mod brutal un dezacord, o nemulțumire, un refuz etc.:

*Că și-ăla și-a dat demisiile, de nu știu câte ori! Hai sifon, că berea-i scumpă! (<http://m.ziare.com/>)*

### SIGUR, -Ă

**A fi sigur de cineva ori de** (sau **pe**) **ceva** = A avea deplină încredere, a se baza (pe cineva sau ceva):

*Eu sunt sigur de caracterul lor. (I. L. CARAGIALE)*

**A fi sigur de cineva ori de** (sau **pe**) **sine** (ori **el, dânsul**) = A se comporta și a acționa în mod neșovăielnic; a fi conștient de valoarea proprie:

*Omul ce nu și-a comunicat ideile, nu e niciodată sigur pe dânsul. (CEZAR BOLLIAC)*

**A lua** (pe cineva) **la sigur** (Pop.) = A ataca pe cineva cu dovezi evidente, fără a-i lăsa posibilitatea de a se eschiva:

*Jucători de cărți de profesie, de cei care iau pe pontatori la sigur. (CONVORBIRI LITERARE, VII)*

*L-a turnat un coleg, un bun prieten, singurul în care a avut încredere să se confeseze, și l-au luat la sigur. (RADU ALDULESCU)*

**A merge** (sau **a se duce**) **la sigur** = A se îndrepta către țintă, fără risc, a nu da greș:

*Odată numit, avea să meargă la sigur, se și vedea „barosan”.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*– Așa, va să zică?! Și de ce crezi tu c-o dat greș?, chiar el, care-o mers la sigur întotdeauna?* (ION LĂNCRĂNAN)

**A pune** (pe cineva sau ceva) **la loc sigur**. v. **loc**.

**A se simți sigur** = A se simți în siguranță:

*Nu se simțea sigur când vorbea omul acesta.* (PETRU DUMITRIU)

## SILĂ

**A-i face** (sau **a i se face**) **cuiva silă** (**de ceva** sau **de cineva**) = A provoca sau a simți repulsie față de ceva sau de cineva:

*De ce vrei să-mi faci în silă?* (VASILE ALECSANDRI)

*Îi era rușine și silă să-i mărturisească adevărul.* (LIVIU REBREANU)

*Știi că mi-ai fi urgisit, că m-ai nenoroci, că te-aș blestema viața mea toată, că te-ar bate Dumnezeu dacă mi-ai face silă, și știi că am să mă gândesc totdeauna cu drag și cu durere la d-ta dacă vei înțelege că n-a voit Dumnezeu să fim unul pentru altul și mă vei lăsa în pace.* (IOAN SLAVICI)

**A face** (sau **a produce**) **silă** (cuiva) = **a**) (Îvp.) A forța, a sili (pe cineva):

*Lasă-mă măicuță-n pace să iubesc pe cine-mi place./ La urât silă nu-mi face.* (POP.)

**b)** (Înv.) A silui (pe cineva):

*O femeie... mărghând la sv [â]nt [u]l,... un om descălecă și-i făcea sâlă să o spurce.* (DOSOFTEI)

**c)** A produce greață, scârbă, silă (cuiva), a scârbi (pe cineva).

**A-și face silă** (Îrg.) = A-și da mare osteneală, a se strădui:

*Își făcea silă pe doică a asculta.* (ANTON PANN)

**De milă, de silă** sau **de silă, de milă**. v. **milă**.

**A-i fi silă** (cuiva) **de zile** (sau **și de pe cămașa de pe el**) (Reg.) = A fi indispus:

*Așa era de leneș, încât i-era silă și lene și de cămașa de pe el.* (I. OPRÎȘAN)

## SILI

**A (se) sili la drum** = A merge foarte repede:

*Siliră la drum și în sfârșit ajunseră pe cele vrăjmașe la un loc anume Iascea.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A se sili într-o părere** (Reg.) = A se gândi în mod permanent la ceva:

*Și doar mă și sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei.* (ION CREANGĂ)

## SILIȘTE

**A fi mâncat** (cineva) **de siliști pustii** (Reg.) = A fi sătul de necazuri și de nevoi:

*Dar eu nu cred, că de siliști pustii sunt mâncat îndeajuns.* (ION C. VISSARION)

*S-a încercat el fratele cel mic să o mai cârpească ba cu una, ba cu alta... dar pe ce punea mâna, ori pe unde apucă, tot de siliști pustii avea parte, vorba cântecului: Unde-i bine, nu-i de mine, Unde-i rău, hop și eu...* (C. RĂDULESCU-CODIN)

## SIMBRIE

**A fi** (sau **a intra, a se tocmi**) **slugă fără simbrie** = A munci din greu pentru cineva fără niciun profit material:

*„Ce-ar fi adecă dacă m-aș pomeni că și-l face moștenitor!” și-a zis Leanca, și dacă ea avea casă fără chirie, el și-a făcut slugă fără simbrie.* (IOAN SLAVICI)

*Chiar așa s-a și dovedit noul ei soț, un anume Dima Dimeca, devenit dintr-odată un fel*

de slugă fără simbrie în casă. (HRISTU CÂNDROVEANU)

**A ține** (pe cineva) **cu simbrie** = A avea pe cineva în serviciul său:

– Vorbești cu mine, îi zise ea, cum ai vorbi cu un străin, cu un copil, cum ai vorbi cu o slugă, pe care o ții cu simbrie, fiindcă ai trebuință de ea. (IOAN SLAVICI)

### SIMPLU, -Ă

**(A fi) simplu** (sau **ușor**) **ca bună ziua** (Fam.) = (A fi) foarte simplu:

Iar dacă izbutești să-ți înfrânez această slăbiciune a inimii, restul e ușor ca bună-ziua! (PANAIT ISTRATI)

E simplu ca bună ziua... Bravo, Iuri Petrovski, bravo tovarășe de luptă! (MATEI VIȘNIEC)

### SIMȚI

**A (i se) pune** (cuiva) ori **(a avea sau a simți) un ghimpe** (sau **un cui**) **la inimă** (sau, rar, **la stomac**). v. **pune**.

**A (se) simți greu la inimă**. v. **inimă**.

**A face sau a simți pe pielea (lui, ei)**. v. **piele**.

**A fi** (sau **a se simți**) **ceva în aer**. v. **aer**.

**A fi** (sau **a se simți**) **la** (sau **în**) **largul său**. v. **larg**.

**A nu se simți în apele sale**. v. **apă**.

**A se simți** (sau **a se ști**) **cu musca pe căciulă**. v. **căciulă**.

**A se simți acasă** (sau **la el acasă** ori **ca acasă** sau **ca la el acasă** ori **acasă la el** sau **ca acasă la el**), **a se simți în** (sau **la**) **largul lui** (ori, rar, **în toate ale lui**) = A avea sentimentul că se află într-un mediu familiarizat cu ceva; a nu fi stânjenit sau jenat de nimic, a se simți bine:

Acum însă se simțea la largul său. Fără să se impresioneze de urletele lor, strigă iarăși mai tare, să-l audă toți [...] (LIVIU REBREANU)

Dar Măgduța Dobreanu s-a simțit, de îndată, ca la ea acasă. (CEZAR PETRESCU)

– Atunci,... bine, spune Atila, care pe neașteptate nu se simte la largul său printre ei; (TITUS POPOVICI)

**A se simți ca peștele pe uscat** = A se simți rău, a nu se simți în largul său:

[...] bucovinenii au, ca și alții de condiția lor, un acut sentiment al însingurării ce-i face a se simți: „Ca peștele pe uscat,/ Ca omul înstrăinat.” (NICOLAE COJOCARU)

Ești pentru prima dată în Germania și te simți ca peștele pe uscat? (<http://ziarulromanesec.de/>)

**A se simți** (sau **a se zvoni**) **de ziuă** (Pop.) = A începe să se facă ziuă:

Când se zvoni de ziuă, din vârful acestui paltin ieși o cârâială crâncenă și o pereche de corbi căzu aproape în carul lui Iordache [...] (GALA GALACTION)

**A se simți în stare** (de ceva sau să facă ceva) = A se crede capabil de ceva sau să facă ceva:

– Nu mă întreba de ce, grăi Națl, fiindcă nu pot să-ți spun și nici tu n-ai fi în stare să mă înțelegi. (IOAN SLAVICI)

Dacă tu te simți în stare să renunți la cei douăzeci de ani de viață ca să faci ceva inutil, fă-o. (MIHAIL GRĂMESCU)

**A se simți** (sau **a trăi** etc.) **ca peștele în apă**. v. **pește**.

**A simți lipsa** (cuiva sau a ceva) = A suferi din cauză că ceva sau cineva lipsește:

Mă voi sili să nu simți lipsa fratelui meu. (P. ISPIRESCU)

Școlile sunt însă pe punctul de a se deschide, dar se simte lipsa atât de învățători și profesori, cât și de manuale didactice. (VADIM GUZUN)

**A simți nevoia să...** = A dori să...:

*Vecina deretică. Era mai voioasă, poate. Simțea, poate, nevoia să schimbe, cu o făptură omenească, o vorbă.* (ION PAS)

*Dia însă ieșea cu punctualitate, lua tramvaiul sau o birjă, nu părea a simți lipsa limuzinei, cobora la Piața Victoriei, de unde își începea plimbarea pe jos [...] (H. PAPADAT-BENGESCU)*

*Înțelepciunea nu face casă bună cu trufia și mărirea fiindcă a fi înțelept înseamnă să ai întreaga lume la picioarele tale fără să mai simți nevoia să te laude vreodată cineva.* (SORIN CERIN)

**A simți un gol la (sau în) stomac. v. gol.**

### SIMȚIRE

**A(-și) pierde cunoștința (sau simțirea, înv., simțirile). v. pierde.**

**A-și veni (sau a-și reveni, a aduce) în simțire (sau simțiri), a veni în simțirile sale sau, reg., în oară, în minte, în fire, în firi, în horatic, la ori, la oară, la minte, la rând. v. veni.**

### SITĂ

**A (se) vedea (sau a (se) zări, a privi) ca prin sită (sau ca prin ciur) = A vedea neclar, ca prin ceață:**

*Cum puse la ochi lapte de acesta, băgă de seamă că vede ca prin sită. Mai dete o dată, văzu ca prin ciur; când se unse și a treia oară, văzu luminat ca toți oamenii.* (P. ISPIRESCU)

*Privesc ca prin sită la chipurile șterse ale unei lumi pentru veșnicie înmormântată.* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Enrico îi vedea ca printr-un ciur, dar încă voia să le strige băieților supărați care-l rădeau cu cosorul [...] (DUMITRU CRUDU)*

**A bate în sită și-n covată. v. bate.**

**A da (sau, rar, a căuta) (bobi) cu sita, a trage în bobi pe sită (sau fundul sitei) (Pop.) = A ghici viitorul cuiva; a face prevestiri:**

*Babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi ...îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap.* (ION CREANGĂ)

[MĂRICA:] *Că doar noi nu suntem vrăjitoare ca Baba Rada, din căsuța aceea... Numai ea știe să facă vrăji și să tragă-n bobi, și să descânte de dragoste cu ulcica, și să dezlege norii...* (VASILE ALECSANDRI)

**A ploua ca prin sită. v. ploua.**

### SITUAȚIE

**A fi (pus) (sau a pune pe cineva) în situația de a... (sau să...) = A fi constrâns (sau a obliga pe cineva) să...:**

*Evident, Marele Cartier General era pus în situația de a-și angaja forțele simultan pe două fronturi, cu un inamic puternic și experimentat.* (DORIN GHEORGHIU)

**A fi (sau a rămâne) stăpân (sau călare) pe situație = A domina o situație în momente critice; a fi sigur pe reușita unei acțiuni; a ști să se descurce în împrejurări dificile:**

*De astă dată ambasada rusească era stăpână pe situațiune;* (ION GHICA)

*Din ziua aceea ei rămăseseră stăpâni pe situație.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Va trage stiletul, va râde în hohote de credulul înfumurat „călare pe situație”.* (DUMITRU POPESCU)

*– O să fim și noi stăpâni pe situație!...* (ION LĂNCRĂNȚAN)

**A fi la înălțimea situației (sau, rar, situațiilor) = A avea o comportare adecvată în anumite condiții date; a corespunde pe deplin unei misiuni încredințate:**

*Bietul ticălos va fi la înălțimea situației. El va duce impostura până la ultimele ei consecințe.* (RADU COSAȘU)

*Cleștișor nu va fi la înălțimea situației, destinul nu ți-a trimis pe cine trebuie, situația se va rezolva înainte de a ajunge tragică, ce dracu’, suntem oameni!* (STELIAN TĂNASE)



**A se pune în situația** (sau **în locul, în postura, în pielea**) **cuiva**. v. **pune**.

**A se pune în situația de a...** = A se comporta în așa fel încât...:

*Se uită prea ușor că în acea conjunctură România nu era în situația de a fi putut pune vreun fel de condiții Germaniei;* (ION ȚURCANU)

*Mă pun uneori totuși în situația inversă și mă întreb dacă nu cumva din cauza vieții de familie am dezvoltat o obsesie față de un ideal mult prea inaccesibil [...]* (IULIAN STANCU)

**A-i face cuiva o situație** = A înlesni cuiva să ajungă într-o poziție materială sau socială bună:

*Îi ești recunoscătoare fiindcă ți-a făcut o situație.* (AUREL BARANGA)

**A-și face o situație** (Fam.) = **a**) A ajunge bogat:

*M-am aflat, cu gesticulația mea patetică, timp de nouă ani într-o situație ridicolă, prin comparație cu politicienii care, lipsiți de orice emoție, și-au făcut în vremea asta o situație sau au acumulat averi imense.* (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

**b)** A ajunge într-o poziție socială înaltă:

*– Gazeta noastră a întrecut așteptările mele. Am avut o idee fericită. Sunt acum aproape sigur că ne-am făcut o situație.* (I. L. CARAGIALE)

## SLAB, -Ă

(A fi) **slab** sau (irn.) **gras de-i numeri coastele**. v. **număra**.

**A fi slab de înger**. v. **înger**.

**A fi slabă nădejde** (să... sau de...). v. **nădejde**.

**Slab de gură** (Rar) = Rău de gură, clevetitor, flecar:

*Cele babe slabe de gură-i scoaseră vestea c-ar fi chiar leneoasă.* (I. POP-RETEGANUL)

**Slab de minte** = Căruia îi lipsește puterea de judecată, de înțelegere:

*Era odată o babă care avea trei feciori nalți ca niște brazi și tari de vârtute, dar slabi de minte.* (ION CREANGĂ)

*Tu, dacă ești cum ești... slabă de minte. Pesemne n-ai nici vise: îngerul vestitor n-a avut cum ți se arăta;* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 19, 1966)

**Slabă nădejde**. v. **nădejde**.

## SLAVĂ

**Slavă** (sau **slava**) **Domnului** (sau, rar, **lui Dumnezeu, Maicii Domnului**), **slavă ție, Doamne!** = Formulă prin care cineva își exprimă satisfacția și mulțumirea pentru reușita unei acțiuni, pentru depășirea unei dificultăți etc.:

*Încă mă mir cum am scăpat cu viață; lehamite și de împărăție și de tot, că doar, slavă Domnului, am ce mânca la casa d-tale.* (ION CREANGĂ)

– *Slavă ție, Doamne! zise moșneagul, că pot să duc babei mele o mângâiere!* (IDEM)

*Ce-am pățimit, numai eu știu... Două săptămâni a zăcut... Am adus și doftor. Da-n sfârșit, slavă Domnului! a scăpat...* (I. L. CARAGIALE)

**A ridica casa în slavă**. v. **ridica**.

**A ridica** (sau **a înălța**) **în slavă** (sau **în slava cerului, (până) la cer, în slăvi**) (pe cineva). v. **ridica**.

## SLĂBI

**A (nu) slăbi** (ceva) **din mână** = A nu lăsa din mână ceva; a avea grijă deosebită (de ceva):

*M-am prăbușit, dar sticla din mână n-am slăbit-o.* (NICOLAE LUPAN)

**A nu (mai) slăbi** (pe cineva sau ceva) **din ochi** (sau **din priviri, din privit, din vedere, din priveghere** etc.) = A urmări insistent cu privirea; a nu pierde din vedere (pe cineva):

*Totuși Grigore nu-l slăbea din ochi și-i urmărea discret toate mișcărilor, oricât recunoștea în sineși că exagerează.* (LIVIU REBREANU)

– *Te pricep, berbantule... te pricep!... îi repetă din fugă iubita lui soție, care nu-l slăbea din ochi.* (NICOLAE GANE)

**A nu (mai) slăbi** (pe cineva) (**din pas, din fugă, din goană** sau **o clipă**) = A urmări îndeaproape pe cineva, a continua cu insistență să meargă sau să alerge după cineva, a nu se îndepărta de cineva; a nu da cuiva răgaz nicio clipă:

*Și ea după mine până-n dreptul ochului pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de lături iar gard, și hârșita de mătușă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului!* (ION CREANGĂ)

*Și din goană nu-i slăbea.* (P. ISPIRESCU)

*Ofițerii, cavaleri servanți, n-o slăbeau nicio clipă. Tot drumul urmau tratații felurite, după naționalitatea și felul vaporului.* (JEAN BART)

**A nu (mai) slăbi** (pe cineva) (**cu...** sau **din...**) = A nu înceta cu întrebările, cu insistențele, cu atențiile, cu repetarea unui lucru; a nu lăsa în pace:

*Celălalt însă, fie că nu pricepuse, fie că înzestrarea lui de ghid precumpănea, n-o slăbi cu explicațiile lui.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Dar bătrâna nu mă slăbea de loc. Parasca mi-a făcut semn din ochi, să plec.* (ION LĂNCRĂNAN)

*Lucrurile se pot potrivi după nevoi și ne poți slăbi cu sâcâielile...* (MICU SECUIU)

**A slăbi din chingi** (pe cineva). v. **chingă**.

**A slăbi** (pe cineva) (**cu...** sau **din...**) = A nu mai plictisi pe cineva; a nu mai supăra pe cineva:

– *Ba să mă mai slăbești dumneata cu țopârlanii dumitale, înțelegi? Că țăranul are și de mâncare, și de îmbrăcat, și de odihnă, slavă Domnului!* (LIVIU REBREANU)

**A (mai) slăbi șurubul** = **a**) A reduce gradul de exigență, în raport cu subordonații:

*Ceașescu semnează un decret în care mai slăbește puțin șurubul curbei de sacrificiu energetice;* (DAN PETRESCU)

**b)** A renunța la folosirea unor mijloace de constrângere:

*Ne mai aducem aminte încă, din vremurile cele mai mizere de sub Ceaușescu și când Gorbaciov începuse să mai slăbească șurubul în Rusia [...]* (LUMEA MAGAZIN, 1999)

**Slăbește-mă!** = Dă-mi pace!:

– *Ia slăbește-mă, domnule Moș Teacă! Ce, eu sunt militar?* (ANTON BACALBAȘA)

*Ce tot grabă... grabă?... Ia, mă rog slăbește-mă cu graba ta; când om ajunge, om ajunge și pace bună...* (CALISTRAT HOGAȘ)

## SLĂNINĂ

**Și cu curechiul uns și cu slănina-n pod** = Se spune despre cei care vor să aibă de toate, fără să sacrifice nimic:

*Românul are o vorbă: „Nu se poate și cu slănina-n pod, și cu curechiul uns!”* (CEZAR PETRESCU)

– *Mă, că abraș mai ești! Și cu varza unsă, și cu slănina în pod!* (CORNELIU BUZINSCHI)

*Această lașă dorință de a fi „și cu varza grasă, și cu slănina în pod” l-a uluit și l-a dezgustat profund pe Alecu!* (GABRIEL LIICEANU)

*Nu poate fi cineva și cu slănina [slănina] în pod, și cu varza grasă în oală.* (I. C. HINȚESCU)

## SLEI

**A (i se sau a-și) slei** (rar, **toată**) **puterea** (sau **puterile** ori **toate puterile** sau **de puteri** ori **de vlagă**) = A pierde sau a face pe cineva sau ceva să-și piardă (toată) forța fizică sau morală:

*Seara, târziu, după ce așezasem lucrurile, de bine de rău, mama, sleită de puteri, se lăsă să cadă pe marginea patului [...]* (PANAIT ISTRATI)

[...] e îngrozitoare, detestabilă, e un chin imens și interminabil, e o corvoadă care

*mă sleiește de puteri și îmi arată slăbiciunea în fața bulimiei [...] (VIOLETA ENEA)*

*Fenia, sleită de osteneală, mică, îndoită de umeri, se opries în spatele drept, lat și înalt al Vicăi. (G. BĂLĂIȚĂ)*

**A (se) slei creierii** (cuiva) (Îvp.) = A omorî sau a muri prin zdrobirea craniului:

*Nu poți urî un șarpe, – își repeta el – cu toate că bucuroș i-ai slei creierii... (ION VINEA)*

**A-și slei creierii** (Rar) = A depune eforturi deosebite pentru a face, a obține etc. ceva (fără succes sau cu rezultate neînsemnate):

*Înăuntru sau în afară, va slei creierii nesocotitului care se va amesteca într-o chestiune ce nu-l privește decât pe dânsul. (<https://www.academia.edu/>)*

## **SLOBOD, -Ă**

**(A vedea) cu ochiul slobod** (sau **cu ochii slobozi**) (Rar) = (A vedea) cu ochiul liber:

*Cum mi le deslușești aici, te întorci și mi le arăți și acolo la locul lor de sub pădure, deoarece unele se văd de aici cu ochiul slobod. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A avea** (sau **a fi cu**) **mână largă** (sau **deschisă**) ori (înv.) **a fi slobod la mână** (sau **a fi larg la mână** ori **la buzunar**). v. **mână**.

**A da** (sau **a lăsa**) **frâu (mai) slobod (cuiva sau la ceva)** (Pop.) = A permite libertate de acțiune:

*Întrucât – zise Iovănuș –, din câte mă știu, niciodată nu mi-am dorit altceva decât să nu calc rânduieșile unei bune creșteri și deoarece văd că mi-ați răspunde de mi-aș da frâu slobod vorbelor ce-mi stau pe limbă [...] (IOAN GROȘAN)*

**A da** (sau **a lăsa**) **(cuiva sau la ceva) frâu liber** (sau, reg., **slobod**) sau (pop.) **a lăsa** (pe cineva) **în frâul său**. v. **frâu**.

**A fi slobod la gură**. v. **gură**.

**A rămâne pe voia slobodă (a cuiva sau a ceva)** (Pop.; rar) = A fi la discreția cuiva sau a ceva:

*Cât despre mine, știu atâta că pierd măsura timpului de îndată ce rămân pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatec. (CALISTRAT HOGAȘ)*

**A traduce slobod** (Pop.; rar) = A face o traducere liberă:

*Tragedii în câte cinci acte [...] traduse slobod de Toma Alexandru Bagdad. (IOAN MASSOFF)*

**A vorbi slobod** (Pop.) = **a)** A susține, în mod curent, fluent o conversație într-o limbă străină. **b)** A exprima o părere în mod deschis, fără rezerve; a fi sincer:

*Peste puțin veni iar el însuși ca să-i cheme la o cină curată și, la vreme, în șederea la masă el vorbi slobod despre cea din urmă revoluție a Vavilonului... (MOSES GASTER)*

*Cum îl întrebă boierul, cum începu a vorbi slobod și îndrăzneț. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A(-i) fi** (cuiva) **slobod (să...)** = A(-i) fi (cuiva) permis să...:

*[...] fiecare era slobod să meargă sau nu în cămară, să-și taie singur o felie de pâine și s-o mănânce cu ce se va găsi, după foamea și conștiința proprie. (VALERIU ANANIA)*

**Cu inima slobodă** = Neapăsător de gânduri, de griji; liniștit, împăcat:

*Du-te tu în locul meu și slujește pe Tudor până la moarte... Mergi cu inima slobodă. (GALA GALACTION)*

*Când se întoarse... cu inima de tot slobodă ca să-și ceară ea întâi iertare și văzu trandafirii ofiliți și urmă de apă la rădăcină, se luă cu mâinile de păr. (DAMIAN STĂNOIU)*

## **SLOBOZENIE**

**A-și da** (sau **a-și lua**) **slobozenie** (Înv.) = A-și permite:

*Eu, mamă, mor după ea, te rog să-mi dai slobozenie a mi-o lua de soție. (I. POP-RETEGANUL)*

## SLOBOZI

**A da** (sau **a lăsa, a slobozi**) **pârjol. v. pârjol.**

**A nu-l slobozi** (pe cineva) **inima să...** = A nu se îndura să facă un lucru:

*I se făcu milă de el, însă n-o slobozi inima să-l dezlege, fiindcă ținea morțiș să se răzbune pe Natalia.* (DAMIAN STĂNOIU)

**A slobozi apa** (sau **apele**) **mortului** (Pop.) = **a**  
A îndeplini ritualul de a duce apă vecinilor timp de 40 de zile de la moartea cuiva pentru mântuirea sufletului celui mort:

*La 19 iunie 1994 familia lui Gheorghe Grecu a făcut pomana de șase săptămâni de la moartea acestuia și a slobozit apa.* (FOLCLOR LITERAR, VIII, 1998)

*Ci aceste creștături se fac toate în ziua a 40-a, și atunci când „se sloboade apa” răbojul să fie gata creatat.* (HENRI H. STAHL)

**b)** A îndeplini ritualul de la 6 luni după înmormântare de a lăsa să plutească pe apă două lumânări aprinse.

**A slobozi casa** (**lehuzei**) (Reg.) = A sfinți casa în care s-a născut un copil; a ridica interdicția de a fi vizitată casa lehuzei:

*După ce s-a slobozit casa și s-a însemnat copilul, vin neamurile și cunoscuții cu rodinile.* (MARCEL OLINESCU)

**A slobozi glas** (Înv.) = A vorbi:

*Nu i s-au clintit trăsăturile feței, n-a slobozit glas.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nu era cu desăvârșire surd, dar era tare de ureche, foarte tare, într-atât de tare, încât glumeții, mișcând din buze, fără a scoate glas, îl făceau să creadă că-i spune ceva [...]* (ION GHICA)

**A slobozi masa** (sau **pomana**) (Reg.; d. preoți) = A oficia rugăciunile de ritual prin care se începe un praznic făcut după o înmormântare sau după un parastas:

*Mai târziu [...], o vinit pópa, o slobozit mása, o făcut măr, c-așá iără, o slobozit mása.* (FONETICĂ ȘI DIALECTOLOGIE, vol. 5-7, 1963)

**A slobozi pojar** (Înv.) = A aprinde un foc:

*Slobozea pojar în câmpi de ardea iarba.* (NICOLAE COSTIN)

**A(-i) lua** (sau **a(-i) lăsa, a(-i) slobozi**) (**de**) **sânge** (cuiva) (Îvp.) = A-i scoate (în scop terapeutic) o cantitate de sânge (cuiva):

*[...] la omul cu flegmă multă și bătrân să lase sânge la sfârșitul lunei.* (MOSES GASTER)

**A-și slobozi limba** (Trs.; Mol.) = A-și da drumul la vorbă (mai mult decât trebuie):

*Fugi de bârfitorii vorbelor spurcate, a nu-ți slobozi limba ta acolo să alerge.* (P. ISPIRESCU)

*Și când slobozea cuvântul,/ Să cutremura pământul,/ Numai cu un ochi în frunte/ Și părea că-i cât un munte.* (I. BĂRAC)

## SLOI

**A fi sloi de gheață** (sau **a îngheța sloi**) = A-i fi cuiva foarte frig; a îngheța foarte tare:

*– Zoico dragă, poruncește, maică, pentru ceaiuri... Sunt sloi de gheață, puiculeano !* (CEZAR PETRESCU)

**A fi sloi** (sau **sloiuri**) (**de gheață**) = A fi înghețat de frig.

*Tu ești sloi, golănețule. Alți băieți au șoșoni și bocanci.* (ION PAS)

*E sloi copilul, pielea pe obrazu-i a crăpat,/ Tot trupul lui e vânat și supt și, de-nghețat,/ E rece ca pământul.* (G. COȘBUC)

**A se face sloi** (**de gheață**) = A îngheța:

*Fie apă, fie ce va fi, pe loc se și face sloi de gheață.* (POP.)

*Apele se încheagă și se întăresc ca piatra și fala mării se face sloi!* (BIBLIA)

**A-i trece** (cuiva) **un sloi** (sau **sloiuri**) **de gheață prin inimă** (sau **prin spinare, peste obraz**) = A-l trece pe cineva fiorii de spaimă:

*Mai rău a strămbat însă când Mara i-a vorbit de biserică. – O, Doamne, zise ea, dar ce să mai facem și la biserică?! Marei îi trecu, parcă, un sloi de gheață prin inimă.* (IOAN SLAVICI)

### SLOVĂ

**A citi din slovă-n slovă** (Rar) = A citi totul, fără a pierde nimic din vedere:

*Le citește din slovă-n slovă.* (FLORINA ILIS)

*Și învăță călugăru pe copchilu împărătesii slovă de slovă până știu copchilu tăt ceaslovu și tătă Psaltirea, cum să cadie.* (I. POP-RETEGANUL)

### SLUGĂ

**A ajunge slugă la dârvală.** v. **dârvală.**

**A ajunge** (sau **a se băga, a fi**) **slugă la dârloagă.** v. **ajunge.**

**A intra** (sau **a se băga**) **slugă** (la cineva) = A se angaja slugă (la cineva); a munci (pentru cineva):

*Fă-te că ești om sărman și că umbli să te bagi slugă.* (POP.)

**Sluga dumitale** (sau **dumneavoastră**) (Înv.) = Formulă de salut sau de răspuns la un salut către o persoană apropiată, cunoscută:

*Cine-a întâlnit vrodată în calea sa un popă, îmbrăcat cu straie sărăcuțe, scurt la stat, smolit la față, cu capul pleș, mergând cu pas rar, încet și gânditor, răspunzând îndesat „sluga dumitale” cui nu-l trecea cu vederea, căscând cu zgomot când nu-și găsea omul cu care să stea de vorbă [...] (ION CREANGĂ)*

*Sluga dumneavoastră... Și, ducând mâna la chipiu, ca un soldat în fața unui general, se întoarce scurt pe călcâie și plecă cu comisarul și cu vardiștii după el.* (N. BELDICEANU)

### SLUJ

**A face** (sau **a sta**) **sluj = a)** (D. câini sau despre alte animale) A se ridica în două labe:

*Samurache stetea sluj, cu o chivără [chipiu înalt, folosit în trecut de militarii anumitor arme] de hârtie în cap, încins cu o sabie enormă și având, se-nțelege, tot aerul sever necesar situației... (I. L. CARAGIALE)*

*Un câne englezesc al unui ofițer, câne dresat la circ să servească pe stăpân ca fecior în casă, face sluj ținând două ghete-n gură.* (IDEM)

**b)** (D. oameni) A avea o atitudine lingușitoare, slugarnică; a se ploconi, a se umili:

*Maica preoteasă a îmblânzit pe bietul părintele Bimbirică ca pe un cățel și de zece ori pe zi îl face sluj! dacă nu mai mult.* (P. ISPIRESCU)

### SLUJBĂ

**(A fi cuiva) de slujbă** (Înv.) = (A fi cuiva) de folos:

*[Zâna] îi dete un săpun, un pieptene și o perie, ca să-i fie de slujbă.* (P. ISPIRESCU)

**(A fi sau a se pune) în slujba cuiva** (sau **a ceva**) = (A fi sau a se pune) la dispoziția cuiva (sau a ceva); a susține pe cineva (ori ceva) sau interesele cuiva; a fi în folosul cuiva sau a ceva:

*Firesc ar fi fost dar să schimb slujba, dacă țineam să fiu în slujbă și nu să trăiesc ca un fecior de bani gata [...] (MATEIU I. CARAGIALE)*

*– Iacă, răspunse avocatul, să te duci la cel ce te-a pus în slujbă, să-ți dea un decret că ești numit definitiv.* (P. ISPIRESCU)

*– Tu ești de mine, por’-de-câine, îi zise boierul și de astăzi chiar să știi că ești în slujba mea.* (IDEM)

*Ei bine, aici românul este ospitalizat; toate sunt puse în slujba unui capital străin, toate sunt împănate cu oameni străini care nu au nimic a face cu noi.* (OCTAVIAN GOGA)

*Oamenii progresului mecanic și ai vieții standardizate au pus în slujba interesului lor pe toți demonii adormiți în măruntaiele pământului.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A da afară** (sau **a elibera**) **din slujbă** (sau **din serviciu, din funcție, din post**) (pe cineva) = A desface contractul de muncă (cuiva), a destitui (pe cineva):

*Acum însă se pomenise dat afară din slujbă, cu desăvârșire nepregătit – nici psihologic și nici material – pentru o asemenea năprasnică întâmplare.* (VALERIU ANANIA)

*Tot boierul mijlocise să fie dat afară din slujbă.* (P. ISPIRESCU)

*Când l-aude Dumnezeu vorbind așa,... se face foc și-l dă afară din slujba de cinste ce-i încredințase.* (POP.)

**A veni în slujbă** = A se angaja în slujba cuiva:

*Domnia-ta mi-ai poruncit să vin în slujba d-tale, în locul tatei.* (I. POP-RETEGANUL)

*Ipate se îmbogățise... de când a venit Chirică în slujbă la dânsul.* (ION CREANGĂ)

**Slujba-i slujbă, drujba-i drujbă** = Una-i slujba, alta-i prietenia:

*Se vedea pe el însuși în acest fecior și era mulțumit că se ținea cu sfințenie de vorba lui: „slujba-i slujbă, drujba-i drujbă”, ceea ce vrea să spună că dacă este cineva în orele cuvenite la datorie, poate face în restul timpului ce vrea.* (CAMIL PETRESCU)

*Ori lasă cartea, băiete, și te apucă de slujbă – Slujba-i slujbă; Drujba-i drujbă, ori ține-te de carte și te du la școală...* (V. A. URECHIA)

## SLUJI

**A sluji la masă** = A aduce, a servi mâncărurile și băuturile la masă:

*Fetele împăratului s-au pus cu rugămintă pe lângă spân să deie voie lui Harap-Alb ca să slujească și el la masă.* (ION CREANGĂ)

**A-i sluji** (cuiva) **norocul** (sau **norocirea**) (Îvp.) = A-i merge bine, a avea succes, a reuși:

*Dar dă, cearcă și tu, să vezi cum ți-a sluji norocul. Vorba ceea: „Fiecare pentru sine, croitor de pâine”.* (ION CREANGĂ)

## SLUT, -Ă

**A se uita slut** (Reg.) = A încrunta sprâncenele:

*Apoi se uita slut la fete, închizând un ochi.* (IONEL TEODOREANU)

**A umbla de râsul slutei** (Reg.) = A se compromite:

*Nu de alta, da, zic, să-mi scot capul, că umblu de râsul slutei!* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 20-24, 1914)

## SMÂNTÂNĂ

**A turna iaurt peste smântână** (Reg.) = Se spune la adresa unei femei care nu este bună gospodină:

*A turna iaurt peste smântână.* (IULIU A. ZANNE)

**A se înfrupta din oala cu smântână.** v. **înfrupta.**

**A se învărti ca mâța în jurul oalei cu smântână.** v. **învârti.**

## SMÂRCI

**A smârca din nas** = A face mofturi:

*Domnul notar... își trage cu degetele rășchirate caierele mustăților și smârcâie din nas.* (MIHAIL SADOVEANU)

## SMINTĂ

**A cădea în smintă** = A greși:

*Pățesc altele mai răle/ Pentru-a lor deșertăciune,/ Căzând în mii de smintele,/ Când nu se cunosc pre sine,/ Ce sunt sau ce pot mai bine?* (GH. SĂULESCU)

**A da** (pe cineva) **de smintă** (Reg.) = A face cuiva rău; a supăra:

*Zice vodă: – După vreme/ Mulți păgâni am dat de smintă!/ Să-i mai judeci când s-alintă,/ Când ești bun și ai o flintă,/ Nici de dracul nu te temi.* (G. COȘBUC)

### SMINTEALĂ

**A da** (pe cineva) **de sminteală, a face** (cuiva) **sminteală** (Îvp.) = A face pe cineva de râs (prin nerespectarea unei promisiuni); a da de gol:

*Avea trei prieteni cu care făcea de obicei partida de preferans, și, să ferească Dumnezeu să-l fi dat vreunul de sminteală sara la ora hotărâtă, sau, odată întruniți, să nu se fi jucat pe noapte după regula lui Melhisedec [...]* (NICOLAE GANE)

*Să fii încredințat, măria ta, că nu te dă de sminteală.* (MIHAIL SADOVEANU)

### SMINTI

**A sminti** (sau **a omorî, a prăpădi, a răzbi, a stinge, a hâi**, (reg.) **a mântui**, (reg.) **a teșmeni, a usca, a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăiori cu bătaia**). v. **bătaie**.

### SMOALĂ

**Să-l** (sau **să mă, să ne** etc.) **pici cu smoală** (Rar) = Să-l picii cu ceară; cu niciun chip, pentru nimic în lume:

*– Nu mai cred, să mă picii cu smoală!*

(<http://www.prosport.ro/>)

*Al tău nu seamană cu cel de mai sus nici să îl picii cu smoală.* (<https://www.elforum.info/>)

### SMUCIT, -Ă

**A fi smucit la vorbă** = A vorbi iute, repezit (și împiedicat):

[Părintele Timoftei] *îi smucit la vorbă, cam găngav și bolborosește.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Galileo vorbește smucit. Țsta e cuvântul. Are fraze smucite care vor să-și iasă din ele însele.* (SORIN STOICA)

### SMULGE

**A smulge barba cuiva** (Reg.) = A batjocori pe cineva:

*L-au înjurat toți, i-au făgăduit că-i smulg barba, când l-au prins cu minciuna. Și el tot s-a ridicat.* (OCTAVIAN GOGA)

**A smulge** (pe cineva) **din ghearele morții**. v. **gheară**.

**A-și scoate** (sau **a-și arunca, a-și lepăda** etc.) **masca** ori **a ridica** (sau **a lua, a smulge, a rupe**) **cuiva masca**. v. **mască**.

**A-și smulge părul** (sau **perii, barba**) (**din cap**) sau **a-și smulge barba** = A-și manifesta puternic durerea sau disperarea; a fi foarte supărat:

*Îi venea să-și smulgă părul din cap, să-și muște carnea de pe trup, și mergând cu pași iuți și mărunți, iar nu rar călcați ca altădată, spre cârciuma de la Sărărie, ea își zicea mereu: „Nemernico! Ticăloaso!”* (IOAN SLAVICI)

*Și mă-ta, când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap și a o boci.* (ION CREANGĂ)

*Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba.* (C. NEGRUZZI)

### SNAGĂ

**A lua snaga cuiva** (Reg.) = A-i lua cuiva toată averea:

*I-ați lăsat să se stingă de foame. I-ați lăsat... Nu vă ajunge că le-ați supt snaga? Îi mai și batjocoriți...* (ZAHARIA STANCU)

### SNOP

**A lega** (pe cineva) **fedeleş** (sau **burduf, butuc, bute, cobză, nod, snopi**). v. **lega**.

### SOACRĂ

**A sta** (cuiva) **soacră pe cap** (Pop.) = A cicăli (pe cineva):

*Nu-mi sta soacră pe cap.* (VASILE SCURTU)

### SOARE

(**A fi**) **soare cu dinți**. v. **dinte**.

**A (i) se pune soarele drept inimă** (Pop.) = A-i fi foame:

În totului tot, a fi trecut la mijloc vro jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vro trei-patru de când fugisem de-acasă, ș-ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept inimă, după cum se zice, căci era trecut de amiază. (ION CREANGĂ)

Grăbiră după aceea spre o ospătărie, căci soarele li se cam pusese drept inimă. (MIHAIL SADOVEANU)

Am mers cât am mers, dar de la o vreme ni s-a pus, vorba ceea, soarele în dreptul inimii. (NICOLAE GANE)

**A căra soarele cu oborocul** = A face un lucru inutil:

De nu te-aducea Dumnezeu pe la noi, eram să îmbătrânesc cărând soarele cu oborocul. (ION CREANGĂ)

Gândul m-a dus imediat la poveștile lui Ion Creanga – la cel care urca nucile în pod cu țăpoiul, la cel care cara soarele în casa cu oborocul [...] (<https://www.ziaruldeiasi.ro/>)

**A căuta** (sau **a găsi**) **pete în soare**. v. **pată**.

**A făgădui** (sau **a povesti**) **câte în lună și în soare** (sau **în stele**). v. **lună**.

**A fi rupt din soare** (sau **din rai**) = A fi foarte frumos:

Chipul tău e rupt din soare. (D. BOLINTINEANU)

Când a privit împăratul, tatăl, disperatul, n-a mai văzut pe Drăgan, pe Țigan, pe acel murdar nerod, a văzut un viteaz voivod, parcă rupt din soare din cap până-n picioare. (I. L. CARAGIALE)

E frumoasă... ruptă din soare! Și-mi samănă mie, bucățică tăiată. (VASILE ALECSANDRI)

**A fi soarele la** (sau **pe la**) **toacă** = A fi soarele pe cale să apună:

E soarele la toacă, după cum spun țărani. (MIHAIL SADOVEANU)

[REVECA:] Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert și fagurii de miere și ulciorul cu apă rece. (BARBU DELAVRANCEA)

**A lăsa** (pe cineva) **cu ochii-n soare**. v. **lăsa**.

**A se scula deodată cu soarele**. v. **scula**.

**A se uita** (la cineva sau la ceva) **ca la soare** (Pop.) = A se uita la cineva cu foarte mare dragoste; a avea o dragoste foarte mare pentru cineva, rar, despre ceva foarte frumos:

[MACOVEI:] O fi!... că-i bună și frumoasă. [MĂRICA:] Frumoasă, ce-i drept, pe dânsa poți căta, dar pe soare ba, asta... pe soare... (VASILE ALECSANDRI)

Acest împărat avea un fecior singur la părinți. Tată-său și mumă-sa se uitau la dânsul ca la soare. Îl pierdeau de drag ce le era. (P. ISPIRESCU)

**La soare te puteai uita, dar la dânsa** (sau **la dânsul**) **ba** (De obicei în basme, poezii populare) = Se spune pentru a sublinia, hiperbolic, o frumusețe fără seamăn:

Acu, acolo, strașnic era de frumoasă una de-i zicea Frumoasa Lumii. La soare te puteai uita, da la dânsa ba. (MIHAI EMINESCU)

Era frumoasă de mama focului; la soare te puteai uita, iar la dânsa ba. (ION CREANGĂ)

Aceste palaturi erau cu totul și cu totul de sticlă, și strălucea de la soare te puteai uita, dară la dânsule ba. (P. ISPIRESCU)

Și fetele acelea erau așa de voinice și de frumoase, că la soare te puteai uita, dar la ele ba. (SIMION FLOREA MARIAN)

**Minte** (de se opresc apele sau de stă soarele) **în loc ori** (de-ți stă ceasul, de stinge) sau (de încheagă, de-ngheață) **apele**. v. **minți**.

**SOARTĂ**

**A cădea** (sau **a ieși**) **cineva la sorți**, **a cădea soarta pe cineva**, (pop.) **a pica sorțul pe cineva**, (înv.) **a ieși sorțul cuiva**, **a-i cădea cuiva sorții** sau **soarta**, **a-i ieși cuiva sorțul** (Pop.) = A fi ales, desemnat etc. prin sistemul sorților:



*Unul, căzut la sorți, să pune în coate și genunchi cu spinarea în sus.* (ELENA NICULIȚĂ-VORONCA)

*A doua parte a căzut prin sorți lui Simeon, seminției fiilor lui Simeon, după familiile lor.* (BIBLIA)

**A se împăca** (sau **a fi împăcat**) **cu soarta** (sa) (Rar) = A se resemna:

*Singurul care nu se împăca cu soarta era Tic, care mereu inventa câte ceva, ca să ne scoată din picoteală.* (CĂLIN KASPER)

*Ori încotro d-acu m-oi duce,/ Nu pot cu soarta să mă-mpac;* (I. L. CARAGIALE)

**A lăsa în voia soartei** (pe cineva) = A nu se mai interesa (de cineva):

*Tocmai când se plănuia răsturnarea domnitorului, acesta fusese părăsit de sprijinul Franței și lăsat în voia soartei.* (A. D. XENOPOL)

*Mă las dar în voia soartei și nu fac alt decât a ruga pe Dumnezeu, ca să ierte greșalele părinților mei și să-i fie milă de sufletul meu.* (IOAN M. BUJOREANU)

*Primejdiile sunt aceleași pretutindeni... Lasă-te în voia soartei...* (LIVIU REBREANU)

**A trage cu sorții** (Pop.) = A prezice prin sorți:

*Când amorezii erau îngrijiți unii de alții, ei puneau să le tragă în sorți cu niște mici tablete pe care se găseau scrise oarecare litere.* (VASILE ALECSANDRI)

**A trage la sorți**, (înv.) **a trage la soartă**, **a trage sorți** sau **a-și arunca sorți** ori **sortii** = A hotărî prin procedeul sorților o alegere, o împărțire, o desemnare etc.; a participa ca parte interesată la operația sorților:

*Undeva se trage la sorți cămașa învinsului.* (LUCIAN BLAGA)

*Când ofițerul obiect al anchetei ar refuza de a trage sorți, aceasta se va face de șeful de stat major al diviziei din care face parte.* (CONSTANTIN CĂZINIȘTEANU)

**A împărtăși soarta cuiva** = A împărți bucuriile și necazurile cu cineva:

*Porojan însă nu împărtăși soarta celorlalți țigani.* (VASILE ALECSANDRI)

*Lui Constantin Rosenthal nu i se permite însă să împărtășească soarta fraților săi de luptă.* (ION FRUNZETTI)

**A trage la sorți, a cădea** (sau **a ieși**) **cineva la sorți, a trage la sorți** sau **sortul** ori **sort**, (înv.) **a ieși sortul pentru cineva** = A recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorților:

*După ce-l caută cu de-amăruntul, doctorul se dă înapoi, își scoate ochelarii și întreabă pe moșneag: – A tras sorții?* (EM. GÎRLEANU)

*Eram abia de douăzeci și unu de ani, când îmi veni rândul să trag la sorți. Îmi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într-un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei no. 13.* (NICOLAE GANE)

**A arunca sorții**. v. **arunca**.

## SOBĂ

**A trăi cu capul în sobă** (Reg.) = A nu cunoaște nimic din cele care se petrec în jur:

*A trăi cu capul în sobă.* (IULIU A. ZANNE)

**A-i cânta greierii în sobă** (sau **în cap**) (cuiva) = A fi sărit din minți, a fi într-o doagă, într-o ureche:

*Abia la vară face două'sapte. Ce, să-i cânte greierii în cap? S-ajungă la colesterol?* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

## SOC

**Cine s-a fript în foc, suflă și-n soc** (sau **în gheață** ori **în iaurt**) (Înv.) = Se spune despre cei foarte precauți:

*Cine s-a fript în foc suflă și în gheață.* (I. C. HINȚESCU)

*Cine s-a fript în foc suflă și în iaurt.* (IDEM)

## SOCOTEALĂ

**A avea socoteală** (bună) (sau **socoteli bune**) (Reg.) = A fi chibzuit:

– *Ce știi eu cât vor fi mâncând oamenii lui? Eu vreau să am socoteală curată.* (IOAN SLAVICI)

*Părintele își avea socotelile lui.* (MIHAI EMINESCU)

**A da** (sau **a face**) cuiva **socoteala = a)** A plăti cuiva ceea ce i se cuvine pentru serviciile aduse:

*Destul am argățit, și până acum nu văz niciun semn ca să pot și eu sălta ceva. Fă bine și-mi dă socoteala.* (P. ISPIRESCU)

**b)** (Pfm.; pex.) A concedia.

**A da seamă** (sau **cont, socoteală, seama**) = **a)**

A (se) justifica, a răspunde de propriile fapte; a suporta consecințele propriilor fapte:

*Vei da samă de-ai fost strâmb ori de-ai fost drept!* (AL. VLAHUȚĂ)

**b)** (Înv.) A declara; a raporta; a anunța, a comunica, a înștiința:

*Orologiul... sună de 12 ori din limba sa de metal spre a da lumii ce nu-l ascultă samă că se scursese a 12-a oară a nopții.* (MIHAI EMINESCU)

**A da socoteală** = A povesti amănunțit:

*Pe urmă să te faci că mori; să-ți lași acolo trupul, și să te-ntorci să-mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om însurat...* (I. L. CARAGIALE)

*Și care cel mai adesea termină prin a da socoteală, însă, ca preț al uitării condiției de omuleț, de astă dată prin moarte violentă.* (GABRIEL LIICEANU)

**A ieși la socoteală** (cu cineva sau cu ceva) (Fam.) = A avea un rezultat final bun; a duce ceva până la capăt:

*Mimy face acrobație, mititica, s-o scoată la socoteală!* (ALICE VOINESCU)

*Când vreun mare moșier se plângea regelui, într-un an de secetă, că n-a ieșit la socoteală cu recolta, Carol I îi răspundea [...]* (CONSTANTIN C. GIURESCU)

**A încheia socotelile** (sau **o socoteală**) (cu cineva) = A rezolva; a se răfui:

*Voi mergeți mai departe; eu mă întorc acasă să-mi închei socoteala cu dânsa.* (IOAN SLAVICI)

*Păturică sta închis într-o odaie împreună cu Neagu Rupe-Piele și încheia socotelile trimestriale.* (NICOLAE FILIMON)

**A râde pe socoteala cuiva** = A-și bate joc de cineva:

*Deprins a râde pe socoteală tuturor, și nu în ultimul rând a miniștrilor săi – și i-am spus odată că n-aș vrea să fiu în locul lor [...]* (IOAN SCURTU)

*Românii au răs totdeauna cu deosebire pe socoteala sârbilor și bulgarilor, a ungarilor și a turcilor.* (DIMITRIE DRĂGHICESCU)

**A trece în** (sau (înv.) **la**) **cont** sau **a trece la** (sau (înv.) **în**) **socoteală** = A înscrie în rubrica datoriilor, a introduce în nota de plată:

*Băiete, să treci la domnul patru oca de pelin.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A ține seama** (sau **seamă, răboj, socoteală**) **de...** (sau **că...**) sau **a ține în** (sau (înv. ) **întru o seamă de...** (sau **că...**) = A avea în vedere, a lua în considerare; a ține cont de... (sau că...):

*Dacă n-am ținut samă de vorbele lui, am ajuns slugă la dârloagă.* (ION CREANGĂ)

*Și literați de porunceală/ Răsară-n cale-ți, cât de deși,/ Tu ține însă socoteală/ Că-s mulți chemați puțini aleși.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A ține socoteala** (sau **socotelile**) = A face evidența veniturilor și cheltuielilor:

*Îmi țin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine.* (ION CREANGĂ)

[...] *doamna Bruneta Dâmbovițeanu – sfătuită probabil de regina de Saba, – cu nevinovată maliție ținea socoteală de numărul de baclavale și saralii suplimentare pe care și le însușea Doxopraxa.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A ține socoteală** (sau, înv., **socoteala**) (**de ceva sau de cineva**) = A ține cont de ceva sau de cineva; a imputa cuiva ceva:

*De porunca măriei-tale țin socoteală, ș-om veni după măria-ta la primăvară [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

**A(-și) da cu socoteala** (sau **socoteală**) (**cum că..., a-și face** (sau **a pune în ori la) socoteală (că)...** (Îvp.) = A crede; a presupune:

*Poate că acesta era portul ei de drum, noi ne dădurăm însă cu socoteala că ea ar fi trebuit să nu-și pună niciodată altă îmbrăcăminte...* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Pe cât se putea da cu socoteala, așa pe deasupra, cucoana Marieta trebuia să fi jucat contradanț cu rușii lui Kiseleff, după Pacea de la Adrianapol...* (IDEM)

*– Eu – stăruii dânsa – dau cu socoteală că ceea ce în suflet s-a adunat nu rămâne în pământ [...]* (IOAN SLAVICI)

*Un cioban a avut o părere, altul și-a dat cu socoteala altfel.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i cere** (cuiva) **socoteală**, **a avea o socoteală** (cu cineva), (înv.) **a lua socoteala** = (A avea dreptul de) a pretinde de la cineva explicații, satisfacție etc.:

*Mișcă! mișcă, caracudă! – Ba nu... Mă rog! Fără pripă!... Mai avem o socoteală.* (B. P. HASDEU)

*Dar Ion Bâzdăgă nu se îndura să se despartă de oamenii lui, cu care avea el o socoteală.* (CEZAR PETRESCU)

**A-i veni cuiva la socoteală** = A-i conveni:

[ARVINTE (în parte, pe gânduri):] *Să rup zapisu?... nu-mi vine la socoteală!... să-i dau pe Mândica?... nu-mi vine la kerem!... Cum să fac?...* (VASILE ALECSANDRI)

*Să meargă să fure, nu-i venea la socoteală, căci la furat trebuie oameni sprinteni, oameni iuși și oameni cu curagiu [...]* (I. POP-RETEGANUL)

[...] *dară se teme de groaznicul: „Te dau!” al cucoanei preotese, când nu i-ar veni ei*

*la socoteală cunoștințele ce ar face părintele.* (P. ISPIRESCU)

**A-și cere seama** (sau **socoteala**) (Înv.) = A-și pretinde leafa:

*Gândindu-se că e vremea să plece, își ceru socoteala.* (POP.)

**A-și da (cu) socoteala** (ori **socoteală**) = A-și da seama:

*– Apoi de, cucoane, capul meu nu mă duce așa departe, fără decât dau cu socoteală că nimic nu aleargă așa de iute ca gândul, răspunse și săracul.* (P. ISPIRESCU)

**A-și greși socotelile** = A se înșela în așteptări:

*Acum i se părea că vremea trece prea anevoie și-l rodea frica să nu-i strice cineva sau ceva socotelile.* (LIVIU REBREANU)

**A-și încheia socotelile cu viața** (Pfm.) = A muri:

*Un cuvânt care ne amintea tuturor în ce fel ne-am fi putut încheia socotelile cu viața, dacă l-am fi făcut să-și mai ia vreodată zborul de pe buzele noastre.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 104, 2009)

*Helmut Kohl, mentorul Angelei Merkel, și-a încheiat socotelile cu viața.* (<https://www.cariereonline.ro/>)

**Cu socoteală că...** (Înv.) = Cu condiția ca...:

*I-au răspuns cârciumarul că-l va ierta, cu socoteală că la toate să zică că-mi place.* (I. BĂRAC)

**Cum e socoteala?** = Cum stau lucrurile? Care e situația?:

*Cum știți atâtea, ia să-mi ziceți și mie care e socoteala cu mărul?* (ADRIAN VOICU)

**Curată socoteală** = Lucru clar, indiscutabil:

*Curată socoteală: erai numai împărat, dar nu erai om, acum ești om, fără să fii împărat.* (BARBU DELAVRANCEA)

*De-i lovi bărbatul cu lopățica... Se duce de-a tumba peste nouă mări și nouă țări... curată socoteală.* (VASILE ALECSANDRI)

**S-a mântuit socoteala** (sau **scurtă-socoteală**)  
(Pop.) = Scurtă vorbă:

*Iară de-i avea noroc și-a veni calul tău mai întâi și mi-o aduce cele poruncite, să știi că merg cu tine, oriunde mi-i duce; s-a mântuit socoteala.* (ION CREANGĂ)

*Ori te hotărăști să înveți carte, ori, de unde nu, te dau la cizmărie, scurtă socoteală!* (GH. BRĂESCU)

**Se schimbă vorba** (sau **socoteala, chestiunea** etc.). v. **schimba**.

**Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg** = În viață intervin schimbări neprevăzute, evenimentele se desfășoară adesea altfel decât le-am prevăzut:

*Urma să plec cu primul tren, dar socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg.* (CĂLIN KASPER)

### SOCOTINȚĂ

**A avea altă socotință** (Rar) = A fi de altă părere:

*La aceste, mulți – între care și eu – sunt de o altă socotință;* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

*Asta era părerea mea. Ele însă aveau altă socotință.* (MIHAIL SADOVEANU)

### SOCRU

**A se pune socru** (Reg.) = A-și căsători fiul sau fiica, devenind socru:

*Când te pui socru, nene?* (D. UDRESCU)

### SOI

**Un soi de...** = Un lucru asemănător cu...; ceva ce pare să fie...:

*Decât, rămână între noi,/ S-a înșelat amar,/ Privisem la cățelul ei:/ Un soi de câine rar.* (ȘT. O. IOSIF)

*Jumătate n-aveau în față niciun fel de preș, mi-au amintit de roțile de automobil fără apărătoare, iar jumătate erau împodobite cu un*

*soi de cârpe jegoase, una mai neplăcută la vedere decât alta.* (IOANA PÂRVULESCU)

### SOLDĂ

**A fi în solda cuiva** = A susține cauza cuiva din interes material:

*Nu suntem chiar așa de sălbateci!... Nu avem revoluționari care se tocmesc în solda cutărui sau cutărui grup petrolifer.* (CEZAR PETRESCU)

*Cu 20 milioane lei Partidul Național-Creștin se află în solda d-lui Tătărescu.* (OCTAVIAN GOGA)

### SOLIE

**A-și da solia** = A expune obiectul misiunii de sol, a-și îndeplini însărcinarea de sol; a da socoteală de misiunea avută:

*– Ei, copile, ce ispravă ai făcut? Câte suflete mi-ai arvonit? Dă-ți solia!* (ION CREANGĂ)

*El, venind în fapt de seară/ Pe pământ și-a dat solia./ „N-o să-l iau”, răspunse Lia/ Mândrului voinic.* (G. COȘBUC)

### SOLNIȚĂ

**A întinge mâna într-o solniță cu cineva** (Îvr.) = A fi intim cu cineva; a fi omul de încredere al cuiva:

*Iar el să asemănă Iudei, care era lui Dumnezeu mai credincios decât și întingea într-o solniță cu dânsul, apoi îl vându jidovilor.* (CONSTANTIN CANTACUZINO)

### SOLZ

**A-i cădea cuiva** (sau **a-i face să-i cadă cuiva**) **solzii de pe ochi** = A deveni (sau a face pe cineva să devină) dintr-o dată conștient de realitate:

*După aceea i-or cădea solzii de pe ochi, și are să se mire el singur de ce i-a fost drag.* (MIHAIL SADOVEANU)

*O, Alah bun și prea milostiv, a cuvântat cu pătrundere Mehmet, închinându-se spre răsărit, fă să cadă solzii de pe ochii neștiutorului!* (IDEM)

## SOMN

**A dormi somnul dreptilor** = A fi mort:

*Gustând din darul A-toate-țiitorului, prea cinstitul bătrân spunea cuvinte pline de dulceață, aducându-și aminte de binecredincioșii săi părinți cu numele Gheorghe și Ana care dormeau somnul dreptilor în pământul Galatiei.* (MIHAIL SADOVEANU)

*În casa erau doar trei adulți, doi dintre ei, mamă și fiu, deci firesc solidari, au dormit parcă somnul dreptilor de nu au auzit când Madalina a căzut...* (<http://www.cancan.ro/>)

**A dormi somnul iepurelui** = A dormi ușor:

*Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormeam noaptea somnul iepurelui și ziua de multe ori nu ne ticnea mâncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești.* (NICOLAE GANE)

**A fi pe marginea somnului** (Rar) = A fi pe punctul de a adormi:

*Vlad, este surprins în momentul liminar, de pe marginea somnului, când își amintește de ploșnițele care-l vor „executa” dacă se va culca în patul unde acestea-l așteptau.* (ION VINEA)

*Vocea Irinei îl umplu de panică. Fără să deschidă ochii îi șopti din marginea somnului: – Înceeet! Apoi adormi din nou, cu gândul la somnul fetei.* (DATINI, vol. 8-11, 1954)

**A nu avea somn, a nu-și găsi somnul, a nu (i) se lipi (ori atinge) somnul de pleoape (sau de cineva)** = A nu putea dormi:

*După terminarea activităților, oamenii se rugau; cine nu avea somn, mai citea puțin.* (ANTOANETA OLTEANU)

*În timp ce Mihai Antonescu nu-și găsea somnul, deliberările acestor militari se prelungeau până la o oră avansată din noapte.* (MAGAZIN ISTORIC, vol. 24, 1990)

**A se lupta cu somnul. v. lupta.**

**A trage un somn (sau soamne ori un pui sau un pușor de somn)** = A adormi (adânc):

*Ciobanul adormi și trase un pui de somn până a doua zi, de să se ducă vestea.* (P. ISPIRESCU)

[Gardistul:] *Atuncea pân la șapte mai trag un pușor/ Dă somn!* (GEORGE RANETTI)

– *E de-abia opt... Până la unu aș putea trage un pușor de somn...* (LIVIU REBREANU)

[ZAMFIR:] *Sigur, sigur. Și pe urmă te întinzi puțin și tragi un pușor de somn.* [TICUȚĂ (îi place cuvântul):] *Un pușor de somn... da.* (PAUL EVERAC)

**A-i fi (sau a i se face) somn sau a-i veni somnul** (cuiva) = A fi foarte obosit, a i se închide ochii de oboseală; a vrea să doarmă:

*La Constanța, când nu-i venea somnul, zăbovea pe terasă târziu în noapte, cu ochii pierduți pe întinderea de ape.* (CORNELIU DIDA)

*Când îți va veni somnul, cheamă-mă!* (POP.)

**A-l fura pe cineva somnul (sau Aghiuță)** = A ațipi:

*Astfel de viață petrecea și Zamfira cu Nedelcu, cu astă deosebire, însă, că pe dânșii nu-i fura somnul îndată ce răsăreau stelele [...]* (VASILE ALECSANDRI)

*De abia mă furase somnul.* (ION GHICA)

*Nu șezu mult, și tocmai când era să-l fure și pe el somnul, auzi încă o dată același miercăit și cu totul p-aproape.* (P. ISPIRESCU)

[...] *cum bău, îl și fură Aghiuță.* (IDEM)

**A-l păli (sau a-l toropi pe cineva) somnul, a pica (sau a nu mai putea) de somn** = A nu mai putea rezista nevoii de a dormi:

*Ilinca își frecă ochii cu dosul palmei: pica de somn.* (ION AGÎRBICEANU)

*M-a toropit somnul, din cauza căldurii.* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

*Am avut ce povesti fraților din grupă, până m-a toropit somnul. Buștean am dormit, până la ivirea zorilor.* (BORIS CRĂCIUN)

**A-și face somnul** = A dormi; a se odihni suficient:

*Berilă își face somnul cu lumina aprinsă în camera cu fereastra la șosea. (RADU ALDULESCU)*

*[...] nu-mi era deloc greu să-mi imaginez un oraș întreg de bărbați încă liberi culcându-se, spre a-și face somnul permis și obligatoriu, în aceste uniforme ale robiei internaționale. (ION D. SÎRBU)*

#### **A-și împlini somnul. v. împlini.**

**Somn ușor (sau bun)!** = Urare adresată unei persoane care se culcă:

*Tu să ai grijă mâine dimineață, dacă cumva nu vii până-n vremea școalei, să dai drumul copiilor, auzi?... Ei, noapte bună, Rozico! Somn ușor! (LIVIU REBREANU)*

*Somn ușor, somn ușor,/ Fulg pe apă, fulg în zbor!/ Somn ușor și legănat, în pătuc de vis curat. (VALERIU ANANIA)*

#### **SORĂ**

**A se face soră cu drumul** (Reg.) = A umbla mult:

*Ileana se culcă și dormi boierește, iar baba toarse în câteva minute tot inul, apoi îl făcu ghem și hai cu ele în sac, după aceea se făcu soră cu drumul. (I. POP-RETEGANUL)*

#### **SORBI**

**A sorbi** (pe cineva) **cu lingura** (sau **ca dintr-o lingură**) ori **a sorbi** (pe cineva) (sau **a înghiți**) **într-o lingură** (sau **într-un pahar**) **de apă** (sau **de sorbitură**) (Pop.) = **a**) A manifesta o imensă dragoste și admirație pentru cineva:

*Feciorul-fată era și el plăcut la față și mlădios la făptură de să-l sorbi cu lingura. (I. POP-RETEGANUL)*

*Îi venea flăcăului, de drag, să o soarbă într-o lingură de apă. (P. ISPIRESCU)*

*[...] fiindcă o vedea că era pușintică la trup încât ar fi băut-o într-un pahar de apă, și așa de subțirică de parcă era trasă prin inel. (IDEM)*

*La gura fântânei o fată frumoasă de s-o sorbi într-o bårdacă și gîngaș îmbrăcată, plîngea cu lacrămile cât pumnul. (IDEM)*

*S-o sorbi într-o lingură de apă, maică. Și pentru asta mulți împărați și crai, ba și zmei se dau în vînt după ea. (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ, 1956)*

**b) A nu putea suferi pe cineva:**

*Supăratu-s-a nevasta pe zmeu, de să-l fi putut, l-ar fi sorbit într-o lingură de apă. (EMIL BOTTA)*

**A-i sorbi cuiva zilele** = A ucide pe cineva:

*O! cum nu pot oare să sorb astă dată/ Și zilele tale, și sângele tău! (D. BOLINTINEANU)*

**A sorbi cuvintele** (sau **vorbele, scrisul** etc.) **cuiva** = A asculta sau a citi cu mare interes și plăcere pe cineva sau ceva:

*Și pentru bieții de săteni, așa de buni, așa de ascultători, sorbind cuvintele pe înțelesul lor, cântărindu-le, cari n-au în căsuțele ce-i adăpostesc din neam în neam, nici puțința, nici gustul „boierilor” înșiși. (NICOLAE IORGA)*

*Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atîta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învîțătura. (IOAN SLAVICI)*

*În ochii tânărului se vedea dorința sinceră de a auzi, de a sorbi cuvintele lui Dan... (AL. VLAHUȚĂ)*

**A sorbi pe cineva cu ochii** (sau **din ochi, cu privirea**) = A se uita cu multă dragoste la cineva; a fi îndrăgostit de cineva:

*Se uita la dânsul parcă să-l soarbă cu privirea. Dară el nu vedea, nu auzea. (P. ISPIRESCU)*

*Bărbatul nu-mi plăcea, dar femeia... s-o sorbi într-un pahar de apă! Eu o sorbeam din ochi de dragă, dar... în taină. (PANAIT ISTRATI)*

*Popii se uitau unii la alții ca niște buimăciți. Bătrânii, părăndu-le că văd chiar pe satana, își făceau cruce boscorodind molitfe; tinerii o sorbeau cu ochii. (C. NEGRUZZI)*

Îl vedeai mergând pe lângă trupă, în pas reglementar, sorbind cu ochii pe sergentul-major – idealul lui. (ANTON BACALBAȘA)

**A lua** (sau **a bea**, **a sorbi**) **credința**. v. **credință**.

### SORCOVĂ

**(A fi) cu sorcova** (sau **dus de-a acasă**) = (A fi) nebun, țicnit:

*Fiecare zi pare să fie o invitație pentru cei plecați cu sorcova să se pronunțe referitor la viitorul statului român. (<http://www.contributors.ro/>)*

**A fi ca o sorcovă** = A se împodobi țișător:

*O fetiță, gătită ca o sorcovă, a șoptit mă-sei: „Ce ochi negri! ce ochi mari!”* (BARBU DELAVRANCEA)

*Cu oarecare dezamăgire, am observat că tipa nu era nici fardată ca o sorcovă, nici îmbrăcată ca o femeie de pe centură. (THEO ANGHEL)*

**A merge** (sau **a umbla**, **a se duce**) **cu sorcova** =

**a) A merge la sorcovit:**

*Cu ocazia Anului Nou, copiii mergeau cu Sorcova, cu Plugușorul, urând roade bogate și La mulți ani. (TEODOR PONEAVĂ)*

**b) A umbla fără rost:**

*Unii au făcut o profesiune din a se declara discipolii unui scriitor și din a umbla cu sorcova prin țară. (BUJOR NEDELCOVICI)*

### SOROC

**A i se împlini** (cuiva sau **la ceva**) **sorocul** = A ajunge la sfârșitul existenței; a muri:

*Mi-a slăbit glasul, mi s-a întunecat vederea... mi s-a împlinit sorocul. (VASILE ALECSANDRI)*

*Când se împlini sorocul, des-de-dimineață intră ispravnicul la lăieși în casă [...] (I. POP-RETEGANUL)*

**A sfinți sorocul** = A respecta cu strictețe un termen de plată:

*Tot satul era însemnat pe o scoarță a unei vechi cărți de rugăciuni ca datornic – și vai*

*de mama celui ce nu sfințea sorocul. (EUSEBIU CAMILAR)*

**(Pe) la soroace** = La zile mari; din când în când:

*Povețele, blândețea, o vorbă aspră la soroace... au gonit... pornirile și deprinderile rele. (I. L. CARAGIALE)*

*Spune și el la soroace câte un cuvânt nepotrivit la sfat. (AL. ODOBESCU)*

*Cât pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai poate,/ E numai o părere.../ Adevărat, se întâmplă să zici pe la soroace/ Câte o vorbă, două, care la unii place. (GR. ALEXANDRESCU)*

### SOS

**A se amesteca** (sau **a se băga**) **în toate sosurile** = A se amesteca în situații încurcate, suspecte:

*Spune și tu! Cât despre dragoste, prea puțin îmi pasă... în ziua de azi amorul e amestecat în toate sosurile... (MANUSCRIPTUM, vol. 2, 1971)*

### SOSI

**A-i sosi** sau **a i se apropia** (cuiva) **ceasul** (sau **veleatul**) = A fi aproape de moarte; a-i veni cuiva timpul să moară:

*Dar se vede că pân acum le-a fost și lor veleatul. Cu Ivan și-au găsit popa. (ION CREANGĂ)*

*Iar pe mine nu mă va mai vedea niciodată în această viață, căci mi se apropie veleatul. (MIHAIL SADOVEANU)*

### SPAIMĂ

**A băga** (ori **a da**) **spaimă în cineva**, **a(-l) băga pe cineva** (ori **pe toți**) **în spaima**, **a vâri pe cineva în toate spaima**, **a-i trage** (sau **da**) **cuiva** (o ori **vreo**) **spaimă** (**bună**) = A face să fie cuprins de spaimă:

*A chemat toate slugile, femei și bărbați; s-a uitat o dată chiorâș de i-a băgat în spaima pe toți și, de față cu bărbatu-său [...] (I. L. CARAGIALE)*

*O zi întreagă a sbierat/ Și val-vârtej a alergat/ Pe toți în spaima i-a băgat... (IDEM)*

*Numai la război [tatarii] au obicei să deie spaimă și să verse sânge. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A da spaima în cineva** sau (mai rar) **a da spaimă cuiva** = A speria pe cineva, a înfricoșa:

*Într-o întindere dreaptă și goală, orice arătare neobișnuită dă spaimă acestor paseri sfioase. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Dă spaima-n vrăbii, latră-n vânt./ Își face mendrele; eu cânt/ Și codrul lin răsună. (ȘT. O. IOSIF)*

**A face (mare) spaimă** (Înv.) = A produce panică; a da alarma:

*Și îndată au și trimis de au făcut spaimă în târgu, să să păzască cum că vine un podghiaz [(îvr.) unitate militară trimisă într-o țară străină ca să prade; ceată de jefuitori] moschicesc să lovască târgul. (ION NECULCE)*

**A intra spaima în cineva** = Se spune când cineva e mereu înspăimântat, se sperie ușor (după ce a trecut printr-o sperietură mare):

*Spaima în mine intrase./ Bănuiala mă cuprinsese./ Sufletul mi se-nghețase./ Cugete rânduri neînțelese. (I. HELIADE-RĂDULESCU)*

*Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară orice simțemânt de iubire și de devotament. (ION GHICA)*

**A trage o spaimă** = A trece printr-o sperietură puternică:

*– Am tras o spaimă neroadă... Bine c-am avut un vizitiu energetic! (LIVIU REBREANU)*

*– Ai dreptate, încuviință ea, cartea domnească mă dezleagă și pe mine; dar tare mă tem că ați tras o spaimă bună. (EUGEN LOVINESCU)*

**A trăi cu spaima în sân** = A fi continuu stăpânit de o mare frică:

*Ana, de altfel, din noaptea aceea, trăia cu frica în sân. (LIVIU REBREANU)*

*Viața aceasta, veșnic cu spaima în spinare că, printr-o vorbă scăpată sau printr-o imprudență, s-ar putea să fiu descoperit înainte*

*de-a porni baremi spre pământul libertății, mă cărunțea. (IDEM)*

*Stau cu spaima în sân, cu țigările în fundul buzunarelor. (CAIETE CRITICE, nr. 9-12, 2004)*

**A-și face singur spaimă, a intra (ori a da) spaimă în cineva, a-l trece pe cineva toate spaimele, (înv.) a(-i) lua spaima (cuiva)** = A fi cuprins de spaimă:

*Sărmana!... era leșinată de spaimă... când s-a trezit și a dat cu ochii de mine... în loc să-mi zâmbească, ca celelalte fete bine crescute, știi ce-a făcut? (VASILE ALECSANDRI)*

*Și când văzură ei una ca aceasta, îi [feciorii boierești] cuprinse spaima, și fuga la boier, de-i vestiră. (ION CREANGĂ)*

*Ludovica se lăsă furată de buna voie a Anei; între două polojenii se gândi: „Cum își face omul spaimă din nimic!” (PAVEL DAN)*

**A-și face spaimă** = A se speria, a se îngrozi:

*Turcii, cum au auzit huetul carelor, și-au și făcut spaimă. (ION NECULCE)*

*Jugani spaimă că-și făcea. (POP.)*

**Galben de spaimă. v. galben.**

**SPANGĂ**

**A lua (sau a aduce etc.) (pe cineva) între spăngi (sau în spangă)** = A lua (sau a aduce pe cineva) cu forța; a brutaliza (pe cineva):

*Își făcură loc apoi șase oșteni care aduceau între spăngi doi boieri. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Am ordin de la căpitan s-o aduc între spăngi la urma ei, ori de unde ar fi. (CALISTRAT HOGAȘ)*

*Când a văzut că oamenii nici nu se gândesc să se întoarcă, a dat poruncă soldaților să-i ia între spăngi. (CAMIL PETRESCU)*

**A lăsa (pe cineva) în spangă** (Înv.) = A sărăci:

*L-a lăsat în spangă (adică, i-a luat tot). (IORDACHE GOLESCU)*



## SPARGE

**A rupe (sau a sparge) frontul.** v. **front.**

**A se sparge gașca.** v. **gașcă.**

**A se sparge (sau a se rupe) gheața.** v. **gheață.**

**A se sparge în capul cuiva** = A suporta consecințele neplăcute ale unei fapte, situații etc. de care nu este vinovat:

*Unde șefii mai au pe lângă idei și așa-numitul spirit de inițiativă e o nenorocire. Începătorii trebuie să-l pună în aplicare, și nereușita se sparge în capul lor.* (PAVEL DAN)

*Și toate boclucurile astea se spărgeau în capul părinților, care erau nevoiți să plătească cu bani nebuniile odraslei lor.* (ANTON BACALBAȘA)

**A sparge (sau a crăpa) buba (sau buboiul).** v. **bubă.**

**A sparge banca (sau, înv., bancul).** v. **bancă.**<sup>2</sup>

**A sparge norma** = A depăși cantitatea de lucru prevăzută pentru o unitate de timp:

*Vom sparge norma, rând pe rând.* (LUCIAN DAN TEODOROVICI)

*Adrian Păunescu e ca stahanoviștii de altădată: sparge norma adulării și ceilalți sunt obligați să urmeze inflația de epitet.* (MONICA LOVINESCU)

**A(-i) sparge casa (sau casele, menajul, (în v.) căscioara, (reg.) căsnicia)** (cuiva) = A strica buna înțelegere dintr-o căsnicie; a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva:

*Un ăla, un prăpădit de angajat, n-are chioară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule!* (I. L. CARAGIALE)

*Măi, frate, bate-ți nevasta,/ Nu vezi că ne sparge casa?* (NERVA HODOȘ)

**A(-i) sparge urechile (sau timpanul, timpanele, rar, timpanul urechilor, capul) cuiva** = A produce zgomote stridente, supărătoare; a vorbi foarte tare:

*Deasupra ta întâia explozie îți sparge urechile.* (CAMIL PETRESCU)

*Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui!* (I. L. CARAGIALE)

*Voiam să-i curm țipătul ca să nu-mi spargă urechile sau nu știu...* (LIVIU REBREANU)

**Pe unde și-a spart dracul opincile (Pop.)** = Undeva foarte departe:

*Alexandru Canțir scrie că „Republica Moldova va mai avea de suferit din cauza statisticilor, clasamentelor, prejudecăților, dar și a comentariilor tivite cu sarcasm din partea multora, inclusiv a celor pentru care Moldova este un loc misterios unde și-a spart dracul opincile”...* (<https://moldova.europalibera.org/>)

## SPART<sup>1</sup>

**A veni (sau a ajunge) la (sau, rar, către, în) spartul târgului (ori, rar, bâlciului, iarmarocului, oborului, stâinii).** v. **veni.**

## SPART<sup>2</sup>, -Ă

**(A fi) mână spartă** = (A fi) risipitor:

*Lumea vorbește că Abdul-Hamid e mână spartă și-i place oca mare, dar lumea n-are cuvânt; din contra, s-ar putea spune că leagă paraua cu șapte noduri și are obiceiuri foarte simple;* (MIHAI EMINESCU)

*Herdelea dăduse lui Titu bani de cheltuială, dar îi spusese de nenumărate ori să nu fie mână spartă, să-i fie legați cu șapte ațe, căci nu se poate ști cât va mai sta Pinte pe-aici și fiecare gologan e numărat;* (LIVIU REBREANU)

**A fi cu norocul spart în fund (Reg.; fam.)** = A fi lipsit de noroc:

*Când spusei boierului ce s-a întâmplat, el oftă din greu și-mi zise: – Măi Ilie, se vede că norocul tău e spart în fund.* (TRAIAN FĂGĂRĂȘANU)

## SPATE

**A avea spate tare (Arg.)** = A avea sprijin, protecție din partea unor persoane importante:

*Când a aflat că cineva din minister m-a numit șef al tehnicului, crezând că am un „spate tare” și-a schimbat atitudinea față de mine, nu m-a mai amenințat [...] (SILVIA COLFESCU)*

**A avea spete** = A avea sprijin, protecție:

*N-avea spete nicăire. Nici prieteni. (CONTEMPORANUL, VI<sub>11</sub>)*

**A cădea pe spate** (în fața cuiva) (Arg.; irn.) = A admira, a venera:

*Măria sa dorea să intre la curtea sa fieștecare boiarin întru toată bogăția și frumuseța, ca să cadă prostimea pe spate de mirare și să prindă frică. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A da pe spate** (pe cineva) (Fam.) = A impresiona foarte tare (pe cineva):

*Chestia asta protocolară – „perioadă nedeterminată” – a dat-o pe spate. (PETRE BARBU)*

*De asemenea, femeile nu sunt date pe spate nici de petroliști. (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)*

*– Țuțule, i-am spus fetei, șarmul meu te-a dat pe spate? Vezi c-ai încurcat potecile. (DĂNUȚ UNGUREANU)*

**A da pe spate** (Reg.) = A bea cu lăcomie, ținând capul aplecat spre spate:

*– D-apoi ai la știință, bade, că și d-ta ai cântec: Ipate, care dă oca pe spate/ Și face cu mâna să-i mai aducă una. (ION CREANGĂ)*

**A fi cu gheața** (sau **cu frica**) **în spate**. v. **gheață**.

**A îndrepta** (cuiva) **spatele**. v. **îndrepta**.

**A întoarce cuiva spatele** (sau **dosul, ceafa**). v. **întoarce**.

**A nu ști nici cu spatele** (Pop.) = A nu ști nimic; a fi cu totul străin de ceva:

*Însă mama, sărmana, nu știa de asta nici cu spatele. (ION CREANGĂ)*

*A nu ști nici cu spatele. (A nu ști de loc). (IULIU A. ZANNE)*

*Sturza nu știe nici cu spatele cine sunt candidații propuși de el pentru Guvern. (<http://moldova24.info/>)*

**A ține în spate** (pe cineva) = A susține, a ajuta:

*C-apoi atunci iarăși mi-ți ajunge drăguș la căuș, și soră-mea nicovala vă va ține în spate, iar eu vă voi bate pe rudă pe sămânță, ca să prindeți la minte. (ION CREANGĂ)*

*Bătrânul, mai cu seamă, se înnegrise de tot, și când se mânia odată începea să vorbească și să povestească de stâlpii comunei, de oamenii care ținuseră în spate datinile și obiceiurile strămoșești românești. (ION LĂNCRĂNAN)*

**A vorbi** (cuiva) **ca din spatele calului** = A vorbi (cuiva) cu aroganță:

*Notăm câteva: „îi vorbea ca din spatele calului”, „fire de mustață țepene ca un cotoi” [...] (STUDII ȘI CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE: FILOLOGIE, vol. 12, 1961)*

**A-l strânge pe cineva în spate** = **a)** Se spune când o haină este prea mică pentru cineva. **b)** Se spune când cineva se înfioară de frig sau de spaimă ori când este preocupat de un lucru dificil:

*Dar dacă știa și omul de ispravă de la Tătăruși? Simți că o strângea în spate. (EUGEN LOVINESCU)*

**Mă doare în spate!** = Nu-mi pasă! Nu mă sinchisesc!:

*Nu vezi că e indispozată! Când e așa, de fiecare dată are nevricale. N-o mai pisa și tu. – Indispozată? Să fie, ce-mi pasă. Mă doare-n spate [...] (PETRU DUMITRIU)*

## SPĂLA

**A se spăla pe mâini** (sau **pe bot, pe buze, pe dinți**) **de ceva** (Înv.) = **a)** A scăpa de cineva. **b)** A pierde o situație favorabilă; a-și pierde speranța de a recăpăta un lucru:

*Pustnicul, dacă văzu că s-a spălat pe mâini de vasul cu botez, cătă către fata de*

împărat cum zbură cu Galben-de-soare [...] (P. ISPIRESCU)

**A spăla** (pe cineva) **pe cap** = A certa rău pe cineva:

*Cum am să-l spăl pe cap când l-oi prinde, cu principiile d-sale!* (I. L. CARAGIALE)

**A spăla cuțitul** (ori **paloșul** sau **brațul**) **în cineva** (sau **în sângele cuiva** ori, înv., **întru sânge**) (Pop.) = A lovi pe cineva cu cuțitul:

*Galina râdea fericită cu gândul la Gherge al ei, care, atunci când va afla că Lăpturel a palmuit-o, va veni din Maramureș la București și-și va spăla cuțitul în pântecul directorului de la Interne.* (ZAHARIA STANCU)

**A spăla de păcate** (pe cineva) (Reg.) = A omorî:

*Se spală și înainte de a muri da' cică după ce moare e spălarea de păcate, că așa scrie în carte.* (ȘTEFAN DORONDEL)

**A spăla în sânge** = A răzbuna pe cineva:

*Cel mai sfânt și cel mai puternic din tot ce a avut lumea până acum și-a pierdut sângele sub cuțitele noastre – cine ne spală de acest sânge?* (MIHAI GHEORGHIU)

**A-și spăla gâtul** (sau **beregata**) (Reg.) = A consuma o băutură alcoolică:

*Tot în acea zi să bea mult, pentru a-și spăla gâtul [...]* (ELENA NICULIȚĂ VORONCA)

**A-și spăla gura** (Reg.) = A-și aduce insulte unul altuia:

*Vor fi avut laolaltă vorbe slabe, muierești; cine știe ce nimica le va fi sărit în nas. Lăsându-le să-și spele gura cât vor vrea, ieși din odaie și se furișă în căsuța bătrânilor.* (PAVEL DAN)

*– Fire-ai a dracului de scorpie, adică nici cei tineri să n-aibă pace de gura ta! Nu-i destul, cât ți-ai spălat gura pe mine de 26 de ani.* (I. POP-RETEGANUL)

**A-și spăla obrazul** = A face față unei situații; a scăpa de rușine:

*Varsă sudori, cât învârt colacii din cuptior; – că doar deodată cu sara, le trebuie să aibă cu ce-și spala obrazul înaintea plugarilor.* (ȘEZĂTOAREA, III)

*[...] se duce în fața lui Vodă Cuza convins că numai domnul, de la înălțimea poziției sale, îi poate, literalmente, spăla obrazul de rușine.* (ADRIAN CIOROIANU)

**Iese la spălat** = Se spune, în glumă, ca o consolare celui care are o neplăcere:

*Nu fi, bade, supărat,/ Supărat și mâniat,/ Oful iese la spălat!* (POP.)

**Spală-te** (sau **spălați-vă, să se spele**) **pe cap** (Fam.) = Descurcă-te (sau descurcați-vă sau să se descurce) cu propriile puteri:

*Că nu curge ceea vale/ Să mă pot spăla de jale;/ Că nu curge cel izvor/ Să mă pot spăla de dor.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Ministrul de Interne, care fusese întrebat dacă mașinile puteau la nevoie să se sprijine pe ajutorul armatei, răspunse că nici într-un caz acest sprijin nu va fi împins până la vărsare de sânge. – Cu alte cuvinte, spălați-vă pe cap! își zicea fiecare.* (PANAIT ISTRATI)

## SPĂLĂTURĂ

**A trage cuiva o spălătură (zdravănă)** = A muștra tare pe cineva:

*Dacă aș fi în locul tău, nu cred că m-aș putea abține să nu-i trag o spălătură zdravănă cumnatului pentru figurile pe care le face.* (<https://www.femeia.ro/forum/>)

## SPÂN

**A trage nădejde ca spânul de barbă** (sau **ca prepelița de coadă** ori **ca ursul de coadă**). v. **barbă**.

**Spânul se rade lesne** = Se spune despre cei săraci care se mulțumesc cu puțin:

*Spânul lesne se bărbierește.* (<https://www.sourcereader.com/>)

### SPÂNZURA

**A spânzura banii** (Arg.; gmț.) = A cheltui fără discernământ; a fi risipitor:

*Care sunt firmele ce vor construi această nouă realizare din epopeea faraonică „De spânzurat banii publici în profitul buzunarelor private”?* (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 15, 2004)

*Orașul Ghimbav a ajuns moșia oamenilor lui Dragnea, care, de când au pus mâna pe el, taie și spânzură banii publici și averea localității.* (<http://newsbv.ro/>)

**A spânzura de...** (sau **de la...**) (Înv.) = A depinde de..., a fi condiționat de...:

*O ceată de pedestrime... de la dânsa spânzură soarta bătăliei.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*Aș zice și aș face cât spânzură de mine.* (GR. ALEXANDRESCU)

**A tăia și a spânzura.** v. **tăia.**

**A-i spânzura** (cuiva) **lingurile de** (sau **la**) **brâu** (sau **gât**) (Pop.) = A nu da mâncare (celui care vine târziu la masă):

*Când să ne deie bucate, giupânu bucătar ne spânzură lingurile la brâu și se duce la primblare.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i spânzura** (cuiva) **mațele** (sau **gura**) **de foame** = A fi foarte flămând:

*Îi corăiau mațele de gândea că n-a mâncat d-o săptămână; săracul, foalele lui, acela de bună seamă va fi gândit atunci că i s-a spânzurat gura.* (I. POP-RETEGANUL)

### SPECTACOL

**A (se) da (în) spectacol** = A atrage atenția, printr-o purtare nepotrivită; a se face de râs:

*Este un excelent culegător tipograf, om în vârstă și foarte cumsecade. Zic: – Scoală, monșer, nu face pentru d-ta să te dai în spectacol... ești om serios, tată de familie...* (I. L. CARAGIALE)

*Prea suntem maturi și prea avem interese comune pentru a ne da în spectacol în public, pentru a ne face rău unul altuia.* (EUGEN LOVINESCU)

### SPELCĂ

**A (se) găti spelcă** (Reg.) = A (se) dichisi în mod deosebit:

*Bărbierul meu, gătit spilcă, trece răsturnat în birjă.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Iar dacă la Nisa, stilul era să fii așa, puțin șleampăt, ne ștergeam penițele pe halatul acela cenușiu pe care îl aveam, la Paris toți ceilalți erau îmbrăcați spilcă: cu cravată, câteodată chiar cu cămăși plastronate...* (NEAGU DJUVARA)

### SPERARE

**A păstra sperarea de...** (Înv.) = A spera:

*Și mărturisesc că în acest răspuns erau cuprinse toate sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale ale căruței; sperarea de a mânca un biftec la tractir și mai ales dulcea sperare de a mă odihni o noapte întreagă pe un pat elastic ș.c.l.* (VASILE ALECSANDRI)

**A da** (cuiva) **sperări** = A face (pe cineva) să spera:

*Autorul broșurii zice că întrunirea deșteaptă în unii mari sperări și în alții mari temeri.* (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, 1911)

**A (-și) pune sperările în** (cineva sau ceva) = A spera:

*Moldovenii și muntenii aveau ocaziune a se cunoaște de aproape, a se stima, a se iubi, a pune la un loc sperările lor, a face proiecte mărețe pentru renașterea Patriei comune, a se înțelege pentru formarea opiniei publice în țară.* (VASILE ALECSANDRI)

### SPERIA

**A-și speria** sau **a(-i) speria** (cuiva) **somnul** = A rămâne (sau a face să rămână) treaz:

*El sări din căruță, desprinse caii pe de lături și plecă spre mulțime. Oamenii erau veseli, și Iorgovan își speriasse somnul. (IOAN SLAVICI)*

*– Și eu mai tot așa am pățit: mi-a sărit o scânteie pe nas, și mi s-a speriat somnul, de parcă am dormit o noapte întreagă. (ION CREANGĂ)*

**A-și speria foamea** (Reg.) = A mânca puțin pentru a-și astâmpăra foamea:

*Aceste delicii sărățele din aluat foietaj sunt o idee minunată pentru a speria foamea la un picnic cu frigărui, când carnea este încă pe grătar [...] (https://blogcusaresipiper.wordpress.com/)*

**Se sperie și de umbra lui** = Se spune despre o ființă foarte fricoasă:

*Fetița crescuse, astfel, palidă, speriată; se temea de părinți, cum se temea și de umbra ei; (EUGEN LOVINESCU)*

*Obiceiul meu de a mă freca de pereți trebuie să fi apărut în mintea cuiva servil, temător și de umbra lui, umil și subaltern. (STELIAN TĂNASE)*

## SPERIAT

**A băga** (sau **a vârî**) (pe cineva) **în răcori** (sau **în toate răcorile**), **în sperieți** (sau **în toți sperieții**) **în groază** (sau **în toate grozile morții**), **în spaimă** sau **a-i băga** (cuiva) **frica** sau **fiori în oase** sau **a băga spaima în cineva**. v. **băga**.

## SPERIETURĂ

**A trage o sperietură** = A fi cuprins de spaimă:

*– Afacerea lui doarme, grăi Palea. N-am decât să mișc puțin, ca să-i trag o sperietură. (IOAN SLAVICI)*

*Și, la urma urmei, nu s-a întâmplat nimic grav. Ai tras o sperietură și nimic mai mult. (MIHNEA RUDOIU)*

## SPIN

**A aduce** (cuiva) **spin în coastă** = A aduce pe cineva care constituie o prezență neplăcută:

*Această instituție stătea ca un spin în coastă. (https://adevarul.ro/)*

**A afla spini în coleșă**. v. **coleșă**.

**A călca (ca) pe spini** = A păși încet și nesigur:

*Măgar de frunte! zise el iar și începu să se frământa-n joc, în vreme ce Persida sălta ca pe spini. (IOAN SLAVICI)*

**A fi** (sau **a sta**) **ca un spin în ochii** sau **în inima**, **în coasta cuiva**, **a fi spin în ochiul cuiva**, **a-i fi** (cuiva) **ceva spin în ochi** = A nu (mai) fi pe placul cuiva, a constitui o prezență neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva:

*Eu, pe de altă parte, sunt pentru acest Domn nou un spin pe care ar dori să-l smulgă și să-l calce în picioare. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A sta** (sau **a șede**, **a aștepta**) **(ca) pe (niște) spini** = A fi foarte neliniștit; a nu mai avea răbdare; a fi grăbit (să plece):

*– Doamne, Moartea întreabă ce mai porunciți? Și să nu vă supărați, dar tare-i neastâmpărată și avană, drept să vă spun; șede ca pe spini și vrea numai decît să-i dați răspuns. (ION CREANGĂ)*

*Două zile tânărul Herdelea stătu pe spini, așteptând din moment în moment o prăbușire. (LIVIU REBREANU)*

*Împăratul, împărăteasa și fata lor sta ca pe spini, că nu mai vine pescariul cu răspunsul; (I. POP-RETEGANUL)*

*Ana Mărginean aștepta ca pe spini întoarcerea cumnatei sale, întrebându-se unde poate întârzia atîta. (ION AGÎRBICEANU)*

## SPINARE

**A arunca în spinarea cuiva** = A face pe cineva răspunzător de o vină:

*Babele au trecut. Ca să dezmintă tradițiunea populară, care le aruncă în spinare toate intemperiiile începutului lui Marte, ele s-au făcut amabile estimp, au cumpărat soarele și elementele, s-au îmbrăcat în haine de primăvară [...] (MIHAI EMINESCU)*

[INFLUENȚA:] *Așaa!... Nu mă cunoașteți, nu știți cine sunt, habar n-aveți de mine și cu toate astea, de ani de zile îmi aruncați toate relele în spinare!?* (Ridică vâlul.) *Ei bine, priviți-mă: eu sunt influența!* (ANTON BACALBAȘA)

**A cădea în spinarea cuiva** = A cădea în grija, în sarcina cuiva:

*Dacă n-o fi suficient, Grecii să sară în spatele Bulgarilor, Englezii, în spatele Turcilor, pe când noi vom cădea în spinarea Austro-Ungariei.* (D. D. PĂTRĂȘCANU)

**A duce** (sau **a purta**) (cuiva) **ceva în spinare** = A munci foarte mult (pentru cineva) făcând totul singur:

*Ana singură trebuia să ducă în spinare toată gospodăria. Ea gătea mâncarea și tot ea o căra la câmp, unde lucrau oamenii în frunte cu Ion.* (LIVIU REBREANU)

– *Pentru că vă țin în spinarea mea și vă dau să mâncați și să beți.* (EUGEN BARBU)

**A face** (cuiva) **spinarea tobă** sau **a muia spinarea** (cuiva) (Reg.) = A bate (pe cineva):

– *Ia, să-i faci chica topor, spinarea dobă și pânțele cobză, zise Setilă, căci altmintrelea nici nu e de chip s-o scoți la capăt cu buclucașul acesta.* (ION CREANGĂ)

*Dacă nu v-o crede, arătați-le pitacul; iar dacă și după aceea se vor împotrivi, muiăți-le spinarea cu muchele iataganelor.* (NICOLAE FILIMON)

**A face** (cuiva) **spinarea burduf**. v. **face**.

**A fi cu** (sau **a avea**) **casa în spinare ca melcul** = A nu avea domiciliu stabil; a se muta mereu:

*Casa săracul o are tot ca melcul, în spinare.* (POP.)

**A învineți spinarea cuiva** = A bate pe cineva foarte tare:

*Cum se vede, în casă la noi „Sf. Nicolae” a existat numai ca blând patron, care ne privea detașat din singura icoană pe care mama o*

*atârnase spre răsărit și nicidecum ca unealtă de învinețit spinarea copiilor.* (ION BĂNCILĂ)

**A măsura pe cineva** (sau **a măsura cuiva ceva**) **pe spinare**. v. **măsura**.

**A trăi pe spinarea** (cuiva) = A trăi ca un parazit, din munca altuia:

*După câte mi s-a spus, însă, el era un om drept, un țăran adevărat, care n-a furat și n-a trăit pe spinarea altora, a fost cum se spune om de omenie.* (ION LĂNCRĂNJAN)

*Să nu mă simt mai prost decât sunt, vă rog să mă votați în mod obligatoriu, să pot trăi și eu mai bine pe spinarea voastră, pentru că dumneavoastră nu aveți timp, sunteți ocupați cu munca.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

**A(-și) lua picioarele** (tălpile, călcâiele, urechile sau, reg., **drumul**) **la spinare** = A porni la drum:

*Și Geanabet și-a luat urechile la spinare, și-a pus coada la loc sigur între picioare, și a șters-o la Ploiești [...]* (TUDOR ARGHEZI)

**A(-și) pune coada pe** (sau **la**) **spinare**. v. **coadă**.

**A-l mânca spinarea** (sau **pielea**, (pop.) **cojocul**) (Pfm.) = A se comporta ca și cum ar cere să fie bătut:

*Pesemne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi țică, și ia acuș te scarpin, dacă vrei, ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice aman, puiule! când îi scăpa de mâna mea!* (ION CREANGĂ)

*Atunci iedul de sub cherșin, să nu tacă? – Îl păștea păcatul și-l mânca spinarea, sărăcuțul!* (IDEM)

*Taci, mă, din gură și pleacă d-aici... Ori te mănâncă pielea?* (MARIN PREDĂ)

**A-și îndoi spinarea** (Fam.) = A nu avea personalitate; a fi servil; a fi laș:

*Se cade s-alergi iarăși cum s-a ivi de ziuă,/ Și înaintea cărui spinarea să-ți îndoi;* (ANTIOH CANTEMIR)

*Sunt prea tânăr ca să-mi îndoi spinarea chiar de la începutul carierei [...]* (CĂLIN KASPER)

*Politică marghilomanistă, care în viața practică reușește admirabil societății noastre. Ei bine, nu! mai bine rupe-m-ar bucăți decât să-mi îndoie spinarea.* (ION ARHIP, DUMITRU VĂCARIU)

### SPIRIT

**A face spirite** = A spune glume, a glumi:

*Haim Duvid și-a permis să fie frivol. A făcut spirit.* (G. IBRĂILEANU)

*Eu vreau să-mi închipui că nu-l pot suferi pentru că e urât, prost și face spirite nesărate.* (MARIA BANUȘ)

**(Om) de (sau cu) spirit** = (Om) cu minte ageră, deștept, inteligent; (om) spiritual, cu umor, cu haz:

*N-am avut o prea bună părere despre așa-zișii oameni de spirit.* (CAMIL PETRESCU)

*Egumenul era un om cu spirit.* (D. BOLINTINEANU)

*Era un tânăr de spirit, având toate calitățile și toate defectele juneții.* (C. NEGRUZZI)

### SPONCĂ

**A mânca pe sponci** = A mânca puțin și la mari intervale de timp, a mânca pe apucate:

*– Na, gustă de ici, cuconășule, gustă de dincolo!... că la școală știu că vei fi mâncând pe sponci...* (NICOLAE GANE)

*Asta ne-aducea atât cât să putem mânca pe sponci o dată pe zi, să ne procurăm puțin tutun sau să ne plătim narghilele de-o para, pe care le fumam fericiți și disperați [...]* (PANAIT ISTRATI)

**A ședea (ca) pe ghimpi (sau pe spini, pe foc, pe ace, pe sponci).** v. ședea.

**A trăi pe sponci** (Pfm.) = A se mulțumi cu puțin:

*Mâncarea cam pe sponci, dar apa, mila Domnului.* (ION CREANGĂ)

*– Na, gustă de ici, cuconășule, gustă de dincolo!... că la școală știu că vei fi mâncând pe sponci...* (NICOLAE GANE)

*– Sigur, inimioară, că o să trăim pe sponci o lună sau mai puțin, o săptămână două [...]* (G. M. ZAMFIRESCU)

### SPOR

**A avea (sau a da ori a prinde etc.) spor la vorbă (sau la limbă) sau a fi spornic la vorbă** (Pop.) = A vorbi mult; a fi bine dispus:

*[...] era mai tânăr și mai spornic la vorbă, știa să-i toarne glumele pe plac și să-i șoptească din când în când câte ceva la ureche.* (IOAN SLAVICI)

*Dragostea cu care-l ascultăm îi dă vânt și spor la vorbă.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A avea spor** = A realiza mult în timp scurt:

*Să aveți la toate spor.* (POP.)

*Beutor și prădător/ Și la lucru n-are spor.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Acum merge și el la mină, cu tătâne-său, cu frații săi, vreo opt la număr, că vezi dumneata, domnule profesor, moșul ar avea spor la copii, numai că ce te faci dacă locu-i necurat?* (ROMULUS ZAHARIA)

**A da în spor** (Rar) = A ajunge la prosperitate, a-i merge cuiva bine:

*Munca... de-i trecea nădușelile, și ca să dea și ei în spor, ba.* (P. ISPIRESCU)

**A lua (Avram) cuiva sporul** (Reg.) = A împiedica pe cineva să progreseze, să prospere; a aduce cuiva ghinion:

*„Dacă ai furat sare de la o casă, ai luat sporul acelei case și sporul merge la tine”.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)

**Spor la lucru (sau la muncă)** = Formulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru:

*[Flăcăii trec] dând un „noroc bun” și un „spor la lucru”.* (M. SEVASTOS)

*Spor la muncă, tovarăși!* (CRISTIAN DUMITRESCU-BLENDEA)

### SPORNIC, -Ă

**Spornic la vorbă (sau la cuvânt ori cu limbă spornică)** = Vorbăreț:

*Cu Bocioacă al ei [...] stătea dânsa în toate zilele; mai rar însă cu scriitorul, care era mai tânăr și mai spornic la vorbă, știa să-i toarne glumele pe plac și să-i șoptească din când în când câte ceva la ureche. (IOAN SLAVICI)*

### SPRÂNCEANĂ

**A alege** (sau **a alcătui**) **pe** (sau **după**) **sprânceană**. v. **alege**.

**A fi cu ochi și (cu) sprâncene**. v. **ochi**.

**A încreți** (sau **a încrunta**) **sprâncenele** = A fi posomorât sau nemulțumit:

*Și când se dă cu dânsa jos, Sfânta Duminică cam încrețește din sprâncene, dar n-are încotro. (ION CREANGĂ)*

*Omul cu cațaveica albastră încreți din sprâncene, căută în pungă și stătu câtva timp pe gânduri [...] (NICOLAE GANE)*

*Auzind aceste mărturisiri, Pinteș și încreți sprâncenele. (IOAN SLAVICI)*

**A ridica sprâncenele** (sau **din sprâncene**) = A privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulțumire:

*Apoi, ridicând sprâncenele negre și stufoase, îl întrebă. (PETRU DUMITRIU)*

*Bătrânul se supuse. Ridică mirat din sprâncene la văzul celor trei juvaiere de pe fundul cutiei. (CEZAR PETRESCU)*

*Vorbea, din când în când trăgea din țigară cu un aer preocupat-convențional, ridicând nițel și din sprâncene și rotind apoi capul, când sufla fumul. (PETRU CIMPOEȘU)*

**A se uita** (la cineva) **pe sub sprâncene** (sau, rar, **sprânceană, pe sub gene, cu genele**). v. **uita**.

### SPRÂNCENAT, -Ă

**Călătorie sprâncenată** (Gmț.) = Formulă ironică exprimând lipsa de regret la plecarea cuiva:

*– Călătorie sprâncenată! zise boierul; de rămâneai, îmi erai ca un frate; iară de nu, îmi ești ca doi. (ION CREANGĂ)*

*– Iepure și călătorie sprâncenată, îi strigă Pirgu. (MATEIU I. CARAGIALE)*

### SPRIJIN

**A da sprijin** (sau **a veni în sprijinul cuiva**) = A sprijini:

*Firește, noi recunoaștem bucuros că marele cancelar, contele Andrassy, ne-a acordat odinioară un prețios sprijin, pentru care nu vom uita niciodată a-i venera memoria [...] (I. L. CARAGIALE)*

*[...] pentru că vom fi pe calea viitorului nostru, atunci când vom face cel dintâi pas pentru a veni în sprijinul sublimei lor nenorociri. (NICOLAE IORGA)*

*La dezvoltarea și consolidarea națiunii române și-au dat sprijinul lor neprețuit, oamenii mari ai Franței. (CORNELIU COPOSU)*

### SPRINTEN, -Ă

**A fi sprinten la minte** (sau **a avea minte sprintenă**) (Fam.) = A fi inteligent:

*Cel mai mic, care arăta să fie mult mai sprinten la minte... se amestecă de câteva ori în vorbă. (CAMIL PETRESCU)*

*Sprintenă la minte doctorița aceea, și sprintenă la trup. Ca ea însă sunt destule femei. (LUCIA DEMETRIUS)*

*Avea minte sprintenă, deosebea repede ce este un eveniment, de unde se poate scoate o știre, un articol. (TRISTAN MIHUȚĂ)*

### SPRIȚĂR, -Ă

**A avea minte sprințară** (Fam.) = A fi inteligent:

*În același timp, se putea spune despre Jarca că avea o minte sprințară. (GABRIEL DIRADURIAN)*

*Să știi că-i sprințară la minte... (BASARABIA, nr. 1-2, 1997)*

*– Hai, măi Aurora, că te știi de-o viață, ai avut întotdeauna umor și minte sprințară [...] (<http://www.cotidianul.ro/>)*



## SPULBER

**A merge la spulber** (Înv.) = A merge spre distrugere:

*Dacă se înfrățește armata cu norodul, atuncea merge în spulber clasa asupritorilor.* (MIHAIL SADOVEANU)

## SPUMĂ

**A face spumă** (sau **spume**) **la gură** (D. oameni, animale etc.) = A spuma; a fi foarte furios, mânios:

*Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sângerăți se holbaseră;* (C. NEGRUZZI)

*Era cam afumat Cula lui Hăpăleață și făcea spume la gură când vorbea și se strâmba și se schimonosea.* (ION LĂNCRĂNAN)

## SPUNE

**A (o) spune și morților** (sau **și la morți**) (Pfm.) = Se zice când cineva trece printr-o spaimă foarte mare, printr-o situație foarte dificilă:

*Oi spune morților ce am tras până le-am scos! Cine se gândea până acum...* (H. PAPADAT-BENGESCU)

**A spune (câte) verzi și uscate** (sau **moși pe groși**), **vrute și nevrute, gogoși, brașoave, cai verzi pe pereți, câte și mai multe**) (Pfm.) = A pălăvrăgi:

– *Ei bine, tu mi-ai înșirat verzi și uscate; ia stăi să-ți spun și eu pe ale mele [...]* (ION CREANGĂ)

*Zaharicalele astea retorice să le lăsăm pe seama domnilor deputați, care atâta așteaptă: să vorbească vrute și nevrute.* (ANTON BACALBAȘA)

*Șiretul, înadins ne duce-așa departe, ca să nu băgăm noi de seamă că ne spune brașoave.* (AL. VLAHUȚĂ)

*[...] spune odată lămurit și nu înșira moși pe groși!* (AUGUST SCRIBAN)

**A spune de la ficați** (Pop.) = A exprima cu multă participare și amărăciune:

*El n-a mai răbdat și i-a spus-o de la ficați.*

**A spune de la** (sau **din**) **inimă. v. inimă.**

**A spune două vorbe ș-un cuvânt** (Arg.) = A vorbi extrem de concis:

*[...] și vă rugăm să fiți buni a ne răspunde și nouă două vorbe ș-un cuvânt, ca să ne bucurăm că nu ne-ați datără uitării.* (I. L. CARAGIALE)

**A spune drept** (sau **curat**) = A spune adevărul, a declara sincer, cinstit:

*Făt-Frumos... îi spuse curat ce căuta.* (P. ISPIRESCU)

*Curat îți spun că nu mai ai ce căuta la casa mea.* (ION CREANGĂ)

*Am văzut eu, moșule, felurile pietre scumpe, dar ca acestea, drept să-ți spun, n-am văzut.* (IDEM)

**A spune lucrurilor pe nume** = A se exprima direct, fără menajamente:

*Apoi clasa lui socială, manierele „elegante”, morga, antițărănismul și antidemocratismul lui [...] l-au făcut antipatic, ca să spunem lucrurilor pe nume [...]* (G. IBRĂILEANU)

*Filipescu are curajul a spune lucrurilor pe nume.* (NAE IONESCU)

*Nu m-am ferit să spun lucrurilor pe nume.* (ION IOANID)

**A spune una încornorată. v. încornorat.**

**A-i spune** (cuiva) **una** = A se exprima dezagreabil față de cineva:

– *Eu îți spun una și tu îmi dai zor cu Florea lui Gogoșă.* (MARIN PREDĂ)

*Să-ți spun una, nene Oaie, pe care am auzit-o la un negustor de umblu eu cu el acum la niște afaceri...* (EUGEN BARBU)

**A-i spune cuiva una și bună** = A-i comunica cuiva ceva interesant, surprinzător:

*Dă-mi voie să-ți spun una și bună, amical.* (CEZAR PETRESCU)

*Eu îți spun una și bună... Lasă-te de toate fleacurile astea...* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i spune inima** (Fig.) = A avea o presimțire:

*Nu știu cum, nu știu ce fel, dară parcă-i spunea inima că n-o să fie ea;* (P. ISPIRESCU)

*După ce ieși de la biserică, împăratul se duse drept la palat, pentru că inima îi zicea că trebuie să fie ceva de ciobanul acela.* (IDEM)

– *Adevărat bun prieten am în tine, Constandie Șah, s-a luminat la față Nicoară, și-mi spune inima că treburile merg pe cale bună.* (MIHAIL SADOVEANU)

„*Ai să fugi în America, Stejărel, ai să fugi în America, îmi spune inima!*” (PETRU POPESCU)

**A-și spune cuvântul.** v. **cuvânt.**

**A-și spune oful** = A se destăinui:

*Apoi, după ce și-a spus oful, am stat de vorbă împreună, atât cât mi-a îngăduit timpul!* (ION LĂNCRĂNAN)

*Personajul acesta atipic și inconfortabil își spune oful în mod direct, brutal, fără să menajeze pe cineva.* (GH. GLODEANU)

**Ce să spun...** = Formulă care exprimă dezacordul sau rezerva față de cineva sau ceva sau față de cele relatate de interlocutor:

*După aceea, ce să spun dacă eu nu am văzut nimica. Mă gândeam eu să spun niște minciuni așa să le îndrug, așa...* (PETRICĂ DANIEL)

*Dragul meu, ce să-ți spun, pot să-ți spun că au fost și călugări, și preoți care erau considerați ca reeducați și cu durere trebuie să-ți spun că un călugăr din aceia a căutat să stea de vorbă cu mine [...]* (DANIEL TUDOR)

**Ce-ți spuneam eu!** = Ai văzut că a fost așa cum am afirmat?:

*Ei! ce-ți spuneam eu! Degeaba cer pensie?* (VASILE ALECSANDRI)

– *Ce-ți spuneam eu, frate-meu ? – Ce-mi spunei ? – Că plasa aia avea alt tâlc.* (EUGEN LOVINESCU)

**Mai spune ceva!** (Fam.) = Se zice când cineva consideră că cele relatate de el sau de altcineva nu pot fi răsturnate de niciun argument:

– *Apoi știu eu, stăpâne? – Ia caută ceva. Multe m-ai dăscălit, ia mai spune ceva ș-acu.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Nu mai spune!** (sau **ce spui!**) (Fam.) = Formulă care exprimă mirarea și neîncrederea față de cele spuse de cineva:

– *Cam de câți ani îi fi tu? – Ia, poate să am vreo treisprezece ani. – Ce spui tu, măi?* (ION CREANGĂ)

– *Pe popa din Petrid l-au închis ieri la târg, zise ea printre vorbe. – Nu mai spune! Când? De ce?* (PAVEL DAN)

*Au debarcat-o pe Ana Pauker. – Ei, nu mai spune! intră Magda Caracostea val-vârtej în sufragerie [...]* (CRISTIAN SĂILEANU)

**Să nu-mi mai spui** (sau **spuneți, spună**)... (Pfm.) = Formulă prin care cineva întărește adevărul celor afirmate de el. Formulă prin care cineva se angajează să înfăptuiască ceva:

*Mâine de dimineață plecăm amândoi, și dacă nu te-ai face eu să izbutești, să nu-mi mai zici pe nume.* (P. ISPIRESCU)

**SPURCA**

**A o spurca** = A eșua într-o acțiune; a fugi:

*Odată avură și turcii ocazie să numească acolo căpetenii și au spurcat-o.* (D. BOLINTINEANU)

**A spurca patul cuiva** (Înv.) = A avea relații sexuale cu soția sau amanta tatălui, ori cu alte femei care sunt rude apropiate:

*Preotul, de va spurca patul tătâni-său... să se pocăiască 10 ani.* (PRAVILA de la GOVORA)

*Căci te-ai suit în patul tatălui tău, mi-ai spurcat patul, suindu-te în el.* (BIBLIA)

**A-l spurca** (pe cineva) **pupăza.** v. **pupăză.**

**Nici nu spurcă pe lângă...** (Pop.) = Nici nu seamănă cu...:

*Apoi se uită, Măria Ta; că hainele cu cari e îmbrăcat, nici nu spurcă pe lângă ale lui, acelea pe cari ni le-au furat hoții. – Mare minune!* (C. RĂDULESCU-CODIN)

### SPURCAT, -Ă

**A fi de nație spurcată** (sau **rea, a dracului**) sau **a fi liftă spurcată**. v. **națiune**.

**A fi spurcat la gură** (sau **a avea o gură spurcată**) = A vorbi trivial:

*Ce-i drept, tot ei aranjaseră asta, știindu-l pe Cula spurcat la gură.* (ION LĂNCRĂNAN)

*Ionul Tilichii, mic și îndesat, spurcat la gură, avea o căutătură vicleană, ochi alunecoși, răi și goi.* (LIA MUREȘAN)

*Și ce gură spurcată avea! Sudalme ca din gura lui nu se auzeau decât de la șpanul grofului.* (ION AGÎRBICEANU)

**A vorbi (câte) vrute și nevrute** (sau **câte-n lună și-n stele** ori **câte și mai câte**) sau (**la** sau **și**) **verzi și uscate, a vorbi curate și spurcate**. v. **vorbi**.

**A-l trece pe cineva spurcatul** = A se scăpa (pe sine):

*[...] nu mă faceți, că ia acuş vă ard câteva jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul!* (ION CREANGĂ)

*Capul popei căzu ca de plumb pe masă. – ha! apoi așa ne-a fost vorba? Sculați, mă, că acuş vă ard... de vă trece spurcatul.* (EUGEN LOVINESCU)

### SPUZĂ

**A da cu mâna în foc** (sau **prin spuză, prin șperlă**). v. **mână**.

**A da cu spuză** (ori **cu cenușă**) **după cineva** (Reg.) = A scăpa de cineva antipatic:

*Toate-au fost mândrele mele;/ Și cât m-am iubit cu ele/ Le-am dat salbe și inele;/ Dar cea*

*puică de nevestă/ Da cu spuză pe fereastră,/ Da cu spuză să mă ardă/ Când treceam ca să mă vadă.* (VASILE ALECSANDRI)

**A da cu spuză și a lua cenușă** = A da un lucru fără valoare pe un lucru la fel de lipsit de valoare:

*Ai dat spuză și ai luat cenușă.* (I. C. HINȚESCU)

**A trage spuza** (sau **cenușa**) **pe turta sa** = A încerca să-și creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia):

*Trăgeau și ei spuză pe turta lor, căutând cu tot dinadinsul să-și facă un merit din asta [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

*Boierii trăgeau mereu cenușa pe turta lor și chinuiau și despuiau poporul.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*Ai cercat să mă strici cu Florica, pentru ca să tragi cenușa pe turta ta?* (VASILE ALECSANDRI)

**Câtă frunză și iarbă** sau **ca frunza și ca iarba** sau **câtă frunză, câtă iarbă** ori (reg.) **câtă pulbere și spuză**. v. **frunză**.

**Va mai veni oala la spuză**. v. **oală**.

### STA

**A fi** sau **a sta, a se pune în calea cuiva** ori **a-i sta cuiva în cale**. v. **cale**.

**A fi** (sau **a sta**) **în cumpănă** (rar **în cumpene**). v. **cumpănă**.

**A nu-i mai sta** (cuiva) **gura** = A vorbi întruna:

*Cine, obraznicul ăla gras, de nu-i mai stă gura?* (GIB I. MIHĂESCU)

**A nu-i sta în mult cuiva** (Înv.) = A nu prezenta interes (pentru cineva):

*O facere de bine ca aceea carea lui nu în mult îi sta.* (GH. ȘINCAI)

**A se pune** (sau **a sta**) **la sfat**. v. **sfat**.

**A sta (ca) pe ace** (sau **cărbuni, cuțite, cuie, ghimpi, jar, foc, spini** etc.) = A nu mai avea răbdare; a se neliniști; a se chinui:

*Titu stătuse pe ghimpi. Îl rodea o emoție ca în preajma unui examen greu.* (LIVIU REBREANU)

*M-aplec și eu, așa era. Cloșca țâfnea grozav, și nu se astâmpăra locului, parcă sta pe cărbuni...* (I. L. CARAGIALE)

[LUXIȚA (cu nerăbdare):] *Ești nesuferit!... Spune-mi vestea, că stau pe cărbuni!* (VASILE ALECSANDRI)

*Dascălul, care stătuse ca pe ghimpi la biserică, cum ieși, veni numaidecât să se puie la masă.* (P. ISPIRESCU)

**A sta** (cuiva) **împotrivă** (sau **a sta împotriva cuiva**) = A se împotrivi, a se opune (cuiva):

*Eu nu pot pune în casa asta o vorbă înainte fără să stai împotrivă.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nici valurile mării nu putură să le stea împotrivă.* (P. ISPIRESCU)

*Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac?* (ION CREANGĂ)

**A sta** (dus sau pierdut, rar, **ca) pe**, ori, **la**, înv., **în gânduri** (sau, reg., **în gând**) = A fi preocupat de gânduri:

*Să dea Dumnezeu! îi răspunse cu jumătate de glas bătrânul care sta pierdut pe gânduri, strângând cu amândouă mâinile lopata pe care o ținea drept cârmă.* (JEAN BART)

*Câteodată, Mihai, așa de pierdută sunt în gânduri despre tine, încât îmi pare că nu te mai iubesc, ci că trăiesc din chiar viața ta, și atunci bărbatu-meu îmi e simpatic, cum îți este ție...* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A sta** (la sau în) **șilboc** (sau **a fi de șilboc**) (Reg.) = A sta de sentință:

*Toți au casă, toți au loc,/ Numai io stau la șilboc!* (POP.)

*Ție, zăc, și dau spre casă. Dar acasă cin-te lasă, că-s pândurii pe la uși de șilboc anume puși.* (<https://www.scribd.com/>)

**A sta** (mai, foarte etc.) **bine** (sau **frumos** ori **rău, prost** etc.) = A se afla într-o situație bună (sau rea):

*Aceasta ar trebui s-o urmeze întotdeauna, și atunci teatrul românesc ar sta foarte bine.* (MIHAI EMINESCU)

*Ele se mai amuzau când îl întrebam dimineața ce mai face și el răspundea, rareori, e drept, că „stă prost cu afectivitatea”.* (AURORA LIICEANU)

*Nu stă prost din punct de vedere al volumului de transformare, însă stă prost din punct de vedere al calității.* (DAN CĂTĂNUȘ, OCTAVIAN ROSKE)

**A sta** (sau **a fi lăsat**) **pe maldăr**. v. **maldăr**.

**A sta** (sau **a fi** ori **a umbla**) (cu **curul** sau cu **fundul**) **în două luntre** (ori **pe două, între scaune**). v. **luntre**.

**A sta** (sau **a fi, a rămâne** etc.) **în** (sau **la**) **umbră**. v. **umbră**.

**A sta** (sau **a rămâne**) **la îndoială**. v. **îndoială**.

**A sta** (sau **a se scula**) **cu război asupra cuiva** (Îvr.) = A ataca (pe cineva):

*Ba cutare împărat îl amenință că voiește să se scoale cu război asupra lui, dacă nu o face cutare lucru; ba, cutare împărat cere cutare lucru;* (P. ISPIRESCU)

*Apâi cân' pornia Turcu cu război și ne lua dă beilic, p'acolo rămâneam.* (GRAIUL NOSTRU, 1906)

**A sta** (sau **a se ține, a rămâne, a încremeni**) **țintuit locului**. v. **loc**.

**A sta** (sau **a se uita, a rămâne**) **ca vițelul** (sau **ca vaca, bou)** **la poartă** (pe la poartă) **nouă**. v. **vițel**.

**A sta** (sau **a șede**) **lipcă pe capul cuiva**. v. **lipcă**.

**A sta** (sau **a trăi**) **la un loc** (cu cineva) (Înv.) = A conviețui:

– *Aici suntem pe moșia unei Scorpii, soră cu Gheonoaia; de rele ce sunt, nu pot să trăiască la un loc;* (P. ISPIRESCU)

**A sta** (sau **a ține**) **de șase**. v. **șase**.

**A sta alături** = A se compara:

*Căci cum să cred c-ar sta alături/ Cu scumpele mărgăritare/ Gunoii ce cu scârbă-l mături/ În întuneric și uitare!* (AL. VLAHUȚĂ)

**A sta băț** = A fi țepăn:

*Pe Daniela au prins-o pe banda de urgență a autostrăzii București-Pitești: stătea băț acolo, făcând cu mâna la ocazie.* (<http://www.gandul.info/>)

**A sta bine** (sau **rău**) **cu cineva** = A fi în relații bune (sau rele) cu cineva:

*Auzise de la fetele legionare că Vasile Cristescu sta prost cu casa.* (CONSTANTIN PAPANACE)

**A sta ca boier Bibescu** (Arg.) = A lenevi, a trândăvi:

[...] *plus că mai fac 2-3 combinații, banii produși sunt la păstrare, când ies peste un an sunt boier Bibescu.* (<https://www.luju.ro/>)

**A sta ca o stană (ca un stâlp) de piatră** (sau **ca o statuie**) = A se ține mereu în aceeași poziție fixă, neclintită, fără a face nicio mișcare:

*La uși în cerdac stăteau ca stane de piatră oștenii cu platoșe făcând straja cuvenită.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Împrejurul lui, curtenii, îmbrăcați în purpură de aur, stau ca niște statui nemișcate.* (ION C. VISSARION)

*Ana stetea ca un stâlp de piatră înaintea lui și asculta cu încordată luare-aminte.* (IOAN SLAVICI)

**A sta ca pe foc**. v. **foc**.

**A sta ca pe jar**. v. **jar**.

**A sta ca-n cămașă de gheață** (Rar) = A rămâne țepăn, a nu face nicio mișcare:

*Curtenii stăteau ca-n cămăși de gheață. Nimene n-avea putere să înainteze spre cocon.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A sta chezășie**. v. **chezășie**.

**A sta cot la cot cu...** = A se găsi în imediata apropiere, strâns alăturat de...; a sta unul lângă altul:

*Înaintea bătăliei de la Cahul, vodă chemase la sfat de război căpeteniile și au stat alături față de mânia-sa „neamurile” cot la cot cu vatamanii țărănimii.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nici noi n-am dat destulă atenție de ce lucrurile stau prost și noi suntem încă de la început, este un sector greu unde stai cot la cot cu comerțul particular.* (IOAN SCURTU)

*Că eu n-aș putea să stau la cot cu tine, că n-ai dat cu capu' de greutateți ca să te lecuiești.* (AURORA LIICEANU)

**A sta cu capul** (sau **cu tâmpla**) **în pumni** (sau **în pumn**) = A sta pe gânduri, a contempla (proptindu-și capul) sau tâmpla cu pumnii:

*Stătea mai departe cu tâmpla în pumn.* (MARIN PEDA)

**A sta cu degetul la gură** = A ține degetul la gură, pentru a-și impune (sau a impune altora) tăcere:

*Moșule, tu știi pesemne./ Stai cu degetul la gură./ Și zâmbind șiret, ce dulce/ Amintirile te fură.* (ȘT. O. IOSIF)

**A sta cu mâna** (sau **cu mâinile, cu brațele**) **în sân** (ori **în șolduri, în brâu, legate**) sau **cu brațele încrucișate** (sau **cruciș**) (**la piept**) = A fi inactiv; a nu lua nicio măsură:

– *Apoi nici noi n-am stat cu mâinile în brâu, pe când tu umblai după catrință...* (EUGEN LOVINESCU)

– *Ce facem, mări oameni? Stăm așa cu brațele încrucișate și ne uităm cum o ia [moșia] grecul?... Cucoana ne prosteste cu vorba, ba ne și ocărăște când o luăm mai de scurt.* (LIVIU REBREANU)

[...] *nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni și umblă cu mânilor în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Și ea să stea cu brațele cruciș la piept, să se uite și să n-aibă nicio putere... nicio putere...* (AL. VLAHUȚĂ)

**A sta cu nasul în pământ** = A sta cu capul plecat, în semn de căință, sfială etc.:

*Sta cu nasul în pământ și tăcea chitic.*  
(V. EM. GALAN)

*De acea bucoavnă își aducea aminte Sisoe acum, stând cinchit lângă buștean, cu nasul în pământ și cu anteriul ridicat la spate până sus.* (G. TOPÎRCEANU)

**A sta cu sabia în mână** = A fi gata de apărare:

*Toate străjile Europei până la Mircea sunt abătute. Singur el mai stă în picioare, cu sabia în mână.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A sta cu sufletul la gură** = a) A se afla într-o stare de tensiune psihică:

[...] *că ei nu vor mai sta fără pământ, că ei asudă și sângerează muncindu-l și deci al lor trebuie să fie, că așa vrea și regele, și chiar mulți boieri, numai cei de la cârmă se împotrivesc și-i țin cu sufletul la gură.* (LIVIU REBREANU)

*Era mai bine în domnia slăvitului măriei tale părinte. Acuma stăm cu sufletul la gură.* (MIHAIL SADOVEANU)

b) A fi neliniștit, nerăbdător:

*Acuma, când toată lumea stă cu sufletul la gură să nu-i dea afară, el își pune palma-n fund și pleacă de bună voie, c-are... Nu merită nici mucii să ți-i dai pă ei.* (RADU ALDULESCU)

**A sta de cineva** (sau, înv., **ca**) **să... asupra cuiva**), **a sta de capul cuiva** (Înv.; pfm.) = A fi foarte insistent; a nu lăsa pe cineva în pace până nu...:

*Am stat de el ca să-l însor,/ Și el, văzând că-i tot dăm zor,/ S-a lepădat de ea cu buna.* (G. COȘBUC)

[Muieroa] *tot sta de mine să merg și să merg la împăratul să cer slujba.* (I. POP-RETEGANUL)

**A sta de față** = A fi de față, a asista:

*La această judecată stătuseră de față și mahalagii.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A sta de fleacuri** = A-și trece timpul cu lucruri lipsite de importanță:

*În vremea când toți cu care ai plecat într-un pas ți-au luat-o înainte, tu stai de fleacuri, de nuvele, ca un băietan de optsprezece ani.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

**A sta deoparte** = a) A se ține la oarecare distanță (de...):

*Toți bărbații stau d'oparte,/ Iar la mijloc stau fecioare/ Și neveste-n largă horă.* (G. COȘBUC)

*Colonelul stă deoparte, iar maiorul comandă [...]* (ANTON BACALBAȘA)

b) A fi rezervat, a se ține în rezervă, a nu se amesteca într-o chestiune, într-o discuție:

*Îa în duminica viitoare, stăpâne, să mergem în sat la horă. Eu oi sta deoparte cu băieții.* (ION CREANGĂ)

*A sta deoparte, a amâna lucrurile până în anul 2000 e, în cel mai bun caz, o formă de visătorie.* (ANDREI PLEȘU)

**A sta față. v. față.**

**A sta fără (de) lege** (sau **necununați**) **împreună** (Pop.) = A trăi în concubinaj:

*Nu de multă vreme s-a început printre țărani noștri obiceiul de a sta necununați zeci de ani, ba unii și până la moarte.* (G. COȘBUC)

*Cică stau necununați, dar vezi că nici n-am întrebat eu.* (XENIA COSTAFORU)

**A sta gata să...** = A fi gata să...:

*La fiecare suspin al copilului tresare spăimântat, arcurile minții lui stau gata să se sfarme.* (AL. VLAHUȚĂ)

*La orice întâmplare, doamne ferește, stau gata să-și verse sângele pentru noi... (ION CREANGĂ)*

**A sta ghiocel.** v. **ghiocel.**

**A sta grămadă** (sau **roi**) (**la un loc**) (Îvp.) = A se îngrămădi:

*Într-un colț, împrejurul unui mangal, lumea sta grămadă, ascultând cum se cârâiau unul pe altul trei inși așezați pe o laviță. (VASILE ALECSANDRI)*

*De jur împrejurul curții se încinge un gard de cătină, iar pe cătina în care vrăbiile stau împănate ca albinele în roi, se țese, de cu primăvară până-n toamnă, tulpina de rochița rândunicii. (EM. GÎRLEANU)*

*Norii s-au mai răzbunat/ Spre apus, dar stau grămadă/ Peste sat. (G. COȘBUC)*

**A sta grecește.** v. **grecește.**

**A sta iepurește.** v. **iepurește.**

**A sta în** (sau **la**) **pat.** v. **pat.**

**A sta în fața cuiva** = A trebui anume să fie realizat de cineva:

*Poate că ne vom deprinde a învăța mai bine filosofia Apusului în clipa în care vom sta în fața sarcinii de a limpezi gândirea românească. (CONSTANTIN NOICA)*

**A sta în iveală.** v. **iveală.**

**A sta la baza** (sau **la temelie**) **a ceva** = A constitui fundamentul a ceva:

*Prea puțin suntem informați în privința argumentelor care au stat la baza supoziției [...] cuprinse în volumului III al monografiei. (DORIN ȘTEF)*

*Dat fiind că la temelie acestui demers stă căutarea simplității, după cum a stat până de curând și la temelie științei, aceasta va fi opțiunea de departe cea mai răspândită, dintre cele trei. (IOAN PETRU CULIANU)*

**A sta la căpătâiul cuiva.** v. **căpătâi.**

**A sta la chibzuială** = A reflecta, a chibzui; a se codi; a șovăi:

*Să nu stai la chibzuială nicio cirtă, Măria Ta, ci să iei strașnic măsuri pentru odihna Măriei Tale. (P. ISPIRESCU)*

*Simți nevoia de a sta la chibzuială, căci împrejurările erau grave și apoi era vorba de cea mai scumpă nădejde a țării [...] (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)*

**A sta la luptă cu sine** (**însuși**) = A se lupta cu gândul, neputându-se hotărî:

*Și acum Ghiță alegea în el vorbele cu care să-i facă lui Pinteza împărtășire despre cele petrecute între el și Lică, și stetea la luptă cu sine dacă nu ar fi, poate, mai bine să tacă. (IOAN SLAVICI)*

**A sta la orizontală** = A se culca, a se odihni în pat:

*Cum celelalte locuri nu s-au mai ocupat, am putut să ne întindem puțin în timpul călătoriei, motiv ce ne atrăgea invidia unora, noi având posibilitatea să stăm la „orizontală”. (VASILICA MITREA)*

**A sta la poartă** sau **la ușă** (sau **la poarta**, **la ușa** cuiva sau a ceva) = A păzi, a străjui la ușa cuiva sau a ceva:

*La ușă stătea un căpitan cu pistolul în mână. (EUSEBIU CAMILAR)*

*Acesta-i un alvanit, care stă de obicei la ușa măriei-sale, lămurii Alexandrel-vodă. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A sta la pomană** (Arg.; la fotbal) = A juca numai în atac, în poziție avansată; a nu participa la efortul colectiv al echipei, a nu sprijini apărarea proprie:

*Mi se reproșa că stau la pomană în atac, dar așa am înscris de două ori cu danezii! (<http://www.gsp.ro/>)*

**A sta la taifas** (**la taclale** sau **la palavre** ori **la povești**) = A pierde vremea vorbind fleacuri; a pălăvrăgi:

*Neguțatorul s-a supărat, dar n-avea când sta la taclale...* (MIHAIL SADOVEANU)

*Au găsit pe primar și pe notar fumând și stând la taifas cu gospodarii cei doi.* (IDEM)

*De unde până ieri-alaltăieri te stingea în amenzi, astăzi stă la taclale cu d-ta și-ți strânge mâna!* (LIVIU REBREANU)

– *Căpitane, să mergi acu' într-un suflet în ulița cutare, din mahalaua cutare (i le-a spus pe nume); în ulița aceea se află o geamie; la geamie acolo, ai să găsești stând la taifas un imam și patru bătrâni cu barba albă...* (I. L. CARAGIALE)

*Afară de asta, mai aveam noi cu ce ne trece vremea când voiam: țencușa, ba tăbăcăreasca sau concina, ba alteori, noaptea, ne puneam la taclale până se făcea ziua albă.* (ION CREANGĂ)

– *Du-te, fă ce ți-am spus și nu mai sta la palavre, că mâine te scoli la cântatul cocoșilor...* (<http://www.anidescoala.ro/>)

**A sta la tocmeală.** v. **tocmeală.**

**A sta la țuhaus** (Arg.) = A sta la închisoare:

*Și-ai stat și la țuhaus... Și după tine au mai intrat și alții...* (JEAN BĂILEȘTEANU)

*De multe ori ne spunea că și-a pregătit „boceluța” pentru a sta la „țuhaus”, însă tot de atâtea ori a scăpat, ca prin urechile acului [...]* (<http://linia1.ro/>)

**A sta lipcă, a ședea lipcă,** (rar) **a se lipi lipcă** (undeva, de sau lângă cineva). v. **lipcă.**

**A sta pavăză.** v. **pavăză.**

**A sta pe loc** = A nu progresa:

*Din cauza neprezentării acestui deviz, lucrările stau pe loc până acum.* (ALEXANDRU TZIGARA-SAMURCAȘ)

*Pe deoparte vorbiți de avansarea de cadre și mai ales femei... și eu stau pe loc.* (MIOARA ANTON)

**A sta pe loc ca turta-n foc.** v. **loc.**

**A sta pe vine** = A se lăsa jos, cu genunchii aduși înaintea, sprijinindu-se pe vârful picioarelor:

*O droaie de copii stau jos pe vine împrejurul unei străchini mari.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A sta piatră** (sau **țepăn, înfipt în pământ**) = A se ține drept, nemișcat și cu înfățișare provocatoare:

*Străinul parcă n-auzea/ Cuvintele; pe gânduri dus,/ Sta piatră și tăcea.* (G. COȘBUC)

*Aceste erau vorbe în fața căroră Trică nu putea să stea țepăn.* (IOAN SLAVICI)

*Înalt, cu mustața lungă, alb ca varul la fața neted rasă... Lică stetea înfipt în pământ înaintea ei.* (IDEM)

**A sta roi.** v. **roi.**<sup>1</sup>

**A sta sub căciulă** (Pop.) = A nu avea locuință:

*Fire boemă, fără nicio preocupare pentru viața practică, Gh. Madan n-a fost încercat de gândul de a avea un cămin al său, umblând, cum spunea, „cu casa sub căciulă”.* (BASARABIA, nr. 10, 1992)

**A sta tare** (sau **vârtos**) **pentru ceva** (sau **cineva**) (Înv.) = A fi neclintit, a apăra, a sprijini cu îndârjire ceva (sau pe cineva):

*Tari au stat străbunii pentru acest pământ.* (D. BOLINTINEANU)

**A sta țintă.** v. **țintă.**

**A sta** (sau **a rămâne** etc.) **poponeț.** v. **poponeț.**

**A ști cum stai** = A ști în ce situație te afli, la ce te poți aștepta:

*Să se hotărăscă odată; să știu cum stau, căci viața mea tot e pierdută, dacă nu reușesc acum.* (IOAN SLAVICI)

**A (-i) sta** (cuiva) **bine** (sau **frumos, admirabil**, ori **rău, prost** etc.) = A (nu) i se potrivi ceva; a nu fi așa cum se cuvine:

*Nici țiganiile cei mai nemernici n-ar îndrăzni să facă și să grăiască precum îndrăznești*



tu! Frumos îți stă, n-am ce zice... (LIVIU REBREANU)

**A(-i) sta cuiva în** (sau, înv., **prin**) **putință** ori **a fi în putința cuiva** (să)... v. **putință**.

**Abia mai stă pe picioare** = Abia se mai ține pe picioare, e gata să cadă de oboseală:

*Acum începu să-l treacă sudorile și tremura, încât abia mai stetea pe picioare.* (IOAN SLAVICI)

[...] *ia un cal, acesta era ales de un milițian, magazionerul mărfii din țarc, care nu-l dădea decât pe cel mai slab care abia mai sta în picioare.* (ION IOANID)

**A-i îngheța** (sau **a-i sta, a i se răci** cuiva) **sângele în vine**. v. **vână**.

**A-i sta** (cuiva) **ceasul** (Arg.) = A fi uluit, a înmărmuri, a înlemni:

*„Îți stă ceasul în loc, ce poate să spună”, zice Petre.* (MARIA BANUȘ)

**A-i sta** (cuiva) **în minte** (Pop.) = A fi clar (pentru cineva):

*Bine zici, dar nu-mi stă-n minte cum l-așa frumoasă fată Buturuga Statu-Palmă a putut să fie tată!* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i sta** (sau **a i se opri**) **în gât**. v. **gât**.

**A-i sta** (sau **a-i umbla, a-i veni**) (cuiva) **pe limbă** (sau **pe vârful limbii**) (ceva). v. **limbă**.

**A-i sta cuiva bine** (sau **rău**, mai rar, **frumos**) (D. haine) = A-i șede, a-i veni cuiva bine (sau rău):

*Cât de frumos îți va sta țărancă.* (GALA GALACTION)

*Uite zău, acum iau seama/ Că-mi stă bine-n cap năframa,/ Și ce fată frumușică/ Are mama!* (G. COȘBUC)

*Braț de braț pășesc alături... le stă bine laolaltă,/ Ea frumoasă și el tânăr, el înalt și ea înaltă.* (MIHAI EMINESCU)

*Bine-i stă mândrei gătată/ Cu veșminte de la șatră,/ Dar mai bine i-ar șede/ De-ar fi țesute de ea.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Te umfla râsul când te uitai la el, dar de recunoscut trebuia să recunoști că-i stătea bine, cu toate că avea ceva de copil în felul cum vorbea și cum își tuflea căciula pe ceafă.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A-i sta cuiva ca un ghimpe în ochi**. v. **ghimpe**.

**A-i sta cuiva ceva pe** (sau **la**) **inimă** (ori **suflet**), **a-i sta ceva în** (ori, reg., **de**) **cap** = A obseda; a neliniști:

*Cânele de Golia îmi stă ca o bubă pe suflet, nu mă lasă să dorm!* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i sta cuiva dădacă pe cap**. v. **dădacă**.

**A-i sta cuiva în fire** (să...), **a sta în firea cuiva să...** v. **fire**.

**A-i sta cuiva mintea în loc**. v. **minte**.

**A-i sta gândul** (sau **capul, firea, gândurile**) **la ceva** (sau **la cineva**). v. **gând**.

**A-i sta înaintea ochilor** = A-și aminti cu precizie, ca și când ar vedea aieva:

[...] *el le va sta înaintea ochilor ca întruchipare a unui tragism gingaș și demn de cinstire, luminat de străfulgerările acestui timp al schimbării.* (AURA CHRISTI)

**A-i sta** (cuiva) **capul în par** = A i se tăia cuiva capul:

*Ce să facă el acuma? Începe a plânge și a se văieta, că știa că desară i-a sta capul în par.* (I. G. SBIERA)

**A-i sta** (cuiva) **capul unde-i stau picioarele** (sau **tălpile**) (Pop.) = A i se tăia cuiva capul:

*Dacă în șase luni măria-sa Ferid nu va ști tot ce se cuvine să știe ca să fi mulțămît luminăția-ta, atunci primesc să stea acest cap unde îmi stau acuma picioarele.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Împăratul... i-au poroncit ca să-i aducă calul zmeului numaidecât, că de nu i l-a aduce, apoi i-a sta capul unde-i stau acum tălpile. (I. G. SBIERA)*

*Dară să mai știți una: dacă nici unul din voi nu va ghici vreuna din întrebările mele, să știți că unde vă stau picioarele o să vă stea și capetele. (P. ISPIRESCU)*

**A-i sta** (cuiva) **în cap** = A preocupa pe cineva:

*Aș vrea să-ncep cu fapte bune,/ Dar n-am făcut, ori le-am uitat/ Și raiu-n cap puțin mi-a stat./ Și-am fost și prost la numărât/ – Și n-am ce spune. (G. COȘBUC)*

**A-i sta** (cuiva) **într-ajutor** (sau **în ajutor**). v. **ajutor**.

**A-i sta** (cuiva) **sub nas**. v. **nas**.

**Ce stai tu de vorbești?** (sau **spui?**) (Pop.) = Întrebare prin care cineva își exprimă surprinderea pe care i-au produs-o cele relatate de interlocutor:

*Ce stai tu de vorbești, omule? Apoi de nimic lucru iei tu că am pierdut inelul, așa sculă rară? (P. ISPIRESCU)*

**Cum stau (stai etc.) (cu...)** = În ce situație sunt (ești etc.) (cu...):

*Andrei continuă cu tonul schimbat: Cum stați? – Mai bine. Dar trebui să zorim mereu. (AUREL MIHALE)*

*Croncănel îl trage deoparte pe judecător: – Bătrâne, cum stai cu fata? (ADRIAN MATEI)*

**Cum stă lucrul, treaba?** = Cum se prezintă, cum se desfășoară, cum merg lucrurile, treburile?:

*Poftește înlăuntru și ne spune cum stau treburile prin acea parte de lume. (MIHAIL SADOVEANU)*

*M-am dus fără de veste, așa-zicând, și nu ți-am spus, precum ar fi trebuit, cum stau lucrurile. (IOAN SLAVICI)*

**De-abia stă de...** (somm, oboseală etc.) = Nu mai poate de...(somm, oboseală etc.):

*Strada... șapte zile din săptămână o ducea... într-un fel de moleșeală, ca un om care de-abia stă de somn. (MIHAIL SADOVEANU)*

**Ia** (sau, reg., **ian**, **apoi**) **stai oleacă** (sau **puțin**, **puțintel**, **un pic**, **cu binișorul**) **stai, frate** (sau **frățioare**, **bre**, **mă**) (Fam.) = Nu te grăbi:

*Am ajuns de nici nu mai putem ține socoteala nepoților... Adică stai oleacă... Alexandru trei, Profira trei, fac șase, Ștefan patru, Ludovica doi, iaca doisprezece... Întâia duzină-i gata!.. (LIVIU REBREANU)*

*Stai un pic, da ‘ oamenii mei au muncit [...]. (DAN LUNGU)*

*– Ia stai puțintel am uitat un lucru, exclamă greaca, punându-și degetul la gură spre a-și aduce aminte. (MARCEL CRIHANĂ)*

*Stai, bre, că la noi la țară o cumetrie nu se pune la cale la un carcalete. (CRISTIAN TEODORESCU)*

*– Stai, frățioare... Stai ușor. (PETRU DUMITRIU)*

**Până-i stă cuiva capul sus** = Cât timp trăiește cineva, până la moarte:

*Dar, dragă, nu te-ntrista,/ Că la turc eu nu te-oi da,/ Până capul sus mi-o sta! (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**Stai** (sau **stați**) **jos!** = Formulă prin care cineva este invitat să se așeze:

*Antonescu era marioneta lui Hitler. Trădătorul poporului, un criminal de război. Habar n-aveți de nimic. Stați jos, drepți! Stați jos, drepți, stați jos! Ați adormit în picioare, hai? (GABRIEL DIRADURIAN)*

**Stai** (sau **stați**) **să-ți** (sau **să vă**) **explic** (sau **să vezi**, **să vedeți**, ori **să-ți**, **să vă spun**) (Fam.) = Lasă (lăsați-mă) să-ți (să vă) explic:

*Stăi, să-ți explic, răcnesc eu din fundul pieptului. (MIHAIL SADOVEANU)*

*– Stai să vezi. Ne ducem unde ne ducem și dăm peste un tembel. (LIVIU CIOCÂRLIE)*

**Stai cu binișorul** = Nu te grăbi, fii cu răbdare:

*Dacă nu știi, ți-aș arăta/ Din bob în bob  
amorul,/ Ci numai nu te mânia,/ Ci stai cu  
binișorul. (MIHAI EMINESCU)*

**Stai, că trag!** = Formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc:

*Fără să se uite în dreapta ori în stânga,  
se-ndreptă spre locul lui obișnuit din fund,  
printre rândurile de scaune, ca prin fața unui  
pluton de soldați cu puștile întinse, cu teama de  
a nu auzi un glas răgușit și poruncitor: – Stai că  
trag! (EUGEN LOVINESCU)*

*„Cine e, stai!” Ofițerul nu stătea, – Stai,  
că trag! (MARIN PREDĂ)*

**Stă ce stă și...** = Așteaptă o vreme și, așteaptă cât așteaptă și...:

*Fata suspina,/ Mama sta ce sta/ Și iar  
cuvânta. (G. COȘBUC)*

## STABILI

**A stabili legătura** (sau **legături**) **cu cineva** = A comunica cu cineva:

*În chestiunile referitoare la administrarea  
Basarabiei el putea stabili legătura directă cu  
guvernatorii guberniilor vecine și cu Domnitorii  
Principatelor. (SERGIU CORNEA)*

*Cum s-ar putea stabili legături cu  
studenții români din țările străine, unde sunt  
considerați ca minoritate [...] (DIMITRIE GUSTI)*

## STAMBĂ

**A da în** (sau, pop., **prin, pe, la**) **stambă** (Înv.) = A face cunoscut (prin presă):

*A adormit... atuncea dă ce n'aș lua ș'o  
lambă [scară]?/ Și, dacă domnu' Ghiță o să mă  
dea în stambă [(înv.) teasc de tipografie; tipar]/  
I-oi spune c'a furat-o... oi ști io cum s-o dreg.../  
Of! Of! Dă [de] la putere cu-atâta doar m-aleg!  
(GEORGE RANETTI)*

**A (se) da în stambă** = A (se) face de râs:

*Dânșii nu-și dau durerea în stambă – nu  
fac din ea un obiect de speculă pentru a desfăta  
pe public. (AL. MACEDONSKI)*

*Dincolo de insul Sălcudeanu, care, la  
urma urmei, n-are decât să se dea în stambă,  
dacă așa crede el că e bine [...] (CRISTIAN  
TUDOR POPESCU)*

## STANĂ

**A fi** (sau **a sta, a rămâne**) **ca** (ori **ca o**) **stană** (**de piatră**) = A fi (sau a sta, a rămâne) neclintit, încremenit (ca urmare a unei emoții puternice):

*Când erau puii de drac aproape de  
fecior, el îi amenință cu bâta și se făcură stan  
[stană] de piatră, trei stani de piatră neagră. (I.  
POP-RETEGANUL)*

*Persida stătea ca stean [stană] de piatră  
în mijlocul celor ce se uitau cu milă la dânsa  
când Mara se ivi în prag și se opri dând din cap.  
(IOAN SLAVICI)*

*Virgil Probotă, în hainele lui cafenii  
vărgate, rămase stană de piatră la capătul atâtor  
catastrofe. (CEZAR PETRESCU)*

## STARE

**A fi în stare** (**binecuvântată**) (sau **în starea darului, în altă stare**) (Reg.; d. femei) = A fi gravidă:

*Mai pe toamnă Mara află că Persida iar  
e în stare binecuvântată. (IOAN SLAVICI)*

*Se spunea în popor, și merită extrasă  
din ierbarul limbii bătrâne asemenea floare:  
femeia lui cutare se află în starea darului.  
Cumplită lucrare a firii va fi fost pentru femeia  
tânără să nu se fi găsit, o dată barem, în starea  
darului. (MIRCEA CONSTANTINESCU)*

**A fi în stare** (**să**)... = A avea forța, capacitatea, energia de a săvârși un lucru greu, neobișnuit, ciudat; a fi capabil să...:

*Mama însă era în stare să toarcă-n  
furcă și să învâț mai departe. (ION CREANGĂ)*

*[...] și dac-ați fost în stare să treceți  
într-o bună dimineață cu buretele preste toată  
dezvoltarea istorică a țărilor, cu cât mai mult  
veți izbuti întru aceasta, neavând de risipit decât  
reparaturile făcute cu greu de conservatori.  
(MIHAI EMINESCU)*

*Cum să-i găsească vreo vină când ea habar n-are ce-i lumea, când ar fi fost în stare să se mărite cu Ion al Glanetașului, dacă nu i-ar fi tăiat-o dânsul?* (LIVIU REBREANU)

*Nimeni nu dormea, dar puțini din pasageri erau în stare să se mai țină pe picioare.* (D. BOLINTINEANU)

**A nu avea** (sau **a nu-l mai prinde**) **starea** = A nu avea astâmpăr, a fi fără odihnă:

*Deși abia apucase să intre în curte, nu mai avu stare. Își luă biciul și porni săgeată după babă.* (LIVIU REBREANU)

*Pe feciorul cel mai mic nu-l mai prindea starea, nu putea de jalea mamei și de dorul frate-său și a soru-sei.* (I. POP-RETEGANUL)

*Toți sunt gata să plece la Înviere; numai ea s-a întârziat. Așa o pate mama totdeauna; n-are stare până ce nu-și vede mai 'nainte fata gătită.* (IOAN SLAVICI)

**A-și îndrepta starea** = A-și îmbunătăți situația materială:

*Toți au rămas cu ideea că Toderică și-a îndreptat starea în țări străine, unde, cum se vede, găsise niscaiva jucători [de cărți] mai proști.* (C. NEGRUZZI)

*D-lor, în această stare de lucruri, dacă noi, adică societatea noastră civilă, avem dorința de a îndrepta starea clerului nostru [...]* (TITU MAIORESCU)

## START

**A da startul** = A da semnalul de plecare (într-o întrecere sportivă); (pex.) a începe o activitate:

*Arbitrul a ieșit de la vestiare după 20 de minute, nu după 15, cum prevede regulamentul, dar nu a dat startul meciului imediat [...]* (<http://www.gsp.ro/>)

*În perioada Crăciunului apare un fenomen de înmulțire a cumpărăturilor în care comercianții en-gros și cu amănuntul exploatează statutul Crăciunului dând startul sezonului de cumpărături de sărbători.* (NICOLAE SFETCU)

**A fura startul** (Spt.) = A porni într-o cursă atletică etc. înainte de semnalul oficial care anunță începutul acesteia:

*Pe de altă parte, francezul Loic Duval a furat startul, a trebuit să cedeze 5 secunde în momentul schimbului de pneuri [...]* (<http://www.digisport.ro/>)

**A lua startul** = A porni într-o întrecere sportivă:

*Înainte de a lua startul în cursa de autoturisme la care participa, o frumoasă doamnă a aruncat în mașina prințului un buchet de flori și i-a urat succes [...]* (CORNEL DAN NICULAE)

*Fiecare component al echipei va primi un număr, reprezentând ordinea în care va lua startul.* (DORIN STOICAN)

**A se prezenta la start** = A lua parte la o întrecere sportivă:

*La Sala de sport a Liceului cu Program Sportiv „Petrașche Trișcu” s-au prezentat la start 16 formații.* (<http://www.gazetanord-vest.ro/>)

## STAT

**A fi în stat** = A fi în stare:

*Încarcă preste măsură rânza sa cu atâta mâncare, cât nu iaste în stat a o fiarbe sau a o măcina.* (D. ȚICHINDEAL)

**A-i ieși** (cuiva) **statul** (Pop.) = A i se împlini (cuiva termenul):

*A slujit el cât o fi slujit, până când i-a ieșit statu, și-a vrut să plece.* (ION CREANGĂ)

## STATIVĂ

**A pune pânza în stative** (cu cineva) = A lucra în tovărășie cu cineva; a se asocia (cu cineva):

*Presvitera asta... îmi place și mi-i dragă, dar pânză cu dânsa tovărășie n-oi putea pune în stative.* (MIHAIL SADOVEANU)

## STATORNIC, -Ă

**A fi statornic la vorbă** = A se ține de cuvânt:

*Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi până mai de apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu. (ION CREANGĂ)*

### STATUIE

**A ridica** (cuiva) **(o) statuie** (Fam.) = **a)** A arăta recunoștință față de cineva:

*Dacă așa va fi, mă angajez să-i dau numele, convins că-i vom ridica statuie. (RADU COSAȘU)*

**b)** A aduce cuiva laude exagerate:

*[...] oameni venerați și admirați chiar în viață, destinați poate a li se ridica statuie, dar cari își țin viața cu greutate [...] (ION GHICA)*

**A sta ca o stană (ca un stâlp) de piatră** (sau **ca o statuie**). v. **sta**.

**Meriți (merită, meritați) (o) statuie** (Fam.) = Se spune, cu ironie, despre o persoană care merită o recompensă sau laude:

*Găbiță, te-au repus în drepturi, zău că ești cineva, meriți o statuie! (NICOLAE ȚIC)*

### STAUL

**A închide lupul în staulul oilor** = A pune pe cineva la o treabă în care poate face mult rău:

*A închide lupul în staulul oilor. (IULIU A. ZANNE)*

**A da în staul** = A mâna oile pentru a fi mulse:

*Doar bărbații, numai ei, mână oile în staul și le mulg. (DORIN ȘTEF)*

### STAVILĂ

**A pune stavilă gurii** = A-și impune tăcere; a se reține de a spune ceva:

*Dacă s-a pornit pe cârteală, popa știe că prietenul nu-și va mai pune cu ușurință stavilă gurii lui păcătoase și de-aceea vrea să curme răul dintru început. (ALECU IVAN GHILIA)*

**A pune stavilă** = A împiedica, a opri; (pex.) a pune capăt:

*Venit-a-ntr-o zi, din apus./ O noapte cu atâta întuneric, c-a pus/ În minte-ne stavili puținii de-adus/ Aminte ce-i timpul și locul. (G. COȘBUC)*

*Parcă poate cineva pune stavilă gândului... Ehe! Și de-ar fi fost numai asta. Dar la câte altele nu-și putea pune el stavilă?! (MARCEL PETRIȘOR)*

### STĂPÂN

**(A fi) fără stăpân** = **a)** (A fi) liber, de capul său; (a acționa) după bunul plac:

*Rătăcesc ca un câine fără stăpân.../ Dar nu port pe grumaz urmele lanțului. (MIHAI BENIUC)*

**b)** (A fi) fără rost, fără căpătâi:

*Aceștia spun că lumea este fără adevăr, fără bază, fără stăpân, născută fără înlănțuire cauzală, având dorința drept temei; (N. STEINHARDT)*

**A fi** (sau **a rămâne**) **stăpân** (sau **călare**) **pe situație**. v. **situație**.

**A fi stăpân în casa lui** (sau **la el în casă ori la el acasă**) = A face tot ceea ce dorește în propria gospodărie sau familie; a avea toate drepturile, a proceda după bunul plac:

*A zis că la el acasă face ce vrea – că e stăpân. (SANDA SÂNTIMBREANU)*

*Nu vroiau cei cu care discutam să înțeleagă că fiecare popor are dreptul la libertate, că e stăpân pe pământul moștenit de la străbuni și că vrea să fie stăpân la el acasă. (VADIM ȘTEFAN PIROGAN)*

**A fi stăpân pe sine** = A fi în stare să-și înfrâneze pornirile, sentimentele etc.:

*Responsabilitatea va privi pe acești miniștri inepti și slugarnici, care n-au știut a vorbi și a stipula în numele unui popor liber și stăpân pe sine. (MIHAI EMINESCU)*

*Penelopa, lângă el, se ținea bine. Demnă, severă, stăpână pe sine, sta măreață în rochia ei galbenă. (JEAN BART)*

**A fi stăpân pe soarta** (sau **pe viața** etc.) **sa** = A dispune de sine, a-și făuri singur soarta:

*Nimeni nu trebuie să fie aicea stăpân decât popoarele însele, și a trece suveranitatea în alte brațe decât în acelea ale popoarelor e o crimă contra lor.* (MIHAI EMINESCU)

[...] *să mărturisească în fața lumii întregi, că un popor de o străveche obârșie vrea să fie de astăzi înainte stăpân pe soarta sa.* (ȘTEFAN PASCU)

**A se băga** (sau **a intra**) **la stăpân = a)** A se angaja ucenic sau servitor în casa cuiva:

(Eliptic) *Bine, zise baba, eu am lipsă de slugă, să umble la capre; bagă-te la mine.* (I. POP-RETEGANUL)

*Acesta urmasa numai două clase începătoare, venise acu șapte ani cu tată-său aici și intrase la stăpân [...]* (I. L. CARAGIALE)

[...] *ea răspunse că este o fată săracă și fără de părinți, și ar vrea să se bage la stăpân dacă ar găsi vreun loc.* (P. ISPIRESCU)

**b)** A ajunge sub stăpânirea sau sub influența cuiva:

*Pentru bani luai bătrân/ Și mă băgai la stăpân.* (ANTON PANN)

*Ține minte, bădie, să nu-ți vâri și tu capul la stăpân, adaose el cu tâlc.* (EUGEN LOVINESCU)

*Ungaria se arăta gata să accepte dominația ori să servească interesele puternicilor momentului – practic își etala vechea-i disponibilitate de „a intra la stăpân” –, conștientă fiind că numai cu acordul acestora putea să-și ducă la îndeplinire programul.* (MIHAI STRATULAT)

**A lăsa** (pe cineva) **stăpân** (pe ceva) = A ceda sau a dărui (cuiva ceva):

*Dragoș, unul din voievozii din Maramureș, fusese lăsat stăpân peste un teritoriu moldovean de către suveranul maghiar, pentru serviciile sale.* (ARINA AVRAM)

**A se face stăpân pe ceva. v. face.**

## STĂPÂNIRE

**A avea stăpânire asupra cuiva** = A avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a domina, a conduce:

*Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.* (ION CREANGĂ)

**A avea stăpânire de sine** = A-și controla sentimentele, reacțiile:

*Uncheșul avea mai multă stăpânire de sine și se uita pe subt sprânceană la muieri.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Avea o stăpânire de sine și un calm care parcă nu erau din lumea aceasta.* (HRISOSTOM FILIPESCU)

**A lua în stăpânire** = A ocupa:

[...] *dregătorii lor, trimiși s-o ia în stăpânire [Oltenia], rămân umiliți de sălbăticia în care trăiesc oamenii, într-o țară așa de mândră și bogată.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Să umblați pe calea aceea pe care v-a poruncit Domnul Dumnezeuul vostru, ca să fiți vii și să vă fie bine și să trăiți vreme multă în pământul acela pe care îl veți lua în stăpânire.* (BIBLIA)

**A pune** (sau **a lua în** ori, înv., **întru**) **stăpânire ceva** sau **pe cineva** = A deveni proprietar, stăpân (prin mijloace abuzive):

*Voi învăța eu pe voi să puneți stăpânire pe lucrurile din lume, cornorașilor!* (ION CREANGĂ)

**A pune** (sau, rar, **a prinde**) **stăpânire (pe, ori, rar, peste ceva** sau **cineva)** ori **a lua în stăpânire ceva** sau **pe cineva** = A se supune unei influențe, unei presiuni etc.:

*– Ia ascultați, măi, dar de când ați pus voi stăpânire pe mine? zise Gerilă.* (ION CREANGĂ)

*Gândurile i se limpeziseră, încrederea în puterea ei și în ajutorul Celui-de-Sus pusese stăpânire pe ea.* (PAVEL DAN)

*Evenimentele neașteptate însă pun stăpânire pe tine ca un pumnal ce te-a lovit în timpul somnului.* (ION MINULESCU)

*În vacanțele aceleiași epoci a pus definitiv stăpânire pe mine vânătoarea.* (MIHAIL SADOVEANU)

*O impresie de neprevăzut, de catastrofă puse stăpânire pe dânsul.* (EUGEN LOVINESCU)

### STÂLP

**A fi** (ori **a sta** sau **a rămâne**) **stâlp** (de cremene ori **de piatră**) = A fi (ori a sta sau a rămâne) pironit, împietrit (de spaimă, de mirare etc.):

*Nu mai sta aicea stâlp, lângă mine.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Flăcăul a ridicat ciomagul în sus, dar n-a putut izbi, căci Baltag sta stâlp de cremene înaintea lui.* (CONSTANTIN SANDU-ALDEA)

**A lega** (sau **a pune**) (pe cineva) **la stâlpul infamiei** (Rar) = A condamna pe cineva în public; a blama:

*Dimineța următoare, toți acești patru deținuți au fost legați la stâlpul infamiei, unde au fost ținuți până la orele 16.* (NICOLAE CAJAL)

*Sigur că acești bărbați erau prea inteligenți ca să-l așeze pe Don Juan la stâlpul infamiei.* (OCTAVIAN PALER)

**A țintui** (pe cineva) **la stâlp** (sau **la stâlpul infamiei**). v. **țintui**.

**Stâlp de cafenea** = Persoană care-și petrece timpul prin cafenele:

*Se știa despre el că e un stâlp de cafenea și că-i place să se țină mai mult de biliard, decât de meserie.* (ION PAS)

*Au de patrie, virtute, nu vorbește liberalul./ De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?/ Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele./ Ce își râde de-aste vorbe îngânându-le pe ele.* (MIHAI EMINESCU)

### STÂLPARE

**A(-i) da** (cuiva) **stâlpara** (Înv.) = A(-i) acorda (cuiva) locul cuvenit:

*După care Sfântul Petros i-a dat [lui Iefonias] stâlparea din Paradis și l-a trimis în cetate [...]* (<https://www.teologiepentruazi.ro/>)

### STÂNĂ

**A veni** (sau **a ajunge**) **la** (sau, rar, **către, în**) **spartul târgului** (ori, rar, **bâlciiului, iarmarocului, oborului, stâniei**). v. **veni**.

**A avea o stână de copii** = A avea mulți copii:

*Căsătoria cu Roxana i-aduce lui Țurcanu o stână de copii.* (<http://jurnalulliterar.ro/>)

**A închide lupul în stână** = A-și aduce dușmanul în casă:

*Închide lupul în stână.* (IULIU A. ZANNE)

### STÂNCĂ

**A face** (sau **a sta**) **stâncă** = A împietri:

*Numai prin strângerea rândurilor tuturor împrejurul unei României renăscute, vom găsi puterea de a sta stâncă neclintită împotriva tuturor primejdiilor și vrășmașilor.* (MAGAZIN ISTORIC, vol. 35, 2001)

**A merge, a sări, a urca** etc. **din stâncă în stâncă** = A merge, a sări etc. dintr-un loc (înalt) în altul:

*Și iacă-mi trecea tot din stâncă-n stâncă.* (POP.)

### STÂNG, -Ă

**A călca cu dreptul înainte** (sau **cu piciorul drept**) ori **cu stângul** (sau **cu piciorul stâng**). v. **călca**.

**A da cu stângu-n dreptul** = A fi neîndemânic:

*Cu stângu-n dreptul dau de-o vreme-ncoace/ Și-mi cheltuiesc iubirea pe nimic./ Căzând la învoială – ca să zic –/ Cu tocmai cei plățiți sa mă atace.* (GEORGE ȚĂRNEA)

*Ce să zică și el? Că și-a dat sigur cu stângu-n dreptul?* (RĂSVAN POPESCU)

**A face la stânga** = A se îndrepta către partea stângă a unui drum, în direcția mâinii stângi:

*Înainte să ocolească ultima groapă a pantei, se asigură că nu trece nicio mașină, face stânga și vede drept în față un grup de profesoare navetiste [...] (SORIN CERIN)*

**A face stânga-mprejur. v. împrejur.**

**A trage** (sau **a da, a face**) **la stânga** = A fura, a șterpeli; a ascunde:

*A chibzuit că tu ești mai cuminte decât băiatul lui și că, fiind lângă el, ai putea să-l informezi dacă Bică a tras la stânga ceva bani. (ION PAS)*

**A ține stânga** = A merge pe partea stângă a unui drum:

*Când treci cu automobilul frontiera Austriei, trebuie să fii atent la noi se ține dreapta și acolo stânga. (ANTON HOLBAN)*

**A-i cânta** (cuiva) **cucul în stânga. v. cuc.**<sup>1</sup>

**Să nu** (sau **n-are să, n-o să** etc.) **știe stânga (ta) ce face dreapta** ori **ce face dreapta să nu știe stânga** = Formulă prin care se impune discreție absolută:

*Cât de blând și de cuviincios întâmpină fără deosebire pe toată lumea ce vizitează Bisericanii! și, mai presus de toate, câte milostenii împarte el pe la nevoiași, fără ca stânga să știe ce face dreapta sa!... (CALISTRAT HOGAȘ)*

*Tu însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta. (BIBLIA)*

*– Prietene Tadeus, a zâmbit hatmanul Nicoară, dacă nu mă înșel, te rugasem ca ceea ce face mâna mea dreaptă să nu știe mâna mea stângă. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Aduceau câte o echipă pe zi, apoi alta, să nu știe stânga ce face dreapta. (VIORICA RĂDUȚĂ)*

## STÂRCI

**A i se stârci** **cuiva inima (de durere)** = A simți o emoție puternică, o supărare mare etc.:

*Inima piticului se stârci de milă și o adoră. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)*

## STEA

**A citi în stele** = A prezice cuiva viitorul după poziția stelelor:

[MĂRICA:] *Ferească Dumnezeu, bărbate, nu se află! dar toată lumea știe că Baba Rada citește și-n stele... și-i carte de tobă, asta... tobă de carte. (VASILE ALECSANDRI)*

(Fig.) *Nu poeții au făcut iubirea, ci iubirea a făcut pe poeți! Iar eu, care citesc bucuros în stele și-mi fac o plăcere dintru a așterne pe hârtie slovă lângă slovă, pot să jur că în slovele noastre umile sunt scrise toate tainele de amor ale cerului înstelat. (LIVIU REBREANU)*

**A crede în steaua sa** = A crede într-o soartă mai bună; a fi optimist:

*Și Napoleon, desigur, avea credința în steaua lui. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 20-24, 1914)*

**A fi ca picat** (sau **ca rupt**) **din stele** = Exprimă admirația pentru frumusețea unui om:

*– Omul acela, când îi veni vremea să se însoare, trimise pețitori la fata cea mai frumoasă din sat, o fată ruptă din stele, și mândră ca o zână [...] (I. L. CARAGIALE)*

**A fi cu stea** (rar, **cu steaua**) **în frunte** (D. oameni) = A fi (sau a se considera) superior altora prin însușiri fizice, morale, intelectuale etc.:

*Nu căuta că-s mic, dar trebile care ți le-oi face eu nu le-a face altul, macar să fie cu stea în frunte. (ION CREANGĂ)*

*Nu spera când vezi mișeei/ La izbândă făcând punte,/ Te-or întrece nătărăii,/ De ai fi cu stea în frunte. (MIHAI EMINESCU)*

*Cuconășii din Ieș nici nu catadicsesc să se uite la bietele copile, parcă ei sunt cu steaua în frunte. (VASILE ALECSANDRI)*

**A se naște sub o stea norocoasă** (sau **rea**) = A (nu) avea noroc:

*De 38 de ani îmi repet că m-am născut sub o stea norocoasă. (ALEXANDRU PETRIA)*



*Te salut, prunc fraged, născut sub o stea norocoasă, crești mare că ești dotat cu un caracter rar.* (DAMIAN TODIȚA)

*Muncească-se cât o vrea/ Cel născut supt steaua rea, în zadar se va sili/ Ce-o dori a dobândi.* (IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU)

**A ședea** (sau **a sta, a rămâne**) **cu dinții la stele.** v. **ședea.**

**A umbla** (sau **a se duce** etc.) **cu steaua** = A colinda cu steaua:

*Copiii cari umblă cu steauase numesc stelari, colindari, colindători sau crai.* (TUDOR PAMFILE)

**A vedea stele verzi** = Exprimă o durere insuportabilă pe care cineva o încearcă în urma unei lovituri puternice:

*Primarul nu apucă să răspundă. Tănăsescu îi cârpi câteva perechi de palme de văzu stele verzi, strigând: – Vă satur eu acușica de revoluție, n-ai grijă! Pe toți vă satur, să țineți minte!* (LIVIU REBREANU)

*Tata uita să-și plece capul când intra, astfel că se izbea de pragul de sus, de vedea stele verzi.* (ION PAS)

**A(-i) apune** (sau **a-i asfinți**) **steaua** (cuiva). v. **apune.**

**Vai de steaua mea** (sau **a ta, a lui** etc.) = Exprimă o amenințare sau un sentiment de compătimire:

*De te-a împinge păcatul să mai vii o dată, vai de steaua ta are să fie!* (ION CREANGĂ)

*Să se cumițească... Să iasă la muncă așa cum e datina și legea. Altfel or s-o pață, vai de steaua lor!* (MIHAIL SADOVEANU)

## STEAG

**A duce** (sau **a purta**) **steagul** = A fi în fruntea unei acțiuni:

*– Treaba asta cu Iustin Preda ăl mic care va duce steagul mai departe e demonstrată?* (DAN DOBOȘ)

*El însuși purta steagul cel mare al Țării Românești, pe care strălucea virtutea ostășească [...]* (PETRU DEMETRU POPESCU)

**A i se înălța cuiva steagul** = A dobândi stimă, considerație, respect:

*Așa, de pildă, multe serii de luptători au apărut și dispărut de când s-a înălțat steagul funcționarilor comerciali.* (PRESA MUNCITOREASCĂ și SOCIALISTĂ din ROMÂNIA: 1900-1921)

**A închina armele** (sau **steagul**). v. **închina.**

**A închina steagul.** v. **închina.**

**A ridica** (sau **a scoate** ori **a lega**) **steag alb** (D. o armată) = A se preda, a cere pace:

*Dacă-i așa, apoi mâini dimineață, urcă-te pe poartă și leagă în vârful săneții un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmală să ne lesă slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.* (C. NEGRUZZI)

[...] *acolo, pe când așteptam din ceas în ceas să iasă turcii la luptă dreaptă, ne-am pomenit într-o bună dimineață că ardică steag alb și trămit la ghereraru nostru să-i închine cetatea.* (ION GHICA)

**A ridica steagul revoltei** (sau **răscoalei**) ori (rar) **steag de răzvrătire** (Înv.) = A porni, a declara o revoltă (sau o revoluție, o luptă etc.):

*Țara Românească era curățită de turci și steagul revoltei adică al eliberării și independenței era ridicat.* (AUREL DECEI)

*Discuția cea mai serioasă în această privință este cea referitoare la hotărârea de a ridica steagul luptei antiotomane în 1594.* (BOGDAN MURGESCU)

**A ține sus** (sau **a ridica**) **steagul** = **a)** A lupta cu dârzenie:

*Vorba-i așa, mă, ce ne facem noi ăștia mai prăpădiți, dacă desfînțează comuniștii pe găzdoi, pe oamenii cu stare, pe lângă care poți trăi? Cine-o să mai țină steagu sus, ha?...* (ION LĂNCRĂNJAN)

**b)** A menține:

*Și nu e mult de tot de când Bucureștiul ținea sus steagul latinismului împotriva spiritului critic moldovenesc.* (G. IBRĂILEANU)

### STEAJĂR

**A-i ajunge** (sau **a i se apropia** sau **a i se scurta**) **cuiva funia la** (sau **de**) **steajăr = a)** A fi într-o situație foarte grea:

*Tocmai către sfârșitul lui iulie codrii Ozanei prinseră a vui de freamătul diuumului turcesc. Funia se strângea la steajăr [(pop.) par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfășoară funia în timpul treieratului].* (AL. VLAHUȚĂ)

**b)** A fi aproape de moarte:

*Într-o zi, se simți moșul rău, vedea că s-a strâns funia la steajăr, că i se apropie capătul vieții și și-a chemat toți ficiorii și toate nurorile la cel mai mic, unde-l ajunsese ceasul morții și le-a zis [...] (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ, vol. 3)*

### STELI

**A-i steli** (cuiva) **ochii** = A străluci; a vedea stele în fața ochilor din cauza amețelii:

*Parte din acei copilandri, cu cari el să jucă de-a „cătanele” nu s-au mai întors de la fronturile de bătaie, și nimeni nu știe; pe unde le vor „steli” ochii, ori le vor putrezi oasele.* (THEODOR SITEA)

### STEMĂ

**A fi cu** (sau **a avea**) **stema** (sau **stemă**) **în frunte** = **a)** A fi de neam mare, ales:

*Doar nu ești cu stema-n frunte să te ascult.* (TUDOR PAMFILE)

**b)** A fi cuminte, drept, cinstit:

*Inima, bat-o pustia: să fii și cu stemă-n frunte, n-o frâangi, tot degeaba.* (BARBU DELAVRANCEA)

### STERP, -EARPĂ

**A fi stearpă** (sau (reg.) **o sterpătură**) (D. femei) = A nu putea avea copii:

*De băieți nu mai trag nădejde, pentru că baba mea e o sterpătură.* (ION CREANGĂ)

### STICHIU

**A se pune cu stichiu** (pe cineva) (Reg.) = A stăruii mult pe lângă cineva pentru a-l determina să acționeze într-un anumit fel:

*Și nu-i vine să plece, până nu se pune ăla cu stichiu pe el.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 29-31, 1916)

### STICLETE

**A avea** (sau **a fi cu**) **sticleți în** (sau **la**) **cap** sau **a-i cânta** (cuiva) **sticleții (în cap)** (Pop.) = A avea idei extravagante, bizare:

*– Da bine, domnule, sticleți ai în căciulă și ți-e frică să nu scape, de nu ți-o iei din cap când întâlnești pe femeia părintelui?* (P. ISPIRESCU)

**A-i scoate** (cuiva) **sticleții din cap** = A face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, bizare:

*– Am zis că numai domnul Comșa are să-ți scoată sticleții din cap.* (CEZAR PETRESCU)

**A-și pune colivia cu sticleți pe cap** (Reg.) = A se căsători:

*A pune colivia cu sticleți pe (în) capul său.* (GEORGE BARONZI)

### STICLI

**A-i sticli ochii** (pe undeva) = A se afla undeva (departe):

*De nu dădeam peste Văsui al d-tale în opcină, cine știe pe unde mi-ar fi mai sticlit ochii!...* (CALISTRAT HOGAȘ)

*– Mă tot socotesc pe unde i-or sticli ochii. – Întreabă-mă pe mine și ai să afli. La Mănăstirea Hurezu.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A-i sticli** (cuiva) **ochii în cap** = A fi deștept, vioi:

*Se vedea și după cum râdea, și după cum îi sticlea ochii în cap la mâncare, și după cum trăgea din țigare.* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

**Cine știe pe unde îi sticlesc ochii** (În fraze interrogative sau exclamative) = Cine știe unde se află (și cum o mai duce):

*Croitorul Iotici rămânea fără ziare. Îl întreba pe stămbarul Haim dacă nu știe cum va pe unde îi sticlesc ochii vagabondului.* (EUGEN BARBU)

*Ehei!... pe unde-i sticlesc lui ochii acuma... – Pe unde-i sticlesc ochii? Nu s-o fi-nsurat? – Ce-nsurat!... (CEZAR PETRESCU)*

### STIGMAT

**A cădea în stigmat** (Îvr.) = A fi dezonorat:

*Au căzut besehca... Născătoarei în stigmat.* (DOSOFTEI)

### STIL

**A face stil** = A vorbi figurat:

*Criticul, ambiguizând și, să spun așa, bâiguind impresionistic, face stil, în maniera lui G. Călinescu [...]* (VICTOR MARIAN BUCIU)

### STINDARD

**A ridica stindardul revoltei** (sau **național, luptei** etc.) = A porni, a declanșa o revoltă (sau o revoluție, o luptă etc.):

*N-ar fi cutezat să ia parte într-o mișcare ce ar fi ridicat stindardul revoltei.* (ION GHICA)

*Oare te mai îndoiești de noi, căpitane?! Noi, care suntem de multă vreme alături de toți cei care au ridicat stindardul luptei împotriva silniciilor domniei [...]* (MICU SECUIU)

### STINGE

**A stinge cărbuni** (Pop.) = A arunca în apă cărbunii aprinși (rostind anumite cuvinte care se consideră că alungă deochiul):

*Ca să știe, stinge cărbuni în apă: dacă se scufundă cărbunii, copilul are deochi;* (G. COȘBUC)

*Nu le ierta pentru „vrajele și descântecelor ce caută: stinge cărbuni, pune lacăte, și cuțite, și sorți să-și vadă norocul lor” [...]* (EUGEN TEODORU)

**A stinge var** = A turna apă peste piatra de var arsă pentru a obține, în urma reacției chimice produse, varul stins:

*„Stinge, pe la sfârșitul lui august, vreo opt oca de var cu apă, și-l lasă să șează vro câteva zile până se limpezește;”* (CONSTANȚA VINTILĂ-RĂDULESCU)

**A-i stinge** (cuiva) **lampa**. v. **lampă**.

**A-i stinge cuiva lumina** (sau **becul**) (Îrg.) = A-l ucide:

*Trebuia să-i stingă lumina vieții: numai așa erau scăpați, cu adevărat scăpați de el.* (IOAN SLAVICI)

*– Știi eu? Se temea, pesemne, să nu mă omoare barbatu-său; să nu mă taie; să-mi stingă becul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*– Să nu sari calul, amice, că-ți sting lumina la Steaua Polară! M-a amenințat șarpele.* (PETRE BARBU)

**Bea de stinge** (sau **bea de usucă** ori **usucă pe unde trece**) = E foarte bețiv:

*După cheful ăla al lui Pleșea, după care Olga s-a cuplat cu Sandu, s-a apucat de băut. Bea de stinge.* (DUMITRU CRUDU)

*Un alt personaj însemnat al romanului este popa Dumitru, poreclit Tărăboi, care „bea de stinge”, chefuiește în fiecare zi la moș Precu.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Om în vârstă și bea. Bea popa de stinge. Dânsul spune că-i face bine.* (ION BĂLAN)

### STOARCE

**A stoarce** (cuiva) **ceapa** (sau **lămâia**) **în nas** sau **a-i freca cuiva ridichea la nas**. v. **nas**.

**A aduce** (sau **a scoate, a stoarce** etc.) (ceva) **(și) din piatră seacă.** v. **piatră.**

**A stoarce** (sau **a scoate**) **laptele din piatră.** v. **lapte.**

**A stoarce pe cineva ca pe un burete** (sau **ca pe o lămâie**) (Arg.) = **a**) A face pe cineva să-și epuizeze puterile; a istovi, a slei de puteri:

– *Să nu mă silești dumneata pe mine, care ți-am muncit până m-ai stors ca pe o lămâie, să mă înjosesc la bătrânețe, că nu șade frumos și nu-i drept!* (LIVIU REBREANU)

*Când regele cel atât de sensibil a dat răvaș de drum filozofului, el spunea intimilor: l-am stors ca pe o lămâie, nu mai aveam ce scoate din el.* (PAUL ZARIFOPOL)

*Adversarii acționau diabolic: ne interceptau ofițerul, îi sfredeleau creierul, îl storceau ca pe o lămâie, apoi ni-l aruncau înapoi, să ne facă să simțim cine erau ei.* (PAVEL CORUȚ)

**b)** A lua de la cineva bani (prin vicleșug, prin insistențe), a epuiza resursele bănești ale cuiva:

*Am fost speculați, piața franceză și-a mobilizat tot neamul sinistru a lui Gobseck, ne-a găsit la mare strâmtoare și ne-a stors ca pe-o lămâie.* (PAMFIL ȘEICARU)

**A-și stoarce viața** sau **a stoarce** (pe cineva) **de puteri** (ori **de vlagă**) = A munci sau a face pe cineva să muncească din greu; a depune sau a face pe cineva să depună eforturi deosebite:

*Că și azi mai sunt dator și la oameni, și la popa pentru înmormântare, și-s cu copilașii flămânzi, și-s fără o palmă de loc, și-s stors de vlagă, și muncesc până-mi sar ochii, și n-ajung să-mi hrănesc copiii...* (LIVIU REBREANU)

*Și dacă-i vinovat cineva [...] atunci viața asta blăstămată-i de vină, că m-o sucit și m-o stors de vlagă [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

*Nepotilită, fosta lui tovarășă de cafeluță și de isprăvi, se hotărâse să stoarcă de vlagă toți bărbații din mahala [...]* (G. M. ZAMFIRESCU)

**A-și stoarce creierii** (sau **creierul, mintea**) (Fam.) = A se gândi intens pentru a găsi o

soluție (pentru a ieși dintr-o dificultate, pentru a rezolva ceva dificil etc.):

*Și Ana porni îndată spre Glanetașu, cu sufletul greu, cu trupul zdrobit. Mintea-i era stoarsă ca un burete uscat. Nicio nădejde, dar nici neîncredere.* (LIVIU REBREANU)

*Îl vezi pe unul că-și stoarce creierii făcând calcule peste calcule, că după aia rupe totul și n-ai curiozitatea să te interesezi măcar dacă n-a înnebunit?! (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)*

*Câtă strădanie își dau „amicii” noștri în a-și stoarce creierii pentru a găsi cum să ne facă viața mai „agitată”!* (ANA NOVAC)

**A(-i) stoarce** (cuiva) **(un râu de, câteva) lacrimi** (sau, rar, **o lacrimă, plâns**) = A face (pe cineva) să plângă:

*Pomelnicul copiilor iubiți stoarse lacrimi preotesei, fiindcă sunt atât de împărățiați în lumea mare și n-a avut noroc să-i mai vadă măcar o dată împreună [...]* (LIVIU REBREANU)

*Să-și uite de sclavie cu toții împreună! De lanțul care-adesă atâta plâns le-a stors.* (AL. MACEDONSKI)

## STOFĂ

**A avea stofă (de...)** = A avea calități deosebite (într-un anumit domeniu):

*Nu avem acele bariere de examene, diplome și titluri. Care are stofă de conducător răzbește aci la sigur.* (JEAN BART)

– *Când îți spun eu că asta are stofă, tu nu mă crezi! Te joacă pe degete, ca pe fraieri, și tu-nghiți!* (EUGEN BARBU)

*Nu avea stofă de lider, asta îi era limpede lui Paulică [...]* (CRISTIAN TEODORESCU)

## STOMAC

**A avea stomac de struț.** v. **struț.**

**A avea stomacul deranjat** = A avea diaree:

*C-avea stomacul deranjat, când a plecat cu elicopterul aseară.* (DANIEL BĂNULESCU)

*Seara și toată noaptea îi fusese rău, vomase, stomacul era și mai deranjat, mai mult simțea o greutate în dreapta.* (LUCIA DĂRĂMUȘ)

**A i se întoarce mațele** (sau **stomacul**) **pe dos**.  
v. **întoarce**.

**A nu avea** (pe cineva) **la stomac** (sau **la pipotă**).  
v. **avea**.

**A-și încărca stomacul cu...**v. **încărca**.

**A-și pune stomacul la cale** (Fam.) = A-și potoli foamea, a mânca:

*Știubei și tovarășii săi își puneau provizoriu stomahurile la cale.* (CEZAR PETRESCU)

*Am primit cu încântare. Iar încântarea mea nu se datora dorinței de a-mi pune stomacul la cale [...]* (GABRIEL CHIFU)

**Pe stomacul gol** = Înainte de a fi mâncat ceva:

*Uneori, cu leacuri băbești, recomandate de vreo doftoroaie: jinars amestecat cu miere, din care bea două linguri mari în fiecare dimineață, pe stomacul gol.* (MARTA PETREU)

## STOP

**A fi pe stop** (Fam.) = A fi la ciclu:

*Care sunt motivele pentru care femeile nu ar trebui să intre în apă când sunt pe stop?* (<https://forum.softpedia.com/>)

**A se lăsa** (sau **a se pune**) **stopul** (Fam.) = A se opri circulația într-un sens prin apariția luminii roșii la semafor:

*Și-a luat sabia de lemn, pușca și dopul/ Și s-a suit repede în căruță./ Ca să treacă până nu se lasă stopul [...]* (CAMIL PETRESCU)

## STRACHINĂ

**A cădea** (sau **a se băga**, **a se lovi**, **a pica**, **a se potrivi**) **ca musca-n lapte** sau **ca musca-n strachină**. v. **muscă**.

**A călca în străchini** (a călca în străchini verzi sau **a umbla după străchini verzi**) (Fam.) = **a**  
A avea (sau a umbla după) aventuri amoroase:

*– E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umblă, calcă-n străchini.* (BARBU DELAVRANCEA)

*S-o vezi, să n-o crezi./ Vorniceasa noastră calcă-n străchini verzi!* (VASILE ALECSANDRI)

**b)** A umbla neatent, cu stângăcie:

*Nu știu cum faci, dar mereu calci în străchini, îi zise cumnată-sa.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Când are să afle cum călcați în străchini voi p-acilea, cum dați cu bâta-n baltă, cum, în loc să astupați gropile rușinoase ale trecutului glorios, le adânciți într-un mod subiectivist, sectarist.* (ION D. SÎRBU)

**A lua** (sau **a prinde**, **a ridica pe cineva**) **ca din strachină** (sau **ca din oală**). v. **lua**.

**A mânca dintr-o strachină** (cu cineva) (Fam.) = A fi de aceeași vârstă sau de aceeași condiție socială (cu cineva):

*S-au mârâit între ei, dar au mâncat dintr-o strachină cât a trăit Tito, titoporul, cum îl poreclisem noi câțiva ani, stalinul balcanic...* (CONSTANTIN BANU)

**A vedea alb în strachină** = A spera într-o reușită materială, într-o îmbogățire:

*Credea c-o să vadă și el alb în strachină.*

## STRADĂ

**A arunca** (sau **a azvârli**) **pe cineva în stradă** = **a**  
**a)** A da pe cineva afară din (propria lui) casă:

[...] *numai absența din țară a capului familiei făcuse să nu fiu azvârlit în stradă sau, și mai mult, la Școala specială nr. 2!* (EMIL MLADIN)

**b)** A lua cuiva tot ce are.

**A bate străzile** = A umbla în neștire; (pex) a pierde timpul:

*Și când nu te-așteptai, odată te pomeneai cu ea că dispăre. Și Ivona, iar cu telefoanele, și iar*

bate străzile și întreabă-n dreapta-n stânga...  
(GABRIELA ADAMEȘTEANU)

*O lecție, da, i-ar fi dat-o, l-ar fi certat  
părintește că bate străzile noaptea [...]* (VAL  
CONDURACHE)

### STRAJĂ

**A fi** (sau **a sta**, **a rămâne**) **de strajă** ori **a ține**  
(sau **a face**) **strajă** (ori, rar, **straja**, **straje**) = A  
păzi, a pândi:

– *Să zică, că o fost de față! El era de  
strajă când o fo' Horea la Împăratu'!* (TITUS  
POPOVICI)

– *Eu și cu domnia sa Lixandru stăm  
strajă aici [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

*În sfârșit, durai-vurai, seara vine, fata se  
culcă și Arap-Alb se pune de strajă chiar la ușa ei,  
iară ceilalți se înșiră tot câte unul-unul până la  
poartă, după poruncă.* (ION CREANGĂ)

*Și cum ajunge la poarta raiului, din afară,  
se și pune acolo de strajă și stă neadormit zi și  
noapte, tot întruna, fără să se clinească din loc.*  
(IDEM)

*Acu a doua noapte cel mijlociu era să  
stea de strajă.* (MIHAI EMINESCU)

**A ține strajă** (Înv.) = A străjui, a veghea:

*Sus în brazii de pe dealuri,/ Luna  
blândă ține strajă.* (MIHAI EMINESCU)

*Suflete, privește bine și de-acuma ține  
strajă,/ Căci coboară înserarea și ne bate-n față  
vântul.* (ION PILLAT)

**A-și pune strajă gurii** (sau **ochilor**) (Pop.) = A-și  
înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi):

*Drept aceea nu voi pune strajă gurii  
mele, ci voi vorbi întru deznădejdea duhului meu  
și mă voi plânge întru amărăciunea inimii mele.*  
(BIBLIA)

*Retează-mi mâna dreaptă/ Și pune-mi  
strajă gurii [...]* (ION MINULESCU)

*Radu... ș-a pus strajă ochilor și s-a  
dezbărat de năravul lui.* (AL. VLAHUȚĂ)

**Foaie de strajă** = Prima foaie nescrisă a unei cărți:

*Deschizând foaia de strajă a primului  
tom, am dat de versuri scrise cu creionul.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

### STRAT

**(A fi, a pune) în** (sau **la**) **strat de moarte** = (A  
fi) în agonie:

*Jos trântitu-m-a./ La strat de moarte  
pusu-m-a.* (ȘEZĂTOAREA, II)

### STRĂMUTA

**A (stră)muta** (sau **a strămba**, **a drege**) **cuiva  
fălcile**. v. **falcă**.

**A se strămuta de aici** (sau **din viață**) = A muri:

*O mângâiere tot va rămâne în durerea  
voastră, că s-a strămutat de aici fără zbucium și  
îndelungă tortură.* (I. L. CARAGIALE)

**A-și strămuta fălcile** = A căsca mult, tare, mereu:

*[...] iar pentru mine, toate aceste  
suspinați mă fac să casc pân' îmi strămut  
fălcile...* (VASILE ALECSANDRI)

*Unui planton, care căsca de-și strămuta  
fălcile pe-o bancă întinsă lângă ușa nu mai știu  
cărui comandament superior, i s-a făcut milă de  
dânsul sau i-a căzut, taman la țanc, ca să-l  
distreze.* (N. D. COCEA)

### STRĂPUNGE

**A străpunge frontul** (sau **prima linie**) = A  
distruge într-un anumit loc linia de apărare a  
inamicului și a pătrunde dincolo de această linie:

*Cealaltă parte a armatei ruse trebuia  
să-și coordoneze acțiunile cu Armata I română  
în scopul de a străpunge frontul [...]* (VARTAN  
ARACHELIAN)

*Inamicul a reușit să străpungă prima  
linie, dar a fost angajat într-o încleștare crâncenă  
de către linia a doua a cavaleriei grele.* (FLORIN  
CONSTANTINIU)

## STRÂMB, -Ă

**A (se) jura strâmb** = A comite sperjur, a depune mărturie mincinoasă:

*Era odată un om bogat care făcea numai rele la cei din satul său: le lua pământul cu nedrept, îi înjura, îi bătea, jura strâmb și cu toții se avea rău. (POP.)*

*Nu jura... ca Țiganii. Nu jura strâmb, femeie! Te aude Dumnezeu. (AURA CHRISTI)*

*A jura strâmb este un păcat capital, care atrage pedeapsa lui Dumnezeu, legarea persoanei respective, a sufletului acesteia de forțele infernale. (ALEXANDRU OFRIM)*

**A avea gura strâmbă** = A spune minciuni:

*Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,/ Toți se scurseră aicea și formează patrioții,/ Încât fonții și flecarii, găgăuții și gușății,/ Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații". (MIHAI EMINESCU)*

**A călca strâmb** = **a**) A avea o comportare incorectă, imorală; a aluneca pe o cale greșită:

*O zodie va călca strâmb la locul de muncă. (<https://www.capital.ro/>)*

**b)** (Fam.) A comite infidelități conjugale:

*Dar când muierea începe să calce strâmb și o simte bărbatul, inima lui arde, știi, ca peștele pe cărbuni. (NICOLAE FILIMON)*

*Căci pe vremile acelea nu se pomenea ca vro femeie să calce strâmb. (P. ISPIRESCU)*

**A înghiți strâmb** (sau rău). v. **înghiți**.

**A lua cu strâmbul** (Înv.) = A lua prin înșelătorie sau cu forța:

*[...] cei bogați vor face mincinoși pre cei săraci și vor lua cu strâmbul de la săraci. (ION GHEȚIE, ALEXANDRU MAREȘ)*

**A privi** (sau **a se uita**) **strâmb** = A privi (sau a se uita) cu ciudă, urât, dușmănos; a nu privi cu ochi buni:

*Honig îl privi strâmb, iar Redniczek ar fi avut mare poftă să-l înjure pentru că i-a stricat somnul [...]. (MIRCEA STREINUL)*

*Pe Zamfir nu-l sucea Safta, nici nu-l învătea, dar bodogănea, se strâmba ori se uita strâmb când vreun lucru nu era la locul lui ori când ceva se făcea anapoda [...]. (IOAN SLAVICI)*

*Tom se uită strâmb la el. Nu-i plăcea când prietenul său vorbea în dodii. (ADRIAN MIHĂLȚIANU)*

**A pune** (sau **a băga**) **strâmbe** (cuiva) (Arg.) = A șicana pe cineva; a interveni în defavoarea cuiva:

*Director PSD de institut, acuzat că pune strâmbe spitalului la București. (<http://www.ziarelive.ro/>)*

*Nici măcar ca să studiez mapa mea, pe a lui Leo Ștefăneț sau pe a lui Constantin, alt coleg al meu de la cenaclu care îmi vorbea tot timpul în papainoage și îmi băga strâmbe la fiecare pas [...]. (DUMITRU CRUDU)*

*Bagă strâmbe la tăntălăi și tămâiere unde trebuie. (GEORGE COLPIT)*

**A râde** (sau **a surâde**, **a zâmbi**) **strâmb** = A râde (sau a surâde, a zâmbi) forțat, în silă, nesincer:

*Riguros istorică, această istorioară trăsniță m-a făcut să râd destul de strâmb și să prind dragoste bruscă pentru litera împotriva căreia s-au luat măsuri administrative. (ANA BLANDIANA)*

*Râde strâmb, se clatină și se bate cu palmele peste coapse. (MIHAI MĂNIUȚIU)*

**A ședea strâmb și a judeca** (sau **a vorbi**, **a grăi**) **drept** = A discuta cu franchețe:

*Să ședem strâmb și să judecăm drept. (AL. ODOBESCU)*

*Să stăm strâmb, dar să vorbim drept, d-le Athanasiade, zise răposatul Bosie, în cursul pledoariei lui [...]. (C. ȚICU-ȘTEFĂNESCU)*

**A trăi cu strâmbul** (Reg.) = A face nedreptăți:

*Când se naște un copil și pică pe mâna dreaptă, toată viața lui va fi cu dreptate, iar dacă pică pe mâna stângă, va trăi numai cu strâmbul. (SIMION FLOREA MARIAN)*

## STRÂMBA

**A-și strâmba gâtul** (sau **a i se strâmba cuiva gâtul**) = A privi într-o parte sau înapoi după cineva

sau ceva întorcând (și menținând), îndelung ori repetat, capul, cu gâtul într-o poziție forțată, incomodă etc.:

*În tinerețe, când știa că trebuie să se întoarcă acasă Urcan, n-avea un pic de astâmpăr, se uita în calea lui până i se strâmba gâtul.* (PAVEL DAN)

**A strâmba cuiva gâtul** = A suci cuiva gâtul:

– *Bine, lupul meu flămând. Uite mi-ai strâmbat gâtul.* (GH. JURCĂ)

**A strâmba cuiva fălcile** (Reg.) = A bate pe cineva foarte tare, lovindu-l peste obraz; a-i muta cuiva fălcile (din loc):

*Ia auzi-l, mai degrabă i-ai putea strâmba fălcile decât vorba!* (ION CREANGĂ)

**A strâmba** (sau **a cârni**) **din nas** (sau **din buze**) sau (rar) **a-și cârni nasul**. v. **nas**.

**A vorbi până i se strâmbă gura la ceafă** = A vorbi mult și fără rost:

*A vorbi până ți s-a strâmba gura la ceafă.* (IULIU A. ZANNE)

**A strâmba limba** (sau **gura**) (la cineva) (Pop.) = A scoate limba la cineva:

*Dar prințesa a scos limba, s-a strâmbat răutăcioasă spre melcul Leodor și apoi a fugit în palat.* (ANASTASIA POPA)

**A se strâmba de răs** = A face mare haz; (fam.) a se prăpădi de răs:

*Un înot cam câinesc, de toată frumusețea, se uita lumea de primprejur și se strâmba de răs, dar totuși înot.* (BIANCA BALOTĂ)

*Începu să lovească cu toată puterea pe bătrână în cap, dar, cu fiecare lovitură, răsul și șoaptele în dormitor se auzeau mai tare, iar baba se strâmba de răs...* (ION MÂNZAT)

**A se strâmba moartea** (la cineva) (Reg.) = A muri:

*Atunci s-o strâmbat odată moartea, cum n-o mai făcut iè de multă vreme.* (PAMFIL BILȚIU)

## STRÂMT, -Ă

**A fi strâmt la minte** (sau **a avea mintea strâmtă**) = A fi lipsit de inteligență:

*„Bietul Costică! își zise în cele din urmă bătrânul. Băiat bun, păcat că-i strâmt la minte, cum a fost de când știu și-l iubesc!”* (LIVIU REBREANU)

*Sunt oameni cu mintea strâmtă, care se văd în toate împrejurările pe sine și numai pe sine, trăiesc numai în prezent și numai pentru prezent [...]* (IOAN SLAVICI)

*Sturdza era o fire dreaptă și cinstită, un barbat iubitor de țară, care nu știa ce este lăcomia de bani, dar strâmt la minte [...]* (RADU ROSETTI)

**A prinde** (pe cineva) **la strâmt** (Fam.) = **a**) A profita de faptul că cineva se află într-un loc strâmt:

*Eu mi-am dat drumul pe scară la vale, să-l prind acolo, la strâmtoare.* (ION LĂNCRĂNAN)

**b**) A profita de faptul că cineva se află în (mare) dificultate; a profita de ocazie:

*Să vedeți numai ce mi-a povestit secătura cea bătrână de Simon Wheeler când m-a prins la strâmt într-un colț din cârciuma minorilor de la Anghel.* (I. L. CARAGIALE)

*Blumenberg abuzează de spiritul d-sale, prinzându-mă la strâmt, d-sa, care poartă un nume de fizionomie germană [...]* (CAIETE CRITICE, 9-12, 2004)

*„Îl prind eu o dată la strâmtoare și pe păduchele ăsta!”* (ION LĂNCRĂNAN)

**A fi** (sau, înv., **a aduce**) **la largul cuiva și la strâmtul altcuiva** = **a**) A se găsi (sau a ajunge) într-o situație avantajoasă, profitând de situația dezavantajoasă în care se află (sau a ajuns) altcineva:

– *Hei, acolo era largul meu și strâmtul tău – de-acu ești prea bun la D-zeu și nu te lasă să te mănânc!* (MIHAI EMINESCU)

*Acum e la largul ei și la strâmtul meu.* (I. C. HINȚESCU)



b) A-și lua libertăți excesive, deranjând pe cineva.

### STRÂNGE

**A (se) strânge de pe drumuri** sau **(pe) acasă** =

a) A nu mai fi (sau a face să nu mai fie) hoinar, stabilindu-se (sau stabilindu-l) într-un loc; a sta (sau a face să stea) acasă:

*Iar când intrară în strada Occidentului, unde aveau o odaie cu chirie, o luă de mână ca pe un copil rău și dezământat, pe care mă-sa îl strânge acasă de pe drumuri.* (LIVIU REBREANU)

*Femeia lui Dumnezeu, care mă strânge de pe drumuri și câteodată de prin școlile aieste înalte de băutură.* (EUGEN LOVINESCU)

b) A (se) face om așezat; a-și (sau a-i) face o situație (materială) bună:

*Și întorcându-se la palaturile tatălui său, socotea că acum s-a sfârșit; are să se strângă de pe drumuri.* (P. ISPIRESCU)

*Roșia lui Triloiu o fi ea vicleană, dar nici noi nu suntem strânși de pe drumuri.* (PAVEL DAN)

*Ea n-a ajuns, oricum și cum,/ Să-și strângă nora de pe drum.* (G. COȘBUC)

**A (se) strânge în jurul cuiva** = A (se) mobiliza la ceva:

– *Cred că în această privință Golopenția semăna cu Gusti, căci Gusti avea darul de a strânge în jurul lui oameni [...]* (ANTON GOLOPENȚIA)

*Acesta fiind Nicolae Iorga, era firesc să strângă în jurul său elevi, admiratori, ciraci, care au luat numele de „iorghiști”.* (VALERIU RÂPEANU)

**A i se strânge** (sau **a ajunge**) **funia la par** = A ajunge într-o situație dificilă, când nu mai poate face cum vrea:

*Cum funia se apropie de par, Felix a considerat că trebuie să-și pregătească ieșirea din scena politică pregătindu-și un fundal eroic, cu accente de vitejie.* (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 18, 2007)

**A i se strânge** (sau **a-i strânge cuiva**) **inima** (sau, rar, **sufletul**) = A simți (sau a face pe cineva să simtă) neliniște, îngrijorare, emoție (foarte) puternică etc.:

*Duminică, după ce clopotele sunară ieșirea din biserică, Titu se repezi la preotul Belciug să-i ceară trăsura pentru deseară. Intrând în ogradă, inima i se strânse puțin.* (LIVIU REBREANU)

*Inima lui Națl se strânse și mintea lui se luminează deodată, parcă toată noaptea ar fi dormit și n-ar fi văzut băutura cu ochii lui.* (IOAN SLAVICI)

**A se strânge** (sau **a se aduna**) **lumea ca la moși. v. moș.**

**A strânge** (cineva) **oaste** (sau **oștire, armată** etc.) = A (se) mobiliza:

*Deci au și purces Ștefan vodă în sus, pe la Cernăuți și pe la Hotin, și au strâns oaste feluri de feluri de oameni, și au purces în jos.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

*Dincoace de Milcov, aflând de neprieteneasca primire ce au să facă moldovenii frățâne-său, Alexandru Vodă își strânse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova, în întâmpinarea lui Pătru.* (AL. ODOBESCU)

**A strânge** (pe cineva) **cu ușa** (sau **în balamale, în clește, în chingi, în frâu** etc.) = A sili; (pex.) a lua pe cineva din scurt:

*Acasă vorbea scurt, tăios, având aerul că dă mereu porunci. Când era strâns cu ușa și trebuia să o țină mai lung, începea totdeauna cu: „apoi, dacă-i vorba... apoi”...* (PAVEL DAN)

*Strâns cu ușa, mă apropiai, dar numai Dumnezeu știe cum mi se bătea inima.* (NICOLAE GANE)

– *Lasă martorul, femeie. Datoria mea e să strâng în chingi pe cei doi.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Și așa, strâns cu ușa de întrebări, popa sfârși prin a le arăta oamenilor grămada de porumb care-i umplea buzunarul [...]* (PANAIT ISTRATI)

**A strânge** (pe cineva) **de grumaz** (Înv.) = A sugruma:

*Ungurul întinde și el mâna slobodă, pesemne vrea să-l apuce și el de grumaz, dar nu ajunge. (OVIDIU BÎRLEA)*

*Nu băga mâna în foc, nu sta în ger dezbrăcat, nu-l strânge de grumaz pe vecinul, chiar dacă merită. (<http://www.informatia-zilei.ro/>)*

**A strânge** (pe cineva) **de gușă, a se strânge de gât** (Reg.) = a) A (se) sugruma:

*Nemaiputând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mișcare. Hangiul se-ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare [...] (I. L. CARAGIALE)*

b) A nemulțumi, a supăra (pe cineva):

*Ah, cum i-ar mai strânge de gât, să-i facă să sufere, cum le-ar mai înfășura eșarfa în jurul gâtului puternic [...] (DANIELA RAȚIU)*

**A strânge** (pe cineva) **în spate** (sau **de, între umeri**) (**de frică** ori **de frig**) = A se înfiora de frig sau de frică:

*De-abia mi-i lua pe Gerilă de ȗluc și l-îi purta cu nasul pe la soare, doar s-a încălzi cătuși decât și n-a mai clănțâni atâta din măsele, ca un cocostârc de cei bătrâncioși, că parcă mă strânge în spate când îl văd așa. (ION CREANGĂ)*

*Dar când știa că are să dea peste Ivan, i se tăiau picioarele și-o strângea în spate de frică. (IDEM)*

**A strânge bani albi pentru zile negre.** v. **ban.**

**A strânge cercul în jurul cuiva** = A înconjura pe cineva (limitându-i libertatea de acțiune):

*Nimeni nu e perfect, iar Vili chiar crede că au noroc că mai pot să-i viziteze și pe ei, pentru că simte că se cam strânge cercul. (VASILE BAGHIU)*

*Ca și Rákóczy, Matei Basarab, secondat de Gheorghe Ștefan, a intrat în legătură cu regele polon, din dorința de a strânge cercul în jurul lui Vasile Lupu. (PETRONEL ZAHARIUC)*

**A strânge cureaua** (Pfm.) = a) A răbda de foame:

*Întreaga comună se revoltase atunci când primarul, Teodor Cotuna, le-a spus ȗăranilor, în batjocură: „Mâncați prune și castraveți, ca să puteți strânge cureaua”. (CICERONE IONIȚOIU, FLORIN ȘTEFĂNESCU)*

b) A face economii (limitându-se la un trai mai modest):

*În pofida îndemnului unui înalt funcționar cam cretinoid ce avea, colac peste pupăză, și un cap pătrat – îndemnul de a strânge cureaua în plină tranziție, în miezul unei perioade dificile pentru întregul popor; (AURA CHRISTI)*

*De fiecare dată când se constată o reducere a rezultatelor se strânge cureaua și lucrurile se ameliorează pentru scurt timp. (TRIBUNA ECONOMICĂ, nr. 35, 1999)*

**A strânge de bani** (pe cineva) (Îvr.) = A stoarce:

*Acesta s-au arătat „foarte maestru a strânge bani, îngreund și dăjdiile raialelor”. (TEODOR NICOARĂ)*

**A strânge de gât pe cineva** = A sugruma:

*– Mumei nu știu ce i-au făcut... și-au strâns-o de gât cu ștergarul... (BARBU DELAVRANCEA)*

*Și din dragostea cea mare de mai dinioarea, îmi venea acum să le strâng de gât, nu altăceva. (ION CREANGĂ)*

*Atunci, bietul Tudorache a-nceput să cânte și să joace, și pe urmă s-a repezit să strângă de gât pe unul dintre camarazi, crezându-l că este amanta lui care-l trădează. (I. L. CARAGIALE)*

**A strânge din ochi** = A împreuna cu putere pleoapele în semn de ciudă, de necaz etc. sau din cauza unei senzații de jenă fizică:

*Apoi, strângând ochii silit și tare, a înecat visul său în întuneric – n-a mai văzut nimic [...] (MIHAI EMINESCU)*

**A strânge din toate părțile** (Rar) = A încolți:

*Și pe toți aceia pe care i-ai urât, da, îi voi strânge împotriva ta din toate părțile, îți voi*

*dezveli goliciunea înaintea lor și îți vor vedea toată goliciunea.* (BIBLIA)

**A strânge din umeri** = A-și exprima nedumerirea, nepăsarea, disprețul, nemulțumirea etc. (cu apropierea umerilor printr-o mișcare orientată în sus):

*La aceste vorbe, țărani ceialți au început a strânge din umeri, a se uita lung unul la altul și a zice [...] (ION CREANGĂ)*

*Iar când a dat cu ochii de mire, pe loc a încremenit, dar mai pe urmă, strângând ea din umere, a zis în inima sa: „Dacă așa au vrut cu mine părinții și Dumnezeu, apoi așa să rămâie”.* (IDEM)

*Radu strânse din umeri.* (CEZAR PETRESCU)

*Teofil Steriu n-a răspuns nici da, nici ba. A strâns numai din umerii imenși.* (IDEM)

**A strânge masa.** v. **masă**.

**A strânge patul** (sau, reg., **așternutul, țealele**) = A aduna de pe pat și a pune în ordine, a face patul:

*Strânge patul. – V-am deranjat, sigur, v-am deranjat.* (MARIA BANUȘ)

*La geamul deschis, o figură necunoscută strânge așternutul aerisit.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A strânge pe cineva în brațe** (sau **la piept** etc.) = A îmbrățișa pe cineva cu dragoste sau a înșfăca pe cineva cu putere pentru a-i zdrobi corpul:

*Crăiasa-n veselia ei/ Cu grabă se-nvoiește:/ „Mă strângi la piept și-atâta ce-i?”/ Și pieptul Anei crește.* (G. COȘBUC)

*Atunci strânse pe zmeu în brațe, îl ridică în sus, și când îl lăsă în jos, îl băgă până în genunchi în pământ.* (P. ISPIRESCU)

*Vis frumos avut-am noaptea. A venit un zburător/ Și, strângându-l tare-n brațe, era mai ca să-l omor.* (MIHAI EMINESCU)

**A strânge șurubul** (sau **șuruburile**). v. **șurub**.

**A(-i sau -și) strânge (cuiva sau cu cineva) mâna** (ori **mâinile**) sau **a se strânge de mână** = A(-și) întinde mâna dreaptă (sau mâinile) și a (se) prinde (puternic) (de) mâna dreaptă (ori mâinile) cuiva, în

semn de salut (la întâlnire sau la despărțire), de afecțiune, de prietenie, de recunoștință, pentru a felicita sau pentru a-și exprima compasiunea etc.:

*– Da, știu, făcu tata, strângându-i mâna, știu: Anica ne-așteaptă cu nerăbdare...* (PANAIT ISTRATI)

*Când ne despărțim, Țăpuș îmi strânge mâna cu recunoștință și mă trage misterios spre el.* (ION MINULESCU)

*Încântat peste fire, colonelul strânge cu profuziune mâna lui Moș Teacă și-i ordonă să dea soldaților ca recompensă câte două rații.* (ANTON BACALBAȘA)

**A(-și) strânge buzele (pungă)** sau **a strânge din buze** = A-și încleșta și a-și încreți buzele în semn de nemulțumire, de dispreț, de neîncredere etc.:

*Doamna Herdelea tăcea, zdrobită de emoție, cu ochii umezi, strângând buzele pungă ca să n-o podidească plânsul, iar Ghighi, una-două, se repezea la Laura și o acoperea de sărutări...* (LIVIU REBREANU)

*Doamna Herdelea cu Ghighi, auzindu-l, ieșiră din salon. Lendvay, foarte reverențios, le întâmpină cu complimente la care însă, fiind spuse pe ungurește, dăscălița nu răspunse, ci se mulțumi să strângă din buze, cu o înfățișare jignită, încât Herdelea se grăbi să observe, ca să nu se supere avocatul [...]* (IDEM)

**A(-și) strânge rândurile** = A se replia; (pex.) a forma o masă omogenă, întărindu-și forțele (fizice sau morale):

*Într-adevăr, am simțit cum mulțimea își strânge rândurile, adunându-se în spatele meu, în spirit de susținere, de solidaritate.* (GH. VÎRTOSU)

*A strânge rândurile în jurul Conducătorului: acesta devenise laitmotivul războiului propagandistic împotriva populației României.* (VLADIMIR TISMĂNEANU)

**A-l strânge Dumnezeu** (sau **moartea**) **pe cineva** = A muri:

*– Mi-am luat congrua [(Trs.; înv) venit minim pe care trebuia să-l aibă orice angajat al bisericii] pe șase luni și am venit, că tot mi-era frică să nu mă strângă Dumnezeu și să nu mai*

*apuc să văd și eu țara noastră! zise Belciug cu surâsul lui sfios și cu o mare bucurie în toată înfățișarea. (LIVIU REBREANU)*

*În curând însă și drăgălășiile lui i se părură un îndemn plin de durere, făcând-o să-și zică desperată: „Barem de ne-ar strânge Dumnezeu pe amândoi deodată!” (IDEM)*

*De abia aștepta să-și vadă feciorii, doară l-a strânge Dumnezeu din lume, că nici vedea, numai ca printr-o sită deasă, nici auzea, nici putea mânca, nici bea, nici dormi, fără era mai mult mort decât viu. (I. POP-RETEGANUL)*

**A-l strânge** (pe cineva) **opinca** (sau **carâmbul**, **cureaua** etc.) (Pop.) = A avea un necaz:

*Primind scrisoarea cumnatului său, el începu să zâmbească. Unde l-o fi strângând opinca de-i este așa de grabă?! (IOAN SLAVICI)*

**A-și strânge gura** (Pfm.) = A se reține (să vorbească); a tăcea din gură:

*Putin își strânge gura într-un rictus. Nu răspunde la întrebare, ci continuă lista de revendicări [...] (PAVEL CORUȚ)*

**A-și strânge lioarba** (sau **buzișoarele**) **acasă** = A tăcea:

*[...] dacă ar ști el, ticăitul, unde am pornit astă noapte, și-ar strânge lioarba acasă. (ION CREANGĂ)*

*Ia mai bine ogoiește-te oleacă și mai strânge-ți buzișoarele acasă. (IDEM)*

**A-și strânge pumnii** = A-și încheșta pumnii în semn de mânie (reținută):

*Cu vuiet s-a izbit un pas/ De spaimă-n lături și-a rămas/ Cu pumnii strânși, fără de glas./ Ca un pierdut. (G. COȘBUC)*

*George-n munte pumnii își strânge,/ Buza cruntă-n dinți o mușcă/ Și de multă ciudă plânge. (IDEM)*

**Mai strânge-ți coada** (Fam.) = Nu te amesteca în treburi care nu te privesc:

*Mai strânge-ți coada. (Nu te amesteca în toate). (IULIU A. ZANNE)*

## **STRÂNS, -Ă**

**A avea mâna strânsă** (sau **scurtă**) sau **a fi strâns de mână** = A fi zgârcit:

*Europa lua înfățișarea unui cămătar, care stă aci cu mâna larg întinsă, aci cu mâna strânsă la cererile de împrumut [...] (CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU)*

*A avea mână strânsă. (IULIU A. ZANNE)*

**(A fi) cu inima strânsă** (ori **cu inimile strânse**) (sau **cu sufletul strâns**) = (A fi) stăpânit de o emoție puternică, de o stare de tensiune nervoasă, de neliniște etc.:

*Însă îngrijorarea îmi dădu târcoale până când ajunse în inimă. „Cine știe de ce întârzie...”, am murmurat privind cu inima strânsă la drumul pe unde plecase. (GH. VÎRTOSU)*

*La mica haltă a Nicolinei, stăteau cu inimile strânse prietenii Franței, în așteptarea supremă a despărțirii. (EUGEN LOVINESCU)*

*Alerga pe stradă – de fapt era doar un fel de-a spune – cu capul în jos, cu mâinile și picioarele bălăbănindu-se, cu sufletul strâns tot într-un singur punct dureros. (CAMELIA CAVADIA)*

## **STREĂȘINĂ**

**A-și pune** sau **a(-și) duce mâna** (sau **palma**) **streășină** (sau **pe, peste**) **ochi** (ori **frunte**) sau **deasupra ochilor** sau (**a se uita, a sta** etc.) **cu mâna streășină** (**la** sau **peste ochi, deasupra ochilor** sau **sprâncenelor**) ori **a-și face streășină la ochi cu palma** = A-și propti muchia palmei deasupra sprâncenelor ca o apărătoare împotriva soarelui sau pentru a vedea mai bine:

*Mama lui Adrian făcu mâna streășină deasupra ochilor și plânse în tăcere. (PANAIT ISTRATI)*

*Copiii îl căutau cu mâna streășină la ochi, cu degetul celeilalte întins. (IONEL TEODOREANU)*

*Priveau în depărtare, cu mâna streășină la ochi. (PETRE BARBU)*

*S-a ridicat în șezut cu mâna streășină deasupra ochilor, încercând să își recapete vederea. (BOGDAN RĂILEANU)*

## STRECHE

**A da strechea în cineva sau a lovi** (ori **a apuca, a împinge pe cineva strechea**) sau **a fugi ca (apucat) de streche = a** (D. animale) A fi atacat de streche; a da semne de neliniște, a fugi orbește, fără motiv aparent:

*Când noroc de la Dumnezeu, iaca o vacă, pe care o pălise strechea, cât pe ce era să deie peste dânsul să-l zdrobească. (ION CREANGĂ)*

**b)** (D. oameni) A se purta ciudat, dând semne de neliniște, de agitație nemotivată; (pex.) a înnebuni:

*Să juri că a lovit strechia pe tot satul... Ian privește cum se-ntrec... (VASILE ALECSANDRI)*

*A dat strechia în ei. (I. C. HINȚESCU)*

*– Zi ! Zi! Făcea nevasta gunoierului, ca apucată de streche. (EUGEN BARBU)*

*Dăduse în el strechea, dacă pot să spun așa, cu fereală oarecum, pentru că e, totuși, tatăl meu, dar – cum să spun? – chiar așa se și întâmplase. (MIHAIL GĂLĂȚANU)*

## STRICA

**A i (se) strica cuiva capul** (sau **mintea**) sau **a (se) strica de** (sau **la) cap** = A-și pierde sau a face să-și piardă judecata:

*[...] cu cine vorbi, spunea taica, copilul ăsta s-a stricat la cap. (SORIN TITEL)*

*Te-ai stricat la cap, ori ce-i cu tine?! (IDEM)*

*Frățioare, îți plimb turiștii pe unde vrei tu pe Ferentari – dar poze să faci nu merge, doar nu m-am stricat de cap. (ADRIAN ȘCHIOP)*

**A i se strica cuiva inima** = A se mâhni; a îndepune pe cineva:

*Dar, nevoind a le strica inima, nu le spune nici da, nici ba, ci le dă răspuns ca să rămâie peste noapte acolo, și până mâine dimineată s-a mai gândi el ce trebuie să facă... (ION CREANGĂ)*

*Caterina o văzu galeșă și o apostrofă: – Ia nu-ți mai strica inima, tocmai azi! (PANAIT ISTRATI)*

**A se strica** (cu cineva) (Arg.) = A rupe legăturile de prietenie sau de dragoste (cu cineva):

*[...] dacă îl întrebi asemenea lucruri, el răspunde: „Nu știu, n-am văzut, am atâtea și atâtea turme în răspunderea mea și nu mă pot strica cu oamenii”. (IOAN SLAVICI)*

**A se strica căruța la mijlocul drumului** = A întâmpina piedici când ești încă departe de țintă:

*– Bun ajuns, om bun! Așă-i că s-a stricat drumul în mijlocul căruței? (ION CREANGĂ)*

**A se strica de răs** = A râde foarte tare, a face mare haz de cineva sau de ceva:

*[...] și în vârtejul cela, răsturna tărâbi și toate cele în toate părțile, de-ți venea să te strici de răs de iznoavele lui Ivan. (ION CREANGĂ)*

*M-am stricat de răs când am citit în presă că numitul preparator fizic „știe tot” despre reprezentativa Spaniei, idee în care pentru Contranici nu mai există secrete înaintea partidei. (HORIA ALEXANDRESCU)*

**A strica** (sau **a împuți) brânza** (cu cineva) = A rupe prietenia (cu cineva):

*Brânza s-a împuțit de mult, iar acest onctuos oportunist este cu ai lui... (<http://m.b1.ro/>)*

*Dinamo nu a avut rezultate; când Ion a ajuns președinte la Rapid s-a împuțit brânza și acolo. (<https://www.gsp.ro/>)*

**A strica căruța** (sau **sita, calimera cu cineva**) (Fam.) = A rupe relațiile de prietenie sau de colaborare:

*Vezi, îl amenință bătrânul, n-o lua razna, că iar stricăm căruța. (FĂNUȘ NEAGU)*

*A, dacă ai fi de o teapă cu mine, s-ar strica calimera. Ți-aș face un carambol să mă ții minte. (ION VINEA)*

*L-ai auzit vreodată pe amicul tău scriitor spunându-ți că nu-și dorește să strice calimera dintre voi doi? (<http://hyperliteratura.ro/>)*

**A strica cuiva firea** (sau **sufletul**) (Reg.) = A produce cuiva neliniște, supărare:

*L-a ascultat băiatul și i-a priceput sfatul pe care i l-a dat întotdeauna: „Ferește-te, fătul meu, de prieteni răi, că sindrofia rea strică firea bună...”* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

*Își spune că adevărata înțelepciune stă în firea lucrurilor și că oamenii trudes din greu să strice firea lucrurilor și s-o alcătuiască după ceea ce cred ei c-ar trebuie să fie această fire.* (RADU THEODORU)

*Du-te, dor, cu urātu,/ Nu-mi mai strica sufletu;/ Du-te, dor, cu Târnavă,/ Nu-mi mai strica inima.* (POP.)

**A strica cuiva inima.** v. **inimă.**

**A strica cumetria** (cu cineva). v. **cumetrie.**

**A strica jucăria** (cuiva). v. **jucărie.**

**A strica piața** (D. comercianți) = A vinde marfa mai ieftin decât concurența:

*Dăruirea sau comercializarea lor, la prețuri derizorii, ar putea „strica” piața.* (PAUL GOMA)

[...] *românii care abia acum își caută de lucru, sunt dispuși să lucreze la negru și strică piața.* (SORIN PÎSLARU)

**A strica ploile** (cuiva) (Arg.) = A strica planurile (cuiva):

*Mircea Lucescu îi strică ploile lui Dan Petrescu? Presa din Rusia anunță că „Il Luce” este favorit să preia pe Dinamo Moscova.* (<https://www.telekomspor.ro/>)

*Vremea a stricat ploile celor care vând aparate de aer condiționat.* (<https://observatornews.ro/>)

**A-și bate** (sau **a-și strica, a-și răci, a-și rupe**) **gura degeaba** (sau **de clacă, de pomană, de-a surda, în zadar**). v. **bate.**

**Nu strică nimic** (Îvr.) = Nu face nimic:

*Nu strică nimic, vei fi director de bancă.*  
[...] *Nu face nimic, ești guvernator al unui*

*institut ce mânuie zeci de milioane de franci. Dar ai un cusur ori altul, toate acestea nu fac nimic.* (MIHAI EMINESCU)

### STRICĂCIUNE

**A(-i) fi de** (sau **spre**) **stricăciune** (cuiva) (Înv.) = A fi dăunător, a face rău (cuiva):

*Dacă se bea vinul cu măsură nu este spre stricăciune, ci încă întărește.* (G. BRĂTESCU)

### STRIGA

**A striga** (**a răcni** sau **a țipa**) **cât te ia** (sau **te ține**) **gura** (sau **în gura mare**). v. **gură.**

**A striga** (sau **a (se) boci, a spune, a vorbi**) **în gura mare**. v. **gură.**

**A striga catalogul** = A face apelul nominal al elevilor dintr-o școală sau dintr-o clasă, al studenților, al unui grup de cursanți:

*E adevărat că acesta era felul de a striga catalogul al profesorilor noștri bătrâni.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Acest tip a avut probleme încă din clasele primare: nu înțelegea de ce nu e primul când se striga catalogul;* (OCTAVIAN DĂRMĂNESCU)

**A striga crainicul** (Înv.) = A răspândi o informație, a vorbi mult despre ceva; a spune tuturor:

*Lubește-o, fătul meu, dar nu striga crainicul, pentru că lumea-i plină de urechi lungi.* (VASILE ALECSANDRI)

### STRIGARE

**A face strigare** (Înv.) = A se plânge (împotriva cuiva sau a ceva):

*Apoi au început a face strigare dintr-acei șapte trii, și plângeau și ziceau: „Auziți, norod, cum au ucis pe fratele nostru”.* (RADU ROSETTI)

**Strigare la arme** (Înv.) = Mobilizare pentru luptă:

*Mobilizarea generală a oastei se făcea prin strigarea în târguri și sate a poruncii*

*domnești de concentrare a luptătorilor [...] însemna deci chemarea sub steaguri a tuturor „oamenilor sănătoși”, fără excepție, ridicarea la arme a „țării”. (ISTORIA MILITARĂ a POPORULUI ROMÂN)*

**A nu-i încăpea cuiva strigările. v. încăpea.**

### STRIVI

**A strivi în picioare** (Rar) = A călca în picioare:

*În beția mâniei, Bogdan l-a lovit în plex, l-a pus la pământ, l-a strivit în picioare, a dat în Luca până a reușit Casandra să-l dea de-o parte. (CONSTANTIN BANU)*

*Lasă-mă s-o omor. S-o calc în picioare pe cõita și lepădătura. Lasă-mă! (PAVEL DAN)*

### STROI

**A bate** (pe cineva) **la stroi** (sau **a purta** (pe cineva) **în stroi**) ori (îvr.) **a da prin șireag** (Înv.) = A aplica cuiva o pedeapsă disciplinară, constând în trecerea printre două rânduri de soldați care îl lovesc unul după altul cu vergi; a bate foarte tare:

*Poruncește să-mi aducă niște palce, că am să-i bat la stroi, să pomenească ei cât or trăi că au dat peste Ivan, robul lui Dumnezeu. (ION CREANGĂ)*

### STROPI

**A stropi masa** (mâncarea etc.) = A bea în timpul mesei vin sau alte băuturi (alcoolice):

*Regele a stropit mâncarea și s-a așezat cu fiica sa să mănânce. (<https://www.storyboardthat.com/>)*

**A-și stropi măseaua. v. măsea.**

**A nu avea (nici) cu ce-și stropi măseaua. v. măsea.**

**A stropi** (ceva) **cu sudoare** = A munci din greu:

*Bietul muncitor/ Stropea cu sudoare/ Micul său ogor. (VASILE ALECSANDRI)*

### STRUNĂ

**A face cuiva spatele strună** (Rar) = A bate zdravăn pe cineva:

*Sună bine-n cobză, sună./ Să nu-ți fac spetele strună. (VASILE ALECSANDRI)*

**A întoarce foaia** sau **a o întoarce pe foaia cealaltă** (sau **ailaltă**) sau **a o întoarce** (sau **a o schimba**) **pe altă strună** (sau **foaie**). v. **foaie**.

**A(-i) merge strună** (sau **găitan, ca din apă**) = A merge foarte bine, perfect:

*Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; (ION CREANGĂ)*

*„Procleră muiere!” ziceau oamenii uitându-se după dânsa, dar intrau în voile ei, puneau mâna și lucrurile mergeau strună. (IOAN SLAVICI)*

*Și unul din tovarăși era om așezat, cumpătat și legă paraua cu nouă noduri, că-i mergeau treburile strună, iar celalt era cheltuitor și bețiv, de nu legă două în tei. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 25-26, 1914)*

**A pleca strună** (Reg.) = A pleca grăbit, zorit:

*Auzind Cucu această veste tristă de la sol, nu șovăi nicio clipeală, ci-și lăsă turma pe munte... și plecă strună și cu grabă la locul de strânsură a oastei; (OVID DENSUSIANU)*

**A ține** (pe cineva) **în** (sau **din**) **frâu** (sau **în nouă frâne, în hățuri, în strună, din** sau **de scurt**) sau, înv. **a ține** (pe cineva) **scurt. v. ține.**

**A zice din** (sau **pe o**) **strună** = A cânta la vioară sau la cobză:

*Alăuta zice din strună:/ „O, ce frumușică jună!”/ Iar toba zice: „Lasă, lasă,/ Ca s-o vedem și mireasă.” (I. C. HINȚESCU)*

**A-i cânta** (sau **a-i bate, a-i vorbi**) **cuiva în strună** ori **a cânta** (sau **a bate**) **în struna cuiva = a)** A-și exprima fățis aprobarea pentru tot ceea ce spune sau ceea ce face cineva, pentru a-i fi pe plac și pentru a-i câștiga, astfel, simpatia, favoarea:

*Nu-i mai cânta atâta-n strună, c-are să crească un răzgâiat.* (MIHAIL SADOVEANU)

**b) A linguși pe cineva:**

*Sfaturile acestea îl înălțau și-l încântau, mai ales că toți băteau în struna lui și-l lingușeau ca pe un stăpân.* (LIVIU REBREANU)

*Poți să fii mulțumit! Dumneata le cânti în strună și ei ași bat joc.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A-și drege struna** (Fam.) = A-și drege glasul:

*Pisoii își drege struna și răsună grosul bas,/ Iar vulpea cântă cu vorbe, slobozind ascuțit glas [...]* (ANTON PANN)

## STRUNEA

**A pune strunea** (Rar) = A potoli:

*De la sine se înțelege că pusei strunea flămânde și prăpăditoarei mele porniri.* (CALISTRAT HOGAȘ)

## STRUNI

**A-și struni limba** (Rar) = A se stăpâni:

*Strunește-ți limba pentru a-ți păstra trupul nevătămat!* (ARINA AVRAM)

*A mai zis: călugărul care nu-și strunește limba la vremea mâniei, acela nici patimile nu și le va struni cândva.* (<http://www.pateric.ro/>)

## STRUȚ

**A avea stomac de struț** = A avea stomac foarte sănătos și rezistent:

*Dar am un stomac de struț: mănânc și pietre!* (FLORENTIN SMARANDACHE)

*Deși bondoc și mogâldeț la trup,/ Ți-ar fi-nghițit și-un sandviș de rubine,/ C-avea stomac de struț și dinți de lup,/ Dacă-i pica un os, cu-atât mai bine!* (TUDOR GEORGE)

## STUDIU

**A pune o piesă în studiu** = A începe repetițiile la o piesă de teatru:

*Drama are să se pună în studiu la anul nou pentru a se juca spre finele lunii Ianuarie.* (IOAN SLAVICI)

## STUP

**A fi (bogat) ca un stup** sau **a fi (ori a se face) stup de bani** = A fi (sau a deveni) foarte bogat, a aduna multă avere:

*Păcat numai că n-are vreo momiță sau vreun urs, că s-ar face stup de bani.* (VASILE ALECSANDRI)

*Ia, o babă nebună și nimic mai mult... îi stup de bani și socoate că cu banii își poate întocmi zbârciturile... o babă nebună, care face pe fețișoara de optsprezece ani.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**Să ne șadă stupii** (Reg.) = Formulă glumeată cu care un oaspete este invitat de gazdă să ia loc sau să (mai) stea:

*Șezi, curatore, să ne șadă stupii! – zise părintele. – Vom pune licitarea pe de duminică într-o săptămână.* (ION AGÎRBICEANU)

## STUPAI

**A da stupai** (Înv.) = A mâna din urmă:

*Că-n sat nu mai e de trai,/ Că ne dau turcii stupai/ Să ieșim cu toți la plai!* (POP.)

## STUPI

**A se face (sau a fi, a se mânâia, a stupi, a se supăra) foc și pară** sau **a scuipa foc de mânâie**. v. **foc**.

**A se stupi ca mâțele**. v. **măță**.

**A-și scuipa (sau a-și stupi) în sân**. v. **sân**.

**A-și stupi (tot) sufletul** (cu cineva) = A o duce foarte rău; a se chinui cu ceva sau cu un om nepriceput, nesupus, îndărătnic:

*Nu știți d-voastră ce poam-a dracului e Harap-Alb aista! Până l-am dat la brazdă, mi-am stupit sufletul cu dânsul.* (ION CREANGĂ)



*Nu-l vezi că-i o tigoare de băiet cobăit  
și leneș de n-are păreche. Dimineața, până-l  
scoli, îți stupești sufletul. (IDEM)*

### STUPIT

**A avea stupit la furcă. v. furcă.**

### STUR

**A se alege stur și praf** (de cineva) (Înv.) = A se alege praful:

*Precum curat se arată într-al țării  
hronograf./ Că de toți domnii aceștia nu s-au  
ales stur și praf; (CRONICILE MEDIEVALE  
ale ROMÂNIEI, vol. 6, 1967)*

### SUBIECT

**A aborda o temă** (sau **o chestiune, o problemă, un subiect**) = A lua în discuție o temă (sau o chestiune, o problemă, un subiect):

*Oratorul a abordat o temă prea grea  
pentru puterile sale. (I. L. CARAGIALE)*

**A deschide un subiect** = A discuta o anumită problemă, o temă de interes:

*El îmi spunea că dacă cineva vrea să  
deschidă în cercul lor de discuții un subiect  
serios, atunci ceilalți nu după mult timp îl vor lua  
peste picior și vor bagateliza tema, făcându-l să  
se simtă prost pe cel ce a pornit discuția.  
(<http://www.ortodoxiatinerilor.ro/>)*

### SUBÎNȚELES

**A vorbi cu subînțeles** (sau **subînțelesuri**) = A face anumite aluzii, a nu-și exprima direct gândul:

*Din vis, se pare că tot cu tine voi rămâne,  
deci poți să fii liniștit, de o vreme doar așa vorbim,  
cu subînțelesuri [...] (CONSTANTIN SEVERIN)*

*Sau poate vorbesc cu subînțeles tocmai  
pentru a testa abilitățile partenerului de viață.  
(<http://a1.ro/lifestyle/>)*

### SUBSTANȚĂ

**A prinde substanță** (Rar) = A lua ființă; a se consolida:

*La limita realului cu irealul, prin  
ambiguitatea ce rezidă în imposibilitatea separării  
explicabilului de inexplicabil, a raționalului de  
irațional, prinde substanță individualitatea  
protagonistului. (FLORIN ȘINDRILARU)*

### SUBSUOARĂ

**A lua** (sau **a ține, a duce, a apuca, a prinde** etc.) **pe cineva de subsuoară** (sau **de subsuori**) = A cuprinde pe cineva cu amândouă mâinile, ținându-l de subsuori pentru a-l susține, a-l ridica, a-l purta pe sus sau a-l îmbrățișa; (pex.) a duce pe cineva de braț:

*Când prin crengi s-a fi ivit/ Luna-n  
noaptea cea de vară,/ Mi-i ținea de subsuoară,/ Te-oi ținea de după gât. (MIHAI EMINESCU)*

*Și ieșind pe ușă iute, ei s-au prins de  
subsuoară./ Braț de braț pășesc alături... (IDEM)*

*(Eliptic) Să mor/ Într-o grădină cu flori,/ Cu mândra de subsuori. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**A sta** (sau **a șede**) **cu mâinile subsuoară** (sau **subsuori**) = A sta degeaba, cu mâinile-n sân:

*Văd cu mulțămire, beizade, că vă place  
a nu șidea cu mâinile subsuori. (VASILE  
ALECSANDRI)*

*Nu stați cu mâinile subsuoară, nici nu vă  
descurajați la cea dintâi ciocnire. (SECOLUL 20,  
7-9, 1996)*

**Din tălpi** (sau **din brâu**) **până-n subsuori** (Pop.) = Prin tot corpul, peste tot trupul:

*Mă luă niște fiori,/ Din tălpi până-n  
supțiori. (POP.)*

### SUBȚIA

**A-și subția buzele** (sau **gura**) = A-și strânge buzele, făcându-le să pară mai subțiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor:

*Bine spune Ghiță că locul tău nu-i în lume,  
ci la mânăstire. – Ba locul meu e în lume, și-a  
subțiat Nastasia buzele. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Când cu ochii mari, sălbateci se privește în oglindă,/ Subțindu-și gura mică și chemându-se pe nume... (MIHAI EMINESCU)*

### **SUBȚIRE, -I**

**A lua** (pe cineva) **subțire** (Reg.) = A se purta cu șiretenie, cu dibăcie (cu cineva):

*Costache al dumatiale e șiret, trebuie luat subțire. N-a făcut adopțiunea nu de frica mea și a dumatiale, ci fiindcă nu voia dinainte. (G. CĂLINESCU)*

**A săruta subțirel** (Pop.) = A săruta ușor, delicat, din vârful buzelor:

*Trandafir, trandafirăș,/ Drag îmi e omul cinaș,/ Că se-ncalță frumușel/ Și sărută subțirel. (POP.)*

**A vorbi** (sau **a grăi, a spune pe**) **subțire** (Reg.) = A vorbi cu cuvinte alese, savante; a vorbi afectat:

*Mai am eu ceva de spus, vorbi subțire femeia, dar las pe mâni. Vorbim după aceea. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Mai am eu ceva de spus, vorbi subțire femeia, dar lăs pe mâni. Vorbim după aceea. (ALEXANDRU PALEOLOGU)*

**A zâmbi subțire** = A zâmbi silit, șiret (cu buzele abia întredeschise):

*Da, șopti Chloé, și zâmbi subțire. – Își caută o slujbă, spuse ea cu voce stinsă. Din cauza asta nu e acasă. (BORIS VIAN)*

**Cu un plan** (sau, rar, **cu un sul**, ori, înv., **cu meșteșug, cu cumpătare, cu un mijloc**, reg., **cu un cusur, cu un cuvânt**) **subțire** = După un calcul fin; pe ocolite, pe departe; cu șiretenie:

*D-sa a deosebit pe junimiști, cu un cuvânt subțire, de restul conservatorilor [...] (BARBU DELAVRANCEA)*

*Urechia a adus cu meșteșug subțire publicul să confirme această teză, folosind el însuși, înainte de a-și dezvălui planul, aceste elemente de succes. (MAGAZIN ISTORIC, vol. 37, 2003)*

### **SUCALĂ**

**A merge cum e sucala** (Reg.) = A merge ușor, repede:

*[...] că, după cum vezi, căruța acum am adus-o de la încălțat și i-am mai tras și o unsoare de cele a dracului, de are să meargă cum e sucala. (ION CREANGĂ)*

*Și timp îndelungat, pe care lelea Marioara nu-l poate măsura cât a trecut, pentru că nu stă, când se gândește, ci mâinile-i merg ca sucala, deapănă flăcăii... (TOMA SPĂTARU)*

### **SUCĂ**

**A-și face sucă** = A-și face un prost obicei:

*Când o pălea suca de băut. (ȘEZĂTOAREA, XXX)*

### **SUCI**

**A suci** (cuiva) **șurubul** = A umbla cu viclenii:

*Preotul Arhip a avut multe anchete; dar numai el știe cum a sucit șurubul de-a ieșit basma curată. (NEAMUL ROMÂNESC, vol. 2-3, 1907)*

**A suci** (sau **a juca**) (pe cineva) **în ciur fără văcălie**. v. **văcălie**.

**A suci și a răsuci** (sau **a învârti**) (pe cineva) = A necăji (pe cineva) cu întrebări pentru a afla ceva; a descoase; a examina pe toate fețele:

*L-au sucit, l-au răsucit, nimic n-au putut stoarce din el grangurii. (ZAHARIA STANCU)*

*Îngrijitorul a venit și el, l-a sucit, l-a învârtit, cu tot felul de întrebări. (I. L. CARAGIALE)*

**A suci vorba** sau **a o suci** = A da alt curs sau alt înțeles conversației; a devia în mod conștient de la subiect pentru a-și ascunde gândurile, a ocoli adevărul:

*El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. (IOAN SLAVICI)*

*Asta-i drept, deocamdată, da tu nu mi te suci aicea, nu te feri, nu-mi tot juca stăiera.*  
(ION LĂNCRĂNAN)

**A(-i) suci** (cuiva) **capul** (ori **mintea** sau **mințile**) = A zăpăci; a face pe cineva să nu mai judece normal; a face să se îndrăgostească nebunește:

*De când însă ți-a scos soarta pe Lixandru de ți-a sucit capul, nu mai e chip de înțeles cu tine.* (LIVIU REBREANU)

*Cine v-a învățat și v-a sucit mințile rău a făcut, că, iată, v-ați pierdut cumpătul și umblați după potcoave de cai morți în loc să vă vedeți de treburi ca oamenii cumsecade.* (IDEM)

*Cronicile vremii ne amintesc tot atunci și de apariția primelor „demimondene”, ca vestita Sofia de Witt, aventurieră venită de la Istanbul, care a sucit mintea multor boieri și negustori din București, prin 1776.*  
(CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI)

*Multe capete a sucit. Mulți ochi au jinduit-o.* (BARBU DELAVRANCEA)

### SUCIT, -Ă

**(Că-i) sucită, (că)-nvârtită** (Reg.) = Situația în care cineva caută pretexte ca să se eschiveze de la ceva sau când dă explicații neconvingătoare, contradictorii:

*Că-i sucită, că-nvârtită, acela n-avu încotro... și a cătat să scoată găina și să i-o aducă.* (ȘEZĂTOAREA, IX)

### SUDOARE

**A-l trece** (sau **a-l cuprinde**) **sudori reci** sau **sudorile** = A transpira abundent din cauza emoției, a spaimei etc.; (pex.) a avea mari emoții:

*Pe Ghiță începură să-l treacă sudorile reci.* (IOAN SLAVICI)

*Până l-am împușcat m-au trecut, vorba Mândiței, toate sudorile.* (EM. GÎRLEANU)

*Toată discuția noastră a mers așa, și pe mine m-au trecut sudorile de nenumărate ori.*  
(ION LĂNCRĂNAN)

**Sudoare** (sau **sudori**) **de moarte** sau **sudoarea** (ori **sudorile**) **morții** (Pop.) = Sudoarea care acoperă corpul înaintea morții. Sudoarea care este provocată de o emoție puternică, de spaimă ori de oboseală mare:

*De ce nu mi-ați spus aceasta de la început și m-ați lăsat să vărs sudorile morții?*  
(NICOLAE GANE)

### SUFERI

**A nu suferi comparație.** v. **comparație.**

### SUFLA

**A (nu) sufla** (cuiva) **în borș** sau **în borșul** (sau **în ciorba**) **cuiva** (Pop.) = **a**) A (nu) se amesteca nechemat în treburile cuiva:

*– Da ce, acu merge pe voia lui? se încruntară câțiva. Ce, tot el are să ne poruncească? D-ai-a venit revoluția, să suflăm noi în ciorba lui, ori dânsul într-a noastră?*  
(LIVIU REBREANU)

**b)** (Reg.) A (nu) răsfața. **c)** (Reg.) A prevesti lucruri rele.

**A nu (mai) sufla = a)** A fi mort; a muri; a rămâne nemișcat (dând impresia că i s-a oprit respirația):

*Animalul nu mai sufla.* (MARIN PREDĂ)

**b)** A nu scoate nicio vorbă, a nu protesta:

*Mare a fost... că de mărirea lui nu mai sufla niciun boier.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A nu sufla un cuvânt** (sau **o vorbă**) = A nu spune nimic; a ține secret:

*Paler se aduna covrig pe scaun, cu genunchii sub bărbie și nu sufla un cuvânt.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Aceasta exaspera pe Laura atât de rău, încât amenința că, dacă vor sufla o singură vorbă fetelor despre obrăznicia lui Pinte, ea imediat se va arunca într-o fântână...* (LIVIU REBREANU)

*Unii ocărau pe Belciug, alții huiduiau pe Simion Lungu care însă se apăra din răspuțuri că n-are nicio vină și nici nu mai*

*îndrăzneala să sufle o vorbă despre brazdele împincinate. (IDEM)*

*Dacă a hotărât domnița tăcere, ca să nu-și mai supere părinții și ca să nu i se oprească plimbările, dă el poruncă drăganilor să nu sufle o vorbă, ș-au să tacă [...] (MIHAIL SADOVEANU)*

**A sufla a pagubă** (Pop.) = Exprimă manifestarea părerii de rău, a surprinderii etc. pentru o pierdere suferită sau a nedumeririi în fața unei anumite situații:

*Ispravnicul clăti numai din cap și fluieră una lung a pagubă [...] (I. POP-RETEGANUL)*

**A sufla cuiva ceva** (de sau, rar, pe) **sub nas** (Fam.) = A lua ceea ce i se cuvine de drept altuia; (pex.; fam.) a fura ceva (profitând de neatenția, de naivitatea sau de încrederea cuiva):

*I-am suflat moșioara de sub nas. (VASILE ALECSANDRI)*

*Citea gazetele consumatorilor [...] și-și sufla gazeta de sub nas. (CEZAR PETRESCU)*

**A sufla** (sau **a bate**) **în** (sau **din**) **buze** (Reg.) = Exprimă supărarea în cazul când se pierde ceva sau nu se dobândește ceea ce s-a sperat:

*Stătea chirchit pe marginea patului, cât era nopticica de mare, nu punea geană pe geană, clătina din cap și bătea mereu din buze [...] (DINU SĂRARU)*

**A sufla și-n iaurt.** v. **iaurt.**

**A se da** (sau, rar, **a se mlădia**) **după vânt** (sau **după cum bate vântul**), **a-și întoarce șuba** (sau **mantaua**, **chepeneagul**) **după cum suflă vântul.** v. **vânt.**

**Cine s-a fript** (sau **s-a ars**) **cu ciorbă suflă și în iaurt** = Exprimă situația când o experiență neplăcută te face mai prudent decât este necesar:

*Cine se frige la ciorbă suflă și în iaurt. (I. C. HINȚESCU)*

*Cine s-a fript în foc suflă și în iaurt. (IDEM)*

**Suflă vântu-n paie ude** (Pop.) = Exprimă convingerea că, într-o anumită împrejurare, nu se mai poate face nimic:

*Alta: „Suflă vântu-n paie ude./ Eu strig, mândra nu m-aude./ – Ba zău, bade, aud bine./ Dar nu pot veni la tine!” (B. P. HASDEU)*

## SUFLARE

**A (i se) tăia** (cuiva) **suflarea** = A respira foarte greu (din cauza unui efort mare, a unei emoții puternice etc.):

*Bolnavul se zgârcea în durerile agoniei, otrava îi alerga prin vine și-i tăia suflarea. (TITU MAIORESCU)*

*[...] călătorind cu el alături în vagonul dubă spre penitenciarul din Dej, aveam să ascult, printre altele, șoptită la ureche – într-o teribilă strânsoare, ce ne tăia uneori suflarea – povestirea dureroasă a întâlnirii [...] (NICOLAE BALOTĂ)*

**A-și da suflarea** (de pe urmă) (sau **ultima suflare**) = A muri:

*Dar el n-a mai așteptat, nici vorbă n-a mai rostit. Întinzându-se pe lespezi, și-a dat suflarea. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Grăuntele de speranță care nu părăsește pe om până nu-și dă ultima suflare, care mai licărește în ochii muribundului chiar când inima a încetat de-a mai bate și când trupul a înghețat pentru totdeauna – îi dădea și ei puterea să mai aștepte și să stăruiască... (LIVIU REBREANU)*

*[I]eri, 20 septembrie, în miezul zilei, și-a dat suflarea din urmă, după o chinuită pătimire de cinci săptămâni, tovarășul Ion Sion. (ION FELEA)*

## SUFLECA

**A-și sufleca mânecele.** v. **mânecă.**

## SUFLET

**(A fi) suflet călător** sau (reg.) **a i se bate sufletul în tindă** = Exprimă convingerea că

cineva nu mai are mult de trăit, că se află în pragul morții:

*El se îngrozea văzându-se ajuns a rătăci ca un suflet călător și fără tărie, prin locașele sălbatice ale fiarelor, a cerca prin codrii și prin pustii năluca fericilor [...]* (AL. ODOBESCU)

*Era suflet călător. Mama se dăduse jos din pat, convinsă că a scăpat de moarte.* (G. M. ZAMFIRESCU)

**(A fi, a da, a împărți, a căuta, a face) de (sau pentru) sufletul cuiva** (care a murit) (În practicile religiei creștine ortodoxe) = (A fi, a da, a împărți, a căuta, a face cele necesare) ca pomană pentru absolvirea de păcate a celor morți și pentru odihna lor:

*Rudele au dat de sufletul celui plecat la cele veșnice.*

**(Să) fie de sufletul cuiva!** (În practicile religiei creștine ortodoxe) = Exprimă dorința ca Dumnezeu să ierte păcatele celui pomenit:

– *Nimic, domnule judecător, numai pâne goală și apă răce din fântână, fie de sufletul cui a făcut-o acolo, în calea trecătorilor.* (ION CREANGĂ)

*[...] că românul după ce și-a scăpat căciula în baltă, zice: să fie de sufletul tatei!* (EUGEN LOVINESCU)

**A arde la suflet** (Fam.) = A chinui:

– *Și de-aia, m-am hotărât că trebuie să-ți spui odată ce mă arde pe suflet, trebuie să știi și tu.* (I. L. CARAGIALE)

*Aproape că l-aș fi întrebat dacă îl mai arde la suflet epistola anonimă, de nu poate avea încredere în mine.* (CARMEN SYLVA)

**A aștepta cu sufletul la gură** = A aștepta cu mare nerăbdare:

*Toți așteptau cu sufletul la gură. Zăvorul ușei țacăni scurt. În sfârșit.* (JEAN BART)

*Dar cântecul păsării nu izbucnea, zadarnic îl aștepta cu sufletul la gură, aproape fără să respire, cuprinsă de o neostoită dorință și de nerăbdare.* (SORIN TITEL)

*Pe când așteptam în țară cu sufletul la gură finalizarea procesului de emigrare consideram că fiecare zi petrecută în România este o zi pierdută în Canada.* (ADRIAN FLOREA)

**A avea** (sau **a-i sta cuiva**, reg., **strâmb**) (ceva) **pe suflet** = A fi preocupat, chinuit, apăsător de ceva; a se simți vinovat de ceva; a avea conștiința încărcată:

*De vreo câteva ori mi-a mulțumit Nilu pentru că i-am călcat pragul, și-n timpul cât mi-a spus el ce-i stătea lui pe suflet [...] m-a dus prin curte [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

**A avea ceva la** (sau **după**) **sufletul său** (ori **pe suflet**) (Reg.) = A poseda ceva:

*Are numai două carboave la sufletul său.* (ION CREANGĂ)

**A avea ceva pe suflet** (sau **pe conștiință**). v. **avea**.

**A avea suflet negru** sau **a fi negru la suflet** (sau **la inimă**) ori **a fi negru în cerul-gurii**. v. **negru**.

**A avea șapte** (sau **nouă**) **suflete** sau (reg.) **a avea suflete cu crăci** = A avea o mare rezistență fizică; a trăi mult:

[PETRU RAREȘ:] *El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu... Olecuță de odihnă, și se întremază zmeul bătrân.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A da** (sau **a lăsa**) **drept suflet** (Înv.) = A da sau a lăsa o parte din avere cuiva în vederea pomenirii după moarte:

*În adevăr, glava cincisprezece din pravila lui Vasile Lupu zice: „De vor lăsa cuiva drept suflet ceva, atunci nu va putea el singur cu voia lui să ia, ci trebuiește să ieie ispravă de la giudecător [...]*” (CARTE ROMÂNEASCĂ de ÎNVĂȚĂTURĂ)

**A da de suflet** = A-și ceda copilul cuiva care îl înfiază:

*Fata am dat-o de suflet. Era prea mică.* (ZAHARIA STANCU)

**A da sufletu din oase** (Reg.) = A-și da viața:

*Sufletul din oase să ți-l dau?* (LIVIU REBREANU)

**A da sufletului cu de toate** (Reg.) = A se hrăni cu tot felul de bunătăți; a nu se abține de la nimic:

*La poporul românesc auzi adesea zicându-se despre unul căruia îi place să trăiască bine, despre un „bon vivant”: „Cutare îi dă sufletului (cu) de toate”. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)*

**A fi un suflet în două trupuri** (sau **o mână și un suflet**) (Îvp.) = A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva; a fi în armonie perfectă cu cineva; a fi nedespărțit de cineva:

*Sunt într-adevăr așa cum spune acel neamț, un suflet în două trupuri...* (CAMIL PETRESCU)

**A i (se) înăcri sufletul.** v. **înăcri.**

**A i se lua** (sau **a (i se) ridica**) (cuiva) **o piatră (de moară) de pe inimă** (sau **cuget ori suflet** etc.). v. **piatră.**

**A i se săra sufletul** (Reg.; fam.) = A se răzbuna, a se simți răzbunat:

*[...] dar... nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul – i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea...* (I. L. CARAGIALE)

**A intra** (sau **a se băga, a se vârî**) **în sufletul cuiva.** v. **intra.**

**A lua** (sau **a crește, a ține**) **de suflet** (pe cineva) = A înfia (pe cineva):

*Haid' să-i luăm noi copiii de suflet, căci avem mulțămîță lui Dumnezeu, din ce să-i ținem și alți copii n-avem și nici nu vom avea [...]* (I. POP-RETEGANUL)

*Pasămite, ar fi vrut, vedeți d-voastră, să ia de suflet vreunul din ei pe acest copil sărac, născut din flori;* (P. ISPIRESCU)

**A lua** (cuiva) **sufletul** = A omorî, a ucide:

(Fig.) *Până la Dumnezeu, sfinții îți ieu sufletul.* (ION CREANGĂ)

**A nu avea** (pe cineva) **la suflet** (sau **la inimă**) (Pfm.) = A nu iubi (pe cineva):

*Dar știi că Maiorescu nu-l avea deloc la inimă, și nu odată l-am auzit încondeindu-l cu vorbe aspre și disprețuitoare.* (ION PETROVICI)

*[...] dar Big avea inimă bună și toți îl iubeau, pe când Strehaia sărea la scandal din cauza băuturii și nimeni nu-l avea la inimă, din această cauză, nu că era albanez;* (MIHAI BUZEA)

**A pleca (numai) cu sufletul (de undeva)** = A pleca cu mâna goală (de undeva):

*Iar de-i greși,... nu vei pleca de aici decât cu sufletul.* (POP.)

**A rămâne cu zile** (sau **cu sufletul în oase**). v. **rămâne.**

**A se umple de suflet** = a) A nu mai putea respira normal din cauza unui efort fizic prea mare; a-și pierde răsuflarea; a găfâi:

*Am alergat de m-am umplut de suflet.* (VASILE ALECSANDRI)

b) A se mai însufleți după o cădere fizică sau materială:

*Și sufletu-i se împle iar cu icoane-aprinse,/ O auroră-l împle cu aeru-i rozalb.* (MIHAI EMINESCU)

**A sta cuiva pe suflet** = A incomoda pe cineva:

*După ce, ca musafir îmi fac datoria să țin pe tinerii confrăți vreo trei sferturi de ceas, cu palavre, încep a pricepe că le cam stau pe suflet...* (I. L. CARAGIALE)

**A strânge pe cineva la suflet** (Rar) = A strânge la piept:

*Aș vrea la suflet să vă strâng,/ Să rîd de fericit, să plîng!* (G. COȘBUC)

**A(-i) merge** (ceva) **(drept) la inimă** (sau **la suflet**). v. **merge.**

**A(-și) căuta** (sau **a-și vedea**, reg., **a-și griji**) **de suflet** (În practicile religioase) = A trăi conform preceptelor bisericești (cu posturi și rugăciuni); a se pocăi:

*Moșnege, nu ți-ai putut căuta de suflet de un veac, de când nu ne-am întâlnit?* (C. NEGRUZZI)

*De spovedanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?* (ION CREANGĂ)

*– Ai dreptate, părințele, ai dreptate! ia să lăsăm noi viii cu viii și morții cu morții și să ne căutăm mai bine de suflet, zisei eu, așezându-mă într-un cot de-a lungul năfrâmii.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A(-și) trage sufletul = a)** A respira, a inspira:

*În curte m-am oprit și m-am răzimat de un stâlp, să-mi trag sufletul.* (ION LĂNCRĂNAN)

**b)** A se odihni, a se liniști:

*Mama s-a oprit ca să-și tragă sufletul, să-și scoată mânușile [...]* (PETRE BARBU)

*Melina se opri la o tarabă cu sucuri și vinuri pentru a-și trage sufletul.* (DIANA PETCU)

**A-i arde** (cuiva) **sufletul de** (sau **după**) **ceva** (Pfm.) = A dori foarte mult ceva:

*Acesta este visul care frământă închipuirea lui! acesta este dorul care îi arde sufletul! Cât pentru averi, el cum le câștigă așa le și răspândește.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i arde** (sau **a i se frige**) **cuiva sufletul de sete** (Pop.) = A fi foarte însetat:

*De multe ori mi se arde sufletul de sete și nu e nimeni ca să mi-l ude c-o stropitură de apă.* (SPIRIDON POPESCU)

**A-i pofti** **cuiva sufletul** (sau **inima**) **ceva** (Pfm.) = A dori foarte mult un lucru; a avea chef de ceva:

*Se puseră cu toții la masă și mâncară și se chefură cât le poftiră inima.* (P. ISPIRESCU)

*Lazăr, mai voinic, era mai-mai să-l biruiască, dacă nu săreau și alți oameni care, după ce l-au smintit pe Lazăr în bătaie, s-au împărtășit prin toate odăile să strice și să ia ce le poftea inima.* (LIVIU REBREANU)

**A-i scoate** (sau **a-i lua**) **cuiva sufletul** (Fam.) = A nu lăsa (pe cineva) în pace; a necăji (pe cineva):

*– Mi-a scos sufletul din mine ticăloasa de viespe! Sta-i-ar mierea în gât și polenul în bojogi!* (COSTEL PRICOPIE)

**A-l durea** (sau **a i se rupe**) **sufletul** ori **a-l durea în suflet** (**de cineva** sau **de ceva**) (Fam.) = A suferi mult în legătură cu cineva sau ceva; a-și exprima compătimirea, regretul etc. pentru cineva sau pentru ceva; a-i părea rău după cineva sau după ceva:

*Astfel că mă doare în suflet că nu pot să le răspund decât cuvinte aproape fără sens [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Îmi părea groaznic de rău, mă durea sufletul când îl vedeam parcă retras dintre noi, absent.* (ALICE VOINESCU)

*Simțește că coasa morții la inimă o ajunge.../ Se înfioară de dânsa, și în suflet o durea!* (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

**A-și da** (sau **a-i ieși**, **a-și scoate**) **sufletul**, (pop.) **a-și stupi sufletul = a)** A obosi prea mult într-o acțiune; a se extenua muncind; a fi la capătul puterilor. **b)** A muri:

*Cum auzi făgăduiala din gura feciorilor săi, căscă gura și-și dete sufletul.* (P. ISPIRESCU)

*Când ș-a dat sufletul, mă strângea de mâni ca c-un clește și te chema, ars d-un foc nestins. „Încă doi ani... Să nu vă las pe drumuri”... a zis și i-am închis ochii.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A-și da** sau **a-i ieși** **cuiva sufletul** ori (reg.) **a-și stupi sufletul**, **a-i zbură** (cuiva) **sufletul**, **a-i pieri** (cuiva) **sufletul**, **a da sufletul din el, din ea** etc. (Pfm.) = A muri:

*Spre seară, un fior îi zvârcoli trupul, apoi altul. Și-ncă unul, cel de pe urmă. Și-n clipa în care-și dete sufletul, se ridică pe picioarele de dinainte și, cu capul întors spre curte, urlă, ca și cum și-ar fi luat un rămas bun.* (EM. GÎRLEANU)

*Feciorii, carii știau ce glăsuie tatăl lor când îi ieși sufletul, se puse de pază în noaptea dintâi feciorul cel mai mare al împăratului.* (P. ISPIRESCU)

*Împăratul cu mâna care nu era ciuntă a apucat baboiul și l-a strâns să-i iasă sufletul.* (I. L. CARAGIALE)

**A-și deschide sufletul** (sau **inima**). v. **deschide**.

**A-și încărca sufletul cu....** v. **încărca**.

**A-și îneca sufletul**. v. **îneca**.

**A-și lua** (sau **a prinde la**) **suflet** = A trage adânc aer în piept, pentru a-și recăpăta puterile; a-și recăpăta puterile:

*Când ridică capul spre a-și mai lua suflet și a vedea în ce parte mai are de lucru, era mânăjită până la urechi și o sămânță de harbuz neagră și lată îi rămăsese lipită pe vârful nasului.* (CALISTRAT HOGAȘ)

*După unele fraze mai lungi, se odihnește, își ia suflet, și atunci pieptul i se ridică puternic.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A-și săra** (sau **a-și răcori inima** (sau **sufletul**)). v. **săra**.

**A-și scuipa** (sau, reg., **a-și stupi**) **sufletul cu cineva** (Pop.) = **a**) A se obosi în mod exagerat; a se chinui (pentru a determina pe cineva să facă un anumit lucru):

*Muncești de cu ziuă și până seara, îți scuipi sufletul cu toți stropșii, cu chiu, cu vai, ajungi la vechime, și atunci, cu mâna la chipiu, smirna, te uiți cum alții îți iau înainte.* (N. D. COCEA)

**b)** A se supăra foarte tare:

*Dau năvală ca proștii pe ploaie și pe vânt, când fiecare creștin își scuipă sufletul de năcaz!* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și trage sufletul** (sau **sufierea, răsuflarea**). v. **trage**.

**A-și vinde** (sau **a-și da**) **sufletul pentru ceva ori a fi vândut cu trup și suflet cuiva** = A fi lipsit de scrupule, făcând orice pentru (cel care îi oferă) avantaje personale:

*Ți-ai vinde sufletul pentru o femeie? se răsti el când, în cele din urmă, am încăput să mergem alături pe o porțiune proaspăt curățată de drum.* (RADU MAREȘ)

*Și-atuncea sufletul mi-aș vinde să pot să-ngân o rugăciune.* (D. ANGHEL)

**Copil (rar fiu) de suflet** = Copil adoptiv:

*Luându-și rămas bun de la fiul său cel de suflet, se culcă și adormi somnul cel lung.* (P. ISPIRESCU)

*M-am luat după capul tău cel sec, și m-am dus pe coclauri să-ți aduc... copiii de suflet.* (ION CREANGĂ)

**Mic la suflet**. v. **mic**.

**Pe** (sau **cu**) **sufletul meu (tău, său etc.)** (Îvr.) = Exprimă încrederea de a adevărați ceva prin jurământ:

*Și pre sufletelul tău/ Că nu te-am sărutat eu./ – Ba n-oi zice, bade, zău/ Nici pre sufletelul meu./ C-așa au lăsat Dumnezeu.* (POP.)

**Vai de sufletul tău** (sau **său, lui etc.**) = Exprimă convingerea că cineva o duce greu, sau se află într-o situație grea. Exprimă convingerea că cineva este foarte necăjit:

*Vai de sufletul meu de om rău nărvit, căruia i s-a înfipt în minte gândul că cea mai mare dintre mișeliile de tot mari e să nimicești hrana omenească în mijlocul unei lumi pline de flămânzi.* (IOAN SLAVICI)

*– L-a luat, l-a ținut în beci, unde l-am găsit eu, l-a descusut și laptele de l-a supt de la mama lui când era mic, în fine, ce să mai spui, vai de sufletul lui.* (DINU SĂRARU)

**SUFLEȚEL**

**Vai de sufletelul tău** (sau **său, lui etc.**) (Fam.) = Vai de sufletul tău:

*Ai s-ajungi mare și n-ai să știi nicio meserie și-o să fie vai de sufletelul tău.* (EUGEN BARBU)

**A fi tot un trup și un sufletel** (Pop.) = A se potrivi din toate punctele de vedere cu cineva, a



fi în armonie perfectă cu cineva; a fi nedespărțit de cineva, a se iubi foarte mult:

*Piară dracul dintre noi,/ Să fim una amândoi,/ Tot un trup ș-un sufletel./ Ca un deget ș-un inel!* (VASILE ALECSANDRI)

## SUGE

**A spune și laptele (pe care l-a) supt (de la mamă sau de la mămică) =** A face, prin constrângere, mărturisiri, declarații complete asupra unui fapt petrecut; (pex.) a spune tot:

– *Lasă dar pe mine, te voi face eu să spui și laptele care l-ai supt de la țâța mumei d-tale!...* (NICOLAE FILIMON)

– *Bine, lasă că te fac eu să spui și laptele supt de la mămică!...* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Dacă oamenii nu l-ar fi întrerupt cu aplauze, Adrian Dura le-ar fi spus și ce lapte a supt Aneta de la mă-sa!, a bătut din palme Sebastian ca o focă.* (PETRE BARBU)

*Iar nenorocita aia, după ce i-au băgat curent electric prin toate găurile, a spus și laptele pe care l-a supt de la mă-sa!* (MARCEL SECUI)

**A suga (ceva) din degete (Înv.) =** A născoci:

*Oricâte frumoase teorii de liberalism, progresism, umanitarism și celelalte îi vei suga din degete, ca să faci politică cu ele trebuie să aspiți a ajunge la putere [...]* (I. L. CARAGIALE)

**A suga (de) la două oi. v. oaie.**

**A suga (pe cineva) până la măduvă (Pop.) =** A sărăci pe cineva; a lăsa pe cineva fără nimic:

*Din toată inima vrem odată o adevărată pace națională în țară și sfârșitul tuturor acestor certe și lupte carile sug măduva patriei noastre comune.* (MIHAI EMINESCU)

**A suga sângele (rar, și sudoarea) cuiva (sau din cineva). v. sânge.**

**A-i da (cuiva) să sugă =** A alăpta:

*Bea apoi și ea pe fugă./ Merge iarăși după asta/ La copil și-i dă să sugă;* (G. COȘBUC)

*Eu ocupându-mă de oaspeți, la bucătărie, ea a rămas singură cu băiatul, i-a dat să sugă și*

*s-a întâmplat să-i alunece capotul de pe umeri;* (ION LAZU)

**A-și suga de sub unghie (sau unghii) (Pfm.) =** A fi foarte zgârcit; a fi foarte econom:

*S-ar putea doar să-i dau în mă-sa, că destul s-au distrat la Monte Carlo pe banii mei și ai voștri atunci când noi ne sugeam de sub unghii ca să ne plătim facturile în timp ce dărdăiam de frig în case iarna [...]* (MARCEL SECUI)

## SUI

**A (i) se sui (cuiva) băutura, vinul etc. la (sau în) cap (ori la creier) (Pfm.) =** A se ameți de băutură, a se îmbăta:

*Bietul om gândea că împăratul ori glumește, ori că i s-a cam suit vinarsul la cap, deci nu-și credea urechilor.* (I. POP-RETEGANUL)

*Am mâncat niște saleuri, că nu mâncasem mai nimic, și simțeam cum începe să mi se urce vinul la cap.* (CORINA OZON)

*Și nu mai știa ce face și ce cântă, căci îl ajunsese vinul.* (I. GHERASIM GORJAN)

**A (i) se sui (cuiva) în cap (sau, rar, în spate) =** A abuza de bunătațea, de răbdarea etc. cuiva; a pune stăpânire pe cineva:

*Nu fi prea familiar cu subordonații, că ți se suie-n cap.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

*Privesc în jur, pe jumătate nebun, și Toscana întreagă mi se suie la cap ca un vin, probabil vechi.* (ANDREI CRĂCIUN)

**A (se) sui în scaun (sau pe tron) =** A ajunge sau a face, a pune pe cineva domn sau (înalt) demnitar (bisericesc):

*El s-a suit pe scaunul domniei la 6 octombrie anul 1822, trei ani după vestitul Caragea și îndată după zaveră, după uciderea slugerului Tudor;* (ION GHICA)

[ȘTEFAN:] *Mâine sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...* (BARBU DELAVRANCEA)

*Pentru vrednicia ce avea la toate și pentru viața lui fără prihană, a fost hirotonit diacon de Mnimonie, episcopul Amatundei. Deci, încetând din viață acela, a fost suit acesta*

în scaunul Episcopiei de marele Epifanie.  
(<http://www.calendar-ortodox.ro/>)

**A i se sui** (sau **a-i intra**, **a i se urca**) **fumurile la**  
(sau **în**) **cap** = A deveni îngâmfat, plin de sine:

*Îi intrase fumurile în cap că ar fi ceva  
de dânsul.* (P. ISPIRESCU)

**A i se sui** (sau **a-i veni cuiva**) **piperul la nas**  
sau **a-și lua piper în nări**. v. **piper**.

**A se sui (până) la...** = A se urca, a ajunge (până)  
la...:

*Numărul... locuitorilor insulei se suie, cu  
mic cu mare, la 90000 de suflete.* (ION GHICA)

*Holera, după ce s-au suit până la 60  
morți pe zi, au scăzut acum mai de tot.*  
(MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**A se sui la cer** = A muri (mergând în rai):

*Tatăl meu, preotul, care s-a suit la cer.*  
(VIRGIL GHEORGHIU)

*Mitropolitul Visarion Puiu, la 45 de ani de  
când s-a suit la cer.* (<https://www.crestinortodox.ro/>)

**A sui scările cuiva** = A solicita cuiva un  
serviciu (umilindu-se); (pex.) a se umili  
(ploconindu-se în fața cuiva):

*Lucrul acesta se întâmpla foarte rar  
când începătorul era de o prea mare nedibăcie;  
cei mai bine înzestrați izbuteau repede să suie  
scările bogăției și puterii.* (NICOLAE IORGA)

*Și în condiția aceasta, urmează om cu om să  
sui scările spre Empireu.* (AUREL PETRESCU)

**A-și sui sculele-n pod** (Arg.; gmț.) = A rămâne  
impotent:

*Eu duc o existență maladivă, că sculele  
în pod le-am ridicat, nu mă mai vizitează nicio  
divă și-n consecință nu mai sunt bărbat.*  
(DOMINIC DIAMANT)

## SUL

**A face** (sau **a strânge**) **sul** = A înfășura în formă  
de cilindru:

*Iar cerul s-a dat în lături, ca o carte de  
piele pe care o faci sul și toți munții și toate  
insulele s-au mișcat din locurile lor.* (BIBLIA)

*Hârtoagele lor toate rămân făcute sul.*  
(AL. MACEDONSKI)

**A pune pe sul** = A înfășura urzeala pe sulul de  
dinapoi:

*Să urzesc, să pui pe sul, să țes, să nălbesc,  
să croiesc, să cos...* (BARBU DELAVRANCEA)

**Cu** (sau **prin**) **un sul subțire** (Fam.) = Pe  
ocolite; cu abilitate, cu istețime sau cu șiretenie:

*I-a plăcut și lui cum am adus noi lucrul  
cu un sul subțire, ca să dăm exemplu Evropei.* (I.  
L. CARAGIALE)

## SULĂ

**A confunda** (sau **ce au a face**, **ce legătură are**)  
**sula cu prefectura** (Pfm.) = Exprimă faptul că două  
lucruri, situații etc. n-au nimic comun între ele:

*Ce legătură are sula cu prefectura, mă!  
vru să-l lovească Iordan.* (MARIN RADU  
MOCANU)

*– Ei și, ce-are sula cu prefectura? – Are,  
fiindcă prefectura zice că azi suntem în 11  
aprilie, iar sula pretinde că suntem în 1 aprilie.*  
(PAUL GOMA)

*– Și ce are asta cu prefectura? îl întrebă  
Drenko. – Cum, ce are? Nu vezi? Ești orb? Toate  
lucrurile se leagă între ele.* (IOAN T. LAZĂR)

**A pune** (sau **a i se băga**) **cuiva sula în coastă**  
(sau **în coaste**). v. **coastă**.

**Sula și căciula** sau (reg.) **domn cu sula-n  
traistă** (Pop.) = Om extrem de sărac; (reg.; prt.)  
om care nu face nimic sau e nepăsător:

*– Bine, să mă însor, răspunse flăcăiașul;  
dară eu n-am de nici unele. Sunt golan precum mă  
vezi: sula și căciulă.* (P. ISPIRESCU)

*Pentru mine, sula și căciula! Firește că în  
cazul fiului ei are dreptate.* (AURORA LIICEANU)

## SULIȚĂ

**A pune** (cuiva) **sulița în coaste** = A sili (pe cineva):

*Râzând de chinurile noastre,/ Argetoianu,  
zile-ntregi,/ Ne pune sulița în coaste/ Cu legi ce  
sunt fărădelegi. (CINCINAT PAVELESCU)*

## SUMĂ

**A-și face suma** (sau **plinul**) (Fam.) = A agonisi  
atât cât crede că îi este necesar; a se sătura:

*Apoi iar s-au întors la reformă, pe  
neașteptate, când au crezut ei că li se dă bine,  
ca să-și facă suma, să s-aleagă cu ceva. (ION  
LĂNCRĂNȚAN)*

*Își faci suma, și asta pe deasupra! Câștigul  
de la băutura e altăceva... (EUGEN BARBU)*

*E unul din cei mai bogați oameni din  
România, ne gândim că și-a făcut plinul [...]  
(TRAIAN ROTARIU, MIRCEA COMȘA)*

## SUNA

**A (nu)-i suna** (cuiva) **bine la** (înv. **în**) **ureche**  
(sau **urechi**) = A-i produce o impresie auditivă  
ne(plăcută), (dez)agreabilă:

*Adică niște producții-record, intervine  
reporterul, ba nu, zice Paul Streche, ăsta nu-i un  
cuvânt, „record”, el nu prea sună bine la ureche  
[...] (ILIE PURCARU)*

*Sună bine la ureche titulatura partidului:  
„Partidul Renașterii Oligarhiei Naționale pentru  
Progres Mare”. (GEORGE GENOIU)*

**A suna** (sau **a răsună**) **a sec** = A suna (sau a  
răsună) ca un lucru gol:

*Totuși mi se părea că râsul acela e prea  
prefăcut, prea sună a sec. (LIVIU REBREANU)*

**A suna a gol** = A scoate sunete înăbușite, lipsite  
de sonoritate, caracteristice unui vas care nu  
conține nimic:

*Bătând eu într-o dimineață niște cuiere  
pentru straie, mi s-a părut că sună un perete a  
gol într-un anumit loc. (CEZAR PETRESCU)*

**A suna a...** = A corespunde cu...:

*Toată bucată e plină de o armonie musicală  
ce sună a drâmbă; (VASILE ALECSANDRI)*

*Chiar și ce sună a idee nudă, transcrisă  
adesea aforistic, e, de fapt, o răbufnire de  
atitudine [...] (SORIN CERIN)*

**A suna** (pe cineva) **la telefon** = A chema (pe  
cineva) la telefon:

*Dumnealui vine întotdeauna după unu  
jumătate... L-au întrebat doi domni până acum.  
L-au sunat și la telefon. (CEZAR PETRESCU)*

**A(-i) mai suna** (cuiva) (**încă**) **la** (sau **în**) **urechi**  
(sau **în auz**) = A-și aminti obsesiv de ceva auzit  
cândva:

*Îi mai suna încă în urechi glasul dela  
tânăr și disperat. (ION DRUȚĂ)*

*Îi mai sună în auz romanța melodioasă a  
cioplitorului italian; i-a răsărit viu chipul de-atunci,  
cu pălăria lată pe ceață [...] (CEZAR PETRESCU)*

**A(-i) suna** (cuiva) **cojocul** (sau **cocoșa** ori  
**doagele**) (Îrg.) = A bate tare (pe cineva):

*Bagă minte-n cap, nevestă, și nu te juca  
cu focul,/ Că de-i face-a doua oară, o să-ți sune  
rău cojocul!... (G. COȘBUC)*

**A-i suna** (cuiva) **ceasul** (**morții** sau **pieirii**, rar,  
**de veșnicie**) (Pfm.) = A-i sosi (cuiva) momentul  
să moară; a muri:

*– Mă duc, dragu mamei... Deseară, mâine,  
când mi-o suna ceasul... (DUILIU ZAMFIRESCU)*

*Și nu vă legați soarta de vânzătorul acesta  
căruia, astăzi, i-a sunat ceasul! (AL. MITRU)*

**A-i suna cuiva doagele. v. doagă.**

**A-i suna** (cuiva) **în minte** = A-i reveni în  
amintire cineva sau ceva auzit sau văzut cândva:

*El numără în gându-i și anii îi adună,/ Ca o poveste-uitată/ Arald în minte-i sună [...]  
(MIHAI EMINESCU)*

*Am rămas minute în șir gândindu-mă la  
Franța, la Paris, îmi suna în minte o șansonetă  
[...] (MIHAI ANDREI)*

**A-i suna** (cuiva) **scândura** (sau **potcoavele** ori **coliva**) **în piept** (Pop.) = A(-i) sosi cuiva momentul să moară; a muri:

*Lume, lume, soro, lume,/ De tine m-oi sătura / Când mi-o suna scândura.* (POP.)

– *La adică, de ce te-ai codi? stăru* Pirgu, *tot îți sună coliva.* (MATEIU I. CARAGIALE)

**A-i suna ceasul** (sau, rar, **vremea, ora, clipa**) (**ca ori să**) = A(-i) sosi (cuiva) momentul să (i) se întâmple ceva:

*Se părea că-i gata de-acum și că le-a sunat ceasul tuturor mișeilor, pentru cea din urmă oară.* (ION LĂNCRĂNAN)

*După ce ai noștri au tăcut, sergentul și-a dat seama că a sunat clipa cea mare și că trebuie să ajungă la cazemată înainte ca fumul să se împrăștie.* (MARIN LUNGU)

**A-i suna** (cuiva) **la** (sau **în**) **urechi** (sau **în auz**) = A se face auzit de cineva, a răsună în urechea cuiva:

*N-o mai caut... Ce să caut? E același cântec vechi,/ Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi.* (MIHAI EMINESCU)

*Multe trec pe dinainte,/ În auz ne sună multe,/ Cine ține toate minte/ Și ar sta să le asculte?* (IDEM)

## SUPĂRA

**A se supăra** (sau **a se mânia**) (pe cineva) **ca văcarul pe sat**. v. **văcar**.

## SUPĂRARE

**A da în supărare** (Îvr.) = A vătăma:

*Și să nu să-ncerce a-mi da supărare/ Cu așa cuvinte de îngrețoșare,/ Că mă pui în pizmă încă și mai tare/ Și îi mai dau încă de trei ori cât are.* (ANTON PANN)

**Fără supărare** = Formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră (ori prin care cere cuiva să nu se considere) jignit sau dezamăgit când i se spune un adevăr:

*De-aceea fără supărare/ Noi îți întindem mâna, frate [...]* (G. TOPÎRCEANU)

*Tot, fără supărare, te întreb și eu pe dumneata: De ce ai acceptat să fi primar?* (HRISTACHE POPESCU)

**Să nu-ți** (sau **să nu vă**) **fie cu supărare** sau **dacă** (sau **de**) **nu ți-ar** (sau **v-ar**) **fi cu supărare** = Formulă de politețe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci:

*Omul bun n-are noroc; asta-i știută; rogu-te, să nu-ți fie cu supărare, drumețele, dar fiindcă a venit vorba de-așa, îți spun, ca la un frate, că din cruda copilărie slujesc prin străini, și încaltea nu mi-ar fi ciudă, când n-aș vra să mă dau la treabă, căci cu munca m-am trezit.* (ION CREANGĂ)

– *Să ședeți la masă cu noi? – Dacă nu va fi cu supărare...* (B. P. HASDEU)

– *Draga mătușii, când vom intra în casă, tu să zici: Cinstiți boieri de cinste și de omenie, să nu vă fie lucru cu supărare, dacă am cutezat a chema pe mătușa la nunta mea [...]* (I. POP-RETEGANUL)

– *Așa că am venit cu dumnealui, dacă nu e cu supărare.* (DINU SĂRARU)

## SUPĂRAT, -Ă

**A face pe supăratul** = A lăsa impresia sau a se preface că este iritat, mânios, nemulțumit:

*Se hotărăște să afle, cu orice preț, pricina supărării preotului, ca să aibă ce povesti neveste-si. Face deci și el pe supăratul.* (LIVIU REBREANU)

*Și de atunci face pe supăratul ca un copil, se poartă mereu rece, parcă nu ne mai cunoaștem.* (IOANA PÂRVULESCU)

**A fi supărat foc** (**pe cineva** sau **pe ceva**) = A fi revoltat împotriva cuiva:

*A tot răbdat Ion, răbdat,/ Până când foc s-a supărat* (I. L. CARAGIALE)

*Hait! I s-a împlinit lui Tache... Nenea e supărat foc.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*S-a supărat foc, spunând că acesta era un plocon. (LIVIUS CIOCĂRLIE)*

### SUPRAFAȚĂ

**A ieși** (sau **a scoate**) **la suprafață** = A depăși o situație, o încurcătură etc.:

*Acum au ieșit la suprafață fel de fel de oameni, de ce n-ar fi ieșit și el? Și iată, nu m-am înșelat. (ZAHARIA STANCU)*

*În ceea ce-i privea pe oameni era sigur însă că aveau dreptate, acum, în vreme ce vorbeau despre el, în vreme ce scoteau la suprafață tot ce era de scos, ce era bun și frumos, vrednic de laudă. (ION LĂNCRĂNJAN)*

### SUPUNERE

**A lua în supunere** (Îvr.) = A înrobi:

*Cazacii din Albazin îl găsiseră și l-au adus din nou în supunerea măriei tale, luându-i birul după obișnuință. (NICOLAE MILESCU SPĂTARU)*

### SUPUS, -Ă

**A se da supus** (Pop.) = A se preda:

*Văzând că nu se dă supus, o poruncit de l-o tăiet, l-o ars, i-o dat cenușa în vânt, și iar l-o făcut cum o fost; (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1928)*

### SUR, -Ă

**A scoate** (cuiva) **peri suri** (**în cap**) = A scoate cuiva peri albi:

*Că nu vrea Neagra să se mărite după niciunul dintre feciorii câți au pețit-o, asta nu-i scotea lui Negrea mulți peri suri în cap. (SIMION FLOREA MARIAN)*

### SURATĂ

**A se prinde surate** (D. femei) = A lega o prietenie trainică:

*La noi, bărbații se ziceau frați de cruce și femeile surate. (ION GHICA)*

### SURCEA

**A face surcele** (pe cineva) = A bate foarte tare:

*Dacă se scoală generalul și ne vede ce bine dispuși suntem, mă face surcele. (NINA CERANU)*

### SURD, -Ă

**A bate toba** (sau **toaca**) **la urechea surdului** = Se spune când cineva vorbește cuiva sau sfătuiește pe cineva zadarnic:

*Și îi povățuia să fie mai cu răbdare... Dară, bate toba la urechea surdului! (P. ISPIRESCU)*

**A face pe surdul** = A se preface că nu aude sau că nu înțelege:

*Eram singuri. Pentru a-mi ajunge ținta, devenii duios, sentimental și îl lăsa să înțeleagă dorința mea de fugă. El făcu pe surdul. (PANAIT ISTRATI)*

*– Eu! Eu fac pe surdul la toate atacurile și cer în continuare să aflăm tot adevărul despre cine conduce sistemul de corupție din vămi [...]* (<https://www.cotidianul.ro/>)

**A merge ca surdu-n oaste** (Reg.) = A merge orbește:

*Unde să ajungi când pornești „ca surdu-n oaste”, urmărind o iluzie pe care ți-o flutură în fața ochilor imaginației vorba meșteșugită a unui individ [...]* (VASILE CHIRIȚĂ)

**A rămâne surd la ceva** = A nu da ascultare unei solicitări; a nu fi impresionat de ceva, a rămâne rece, neînțelegător:

*[...] să tot dorim libertatea, să o tot chemăm toți cu toții, buni și răi, bătrâni și tineri, ea va rămâne surdă la glasul nostru [...]* (ION GHICA)

*Dictatorul rămâne surd la toate avertimentele, arestează sau împușcă pe opozanți și merge înainte. (GH. BUZATU)*

**Orbul își caută acul în aria cu paiele și surdul îl povățuiește unde sună** = Se spune despre cei care dau povețe fără să se priceapă:

*Orbul își caută acul în aria cu paie și surdul îl povățuiește unde sună.* (I. C. HINȚESCU)

**Parcă întâlnea tot surzi și muți** = Exprimă situația cuiva căruia nimeni nu-i dă răspuns mulțumitor:

*Cercetară în dreapta și în stânga, ca să afle niscaiva leacuri care să le desfacă făcutul stărpiciunei lor, dară, ași! Parcă întâlnea tot surzi și muți.* (P. ISPIRESCU)

**Râde ca mirele cel surd** = Exprimă situația cuiva care râde fără să știe despre ce este vorba:

*Preotul a râs cu atâta poftă, încât am început și eu să râd ca mirele surd.* (ROMULUS VULCĂNESCU)

**S-a pornit ca surda-n joc** = Exprimă situația cuiva care, din nepricepere, face un lucru la timp și loc nepotrivit:

*Ponta l-a făcut de râsul unei țări întregi zicându-i că e ca „surda-n horă”.* (<https://www.comisarul.ro/>)

*S-a pornit ca surda în joc. (Se aplică aceloră cari se pornesc într-o treabă fără nicio socoteală și în afară de vreme).* (IULIU A. ZANNE)

**Surdul n-aude, dar le potrivește** = Exprimă o reacție către care răspunde cu totul altceva la o întrebare, fie că n-a auzit bine, fie că se preface a nu fi auzit:

*Surdul n-aude, dar le potrivește.* (I. C. HINȚESCU)

*– Bă, Luca, nu mai pune tu la suflet. Tac-tu, așa e el, surdul nu aude, dar le potrivește.* (MIHAIL BENDER)

**Surdului să-i scoți bumbacul din urechi** = Se spune celui pe care încerci zadarnic să-l faci să priceapă ceva:

*Surdului să-i scoți bumbacul din urechi.* (POP.)

## SURGHIUN

**A da surghiun** (Reg.) = a) A da drumul cuiva.

b) A goni:

[...] *pe vornicul Constantin Bălăceanu, de care se temea fiindcă acesta avea relațiuni de familie la Viena, l-a trimis surghiun la Castoria.* (ION GHICA)

## SURPRINDERE

**A lua prin surprindere** (pe cineva) = A surprinde pe cineva:

*„Le cad în spate! am spus eu învrăjbit. Îi iau prin surprindere, pe nepregătite!”...* (ION LĂNCRĂNJAN)

*Când a auzit la radio că a fugit Ceaușescu, Octavian nu a fost luat prin surprindere. Cum nu a fost luat prin surprindere nici în dimineața următoare, când au sosit cei trei bărbați cu o misiune precisă [...]* (GABRIEL CHIFU)

## SUS

**A duce** (sau **a lua, a aduce** etc.) **pe cineva pe sus** = A duce (sau a lua, a aduce) pe cineva cu forța, cu sila:

*Câțiva oameni necunoscuți îl duceau mai mult pe sus – către trăsura neagră din drum.* (AL. SAHIA)

*L-au ridicat din pat pe sus.* (I. L. CARAGIALE)

*L-au luat pe sus și l-au dus în biroul lui Dante.* (EUGEN PATRICHE)

**A fi** (sau **a se scula**) **(tot) cu fundul (ori cu dosul, cu curul) în sus (cu susul în jos)** (Fam.) = A fi îmbufnat:

*Iar te-ai sculat cu curul în sus, dobitocule?* (<http://www.ziua.ro/>)

**A fi purtat pe sus** (Înv.) = A fi răsfățat:

*Iar eu te-am purtat sus, în iatacul tău și, așa cum am putut, te-am vegheat cu credință întreaga noapte!* (PETRU DEMETRU POPESCU)

**A întoarce casa pe dos** (sau **cu susu-n jos**). v. **întoarce**.

**A lua pe cineva de sus**. v. **lua**.

**A măsura pe cineva (cu privirea sau cu ochii) de sus până jos** (și de jos până sus). v. **măsura**.

**A pune cel mai sus** (Rar) = A prețui în mod deosebit:

*După 1907, am început o activitate de câțiva ani, care este, din viața mea, partea pe care o pun cel mai sus.* (ROMANUL ROMÂNESC în INTERVIURI, vol. 3, 1988)

**A sări drept în sus** (Pfm.) = **a)** A face o mișcare bruscă (de bucurie, de spaimă, de mânie):

*Deodată se deșteptă, auzind o gârâială de graiuri omeneste, și sări drept în sus.* (P. ISPIRESCU)

**b)** A izbucni; a replica prompt (și violent):

*Oguța sări drept în sus, cu ochii țintă în ochii lui Dănuț. – Eram sigură că râzi! Nu-ți dau voie să râzi de mine!* (IONEL TEODOREANU)

**A-i merge (cuiva) cu susu-n jos** = A-i ieși (toate) pe dos:

*Din nenorocire, însă, guvernul nostru nu știe să se folosească de consiliile patrioților slușnicari și de aceea lucrurile merg cu susul în jos.* (NICOLAE FILIMON)

**A-i sta** (cuiva) **capul sus** = A fi în viață, a trăi:

[Turcii] *aicea c-or veni/ Și pe tine te-or peși,/ Dar, dragă, nu te-ntrista,/ Că la turc eu nu te-oi da/ Până capul sus mi-o sta!...* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Ba, eu mândră nu ți-oi da/ Pân-ce capul sus mi-a sta.* (VASILE ALECSANDRI)

**Sus și tare** (În legătură cu verbele „a spune”, „a vorbi”, „a protesta”) = **a)** Ferm, categoric, energic:

*Protestă sus și tare în contra intențiunilor ce i se atribuia, că ar voi să aducă turburări și perturbațiuni.* (ION GHICA)

*De aceea, d-lor, este timpul, ca și partidele și guvernele să facă front în contra acestei uri a străinismului; să zică odată sus și tare în această țară, fără teamă de a-și pierde popularitatea [...]* (CONSTANTIN GANE)

**b)** În auzul tuturor; în gura mare:

*Cervenco însuși spunea sus și tare că mai bine și-ar tăia mâinile decât să tragă asupra unor bieți oameni ca și dânsul.* (LIVIU REBREANU)

*Dar îmi place a crede – și nu mă sfiesc a o afirma sus și tare – că s-au găsit unii care să ne acuze pe noi – risum tenetatis! – de ușurință, ca să nu zic mai mult în această cestiune.* (ANTON BACALBAȘA)

## SUSPIN

**A-și da ultimul suspin** (Rar) = A muri:

*Ființa delicată își dă ultimul suspin/ Cu frumoasele ei zile neajunse încă-n floare.* (AL. MACEDONSKI)

*Ultimul suspin al acestui tată fu de bucurie.* (ILIE CONSTANTIN)

## SUSPINA

**A suspina după cineva** (sau **ceva**) = A-și manifesta regretul pentru pierderea cuiva (sau a ceva); a-i fi dor de cineva sau de ceva:

*Am depănat amintiri și am suspinat după tinerețea noastră pierdută...* (RADU MĂRCULESCU)

*Unde-i tinerețe e și grijă, și cine suspină după anii tineri după necazuri suspină!* (IOANA PÂRVULESCU)

## SUSȚINE

**A susține privirea** (sau **căutătura**) **cuiva** = A privi drept în ochii cuiva; a înfrunța privirea cuiva:

*La auzul celor dintâi cuvinte ale lui Grozav, sulgeriul tresărise; neputând susține privirea pătrunzătoare a ochilor mazilului [...]* (RADU ROSETTI)

*Acum e liniștită, își privește soțul calmă, drept în ochi, iar el îi susține privirea.* (DANIELA RAȚIU)

## SUTĂ

**Sute și mii** sau **mii și sute** sau **o sută și-o mie** sau **sute (și sute) de...** = Un număr mare, nedeterminat:

*Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strânge atâta amar de grâu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. (ION CREANGĂ)*

*Frunză verde-a mărului,/ Nu crede feciorului.../ Că te pune pe-un genunche/ Și-ți tot minte mii și sute,/ Și mai mari, și mai mărunte. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**Unde s-a dus** (sau **a mers**) **mia, ducă-se** (sau **meargă**) **și suta** (Fam.) = Exprimă o pierdere mai mică, după una mai mare:

*– Ia las', fa Catrină, las'! Unde a mers miea, meargă acum și suta [...] (ION CREANGĂ)*

*La mulți s-a dat – unde s-a dus mia ducă-se și suta – încă unul căruia degeaba i se votează. (MIHAI EMINESCU)*

## SUVEICĂ

**(Iute) ca o suveică** (sau **ca suveica**) = Foarte ager, sprinten; foarte harnic:

*O nevăstuță cu nasul ascuțit, cu ochi ageri, ușoară și iute ca o suveică, se purta printre oameni, stătea de vorbă cu cei bolnavi [...] (ION AGÎRBICEANU)*

*Era iute ca o suveică, discretă ca o umbră, eficientă ca un agent secret. (ION VIANU)*

## SUVELNIȚĂ

**A merge rostul cuiva cu suvelnița altuia** (Rar) = A fi de aceeași părere cu cineva:

*Sultănica nu vrea să știe de ce face lumea, dacă rostul ei nu merge cu suvelnița altuia. (BARBU DELAVRANCEA)*



*E un barbat încă sprinten și se ținea tare în șa, cu toate că trecuse de al cincizeci și doilea an al vieții.* (MIHAIL SADOVEANU)

## Ș

### ȘA

**A bate șaua (ca) să (se) priceapă** (sau **înțeleagă**) **iapa** (sau **calul**) (Fig.; pmf.) = A da de înțeles, fără a se adresa direct:

*Fii român verde și rupe mâța în două. Bate șeaua, să-nțeleagă iapa, căci femeia-i dracul; șede în deal și prăvale carul în vale;* (C. NEGRUZZI)

*Dascălul bătea șeaua să priceapă iapa. Femeii îi dete un fier ars prin inimă.* (P. ISPIRESCU)

*„Așa care va să zică? am întrebat eu oprindu-mă din lucru. Bați șaua să priceapă iapa!”* (ION LĂNCRĂNAN)

[Vodă] *bătea șaua că, dacă nu ne lăsăm duși cu belciugul de el și neamul lui, se duce.* (ION PAS)

**A pune șaua (pe cal)** = A înșeuă:

*Pusei șaua, încălecai și mă abătui pe la cosași.* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Pune șaua să mă duc.* (POP.)

*M-am apropiat de ea, cu gândul să pun eu șaua pe cal.* (CĂLIN KASPER)

**A pune șaua** (pe cineva) sau **a-i pune** (cuiva) **șaua** (Pfm.) = A stăpâni pe cineva; a exploata (pe cineva); a constrânge (pe cineva) să facă ceva:

*Fieștecare râdea bucuros cu popa de alții; nici unuia nu-i plăcea, însă, când alții râdeau de dânsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului.* (IOAN SLAVICI)

– *Fiecare la rândul său. Ca mâine o să pui șaua pe Adrian.* (PANAIT ISTRATI)

*Treacă-meargă, cugetam; cel puțin mă vor omeni domnii literați pe spesele lor; dar tocmai aici mi se puse șeaua.* (ION CODRU-DRĂGUȘANU)

**A se ține tare în șa** = A fi stăpân pe situație; a fi sigur de ceva:

**A vorbi de sus** (sau **din șa**). v. **vorbi**.

**Ia șaua la spinare** (Pfm.) = Pleacă!:

*Ia șaua la spinare, băiet!* (GH. BRĂESCU)

### ȘAGĂ

**A fi** (sau **a-i părea** cuiva) **(de) șagă** sau **a fi** (sau **a-i părea** cuiva) **lucru de șagă** = A fi (sau a-i părea cuiva că este) ceva neserios, fără importanță:

*Gardul și casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă.* (ION CREANGĂ)

– *Îndată vi s-a aduce și demâncare, și băutură, zise împăratul, numai de-ți putea dovedi cât vă voi da eu; că de nu-ți fi mâncători și băutori buni, v-ați găsit beleaua cu mine, nu vă pară lucru de șagă!* (IDEM)

**A lăsa șaga (la o parte)** sau **a-i ajunge** (cuiva) **șaga** (sau **de șagă**) = A nu mai glumi, a termina cu gluma, a deveni serios:

*Ia las' șaga la o parte, măi omule.* (ION CREANGĂ)

*Agiungă-ți de șagă,/ Că nu-i bună, dragă.* (VASILE ALECSANDRI)

**A se îngroșa cu șaga** = A se agrava situația:

*Să îngroșase amu șaga, când au sosit steagurile oștii noastre și pre vo sută de tătari, că pre mai mulți nu-i lăsa Șirâmbei.* (MIRON COSTIN)

**A se întrece cu gluma** (sau **vorba, deochiul, nebuniile, șaga**). v. **întrece**.

**A se trece de șagă** (sau **de glumă**). v. **trece**.

**A-i fi** (cuiva) **în șagă** = A lua lucrurile în glumă:

*Sărutăm mânilor, cuconașule; eu chiteam că vi-i în șagă.* (I. MIRONESCU)

**A-l trece** (pe cineva) **cu șaga** = A lua (pe cineva) în râs:

*Dar ce-i curios lucru... că deși Talpă-Lată  
mă trece cu șaga... nu mă mâniu... dimprotivă...  
poziția me îmi place...* (VASILE ALECSANDRI)

**Nu șagă!** (Întărind o afirmație) = Nu glumă!:

*Crezi tu că vom putea noi singuri secera și  
strânge atâta amar de grâu, că doar sute și mii de  
brațe trebuiesc acolo, nu șagă!* (ION CREANGĂ)

*Asta știu c-a fost nuntă, nu șagă!*  
(NICOLAE GANE)

*Să știi c-a fost război/ Și moarte-aici, nu  
șagă!* (G. COȘBUC)

**Nu-i vreme de șagă** = Nu-i momentul potrivit  
pentru glumit:

*Vrei să șuguiști, dar nu-i vreme de  
șagă.* (C. NEGRUZZI)

## ȘAH

**A da șah** = A pune în pericol regele adversarului:

*I-am dat șah și l-am pus în încurcătură.*

**A face** (pe cineva) **șah și mat** (Fam.) = A pune  
(pe cineva) în situația de a se recunoaște învins  
(într-o luptă, într-o dispută):

*[...] atunci când le solicită acestora ceva, o  
fac pe un ton nesigur, o voce plângăcioasă,  
pițigăiată, tremurată, temându-se de refuzul  
copilului care i-ar face șah mat.* (IRINA PETREA)

*Micuțul atacant al gazdelor a făcut  
șah-mat defensivă adversă și a deschis scorul în  
minutul 20.* (<http://www.secundatv.ro/>)

**A ține** (pe cineva) **în șah** = **a)** A limita jocul  
adversarului la apărarea regelui. **b)** (Fam.) A pune  
pe cineva în dificultate, lăsându-i posibilitatea de a  
acționa, de a lua o hotărâre; (fam.) a ține pe cineva  
în tensiune:

*Înainte de a se duce cu Ana la viitorii  
nași, el discutase cu colegul de muncă despre  
faptul că dorea să-l cunune, însă acesta l-a ținut  
în șah câteva zile.* (MIRCEA CRĂCIUN)

*În timpul domniei lui Bogdan cel Orb,  
Luca Arbore și partida sa au ținut în șah intențiile*

*domnitorului de a întări, ca și părintele său,  
puterea domnească [...]* (HORIA URUSU)

*Curtea Constituțională a României  
(CCR) îl ține în șah pe președintele Klaus  
Iohannis pe tema statutului funcționarilor  
publici.* (<https://psnews.ro/>)

## ȘAHĂR-MAHĂR

**A face** (sau **a umbla cu**) **șahăr-mahăr** (Fam.) =  
A escroca pe cineva:

*– Gura, hodorigule, ce ți s-a urât cu  
binele? Să nu-mi umbli cu șahăr-mahăr...*  
(EUGEN BARBU)

## ȘANȚ

**A se duce la șanț** (Rar) = A se distruge:

*Rămăsese, după cum știți, singur cu fata  
și toată gospodăria i se ducea la șanț.* (MARIN  
PREDA)

**A-i fi** (cuiva) **de șanț** (sau **a-i părea**) **de șanț**  
(cuiva) = **a)** A-i părea (cuiva ceva) ciudat sau  
amuzant:

*Râdeți, domnia-voastră? vă pare de  
șanț?* (VASILE ALECSANDRI)

**b)** A se rușina:

*Nu ți-i de șanț să n-ai niciun copil?* (POP.)

**A-și arunca viața în șanț**, v. **arunca**.

## ȘAPTE

**A (nu) avea cei șapte ani de acasă** (Pfm.) = A  
(nu) fi fost (bine) educat în copilărie:

*Se spunea odinioară despre câte un  
tânăr plin de bunul simț necesar, în relațiile cu  
lumea, cu prietenii și chiar cu adversarii, că are  
cei șapte ani de-acasă.* (TUDOR ARGHEZI)

*Pentru că ai cei șapte ani de acasă, ești  
civilizat, politicos și nu poți lăsa un om vorbind  
de unul singur, întorcându-i spatele și mergând  
în treaba ta.* (ADRIAN FLOREA)

*În fața socrilor niciodată nu vei avea cei 7 ani de acasă... chiar dacă le vei demonstra că de fapt îi ai... (<http://www.opinii.md>)*

**A avea șapte vieți. v. viață.**

**A da șapte boi și șapte vaci** (Pop.) = A da foarte mult:

*Socru mare, ce s-a făcut,/ Nu mai e de desfăcut!/ Să dai numai opt boi, șapte vaci/ Ș-apoi să rabzi, să taci. (POP.)*

**A fi de șapte palme în frunte. v. palmă.**

**A fi de șapte palme în piept. v. palmă.**

**A fi în șapte luni** (Pop.) = A fi certăreț; a fi nestăpânit:

*O! Critici buni de fașă, poeți în șapte luni./ Vulturul nu se mișcă de-un țipăt de lăstuni... (ȘERBAN CIOCULESCU)*

**A fi șapte frați pe un cojoc** (Pop.) = A fi foarte sărac:

*Evenimentul cel mare al zilei – cei șapte frați pe un cojoc, cum zice o vorbă țărănească, sau reconstruirea, pentru a câtea oară, a cabinetului Brătianu, trecut din fuziune în fuziune [...] (MIHAI EMINESCU)*

**A lucra (sau a munci) cât șapte** (Pfm.) = A lucra foarte mult:

*Le dădeau pe la nas cu perspectiva eliberării și ei munceau cât șapte, mărind norma. (ALEXANDRU TEODORESCU)*

*Munca cât șapte și nu făcea mofturi. (DAN LUNGU)*

**A mânca cât (sau ca) un lup (sau cât patru, cât șapte, cât un turc din cei calici, ca o căpușă, ca o lăcustă, ca omizile, ca un popă, ca diacul de pomene, de parcă n-a văzut fir verde). v. mânca.**

**A trage (sau a lua) din șapte una** (Pop.) = A primi mai puțin decât trebuie:

*În adevăr, ce era în condițiunile statului? Era că arendașii nu au voie să ia de la țărani decât din șapte una; aceasta pentru toate moșiile statului. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)*

**A ține (pe cineva) în șapte (sau nouă) frâie. v. frâu.**

**A ține sub trei lacăte și șapte peceti (sau a păstra cu nouă lacăte). v. lacăt.**

**A umbla șapte hotare** (Pop.) = A umbla mult timp pe distanțe mari:

*Venii la d-ta să mă ascuți, să mă slujești, că rău am umblat și nu dau de leac, mi-au dus laptele de la vacă și numai d-ta mi-l poți aduce îndărăt. Eu te cinstesc cu pâne și cu sare, dar să mi-l aduci, că d-ta umbli peste șapte hotare [...] (SIMION FLOREA MARIAN)*

– „Maică, șapte hotare umbla; i-au plăcut mult beția și femeile”. (<https://www.crestinortodox.ro/>)

**A-i lua (cuiva) și pielea de pe el sau a-i jupui (sau a-i scoate) șapte sau nouă piei (de pe cineva). v. piele.**

**Cât șapte (sau cât șaptesprezece)** = Foarte mult:

*Oșlobanu, care mânca cât șepesprezece, ne cam pusese pe gânduri. (ION CREANGĂ)*

**Două și cu trei fac șapte** (Pop.) = Se spune la lucruri nepotrivite:

*Ci să știi să-ntorci dulapuri,/ Să rabzi multe, să-nghiți hapuri,/ Să despici și firu-n două/ Și să scoți din piatră lapte,/ Iar nu să-mi spui basme nouă,/ Și că trei și trei fac șapte. (COSTACHE BĂLĂCESCU)*

**Parcă l-a pus (sau a pus-o) pe șapte cai** (Pop.) = Se spune despre o persoană căreia i-a trecut supărarea:

*Așa se bucurase zgrițuricea de babă, parcă o pusese pe șapte cai! (POP.)*

**Șapte ani ca mâine trece** (Pfm.) = Se spune, în glumă, când cineva se află într-o situație neplăcută, a cărei remediere nu poate fi grăbită:

*Am eu față de violator, de infractor? Să îi facă cercetări și apoi, dacă mă găsesc vinovat, să vină să mă lege. Apoi, șapte ani ca mâine trece.* (<http://www.evenimentulmuscelean.ro/>)

### ȘAPTELEA, -TEA

**A fi** (sau **a se crede**) **în al șaptelea** (sau **al nouălea**) **cer** = A fi extrem de fericit:

*Idioata de mine sunt în al șaptelea cer.* (MARIA BANUȘ)

*Eram în al nouălea cer. Aplauzele ce răsunau îmi asigurau catedra asta pentru cel puțin un an școlar înainte.* (ION D. SÎRBU)

**Pe glasul al șaptelea** = Cu voce ascutită:

[...] *deschise Octoihul și cântă glas întâi, ba al patrulea, ba al șaselea, când veni la glasul al șaptelea, hârț în sus, hârț în jos, îl uitase.* (P. ISPIRESCU)

*A continuat pe glasul al șaptelea: Românisim!... patriotism!... naționalism!* (N. D. COCEA)

### ȘARADĂ

**A vorbi în șarade** = A vorbi aluziv enigmatic; a vorbi neinteligibil:

*Nu cred că poți trece peste totul. În primul rând peste timp nu poți trece. Gândește-te. Și îi vorbi îndelung în șarade.* (ANDREI BREZIANU)

*Își cântărește atât de mult cuvintele, le sucește, le răsucește, că face din ele șarade.* (ION PAS)

*Nu dau amănunte edificatoare, vorbesc în general, în paradoxuri și în șarade, spunându-le că avem o țară săracă plină cu oameni bogați [...]* (CARMELIA LEONTE)

### ȘARPE

**A călca șarpele pe coadă** (Pfm.) = **a**) A atinge un punct nevralgic:

*A călca șarpele pe coadă.* (POP.)

**b**) A insulta un om iute la mânie:

*Șarpele, până nu-l calci pe coadă, nu să-ntoarce să te muște.* (ANTON PANN)

**A fi gol ca șarpele (care și-a lepădat pielea)** (Pop.) = **a**) A fi dezbrăcat. **b**) A fi sărac:

*Venise în Porumba, înaintea primului război mondial, gol ca șarpele [...]* (MIHAI BENIUC)

**A fuma ca un șarpe** (sau **ca o șerpoaică**). v. **fuma**.

**A încălzi** (sau **a crește**) **șarpele la** (sau **în**) **sân** (Pfm.) = A arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător:

*Crește șarpele în sân ca mai bine să te muște.* (IULIU A. ZANNE)

*Prin lumea strâmbă am umblat cu tine, șarpe încălzit la sân.* (NICHITA STĂNESCU)

**A mușca** (pe cineva) **șarpele invidiei** (sau **vanității, îndoielii**) (Fam.) = A fi cuprins de invidie (sau de vanitate, de îndoială):

*Șarpele vanității m-a mușcat de sfârcul inimii mele.* (I. L. CARAGIALE)

*Șarpele invidiei nu-l mușcase niciodată ca să-i poată strecura în inimă otrava lui galbenă [...]* (ION POPESCU-SIRETEANU)

**A mușca** (sau, rar, **a fura**) (pe cineva) **șarpele de inimă** (sau **de limbă**) (Pfm.) = A se simți ispitit să facă sau să spună ce nu trebuie:

*Odată însă, când și-a luat leafa de institutor, nu știu cum l-a mușcat șarpele de inimă, că a cinstit și dânsul cu câte o cafea pe doi din tovarășii săi învățători.* (P. ISPIRESCU)

*Să nu care cumva să te muște șarpele de inimă și s-o săruți până ce nu-i aduce-o la mine.* (ȘEZĂTOAREA, IV)

**A sări ca mușcat de șarpe** (Pfm.) = A reacționa brusc; a se înfuria:

*Altă dată a sărit ca mușcat de șarpe și a început să strige la alți băieți, care erau mai departe.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

*Ioanide sări ca mușcat de șarpe când auzi pe una [...]* (G. CĂLINESCU)

*Băiatul... sări drept în sus, ca mușcat de șearpe.* (POP.)

**A scoate** (sau **a striga**) **ca din gura șarpelui** (sau **ca din gură de șarpe**) ori **cât îl ține** (ori **îl ia**) **gura**. v. **gură**.

**A se zvârcoli ca în gură de șarpe**. v. **gură**.

**A strivi ca pe un (pui de) șarpe** (pe cineva) = A distruge, a nimici cu ușurință și fără remușcări (pe cineva):

*Te strivesc ca pe un pui de șarpe!* (ION AGÂRBICEANU)

**A umbla ca șarpele după vitejii** (Pop.) = **a**) A se expune singur primejdiei:

*Voinicul umblă ca șarpele după vitejie.* (ELENA DIDIA ODORICA SEVASTOS)

**b)** A căuta ceartă.

**A-i frige (dracul) șerpi pe inimă** (cuiva) (Mun.) = **a**) A fi nervos:

*Anton Pann dovedește aici un simț pronunțat pentru recoltarea elementelor plastice: „capul fără griji ca bostanul crește”; „femeia rea țipă ca și când îi frige cineva șerpi pe inimă”;* (DUMITRU POPOVICI)

**b)** A fi foarte zgârcit.

**A-i frige** (cuiva) **șerpi pe burtă** (Pop.) = **A(-i)** face (cuiva) un rău:

*Parcă i-am fript șerpi pe burtă.* (ANTON PANN)

**A-i trece** (cuiva) **un șarpe rece prin sân** (sau **prin inimă**) (Pop.) = A se înfiora (de spaimă, de dezgust):

*Când văzu el o așa nemetenie [matahală, namilă] spurcată stând ca o cobe rea în casa lui și pe tronul lui, un șarpe rece îi trecu prin sân.* (P. ISPIRESCU)

**Ca din** (sau **în**) **gură de șarpe** (În legătură cu verbe ca „a striga”, „a țipa”, „a se zvârcoli” etc.) = Foarte tare, grozav, strașnic:

*Țipa fata de împărat ca din gură de șarpe.* (AL. VLAHUȚĂ)

– *Neghiniță, de ce-l bat pe ăla, de răcnește ca din gură de șarpe?* – *Fiindcă împăratul e surd și n-aude, răspunse Neghiniță.* (BARBU DELAVRANCEA)

**Pui de șarpe** = Persoană rea, vicleană, perfidă:

*Recunosc câțiva pui de șerpe..., răspunse pe același ton Ruset.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Să nu vă fure șarpele de inimă!** (Pop.) = Să nu vă împingă păcatul!:

– *Iacă: cum d-ta, om cu destulă doxă la cap, trecut și prin ciur și prin dârmon, lovit cu capul și de pragul de sus și de cel de jos, și la vârsta dumată, cum d-ta, zic, te-ai lăsat să te muște șarpele de inimă și să faci greșeala d-a lua de mușcare o fată mare?* (P. ISPIRESCU)

*Apoi să nu vă fure șarpele de inimă să ne afle tătarii planul ăsta.* (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ, vol. 3, 1967)

## ȘASE

**A sta** (sau **a ține**) **de șase** (Arg.) = A sta la pândă pentru a preveni apariția inopinată a unei persoane nedorite:

– *Stau de șase! zice el șoptit, aproape conspirativ, uitându-se repede în jur ca și cum s-ar teme să nu fie surprins.* (ION COJA)

**Șase!** (Arg.) = Atenție!:

*O dată a ciulit Stăpânul urechea. – Șase! A strigat scurt.* (EUGEN BARBU)

## ȘATRĂ

**A azvârli cu piatra în șatră**. v. **azvârli**.

**A face șatră** (Pfm.) = A se instala undeva departe ca acasă:

*Logofătul nostru, trimis de mama, le-a spus categoric să-și ridice șatra și s-o întindă.* (RADU MĂRCULESCU)

**A umbla** (sau **a se muta**) **cu șatra** (Pfm.) = A se muta (deseori, pe neașteptate) cu toate lucrurile:

*Uff! suspină Sabina, strângându-și vraful de cărți și caiete. Acum unde mă mai mut cu șatra?* (CEZAR PETRESCU)

### ȘCHIOP, -OAPĂ

**A-i crește** (cuiva) **inima de-o șchioapă** (Pfm.) =

a) A fi încântat (de ceva):

*Unele taine sau supărări ne răsădă la inimă, pe când de mulțumire, de fală, de bucurie, inima crește, crește chiar de o șchioapă sau cât un bostan.* (REVISTA de PSIHOLOGIE, vol. 6, 1960)

b) A se îmbărbăta.

### ȘCOALĂ

**A face școală** = A avea un număr mare de adepti sau de imitatori:

*Ceea ce nu cred că e rău, a face școală imitând, cum fac pictorii, de pildă.* (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

### ȘEDEA

**A sta** (sau **a băga, a fi, a pune, a șede** etc.) **la răcoare** (sau **la bașcă, la gros, în închisoare, la mititica, în ocnă, la pârnaie, la pușcărie, la secret, în temniță, la zdup**). v. **răcoare**.

**A sta** (sau **a șede, a cădea**) **pe urechile** (sau **pe spinarea**) (cuiva). v. **ureche**.

**A șede** (sau **a sta, a rămâne**) **cu dinții la stele** (Pop.) = A nu avea ce mânca:

*Caii tăi or să șează cu dinții la stele.* (VASILE ALECSANDRI)

*Era o adevărată nerușinare și ticăloșie, când ei stăteau rânjiți cu dinții la stele și-și*

*strânseseră cătărămile de trei laturi de palmă.* (MIHAIL SADOVEANU)

*N-aveai ce pune în oală, stăteai cu dinții la stele – nu mai aveam ce vinde, am dat totul din casă și de pe noi – dar ne puteam ține zilele cu bruma de zestre când un kil de păpușoi era 60, unul de grâu 70 ruble?* (PAUL GOMA)

**A șede** (**ca dracu**) **pe comoară** (Pfm.) = A fi bogat și zgârcit:

*Nu stai tu pe bani ca dracu pe comoară? Nu știe tot satul că te încârligi pentru un bănuț, ca și când ți l-ai scoate din ochi?* (ION AGÎRBICEANU)

*Acolo a pus banii. Stătea pe ei. N-avea nimeni cum să-i ia. Sta ca dracu pe comoară.* (DEMOSTENE BOTEZ)

**A șede** (**ca**) **pe ghimpi** (sau **pe spini, pe foc, pe ace, pe sponci**) (Pfm.) = A fi îngrijorat; a fi nerăbdător să plece:

*Voia tânărul să nu ție seama și totuși stătuse pe ghimpi la masă și înghițise cu noduri, căci Miron Iuga fusese și mai ursuz [...] (LIVIU REBREANU)*

*Stam ca pe ghimpi. Urcat pe o schelă de grinzi pentru ridicarea greutăților, priveam spre marginea platoului către Antimovo linia de tranșee deasupra căreia exploziile de șrapnele însemnau stoluri de nourași plutitori, mici ca niște batiste albe.* (G. TOPÎRCEANU)

*Pintea era tăcut ca de obicei, iară Ghiță șede ca pe spini lângă dansul.* (IOAN SLAVICI)

*Gânjul smead sta ca pe foc. Parcă ar fi vrut să-mi spună ceva și parcă n-ar fi vrut...* (ZAHARIA STANCU)

**A șede** (**cu curul**) **în două lunturi** (Pfm.) = A evita o opțiune fermă (pentru a nu pierde un profit); a da dovadă de duplicitate:

*De multe ori cine îmbrățișează multe, puține adună, căci doi pepeni într-o mână nu se pot ținea și cu curu-n două lunturi nu poți șede.* (LUCIAN BLAGA)

*La ce ne-a folosit politica lui Ceaușescu care zicea că stă cu fundul în două lunturi și stătea*

în realitate? Oare ne-am rezervat pentru eternitate o politică în două luni? (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 13, 2000)

*Perfidul Albion dovedește încă o dată că își merită porecla cu vârș și îndesat, stând cu curul în două luni. (<http://www.aradon.ro/>)*

**A ședea (grecește) în inima** (cuiva) sau **a ședea călare în inima** (cuiva) (Pfm.) = A ști tot ceea ce gândește cineva:

*– De asta ți-i acum în grijă, stăpâne? dac-a rămas treaba până la atâta, apoi las' pe mine, că te-oi face eu să iei un drăguț de femeie care nu se mai află! Căci eu șăd călare în inima lor și, nu că mă laud, dar știu toate măruntaiele dintr-însele. (ION CREANGĂ)*

*Pacea e numai în gură-ți; o! cum în inimă-ți șăz; vrei să mă-nșăli și pă mine? (I. HELIADE RĂDULESCU)*

**A ședea** (sau **a se ține**) **abanos**. v. **abanos**.

**A ședea** (sau **a sta**) **ca găina** (sau **curca**) **în lemne** (Mol.; d. oameni) = A fi posac; a fi tăcut:

*Te uiți așa, ca găina în lemne și te gândești la lucruri sfinte, până te ștergi pe la ochi. (MIRCEA DANELIUC)*

**A ședea** (sau **a sta**) **ca o mireasă**. v. **mireasă**.

**A ședea** (sau **a sta**) **lipcă pe capul cuiva**. v. **lipcă**.

**A ședea** (sau **a sta**) **molcom**. v. **molcom**.

**A ședea** (sau **a sta**) **pe saltea** = **a**) A nu face nimic, a fi leneș, comod:

*Locuitorii Moldovei... ar fi oameni valoroși, gata de luptă și nu de a sta pe saltea. (A. D. XENOPOL)*

**b)** A fi fără nicio grijă:

*Ai bani destui, n-ai decât să șezi pe saltea și să poruncești. (POP.)*

**c)** A fi bogat.

**A ședea** (sau **a sta**, **a se ține**) **de capul cuiva** sau **a se pune pe capul cuiva**. v. **cap**.

**A ședea (uitată) ca fata vătămanului**. v. **vătăman**.

**A ședea asupra** (cuiva) (Înv.) = A incomoda (pe cineva) cu prezența, cu pretenții exagerate:

*Atâția oameni ce umbla cu slujba aceea era o mare nevoie, șăzând asupra saracilor cu lunile. (AXINTE URICARIUL)*

**A ședea ca câinele nimănu** (Pop.) = A fi lipsit de sprijin (moral sau material):

*Am rămas om de prisos, om de nimic, urgisit, om compromis și compromișător, câinele nimănu. (GH. TEODORESCU KIRILEANU)*

**A ședea ca cioara-n par** (Pop.) = A fi foarte grăbit:

*De-acum în dulce stabilitate/ Am s-o duc vesel, fără habar,/ Servindu-mi țara pe așezate,/ Iar nu din fugă, ca cioara-n par. (VASILE ALECSANDRI)*

*Ben stă și el acasă cât cioara-n par. Merge să caute clienți noi, deși avem destui. (CĂTĂLIN MIHULEAC)*

**A ședea ca o fată mare** = A fi timid:

*Râdeam de dânsul că șede ca o fată mare. (C. NEGRUZZI)*

*Ea avea un fiu. El era de treabă, smerit și sfios ca o fată mare. (P. ISPIRESCU)*

[...] nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare, Dumnezeu să-l ierte! că n-avu parte să se preoțească. (ION CREANGĂ)

**A ședea cloșcă** (sau **moartă**, **abanos**, **molcom**, **smirnă**) (Pop.) = A sta nemișcat:

[...] iar generalul de ordine, care nu pune note la învățătură, ci numai însemna, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu sta smirna [...] (BARBU DELAVRANCEA)

*După ce a povestit a suta oară lupta în care și-a pierdut piciorul într-o vitejească bravură, care l-a făcut pe generalul rus să stea*

*smirna* [...] *s-a apucat să-l învețe pe plutonier un cântec de pe Volga.* (PAVEL DAN)

*Prin imitație, fără voie, recruții ședeau și ei smirna.* (I. L. CARAGIALE)

**A ședeă de față** = A fi prezent:

*N-au șăzut banul de față să-l socotească cu ce s-au căzut pe acel om mare.* (ISTORIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI)

**A ședeă după cineva** (Pop.) = **a**) A aștepta pe cineva:

*Mărită-te, mândra mea,/ După mine nu ședeă,/ Că eu nu-ți mai duc grija.* (POP.)

**b)** (Pop.; d. femei) A rămâne nemăritată:

*Mărta-m-aș să nu șez.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A ședeă** (sau **a sta**) **împotrivă** (Înv.) = A se opune:

*Încolo altceva n-are putere să șadă împotrivă.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Că iată că letopiseșul cel leșesc nu spune că s-au bătut trei zile războiul [...] ci spune că dacă au văzut că nu le va putea sta împotrivă lui Ștefan vodă, au fugitu la cetate.* (GR. URECHE)

**A ședeă în** (sau **la**) **scaun** (Înv.) = A urca pe tron:

*Au venit în țară, de au șăzut la scaun în anii 7099.* (GR. URECHE)

**A ședeă în nădejdea** (cuiva) (Reg.) = A conta (pe cineva):

*Frunză verde foi de fragă,/ Mărită-te, mândră dragă,/ Măritu-te, nu ședeă,/ Nu ședeă-n nădejdea mea.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A ședeă în pat** (sau **în casă**) (Pop.) = A zăcea:

*Ședeă pe pat, foarte slăbit, cu fața suptă, cu obrazii emaciați, cu ochii febrili, arzători.* (<http://www.romlit.ro/>)

**A ședeă între două hotare** (sau **între două scaune**) (Pop.) = A fi nehotărât:

*Izahar va fi asin tare și va ședeă între doao hotară.* (PALIA)

*Trăim ceasul nesigur dintre două hotare, când vremea însăși parcă s-a oprit în loc, rotindu-se ca apa într-o bulboană.* (G. TOPÎRCEANU)

**A ședeă la** (sau **în**, **înv.**, **cu**) **cinste** (Pop.) = A avea toată considerația:

*Dacă șăzi la cinste și toți îngrijesc de tine, cum zici, de ce le împungi degetele?* (ION CREANGĂ)

**A ședeă la masă.** v. **masă.**

**A ședeă laolaltă** (sau **necununați**) (Pop.) = A trăi în concubinaj:

*Făceau o masă cu părinții. Înainte, ședeau 2-3 ani necununați.* (ION GHINOIU)

*Și adică de ce n-ar putea să trăiască ei și așa, necununați?! zise el.* (IOAN SLAVICI)

**A ședeă parcă i-a murit mireasa** (sau **parcă i-a murit vrabia din streășină, parcă nu-i place mirele, parcă i-a căzut iapa din ham**) ori **a ședeă ca găina între lemne** (Pfm.) = A fi supărat; a fi tăcut:

*Te uiți așa, ca găina în lemne și te gândești la lucruri sfinte, până te ștergi pe la ochi.* (MIRCEA DANELIUC)

**A ședeă pe bani** (Pfm.) = A fi bogat:

*Ședeai pe bani și umblai cu căleașcă.* (ANTON PANN)

**A ședeă** (sau **a sta**) **strâmb și a judeca** (sau **a vorbi**) **drept** (Pfm.) = A discuta cu franchețe; a recunoaște adevărul:

*Mai bine șezi strâmb și vorbește drept / Dacă nu știi să văpsești, nu te pune să mânjești./ Mai lesne de a vorbi adevărul decât minciuna.* (ANTON PANN)

*Șezi strâmb și grăiește drept.* (C. NEGRUZZI)

*Da nu-i pentru noi, mă, fiindcă noi, dacă stai strâmb și judeci drept, am fost învățați numai cu robota.* (ION LĂNCRĂNJAN)



**A ședea turcește** (sau **armenește, grecește**) = A sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii:

*L-am găsit pe Nastratin stând turcește jos pe podea.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Toți băieții s-au așezat turcește în jurul focului.* (IDEM)

*Dănilă se așeză grecește pe asfalt.* (IDEM)

*Pe babă o văzuseră așezată grecește pe o laviță din tindă.* (AL. MACEDONSKI)

*Sta grecește pe tron cât e ziua și nopticica de mare și din loc să se miște, ba.* (P. ISPIRESCU)

**A ședea** sau **a-i ședea cuiva bine** (sau **rău, frumos** etc.) = A fi (sau a nu fi) corespunzător, potrivit, conform cu...; a fi (sau a nu fi) așa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat:

*Brâu-i pus! Acum, din ladă/ Mai ieu șorțul! O, să-mi șadă/ Fată cum îmi stă nevastă...* (G. COȘBUC)

*Ce nu te gândești când vorbești?... Nu șade frumos!* (I. L. CARAGIALE)

*Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șed.* (MIHAI EMINESCU)

*Ce frumos îi șade creasta ca un roșu comanac.* (IDEM)

**A-i ședea** (cuiva ceva) **la inimă** (Pfm.) = A fi preocupat de ceva:

*Examenul îi ședea însă la inimă și nu-l putea da fiindcă n-avea bani.* (G. CĂLINESCU)

**A-i ședea cu greu** (Ban.) = A fi într-o situație neplăcută:

*Niciun pic nu-mi pare rău/ Ci-mi șede câta cu greu,/ Că Ț-am luat năravul tău.* (POP.)

**Ședea rușine** (Pop.) = Este rușinos să...:

*Șade rușine asta să o faci un voinic.* (ANTON PANN)

## ȘERB, ȘEARBĂ

**Sunt șerbul dumneavoastră** (sau **al dumitale**) (Îvr., calc după fr. *Je suis votre serviteur*) = Formulă de reverență sau de salut:

*Adio, domnul meu,... sunt șerbul d-tale!* (C. NEGRUZZI)

## ȘFICHI

**A lua** (pe cineva) **în șfichi** (Pop.) = A ironiza, a persifla (pe cineva):

*Cei cu sacii în căruțe luau uneori în șfichi pe morar.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Se vede că ai terminat sfații, îl luă în șfichi fata popii Grigoriu, că altfel, cine știe prin ce fund de cârciumă ți-ar sticli ochii!* (CORNELIU BUZINSCHI)

*O să mă întrebați ce m-a apucat de am început să-i iau „la șfichi” pe cei ce se dau naționaliști [...]* (<https://lupuldaciblog.wordpress.com/>)

**A trage** (cuiva) **un șfichi** (Pop.) = A certa:

[...] *circulă nu numai în mass-media vorbele unui demnitar de Neamț care, nu pentru că e moldovean, ne unge la inimă pentru șfichiul care îl dă celor care au uitat de cei care i-au ales în demnitățile deținute.* (<https://luceafarul.net/>)

## ȘIPCĂ

**A scoate** (pe cineva) **din șipci** (Reg.) = A enerva:

*Nu mă scoate din șipci, că te-njur.* (ION IOVESCU)

## ȘIR

**A pune** (pe cineva) **pe șireag** (Mun.) = A sili (pe cineva) să facă un lucru:

*L-am pus pe șireag să facă rost de unde-o ști.* (C. RĂDULESCU-CODIN)

**A ține șir** (de șir sau la șir) sau **a-și ține șirul** (Mun.) = A avea continuitate, avea coerență:

*I s-a părut că nu prea ținea șir la vorbă.* (ION GHICA)

## ȘIRET

**A se trage de șireturi** (cu cineva) (Fam.) = A-și permite familiarități (cu cineva):

*Și de unde până unde ne tragem noi de șireturi?* (DIANA PETCU)

*De ce el se trage de șireturi cu toți profesorii și nimeni nu-i zice nimic de barbă.* (SORIN STOICA)

### ȘIRETLIC

**A o întoarce la viclenie** (sau **șiretlíc**) sau **a întoarce vreun vicleșug**. v. **întoarce**.

### ȘIROI

**A curge șiroaie** (sau **șiroi**) (Fam.) = A curge din abundență:

*Îi curgea sângele șiroi.* (MIHAIL SADOVEANU)

*După miezul nopții, a început să plouă și apa se scurge șiroaie prin pânza corturilor.* (CAMIL PETRESCU)

*Pumnii i se umplură de sângele ce curgea șiroi din nasul lui George.* (LIVIU REBREANU)

### ȘLEAU

**A merge pe șleau** (Trs.) = A reuși; a avea spor:

*Simplu, natural, fără să se încurce în nebuloase considerații de ordin moral, mergând cinstit, pe șleau, în miezul lucrurilor [...]* (N. D. COCEA)

**A merge șleau** = A se desfășura în mod consecutiv:

*Merge povestea șleau.* (MIRON COSTIN)

**A ține șleahul** (cuiva) (Îvr.) = A pândi venirea cuiva spre a-l opri, a-l ataca etc.:

*Au dat peste niște căzaci, ce ținea șleahul turcilor, din niște stânci de piatră.* (LETOPISEȚILE ȚĂRII MOLDAVII, III)

**A vorbi** (sau **a spune ori a scrie**) **pe șleau** (Pfm.) = A vorbi (a scrie) deschis:

*Și ca să nu mai ocolim, ți-oi spune românește, pe șleau: am poftă să-ți mănânc friptă găina aia a ta din colivie.* (P. ISPIRESCU)

*Ea știe o dreptate. Când nu-i place vrun lucru, ea îl spune d-a dreptul, pe șleau, cum se zice.* (IDEM)

*Unde ați mai pomenit voi dreptate de asta, măi creștini?... Dar tu, Toadere, că te văd cu gura mare, tu împarți averea ta cu alții? Ia spune pe șleau, să te auzim!* (LIVIU REBREANU)

*A stat mult pe gânduri până să le spună prietenilor pe șleau ceea ce gândea.* (MARIN PREDA)

### ȘMAG

**A scoate șmagul** (din cineva) (Mun.) = A face (pe cineva) să se liniștească:

*Unul dintre ei chiar m-a amenințat că, dacă nu mă potolesc, o să-mi scoată el tot șmagul din mine.* (<http://vladiovita.blogspot.com/>)

**A strica** (cuiva) **șmahul** (Reg.) = A indispuce (pe cineva):

*Mi-ai stricat șmahul, păcătosule!* (BARBU DELAVRANCEA)

### ȘMECHER, -Ă

**A la șme** (Arg.) = Cu șmecherii:

*Uneori mă abăteam pe-acolo să-l găsesc pe colegul Sandu Pană, care arbora o pălărioară „malagambistă”, trasă pe ochi „a la șme”.* (ȘTEFAN BACIU)

*În pângărire sunt neîntrețuți: batjocoresc și corup orice apare menționat în vorbirea lor, micșorează, acoperă cu murdărie, iau la șme totul;* (N. STEINHARDT)

### ȘMECHERIE

**(A fi) (pus) la șmecherie** (Fam.) = (A fi) dichisit, ferchezuit, selivisit:

*Îmi place, mă, că ești la șmichirie.* (ION IOVESCU)

**A lua** (pe cineva) **la șmecherie** = A se comporta șmecherește (cu cineva), a trata (pe cineva) șmecherește:

*Pică, mă, pică! Mușteriu și gologanu... Îi iau la șmecherie: „Salut domnu’! Să trăiți, domnu’!”* (ION PAS)

## ȘMEN

**A fi pe șmen** (cu cineva) (Arg.) = A lucra mână-n mână cu cineva (în operațiuni ilicite):

*Vreau totul pe șmen și pe combinații/  
Ca aleșii noștri dragi [...]* (ROBERT CĂLIN)

## ȘNUR

**A merge șnur** (Pfm.) = A se desfășura, a evolua foarte bine; a fi în ordine:

*Nu are cum să se termine prost, e și multă dezordine în lagăr. O să vezi că totul va merge șnur.* (EUGEN BARBU)

*– Bine, bine... deci totul merge șnur, zise satisfăcut directorul.* (ADRIAN CHRISTESCU)

## ȘOALDA

**A umbla cu șoalda** = A umbla cu șmecherii, cu vicleșuguri, cu minciuni:

*Voi, tinerii de astăzi, la legi umblați cu șoalda, la scris cu șoalda și la sfinți tot cu șoalda...!* (BARBU DELAVRANCEA)

*[...] și când, călări pe băț, își încură armăsarii de-abia să-i ție, pe dinaintea caselor lor, furișează câte-o privire, și-ascut urechile, doar d-or prinde ceva, să alerge apoi să spună că „ce e nu e bine”, „s-a făcut lumea rea”, „se dă răilor și umblă cu șoalda”. (IDEM)*

*– Asta-i drept, domnule! A spus un altul, din mulțime. Totdeauna or umblat cu șoalda cei care-au făcut larmă... (ION LĂNCRĂNAN)*

## ȘOARECE

**(Parcă) mi-au** (sau **ți-au, i-au** etc.) **mas șoarecii** (sau **o cireadă de boi**) **în pântece** (sau **în burtă**) (Reg.) = Se spune despre un om foarte flămând:

*Când e flămând, moldoveanul spune: „Parcă mi-au mas șoarecii în pântece”. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Ia mai îngăduiți oleacă măi, zise Ochilă, că doar nu v-au mas șoarecii în pântece. (ION CREANGĂ)*

*Că nu ți-ar fi mas șoarecii în burtă!* (GH. CIAUȘANU)

*Mai așteaptă, doar n-a mas o cireadă de boi în pântecele tău. (CONTEMPORANUL, VII)*

**A da apă la șoareci** (sau **șoricei**) = A plânge:

*Ce-i asta? doar ești femeie în toată firea! cum nu-ți convine ceva, cum dai apă la șoareci. (GALA GALACTION)*

*Ei, da, asta ar mai lipsi, se înfuriase el, ia nu mai da aici apă la șoareci și ieși afară... (MARIN PREDĂ)*

*Nu, nu te părăsc! fiindcă mi-i milă de tine!... doar știi că-ți dă bătaie soră cu moartea!... gata, nu mai da apă la șoareci! nu vezi că nici nu știi să plângi ca lumea? (<http://www.viata-libera.ro>)*

*Omul nostru a început să dea din nou apă la șoareci, cu hohote. (DAN LUNGU)*

**A fi calic** (sau **sărac**) **ca șoarecele bisericii** (sau **din biserică, în biserică**) (Reg.) = A fi foarte sărac:

*Iar George se simțea măgulit că vine și se mândrea că-i caută sfaturile un bărbat deștept ca Ion care, prin minte și șiretenie, s-a înstărit, de unde mai înainte era calic ca șoarecele din biserică. (LIVIU REBREANU)*

**A fi sătul ca șoarecele în biserică** (Reg.) = A fi foarte flămând:

*Fost-a praznicul cum a fost, dar tot sătul ca șoarecele în biserică am rămas. (REVUE ROUMAINE de LINGUISTIQUE, nr. 39-40, 1994)*

**A fi ud** (sau **murat**) **ca un șoarece** (Pfm.) = A fi foarte ud:

*Pisicuța, murată ca un șoarece, tremura cum îi varga. (CALISTRAT HOGAȘ)*

*În ușă apare din nou, ca un șoarece murat, Ion. George explodează. (CORNELIU LEU)*

**A se juca** (sau **a glumi**) (cu cineva) **ca mâța** (sau **ca pisica**) **cu șoarecele** (Fam.) = A-și bate joc de cineva, ținându-l într-o situație incertă:

*Nu te juca cu mine... ca mâța cu șoarecele. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Omul, bucuros, dar lucid și dârdâind de frică: dacă ei se jucau cu el ca mâța cu șoarecele? (FLORI STĂNESCU)*

*Pe toți i-a-nnebunit. Înainte se aveau ca șoarecele cu pisica, și acum Ștefan în sus, Ștefan în jos.* (MIHAIL SEBASTIAN)

**A trăi** (sau **a se înțelege**, **a se iubi**, **a se juca** etc.) **ca mâța** (sau **ca pisica**) **cu șoarecii** (sau **cu șoarecele ori cu câinele**) (Fam.) = A fi în relații foarte rele unii cu alții:

*Cât pentru comisar, el se făcu roșu ca și racul și era o clipă în care ar fi fost în stare să ridice mâna și să dea în Ghiță; însă el simțea că de aici înainte îl ține strâns pe Ghiță și se poate juca cu el, cum pisica se joacă cu șoarecele.* (IOAN SLAVICI)

*Încă cu vreo doi ani mai înainte de definitivă descompunere a conservatorilor, fracțiunea junimistă trăia cu fracțiunea curat conservatoare, cum zice românul, ca mâța cu câinele.* (I. L. CARAGIALE)

*Înainte se aveau ca șoarecele cu pisica.* (MIHAIL SEBASTIAN)

*Vai de ei! Trăiesc ca câinii cu porcii./ Că/ Se ceartă de-și mănâncă capetele.* (ANTON PANN)

**Mâța cu clopoței nu prinde șoareci.** v. **mâță.**

**Nici cât** (sau **măcar**) **să orbești un șoarece** (**chior**) (Pop.) = Foarte puțin; deloc:

*N-au găsit la dânsul nicio lăascaie, măcar să orbească un șoarece.* (P. ISPIRESCU)

(Cu parafrazarea expresiei) *Ne-a dat o bucățică de pâne, cât ai scoate (mulțami) ochii la un șoarece.* (TUDOR PAMFILE)

**Șoarecele nu-ncape în gaură și-și mai leagă și-o tighă de coadă** (Pop.) = Se spune despre oamenii care încearcă să facă mai mult decât pot:

*Vorba ceea: nu intră șoarecul în bortă, și-și mai leagă tigha de coadă! Pe la noi, păclă cu furtună uscată.* (I. L. CARAGIALE)

*Șoarecele nu-ncape pe gaură și și-a legat și-o tighă de coadă.* (I. C. HINȚESCU)

**ȘOD, ȘOADĂ**

**A-i fi** (cuiva) **șod** (Reg.) = A fi amuzant:

*Mulțam dumitale, că șodu mai ești!* (EUGEN LOVINESCU)

**ȘOFILĂ**

**A face șofilă** (Olt.) = A distruge:

*Ițarii cu douăzeci de petece și patruzeci de găuri, iar minteanul, șofile [(reg., mai ales la plural) zdrențe].* (TUDOR PAMFILE)

*Făcui cămașa numai șofile.* (PETRE COMAN)

**ȘOFRAN**

**Nu știe țăranul (țiganul) ce-i șofranul** = Se spune despre cineva care nu știe să aprecieze valoarea unui lucru deosebit:

*– Ce știe țiganul ce-i șofranul. – Știe bre, știe că nu e prost!* (ARISTIDE BUTUNOIU)

*Știe mocanul ce e șofranul? Când îl vede pe tarabă, socotește că-i otravă.* (I. C. HINȚESCU)

**ȘOIMAN**

**A cânta ca șoimanele** (Olt.) = A cânta frumos:

*Cică au viers frumos de tot, viers ca de fată mare, și când cântă, parcă trag la borangic, așa de frumos și de lin mai cântă. Unuia sau uneia care cântă bine i se zice: „cântă ca ale-sfinte”, „ca Șoimanele”. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1914)*

**A fi luat de șoimane** (Reg.) = **a)** A suferi de apoplexie. **b)** A înnebuni:

*Cine le simte când trec să se facă mut și surd, altfel poate fi luat din șoimane.* (NICOLAE DENSUȘIANU, ADRIAN FOCHI)

**ȘOLD**

**A sta sau a fi cu mâna** (sau **mâinile**) **în șold** (sau **șolduri**) (Pfm.) = A nu face nimic; a sta fără nicio grijă:

*De ce-ai venit aici ca să-mi stai cu mâinile în șolduri?* (MIHAIL SADOVEANU)

*X ar fi devenit un profesor mediocru, nesilit de nimenea, se simte în sat fără câini și*

*umblă cu mâinile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță pe care natura n-au voit să i-o deie.* (MIHAI EMINESCU)

**A-și pune mâinile în șold** (sau **șolduri**) (Pfm.) = A se certa (tare):

*Michiu își puse mâinile în șolduri: Te boldești la mine, ha?* (MIHAIL SADOVEANU)

*Domnul căpitan ne oprește, își pune mâinile în șolduri și trimite din băierile inimei companiei întregi, ca unui singur om, o strașnică înjurătură atât de obișnuită în țara Românească.* (EUGEN GOGA)

**Cu mâna** (sau **cu mâinile**) **în șold** (sau **în șolduri** ori **încrucișate**). v. **mână**.

### ȘOPÂRCĂIELI

**A umbla cu șopârcăieli** = A recurge la minciuni; a recurge la subterfugii:

*Când nu prea știam lecția,... numai ce-l auzeam: „Ei, d-lor, să nu-mi umblați cu șopârcăieli, cu dihonii sau cu vâșcături!”* (ION CREANGĂ)

*Catrina nu prea voia să se așeze, cam umbla cu șopârleala. Ca-n povestea țiganului: „șopârcai cu cine șopârcai, dar cu Ivan nu șopârcai”.* (IDEM)

### ȘOPÂRLĂ

**A înghiți șopârlă** (sau **o șopârlă**) (Pop.) = A suporta o neplăcere fără a comenta:

*Provocând pe ruși, Regele Mihai trebuia a înghiți o șopârlă, dar în momentele acelea totul îl sfătuia să facă acest gest.* (STELIAN NEAGOE)

*Știu, când am făcut apropierea între Eufrat și ministrul nostru de Externe, ați rămas întâi ca și când ați fi înghițit o șopârlă;* (GEORGE POTRA)

**A strecura** (sau **a băga**) **o șopârlă** (Pop.) = A face o aluzie tendențioasă:

*Sorcova, vesela, veselă s-o crezi mata, fiindcă unii nu se lasă, și-ți bagă șopârlă-n casă.* (<http://www.romanianvoice.com/>)

*Dar cum Bănescu nu mai este, vine Ponta și bagă șopârla.* (<https://www.academiacatavencu.info/>)

### ȘOPTI

**A șopti în barbă**. v. **barbă**.

### ȘORICI

**A avea obrazul** (sau **șoriciul**) **gros**. v. **obraz**.

**A fi oaie cu șorici** (Reg.) = A fi prost și obraznic:

*Cel ce intră în vorbă nechemat, se numește oaie cu șorici.* (P. ISPIRESCU)

*Hai, nu fi oaie cu șorici, că mă superi.* (RADU ALDULESCU)

### ȘOȘELE

**(A umbla) cu șoșele și** (sau **cu**) **momele** (Fam.) = (A umbla) cu făgăduieli mincinoase, cu înșelătorii; a amăgi:

*Sluțenia de neom se topea de dragostea fetei, se lungea cu burta pe pământ și umbla cu șoșele, cu momelile să înduplece pre fată a-l lua de bărbat.* (P. ISPIRESCU)

*Ce făcu dascălul, ce drese, se dete pe lângă muma copiilor și, cu șoșele, cu momelile, îi intră pe sub piele și se înădi cu dansa.* (IDEM)

*Și pe drum, neconținut ceream apă, iar tata mă amâna cu momelile de la o fântână la alta, până a dat Dumnezeu de am ajuns în Humulești.* (ION CREANGĂ)

*Cu șoșele, cu momelile, l-a îndoit de i-a spus toată patarania.* (ȘEZĂTOAREA, XXI)

### ȘOȘOȘO

**A duce** (sau **a lua** pe cineva) **cu șoșoșo** sau **a umbla cu șoșoșo** = A spune (cuiva) vorbe amăgitoare, lingușitoare:

*Umblă pe lângă mine cu șoșoșo; crede că eu nu bag de seamă.* (TUDOR PAMFILE)

### ȘOȘOT

**A lua** (pe cineva) **la șoșote** = A cicăli (pe cineva):

*Iar mă ia la șoșote nebunul ăsta. (POP.)*

**A umbla în șoșot** = A cleveti; a unelti:

*Pe unde-i vezi numa-n șoșot umblă. (POP.)*

### ȘPARLI

**A o șparli** = A pleca repede (și pe neobservate):

*Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă. (ION CREANGĂ)*

### ȘPERGE

**A o șperge** = A pleca repede (și pe neobservate):

*A șpers-o când a văzut că nu i se dă nimic. (CUM VORBIM, 1950, nr. 4)*

*N-ai șpers-o încă? (MATERIALE ȘI CERCETĂRI DIALECTALE, I, 1960)*

**A-i șperge** (cuiva) **una** = A da (cuiva) o lovitură:

*Șperge-i una peste gură să mai tacă. (CUM VORBIM, 1950, nr. 4)*

### ȘPERLĂ

**A arunca** sau **a azvârli** (cuiva) (**cu**) **șperlă în ochi** sau **a da cu șperlă în ochii lumii** (Reg.) = A induce în eroare (pe cineva) pentru a-l împiedica să precizeze exact o situație, un fapt; a denatura realitatea, adevărul:

*Au făcut câteva legi bune pentru norod, dar aceste veșnic au fost numai șperlă în ochi și stavilă întemeierii unui partid al muncitorilor! (DOCUMENTE din ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI din ROMÂNIA: 1879-1892, 1973)*

**A da** (pe cineva) **prin șperlă** = **a**) A pune (pe cineva) într-o situație penibilă (dându-l de gol, făcându-l de râs, batjocorindu-l); a se purta rău cu cineva, a maltrata:

*Cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată. (ION CREANGĂ)*

**b**) A trăda, a părăsi (pe cineva):

*– Adă cuțitașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată! (ION CREANGĂ)*

**A o da prin șperlă** (Reg.) = A o păți:

*Bietul boier a dat-o și el prin șperlă. (ION CREANGĂ)*

**A se face (tot) șperlă** (Reg.) = A se distruge:

*Șperla și cenușa s-o ales de ei! Păi amu pe cine să mai votez? (<http://www.emaramures.ro/>)*

### ȘPIL

**A întoarce** (sau **a strica**) **șpilul** (Fam.) = A dejuca planurile (cuiva):

*Ce-o mai fi, om vedea! cugetă Niță Petre. Poate că rușii or strica toate șpilurile mahărilor de la noi și de pe unde se războiește lumea și o să-i silească să facă pace. (ION PAS)*

**A(-i) prinde șpilul** = A se dumeri (asupra modului de funcționare a unui mecanism, de efectuare a unei acțiuni etc.):

*Anton a rămas fără piuit, pentru că nu putea prinde șpilul. (DUMITRU CRUDU)*

*A prins el, Mihai, șpilul, ce și cum e cu banii pe lumea asta? (ADRIAN ALUI GHEORGHE)*

### ȘPIȚ

**A se pune** (sau **a fi pus**) **la șpiț** (Pfm.) = A se dichisi (sau a fi dichisit):

*Tânărul era ras proaspăt, tuns la șpiț, purta papion și haine impecabil croite și ochelari de model pince-nez. (IRINA CIUBOTARU)*

*Băiatul e pus la șpiț. (POP.)*

**A-l durea în șpiț** (sau **în bigă**) (pe cineva) = A-i fi indiferent, a fi nepăsător:

*Nici nu i-a păsat, a lăsat să se-ntâmples, îl doare în șpiț de țară, de tot. (MIRCEA DANELIUC)*

*Mă doare-n șpiț de toate astea. (RUXANDRA CESEREANU)*

*Pe căpitanul Ifrim îl doare în bigă de activiști. (ION LIVIU OTĂNCEAL)*

### ȘTAFETĂ

**A umbla** (sau **a da goană**) **cu ștafeta** sau **a duce ștafeta** (Fam.) = A purta vorba, a bârfi, a cleveti:

*Nu mai am teama că ai să dai goană cu ștafeta.* (CAMIL PETRESCU)

### ȘTAIF

**A avea ștaif** (Arg.) = A fi distins, rafinat:

[...] *acolo unde sunt cinematografe, librării, cofetării, unde oamenii au ștaif și câinii de rasă merg în lesă, lângă fete frumoase și elegante.* (IOANA CREȚOIU)

**A se pune la ștaif** (Fam.) = A se găti, a se dichisi:

*Se spală repede, se bărbieri și se puse la ștaif.* (ZAHARIA STANCU)

*Pe urmă mai erau și tovi de la Regiune, puși la ștaif, ce ne încurcau mai mult decât să ne ajute [...]* (CONSTANTIN MATEESCU)

### ȘTEAMĂT

**A face șteamăt** (sau **o șteamă**) = A da de veste:

*Se duse el la sihastru și a făcut șteamăt că este un om care cere intrare.* (ȘEZĂTOAREA, V)

**A-și face șteamătă** (Trs.; Mun.) = A se preface că are treabă; a-și face de lucru:

*Se sculă de lângă noi și plecă, făcându-și șteamătă prin grădină.* (D. UDRESCU)

### ȘTERGE

**A i se șterge** (cuiva) **lăscaia** (sau, rar, **turaua**) (Pop.) = A-și pierde renumele, considerația, autoritatea:

*Ț-a mers vestea când Ț-a mers, d-acum lețcaia ți s-a șters.* (ANTON PANN)

*Am cătat-o pe la vânturi este hazardat desigur, dar este o monetă poetică care nu prea a fost pusă în circulație. Prin urmare, nu i s-a șters lăscaia ca stelelor și aurelelor [...]* (AL. MACEDONSKI)

**A o șterge** = A pleca repede și pe furiș (de undeva); a o tuli, a o lua la sănătoasa:

*Într-o noapte au șters-o pe ascuns.* (JEAN BART)

*Mai bine ar fi... s-o ștergi mâine din revărsatul zorilor.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A se șterge** (sau **a se linge**) **pe bot** (sau **pe gură**, rar, **buze**, **pe guriță**, **pe mâini**, **pe barbă**) (Fam.) = A fi silit să renunțe la ceva, a-și lua gândul (de la ceva):

*Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot despre purcei, zise Mogorogea cu ciudă; înțeleș-ați?* (ION CREANGĂ)

– *Ba am să-l zvârl de-acum; dar îți spun dinainte, să te ștergi pe bot despre dânsul.* (IDEM)

*Nu mai știu ce s-a rupt, dar e clar că m-am lins pe bot de bicicletă pe următorii 30 de ani.* (RALUCA FEHER)

**A se șterge** (sau **a se linge**, **a se spăla**) **pe buze**. v. **buză**.

**A se șterge de datorie** (Reg.) = A(-și) achita o datorie:

*M-am șters de toată datoria.* (ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN, serie nouă, IV)

*Cum vei privi tu, la noi, cu îndurare și ne vei șterge datoria, atunci când noi venim la tine fără să fi șters datoria celor ce ne-au greșit?* (GALA GALACTION)

**A șterge** (ceva sau **pe cineva**) **de pe răboj**. v. **răboj**.

**A șterge** (sau **a spăla**) **putina** sau **a o șterge** (la **fugă** sau **la picior**, **la sănătoasa**, **englezește**) (Pfm.) = A pleca repede (și pe neobservate):

*N-a stat mult la gânduri spre a vedea că alta nu-i mai rămâne decât să spele degrabă putina – să se ducă, încotro vedea cu ochii [...]* (I. L. CARAGIALE)

[...] *așadar... nu-ți uita vorba... într-o dimineață, pe la toacă, după ce m-am cotorosit de Aristița și de Calipsița, mi-am luat catrafusele și am spălat putina!...* (VASILE ALECSANDRI)

– Auzi, mă Ștefane, pe ăsta când l-a luat la militărie, acu-s vreo cinci-șase ani, a stat cât a stat, și pe urmă l-a pus dracu s-o șteargă. (LETIȚIA PAPU)

A șters-o apoi englezește. Ei și! Să fie sănătos! Pe urmă a plecat și Ion. (DUMITRU ȚEPENEAG)

**A șterge** (sau **a trece**) **cu buretele** (peste ceva) = A da ceva uitării; a ierta greșelile cuiva:

Acum trebuie să uităm. Să ștergem totul cu buretele. (ZAHARIA STANCU)

[...] și dac-ați fost în stare să treceți într-o bună dimineață cu buretele peste toată dezvoltarea istorică a țărilor, cu cât mai mult veți izbuti întru aceasta, neavând de risipit decât reparaturile făcute cu greu de conservatori. (MIHAI EMINESCU)

– Să știți că eu am tras cu buretele peste tot ce s-a întâmplat [...] (ION LĂNCRĂNȚAN)

**A șterge** (sau **a rade**, **a stinge**, **a face să piară**) **de pe fața pământului** = A distruge, a nimici, a ucide (pe cineva):

De nu faci până dimineață toate după cum ți-am poruncit, te sting de pe fața pământului. (I. POP-RETEGANUL)

Ea purta sâmbetele lui Hercule și ar fi voit să-l facă... să piară de pe fața pământului. (P. ISPIRESCU)

Nu care cumva să bleștești din gură cătră cineva despre ceea ce a urmat între noi, că te-am șters de pe fața pământului! (ION CREANGĂ)

Hai, pornește! Și nu cumva să faci de altfel, că te-ai dus de pe fața pământului! (IDEM)

[...] iar craii megieși alcătuiesc sfaturi ascunse ca să-l stângă de pe fața pământului. (MIHAIL SADOVEANU)

Căci dacă voi, grofii, sunteți șterși de pe fața pământului, în ce familie mai ai tu loc ? (TITUS POPOVICI)

**A(-i) șterge** (cuiva) **o palmă** (sau, rar, **un pumn**, **palme**) (Pfm.) = A(-i) trage (cuiva) o palmă (sau un pumn, palme):

Și, ajungând într-o clipă, se vâără, el știe cum și pe unde în odaie la Ivan și-i șterge o palmă prin somn, cât ce poate. (ION CREANGĂ)

Și când o trecut cu al doilea pe poartă, mi-o mai șters o palmă și-o strigat [...] (EM. GÎRLEANU)

Vidrii o palmă-i ștergea/ Și Vidra se mânâia. (I. G. BIBICESCU)

**A-și șterge** (sau **a-și spăla**) **mâinile** (Fam.) = A-și declina răspunderea; a refuza să-și ia răspunderea unei probleme dificile sau a unei fapte reprobabile:

În loc să tragă cu gloanțe direct în răsculați, guvernul trage întâi în vânt, cu manifestul, ca să se poată spăla pe mâini mai târziu că n-a vrut vărsare de sânge, dar... (LIVIU REBREANU)

**A-și șterge nasul cu mâneca**. v. **mâneacă**.

**Cât te-ai șterge** (sau **cât să te ștergi**, rar, **cât te ștergi**) **la (un) ochi** = Într-o clipă, foarte repede:

Cât te-ai șterge la ochi lupu fu aici. (P. ISPIRESCU)

Se înecară toți oamenii mei numai cât te ștergi la ochi. (I. GHERASIM GORJAN)

**Șterge-ți balele!** (Reg.) = Taci!:

[...] ești dusă rău cu capu... șterge-ți balele și nu mai critica... (<https://www.kudika.ro/>)

Dar nici așa, dar când ești un nimeni din fața monitorului, atunci șterge-ți balele invidoase și trăiește-ți mai departe viața [...] (<https://www.click.ro/>)

**Șterge-ți mucii!** (Pfm.) = Se spune pentru a exprima refuzul:

„Șterge-ți mucii, proasta dracului!”, i-a strigat un alt susținător studentei. (<http://romanioliberal.ro/>)

**ȘTERPELI**

**A o șterpeli** = A pleca repede (și pe furis):

Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpeli-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. (ION CREANGĂ)



*Când veni copoiul d-afară și văzu isprava iepurelui, zor să puie mâna pe el; dar ia-l de unde nu e; o șterpelise. (ȘEZĂTOAREA, XIII)*

### ȘTERȚ

**A fi ca șterțul** (Trs.; d. îmbrăcăminte) = A fi murdar:

*Unde-ai fost, de ți-i cămașa ca șterțul?*  
(MATERIALE ȘI CERCETĂRI DIALECTALE, I, 1960)

### ȘTI

**(Doar) știu (bine) că...** = Bineînțeles că..., firește că...:

*Doar știu că n-am să-mi oftigesc eu iapa pentru gustul tău. (CALISTRAT HOGAȘ)*

**(Mai) știu (și) eu? ori eu știu?** = Se spune pentru a exprima nesiguranța, îndoiala, nehotărârea:

*Știu eu cum e inima ta? Pot eu a ști?*  
(MIHAI EMINESCU)

*Apoi dă... știu eu? Dac-a vini bărbatu-meu?*  
(VASILE ALECSANDRI)

**(Numai) (unul) Dumnezeu știe sau știe Dumnezeu** (sau **Domnul**) = Se spune pentru a sprijini o afirmație sau o negație:

*Dumnezeu știe cât a rămas el acolo, până s-a dezmeticit din amețeala ce-i veni căzând. (P. ISPIRESCU)*

*Știe Dumnezeu de-i bine/ Ori de facem vrun păcat/ Dar noi știm c-așa e bine/ Să ținem ce-am apucat. (G. COȘBUC)*

*Eu Dumnezeu știe cât te iubesc. (C. NEGRUZZI)*

**(Numai) Dumnezeu (mai) știe sau dracul (mai) știe** = Se spune pentru a exprima nesiguranța, nedumerirea, imposibilitatea de a preciza sau de a explica:

*Dumnezeu știe de te-oi mai videa.*  
(VASILE ALECSANDRI)

*[...] se vede că este solomonit, întors de la țâță, sau dracul mai știe ce are de-i așa de primejdios. (ION CREANGĂ)*

*Dracu mai știe cine-a scăpat. Eu m-am trezit... (PLATON PARDĂU)*

**A (nu)-și ști (sau a (nu)-și cunoaște) lungul nasului. v. nas.**

**A fi nu știu cum** (D. oameni) = A avea ceva inexplicabil, neobișnuit, ciudat:

*Prea era nu știu cum tovarășul lui, prea săltat mersul și prea neted și gingaș obrazul. (C. NEGRUZZI)*

*Dar îndată își aduse aminte că se împlinea tocmai anul de când făgăduise să ia de bărbat pe Făt-frumos cu Moț-în-frunte, și-i veni nu știu cum. (I. L. CARAGIALE)*

**A i se ști numai numele** (cuiva sau la ceva) (Pop.) = A fi rămas o amintire vagă (despre cineva sau ceva):

*Oastea, căreia numai numele-i se mai știa, o înfîință tot din oameni unul și unul. (P. ISPIRESCU)*

**A lua pe nu știu în brațe** = Se spune pentru a arăta că cineva se eschivează să dea o mărturie:

*Pe urmă, însă, și-a revenit și l-a luat pe „nu știu” în brațe, dând din umeri, ca unul care nici nu trecuse pe lângă lucrurile astea. (ION LĂNCRĂNAN)*

*Iar dacă veni boierul acasă și află, chemă pe toți țărani care lucrau în grădină. Îi întrebă. Dar ei luară toți pe nu știu în brațe, și căuta fiecare să se scape de năpastă. (P. ISPIRESCU)*

**A nu (mai) ști (nici) de casă, (nici) de masă** (Pfm.) = A nu mai avea liniște:

(Cu parafrazarea expresiei) *Trei luni n-am știut ce-i casă și nici masă. (MARIA BANUȘ)*

**A nu (mai) ști ce să (se) mai facă** = A nu mai găsi nicio soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură:

*Nu știu ce să mai fac, am o stare de-mi vine să mă duc și să nu mă mai uit înapoi. (MIRCEA DANELIUC)*

*– Dorule, nu știu ce să mă mai fac cu tine! (DAN DAVID)*

**A nu (mai) ști de sine** (sau **a nu ști de lume** (Reg.)) = A-și pierde cunoștința:

*Fiind ostenit și cam beat, adormi iute, cât nu mai știa de el.* (I. POP-RETEGANUL)

**A nu (prea) ști multe** (Fam.) = A riposta îndată (la provocarea cuiva):

*Așa e țăranul: nu prea știe multe.* (ION CREANGĂ)

**A nu mai ști ce să facă de...** = A fi copleșit...:

*Când a văzut pe Maica, nu mai știa ce să facă de bucurie.* (ION CREANGĂ)

**A nu mai ști de lume dragă.** v. **lume.**

**A nu mai ști pe unde să scoată cămașa.** v. **cămașă.**

**A nu ști** (sau **a nu avea**) **ce-și face capului.** v. **cap.**

**A nu ști** (sau **a nu înțelege**) **de glumă** = Se spune (ca reproș) despre cineva care se supără când glumești cu el:

*Nu știe de glumă, măcar că are amorezi.* (C. NEGRUZZI)

*Te-ai supărat, nu știi de glumă?* (MARIN PREDĂ)

*Mouchaux, văzând că Torelli începuse să nu mai știe de glumă și pentru ca nu cumva relațiile dintre cei doi să ia vreo întorsătură nedorită, interveni abătând discuția în cu totul altă direcție.* (IOAN CHERECHEȘ)

**A nu ști** (sau **a nu pricepe**) **(nici) boacă.** v. **boacă.**

**A nu ști** (sau **a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe nici**) **bechiu.** v. **bechi.**

**A nu ști buche** (două buchi). v. **buche.**

**A nu ști ce e frica** = A fi foarte curajos:

*Tica ce nu știa frica./ Că intra în cârjalâi/ Și da groază-n pazvantlâi [(în.v.) ostaș din trupele rebele ale lui Pazvantoglu].* (CEZAR BOLLIAC)

**A nu ști ce vrea** = A nu putea lua o hotărâre; a fi indecis:

*Unul conservator-reacționar: șeful știe ori nu știe ce vrea; partidul nu știe nimic și nici gândește să știe ce vrea șeful [...]* (I. L. CARAGIALE)

*O, macină grâul mai bine/ Și-nvârte-te, roată, mereu!/ Că lumea se-nvârte cu mine,/ Și vreau, și eu nu știu ce vreau!/ Ba lasă, că știu eu ce vreau/ O, macină grâul mai bine [...]* (G. COȘBUC)

**A nu ști de bărbat** (Îvr.) = A fi castă:

*Fecioară curată, ceea ce singură nu știi de bărbat, roagă-L ca pe Fiul tău și Făcătorul, să izbăvească pe cei ce aleargă la tine, de ispite și de nevoi [...]* (MICUL CEASLOV)

**A nu ști de căpătâiu** (cuiva). v. **căpătâi.**

**A nu ști de seama** (cuiva). v. **seamă.**

**A nu ști de unde să iei** (pe cineva). v. **lua.**

**A nu ști de unde s-o apuce** (Fam.) = A nu se pricepe de unde să înceapă un lucru:

*Cîmpeanu, care ținea acum pasul cu practicantul nu știa de unde s-o apuce.* (RADU FLORA)

*O ceată-ntunecată s-a oprit/ Tăcută și răsleață la răscruce;/ Atât de grea îi cade-n asfințit/ Tortura de-a nu ști-ncotro s-apuce.* (ȘTEFAN PETICĂ)

**A nu ști nici cu spatele.** v. **spate.**

**A nu ști pe ce lume e** (sau **se află**). v. **lume.**

**A nu ști** (sau **a nu pricepe**) **boabă** (sau **nicio boabă**). v. **boabă.**

**A nu vrea** (sau **a nu voi**) **să știe (nimic) (de...)** = A nu lua în considerație, a nu ține seama (de...), a nu-i păsa (de...):

*Nu vrea să știe de regulamentele voastre polițienești.* (I. L. CARAGIALE)

*Nu vrea să știe de carte și învățătură.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A nu vrea** (sau **a nu voi**) **să știe de...** = A refuza să recunoască autoritatea cuiva:

*Nu vreau să știu de măririi și de curte.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

*Sultănica nu vrea să știe de ce face lumea, dacă rostul ei nu merge cu suvelnița altuia.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A nu(-l) ști** sau **a nu(-l) afla**, **a nu(-l) auzi**, **a nu(-l) simți** etc. **nici pământul**. v. **pământ**.

**A nu-i (mai) ști** (sau **auzi**) **cuiva de nume**. v. **nume**.

**A nu-l ști nici vântul, nici pământul** = A nu ști absolut nimeni nimic despre cineva:

*De ce nu vrei să lași în prag veșmântul/ De datini grele ce-miucid avântul,/ Că nu ne-ar ști nici vântul, nici pământul!* (G. TOPÎRCEANU)

– *Exact... Ralph, când ești somat să nu știe nici vântul, nici pământul ce ai de făcut, mi se pare cinstit să nu vorbești, cel puțin pentru siguranța proprie.* (GEORGE COLPIT)

**A se ști** (sau **a se simți**) **cu musca pe căciulă**. v. **muscă**.

**A ști** (ceva) **pe de rost** (sau **pe dinafară, ca pe apă, ca apa, ca pe Tatăl nostru**) = A putea reproduce întocmai, din memorie, fără greșală:

*Avea cum s-o știe, el care cutreierase țara de la un cap la altul și știa pe dinafară aproape toate baladele noastre populare.*  
(PANAIT ISTRATI)

*De la Nea Nicuță apucasem să citesc pe silabisite. Frate-meu mă învățase să citesc ca pe apă în cartea de citire.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Născut în Bugeag, fusese însă crescut printre românii de pe malul drept al Bugului, unde tată-său a fost ani mulți cinovnic la spirtoase și vorbea românește ca apa.* (ION GHICA)

*Rolurile au să se împartă chiar de pe acum, pentru ca să fie știute ca Tatăl nostru.*  
(VASILE ALECSANDRI)

**A ști (de) urma** (cuiva) sau **a nu i se ști de urmă** (cuiva). v. **urmă**.

**A ști (la) omenie** sau **a ști ce-i omenia**. v. **omenie**.

**A ști** (sau **a cunoaște**) (ceva) **(ca) pe degete**. v. **deget**.

**A ști** (sau **a cunoaște**) **moarea** (cuiva). v. **moare**.

**A ști** (sau **a cunoaște**) **seama** (sau **seamă**) (a ceva sau a cuiva). v. **seamă**.

**A ști** (sau **a vedea**) **în ce apă** (sau **ape**) **se adapă** (sau **se scaldă**) **cineva**. v. **apă**.

**A ști carte** = a) A ști să scrie și să citească:

*Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal știa puțină carte, ca și mine;* (ION CREANGĂ)

b) A fi om cu carte, învățat, erudit:

*Românul zice: „omul ăsta știe carte”; nu zice e învățat, ci știe carte.* (I. HELIADE-RĂDULESCU)

*Ian să merg să mă sfătuiesc cu popa Macovei din sat... El, om cu carte... știe multe... poate să mă dezlege de giurământ...* (VASILE ALECSANDRI)

**A ști câte parale face** (cineva). v. **para**.

**A ști ce-i poate** sau **cât îi plătește cuiva osul** (sau **pielea**). v. **os**.

**A ști de dragul** (cuiva) (Pfm.) = A face pe placul cuiva; a iubi pe cineva: (Cu topica inversată)

*De dragul dumitale/ Știe chiar și sfântul soare.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A ști de frică** (sau **de frica** cuiva) = A se teme (de cineva):

*Cu toate că erau viteji, știau de frică.* (I. POP-RETEGANUL)

[...] *oamenii lui Marmont începură să-mi știe de frică și mă pomenii vânat cu înverșunare de dușmanul care pornise asupra mea o hăituială în toată puterea cuvântului.* (OCTAVIAN SOVIANY)

**A ști lecția** (sau **rolul**) = **a)** A vorbi sau a acționa după cum a fost învățat de către altcineva. **b)** A se comporta în mod corespunzător într-o anumită împrejurare, ca și cum ar fi pregătit dinainte (sau chiar a și pregătit) ceea ce spune sau ceea ce face:

*Gheorghiu-Dej știa rolul pe care-l juca acesta la Moscova [...]* (PAUL NICULESCU-MIZIL)

*Oamenii politici ai puterilor din categoria a doua și a treia, printre care se afla și România, învățaseră bine lecția: că nicio schimbare a poziției țărilor lor, nu era posibilă, dacă nu erau aliate sau protejate de o mare putere [...]* (ALEXANDRU GABRIEL FILOTTI)

**A ști papara** (cuiva). v. **papară**.

**A ști patarama** (cuiva). v. **pataramă**.

**A ști seama**. v. **seamă**.

**A ști și toaca** (sau **din**) **în cer**. v. **toacă**.

**A ști una** (**și bună**) = A se încapățâna în susținerea unui punct de vedere:

*Măi Ioane, eu știu una și bună, că ce-i în mână nu-i minciună! făcu Vasile Baciuc apăsător.* (LIVIU REBREANU)

*De ce să vă înșirați la vorbă cu o proastă? Asta știe una și bună: să fete copii.* (ION LĂNCRĂNȚAN)

*Eu unul știu una și bună: am o casă mare, ogradă întinsă în spate, trăiesc bine.* (CEZAR GIOSAN)

**A-i fi** (cuiva) **nu știu cum să...** = A-i fi (cuiva) greu sau penibil să...:

*Din copilăria mea sunt deprins să ascult de tată și, tocându-te pe tine, parcă-mi vine nu știu cum.* (ION CREANGĂ)

*Dar sufletele aceste... mi-e nu știu cum să le primesc.* (C. NEGRUZZI)

**A-i ști** (cuiva) **meleagul**. v. **meleag**.

**Ce să știu** (**știi** etc.) sau (refl.) (**să mă știu** (**știi** etc.) **face** = Cum să fac (faci etc.), cum să procedez?:

*Umblă feciorii mei toată ziua, fără să aflu undeva capătul pădurii, iar când fu seară, erau chiar în locul de unde plecase dimineața. Ce să știe face?* (I. POP-RETEGANUL)

*Ce mă știu eu face și de unde să-ți aduc eu herghelia?* (P. ISPIRESCU)

*Ce o să mă știu eu face când va veni tristul timp ca ele să se vestejească.* (C. NEGRUZZI)

**Cine (mai) știe** = Nu se știe:

*D-apoi calul meu de pe atunci, cine mai știe unde i-or fi putrezind ciolanele!* (ION CREANGĂ)

*Mai creștea acolo vreo douăzeci de porci și cine mai știe câte sute de păsări.* (DAN DAVID)

**Cine știe** (Adesea cu valoare exclamativă, în legătură cu „ce”, „unde”, „când” etc. sau cu propoziții introduse prin acestea, dând comunicării o nuanță de exagerare) = Se spune pentru a da o idee vagă despre ceva sau cineva, pentru a exprima nesiguranța, imposibilitatea de a preciza, a aprecia, a evalua:

*Se vedea copil de oameni, ajuns aci din cine știe ce împrejurare.* (I. L. CARAGIALE)

*Cum se ia omul ista, la drum, cu vorba și când se trezește, cine știe unde a ajuns.* (ION CREANGĂ)

**Doina știe, doina cântă**. v. **doină**.

**Dumnezeu (mai) știe** sau **dracul (mai) știe** = Se spune pentru a exprima o nedumerire, neputința de a preciza sau de a explica ceva, o nesiguranță:

*Dumnezeu știe numai ce se petrece acum în sufletul unui biet dascăl ca mine.* (I. L. CARAGIALE)

*Dracul mai știe ce are.* (ION CREANGĂ)

*După cât ne ajunge capul, așa e..., dar dracul știe dacă n-ar putea fi și de o mie de ori altfel...* (MIHAI EMINESCU)

*– Ce să facem, ce să facem? [...] Dumnezeu știe ce să facem...* (LIVIU REBREANU)

**După** (sau **pe**) **cât** (sau **câte**) **știi** (**eu**) (sau **știi tu** etc.) = Având în vedere informațiile de care dispun (sau dispui):

*Aista nu-i semn bun, după câte știi.*  
(ION CREANGĂ)

*Numai tu, tată, ești mângâierea noastră, după cum prea bine știi.* (P. ISPIRESCU)

**El** (sau **ea**) **știe..** sau **ei știi ...** (În legătură cu „cum”, „ce” etc.) = Se spune pentru a exprima nedumerirea sau mirarea față de acțiunile neobișnuite sau inexplicabile ale cuiva:

*Scaraoschi... se vâără, el știe cum și pe unde, în odaie la Ivan.* (ION CREANGĂ)

**Lasă că știi eu (ce știi)** = Cunosc bine situația și nu pot fi indus în eroare:

*Lasă că știi eu ce știi.* (ZAHARIA STANCU)

*Lasă, știi eu, istorioara mea e ca o oală smălțuită pe dinafară, dar goală.* (VASILE VOICULESCU)

**Mai știi...** = E greu de precizat, de apreciat; se prea poate, nu e exclus:

*Mai știi – poeți de seamă îi vei cunoaște mâine.* (NICOLAE LABIȘ)

*Mai știi, o fi având dreptate./ Noaptea, cum tot nu am somn [...]* (DAN DAVID)

**Mai știi minunea** (sau **păcatul**) = Se prea poate, nu e exclus:

*De!... mai știi minunea!* (I. L. CARAGIALE)

*Te văd că ești un băiet isteț și, mai știi păcatul, poate și harnic.* (ION CREANGĂ)

**Mai știi** sau **mai știi (și) eu, mai știi păcatul, de unde știi** = Se prea poate, nu poți fi sigur (că nu e așa):

*De frica ocnei s-a răznit/ Și-i dus de-atunci./ Mai știi și eu!/ Așa i-a fost merit.*  
(G. COȘBUC)

*Mai știi eu!... Poate ori Dumnezeu, ori dracul i-a dat în gând, ieri noapte, de una ca asta.* (ION CREANGĂ)

*Mai știi păcatul, poate să-ți iasă înainte vreun iepure, ceva... și popâc! m-oi trezi cu tine*

*acasă, ca și cu frate-tău, ș-apoi atunci rușinea ta n-a fi proastă.* (IDEM)

**Nici (nu știi, (nici) n-am văzut** (pop., **nici pe-acolo n-am trecut ori nici în seamă n-am băgat**) = Se spune pentru a arăta că cineva este străin de ceva, nu are idee de nimic:

*Sau, mai bine zis, s-o lași mai moale, doar eu n-am niciun amestec, nu știi, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut, cum zice o vorbă românească.* (CONSTANTIN BĂRBUCEANU)

[...] *mai multe poți scoate de la unul care zice „nu știi, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut”, decât de la unul care se laudă că a auzit cum că...etc.* (VARTAN ARACHELIAN)

**Nu știi cum** = Cumva, în mod inexplicabil:

*Spânul răpede își ațintește privirile asupra lui Harap-Alb și nu știi cum, îl prinde zâmbind.* (ION CREANGĂ)

**Nu știi la cât mi-a sta capul cu... v. cap.**

**Precum** (sau **cum, după cum**) **bine știi** (sau **știți**) = Se spune pentru a arăta că este vorba de ceva cunoscut de interlocutor (sau interlocutori), pentru a preciza că cele afirmate nu pot fi puse la îndoială de către interlocutor (sau interlocutori):

*Iudeilor nu le-am făcut niciun rău, precum mai bine știi și tu.* (BIBLIA)

*Eu mă întorsesem la liceu și-mi lingeam rănile, precum bine știi, izolându-mă, pentru a mă proteja de curioși și întrebări incomode.* (LIA MUREȘAN)

*Fă tu socoteala și împarte-o în cinci părți – că omul ista (și-l arată pe Eminescu) e musafirul nostru și musafirii, după cum bine știi, nu plătesc.* (EUGEN LOVINESCU)

*Melanie, cum bine știi, nu mi-a fost niciodată simpatică.* (CARMEN SYLVA, MITE KREMNITZ)

**Să fie** (sau **să știi, să știi** etc.) **că este (și) miere (și tot nu...).** v. **miere.**

**Să știi (bine sau de bine) că... sau de-aș ști că...** = Chiar dacă...:

*Dar îți făgăduiesc dinainte că, odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m-oiu mai întoarce, să știi bine că m-oiu întâlni și cu moartea în cale.* (ION CREANGĂ)

*Să știi bine că mă duc la mânăstire, pâne și sare cu el nu mai mânănc.* (I. L. CARAGIALE)

**Știi** (sau **știți**) **ce** (sau **ceva, una**) = Se spune pentru a atrage atenția interlocutorului (sau a interlocutorilor) asupra celor ce urmează să fie comunicate:

*Stăpâne, știi ce? Culcă-te și te odihnește.* (ION CREANGĂ)

**Știi că ai** (sau **are**) **haz?** v. **haz.**

**Știi că-mi placi** (?) sau **(știi că) mi-ai plăcut** (?, !) ori **asta-mi place!** v. **plăcea.**

**Știi** (sau **știți**) **colea** = Zdravăn, de soi, de seamă, extraordinar:

*Știi într-un loc vin bun, știi colea, phiu!* (MIHAI EMINESCU)

*Mă duc să pregătesc ceva de-a mâncării, știi colea, ceva mai omenește.* (ION CREANGĂ)

*Am văzut pe Radu haiducul... era, știi colea, voinic din patruzeci, rupea piatra în mână.* (NICOLAE FILIMON)

**Știu eu ce știi** (sau **știi tu ce știi** etc.) = Se spune pentru a arăta că cineva are suficiente temeuri (nemărturisite) pentru a adopta o anumită atitudine sau pentru a proceda într-un anumit mod:

*Treaba să îngroașă, boieri d-voastră!... ascultați-mă pe mine, că eu știu ce știu...* (VASILE ALECSANDRI)

**Știu eu** (sau **știi tu** etc.) **ce știi** (sau **știi** etc.) sau **las' că știu eu** = Se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine o situație și că nu poate fi indus în eroare:

*Se vede că știa ea ce știa.* (P. ISPIRESCU)

*Ia lasă-mă, jupâneasă, cu cărțile cele a d-voastre în pace, că eu știu ce știu eu.* (ION CREANGĂ)

*Las că știi eu ce poamă ești și tu! Am să te învăț eu minte și pe tine, becnicule!* (LIVIU REBREANU)

*Las' că știi eu; vorba ceia: „calul râios găsește copaciul scortos” – uite așa te-ai găsit și tu cu Ciocan, mari iubitori de pictură.* (EUGEN LOVINESCU)

*Las că știi eu, nici nu trebuie să-mi răspunzi...!* (ADRIAN GRĂNESCU)

*Rămâneți voi cu-mpăratul,/ Ostași, dragii mei,/ Că eu știu ce știu.* (POP.)

**Tu știi una, eu știu mai multe** = Se spune când vorbitorul cunoaște mai bine decât interlocutorul situația, având motive temeinice să procedeze într-un anumit fel:

*D-ta știi una și eu știu mai multe! Ține minte însă de la mine una și bună: ori ești tare în credință și atunci n-ai apucat pe drum rău, ori las-o naibii de popie și apucă-te de alt lucru!* (SĂMĂNĂTORUL, vol. 7-8, 1908)

**Un nu știu cum** (sau **un nu știu ce**) = Ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit:

*Simți un nu știu ce colea la inimioară.* (P. ISPIRESCU)

*În toată-a ei făptură e-un „nu știu cum” și-un „nu știu ce”.* (MIHAI EMINESCU)

## ȘTIȚ

**A nu avea toate șipturile** (Mun. și Olt.; d. oameni) = A nu fi teafăr:

(Cu schimbarea construcției) *A iubi cine nu poate/ N-are șipturile [reg. nit] toate.* (D. UDRESCU)

## ȘTIINȚĂ

**A avea știință** (despre ceva) = **a)** A ști, a cunoaște, a avea cunoștință de ceva:

*Nu contenea ziua, noaptea, a gândi,/ Ce să facă dacă să va dovedii/ Că n-are știință și e un om prost/ Și prin viclenie în cinste a fost;* (ANTON PANN)

– *Ei bine, zmârdoare urâcioasă ce ești, de mâncat ai mâncat boțul cel de mămăligă, dar ce-a zis omul acela când a pus mămăliga acolo, pe teșitură, ai tu la știință?* (ION CREANGĂ)

b) (Înv.) A se convinge, a fi sigur.

**A da știință** (cuiva) = A înștiința (pe cineva), a face cunoscut cuiva:

*Îndată [Hmil hatmanul] a dat poruncă să abată pe tatarii într-o parte, iar el a descălicat împreună cu toți cazacii de pe lângă sine și s-au închinat.* (MIHAIL SADOVEANU)

## ȘTIR

**De departe trandafir, de aproape borș cu știr**

= Se spune, în batjocură, despre o femeie urâtă:

*Fă cunoștință cu fata; n-o lua numai pe auzite, pentru că nu se mânâncă tot ce zboară, și se-ntâmplă de departe trandafir, și de aproape borș cu știr.* (C. NEGRUZZI)

## ȘTIRE

**A da de știre** = A comunica, a anunța:

[...] *tăia troianul, cutreiera toate colțurile grădinii și, lătrând, dădea de știre că nu e chip să te poți apropia de casa stăpânului...* (EM. GÂRLEANU)

[...] *și avură grije să poruncească argatului, ca în minutu ce va auzi zgomot în cămăruța cu baia, să rupă o șindrilă din streășina casei, ca să dea de știre și să se întoarcă de degrabă [...]* (P. ISPIRESCU)

*Cucoșul, știți prea bine, că are însușire/ De a ne da de știre/ Prefacerile zilei ș-a timpului schimbări.* (ALECU DONICI)

**A face de știre** (cuiva) (Îvp.) = A anunța (pe cineva):

*De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.* (C. NEGRUZZI)

*Albert face știre lui Ștefan cel Mare/ – „Să depui puterea și-amele barbare!”* (D. BOLINTINEANU)

– *Să faceți știre... că noi cu ungurii grofi avem socoteală.* (TITUS POPOVICI)

**A fi în știrea cuiva** (Pop.) = A fi în grija cuiva:

*Deci fiind Mihnea obidit pre o seamă de boiari, gândit-au să nu fie acel lucru și în știrea lui Costandin postelnicul și a ginerei-său.* (CONSTANTIN CANTACUZINO)

**A lăsa** (pe cineva) sau **a se duce** (ori **a pleca**, **a porni** etc.) **în știrea lui Dumnezeu** (sau **Domnului, Celui de Sus**) (Pop.) = A lăsa (pe cineva) sau a se duce (ori a pleca, a porni etc.) la voia întâmplării:

*Mă duc să văd, n-oi putea smomi pe frate-meu să-mi împrumute și iapa, să fug apoi cu ea în lume, iar copiii și nevasta să-i las în știrea Celui-de-sus.* (ION CREANGĂ)

*Mă-sa îngriji de el, doară cu dorul de mumă, cât despre trebuincioasele de toate zilele fură lăsate în știrea Domnului, căci ea n-avea nici cât îi trebuia ei.* (P. ISPIRESCU)

*Mai bine-ți dau frații și du-te în știrea Domnului.* (POP.)

**A ști** (sau **a afla**) **de știrea** (cuiva) sau **a-i ști** (cuiva) **de știre**, (rar) **a-i ști** (cuiva) **știre** (De obicei în construcții negative) = A avea informații în legătură cu cineva; a avea în vedere, a avea în grijă (pe cineva):

*Nici pasăre măiastră să nu-i afle de știre.* (ION GHICA)

*Nimeni nu-i știe de știre./ Nimeni soarta n-o-mblânzește.* (MIHAI EMINESCU)

**A(-i) avea** (cuiva) **de știre** = A avea grijă (de cineva), a păzi, a supraveghea (pe cineva):

*Nu mă lăsa Doamne să fiu de perire/ Cu bietul meu suflet, ce să-mi aibi de știre.* (DOSOFTEI)

*I-a avut Dumnezeu de știre.* (ANTON PANN)

## ȘTIUCĂ

**Când o cânta știuca în baltă** (Pop.) = Niciodată:

*Te-i duce la maică-ta... când mi-o cânta știuca-n baltă, c-atunci te-i mai face fată.* (POP.)

## ȘTIUT, -Ă

**A (se) face știut** = A aduce la cunoștință:

*Vă facem știut ca să vă adunați în grabă.* (C. NEGRUZZI)

*Și nu lipsesc a face știut prea cinstitei vistierii, după datorie.* (ANDREI OȚETEA)

*Se face știut că de la 1 ianuarie s-au început a doua prenumerație a gazetei numite Curierul românesc.* (ALBINA ROMÂNEASCĂ, 1829)

## ȘTRAF

**A pune (la) ștraf** (pe cineva) (Înv.) = A amenda (pe cineva):

*Vine comisarul și te pune la ștraf* [îvp. amendă]. (VASILE ALECSANDRI)

## ȘTREANG

**A nu avea para de ștreang, v. para.**

**A(-și) pune (singur) ștreangul de gât** (Fam.) = A (se) pune singur într-o situație penibilă, dificilă, fără ieșire:

*– Învață-mă, nașule, că altminteri ori fac moarte de om și ajung la pușcărie, ori mi-oi pune singur ștreangul de grumaz!* (LIVIU REBREANU)

*Pentru o para își pune ștreangul de gât./ Pentru bani își vinde sufletul.* (ANTON PANN)

*Unul își pusese ștreangul de gât, alți trei dăduseră ortul popii și patru erau la mititica.* (VIOREL ZAICU)

**A-i pune** (cuiva) **ștreangul de gât** = **a)** A spânzura. **b)** A forța pe cineva să facă un lucru neplăcut și nedorit de acesta:

*Nici eu nu înțeleg mare lucru, dar cred... dacă accepți să trăiești și să nu-ți pui ștreangul de gât, atunci, frate dragă, trebuie să*

*adopti deviza: „Fără tristețe! Fără dramă!”* (BUJOR NEDELCOVICI)

*Disperat, bolnavul își pusese ștreangul de gât când l-a surprins nevasta, care îl supraveghea de la distanță.* (HORIA ARAMĂ)

## ȘUCHIRI

**A o șuchiri** (Mun.) = A se eschiva, a se fofila; a fugi:

*A șuchirit-o tâlharul.* (D. UDRESCU)

## ȘUETĂ

**A sta la o șuetă** = A sta de vorbă, a conversa plăcut cu cineva:

*Trecem în revistă problemele de pe agendă, evaluăm situația morală și socială și pe urmă stăm la o șuetă.* (VIOREL CACOVEANU)

*Să fi stat la o șuetă, să bei un pahar de vin și să comentezi pe marginea vieții.* (BEDROS HORASANGIAN)

**A trage** (sau **a da**) **o șuetă** = A avea o conversație ușoară, spirituală, între prieteni:

*Ne-a tras Jan o șuetă de nu mai puteam scăpa.* (CAMIL PETRESCU)

## ȘUGUBINĂ

**A da** (sau **a fi**) **de șugubină** (Reg.) = **a)** A produce cuiva (sau a i se întâmpla) o neplăcere, un necaz, o nenorocire:

*Ia împinge hoborocu ceva încoace, măi țacă... încet să nu dai de șugubină.* (AI. VLAHUȚĂ)

**b)** A fi de ocară:

*Soția te-o blăstămat:/ Să se mire de-al tău cap:/ Când îi ieși din grădină/ Tot să fii de șugubină/ Și să mori fără lumină.* (OVIDIU BÎRLEA)

## ȘUGUI

**A nu fi de șuguit** (cu...) = A nu fi de glumit cu...:

*Judecătorii văd că nu-i de șuguit.* (ALECU DONICI)



## ȘUGUIRE

**A nu fi de șuguire cu...** (Înv.) = Se spune despre cineva sau ceva care trebuie luat în serios:

[...] *să întoarce înapoi, vădzându cartea împărătească și cine era soltanu Murat împăratul, nu era de-a șuguire cu dânsul.* (MIRON COSTIN)

*Nu-i de șuguit cu vrăjitorul acesta!* (ION CREANGĂ)

## ȘUI

**A duce** (pe cineva) **șui și pui** (Reg.) = A duce (pe cineva) pe sus:

*Bietul Hasan al meu fu dus șui și pui, de nu atîngea de pământ, până în mijlocul curții* [...] (I. GHERASIM GORJAN)

**A face șui și pui** (Reg.) = **a** (Mun.) A face să dispară:

*Copiii au făcut [merele] șui și pui.* (PETRE COMAN)

**b)** (Olt.) A ascunde o greșeală, o faptă incorectă, necinstită etc., făcând să dispară orice urmă:

*A furat găina și, prinzându-l, l-au dus la primărie; dar acolo au făcut șui și pui și l-au făcut iepure scăpat.* (ARHIVELE OLTENIEI, XXI)

**c)** (Olt.) A mitui (pe cineva).

## ȘURĂ

**A avea o gură cât o șură** = A vorbi mult și tare:

*Fiecare om al statului avea o gură cât o șură și striga, striga.* (ZAHARIA STANCU)

*Nu era geloasă și nu avusese niciodată nicio pretenție de măritiș, era fata bună la toate, însă cu o gură cât o șură* [...] (IOANA DRĂGAN)

## ȘURUB

**A întoarce** (cuiva) **un șurub** (sau **șuruburile**) (Pop.) = A minți; a înșela:

[PEPELEA:] *Îl cunosc, îi un șiret de frunte!* [ARVINTE:] *Șiret el, dar eu și mai și...*

*pune-ți în gând, moș Noe, că i-am întors un șurub... Ha, ha, ha!...* (VASILE ALECSANDRI)

*Așă-i că mi-o întors șurubu, pușchiu cel de Pepelea?* (IDEM)

**A întoarce** (sau **a învârti**) **șuruburi** (Pop.) = A umbla cu înșelătorii sau minciuni:

*De la o vreme, văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe s-o întoarce la șurub: – Mă așteaptă niște fii de duhovnicie, dragii mei, și trebuie să mă duc mort-copt, căci acesta ni-i plugul.* (ION CREANGĂ)

[...] *însă când era vorbă să-și ademenească soțul la îndeplinirea vreunei dorinți a ei* [...] *se pricepea, spre a-și atinge scopul, să întoarce feli de feli de șuruburi minunate.* (RADU ROSETTI)

**A o întoarce pe** (sau **la**) **șurub** = A-și schimba atitudinea pentru a ieși dintr-o încurcătură:

*Spune-mi ce să mai fac, cum s-o mai întorc?* (I. POP-RETEGANUL)

*Văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe s-o întoarce la șurub.* (ION CREANGĂ)

**A rămâne cu un șurub lipsă** (Pfm.) = A se sminti:

*A rămas c-un șurub lipsă și n-a mai dat pe la Petrică Dâmbovițeanu, convins probabil că puteri coalizate femeiești i-au combinat în acea noapte pieirea.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A strânge șurubul** (sau **șuruburile**) = A întrebuița mijloace de constrângere (față de cineva):

*Trei sferturi ar merge cu dânsii, dacă n-aș strânge șurubul.* CEZAR PETRESCU)

*Printre argumentele aduse de ei era faptul că după moartea mamei nu mai aveam nicio rudă apropiată în țară, în curând „se va strânge șurubul” din punct de vedere politic și nu o să mai pot publica* [...] (BUJOR NEDELCOVICI)

**A umbla cu șurubele** (sau **cu șurupuri**) (Reg.) = A recurge la șiretlicuri:

*Una-două, îi tolocănea, muștrându-i: ba că nu vorbesc drept românește...; ba că umblați cu șurubele, să ne trageți butucul.* (ION CREANGĂ)

**A-i face** (cuiva) **un șurub prin cap** = A-i apuca (cuiva) șuvițe de păr din cap, răsucindu-le și trăgând de ele:

*Și după ce ne culcam cu toții, noi, băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană, și nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un șurub, două prin cap și să ne dea câteva tapangele la spinare. (ION CREANGĂ)*

*Au fost ei [pruncii] destul de înfricoșați. Și le-a fost asta pedeapsă. Ne mai stropșim la ei, le mai facem câte un șurub în cap. (MIHAIL SADOVEANU)*

### **ȘURUBI**

**A o șurubi** = A recurge la șiretlicuri:

*Mai cu ghinișoru, mai cu glumi, mai cu dragu părintilui, o șurughești mai dihai decât mini. (GRAIUL, I)*

### **ȘURUBUI**

**A o șurubui** = A o suci, a o învârti, a o întoarce (pentru a obține un avantaj):

*Apoi dă, măi Chirică, tu m-ai tot chihăit de cap până acum, să mă însor... și apoi acum tot tu o șurubuiești și-o întorci, cum îți vine ție la socoteală. (ION CREANGĂ)*

Cristian Buican îl scoate la tablă pe Ministrul Transporturilor. (<https://www.vocea-olteniei.ro/>)

## T

### TABĂRĂ

**A fi** (sau **a lăsa**) **totul** (sau **toate**) **tabără** (Reg.) = A fi (sau a lăsa) totul vrainste:

*Văzu el că nu este toate tabără cum lăsase.* (P. ISPIRESCU)

**A lega tabăra** (sau, rar, **lagărul**). v. **lega**.

### TABIET

**A-i strica** (cuiva) **tabietul** (Înv.) = A strica cuiva cheful; a deranja pe cineva de la satisfacerea unui tabiet:

*Turcii erau la pilaf când veniră ai noștri să le strice tabietul.* (AL. ODOBESCU)

*Nu i-a prea plăcut lui Negoită că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?... (I. L. CARAGIALE)*

**A-și face tabietul** (Înv.) = A-și satisface un gust care a devenit obicei zilnic:

*La Bârlad întâziem un ceas; un sfert ca să cumpăr pâine, să-nghit un păhăruș de rachiu, împreună cu escorta mea, și trei sferturi, la poștă, spre a da căpitanului vremea de a-și face tabietul după masă și a-și trage ciubucul.* (ALECU RUSSO)

*Dar într-o zi, tocmai când își făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea și ciubuc în pridvorul lui de la țară, iacătă vede de departe [...]* (I. L. CARAGIALE)

### TABLĂ<sup>1</sup>

**A scoate** (pe cineva) **la tablă** = **a**) A chema (un elev) la lecție (în fața tablei):

*Se uită-ncrunat pe catalog și... strigă pe cea dintâi elevă – căci el nu scoate decât una la tablă.* (AL. VLAHUȚĂ)

**b)** (Arg.) A certa (pe cineva), a-i cere socoteală:

### TABLĂ<sup>2</sup>

**A face** (pe cineva) **o tablă** (Fam.) = A juca o partidă de table (cu cineva):

*Hai să te fac o tablă.* (GH. BRĂESCU)

*– Ia să te fac o tablă, trage masa lângă pat, Staroste, nu mai gâdila atâta sticla aia, las-o dracului jos [...]* (ION ARIEȘANU)

### TABLOU

**A rămâne tablou** (Fam.) = A rămâne uluit, încremenit (de surpriză):

*Zoe sta de vorbă, nici nu s-aștepta/ (Că era devreme... zece și ceva)/ Și crezând că-i mâța sau vrun alt ecou,/ Când văzu că-i Mișu, a rămas tablou [...]* (G. TOPÎRCEANU)

### TABULA RASA

**A face tabula rasa** = A șterge tot; a renunța la anumite păreri, idei, pentru a adopta altele:

*Mahmud însuși ceru grație la Stambul și o primi cu condiția de-a face cu Muntenegrul tabula rasa.* (MIHAI EMINESCU)

*Este modul rațiunii de a raționa: a face tabula rasa din tradiție.* (LIVIUȘ CIOCÂRLIE)

### TACLA

**A sta la taifas** (**la taclale** sau **la palavre** ori **la povești**) v. **sta**.

### TACT

**A bate tactul** (sau **măsura**). v. **bate**.

### TAFTĂ

**A fi curat tafta** (Reg.) = A fi foarte curat:

*Ia și-l desfașă, dar trupul lui era taftă de curat.* (TUDOR PAMFILE)

**A fi vindecat tafta** (Reg.) = A fi vindecat cu desăvârșire:

*Și tot așa ne-a uns de câte două-trei ori pe zi cu noapte, până ce în Vinerea-Seacă ne-am trezit vindecați taftă.* (ION CREANGĂ)

*O întins pânda, o uns-o bine cu miere... și o înfășurat fata... După trecere de câteva ceasuri era cum îi tafta.* (ȘEZĂTOAREA, XXI)

## TAGĂ

**A da tagă** (sau **taga**) sau **a avea** (sau **a prinde, a-i fi tagă (de...)**) (Înv.) = A tăgădui, a nega; a contesta:

*Calea cea directă mi-este dragă/ Și de giudețul tău nu mi-i tagă.* (DOSOFTEI)

**A pune tagă** (Reg.; d. oameni) = a) A nu mai voi să facă un lucru:

*Pune tagă și-l oprește/ Și Iancu, cum auzea,/ În picioare că sărea,/ Pe cal că încăleca/ Și ca gândul se ducea [...]* (POP.)

b) (Reg.; d. animale de tracțiune) A nu voi să tragă:

*E o iapă foarte hoată... Când vede că mai pui pe cineva în brișcă, pune și ea tagă nu mai pornește!* (ION C. VISSARION)

**A se pune taga** (Reg.) = A se ambiționa:

*[...] de vreme ce amândoi să află șăzători în partea Craiovii și Grozea căpitanu la toate au pus tagă.* (GH. CRONȚ)

*Cum o să-i tai? Podoaba palatului să-i tai? Cum o să-i tai? – Nu. Să-i tăiem! – A pus tagă să taie brajii. I-a tăiat.* (POP.)

## TAGMĂ

**De aceeași** (sau **de o**) **făină** (sau **teapă, tagmă**) (cu cineva). v. **făină**.

## TAI

**A(-i) face** (cuiva) **tai-tai** (cu mâna) = A flutura mâna în semn de rămas-bun:

*Dar el știe că nu e bine să se arate, să facă pe țăranul într-o casă boierească, să se lase dus. Îi face tai-tai Omului-din-Oglindă, care îi face și el: tai-tai!* (PAUL EVERAC)

## TAICĂ

**N-are taica** (sau **tetea**), **că ți-ar da** (Pfm.) = Spune cineva căruia i se cere un lucru pe care nu-l are sau căruia i se cere să facă ceva ce nu-i stă în putere:

*– N-ai mânca ceva, întreabă? – Valeu, tete, ce-aș mânca/ Niște pui cu ciulama./ – N-are tetea că ți-ar da.* (<http://reddiamond29.blogspot.ro/>)

## TAIFAS

**A sta la taifas** (la taclale sau la palavre ori la povești). v. **sta**.

## TAINĂ

**A sta de taină** = A întreține o conversație cu caracter intim:

*Numai să fie cu taină, nime să nu știe, și bine ai vinit dumneata, să ședzi la taină, până îi vom oblici pre toți [...]* (NICOLAE COSTIN)

**E taină până...** (Reg.) = E mult de tot până...:

*E taină... până acolo. E mult de tot până a ajunge la... îți ouă găina-n traistă până acolo.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 34-40, 1928)

## TALA-BALA

**A umbla tala-bala** (Reg.) = A hoinări:

*Ercule se întovărăși, deci, cu câțiva prieteni d-ai lui, cu care se avea ca niște frați, și cu o seamă de oaste, se puseră în niște corăbii, și plecară pe mare, tala, tala, până ce se pomeniră la țara Amazoanelor.* (P. ISPIRESCU)

## TALAGHIR

**A sta (ca un) talaghir** = A nu face nimic:

*Norocul lui frate-meu de ce muncește și se trudește într-atâta pentru frate-meu? De ce nu stă talaghir toată ziua ca tine?* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 29, 1916)

### **TALENT**

**A face talente** (Fam.) = A fi exagerat de pretențios:

*Un tânăr, văzând ce atent mă uit la boxerul cu mîntea în derivă, mi-a zis că „omul face talente”. (TUDOR OCTAVIAN)*

*Și pe la firmă face talente dintr-astea uneori. (GABRIEL GAFIȚA)*

### **TALER**

**A avea dar** (sau **talent**). v. **avea**.

**A cere cu talerul** (Pop.) = A cerși:

*Mititica din poarta Grădinei Icoanii e ciupită de vărsat și are niște ochi albi-albi, ca doi franci. Ea întinde talerul de lemn și cere blând, „din întuneric”, acelora „din lumină”. (BARBU DELAVRANCEA)*

**A fi taler cu două fețe** (Arg.) = A fi ipocrit, fățarnic:

*În mărturisirea lui scrisă explică: „Cu toate că ajunsesem un taler cu două fețe atât de perfect, nu eram cătuși de puțin un ipocrit, amândouă fețele erau sincere...” (N. STEINHARDT)*

*Pe scurt, la noi furi, te scuzi și nici capul nu te doare. Ești numai bun de prim ministru. Mai ales dacă ești, ca Victor Ponta, un arivist și un taler cu totul și cu totul special. Cu două fețe, adică. Pe una scrie hoț și pe cealaltă mincinos. Abia așa poți fi șeful celui mai competent și mai cinstit guvern! (<http://www.revista22.ro/>)*

**A îngropa** (pe cineva) **cu talerul** (Fam.) = A înmormânta pe cineva cu fonduri strânse prin colectă publică:

*Or să te îngroape cu talerul, ca pe cerșetoarele paralitice din mahala. (I. L. CARAGIALE)*

*[...] precum că pantofarul se gheboșește până îmbătrânește și când moare tot cu talerul îl îngroapă, ba că, de, croitorul muncește toată*

*viața și agoniseala lui este cât o umbra de ac!* (D. R. POPESCU)

**A mânca pâine** (sau **pită**) **și sare** (de pe un talger sau taler) **cu cineva** (sau **împreună**) sau **a mânca toți o pâine** (sau **o pită**) **și o sare** ori **a mânca** (cu cineva sau **toți**) **dintr-un blid** (sau **dintr-o zeamă**). v. **mânca**.

### **TALIE**

**A (nu) avea talie** = A (nu) avea siluetă:

*Ea oricum nu avea talie, dar era clar că a vrut. (PAULA SĂCUI)*

**A avea talie de viespe** (D. femei) = A fi subțire în talie:

*Are o talie de viespe. Fotografia poartă o dată care nu se mai deslușește... (CELLA SERGHI)*

*Și are o talie de viespe cum n-am văzut în viața mea. (ALINA NEDELEA)*

**A fi de talia** (cuiva) = A avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva:

*Eram toți români! Mie mi-a căzut parte la braț un tânăr mărunțel, cam de talia mea [...] (ION GHICA)*

*Când jucătorii sunt toți de talie, se-ntâmplă... partida să fie remisă. (I. L. CARAGIALE)*

### **TALION**

**A trage la talion** (pe cineva) (Înv.) = A se răzbuna pe cineva:

*După aceasta i-au plăcut domnului guvernatoriu ca să tragă la talion pe Dracula voevodul muntenesc. (GH. ȘINCAI)*

### **TALPĂ**

**A bate averea la tălpi** = A-și risipi averea (în petreceri):

*Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari așteptau numai ca ei să închidă ochii pentru ca să bată la tălpi averea moștenită [...] (MIHAI EMINESCU)*

*Iar după ce-i muri, copiii tăi [averea] au s-o bată toată la talpe în câțiva ani, și toată are să intre în punga lui Șloim sin Ițic. (NICOLAE GANE)*

**A bate talpa (la pământ)** (Pop.) = A călca apăsat:

*Căpitanului îi plăcea să meargă oamenii țănoși, veseli și să bată talpa la pământ. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A călca pe talpă putredă** (Reg.) = A se înșela:

*A cunoscut că pe talpă putredă a fost călcat și, ducându-se îndată, cu nevasta s-a-mpăcat. (ANTON PANN)*

**A cunoaște (pe cineva sau ceva) din talpă** (sau **din tălpi**) (Pfm.) = A cunoaște (pe cineva sau ceva) foarte bine:

*Numai cine a trăit mult ca Agatocle Leuștean, precum am trăit eu, putea să-l cunoască din talpă. Avea o mulțime de ascunzișuri și deschisuri. (NICOLAE GANE)*

**A face o talpă** (Arg.) = A face o plimbare, a ieși la plimbare:

*„E duminică, hai la o talpă la protest”, își începe postarea Gelu Vișan. (<http://evz.ro/>)*

**A fi în tălpi** (cu cineva) (Pfm.) = A fi aidoma cu...:

*Văd că ești tată-to în tălpi. (POP.)*

**A fi sau a scula** (pe cineva) **în tălpi** (Pop.) = **a)** A fi sculat sau a scula (pe cineva) din pat:

*După cină să dau la culcare, că până nu să face ziuă trebuie să fie-n tălpi. (I. POP-RETEGANUL)*

*Pe geam l-a văzut, în tălpi a sărit. (POP.)*

**b)** (Pop.) A (se) pune în mișcare, în acțiune:

*Pe urmă, aducându-și aminte de tatăl său, care ar scula tot satul în tălpi să știe că i-a adus pe Ion în casă, adăugă mai plângătoare: Ori barem în ogradă... pe prispă... Vino!... (LIVIU REBREANU)*

**A ieși cu tălpile înainte** (Pop.) = A muri:

*Cu tălpile-nainte încet o scot din casă./ Plângând, ai săi o cheamă. În urma ei se lasă/ Pe toate-nghețul morții muțenie, pustiu. (AL. VLAHUȚĂ)*

**A o apuca la talpă** (sau **a o lua la tălpi**) sau **a-și lua tălpile în spinare** (Pop.) = A pleca repede (de undeva):

*Ar fi putut nenea Sandu să-și ia tălpile la spinare. (ZAHARIA STANCU)*

**A o ține talpă** (Reg.) = A nu ceda nimic:

*Geaba-i spui, geaba-i arăți: nu, el o ține talpă. (POP.)*

**A pune sub talpă** (sau **sub picior**) (ceva) (Reg.) = A nesocoti, a nu ține seama (de ceva):

*Multe măicuța mi-a spus, toate sub talpă le-am pus și-acum toate le-am ajuns. (POP.)*

**A-i răpăi cuiva tălpile.** v. **răpăi.**

**A-i sta** (cuiva) **capul unde îi stau tălpile** (Pfm.; în formule de amenințare) = A i se tăia capul cuiva:

*– Iacă, iacă, iacă ce ne-a zis boierul să ghicim; căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tălpile. (P. ISPIRESCU)*

*– Și dacă până mâine dimineață n-a fi podul gata, moșnege, are să-ți stea capul unde-ți stau tălpile. Înțelesu-m-ai? (ION CREANGĂ)*

**A-l frige pământul sub tălpi.** v. **frige.**

**Arde focul la tălpile picioarelor** = Se spune când cineva este amenințat foarte de aproape de o primejdie:

*Unde să se ascundă... acum când focul arde la tălpile picioarelor! (GALA GALACTION)*

**A-și bate (singur) cuie în talpă** (sau **în cap, în tălpi**). v. **cui.**

**Din** (sau **de la**) **creștet până-n tălpi** (sau **în talpă, în unghii**, rar, **în poale**) sau **din talpă până-n creștet.** v. **creștet.**

**Sărut tălpile** (Înv.) = Formulă servilă de salut, de adresare și de mulțumire:

– *Apoi care cântec porunciți, sărut tălpile? întrebă Ghioc îndoindu-se din șale.* (NICOLAE GANE)

*Sărut tălpile, Luminăția voastră, iaca sărăcia și nevoile m-au adus.* (LEGENDE POPULARE ROMÂNEȘTI, 2011)

**Talpa iadului = a)** Temelia iadului (închipuită ca fiind susținută de mama căpeteniei dracilor sau de un suflet de pământean foarte rău):

*După ce ți-i împlini anii, să ai a lua din casa lui ce-i vrea tu; și aceea are să fie de trebuință la talpa iadului, că au început a putrezi căpătăiele.* (ION CREANGĂ)

*Tu ești bun de talpa iadului.* (C. NEGRUZZI)

**b) Mama căpeteniei dracilor:**

*Talpa iadului însă, mai ajunsă de cap decât toți dracii, zise atunci lui Scaraoschi.* (ION CREANGĂ)

*Talpa iadului e însuși mama lui Scaraoschi, o babă hâdă și urâtă.* (ȘEZĂTOAREA, II)

**c) Om foarte rău, păcătos, în special babă rea, vrăjitoare; talpoi:**

*Stăpâna acestei slujnice era... o vrăjitoare strașnică, care închea apa... Talpa iadului, cum aude despre această minunăție, trimite slujnica degrabă să-i cheme femeia.* (ION CREANGĂ)

**Talpa țării** (sau **a casei**) = Țărâtimea considerată în trecut ca temelie a țării și obligată să suporte tot greul îndatoririlor:

*Potoliți-vă, măi oameni, ascultați de boieri și munciți! Fiți harnici și nu vă luați după îndemmurile rele! Voi sunteți talpa țării.* (LIVIU REBREANU)

– *Da, țaranul, talpa țării, care ea vă hrănește cu sudoarea sa, pe această talpă o iubesc și voi iubi-o întodeauna [...]* (TUDOR ARGHEZI)

## TAMBURINĂ

**A bate tamburina** (pe ceva) = A bate ritmic în ceva:

*Personajul e revoltat la gândul că preotul Cybellei care bate tamburina ar putea să primească moștenirea ce i se cuvine clientului [...]* (ALEXANDRA CIOCÂRLIE)

## TAM-TAM

**A face tam-tam** (în jurul cuiva sau a ceva etc.) (Fam.) = **a)** A lăuda (pe cineva). **b)** A exagera importanța sau valoarea (cuiva sau a ceva):

*Zoran văzuse sau doar intuise de unde puteau veni grenadele, însă nu avea niciun chef să facă tam-tam.* (IOAN T. LAZĂR)

*Această informație a apărut la actualități și s-a făcut mare tam-tam pe seama ei, la acea vreme.* (DORIN ȘTEF)

**A bate tam-tamul** (Arg.) = A dezvălui lumii întregi un secret; a bârbi:

*Și-a bătut tam-tamul propaganda.* (DOINA URICARIU)

## TAM-NISAM

**A vorbi tam-nisam** = A spune lucruri lipsite de valoare, nimicuri:

*În toiul discuțiunii, vorbind despre noul impozit asupra țuicii, printr-o asociațiune de idei inexplicabilă altfel decât numai prin telepatie, unul dintre ei, ca și cum s-ar întoarce cu gândul de foarte de departe, zice tam-nisam [...]* (I. L. CARAGIALE)

## TANDÂR

**A sta pe tandur** (Îvp.) = A sta degeaba:

*[...] șede toată ziua pe tandur, la tualetă, și din blanmanjele, din bulionuri, din garnituri nemțești nu mă slăbește... auzi?...* (VASILE ALECSANDRI)

## TANGENT, -Ă

**A scăpa prin tangentă** (Fam.) = A se eschiva de la un lucru, prinzând momentul potrivit; (fam.) a scăpa cu greu dintr-o situație dificilă:

*Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva. (I. L. CARAGIALE)*

### TANGENȚĂ

**A (nu) avea tangentă (cu ceva sau cu cineva) =**

A (nu) avea de-a face cu ceva sau cu cineva:

*Lucian avea surse în lumea interlopă ori în cea care avea tangentă cu interlopii Aradului și a scris multe lucruri [...] (TRISTAN MIHUȚĂ)*

*Terminase filologia, secția franceză, dar nu mai avea de mult tangentă cu limba lui Corneille. (MIHNEA RUDOIU)*

### TANTO

**A fi (sau a sta) tanto pe tanto =** A fi chit:

*Acum nu mai avea încurcături bănești, cu socotelile stătea „tanto pe tanto”. (G. CĂLINESCU)*

### TAPAJ

**A face tapaj =** A face scandal; a exagera în mod zgomotos un defect sau o scăpare:

*Din același motiv, portarul va face oarecare tapaj, citând articolul doi din regulamentul de ordine interioară. (MIRCEA HORIA SIMIONESCU)*

*– Vom face tapaj, vom alerta presa și, în primul rând, organele de anchetă. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)*

### TAPANGEA

**A-i trage cuiva o tupăn-tapangea (Reg.) =** A bate zdravăn pe cineva:

*[...] până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un șurub, două prin cap și să ne dea câteva tapangele la spinare. (ION CREANGĂ)*

### TAPET

**A pune (sau a aduce, rar, a veni) o chestiune pe tapet (Pfm.) =** A aduce un subiect în discuție:

[TRAHANACHE:] *Noi votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg... pentru că de la partidul întreg atârnă binele țării și de la binele țării atârnă binele nostru... (I. L. CARAGIALE)*

*De aceea eu găsesc cea mai bună idee de a începe cu teatrul național e aceea ce a pus-o pe tapet d-nul Lăpedatu [...] (MIHAI EMINESCU)*

*Era pe tapet încheierea unui tratat prin care Poarta consimțea la ocuparea Imperiului otoman [...] (ION GHICA)*

### TAR

**A purcede în tar (Reg.) =** A rămâne gravidă:

*Iar eu în acela ceas aș purcede în tar și ne-am pierde capul. (DORIN ȘTEF)*

### TARAM-TARAM

**A fi cam taram-taram (Pfm.) =** A fi cam zăpăcit:

*– I-ascultă, fă, mi se pare că ești cam taram-taram! strigă Gonea, scos deodată din țâțâni. (LIVIU REBREANU)*

### TARARA

**A o ține tarara (Reg.) =** A lungi vorba:

*Ia n-o mai țineți și voi tarara și-mpăcați-vă ca oamenii. (POP.)*

### TARE

**A fi mare (și) tare sau tare și mare. v. mare<sup>1</sup>.**

**A fi tare (sau fudul, greu) de urechi (sau de-o ureche). v. ureche.**

**A fi tare de (sau la) cap (Pop.) = a)** A fi prost:

*După cinci minute te enervezi și-mi spui că-s tare de cap. (CEZAR PETRESCU)*

*– Înțeleg eu că ai venit, că nu-s tare de cap; (EUGEN LOVINESCU)*

**b)** (Pop.) A fi răbdător:



*În sfârșit, mama, cât era ea de tare de cap, de la o vreme pierde răbdarea și vine tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, când mă uitam la fete [...]* (ION CREANGĂ)

c) (Pop.) A fi încăpățânat:

*Cum poate fi omul așa de tare la cap și apăra atâta nenorocirea.* (D. ȚICHINDEAL)

d) (Reg.) A fi rezistent la băutură.

**A fi tare de boacă.** v. **boacă.**

**A fi tare de ceafă** (sau **de chică**) sau **a fi tare în brăcinar.** v. **brăcinar.**

**A fi tare de înger** (sau **de fire**) ori **a fi tare la inimă** (Pfm.) = A fi rezistent; a fi curajos:

*Aflași domniile voastre că eu îs tare de înger și nu mă înfricoșez de nimic.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Oricât era Peruzescu de genial și tare de înger; oricât limba lui pe care nu i-a tors mumă-sa, precum zicea el cu modestie, pusă la serviciul unei închipuiri neînfrânate, știa să împodobească lucrurile [...]* (NICOLAE GANE)

**A fi tare de ochi** = A nu vedea bine; a se preface că nu vede bine:

*„Nemuritorii” sunt cam tari de ochi.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A fi tare în coș** (sau **a fi tare de chică**) (sau **de vână**) ori **a fi cu chica tare** sau **a fi tare de virtute** (Pop.) = A fi voinic; (pop.) a fi sănătos:

*Pe leșii cu chica tare îi...înjungă ca să are.* (VASILE ALECSANDRI)

*– Bine!... dacă e așa treaba, apoi să-mi trimiți pre unul dintre acei slabi de minte, dar tari de virtute, ca să se lupte cu unul dintre voinicii mei.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A fi tare în gură** (Pfm.) = a) A fi certăreț. b) (D. cai) Năvălaș:

*Pă calul cel mai iute și mai tare-n gură, nimic alt il supune decât frâul și zăbale tare-n gură [...]* (IORDACHE GOLESCU)

*Țița mâna calul de care zicea că-i tare-n gură, și Alecu n-are putere să-l înfrâneze.* (GEORGETA MIRCEA CANCICOV)

**A fi tare la** (sau **în, de**) **cerbice** sau **a fi cu cerbice tare** sau **a fi tare în rânză** (sau **în fălci**) (Pop.) = A fi neînduplecat; (pop.) a fi dârz:

*Norodul acesta iaste tare la cerbice.* (BIBLIA)

**A sta** (sau **a se pune**) **tare** (pentru cineva) (Înv.) = A apăra (pe cineva) cu energie, cu hotărâre:

*S-au pus tare acel capegiubaș pentru dânșii.* (ION NECULCE)

## TARGĂ

**A trage** (sau, refl. impers., **a se trage**) **targa pe uscat** = A o duce greu din punct de vedere material:

*Ați fi vrut să mă însor cu o sărăcie? să trag targa pe uscat după mine toată viața?* (ZAHARIA STANCU)

*Până prin postul mare, uneori, de bine de rău se mai trăgea targa pe uscat.* (ION PAS)

## TAS

**A umbla cu tasul** (Pop.) = A cerși:

*Stan... a umblat cu tasul prin biserică.* (IOAN SLAVICI)

*Cu tasul umbla Americanu', și același tas din cupru îl avea și bărbierul Mică Hanți din satul Paracz, nu departe de Timișoara.* (DANIEL VIGHI)

## TATĂ

**A călca pe** (sau **în**) **urmele lui tată-său.** v. **urmă.**

**A căuta pe dracul și a găsi pe tată-său** sau **a scăpa de dracul și a da peste tată-său** (Pfm.) = A intra singur într-un pericol mare:

*„Na! c-am scăpat de dracul și am dat peste tată-său: acesta mă asurzește! Las' că te însor eu și pe tine acuși, măi buclușule!”* (ION CREANGĂ)

*Curat vorba ceea: Ai scăpat de dracu și ai dat peste tată-său.* (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

**A cere pe dracul și pe tată-său sau a cere cât dracul pe tată-său.** v. cere.

**A fi bucățică ruptă tată-său** (sau **tată-său în picioare ori izbit capul lui tată-său**) (Pfm.; d. copii) = A semăna leit cu tatăl său:

*Un băiat ochios, sprâncenat și frumușel de nu se mai poate. Îți seamănă ție, ruptă bucățică!...* (ION CREANGĂ)

*Bucățică ruptă tată-său în picioare, ba încă și mai și. Vorba ceea: „Capra sare masa, și iada sare casa”.* (IDEM)

**A lovi** (sau **a păli, a-i trage cuiva una**) **în** (sau **la**) **numele tatălui.** v. nume.

**A trimite** (pe cineva) **de la dracul la tată-său** (Pop.) = A trimite pe cineva de colo-colo:

*De o lună și mai bine, femeia era trimisă de la dracul la tată-său, încât a renunțat să-și mai ceară drepturile.*

**Măi tată!** = Exclamație de uimire sau de satisfacție:

*Scripcarii cântă, și unde, măi tată, mi se prind de mână la joc, de pare că-s draci de pe comoară.* (ȘEZĂTOAREA, III)

*Dar când ajungem la mijlocul iezăturii, unde nu-mi începe, măi tată, țânțarul a zburda și unde nu-mi trănțește carul cu mierea [...]* (POP.)

**Să fie de sufletul tatei** (Pop.) = Exclamație de consolare pe care o spune cineva când suferă o pagubă sau când este silit să facă un dar:

*Aproape de Boiște vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: Să fie de sufletul tatei!* (ION CREANGĂ)

*[...] că românul după ce și-a scăpat căciula în baltă, zice: să fie de sufletul tatei!* (EUGEN LOVINESCU)

**Se leapădă și de tată-său sau vinde și pe tată-său** (Pfm.) = Se spune despre un om lipsit de scrupule:

*Se leapădă și de tată-său sau vinde și pe tată-său, se spune despre omul egoist, rău, șiret.* (IULIU A. ZANNE)

**Unde dă tata, crește carnea** (Pfm.) = Se spune când părintele își pedepsește copiii spre binele lor:

*Unde dă tata crește și bate-ți nevasta că știe ea de ce!* (<http://www.reportervirtual.ro/>)

## TAUR

**A lua** (sau **a prinde**) **taurul de coarne** (Pfm.) = A înfrunta cu îndrăzneală o dificultate:

*Dacă străinii au intervenit în această cestiune interioară – zice „R.l.” – cauza este d. Brătianu, care n-a avut niciodată curajul de-a lua taurul de coarne.* (MIHAI EMINESCU)

*– Așa-i, mă: taurul trebuie luat de coarne și vârât cu botul în pământ.* (ION LĂNCRĂNȚAN)

## TAVAN

**A sta** (sau **a rămâne** etc.) **cu ochii** (sau **privirea**) **în tavan** sau **a avea privirea în tavan** (Pfm.) = A sta degeaba, a lenevi; a fi cu gândul aiurea:

*Fiindcă ceilalți nu-l lăsau niciodată să-și isprăvească cuvântările, Maiereanu se roșea, bufnea și ridica ochii în tavan de supărare.* (LIVIU REBREANU)

[Eminescu] *nu se va duce nici la restaurant: va citi, se va gândi la Mite, la Veronica, la situația lui sentimentală, ori va privi în tavan visând, ceasuri, ceasuri...* (EUGEN LOVINESCU)

## TAVĂ

**A da pe cineva tavă** (sau **tava**) (Reg.) = A tăbări asupra cuiva; a bate pe cineva:

*Se pricepeau să pună mâna pe șeful rău de gură sau rău de mână și-l dădeau tava.* (ION PAS)

*Trage-i pumni, palme și pe urmă... dă-l tavă prin noroi.* (I. L. CARAGIALE)

**A i-o servi** (**ca pe tavă**) (cuiva) (Fam.) = A-i spune de la obraz (ceva cuiva):

*Eu aflasem de apelațiunea asta de la Monica și i-am servit-o pe tavă lui Cioran [...] din pură răutate, nici măcar nu m-am gândit că va avea un efect atât de puternic.* (DUMITRU ȚEPENEAG)

*Erau altele mai grave... dar nenorocitul ăla de Bălănescu ne-a servit-o pe tavă și a trebuit să înghițim hapu' ăla așa cum era... și pe nemestecate!... (MARCEL SECUI)*

**A servi pe cineva (ca) pe tavă** sau **a-i aduce** (ori **a-i da** etc.) **cuiva (ca) pe tavă** (Fam.) = A servi pe cineva foarte bine, cu tot dichisul; a-i aduce cuiva totul de-a gata:

*Azi nici prin gând nu le mai trece așa ceva. Azi pretind foarte simplu să li se împartă toate moșiile. Și acestor oameni vrei dumneata să le duci acuma pe tavă făgăduieli de scutiri de taxe?... Ridicol! (LIVIU REBREANU)*

### **TAXIL**

**A face taxil** (Înv.) = A încasa un impozit:

*[...] și dupe ce vor face taxil banii aceștia, să aibă a trimite foia cislei aicea, ca să vedem Domnia mea. (V. A. URECHIA)*

### **TAXIM**

**A trage un taxim** (Îrg.) = A plânge cu hohot:

*Când treceau pe la fereastra cucoanei... se oprea și... îi mai trăgea un taxim. (CALISTRAT HOGAȘ)*

### **TĂBĂCI**

**A-i tăbăci cuiva pielea** = A bate zdravăn pe cineva:

*Privirile sale insistente au fost însă repede răsplătite de un rus care i-a tăbăcit pielea, l-a zgâriat și l-a însângerat [...] (IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN)*

*Ele ți-au tăbăcit pielea și ți-au mâncat ficații, iar acum, după câte mi s-a spus, au depășit orice măsură și produc îngrijorare. (MIRCEA ZACIU)*

### **TĂCEA**

**A nu mai tăcea din gură** sau **a nu-i tăcea gura** (Pfm.) = A vorbi mult, întruna:

*De ce-mbătrânea, o clipă nu-i mai tăcea gura. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)*

*El, căruia nu-i mai tăcea gura pe tot parcursul drumului, acum parcă amuțise! (GH. VÎRTOSU)*

**A tăcea (sau a nu blești) din gură.** v. **gură.**

**A tăcea ca un mut** sau **ca mușii**, **ca pământul**, **ca zidul**, **ca peretele**, **ca un lemn** și reg., **a tăcea pitic** (ori **chitic**) sau **ca piticul**, **ca piticul în baltă**, ori **ca un pește**, **ca peștele**, **ca melcul** (sau **mâlc(ă)**, **molcom**, **ca porcul în păpușoi** sau **în cucuruz**) (Pop.) = A tăcea cu desăvârșire (fără a face zgomote) (spre a nu se da de gol); a tăcea prefăcându-se că este preocupat de ceva foarte important spre a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri directe:

*Iară Mătăhuz împărat tăcea mâlcă și înmărmurit de cele ce vedea. (P. ISPIRESCU)*

*[...] credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dâșii, patriotismul lor din totdeauna încercat și dovedit prin cinci veacuri de când au stătut stâlpi acestor țări, i-au făcut să tacă molcum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără mânie. (MIHAI EMINESCU)*

*Numai Ana tăcea mâlc și suspina, ca o osândită care-și așteaptă verdictul. (LIVIU REBREANU)*

*Numai bătrânii, în căsuța lor, tăceau chitic. (PAVEL DAN)*

*Pentru ce vii cu coșarca? Ori n-ai trăisti, iubita mea?/ Constantin râde; nevasta ca părețele tăcea. (G. COȘBUC)*

*Va tăcea ca porcul în păpușoi, se va rostogoli ca o gogoșică dulce spre Diacov – poate-i pică ceva când se va împărți turta Puterii! (CONSTANTIN TĂNASE)*

*Nimic, hoțul tăcea ca porcu-n cucuruz. (OVIDIU BÎRLEA)*

*– Ai scos actul? a întrebat cu privirile în ochii generelui. – Ce să ne mai încurcăm, întreab-o și pe fata dumitale, așa cum ne-a fost vorba... Lina tăcea chitic. (EUGEN BARBU)*

*Codin, cu fălcile încleștate, se uita încruntat în jos, îl examina o clipă și-i arunca sacul, în timp ce vâtaful turba și tăcea chitic. (PANAIT ISTRATI)*

*Asemene cel mijlociu, țuștiu! iute sub un chersin [albie adâncă, folosită de obicei pentru frământarea aluatului]; se-nghemuiește acolo cum poate, tace ca pământul și-i tremură carnea pe dânsul de frică [...]* (ION CREANGĂ)

**Ia** (sau **ian**) **taci** (Pop.) = Exprimă bucuria (sau neîncrederea) în spusele cuiva:

[CHIRIȚA:] *Ian taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine așa, decât cu anterior și cu giubeaua...* (VASILE ALECSANDRI)

*Numai Lupu Chirițoiu bâlbâi cu glas moale: – Ia taci, măi Petrică, ia mai taci! Se făcu iar tăcere.* (LIVIU REBREANU)

**Tac** (sau **tacu-tăcea**) **mă cheamă** (Pop.) = Nu spun o vorbă:

*Apoi intră cu toții înlăuntru, se tologește care unde apucă, și tac mă cheamă.* (ION CREANGĂ)

**Tacă-ți cața!** (sau **fleanca!** ori **leoarba!**) (Arg.; vlg.) = Taci! Liniște! Încetează!:

– *Dar ce nevoie mare este să înțelegi tu, mojicule? Tacă-ți leoarba, dac-ai venit aici;* (ION CREANGĂ)

– *O fi bună împărțeala, tătucă? îndrăzni primul fecior. – Leoarba! scrâșni baciul.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**Tace și coace** (Pfm.) = Se spune despre cineva care uneltește în ascuns:

*Tace și coace. Știe el ce știe, îi este teamă de cătușele care-i sunt puse deoparte de către DNA [...]* (<http://rezervistul.blogspot.ro/>)

*Vedeți cum tace și le coace? spuse unul din echipă, din spatele tuturor.* (GH. VÎRTOSU)

**Tace și face.** v. **face.**

**Taci din gură** sau **tacă-ți gura** (sau **tacă-vă, ține-ți, țineți-vă**) **gura** (sau (fam.) **clanța, fleanca, gaița, gurița, pliscul, pupăza!**) = Nu mai vorbi!:

[MACOVEI:] *Tacă-ți gura, lehăule!... nu te-atinge de mai-marele tău; împăratul nostru e om*

*cu chibzuială și are doi sfetnici mari, pe Păcală și pe Tândală.* (VASILE ALECSANDRI)

– *Tacă-ți fleanca, fă Paraschivo, zise un bărbat dinaintea ei.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

– *Ține-ți clanța, fă, că mă superi și, dacă mă superi, o să te fac să-ți înghiți toate măselele !...* (LIVIU REBREANU)

– *Apoi, atunci, tacă-ți fleanca și-ascultă!...* (I. L. CARAGIALE)

**Taci și înghite!** = Taci și vezi-ți de treabă!:

*Îmi zic în gând: taci și înghite, rabdă și urmează-ți soarta.* (VIOREL SĂLĂGEAN)

*Dar îmi zic: stăpânește-te, dragă! [...]* *că așa e școala noastră. Ce să-i faci?! Taci și înghite!* (NICOLAE DABIJA)

**Taci și sapă!** (Arg.) = Lasă vorba și muncește!:

*Taci și sapă, mă deșiratul, nu cobî – l-am ghiontit eu, pentru că totdeauna nu-și ținea fleanca în preajma ofițerilor.* (BORIS CRĂCIUN)

## TĂCERE

**A face tăcere** (Înv.) = A impune să se facă liniște:

*Vă rog, d-lor, binevoiiți a face tăcere, căci d. președinte al consiliului nu a terminat.* (DEZBATERILE ADUNĂRII DEPUTAȚILOR, 1897)

**A păstra** (ori, înv., **a face**) **tăcere** sau **a păstra tăcerea.** v. **păstra.**

**A sparge** (sau **a curma, a întrerupe, a rupe**) **tăcerea** (Fam.) = A întrerupe o perioadă (mai lungă) de liniște:

*Zaharia, de la o vreme, voind a curma tăcerea, zise: – Cântă-le de-acuma, Ioane [...]* (ION CREANGĂ)

*Amândoi tăceam. Am îndrăznit să rup tăcerea și să întreb [...]* (I. L. CARAGIALE)

*Se hotărî, să rupă ea tăcerea.* (MIHAIL SEBASTIAN)

– *Cam mulți dușmani de clasă prin raionul nostru, domnule maior, rupse el în sfârșit într-un târziu tăcerea [...]* (DINU SĂRARU)

**A sta în tăcere** (sau, înv., **a păzi tăcerea**) = a)

A nu scoate o vorbă, a tăcea:

*Amândoi păzeam tăcerea gândind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club. (C. NEGRUZZI)*

b) A trece sub tăcere, a omite (să spună), a ascunde.

**A trece sub tăcere** sau (în v.) **a trece cu tăcerea** (pe cineva sau ceva) = a) A trece cu vederea ceva, a nu pomeni (de cineva sau ceva):

*Mai bine trec cu tăcerea sau îmi frâng pana decât să laud vitejiile și virtuțile unui om care n-a fost decât o secătură [...] (ION GHICA)*

*Ceialți... treceau sub tăcere amănuntele. (MARIN PREDA)*

b) A rămâne neobservat, neluat în seamă:

*Această insultă ar trece sub tăcere, dacă ea nu ar fi pentru mine o încredințare că tu suferi. (D. BOLINTINEANU)*

**Tăcerea ta, răspunsul meu** (Pop.) = Tăcerea confirmă întrebarea:

*Tăcerea fu răspunsul său, și apoi o privire pătrunzătoare ce-mi aruncă mă făcu să înțeleg cauza tăcerii sale. (ANTON BACALBAȘA)*

## TĂCIUNE

**A lăsa pe coada tăciunilor** (pe cineva) (Pop.) = A lăsa să trăiască în mizerie (pe cineva):

*Pe mă-ta o lași pe mâna străinilor, pe coada tăciunilor? (POP.)*

**A nu-i arde nici tăciunii în vatră.** v. **arde.**

**A rămâne în coatele tăciunilor** = A trăi în mizerie, a o duce greu:

*De mic sărac rămăsăi pe mâinile străinilor, în coatele tăciunilor. (POP.)*

**A sta la un tăciune** (Reg.; d. soți) = A conviețui:

*Într-o zi însă, nevasta n-a mai răbdat: să-i spuie și mai multe nu, că n-au să mai stea la un tăciune. (POP.)*

**A-i fi drag cuiva ca tăciunile la nas** = A urî, a nu suferi pe cineva:

*Iar nu/ Mi-e drag ca tăciunile la nas. Și/ De drag ce-mi e, l-aș băga de păr în sân. (ANTON PANN)*

## TĂIA

**A dormi de poți tăia lemne pe el.** v. **lemn.**

**A i se tăia** (sau **a i se înmuia**) (cuiva) **mâinile și picioarele** = A avea o senzație de slăbiciune fizică; a nu putea sta în picioare de frică, de spaimă, de durere etc.:

*Dar când știa că are să dea peste Ivan, i se tăiau picioarele și-o strângea în spate de frică. (ION CREANGĂ)*

*În sfârșit, nu trece mult la mijloc, și numai iaca li se aduc 12 harabale cu pâine, 12 ialovițe fripte și 12 buți pline cu vin de cel hrănit, de care, cum bei câte oleacă, pe loc ți se taie picioarele, îți sclipesc ochii în cap, ți se înclieie limba în gură și începi a bolborosi turcește, fără să știi bechiu măcar. (IDEM)*

*Când însă văzu pe Făt-Frumos viind ca un voinic cu fata lângă dansul pe cal, i se tăie mâinile și picioarele. (P. ISPIRESCU)*

*Acum, la întoarcere, simțind cum i se taie picioarele, intră la „ungurul din colț”, să-și prindă inima cu un cui de vinars [...] (PAVEL DAN)*

**A i se tăia inima.** v. **inimă.**

**A nu-i tăia cuiva capul** = A nu pricepe, a nu-i veni în minte:

[PETRU RAREȘ:] *Stăpâne, n-am învățat știința ierburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri. (BARBU DELAVRANCEA)*

*Pe el capul nu-l taie/ La doi boi să-mpartă paie. (I. C. HINȚESCU)*

*În zăpăcirea lor, turcilor nu le tăia capul... cum să cuteze el a întreprinde și cum să reușească a conduce o revoltă. (B. P. HASDEU)*

**A scurta** (a tăia sau a lega) **limba cuiva.** v. **limbă.**

**A spune ce-l taie capul** (Pfm.) = A spune vrute și nevrute, a vorbi fără rost:

*Spunea și el ce-l taie capul.*

**A tăia** (sau **a da**, **a trage**) **în carne vie**. v. **carne**.

**A tăia** (sau **a curma**, **a stârpi**) **răul de la rădăcină** (Pfm.) = A lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău:

*Răul trebuie curmat din rădăcină. O pildă la timp e mai eficace decât presiunea violentă, când boala s-a întins și s-a adâncit.* (LIVIU REBREANU)

*Dar chiar faptul că a venit un Vlad Țepeș, care a stârpit răul din rădăcină, probează că rămăsese virtute în clasele boierilor, fiindcă Țepeș era boier pământean, Basarab Drăculesc.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A tăia bani** (Înv.) = A emite monedă:

*Pentru bani ce au tăiat, sunt încredințat că-i va fi trimis chir Iordache dumitale.* (NICOLAE IORGA)

**A tăia de piroteală** = A face să-i treacă cuiva somnul:

*„Trași la somn? Stai că eu am leac să-ți tai de piroteală”. Și mi-a și pus mâna-n păr.* (I. L. CARAGIALE)

**A tăia din obricăriță** (cuiva) (Îrg.) = A struni pe cineva, a-l învăța minte:

*S-a găsit cine să-ți taie din obricăriță.* (ANTON PANN)

**A tăia drumul** (sau **calea**, **ieșirea**) (cuiva) (Pfm.) = A ieși înaintea cuiva pentru a-l împiedica să înainteze:

*Abia ieșiți din ochii pandurilor, când ajung în dreptul văilor de la Leurdeni, le iese înainte Orfani cu trei sute de arnăuți cari stau ascunși, le taie drumul, îi înconjoară, se năpustesc asupra lui Tudor [...] (ION GHICA)*

*De la o vreme se mai potoliră și ceilalți, parcă; dar cum făcea Sisoe o mișcare să plece,*

*îndată se porneau iar, pe toate glasurile, tăindu-i calea; (G. TOPÎRCEANU)*

**A tăia frunză câinilor** (sau **la câini**). v. **câine**.

**A tăia găina care face ouăle de aur** = A sacrifica o sursă de câștiguri mici, dar constante, în speranța unui câștig mai mare:

*Am mai spus și în alte dăți că omogenizări de genul comasării, văzută în final ca metodă de a avea oamenii sub control și de a culege taxele, azvârlă oamenii din munți și omoară găina care face ouăle de aur. (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 21, 2010)*

*Nu are sens să așteptăm până când cineva va face asta, deoarece corupția este o afacere extrem de profitabilă! Cine va tăia găina care aduce ouă de aur? (<http://m.noi.md/>)*

**A tăia împrejur** (Înv.) = A face circumcizie:

*Dăruise împăratului, când ș-au tăiat feciorul împrejur, un baptiseriu foarte cu meșteșug făcut din argint. (GH. ȘINCAI)*

**A tăia mutre**. v. **mutră**.

**A tăia nodul gordian**. v. **nod**.

**A tăia pe cineva** (Fam.) = A întrece pe cineva, a i-o lua înaintea, a-l învinge:

*Dinspre partea averii, n-am ce-i zice! a tăiat nu numai satul nostru, dar toate satele dimprejur. (ION IOVESCU)*

**A tăia piroane**. v. **piron**.

**A tăia** (sau **a frânge**, **a rupe**, **a scurta**), (reg.) **a tâmpi** (cuiva) **nasul**. v. **nas**.

**A tăia și a spânzura** = A abuza nelimitat de puterea sau de autoritatea sa:

*Deși Sava și Ghencea, cari acum făceau parte din armata turcească, erau cei mai zeloși în goana eteriștilor, tăind și spânzurând fără cruțare, totuși, chehaia-beg nu avea încredere într-înșii. (ION GHICA)*

*Bine c-a dat Dumnezeu de ne-am împăcat!  
Degeaba, nu-i lucru firesc să fii rău cu șeful. Cine  
are puterea taie și spânzură. (LIVIU REBREANU)  
– Aici tăia și spânzura Craina, fir-ar  
mama lui a dracului [...] (DINU SĂRARU)*

**A-i (se) tăia cuiva (toată) pofta** (Pfm.) = A face să-și piardă sau a-și pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva:

*[...] se crede într-atât de sigur că restul  
evenimentelor trebuie să vină de la sine, fără nicio  
altă efortare din parte-i, încât o dezgusta și îi tăia  
pofta de orice nouă încercare. (GIB I. MIHĂESCU)*

*Nu mai încercăm nimic. Mi s-a tăiat toată  
pofta. M-a disperat cretinul ăsta. (CLAUDIU  
NEACȘU)*

*Îi știa pe turci la numai câteva mile de  
Târgoviște și asta îi tăie toată pofta de râs.  
(VASILE LUPAȘC)*

**A-i lua** (sau **a-i tăia**, **a-i curma**) (cuiva) **piuitul**  
(sau **piuita**). v. **piuit**.

**A-i scurta** (sau **a-i tăia**) **cărările** (sau **drumurile**,  
**potecile**). v. **cărare**.

**A-i tăia** (cuiva) **cuvântul** (sau **vorba**) (Pop.) =  
A descuraja pe cineva:

*– Eu socotesc, răspunse împăratul  
tăindu-le cuvântul, că ar fi cu dreptul ca el să ia  
de nevastă pe fata împăratului stririlor ce o  
aduse acum; (P. ISPIRESCU)*

*Pascal n-avea răgaz să se disculpe:  
soția îi tăia vorba îndată ce deschidea gura.  
(LIVIU REBREANU)*

**A-i tăia** (cuiva) **macaroana**. v. **macaroană**.

**A-i tăia** (sau **a i se tăia**) **pofta de mâncare** = A face  
să-i treacă (sau a-i trece cuiva) pofta de mâncare:

*Chinurile amorului însă, dacă-i tăiase  
cheful și liniștea, nu-i tăiase și pofta mâncării.  
(NICOLAE GANE)*

**A-i tăia** (sau **a-i scurta**) **cuiva ghearele**. v. **gheară**.

**A-i tăia gura în săbii**. v. **sabie**.

**A-l tăia pe cineva capul** (Pfm.) = A-l ajuta pe  
cineva mintea ca să înțeleagă; (pfm.) a crede;  
(pop.) a-i veni cuiva o idee neașteptată:

*– Atâta m-a tăiat capul și m-a dus mintea,  
luminată împărate, atâta am făcut. Măria ta  
judcă și fă ce e cu dreptul. (P. ISPIRESCU)*

*Eh! grăi moș Doroftei cam supărat, am  
să v-astup cloanța la toate. Ghiciți acuma, de vă  
taie capul, de nu, să-l tăieți voi pe el [...]  
(BARBU DELAVRANCEA)*

*Și din pricina asta socotea cuminte să-i  
lase pe săteni să-și facă mendrele, cum îi taie  
capul. (LIVIU REBREANU)*

**A-și tăia (singur) craca** (sau **creanga**) **de sub  
picioare**. v. **picior**.

**A-și tăia drum** (sau **cale**) (Pfm.) = A-și face loc  
îndepărtând obstacolele care-i stau în cale:

*Pe la zece, crășma era plină de lumea  
cea mai cheflie cu puțință. Băieții nu mai puteau  
să-și taie drum. (PANAIT ISTRATI)*

**După cât** (sau **pe cât**) **mă taie capul** (Fam.) =  
Din câte înțeleg eu, după cum cred eu:

*Pe cât mă taie capul, socul n-a dat  
niciodată trandafiri. (BARBU DELAVRANCEA)*

*Am să răspund de-a dreptul, scurt,  
precum mă taie capul. (I. L. CARAGIALE)*

*Eram singur de astă dată și puteam să  
fac ce mă taie capul. (G. TOPÎRCEANU)*

**Taie-babă** = Om lăudăros:

*Oliolio, măi Taie-babă!// Căci nu șuieri  
mai degrabă/ Să sărim voinici la treabă.  
(VASILE ALECSANDRI)*

## TĂIȘ

**A trece** (ceva) **sub tăișul sabiei** (Înv.) = A  
ucide, a distruge complet:

*Va trece garnizoana sub tăișul sabiei.  
(VASILE ALECSANDRI)*

*Regele român sosește puternic ca  
furtuna, încunjură și ia orașul, pradă și risipește  
fără de milă, trece pe mulți locuitori sub tăișul*

*sabiei, pune să spânzure pe usurpatorul Aspietes de-o bârnă cu capul-n jos și picioarele în sus [...]* (EUDOXIU de HURMUZAKI)

### TĂLPĂȘIȚĂ

**A-și lua tălpășița** (sau **catrafusele**). v. **lua**.

### TĂMÂIE

**A fi tămâie** (Pfm.) = **a**) A nu avea niciun ban. **b**)

A nu ști nimic:

*Abia spre sfârșit de an școlar, la încheierea mediei, am putut intra în Akademia lui Platon, cu toate că eram tămâie la geometrie.* (EUGEN IACOB, VALENTIN TAȘCU)

*Laurențiu era tămâie la matematică însă după cum spunea profesorul, nu a avut rost să-și pună mintea cu el.* (<http://www.gociman.com/>)

**A fi tămâie** (sau **tufă de Veneția**) (Arg.) = A fi ignorant; a nu ști deloc:

*Profesorul încearcă să scoată ceva de la el, da' ăsta era tufă de Veneția.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

*Liceul era cu studii aprofundate în matematică și fizică, la care eram cu totul pe dinafară, eram tămâie.* (RADMILA POPOVICI)

**A fugi (de ceva sau de cineva) ca dracul de tămâie** (Pfm.) = A se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva, pentru a evita situații neplăcute, penibile:

*De spovedanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?* (ION CREANGĂ)

*Îmi doream moartea, de rușinea ce mă mânca și de necazul la care am ajuns, din ceea ce fusesem; doar moartea fugea de mine, ca dracul de tămâie.* (I. POP-RETEGANUL)

*Și începu să-și facă la cruce, de-a fost fugind dracu cu coada cârlionț mai rău ca de tămâie.* (DUMITRU STĂNCESCU)

**A umbla cu tămâie pe lângă cineva** (Reg.) = A linguși:

*Să fie curățat dușmanul poporului să nu umble cu tămâie pe la nasurile conducătorilor clasei muncitoare [...]* (LIVIU ȚĂRANU, THEODOR BĂRBULESCU)

**Cum e sfântul, (așa e) și tămâia** = Cum e omul, așa sunt și faptele lui:

*„Cum e sântul și tămâia, cum e turcul și pistolul”, zice lumea și are dreptate lumea. Sensul comun e legea universală; vocea popolului, vocea lui Dumnezeu.* (ALEXANDRU DEPĂRĂȚEANU)

*Cum e sfântul și tămâia.* (I. C. HINȚESCU)

### TĂRĂBOANȚĂ

**A lua** (pe cineva) **în trăboanță** (Reg.) = A lua pe cineva peste picior:

*Moșneagul... stătea mai departe, cu cușma de-a-cățeaua, luând pe babă în taraboanță.* (P. ISPIRESCU)

### TĂRĂRAIE

**A o ține trăraie** (sau **a ține trăraie lungă**) = A lungi fără rost (o discuție, o lucrare etc.):

*Țin-te atuncea trăraie: se deschise un ochete./ Și pe loc cu tot cu pat fu lipit de un perete.* (SORIN OLARU)

### TĂRĂȚĂ

**A face** (pe cineva) **tărățe** (Reg.) = A rupe în bucăți; a omorî (pe cineva):

*Câinii... apucând pe zmau de cap, de picioare, de mâni, de spinare, îl făcură trăță.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A se dedulci ca calul la trățe** (Reg.) = A se deprinde cu binele:

*Hoții, după câteva zile, când se mai potoli vâlva, veniră iarăși, fiindcă se dedulciseră ca calul la trățe [...]* (P. ISPIRESCU)

**A se încinge trăța** (în cineva) (Arg.) = A se înfuria (pe cineva):



– Dă-o ciorilor; nu-mi place de ea că i s-a încins tărâța, răspunsese el dezgustat. De fapt, amintirea Veronicăi îl chinuia. (EUGEN LOVINESCU)

**(A fi) scump la tărâțe și ieftin la făină. v. scump.**

**A-i ieși tărâța pe nas** (Arg.) = A se enerva:

*O să-ți iasă tărâța pe nas când o să-l vezi aici.*

**Cine se bagă** (sau **se amestecă ori se vâără**) **în tărâțe, îl mănâncă porcii** = Cine se întovărășește cu oamenii necinstiți, se alege cu neplăceri:

– Dar, spuse el, ai să vezi câtă dreptate are proverbul care spune: „Când te bagi în tărâțe, te mănâncă porcii”. (PANAIT ISTRATI)

[...] dar nu i se potrivea lui să răspundă așa: dacă te vâri în tărâțe, te mănâncă porcii, asta fusese doar principiul. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

**Găina când se vede în tărâțe dă cu piciorul** = Se spune despre cei care nu știu să păstreze cu grijă ceea ce au agonisit:

*Găina când se vede în tărâțe, dă cu piciorul.* (IULIU A. ZANNE)

## TĂRBACĂ

**A lua** (sau **a da**) **în** (sau **la, prin**) **tărbacă** (Înv.) = **a**) A chinui câinii cu tărbața:

*Prinsese un câine jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă și-l aruncase în mijlocul stradei, să-l dea garda-n tărbață, după o veche datină.* (I. L. CARAGIALE)

**b)** (Îrg.; pex.) A bate zdravăn. **c)** (Îrg.) A batjocori, a-și bate joc de cineva:

*Așa că nu credea în posibilitatea de a-ți reface viața, ba, mai mult, lua în tărbață această expresie fără pic de acoperire reală.* (CĂTĂLIN TORSAN)

*În orice caz, inițiativa regală e lăudată de curteni și luată în tărbață de epigramaști.* (RADU PARASCHIVESCU)

„Râdeti voi, râdeti – spunea el când lumea îl lua în tărbață –, dar nu-i rău să ai câte ceva pus de o parte pentru zile negre! Cine poată să știe ce-ți aduce ziua de mâine?!” (<http://www.anidescoala.ro/>)

## TĂRBĂCEALĂ

**A da** (sau **a lua**) **în** (sau **la, prin**) **tărbăceală** = A ironiza, a batjocori pe cineva:

*Vru el să le spuie cine a fost broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură, și-l cam dedeau în tărbațială cu graiuri care mai de care păcălitoare.* (P. ISPIRESCU)

*Va să zică, acilea-n țara mea, trebuie să stau mereu cu mâna-n pungă; apoi își fac dă cap, domnișorii ăștia. O să-i dau prin tărbațială!* (NICOLAE GANE)

## TĂTAR

**Doar nu vin** (sau **nu dau**) **turcii** (sau **tătarii**) ori **doar nu vin turcii, nici tătarii. v. veni.**

**Lumea** (sau **țara**) **piere** (moare) **de tătari și el bea cu lăutari** (Pfm.) = Se spune despre cineva care nu se sinchisește de nimic; (pfm.) se spune despre cineva care nu vrea să știe de păsurile altora:

*Tocmai acum „Presa” găsește că nu e de-a dreptul ridicol și copilăros de-a ne vorbi de răspândirea, pe cheltuiala statului, a faimei noastre dincolo de șapte mări și țări? Vorba românului: „Țara pierde de tătari, baba bea cu lăutari”.* (MIHAI EMINESCU)

**Parcă-l alungă tătarii** (din urmă) (Pfm.) = Se spune despre cineva care se grăbește foarte tare:

*Cuconășul era grăbit, parcă-l alungau tătarii din urmă.* (VASILE ALECSANDRI)

– Haide, hoțul, de te înfundă! bombăni pe urmă femeia, așezându-se bulgărește lângă mâncare și începând a înghiți grăbită, parc-ar fi alungat-o tătarii. (LIVIU REBREANU)

## TĂUN

**A fugi ca tăunul cu paiul. v. pai.**

**A-i da** (sau **a-i ieși**) **tuleiele** (sau **tăunii**) (cuiva) (Reg.) = A-i ieși cuiva firele în barbă:

*Și cum zice vorba asta, hop și Prâslea, de douăzeci și doi de ani, de-abia cu câteva tuleie în bărbie.* (I. L. CARAGIALE)

*Când abia începuse tuleiele bărbiei să-i umbrească pielița copilărească, el vorbea pe de rost toate limbile de pe lume.* (AL. ODOBESCU)

### TĂVĂLEALĂ

**A (o) duce** (sau **a ține**) **la tăvăleală** (Pfm.; d. oameni) = **a**) A fi rezistent la eforturi fizice:

*Sunt, slavă domnului! sănătos și voinic, duc bine la tăvăleală.* (I. L. CARAGIALE)

*Omul calic și obraznic/ merge nepoftit la praznic./ El/ Ca porcul dă năvală./ Dar și/ Duce la tăvăleală.* (ANTON PANN)

**b)** (Pfm.; d. lucruri) A nu se strica ușor, a fi rezistent (la purtat, la întrebuințare zilnică):

*Cartea lui Adamescu, numărând sute de pagini, în formatul ei mic, ducea la tăvăleală pentru că era bine înclieată la cotor.* (VLAICU BÂRNA)

### TĂVĂLI

**A se tăvăli de răs** (Pfm.) = A râde cu mare poftă; a se prăpădi de răs:

*Mesenii se tăvăleau de răs.* (EUGEN BARBU)

*[...] și nu o dată șezând pe nasul celui mai renumit bacteriolog mă tăvăleam de răs, ascultând palavrele sale ce le turna de pe catedră adepților săi, care îl ascultau cu gura căscată, încremeniți de mirare;* (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

### TĂVĂLUG

**A se da** sau **a se duce** (ori **a da pe cineva**) **de-a tăvălugul** (Pfm.) = A se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul:

*Turcul care mă rănise sta gata să-mi mai dea o lovitură dar, vorba ceea, îi luai apa de la moară pocnindu-l cu stratul puștii peste*

*scăfârlie, de s-a dus de-a tăvălugul cum s-a duce un harbuz în vale.* (NICOLAE GANE)

### TÂLC

**A fi om cu tâlcuri** (Reg.) = Se spune despre o persoană șireată, care vorbește cu subînțelesuri:

*[...] pentru cine nu-l știe, domnu Arsene îi o făptură de om pe dos; da nu-i așa, că doar are doxă la cap și-i cu tâlc la vorbă;* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A nu avea niciun tâlc** = A fi complet lipsit de sens:

*– Nu știu voi, dar eu m-am plictisit deja de spectacolul lor ieftin, fără niciun tâlc.* (GH. VÎRTOSU)

**A se pune la tâlcuri** (Reg.) = A pălăvrăgi:

*Cei doi s-au pus la tâlcuri.*

**A vorbi** (sau **a răspunde**) **în tâlcuri** = A vorbi (sau a răspunde) figurat, alegoric:

*Iar postoronica de dascălul Simeon Fosa din Țuțuieni, numai pentru că vorbește mai în tâlcuri decât alții și sfârcâiește toată ziua la tabac, cere câte trei husăși pe lună;* (ION CREANGĂ)

*Îi zice lumea moș de când era mic, pentru că vorbea în tâlcuri și tot cu oamenii mari îi plăcea să stea.* (AL. VLAHUȚĂ)

### TÂLHĂREȘTE

**A frige un miel tâlhărește** (Înv.) = A frige mielul întreg, în pielea lui:

*Miel fript tâlhărește, cucoane, și pelin pe iarbă verde, – ura!* (MIHAIL SADOVEANU)

### TÂNJALĂ

**A mâna pe tânjală** = A mâna încet:

*Dacă-i drumețul ros pe la cot..! Mân pe tânjală numai de-un zlot.* (VASILE ALECSANDRI)

**A pune umărul la tânjală** (Reg.) = A se pune serios pe muncă.

**A se lăsa pe tânjală** (Pop.; d. animale de tracțiune) = **a**) A trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală). **b)** (Pop.; d. oameni) A lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul:

*Cată de nu te lăsa pe tânjală, pune mâna pe afixtat mai repede și vin-acasă; căci Ioana lui Grigoraș Roșu, de la noi, așteaptă cu nerăbdare să-ți fie preoteasă.* (ION CREANGĂ)

*Dacă ai fi sigur te-ai lăsa pe tânjală, știm prea bine din trecut!* (DUMITRU STĂNCESCU)

## TÂRCOL

**A da târcoale** (sau, rar, **un târcol**) (Pfm.) = **a**) A se învârti în preajma cuiva sau a ceva (cu un anumit scop):

*După ce bea drojdia și-și suflă în degetele degerate, funcționărașul își face loc cu pardon prin înghesuiala prăvăliei și ajunge până la taraba de marmură. Aci se oprește să dea un târcol cu ochii la marfă.* (I. L. CARAGIALE)

**b)** A umbla pe lângă o femeie, căutând să-i câștige simpatia:

*Îndărătnic din fire, Pupăză rămase noaptea întregă pe uliți, umblând de ici până colo și vorbind mereu așa singur, și abia a doaua zi pe la prânz, stăpânit, în sfârșit, de foame, el începu să deie târcoale pe la casa lui Busuioc.* (IOAN SLAVICI)

**A face un târcol** (Pop.; rar) = A da o raită:

*N-ar fi rău să te hotărâști a face cu mine un mic târcol de două zile până Harz.* (I. L. CARAGIALE)

## TÂRG

**A afla și târgul și țara.** v. **afla.**

**A da** (pe cineva) **târgului** (sau **prin târg**) (Îvp.) = A vorbi de rău pe cineva:

*Acesta, cum simți, puse în gând să o vindece de patima iubitelui, însă cu un cusur subțire, așa ca să nu o dea târgului.* (P. ISPIRESCU)

**A da prin târg** (cu nasul tăiat sau cu capul ras) (pe cineva) sau **a da târgului** (pe cineva sau ceva) sau **a o da târgului** = **a**) (Înv.) A pedepsi (pe cineva) purtându-l prin târg cu nasul tăiat sau cu capul ras:

*Pe mine mă dă până târg cu capul ras și mă duce la ocna părăsită.* (NICOLAE FILIMON)

**b)** A vorbi de rău, a da în gura lumii (pe cineva).

**c)** A divulga un secret:

*Cum... să știe el ceva și să n-o dea târgului.* (P. ISPIRESCU)

*Ispravnicul să mai încălzi o leacă, văzând că țiganul se dă târgului, merse deci în casă și-i aduce o pungă cu bani și mărgelele împărâtești.* (I. POP-RETEGANUL)

**A descăleca târguri** (Înv.) = A se așeza într-un loc, întemeind o țară:

*Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia paștilor și dărbănilor locuri bune pentru pășunarea hergheliilor de cai moldovenești, a turmelor de oi și de vite albe, făcea mănăstiri și biserici, și apoi iar bătea turcii, și iar descăleca târguri și iar se-nsura [...]* (MIHAI EMINESCU)

**A face** (sau **a încheia**) (**un**) **târg** (sau **târgul**) (cu cineva) = A încheia o tranzacție comercială cu cineva:

*[...] să țineți vaca cu nutreț de cumpărat nu să plătește, că-i destul că cumpărați bucate pentru voi; dar am venit să facem noi un târg.* (I. POP-RETEGANUL)

*Poftiți aici! Oricine are/ Obrazul fără de rușine/ Ș-o conștiință de vânzare.../ Poftiți să faceți târg cu mine!* (AL. VLAHUȚĂ)

*Am să văd ș-am să socotesc. Ai să mai leși ceva și facem târgul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Mă cauți la adresă și facem târgul pe loc.* (ION LAZU)

**A întoarce târgul.** v. **întoarce.**

**A rupe inima târgului.** v. **rupe.**

**A rupe prețul** (sau **prețurile, târgul, tocmeala** etc.). v. **rupe**.

**A se apropia** (sau, rar, **a ajunge pe cineva**) **cu târgul**. v. **apropia**.

**A se lua cu ziua târgului** (Pop.) = A se lua cu treaba:

*Când cu potopu, nu știi cum, s-o luat el cu ziua târgului, ș-o uitat de pești.* (POP.)

*Moșneagul se luase cu ziua târgului și ațipise.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 14-19, 1913)

**A spune un lucru la târg și la moară** (Pop.) = A spune ceva la toată lumea:

*A spune un lucru în târg și la moară! a spune în gura mare, a spune la toată lumea, a obști;* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 34-40, 1928)

**A veni** (sau **a ajunge**) **la** (sau, rar, **către, în**) **spartul târgului** (ori, rar, **bâlciiului, iarmarocului, oborului, stâinii**). v. **veni**.

**Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg**. v. **socoteală**.

## TÂRÎ

**A târî** (pe cineva) **în noroi** (Pfm.) = A dezonora pe cineva, a face să comită fapte reprobabile; a compromite:

*Dar există oameni între români pentru cari vorba ce se debitează de două ori pe lună pe învelitoarea acelei reviste este atât de sfântă că nu cutează s-o pronunțe, pentru a n-o vedea târâtă în noroi de sarcasmele străinilor, cari n-ar avea decât a ne scoate ochii cu lipsa noastră de cultură [...]* (MIHAI EMINESCU)

*L-ar fi târât în noroi și ar fi pus pe altul director.* (RADU LIVIU BARDAN)

*[...] mă cunoașteți și mă prea cunoașteți, și poate că, în cei zece ani din urmă, n-a fost nume mai târât în noroi decât al meu în întreaga această țară.* (ANASTASIE IORDACHE)

**A târî barca pe uscat** (Pop.) = A trăi greu:

*Ce-or mai târî barca pe uscat!... au să trăiască ca pe vatra focului.* (ION IOVESCU)

**A-și târî viața (zilele etc.)** (Pop.) = A trăi lipsit de demnitate:

*Ca să aibă cu ce-și târî zilele copiii și nevestele lor și să aibă ce să risipească acei care nu le sunt nici copii, nici neveste.* (AUREL VAIDA)

*Iar el, copilul, își va târî zilele lui de mizerie fără să afle niciodată că [...] el are o mamă și că niște oameni nemernici l-au aruncat în infern.* (FLACĂRA, 2004)

## TÂRTIȚĂ

**A-i sfârâi târtița după băieți** (Pfm.; d. fete) = A avea chef de băieți:

*Nici n-a împlinit paisprezece ani și-i sfârâie târtița după băieți.* (ZAHARIA STANCU)

**A-i tremura** (cuiva) **târtița** (Pfm.) = A-i fi cuiva foarte frică:

*Așa, notărașule, tu ai osul moale, te temi și de umbra ta, la toți vă tremură târtița, sunteți nevoielnici.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 29, 1969)

*Îmi tremura târtița ca niciodată, la fiecare adiere de vânt mi se părea că m-a ajuns din urmă cineva și-i pe cale să mă ia la întrebări.* (<https://www.literaturadeazi.ro/>)

## TÂRȚ

**Târa-pârța (și nimica sau mai nimic)** (Reg.) = Se spune despre un lucru lipsit de însemnătate sau de valoare:

– *Prietene, prins-ai vreun peștișor, au ba?/ Răspunse el: – „Slabă viață, târța-pârța, mai nimic”.* (ANTON PANN)

## TÂRZIU, -IE

**Cel (mai) târziu** = Având ultimul termen:

*Concurenții vor înainta operele lor la redacția noastră, strada Caragheorghievici 14, în plic*

sigilat, purtând fiecare un motto, până cel mai târziu luni, 5 aprilie 1893 seara. (I. L. CARAGIALE)

**Într-o târzie vreme** sau **într-un târziu** (Pop.) = După mult timp, după multă așteptare:

*Într-un târziu i se făcu semn să ia loc la o masă.* (G. BACOVIA)

*Harap-Alb și cu ai săi merg ei cât merg, și într-o târzie vreme ajung la împărăție.* (ION CREANGĂ)

*Te-ntreb într-un târziu./ Uităndu-mă la tine, privind fără să știu./ La ce-ai venit, regină, aicea în pustiu?* (MIHAI EMINESCU)

**Mai curând** (ori **mai devreme**) sau **mai târziu** = La o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată și odată:

*Asta are să se întâmple mai devreme sau mai târziu, dar are să se întâmple negreșit.* (A. MATEEVICI)

**Nu (după) târzie vreme** (Îvp.) = Nu după mult timp:

*Socot că nu târzie vreme au s-aducă aicea tot satul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Te măriși nu după târzie vreme.* (M. SEVASTOS)

## TEACĂ

**A se face teacă de pământ** (Reg.) = A se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea:

*Vezi d-ta, e altfel când trece bărbatul prin bătătură; unde calcă, colo, rar și îndesat și mi-ți stăpânește c-o privire cât ține curtea; și păsăret, și cățel, și purcel se dau în lături și se fac teacă de pământ că trece stăpânul, nu glumă.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A asculta teacă de pământ** (Pop.) = A asculta într-o tăcere desăvârșită:

*Ascultară teacă de pământ acea migală minunată de suierături.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A rămâne teacă** (Pop.) = A rămâne gol:

*Se vor deștepta ei, odată, când vor rămâne visteriile teacă și țara datoare și vândută toată.* (CONTEMPORANUL, IV)

**(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă** (Reg.) = Se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând pretexte neserioase:

*Și găsi Păcală chiar mai la marginea satului o femeie, al căreia bărbat se dusesse la pădure să aducă lemne. Nu-i vorbă, muierea îi spunea mereu că teacă, că pungă, că nu-i este bărbatul acasă, că ce va zice lumea;* (IOAN SLAVICI)

*Nici unul nu putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe dincolo.* (I. POP-RETEGANUL)

**Nu încap două săbii într-o teacă** (Pfm.) = Se spune despre două persoane cu o anumită autoritate care nu se împacă:

– *Două săbii pot să intre într-o teacă?*  
– *Nu, măria ta!* (NICOLAE FILIMON)

*Dar unde s-au pomenit./ S-au văzut și auzit/ Două săbii într-o teacă./ Doi domni în țară săracă?* (VASILE ALECSANDRI)

*Aceste două mentalități cu totul deosebite trebuiau să se ciocnească până la urmă, „nu intrau două săbii într-o teacă”.* (ION PANTAZI)

## TEAPĂ

**A fi (sau a nu fi) de teapă** (cuiva) (Pfm.) = A (nu) se potrivi cu cineva:

[...] *o asemenea laudă m-ar face să mă îndoiesc de mine însumi și să cred c-am început a fi de-o teapă intelectuală și morală cu roșii.* (MIHAI EMINESCU)

**A-și da în teapă** (Reg.) = A reveni la vechile obiceiuri, la caracterul dinainte:

*Samănă a Croat Istroromânul numai, la sunet își dă în teapă, cum se zice, se vede că-i Român cât de colo.* (ALEXANDRU PHILIPPIDE)

## TEASC

**A ieși (sau (înv.) a scăpa) de sub teasc** = A ieși de sub tipar:

*Mai în toate ziele ies de sub teasc cărți în limba românească.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**A pune sub teasc** (Înv.) = A tipări:

*Pune sub teasc literile... tipografiei.* (AL. ODOBESCU)

## TEATRU

**A face** sau **a juca teatru** = A se preface:

*Sigur, nu am putut scăpa de ideea, de suspiciunea că juca teatru sau juca „și” teatru [...]* (NICOLAE BREBAN)

*– Tu n-ai văzut că eu jucai teatru, măi ticălosule?* (GIB I. MIHĂESCU)

*Și apoi, în continuarea obscurei tale tentații de a juca teatru, îngenunchezi în fața mașinii și îți sprijini fruntea de metalul ei rece.* (VOICU BUGARIU)

## TECHER-MECHER

**A aduce techer-mecher** (pe cineva) = A aduce cu nepusă masă, cu mare grabă, pe sus, cu de-a sila:

*Până a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoită techer-mecher drept la scara palatului domnesc din București.* (I. L. CARAGIALE)

## TEI

**A (nu) lega două în** (sau **într-un**) **tei** (Prin etimologie populară *trei*) (Pop.) = A (nu) pune nimic de-o parte din câștigul obținut:

*[...] fiindcă el se știa că muncește și mai și decât înainte, și de la o vreme încoa, două în tei nu putea lega.* (P. ISPIRESCU)

*Preoteasa, femeie muncitoare și cu frica lui Dumnezeu, era credincioasă bărbatului și muncea împreună cu dânsul cât era ziulica de mare. Numai astfel putuseră să lege și ei două-n tei.* (IDEM)

*Cu ce are soră-mea Evanghelina, cu ce are Alviță, au să fie în stare să lege două în tei.* (ZAHARIA STANCU)

*Și unul din tovarăși era om așezat, cumpătat și legă paraua cu nouă noduri, că-i mergeau treburile strună, iar celalt era cheltuitor și bețiv, de nu legă două în tei.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 25-26, 1914)

**A fi** (sau **a face**) **beat tei** (Reg.) = A se îmbăta foarte tare:

*Cu-o ghioace de mei, mă făcui tei!* (POP.)

**A găsi** (sau **a lega**) **tei(e) de curmei(e)**. v. **găsi**.

**A încropi din tei curmei**. v. **încropi**.

**A nădi din tei curmei**. v. **nădi**.

## TEICĂ

**A duce** (sau **a trage**) **pe cineva cu nasul la teică**. v. **nas**.

**A face** (pe cineva) **albie** (sau **teică, troacă**) **de porci** (sau, rar, **de câine**). v. **albie**.

## TELELEU, -EA

**A umbla teleleu** (**Tănase**) (Pop.) = A umbla de colo până colo, fără rost:

*În oaste am fost numai de zbućium: hăis, haram, cea, haram! De-atunci încoace am umblat ia așa, teleleu Tanasă.* (ION CREANGĂ)

*Zice prostul: Hai și eu! Hai!// Că tot n-are ce face, ș-așa umblă teleleu.* (MIHAI EMINESCU)

*Stăricica-și răsipește/ Ș-apoi îmblă teleleu.* (C. NEGRUZZI)

*Nu ți-i rușine obrazului, la vârsta ta de 60 de ani, să umbli teleleu prin glod și bălți, întovărășindu-te cu niște ștregari tineri, ce ți i-ai făcut camarazi?* (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

**A fi teleleu Tănase** (Reg.) = A fi zăpăcit, aiurit, năuc:

*Dumnezeu o să cate să te răsplătească. Tu să nu fii tălălău Tănase, și-i cere raiul.* (ȘEZĂTOAREA, IX)

**A rămâne teleleu** (Reg.) = **a**) A rămâne singur:

*– Mamă dragă, – zâce fata –, maică dragă, tălică ești bătrână, ai optzeci și ceva de*

ani, ș-o să mori mâne-poimâne și eu rămân așa teleleu [...] (C. MOHANU)

b) (Reg.) A rămâne sărac.

### TEME

**A se teme** (sau **a se speria**, **a-i fi frică**, **a fi fricos**) (**și**) **de (o) umbră** (sau **și de umbra lui**). v. **umbră**.

**A teme** (pe cineva) (Pop.) = A bănuși, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos:

*Busuioc bănuind pe Siminoc că s-o fi îndrăgostit cu femeia lui, nu voi să-l crează când acesta îi mărturisi adevărul, spuindu-i că nici prin gând nu i-a trecut una ca asta vreodată. El se făcu dârz, începând a-și teme nevasta.* (P. ISPIRESCU)

*Și încă și alt necaz: Dragomir își temea nevasta.* (I. L. CARAGIALE)

[Marghiolița] era bună gospodină și foarte evlavioasă, însă avea un cusur. Își cam temea bărbatul și, Doamne ferește, n-ar fi tocmii slujnice tinere în casă! (NICOLAE GANE)

**A-și păzi** (sau **a-și teme**) **cojocul**. v. **păzi**.

**Cine e mușcat de șarpe, se teme și de șopârlă** (Pfm.) = Cel pățit e fricos, prevăzător:

*Cine e mușcat de șarpe se păzește/ se teme și de șopârlă.* (I. C. HINȚESCU)

**Mă tem că...** (Fam.) = Mi se pare că...:

*Bine te-am găsit, împărate, deși mă tem că nu te-oi lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm.* (MIHAI EMINESCU)

*Înțeles-ați oare vrun singur cuvânt măcar? Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car.* (B. P. HASDEU)

**Nu te teme** (Pop.) = Se spune pentru a întări o afirmație:

[...] *altfel nu sacrificam eu ditamai pasăre, nu te teme.* (ION VINEA)

### TEMEI

**A fi cu temei** (Înv.) = A fi potrivit:

*Căsătoria oamenilor poate fi că este cu numitul la ce loc ar fi cu temei.* (NICOLAE COSTIN)

*Fapta vitejească e negreșit lucru mare; dar într-o potrivă cu dânsa, stă și vorba pusă la loc cu temei.* (AL. ODOBESCU)

**A pune temei pe ceva** (sau **pe cineva**) = A se bizui pe ceva (sau pe cineva); a avea încredere:

*Pe spusele oamenilor, firește, mare temei nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt.* (I. L. CARAGIALE)

*Numai atâta, că moș Ion Roată, după câte văzuse și după câte pățise el în viața sa, nu prea pune temei pe vorbele boierești și avea gădilici la limbă, adică spunea omului verde în ochi, fie cine-a fi, când îl scormolea ceva la inimă.* (ION CREANGĂ)

*Ion Gheorghe e un fecioraș pe care poți pune temei.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nu-i rău să o iubească, dar să nu pună prea mult temei;* (EUGEN LOVINESCU)

### TEMELIE

**A da la temelie** (Arg.) = A atinge la punctul slab; a profita de slăbiciunea cuiva:

[...] *ți-ai bătut joc de ei... polițiști, procurori... Cică nu le-ai dat la temelie...* (<http://evz.ro/>)

**A pune temelie** (Fam.) = A pune bazele, a întemeia:

*Prin aceste mijloace încrederea poporenilor fiind cucerită în timp foarte scurt, preotul trebuie apoi să știe profita repede și în mod rațional de această favorabilă împrejurare, pentru a pune temelie solidă misiunii sale de conducător și părinte al poporului, care i s-a încredințat de cătră D-zeu și națiune.* (ION CREANGĂ)

– *Că ne săvârșesc aici, la Bălgrad..., pe unde o dată și nu de mult Mihai Vodă a pus temelie țării...* (TITUS POPOVICI)

### TEMENEA

**A face temenele** = A se înclina în semn de respect sau de supunere:

*I-am făcut o temenea și-am ieșit în dosul casei.* (GALA GALACTION)

*Fapt este că, fără insistențele lui, astăzi nu mi s-ar mai face temenele pe stradă ori nu mi-aș permite să-l plătesc pe Bartolomeo [...]* (RADU PARASCHIVESCU)

*Temeneaua că-și făcea, mâna, poala-i săruta.* (POP.)

## TEMPERAMENT

**A avea temperament** (Înv.) = A fi înclinat spre plăcerile trupești:

*Eu nu eram în zona ei de interes erotic, avea experiențele ei furtunoase, avea temperament și era și frumoasă.* (LEON VOLOVICI)

## TEORIE

**A-i face cuiva teoria chibritului** (Fam.) = A-i face cuiva morală; a spune lucruri inutile, fără rost:

*Când eram grefier în Cluj și mi-a spus judecătorul Grama: „Dommule, nu te însura”, i-am făcut un ceas întreg teoria chibritului, vorbindu-i – închipuie-ți, eu, tânăr – despre supa încălzită, despre viață, bătrânețe și despre toate prostiile pe care acum le detest profund.* (PAVEL DAN)

*Pe Hannah o enerva la culme când Johannes se apuca să teoretizeze, să facă teoria chibritului, cum zicea ea.* (DUMITRU ȚEPENEAG)

## TERCI

**A cădea cu nasu-n terci** sau **a-și turti nasul, a lua în nas (rușinea)**. v. **nas**.

**A face pe cineva** (sau **ceva**) **terci** (Pfm.) = A nimici pe cineva (sau ceva), a distruge:

*În schimb, băiatul, produs postrevoluționar, a fost făcut terci de un BMW decapotabil pe care-l conducea alt băiat postrevoluționar [...]* (RADU ȚUCULESCU)

*După ce a strâns între mâini capul unuia până l-a făcut terci, a rămas complet singur.* (DOINA RUȘTI)

**A fi moale terci** (Reg.; d. oameni) = A fi bleg:

*– Numai noi parcă avem terci în loc de sânge!* (LIVIU REBREANU)

## TEREN

**A câștiga teren** = a) A înainta (în luptă), împingând pe dușman înapoi:

*Rita câștiga teren văzând cu ochii. Lupta benefică dintre cei doi se ducea lent, binefăcător.* (AURA CHRISTI)

b) A se răspândi, a se propaga:

*Pe rând, fiecare dintre cele două tendințe câștiga teren, dar actele de rezistență au fost mult mai puține decât episoadele lungi de așteptare.* (GH. SCHWARTZ)

c) A progresa puțin câte puțin într-o acțiune; a-și consolida poziția; a dobândi importanță:

*Ea vrea acum... să câștige mai mult teren.* (MARIN PREDĂ)

**A face teren** = A efectua o muncă în deplasare:

*Se vede că nu mai face teren, nu mai colindă coclaurile la vânătorile Nebunului!* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

*Într-un sat, unde am făcut teren de cercetare, era un tânăr electrician.* (AURORA LIICEANU)

**A părăsi terenul** = A părăsi un câmp de activitate; a se da bătut, a ceda:

*Vrei să pleci, prietene Mirel? Aceasta înseamnă că n-ai de fel fler de gazetar. Părăsești terenul tocmai când ceaiul dansant... începe să fie mai interesant.* (CEZAR PETRESCU)

*În cele din urmă Cormoran dădu din mână a lehamite și părăsi terenul.* (LIVIU RADU)

**A pierde teren** = A pierde tot mai mult șansele de succes:

*După cum se știe, între timp, și franceza și germana au pierdut teren în fața englezei.* (MARIANA NEȚ)



(Fig.) *Cuvintele pot câștiga sau pierde teren din cauză că derivatele lor se întăresc sau slăbesc.* (AL. GRAUR)

**A pierde terenul de sub picioare** (Fam.) = A-și pierde siguranța, încrederea:

*Partidele „istorice” vedeau că pierd terenul de sub picioare și rămân complet izolate de popor, fără nicio bază de masă.* (GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ)

*Regimul mafiot care își pierde terenul de sub picioare încearcă să transmită frica sa, pentru toate crimele comise, întregii societăți.* (<http://www.jurnal.md/>)

**A pipăi** (sau **a sonda, a tatona**) **terenul** = A observa cu atenție situația, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa:

*Să facă bine Abramovici să pipăie terenul și să înceapă tratativele.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Între timp voi pipăi terenul să aflu toate prețurile din județ și să văd dacă nu putem provoca o concurență.* (CEZAR PETRESCU)

*Știa că madam Valsamaki face pe peșitoarea... și venise să tatoneze terenul.* (MARIN PREDA)

## TERMEN

**A fi în termen** = A-și face stagiul militar:

*De ce nu te-au făcut sergent, tată, când ai fost în termen?* (ZAHARIA STANCU)

**A fi în termeni buni** (sau **răi**) **cu cineva** (Fam.) = A fi în relații bune (sau rele) cu cineva:

*– D-ta erai în termeni buni cu răposaii, nu-i așa?...* (LIVIU REBREANU)

*Nu, cu Paul Păun nu a fost în termeni buni.* (MARIA BANUȘ)

*Argumentele erau solide: tânărul clasicist era în termeni foarte răi cu conducerea comunistă a Universității.* (ION VIANU)

**A-și măsura termenii** (Fam.) = A vorbi alegându-și cuvintele cu prudență pentru a nu supăra pe cineva:

*Cum aș putea deci măsura termenii, consulta carnetul meu de note și să mulțumesc pe toată lumea și pe tatăl meu?* (PANAIT ISTRATI)

## TERMINA

**A termina** (cu cineva) (Pfm.) = A rupe relațiile cu cineva:

*– Taci din gură, numai prostii zici azi. Oi fi terminat-o tu cu El, dar El n-a terminat-o cu tine.* (DANIELA LUNGU)

*– Am terminat-o cu el definitiv. Toate se petreceau numai în mintea mea, nu cred că mi-ar fi vorbit vreodată în felul acesta.* (STELIAN ȚURLEA)

**A se termina** (cu cineva) (Pfm.) = Se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare:

*În curând își va aduce aminte de prea multe. Și atunci sunt pierdută. Atunci s-a terminat cu mine.* (PETRU DUMITRIU)

*S-a terminat cu Maniu și astea nu le-am notat...* (GH. BUZATU)

*E gata, măi, îți spun eu, e gata, s-a terminat. Ce? S-a terminat cu noi, asta e tot.* (A. R. DELEANU)

**A se termina în coadă de pește** (Arg.; d. o acțiune, o narațiune etc.) = A avea un sfârșit neconvincător, neclar; a se termina sub așteptările pe care le justifică începutul:

*Adunarea se termină cu bine – în coadă de pește [...]* (ION LĂNCRĂNجان)

*Uneori se termină roșu ca un pat enorm de maci, alteori ești lăsat singur și pe dinafară ca ofițerul lui Lilli, alteori în coadă de pește [...]* (HERTA MÜLLER)

*Ancheta s-a terminat în coadă de pește.* (GH. SCHWARTZ)

## TEȘMENI

**A sminti** (sau **a omorî, a prăpădi, a răzbi, a stinge, a hâi**, (reg.) **a mântui**, (reg.) **a teșmeni, a usca, a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi ori cu bătaia**). v. **bătaie**.

### TEXT

**A arunca** (sau **a băga**) **texte** (Arg.) = A manifesta o atitudine teribilistă; a face pe interesantul, a întrece măsura (prin afirmațiile făcute):

*Poate era chestia că n-a intrat anu' trecut la Arhitectură, dar nu pricep de ce băga texte de-astea tocmai acum, când și-a tras trupă?* (OVIDIU VERDEȘ)

### TICHIE

**A se naște cu tichia** (sau **scufia**) **în** (sau **pe**) **cap** (Pop.) = A fi norocos:

*Când este vorba de vânătoare, apoi poți să mi te lauzi că ești născut cu tichia în cap.* (AL. ODOBESCU)

**(Ce-i lipsește chelului?) Tichie de mărgăritar** (Pfm.) = Se spune despre cei care au sau doresc să aibă lucruri de preț nefolositoare, deși sunt lipsiți de strictul necesar:

*Chelbosului tichie de mărgăritar nu-i trebuie, pentru aceea nu te apuca de lucruri mari [...]* (C. NEGRUZZI)

*Chelului ce-i lipsește? – Tichie de mărgăritar.* (I. C. HINȚESCU)

*Ce-ți lipsește chelule, tichie cu mărgăritar?* (IDEM)

### TICLUI

**A o** (sau **a le**) **ticlui** (**bine**) = A da unei afirmații mincinoase aparența de adevăr:

*E greu să te deprinzi a minți pe alții; după ce te-ai deprins o dată, n-ai să-ți mai bați capul cum s-o ticluiești.* (IOAN SLAVICI)

*Am ticluit-o bine, nu? O farsă jucată lumii întregi.* (LEON NEGRUZZI)

*Un autor încerca să definească „meritul” fiecăruia dintre ele [al partidelor], afirmând că Marele Sfat Național din Sibiu a ticluit-o cum a știut și cum a putut [...]* (ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE CLUJ-NAPOCA, vol. 16-17, 1973)

### TIFLĂ

**A cădea** (sau **a da**) **tifla peste cineva** (Fam.) = A da în mod neașteptat norocul peste cineva:

*– Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea tiflă peste mine! Mi-aș sătura sălașul întreg.* (P. ISPIRESCU)

**A da** (cuiva) **cu tifla** ori **a da** (sau **a arunca cuiva**) **o tiflă = a**) A face gestul descris mai sus:

[PAMPON:] *(după ce a vorbit cu Mița încet, trecând repede lângă Crăcănel, pe care îl apucă și-l trage de mână în față; Crăcănel din smucitură scapă pe Iordache, care iese repede din bal dând cu tifla înapoi)* (I. L. CARAGIALE)

**b)** A disprețui, a desconsidera, a sfida; a renunța cu dispreț la ceva:

*Ce-or îndrăzni, vrei să zici. Eu am să le dau cu tifla: dacă s-o prinde, ei se fac de râs.* (ȘT. O. IOSIF)

*Degeaba îmi dai cu tifla, domnule, că mai jos de opt mii nici o para frântă.* (VASILE ALECSANDRI)

*M-a cam părăsit Mântuitorul, și îngerii îmi dau cu tifla: unul și-a șters mucii de buzele mele.* (TUDOR ARGHEZI)

### TIGAIE

**A fi cu un ochi la gaie și cu altul la tigaie.** v. **gaie.**

**A fi pușcă cu tigaie** (Îvp.) = A fi om de nimic; a fi prost:

*Nu vedeți că-n țară n-aveți greutate?/ Nu vedeți cu n-aveți autoritate?/ Sunteți rublă ștersă, pușcă cu tigaie./ Nu vă face pielea nici chiar o lăscaie?* (NICOLAE T. ORĂȘANU)

### TIGHEL

**A trage** (cuiva) **un tighel** (Reg.) = **a**) A muștra, a dojeni (pe cineva):

*Ba încă ce! I-a tras un tighel, de i-a plăcut și lui.* (I. L. CARAGIALE)

b) A păcăli pe cineva:

– *Amice Nae, ai buclarisit-o!... zise el omului din oglindă. Apilpisita aia dă văduvă ți-a tras un tighel dă mama focului... mai încrede-te altă dată în muieri de alea prefăcute.* (NICOLAE GANE)

c) (Arg.; d. bărbați) A avea un contact sexual.

## TIGVĂ

**Cap de tigră** = Cap prost; om prost:

*Taci, cap de tigră, grăi Tămădueanu.* (BARBU DELAVRANCEA)

**Și-a găsit hârbul** (sau **tingirea**) **capacul, tigva dopul și lelea bărbatul.** v. **găsi.**

## TIHNĂ

**A (nu) lăsa în tihnă** (Pop.) = A (nu) lăsa în pace:

*Dar lăsați-mă în tihnă, gânduri oarbe și deșarte!* (AL. VLAHUȚĂ)

## TILIUȚE

**A-și lua tiliuțele** = A pleca repede, fără a mai sta pe gânduri:

*Atât! Își luară tiliuțele – adică ce tiliuțe?, ce aveau pe ei – și plecară.* (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

## TIMP

**A (nu) fi timpul** (sau **vremea**) **să...** (sau **de...**) = A (nu) fi momentul potrivit pentru...:

*Ar fi vremea să se părăsească în politica Statului român jocul călcărilor periodice și reciproce de Constituție.* (I. L. CARAGIALE)

*Încă nu e timpul să vă dau vreo speranță...* (LEO BUTNARU)

**A ajuns timpul** = A venit vremea:

*Dacă a ajuns timpul să ia frate pe sora, Dumnezeu nu o să mai plouă.* (POP.)

**A avea tot timpul să...** = A dispune de o perioadă mai îndelungată de vreme (decât este necesară) pentru a face ceva:

*Avea tot timpul să se pregătească până la sosirea ei și cu acest gând binefăcător în minte își plănuiește revenirea [...]* (CAMELIA CAVADIA)

*Trebuia să se concentreze pe învățatură, avea tot timpul din lume să se îndrăgostească.* (EUGEN PATRICHE)

**A fi de pe timpul lui Pazvante (chiorul)** (Pfm.)

= A fi foarte vechi:

*Cât despre aparate ce să mai vorbim... Ar trebui toate schimbate. Sunt vechi, de pe timpul lui Pazvante!* (DUMITRU ȚEPENEAG)

– *Las-o boalelor de trăncăneală, mamă! Vorbești și dumneatale ca pe vremea lui Pazvante.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

*Puține erau cele cu lacăte, în care se găsea material feroviar de pe timpul lui Pazvante Chioru.* (DINU ZARIFOPOL)

**A fi timp** (sau **timpul**) = A fi momentul potrivit pentru o acțiune:

*Acum nu-i timp să te bocești; Tu vii cu mine-acasă.* (G. COȘBUC)

*Bun! zise el în gândul său. Ia acu mi-e timpul.* (ION CREANGĂ)

*O! Despot, nu e timpul de zis aste cuvinte. Suceava, te gândește, e plină de morminte.* (VASILE ALECSANDRI)

**A nu avea timp** (pentru ceva) = A nu găsi răgazul necesar (pentru a face ceva):

*Că ea nu avea timp de scrisori era limpede, doar era femeie la căsuța ei [...]* (SÎNZIANA POPESCU)

**A-i fi** (sau **a-i sosi, a-i veni**) **timpul (cuiva sau la ceva)** = A-i sosi (cuiva sau la ceva) momentul potrivit (și așteptat):

*Acum însă, în preziua unor nouă alegeri, a sosit timpul de-a perpetua domnia acestor elemente.* (MIHAI EMINESCU)

*Mie timpul mi-a sosit,/ Timpul de căsătorit.* (POP.)

**E timpul (să...)** = A venit momentul (să...):

[...] s-au amenințat cu pușcăria și chiar din mijlocul atmosferei vițiate ce-i înconjoară s-a ridicat un glas spre a le striga: „E timpul să vă moralizați!”. (MIHAI EMINESCU)

La începutul anului, din motive de cultură generală, am hotărât că e timpul să umplu un gol de informație și să văd un Harry Potter. (IOANA PÂRVULESCU)

**Era și timpul** = Se spune atunci când intervine, cu puțin înainte de a fi prea târziu, o acțiune, un eveniment așteptat:

Asta înseamnă că băiatul prefectului și-a asigurat trecerea clasei fără corigență... De altfel, era și timpul... (ION MINULESCU)

În luna mai oamenii n-au de lucru nici în câmp, nici la vii, și ziua de lucru e mai ieftină decât alte dați: acum era timpul să mai coboare din pădure o parte din stânenii tăiați peste iarnă [...] (IOAN SLAVICI)

**În doi timpi și trei mișcări.** v. doi.

**Nu mai e timpul lui Pazvante** (Reg.) = Nu se mai poate jefui după bunul plac:

Toate astea au fost, ăhă! Pe timpul lui Pazvante chioru'! acuma ești curat ca lacrima... (ADRIAN BUȘILĂ)

**Toate la timpul lor** = Toate la momentul potrivit:

Despre asta o să-ți explic eu, David, toate la timpul lor. (LIVIU IOAN CODREANU)

Toate la timpul lor și cu vrerea mea. Voi fi conducătorul haitei. (COSTEL PRICOPIE)

## TINĂ

**A scoate** (pe cineva) **din tină** (Reg.) = A ajuta pe cineva să iasă din starea de mizerie:

Cinismul ține pre om în tină, iar adevărata filozofie este aceea care se sârguiește a-l scoate din ea; (GH. ASACHI)

**Și-ar mânca (și) tina de sub unghie** (Reg.) = Se spune despre un om foarte zgârcit:

– Slugă, neslugă, n-am umblat a cere. Dar voi sunteți gazde de ăia care mîncă pita de sub unghie și untul de pe pieptene. (PAVEL DAN)

Sunt cărpănoși și mici la suflet; beau prost și-și mîncă de sub unghii. (C. CHIFANE-DRĂGUȘANI)

## TINDĂ

**A face o treabă până în tindă** (Pop.) = A începe un lucru fără a-l termina:

Făcu treaba până-n tindă. (POP.)

**A sluji** (pe cineva) **până în tindă** (Pop.) = A face treaba prost:

Vrednicia-ți mi-e oglindă,/ Că m-ai slujit până-n tindă. (ANTON PANN)

## TINDE

**A se tinde pe cruce** (Înv.) = A se răstigni:

Vei căuta spre crucea celuia ce te iubeaște; și mâinile spre a ta... cuprindere aceluia ce s-au tins pre cruce. (MOSES GASTER)

**A tinde cursa** (sau **lațul**) (cuiva) (Îvp.) = **a**) A așeza cursa (sau lațul) pentru a prinde un animal:

Doi vânători... tind lațuri unui cerb. (AL. ODOBESCU)

**b)** (Fig.) A se folosi de mijloace perfide, viclene față de cineva:

La praznicul sf[i]nților apostoli... cursa sa diavolul o tinde prin leagene: pentru că celora ce să leagănă de multe ori se tâmplă de cad fără de veaste în pământ și mor. (MOSES GASTER)

**A tinde dreapta** (pentru ceva) = A sprijini o anumită cauză, a interveni pentru ceva:

Se duce măria sa Ștefan Vodă la Neamțu ș-acolo ... are să tindă dreapta sa cu buzduganul pentru o pricină veche de doisprezece ani a lui Nechifor Căliman. (MIHAIL SADOVEANU)

**A tinde masa** (Înv.) = A întinde masa:

*Mease de pururea tinde înainte-ne.*

(CORESI)

*Iară carii cearcă Domnul, de bine n-or  
avea lipsă, ce vor avea de tot bine și masa le va  
fi tinsă.* (DOSOFTEI)

**A tinde mâna** (sau (înv.) **mână bună, mână tare**) (cuiva) = A ajuta, a sprijini (pe cineva):

*Născătoare de D[u]mnezeu, mântuiaște-mă,  
mâna ta cea tare tinzându-o robului tău.* (MINEIUL)

**A tinde undița.** v. **undiță.**

**TINICHEA**

**A fi** (sau **a rămâne, a ajunge** ori **a lăsa pe cineva**) **tinichea** = A fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de ori ce bun material:

*Eu am venit în București cu ceva părăluțe...  
tu zici că ești tinichea de tot.* (I. L. CARAGIALE)

**A-i lega** (cuiva) **o tinichea** (sau **tinicheaua**, reg., **bășica** ori **tigva**) **de coadă.** v. **coadă.**

**TIPIC**

**A nimeri la tipic** (Pop. ) = A veni la momentul potrivit, a sosi la țanc:

*Ai nimerit la tipic; taman puneam masa!*  
(POP.)

**TIVA**

**Tiva, băiete** = Șterge-o!, pe-aici ți-e drumul!:

*Își ia cojocul între umere și biciul în  
mână și tiva, băiete!* (ION CREANGĂ)

*Bang!... dă Sandu drumu pistolului și eu,  
tiva, băiete spre pârleaz.* (SEXTIL PUȘCARIU)

**TIVI**

**A o tivi la fugă** (sau **de fugă, fuga**) (Reg.) = A o lua la fugă, a o tuli, a o șterge, a fugi:

*N-am putut înțelege unde spunea că  
merge, căci o tivise spre casa cu lumină.* (LIVIU  
REBREANU)

**TIVIC**

**A da** (pe cineva) **în tivic** = A bate strașnic:

*Băieții... își prind câinii – îi ademenesc  
și-i prind – le leagă o tinichea de coadă și-i  
bodogănesc cu ciomagul: îi dau în tivic.*  
(ZAHARIA STANCU)

**TOACĂ**

**A bate toaca** (Fig.) = A se lăuda, a face vâlvă:

*„Uite, păcătoșii, au și început să bată  
toaca!” își zise Raevschi nemulțumit.*  
(BASARABIA, 2001)

**A bate toba** (sau **toaca**) **la urechea surdului.** v. **ureche.**

**A face urechea toacă** = A se preface că nu aude sau că nu înțelege; a se face niznai:

*Îi spui, și el face urechea toacă.*  
(ȘEZĂTOAREA, II)

*Deputații însă și regaliștii își făcură, cum  
zicem noi ardelenii, urechea toacă.* (G. BARIȚIU)

**A fi** (sau **a se face, a îngheța**) **bocnă** (sau **ciocan, toacă**). v. **bocnă.**

**A fi soarele la** (sau **pe la**) **toacă.** v. **soare.**

**A lăsa toacă** (pe cineva) = A toca averea (cuiva), a sărăci (pe cineva):

*L-au lăsat toacă și apoi i-au dat cu  
piciorul.* (POP.)

**A rămâne toacă** = A pierde toată averea, a cheltui tot, a sărăci:

*Mai trecu ce trecu și amândoi bătrânii  
dară ortul popii, rămâind în urma lor casa  
toacă și o sărăcie lucie.* (P. ISPIRESCU)

**A ști și toaca-n cer** = A ști multe lucruri; a face pe înțeleptul și atotștiutorul:

*Deodată au răsărit în țară pozderie, și  
tot unu și unu... oameni mari, învățați, de știu și  
toaca în cer, colțoși și cu barba-n furculițe.*  
(VASILE ALECSANDRI)

*He, he, lumea vorbește că acest om de nădejde al lui Stan știe și toaca-n cer... da? (G. BĂLĂIȚĂ)*

**A toca** (sau **a bate toaca**) **pe vătrai**. v. **vătrai**.

**A-i merge** (sau **a-i umbla**, **a-i toca**) (cuiva) **gura ca melița** (sau **ca o meliță**, **ca o moară hodorogită** sau **stricată**, **neferecată**, **ca o râșniță**, **ca o pupăză**, **ca toaca** etc.). v. **gură**.

**Ucigă-l** (sau **ucigă-i**) **toaca** (În imprecății) = Lua-l-ar (sau lua-i-ar) dracul:

*Ucigă-l toaca, plodul dracului, nu i-i lui rușine să margă calare. (ȘEZĂTOAREA, V)*

*Atunci ei, ucigă-i toaca, a făcut pielea de bivol nojițe subțirele. (ȘEZĂTOAREA, III)*

*– Tiu! Ța-ța! Ptiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii! (I. L. CARAGIALE)*

**Uscat** (**ca o**) **toacă** (sau **ca toaca**) = Foarte slab:

*Când ajunse, sora lui... era uscată ca toaca. (M. SEVASTOS)*

(Eliptic) *Tu ai rămas tot uscat... Toacă, nu altceva. (CAMIL PETRESCU)*

## TOALEȚĂ

**A face toaleta** (unui bolnav) = A pregăti pentru operație (un bolnav):

*Eu am vorbit cu o colegă care spunea că ele fac absolut orice, chiar și toaleta pacientului; (VIOREL ROTILĂ)*

**A face toaleta** (unui condamnat) = A pregăti un condamnat pentru execuție (tunzându-l și schimbându-i veșmintele):

*Doi-trei bărbați așteaptă aci să vie călăul „ca să le facă toaleta”. (CAMIL PETRESCU)*

**A-și face toaleta** = A se găti (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se):

*Tocmai acum pe la ora 11 ajunsese să se scoale și să-și facă toaleta. (IOAN SLAVICI)*

*Înainte de a se bărbășii, femeile se desbracă până la cămașă, dar cu precauție „să ceară*

*permisiunea de a-și face toaleta”; (NICOLAE IORGA)*

## TOBĂ

(**A fi**) **tobă de carte** (sau **de învățătură**). v. **carte**.

(**A fi**) **tobă de...** = (A fi) plin, îndesat, doldora de...:

*Cu desagii tobă de bunătați, cu coșuri, popa apucă drumul orașului. (ZAHARIA STANCU)*

**A bate toba (cu degetele)** = A bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate sau din nerăbdare):

*Bātu toba în postavul biroului, cu vârful degetelor. (CEZAR PETRESCU)*

*Bate toba încetinel cu deștele pe marmura mesii. (I. L. CARAGIALE)*

**A bate toba** (sau **darabana**) (**în sat** sau **în târg și la moară, în țară**) sau **bate toba în Moldova și s-aude la Craiova** = A lansa știri, a divulga cele auzite, a nu păstra un secret; a fi flecar:

*Probabil însă că se cam știe... căci nu se poate ca tata să nu fi bătut toba. (LIVIU REBREANU)*

*Partizan al bătăii în armată, bate... apa în piuă, își bate capul să facă parale, bate toba despre binefacerile lui, e bătut de noroc și bătut la cap. (ANTON BACALBAȘA)*

**A bate toba** (sau **toaca**) **la urechea surdului**. v. **surd**.

**A bate toba** = A tuși:

*La noapte iar vrei să bați toba? De-abia îți mai trecuse tusea. (I. A. BASSARABESCU)*

**A face** (cuiva) **spinarea tobă** sau **a muia spinarea** (cuiva). v. **spinare**.

**A face** (pe cineva) **tobă de bătaie** sau **a face** (cuiva) **pântecel** (sau **spinarea tobă**) = A bate (pe cineva) zdravăn, a snopi în bătaie:

*Nu umbla prin mahalale./ Înăitat cu haimanale./ C-o să-ți fac spinarea tobă. (POP.)*

**A fi tobă de bătai** = A fi suferit multe bătai, a fi fost snopit în bătaie:

*Tușa Lica a fost cal de saca și tobă de bătai.* (ION PAS)

**A se face tobă** sau **a (i se) face burta tobă** = A mânca peste măsură, a se îndopa, a se ghiftui:

*După două linguri de colivă bei apă cu cana până ți se face burta tobă.* (ZAHARIA STANCU)

*Zeamă de prune, când bei multă, te umflă-n burtă, faci burta tobă.* (POP.)

**A tunde pe tobă** (pe cineva). v. **tunde**.

**A vinde** (sau **a scoate la vânzare**) **cu toba** (sau **la tobă**) (**bunurile cuiva**) sau **a umbla cu toba** sau **a(-i) bate toba** (sau **în tobă**) (cuiva). v. **vinde**.

**A-i face cuiva pielea tobă** (sau **burduf**). v. **piele**.

## TOCA

**A toca** (cuiva) **la ureche** (sau **la cap**) sau **a toca** (pe cineva) **la cap** = A spune (cuiva) multe și mărunte, a plictisi pe cineva cu același lucru; a flecări:

*D-nul director, cu consoarta după el, nu-l slăbește și-i toacă la ureche.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Că doar n-am să-ți toc la ureche până mâne.* (VASILE ALECSANDRI)

*El iubea liniștea și copiii îi tocau la cap toată ziua.* (C. NEGRUZZI)

**A toca** (sau **a bate toaca**) **pe vătrai**. v. **vătrai**.

**A toca din gură** = A vorbi întruna, a sporovăi, a flecări:

*Ce să mai tocăm degeaba; iată banii.* (B. P. HASDEU)

*Cică era odată în Câmpina un biet cismar și-i dicea lumea „Guraliul”, că-i toca gura mai dehaț decât toaca la biserică [...]* (V. A. URECHIA)

**A toca la verzi și uscate** sau **a toca câte-n lună și în soare** = A povesti tot felul de baliverne, a spune verzi și uscate:

*Cum îi plăcea lui odată să toace verzi și uscate.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Unii se așteaptă ca Tamas să înceapă a le toca verzi și uscate despre șefie, dar acesta le vorbește altfel [...]* (PETRE MIHAI BĂCANU)

**A-i merge** (sau **a-i umbla, a-i toca**) (cuiva) **gura ca melița** (sau **ca o meliță, ca o moară hodorogită** sau **stricată, neferecată, ca o râșniță, ca o pupăză, ca toaca** etc.). v. **gură**.

**Unde popa nu toacă** = Foarte departe, unde și-a întârcat dracul copiii:

*Vă duceți... În baltă, trestie, pustietate,/ Unde popa nu toacă,/ Unde fata nu gioacă.* (VASILE ALECSANDRI)

[...] *unde foc nu se vede unde soare nu răsare unde zorile nu se revarsă în scăpătatul soarelui unde Dumnezeu nu se pomenește unde popă nu toacă unde de Hristos nu se pomenește unde popă nu citește.* (ARTUR GOROVEI)

## TOCMAI

**A fi tocmai pe tocmai** (sau **tocmai-tocmai**) = A fi chit:

*Mă jur c-am lăsat acasă catastișe ne-ncheiate... iartă-mă!... tocmai pe tocmai... fost-ai rob, te iert și eu.* (B. P. HASDEU)

## TOCMEALĂ

**A rupe prețul** (sau **prețurile, târgul, tocmeala** etc.). v. **rupe**.

**A sta la tocmeală** = A se târgui:

*Dacă un domn vrea să se poarte mai aspru cu ei și să le pună biruri noi, ei nu stau mult la tocmeală [...]* (DIMITRIE CANTEMIR)

[...] *a stat prea mult la tocmeală cu diplomația apuseană și cu Alianța israelită, și nu mai poate astăzi să rupă târgul odată făcut asupra celor cinci sau opt categorii.* (I. L. CARAGIALE)

*Da ea nu sta la tocmeală sau să facă pe capra râioasă, tot cu nasu pe sus cum face cumnată-sa [...]* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

**A strica tocmeala** (Înv.) = A nu respecta rânduiala, ordinea:

*Pentru ce... strici tocmeala mănăstirei?*  
(VARLAAM)

*Pentru aceea, sinodul să facă ca să înțeleagă catolicii, că românii încă vor fi în dreptul lor a strica tocmeala făcută cu biserica Romei [...]* (SIMION RETEGAN)

*Fiind ei 61 boieri, n-au putut strica tocmeala celor 12 boieri.* (ION-RADU MIRCEA)

**A veni la tocmeală** (sau **la împăcăciune, la consens** etc.) (cu...). v. **veni**.

**A-și ține tocmeala** (sau **a se ține de tocmeală**) = A respecta o învoială:

*Iar precum ș-au ținut acești domni tocmeala, se va scrie la rândul său.* (ION NECULCE)

**Bun la tocmeală, rău la socoteală** = Știe să se tocmească, dar nu vrea să plătească; rău de plată:

*Bun la tocmeală, rău la socoteală.*  
(IULIU A. ZANNE)

## TOP

**A trage** (sau **a da cuiva**) **un top** (sau, reg., **un toc**) **de bătaie** (Pfm.) = A da cuiva o bătaie groaznică:

*Dimineața, pe sergent l-a apucat iar furia împotriva poștistului și i-a mai tras un toc de bătaie.* (MARIA BANUȘ)

*Îți spun dacă promiți că-i trași un toc de bătaie și termini amorul cu ea.* (CONSTANTIN BANU)

*Îl ținea pe bietul om sub papuc până la o vreme când omul nu o mai putea răbda și-i dete un top de bătaie, de rămase bărbat ca toți bărbații.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

## TOPENIE

**A fi topenie** (de cineva) (Reg.) = A fi rău de cineva, a fi vai de cineva:

*Avea... niște mustăți totdeauna bine răsucite, de ar fi crezut că-i topenie de bieteale femei.* (NICOLAE GANE)

**Topenia pământului** (Pop ) = **a**) Din cale afară de..., peste măsură de..., extraordinar de..., grozav de...:

*S-a îndurat sfântul de mi-a dat muiere harnică, da rea, topenia pământului.* (BARBU DELAVRANCEA)

**b)** Foarte rău, îngrozitor, groaznic:

*La noi e topenia pământului.* (POP.)

## TOPI

**A se topi** (după cineva sau după ceva) = **a**) A iubi foarte mult, cu patimă (pe cineva):

*Împăratul și împărăteasa se topea după fata lor, văzând-o că de ce merge se face mai frumoasă și mai cu minte.* (P. ISPIRESCU)

*Axinte se topea de dorul nevastei, iar cel mai mult suferea din cauza faptului că nu era în stare să își reamintească chipul ei.* (ANCA GOJA)

**b)** A-i plăcea ceva foarte mult, a fi pasionat (de ceva):

*Deși, cum spune malițiosul G. Ciprian în memorii, actrița „se topea” după roluri tragice [...]* (TEATRUL, 1983)

**A se topi** (sau **a se usca, a zăcea, a pieri, a se strânge, a se pierde**) **pe** (sau **de pe, din**) **picioare** (sau, pop., **de-a-n picioarele**). v. **picioar**.

**A se topi** (sau **se strica**) **de răs** = A râde foarte tare, a face mare haz de cineva sau de ceva:

*După fiecare poveste, ne-am topit de răs, nu altceva.* (ZAHARIA STANCU)

[...] și în vârtejul cela, răsturna tărăbi și toate cele în toate părțile, de-ți venea să te strici de răs de iznoavele lui Ivan. (ION CREANGĂ)

**A topi** (cuiva) **inima** sau **a i se topi** (cuiva) **inima** sau **a se topi la inimă** (de dragoste, de dor). v. **inimă**.

**M-am** (sau **ne-am**) **topit!** = **a**) Am pățit-o!:



*Îi puse mâna la gură și-i zise: Șt! că ne-am topit! Să nu te auză cineva. (P. ISPIRESCU)*

*Nenea Iancu! Să vie aici! M-am topit!... Sunt nenorocit. (I. L. CARAGIALE)*

*Vai, bietele fete! Că le-am prăpădit/ Și le-am dat pe bete.../ De-acum m-am topit! (VASILE ALECSANDRI)*

**b)** Am plecat, am dispărut!

### TOPIT, -Ă

**A fi topit** (după cineva) = A iubi (pe cineva) foarte mult:

*Era și cel mai inconstant... băieții o iubeau pe ascuns, chiar și Vasile era topit după ea. (DAN CHIȘU)*

*Cum este de bănuît, încă înainte de-a ajunge la ea, Costas era topit [...] (DOINA RUȘTI)*

### TOPLESS

**A face topless = a)** (D. femei) A face plajă cu sânii dezgoliți:

*Artista nu se simte confortabil să facă topless la mare, mai ales dacă se află și cu familia. (<https://a1.ro/>)*

*Jemma a renunțat complet la sutien și a făcut topless, spre bucuria bărbaților, dar și a paparazzilor [...] (<http://stirinebune.gsp.ro/>)*

**b)** (D. dansatoare profesioniste) A dansa într-un bar, club, într-un cabaret cu bustul dezgolit:

*Rodica Popescu Bitănescu declara că este prima actriță care a făcut topless pe o scenă din România, în timpul regimului Ceaușescu. (<http://www.ziare.com/>)*

### TOPOR

**(A fi) (ca) din topor** = (A fi) fără finețe, grosolan:

*Individul era grosolan, era din topor, lemn negeluit, în mod cert lemn ce nu se lasă geluit. (VIOREL ȘTIRBU)*

*Adică doamna Surugiu fusese, era, și un Pygmalion al spionilor, nu numai al diplomaților mai din topor [...] (CRISTIAN TEODORESCU)*

**A face** (cuiva) **chica topor** (sau **măciucă**). v. **chică**.

**A face** (cuiva) **un topor** (sau **toporul**) = **a)** A înșela, a păcăli pe cineva, a-i juca o festă cuiva:

*Uite cine ne-a făcut toporu! Pe el, băieți! (TUDOR PAMFILE)*

*Leul s-au întors unde au fost lăsat iepurele, dar rău norocosul, că iepurile i-au făcut un topor, că au aflat numai locul unde zăcuse. (D. ȚICHINDEAL)*

**b)** A bate zdravăn (pe cineva):

*Pesemne te mânăncă spinarea, cum văd eu, și ia acuș te scarpin, dacă vrei; ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice „aman, puiule”, când îi scăpa din mâna mea. (ION CREANGĂ)*

**A face ciorobor pentru un topor**. v. **ciorobor**.

**A scăpa cu chica topor**. v. **chică**.

**A se duce ca toporul la fund** = A se scufunda (rapid):

*De multe ori vorbiseră despre mare, despre cum trebuie să dai din mâini și din picioare în același timp ca să rămâi la suprafață, să nu te duci ca toporul la fund. (ANA MARIA SANDU)*

**A sta cu toporul la brâu** = A fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie:

*Ei au înțeles că judecata „cu toporul la brâu” din sud [...] nu se potrivește în Ardeal. (<https://www.nasul.tv/>)*

*Umblă cu „săcurea” în brâu, hotărât să facă dreptate, să-și răzbune „al doilea suflet” pierdut, jefuit de viață [...] (ION AVRAM)*

**Coadă de topor**. v. **coadă**.

**Topor de oase** = Cel care a îndurat greutăți mari, a suferit mult:

*Da' de ce voiau să se dovedească care pe care, asta n-au știut-o nici fețele boierești, darmite noi, sărmanii, topor de oase, vite de beilic, tobă de bușeli, creștini de jumulit. (BARBU DELAVRANCEA)*

### TOROAPĂ

**A da în toroapa...** = A fi preocupat de...:

*A dat în toroapa măritatului, nu mai face nimic prin casă.* (ION BOCEANU)

### TOT, TOATĂ

**A da toate pe una.** v. **da.**<sup>2</sup>

**Aici e totul** = Asta explică tot, într-asta constă totul:

*Aici e totul, calul lui Răcoare nu era cal ca toți caii.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Asta-i tot** sau **atâta** (ori **atâta-i**) **tot** = Atât și nimic mai mult:

*Vrau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atâta-i tot.* (ION CREANGĂ)

**A-și vârî nasul în toate** (sau **a-și vârî nasul pretutindenea** ori **a-și vârî nasul unde nu-i fierbe oala**). v. **nas**.

**E tot un drac.** v. **drac**.

**Mi-e tot atâta** = Mi-e perfect egal:

*Meștere, nu știu dacă la asta s-au gândit acei pescari... filozofi, dar eu văd că mi-i tot atâta.* (MIHAIL SADOVEANU)

– *Nu vrei să spui?* – *N-am ce spune. Puteți să mă-mpușcați, mie mi-e tot atâta [...]* (MEMORIA: revista gândirii arestate, nr. 13-18, 1995)

**Să tot aibă...** = Ar putea să aibă (cel mult)...:

*Una [dintre fete] e scurtă, să tot aibă douăzeci de ani, cu ochi mari, căprui.* (CAMIL PETRESCU)

*Un domn, să tot aibă cincizeci de ani, cu gâtul în piele moale și roșie, ca al curcanului [...]* (IDEM)

**Să tot fie...** = Ar putea să fie (cel mult)...:

*Să tot fie cincizeci de ani de atunci.* (VICTOR EFTIMIU)

*Dar asta a fost demult, să tot fie optsprezece ani.* (DAN DOBOȘ)

**Toate ca toate** (sau, rar, **toatele**) = Celelalte ar mai merge, treacă-meargă:

*Toate ca toate, numai povețele ce ți-am dat să nu le uiți.* (P. ISPIRESCU)

*Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiat gura.* (ION CREANGĂ)

**Tot unu(l) și unu(l)** sau **tot una și una.** v. **unul**.

### TOTUNA

**A-i fi cuiva** (sau **a face pentru cineva**) **totuna** = Se spune când din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan:

*Spune-le ce-ți place./ Că pentru ei, ori viu, ori mort, Totuna face.* (G. COȘBUC)

*De-acum ori să spun, ori să nu mai spun, că totuna mi-i.* (ION CREANGĂ)

### TOVĂRĂȘIE

**A merge în** (sau **la**) **tovărășie** (Pop.) = A merge, a călători împreună:

*De-aici până la Călugăreni om merge tovrășie.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A ține** (cuiva) **tovărășie** = A sta pe lângă cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra; a ține cuiva de urât:

*Jupâneasa Dochia de obicei îi ținea tovrășie.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Am venit eu însumi la tine-n pușcărie/ Trimis de Lăpușneanul să-ți țin tovrășie.* (VASILE ALECSANDRI)

– *Hai afară să bem o bere, că fac eu cinste! a mai adăugat el. – Marcel, vin cu plăcere să-ți țin tovrășie.* (CĂLIN KASPER)

### TRADUCE

**A traduce în viață** = A pune în aplicare (un principiu, un plan):

*Martiriu și patriotism ce se traduce în practică în pensii reversibile, în lefuri exorbitante create ad-hoc [...]* (MIHAI EMINESCU)

**A traduce** (pe cineva) **în fața justiției** = A aduce (pe cineva) înaintea unei instanțe judecătorești:

*Mai existau depozițiile celor traduși în fața justiției și pledoariile avocaților apărării, dar aceste piese rămâneau în dosarele justiției și nu vedeau lumina zilei.* (HORIA SIMA)

*Câțiva gazetari și muncitori sunt arestați și traduși în fața consiliilor de război.* (CONSTANTIN TITEL PETRESCU)

## TRAGE

**A (nu) trage nădejde** (de cineva) sau (reg.) **a-i trage** (cuiva) **nădejde**. v. **nădejde**.

**A se trage în degete** sau **a trage degetul cu cineva**. v. **deget**.

**A se trage la față** = A slăbi, a avea figura obosită, palidă, a arăta rău:

*Flăcăul începea să doarmă mai puțin și să se tragă la față.* (MIHAIL SADOVEANU)

*La sfârșitul unei discuții i se trage fața, se fac umbre pe la ochi, parcă n-ar mai fi fata frumoasă cum e atunci când e odihnită și voioasă.* (ANTON HOLBAN)

*Era tras la față, nebărbierit de câteva zile.* (DIMITRIE LUPU)

**A trage (la) aghioase**. v. **aghios**.

**A trage** (pe cineva) **de limbă**. v. **limbă**.

**A trage** (pe cineva) **pe sfoară**. v. **sfoară**.

**A trage banul** (sau **gologanul**) **prin barbă** = A freca de barbă un ban câștigat (cu credința superstițioasă că acest gest atrage bogăția):

*Trăgând gologanul prin barbă și băgându-l în buzunar.* (ION PAS)

**A trage condeiul**. v. **condei**.

**A trage cu coada ochiului** (sau, mai rar, **cu geana** ori **cu mustața**) = A face un semn discret:

*Flăcăii-și trag cu geana./ Râd apoi și ei.* (G. COȘBUC)

*El îi trase cu mustața, iară ei îi făcu inima sfârr!* (P. ISPIRESCU)

*Mai zâmbiți, soro dragă... mai trageți cu coada ochiului... ca altele.* (VASILE ALECSANDRI)

**A trage cu urechea** = **a)** A asculta pe furiș pentru a prinde zgomote ușoare sau vorbe șoptite; a-și încorda auzul, a-și ascuți urechea:

*Nevestele trag cu urechea, se folosesc de întuneric și-și dau cu cotul, chicotesc când prind câte-o frântură din vorba unchiașului.* (SPIRIDON POPESCU)

*Trase cu urechea și simți că cineva jumulește pomul de mere.* (P. ISPIRESCU)

*Trage cu urechea și aude bine că s-apropie drumet.* (I. L. CARAGIALE)

*În timp ce funcționara îi completa formularele, mama a tras cu urechea la discuțiile a trei domni spilcuiți [...]* (PETRE BARBU)

**b)** A asculta pe la uși; a iscodi, a spiona:

*Pe de lături, ca un câine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanetașu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vâre între bogătași.* (LIVIU REBREANU)

*Cum ieși afară, se puse pe coșul bordeiului și trase cu urechea.* (POP.)

**A trage de gălci** (pe cineva). v. **gâlcă**.

**A trage la fit**. v. **fit**.

**A trage la jug**. v. **jug**.

**A trage mâța** (sau **pisica**) **de coadă** (sau, reg., **pe rogojină**) (Fam.) = **a)** A o duce greu din cauza sărăciei:

*Fasolă s-a privatizat și el oleacă, da' mai mult trage mâța de coadă. Îi ies bani de-o bere.* (DAN LUNGU)

*Nu va trage mâța de coadă. Garderobă avea și nici cheltuielile acasă nu pridideau, în afară de coșniță.* (PETRE PANDREA)

**b) A irosi timpul:**

*Să învețe, nu să tragă mâța de coadă.  
Țara nu are nevoie de mai mulți liceeni.  
(<http://www.timponline.ro/>)*

**A trage nădejde ca spânul de barbă (sau ca prepelița de coadă ori ca ursul de coadă). v. barbă.**

**A trage o gură** = A certa cu asprime, a muștrului:  
*El se mai și obrăznicise când stăpânu-său  
i-a tras o gură. (IOAN SLAVICI)*

**A trage o spaimă. v. spaimă.**

**A trage pe roată. v. roată.**

**A trage sforile. v. sfoară.**

**A trage spuza (sau cenușa) pe turta sa. v. spuză.**

**A trage țărână (pe cineva). v. țărână.**

**A trage un somn (sau soamne ori un pui sau un pușor de somn). v. somn.**

**A trage (pe cineva) de mânecă. v. mânecă.**

**A-i trage (cuiva) butucul. v. butuc.**

**A-și trage mâna de deasupra cuiva. v. mână.**

**A-și trage spuza (sau cenușa) pe (sau la) turta sa. v. turtă.**

**A-și trage viața (sau veacul) (Înv.) = A trăi:**  
*De împărăteasa Zoi otrăvit fiind, din zi  
în zi viața își trăgea. (DIMITRIE CANTEMIR)*

**E tras de păr. v. păr.**

**Tras prin (printr-un sau ca prin) inel sau (mai rar) tras prin mârgea (sau verigă) = Se spune despre o persoană cu trupul subțire, mlădios, grațios:**

*Trupușoru-i gingășel/ Părea tras pintr-un  
inel. (VASILEALECSANDRI)*

*Mândra naltă, suptirea,/ Parcă-i trasă  
prin mârgea. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**TRAS, -Ă**

**Tras la față (D. oameni) = Cu obrazul supt, slab, obosit:**

*Nevasta lui But era trasă la față, cu buzele  
strânse, otrăvită de mâhnire, de nemulțumire, de  
umilință. (PETRU DUMITRIU)*

*Era indispus, mai tras la față și mai  
palid ca altădată. (AL.VLAHUȚĂ)*

*Într-adevăr, ești cam tras la față.  
(VASILE ALECSANDRI)*

**TRATA**

**A trata (pe cineva sau ceva) de la egal la egal. v. egal.**

**A trata (sau a tratariși) amor cu cineva (Fam.) = A fi în relații de dragoste cu cineva:**

*Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata  
cu o față de la mașinile de scris ale serviciului  
central, a nebunit. (I. L. CARAGIALE)*

**A trata cu flit (pe cineva) = A rezezi, a pune la punct (pe cineva); a nu da atenție (cuiva):**

*De abia ce i-au votat,/ Și cu flit i-au și  
tratat/ La-nmânarea de mandat!/ Ce păcat, ce  
păcat! (<https://www.ziaruldevrancea.ro/>)*

**A trata cu refuz. v. refuz.**

**TRĂGĂNA**

**A trăgăna la vreme (Înv.) = A tergiversa, a temporiza:**

*Se numise o comisie din senat, pentru a  
cerceta condițiile tractatului propus de împăratul,  
dar nu se încheie nimic, trăgându-l la vreme.  
(NICOLAE BĂLCESCU)*

**A trăgăna o viață** (sau **a-și trăgăna traiul**) = A o duce greu, a trăi de azi pe mâine:

*Chinul atât a măcinat puterile-i, cât sarbăd d-abia-și trăgăna traiul.* (G. COȘBUC)

## TRĂI

**A fi** sau **a trăi (cu capul) în nori.** v. **nor.**

**A sta** (sau **a trăi**) **la un loc** (cu cineva). v. **sta.**

**A trăi** (pe lângă cineva) **ca banul cel bun.** v. **ban.**

**A trăi** (sau **a fi căzut**) **în (din) lună.** v. **lună.**<sup>2</sup>

**A trăi** (sau **a o duce**) **de pe o zi pe alta.** v. **zi.**

**A trăi** (sau **a se afla, a fi** etc.) **ca în sânul lui Avram** (sau, rar, **al lui Dumnezeu ori ca în sân de rai**) = A trăi bine, fericit:

*– Mă bucur, dușmane, căci am fost frați și am trăit ca în sânul lui Avram, cum spune popa Ciotică [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

*– Aidem, nevastă, acasă, și să trăim ca în sân de rai; acum pricep eu ce odor de femei am dobândit.* (P. ISPIRESCU)

*În sfârșit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v-am spus, am sărit în răspintenele unui drum; de acolo, în grădină la noi, și atunci mi s-a părut că mă aflui în sânul lui Dumnezeu.* (ION CREANGĂ)

**A trăi** (sau **a se avea**) **bine** (cu cineva). v. **bine.**

**A trăi** (sau **a se deprinde**) **ca viermele în hrean.** v. **hrean.**

**A trăi** (sau **a se iubi, a se giugiuli**) **ca porumbeii** (sau **ca doi**) **porumbei.** v. **porumbel.**

**A trăi bine** (sau **rău**) (cu cineva) = A se înțelege, a se împăca (sau a nu se înțelege, a nu se împăca) cu cineva:

*Până codrul frunza-și ține,/ Toți voinicii trăiesc bine.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Trăiește rău cu tovarășii lui.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A trăi ca (un) bimbașă.** v. **bimbașă.**

**A trăi ca câinele la stână.** v. **câine.**

**A trăi ca frunza pe apă.** v. **frunză.**

**A trăi ca în flori de măr.** v. **măr.**<sup>1</sup>

**A trăi ca în pământul făgăduinței.** v. **făgăduință.**

**A trăi ca lupul în (sau la) stână.** v. **lup.**

**A trăi ca lupul în pădure.** v. **lup.**

**A trăi ca mîța pe rogojină.** v. **mîță.**

**A trăi ca pe mărăcini.** v. **mărăcine.**

**A trăi ca un boier.** v. **boier.**

**A trăi ca ursul (în bârlog ori ca în bârlogul ursului) sau a fi urs de bârlog.** v. **urs.**

**A trăi cât lumea** (sau **cât zidul Goliei, cât pământul, cât un veac de om**) = A trăi mult timp:

*Am să te las să trăiești cât zidul Goliei și cetatea Neamțului.* (ION CREANGĂ)

**A trăi cu (sau ca) banu-n ladă.** v. **ladă.**

**A trăi cu spaima în sân.** v. **spaimă.**

**A trăi de azi pe mâine.** v. **azi.**

**A trăi din căpătat.** v. **căpătat.**

**A trăi din nou** = A-și aminti cu intensitate:

*Scenele îi păreau atât de vii, încât le trăia din nou.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A trăi din pomana** (cuiva). v. **pomană.**

**A trăi în (sau din) seul său (sau lui).** v. **seu.**

**A trăi la praguri.** v. **prag.**

**A trăi pe moale.** v. **moale.**

**A trăi pe picior mare.** v. **picior.**

**A trăi pe spinarea** (cuiva). v. **spinare.**

**A trăi pe sponci.** v. **sponcă.**

**A trăi zile albe** (sau (pop.) **dalbe**) = A duce o viață tihnită, fericită:

*Au trăit de aci încolo multe zile dalbe.*  
(POP.)

*Și dacă dragostea curată e păcat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu flăcăii, și unele neveste să dau afund cu târgoveții, și tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?* (BARBU DELAVRANCEA)

**A trăi** (sau **a o duce**, **a se zbate** etc.) **ca peștele pe uscat.** v. **pește.**

**Așa să trăiesc** (**să trăiești** etc.) (Formulă de jurământ) = Pe cuvânt de onoare, zău (așa):

*Am venit să-ți spun că-mi ești drăguță ca ochii din cap. – Așa să trăiești.* (VASILE ALECSANDRI)

*Frate, așa să trăiești, ușurează-mă de această întrebare, căci nu sunt destoinic să-ți împlinesc voia.* (I. GHERASIM GORJAN)

**Așa să trăiești!** = Formulă de urare:

*– Dăruiește-mi viața, Păsărilă, că te-oi dărui și eu cu milă și cu daruri împărătești, așa să trăiești!* (ION CREANGĂ)

*Femeia i-l smunci, răstindu-se la el: – Tu l-ai luat, prostule! – Ba tu! – Așa să trăiești! Haidem! Și porniră.* (EM. GÎRLEANU)

**A-și trăi traiul** (**și a-și mânca mălaiul**) = A îmbătrâni, a ajunge la capătul vieții; a fi perimat:

*Un om aproape de 60 de ani!... Ce rușine! Ar trebui să-nțelegi că ți-ai trăit traiul și ți-ai mâncat malaiul demult.* (VASILE ALECSANDRI)

*– Ei, Ivane, destul de-acum; ți-ai trăit traiul și ți-ai mâncat mălaiul! De milostiv, milostiv ești; de bun la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă.* (ION CREANGĂ)

**A-și trăi traiul** = A se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji:

*Toți, oameni tari de vână și oțeliți în foc./ Deprinși a-și trăi traiul în timp de voinicii.*  
(VASILE ALECSANDRI)

*Ea știe cât a suferit sărmana maică-sa și s-a jertfit și că măcar acuma are dreptul să-și trăiască și ea traiul.* (LIVIU REBREANU)

**Nici nu trăiește, nici nu moare** = Se spune despre cei ce zac bolnavi vreme îndelungată:

*– Dar nevasta ce are? – D-apoi cine-o mai știe ce are? răspunde omul întunecat. De doi ani gogeste [a fi bolnav timp îndelungat, fără a prezenta simptome clare și fără a sta la pat], nici nu trăiește, nici nu moare... vai de păcatele ei!* (OTILIA CAZIMIR)

*El nici nu trăiește, nici nu moare. Câmpul s-a încleștat în el ca o lipitoare, și nu-i dă drumul de pe bucata de ogor.* (TUDOR ARGHEZI)

**Să trăiți** = Formulă de salut (întrebuințată, mai ales, în armată, de inferiori față de superiori):

*Mie mi te adresezi cu „Să trăiți!” – Să trăiți! – Te porți cu el ca și cum te-ai purta cu mine.* (DANIEL BĂNULESCU)

*– Trăiți, don căpitan, răspunse un soldat, noi, toată compania, n-am luat solda pă trei luni.* (ANTON BACALBAȘA)

[...] *cei patru l-au salutat pe Sebastian, să trăiți șefu'!, și au dispărut veseli, cu sacii în spinare.* (PETRE BARBU)

**Trăi-te-ar** (sau **trăiască-te**, **trăiască-l**, **trăiască-o**) **Dumnezeu** (sau **Domnul**, **cerul**) = Formulă prin care i se urează cuiva viață lungă:

*Trăiască-te cerul întru mulți ani.* (I. GHERASIM GORJAN)

(Rar și la pers. a III-a) [Fata] *asta, vezi, ne place nouă, trăiască-o Dumnezeu, asta-i de noi.* (M. SEVASTOS)

**TREABĂ**

**A (nu) avea (nicio) treabă** (cu cineva sau cu ceva) = **a**) A avea de rezolvat ceva cu cineva:

*Du-te la el, că are treabă cu tine.*  
(MARIN PREDĂ)

**b)** A (nu) fi interesat (de cineva sau de ceva), a (nu)-i păsa (de cineva sau de ceva), a (nu) avea (nicio) legătură (cu cineva sau cu ceva):

*Nea Curcubete n-avea nicio treabă cu bărboșii de obicei, nu era bisericos, nu mergea la slujbă, nu ținea post, și-n general nu credea în propaganda de gen.* (CRISTIAN ARDELEAN)

*Ce-ai treabă cu slujba mea?* (POP.)

**c)** (Fam.) A nu se pricepe (la ceva); a nu fi bun (la ceva):

*Securiști care se ocupau și de mine, și de întreprindere, cu secretarul de partid și cu șeful de secție, care nu avea nicio treabă cu politica [...]* (MARIUS OPREA, STEJĂREL OLARIU)

**d)** (Fam.) A fi priceput (la ceva):

*Pus la probe, s-a descurcat de minune, n-avea treabă!*

**A (nu) avea treabă.** v. **avea.**

**A (nu) fi treaba** (cuiva) = A (nu)-l privi pe cineva ceva:

*Asta-i treaba mea, cucoane.* (ION CREANGĂ)

*În sfârșit, îi treaba d-tale. Eu mă duc... dar nădăjduiesc că nu-i lipsi deseară la bal.* (VASILE ALECSANDRI)

*Acea nu e treaba d-tale, îmi răspunse cu un zâmbet.* (C. NEGRUZZI)

**A ajunge treaba la...** (Pop.) = A evolua spre...:

*[...] că acest foc nu s-a aprins din greșeala lui, ci din neastâmpărul și răutatea a doi-trei nobili numai; că el nici a gândit vrodată să ajungă treaba la o bătălie între creștini, l-acea cruzime d-a-și vărsa sângele între dâștii.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A avea de lucru** (sau **de treabă**). v. **lucru.**

**A avea treabă** (cu cineva sau undeva) = A avea de rezolvat anumite interese cu cineva (sau undeva):

*Dumneata ai vreo treabă la Călugăreni?*  
(MIHAIL SADOVEANU)

*Domnu David își aduse aminte că avea treabă la un negustor.* (IDEM)

**A avea treabă** (sau, rar, **a fi în treabă**) = A fi ocupat:

*Nu stau mult, Irino... mă grăbesc: am treabă.* (I. M. BUJOR)

*Eu n-o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă.* (ION CREANGĂ).

**A face pe treabă** (Rar) = A face pe placul sau după interesul cuiva:

*Crede și d-ta, mătușă, că de-i face pe treabă, n-are să-ți fie degeaba.* (ION CREANGĂ)

**A fi treaba așa** (sau **astfel**) = A fi lucrurile așa cum sunt, a se prezenta în felul cum se văd:

*Așa ți-e treaba? Încă mă iei la trei parale?* (ION CREANGĂ)

*Dacă-i astfel treaba... apoi cine-a face un pas spre mine, îl trimet să vadă pe bunică-sa.* (VASILE ALECSANDRI)

*Acum, dacă-i treaba-așa,/ Spune-i, dragă, maică-ta/ Să-ngrădească ulița.* (JAKNÍK-BÎRSEANU)

**A fi treabă să...** = A fi mult de lucru să...:

*Până să-i scoată de acolo, a fost treabă.* (GALA GALACTION)

**A nu (mai) fi de (nicio) treabă** sau **a nu (mai) fi nici de o treabă** sau (înv.) **a fi (fără) de nicio treabă** (Pop.) = **a)** (D. ființe) A fi foarte slăbit (din cauza oboselii, a unei boli); a nu mai dispune de întreaga forță:

*Tot la munci grele și fără spor o mână, ca s-o pârască... că nu-i nici de-o treabă și s-o izgonească din casă.* (AL. VLAHUȚĂ)

**b)** (D. obiecte) A fi (cu totul) nefolositor, a fi lipsit de utilitate.

**A nu avea nicio treabă** (cu ceva) = A nu avea nicio legătură, a nu avea nici în clin, nici în mână (cu ceva):

*La descălecatul țarilor acestora niceo treabă nu are.* (NICOLAE COSTIN)

*Cu fetele nu avea nicio treabă, dar asta nu era prea grav, pentru că pe fete încă le ignorau, prin clasa a noua, cam toți băieții.* (DAN CHIȘU)

**A se afla în treabă** sau **a-și face (de) treabă** (cu ceva) = **a)** A-și găsi de lucru (cu ceva), a-și trece timpul (cu ceva):

*Moșneagul însă mereu se află în treabă, deși n-are nimic de făcut, se codește și nu pleacă până nu închidem oficiul.* (ION PĂUN-PINCIO)

*Cu pipa treabă-și face și pe mini-mă lasă-n pace.* (POP.)

**b)** (Fam.) A se amesteca de formă într-o discuție:

*Că bine zici! deschise și el gura, numai ca să se afle în treabă.* (POP.)

**A se da la treabă** = A fi dispus să se apuce de muncă:

*Nu mi-ar fi ciudă când n-aș vrea să mă dau la treabă.* (ION CREANGĂ)

**A se lua cu treaba** = A uita necazurile, preocupările, interesele, fiind preocupat sau absorbit de muncă:

*A doua zi s-a luat cu treaba, iar a treia zi a uitat de tot.* (V. I. POPA)

*Toate ca toate, dar urâtul îi venea de hac. În zile de lucru, calea-valea, se lua cu treaba și uita de urât.* (ION CREANGĂ)

**A se pune pe treabă** = A se apuca serios de lucru:

*Mefistofeles se pune pe treabă și cată să facă plăcută lui Faust viața pământescă.* (RAICU IONESCU-RION)

*Unii îl priveau pe preot cu admirație, alții cu dușmănie pentru că popa cel tânăr și-a suflecat mânecele și s-a pus pe treabă!* (CĂLIN KASPER)

*I s-a părut ciudat, a bombănit (deși zâmbea pe sub mustață), dar s-a pus pe treabă.* (IRINA PETREA)

**A-l lăsa nici de o treabă** (pe cineva) (Reg.) = A-l face să devină neputincios, nefolositor (pe cineva):

*Peste gard aruncatu-m-au, nici de-o treabă lăsatu-m-au.* (POP.)

**A-și căuta** (sau **a-și vedea**) **de treabă = a)** A lucra conștiincios, cu sârguință:

*Și eu te-aș sfătui mai bine să-ți cauți de treabă și să lași la naiba și zmeu și tot, că poate să-ți răpuie viața.* (P. ISPIRESCU)

*Cuminte însă ca totdeauna, îmi căutai de treabă; lăsați cerul în pace să-și cearnă azuru-i adânc în picături albastre prin rețeaua deasă și mișcătoare a frunzelor de plop [...]* (CALISTRAT HOGAȘ)

**b)** A se ocupa numai de lucrul său; a nu se amesteca în lucrul altora:

*Iată banii, mulțumește, du-te, caută-ți de treabă.* (B. P. HASDEU)

*Să ne vedem de treabă și să urmărim a culege, chiar și din vânătorie, cugetări serioase.* (AL. ODOBESCU)

*Mai bine să-mi caut de treabă.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-și prinde treabă** (sau **vadul**) (cu cineva). v. **prinde**.

**Ce treabă am (ai etc.) cu...?** = Ce mă (te etc.) interesează? ce mă (te etc.) privește?:

*Ce treabă am eu cu boala lui? Ce, eu sunt bolnav? nu mă privește pe mine.* (I. L. CARAGIALE)

**Cine treabă are?** = Cui ce-i pasă?:

*De mi-i da o sărutare/ Nime-n lume n-a s-o știe,/ Căci va fi sub pălărie – Ș-apoi cine treabă are!* (MIHAI EMINESCU)

**Cu treabă** (Pop.) = Cu rost, cu socoteală:

*Pentr-un pic de gurișoară,/ Pentru-o țâră și cu treabă/ Nici chiar popa nu te-ntreabă.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**Dacă-i astfel treaba** sau **dacă-i treaba așa** = Dacă așa stau lucrurile:



*Acum, dacă-i treaba-așa, spune-i, dragă, maică-ta să-ngrădească ulița. (POP.)*

**De ce treabă?** (Înv.) = De ce? din ce cauză? pentru ce?:

*Da de ce treabă, soro dragă?* (VASILE ALECSANDRI)

**Se vede că...** sau **se vede treaba** (sau **lucrul**). v. **vedea**.

### TRECE

**A fi** (sau **a se afla, a trece**) **pe linie moartă**. v. **mort**.

**A nu-i trece** (cuiva) **pe dinainte**. v. **dinainte**.

**A se trece cu firea** = A se omorî cu firea:

*Ascultă-mă, te treci cu firea; mai dă-o dracului de datorie!* (TUDOR ARGHEZI)

**A se trece cu gluma** (Rar) = A exagera cu gluma:

*Eleno, dar cu gluma tu te-ai trecut.* (AL. MACEDONSKI)

**A se trece de șagă** (sau **de glumă**) (Impersonal) = A se merge prea departe cu gluma; a începe să fie lucru serios; a se îngroșa gluma:

*Fetelor, hăi! s-a trecut de șagă.* (ION CREANGĂ)

*Și eu plin de jale Îți rostesc matale: Duducuță dragă,/ S-o trecut de șagă.* (VASILE ALECSANDRI)

*Și fiind prea obosită, pune capul pe desagă/ Și-așteptând pe-ncet adoarme. A trecut acum de șagă!* (G. COȘBUC)

*– Ciobănaș dragă! mi-a trecut de șagă!...* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A trece** (o țară, un oraș etc.) **prin foc și sabie**. v. **foc**.

**A trece** (pe cineva sau ceva) **cu vederea**. v. **vedere**.

**A trece** (pe cineva) **prin toate apele** = A ponegri, a calomnia pe cineva:

*A trimis acolo o scrisoare ca pentru un prieten al lui – vorbă să fie! – și ne trece iarăși prin toate apele: că suntem popor așa și pe dincolo, că suntem o țară nu știu cum.* (ION PAS)

**A trece** (sau **a sări**) **prin foc și pară**. v. **pară**.<sup>1</sup>

**A trece ca un câine prin apă** = A nu se alege cu nicio învățătură, cu nicio experiență din viață, din școală:

*Da multe mai știi și dumneata. – Știu, firește; cum să nu știu?... că pân\_ă la vârsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un câine pân\_ă apă.* (I. L. CARAGIALE)

*Oricum ar fi însă, am trecut și prin acest post, dar nu tocmai cum trece câinele prin apă, căci de nu voi fi adus alte foloase Statului, am putut cel puțin să văd pe la mănăstiri o mulțime de lucruri [...]* (AL. MACEDONSKI)

*A trece ca câinele prin apă.* (IULIU A. ZANNE)

**A trece cu auzirea** (sau **cu auzul**) (Înv.) = A nu da ascultare, a nu asculta:

*Tocmai ca când ar fi niște istorii vechi, trecute, așa le trecem și noi cu auzirea.* (ANTIM IVIREANUL)

**A trece cu condeiul**. v. **condei**.

**A trece cu ochii**. v. **ochi**.

**A trece cu pomenirea**. v. **pomenire**.

**A trece de pe un picior pe altul**. v. **picior**.

**A trece de sine** = A se depăși:

*Căci fluierul trecuse de sine, și amară, avea în el și voce de om, și de vioară.* (TUDOR ARGHEZI)

**A trece din generație în generație** (sau **din tată în fiu**) = A se transmite din generație în generație sau din tată în fiu:

*Același zâmbet cuminte de „iaz de șes” trece din generație în generație, ca o pecete de apartenență sau ca un refren [...]* (MIRCEA MARTIN)

*Știe că sângele trece din tată-n fiu și nu se gată niciodată [...]* (NORA IUGA)

**A trece din mână în mână (din om în om sau de la unul la altul)** = A ajunge pe rând de la unul la altul:

*Pachetele de cărți treceau din mână în mână, trântite pe masă de cel care pierdea și așezate delicat de cel care avusese o mână norocoasă.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Coșul trecu din mână în mână până făcu ocolul mesei.* (ZAHARIA STANCU)

**A trece din ureche în ureche** (Rar) = A se transmite de la unul la altul prin viu grai:

*Vestea trecu din ureche în ureche.* (CAMIL PETRESCU)

**A trece în revistă.** v. *revistă*.

**A trece în rezervă** (Mil.) = A fi integrat în cadrele de rezervă ale armatei:

*Pe Lucică l-au trecut în rezervă și nu era vinovat cu nimic.* (IOAN POPA)

*Când a fost scos din funcție și trecut în rezervă colonelul Gheorghe Simionescu, șef de direcție subordonat mie, am mers la Bobu și l-am întrebat pentru care motive a fost scos acest ofițer.* (GRIGORE RĂDUICĂ)

(Fig.) *Știi că există o francmasonerie tacită... a fostelor tale iubite, a iubitelor trecute în rezervă.* (ION VINEA)

**A trece la cineva** (sau **în rândurile cuiva**) sau **a trece de** (sau (înv.) **în**) **partea cuiva** (sau **a ceva**) = A se ralia la ceva, a se alia cu cineva:

*Ardelenii vândură pe domnul lor într-un chip foarte mârșav; căci ei, înțeleși fiind cu Basta de mai înainte, trecură în partea vrăjmașului.* (P. ISPIRESCU)

*Oastea cea curat moldovenească a lui Petru cel Șchiop se grăbi a trece la Potcoavă, pe care-l dorea de mai înainte.* (B. P. HASDEU)

**A trece peste cineva** = A nu-l lua pe cineva în seamă, a-l desconsidera, a-l disprețui:

*Vor trece peste voi cum trec tătarii peste bălăriile pustiului!* (BARBU DELAVRANCEA)

**A trece pragul casei** (cuiva). v. *prag*.

**A trece prin** (sau **sub**) **ascuțișul** (**ascuțitul**) **fierului** (sau **sabiei** ori **sub sabie**, **sub paloș**). v. *ascuțiș*.

**A trece prin foc și prin apă** = A avea de îndurat multe nevoi și necazuri, a răzbate prin multe greutateți:

*Când sunt zile și noroc, treci prin apă și prin foc și din toate scapi nevătămat.* (ION CREANGĂ)

*Un om cu maniere nobile... un om în sfârșit ce trecuse prin foc și prin apă.* (C. NEGRUZZI)

**A trece** (sau **a se strecura**) **prin vămile** (sau **vama**) **cucului**. v. *vamă*.

**A trece sub tăcere** sau (înv.) **a trece cu tăcerea** (**pe cineva** sau **ceva**). v. *tăcere*.

**A trece** (sau **a umbla**, **a fi purtat**) **din gură în gură**. v. *gură*.

**A trecut baba cu colacii** (sau **colacul**) sau **i-a mâncat cioara colacul**. v. *colac*.

**A-i da** (sau **a-i trece**, **a-i veni**, **a-i trăsni**) (**ceva**) **prin gând**. v. *gând*.

**A-i trece cuiva ceva printre degete** = A lăsa să-i scape ceva, a pierde ceva:

*Să-mi treacă pîntre degete bunătate de zestre?... nu se poate.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i trece cuiva înainte** = A ocupa locul, rândul convenit altcuiva; a lăsa pe altul în urmă; (fig.) a depăși pe altul în merite, demnități, ranguri:

*S-au găsit alții mai destoinici ori mai dibaci, care mi-au trecut înainte.* (MIHAIL SADOVEANU)

*La mir [boierii țării] trebuia să lase să le treacă înainte plăcintarii, lăptarii și bucătarii Fanarului.* (ION GHICA)

**A-i trece rece prin inimă** (sau **prin spate**) (cuiva) = A se înfiora, a se înspăimâta:

*Când i-a zărit împărăteasa, i-a trecut numai rece prin inimă și, leșinând, a picat jos.* (POP.)

**A-i trece urâtul** (sau **de urât**) (cuiva) = A-și alunga plictiseala; a-și umple timpul:

*Să-i treacă de urât, stă toată ziua, și chiar mănâncă, dimpreună cu boierul Gavrilă, căruia și lui îi plecase feciorul și soția la moșie [...]* (EM. GÎRLEANU)

*Nimeni să nu te vadă, dar să asculte la cântecele tale și să-și treacă urâtul.* (POP.)

**A-i veni ceva în minte** sau **a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte** (sau **prin cap**). v. **minte**.

**A-l trece** (pe cineva) **cu șaga**. v. **șagă**.

**A-și petrece** (sau **a-și trece, a-(și) omorî**) **vremea** (cu ceva) ori **a-și trece din vreme**. v. **vreme**.

**A-și trece din vreme** = A-și petrece timpul mai ușor, mai repede:

*Au prins să vorbească amândoi/ Să-și treacă din vreme.* (G. COȘBUC)

**Fă-te frate cu dracul până treci puntea**. v. **drac**.

**Mai trece ce mai trece** = După o bucată de vreme, după un timp (nu prea lung):

*Mai trecu ce mai trecu și mai mărindu-se și dânsul, într-una din zile, ducându-se iarăși la vânat, cum, cum, el se pomeni iarăși dinaintea aceluia palat.* (P. ISPIRESCU)

*Mai trece ce mai trece după asta și iarăși vine Strigoii la fată.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 29-31, 1916)

**Treacă (și) meargă** = Fie! Să zicem că se poate:

– *Greu lucru mă întrebași, mamă! dar, aide, treacă-meargă.* (NICOLAE FILIMON)

*Cât pentru o piele, treacă și meargă./ Fiindcă singur spui c-ai dreptate.* (GR. ALEXANDRESCU)

**Treacă de la mine (de la tine etc.)** = Se spune când cineva face o concesie dând ceva în plus sau când cedează admitând părerea altuia:

*Fie... treacă de la mine...* (BARBU DELAVRANCEA)

*Dar ce-mi pasă!... Piciu să trăiască! Treacă de la mine!* (VASILE ALECSANDRI)

(Eliptic) *Mi se pare că ești cam aspru cu dânșii... dar, treacă!* (AL. ODOBESCU)

**Trece ca pe lângă o moară pustie** = Se spune despre cineva care trece pe lângă o casă cunoscută fără să intre sau pe lângă o persoană cunoscută fără să o salute:

*Trece ca pe lângă o moară pustie.* (IULIU A. ZANNE)

## TRECUT

**A o rupe cu trecutul** (Fam.) = A pune capăt unei situații sau unei stări de lucru de care cineva să se mai simtă legat:

*Noi am rupt-o cu trecutul fie ca limbă, fie ca idee, fie ca mod de-a privi și a cugeta; căci altfel n-am putea trece în ochii Europei de națiune civilizată.* (MIHAI EMINESCU)

*Câțiva oameni de inimă s-au hotărât să facă pasul hotărâtor. Trebuie s-o rupem cu trecutul ticălos.* (LIVIU REBREANU)

*Vin, fiindcă au credea că noi am rupt-o cu trecutul.* (CEZAR PETRESCU)

**Nu e timpul** (sau **vremea trecut(ă)**) (Fam.) = Nu e prea târziu:

– *Nu-i timpul trecut. Poate mă întorc la el!* (VASILICA MITREA)

– *Nu, egumen ticălos, nu e vremea trecută pentru o afumătură de porc la Sătul și Fericit.* (ADRIAN VOICU)

## TREI

**A lua** (pe cineva) **la rost** (sau **la socoteală, la trei parale, la trei (păzește), la refec, în răspăr, din** (sau **de) scurt, repede**). v. **lua**.

**A se rezema în scaun cu trei picioare** (Pop.) =  
A se baza pe cineva care nu este serios:

*Nu puteți să vă închipuiți cât este de greu să stea cineva pe un scaun care n-are decât trei picioare, și nu patru, și toate guvernele la noi stau numai pe scaune cu trei picioare, iar opoziția tot trage de partea unde e lipsă un picior.* (CORNELIA BODEA, RADU ȘTEFAN VERGATTI)

**A-și lua (ale) trei fuioare.** v. **fuior.**

## TREMURA

**A tremura vargă** (sau **ca varga**). v. **vargă.**

**A tremura carnea** (pe cineva). v. **carne.**

**A tremura după ban** (Reg.) = A fi lacom de bani:

*Pe lângă acestea mai avea strânse și părăluțe albe pentru zile negre; căci lega paraua cu zece noduri și tremura după ban.* (ION CREANGĂ)

**A-i tremura** (cuiva) **târțița.** v. **târțiță.**

**A-i tremura cuiva dinții în gură** sau (reg.) **a tremura în dinți** (Pfm.) = A clănțâni:

*Fă bine, mă rog, îmi zise, și lasă-mă să mă încălzesc și eu la focul tău, că uite, tremur de-mi clănțânesc dinții în gură.* (P. ISPIRESCU)

*Grozavă tremurătură, ne tremură dinții-n gură.* (POP.)

**A-i tremura cuiva pantalonii** (sau **chiloții**) (Pfm.) = A-i fi foarte frică:

*În fond, tremură pantalonii pe el, vrea să știe unde se va retrage și unde va sta în siguranță.* (CORNELIU LEU)

*Ți-ar place să fii nebun, dar dacă o doagă ți se clatină un milimetru, te sperii de moarte, îți tremură pantalonii în fund.* (DUMITRU POPESCU)

– *Ai curaj, nu glumă! își dădu cu părerea Mallory. Drept să-ți spun, mie mi-ar tremura chiloții!* (OVIDIU BUFNILĂ)

**A-i tremura** (cuiva) **sufletul** = A-i fi teamă:

*Oricât îi tremura sufletul, își păstra aparența de liniște și hotărâre.* (LIVIU REBREANU)

*Îmi tremura sufletul pentru mine când cumpăram. Îmi tremura sufletul și pentru ei, că plecau la drum.* (ILEANA CUDALB)

## TREN

**A scăpa** (sau **a pierde**) **trenul** (Fam.) = A pierde o ocazie favorabilă, un prilej, o șansă:

*Cu sufletul ușurat însă, prezentă parlamentului insuficientul protocol. în ședință secretă, când Ion Brătianu imputa guvernului că „a pierdut trenul”, Maiorescu putea răspunde că „trenul României abia acum sosește”.* (IOAN CONSTANTIN FILITTI)

– *Ți-a fost ocupat locul în societate, ai pierdut trenul generației tale. Va trebui să te bați.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

## TRENĂ

**A duce trena** = A conduce plutonul concurenților într-o cursă athletică, ciclistă etc.:

*Nu mai duce niciunul trena, iar eu mă resimt. Mă poziționez în spatele grupului care în ultimii 500 m accelerează fără niciun folos [...]* (<https://www.freerider.ro/>)

*În politică este ca în ciclism, unul duce trena și altul câștigă.* (GEORGE TUICĂ)

## TREZI

**A se duce** (sau **a ajunge, a se trezi**) **în oțelele puștii.** v. **oțel.**

**A se trezi vorbind** (Pop.) = A vorbi vrute și nevrute fără să-și dea seama:

*Nu era rău! se trezi vorbind de unul singur, după ce a pus telefonul în furcă.* (CRISTIAN TEODORESCU)

*Nu întotdeauna copiii pe care nu-i iubesc părinții sunt tâmpiți și răi, se trezi vorbind MIMOZA.* (LIVIU RADU)

**Unde te trezești?** (Pop.) = Se spune unui om prea îndrăzneț sau care se comportă nepotrivit:

*Sperii copiii, unde te trezești? Nu mai ești la război.* (AL. SAHIA)

*Da' unde te trezești? repetă Elvira mai potolită. La spitalul de nebuni, răspunse prompt moșul și mă bufni râsul, de după ușa de la duș.* (MARIUS OPREA)

## TRIBUT

**A plăti tributul morții** (sau **naturii**) (Îrg.) = A muri:

*Care dintre noi va plăti mai întâi tributul morții pentru o viață așa de puțin fericită?* (ALEXANDRU LAPEDATU, IOAN OPRİȘ)

*Astfel, și familia scriitorului plătește un greu tribut morții și nu poate fi vorba de o viață fericită, cum este descrisă în memorialistică.* (DIMITRIE VATAMANIUC)

**A-și da** (sau **a-și aduce**) **tributul** (Fam.) = A contribui la ceva:

*Să aibă în sfârșit răgaz neamurile să-și aducă fiecare tributul de bine la progresul umanității.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Poate că fiecare țară de pe glob și-a adus tributul ei cel mai de preț la această uriașă comoară.* (REVISTA MUZEELOR, vol. 43, 2008)

## TRIMITE

**A trimite** sau **a trage** (pe cineva) **în judecată**. v. **judecată**.

**A fi bun** (cineva) **să-l trimiți după moarte** (Pfm.) = Se zice despre un om leneș sau încet la treabă:

*Iată o esență de schiță, portretul unui om leneș: „Este bun să-l trimiți după moarte” – adică tocmai după ce ai vrea cât mai mult să întârzie.* (ION DODU BĂLAN)

**A se afla** (sau **a trimite**) (pe cineva) **în gura tunului**. v. **tun**.

**A trimite** (cuiva) **sănătate** = A ura (cuiva) sănătate prin intermediul altcuiva:

*Vă trimite sănătate și vă dorește puterea de-a răbda totul până la întoarcerea lui...* (AL. MITRU)

*Că a întrebat și că i-a trimis sănătate. Atâta-i spui: Mihăiță, cel cu pițulele... Și ridici un deget. așa!... Atunci are să cunoască îndată, cine nu l-a uitat și cine i-a trimis sănătate...* (CEZAR PETRESCU)

**A trimite** (pe cineva) **la ocnă** (sau **la închisoare, la temniță ori la sare**) = A pedepsi (pe cineva) cu închisoarea:

*Nu era vorba de nimic altă decât a trimite la ocnă pe șese beceri.* (C. NEGRUZZI)

*„Este foarte ușor ca pe un criminal să-l trimiți la închisoare, dar este trist că nu poți să pui mâna pe autorii morali, cari sunt mulți”, a spus dl. Iorga.* (MIHAI STOIAN)

**A trimite** (pe cineva) **la origini** = A înjura (pe cineva) de mamă:

*Gămurari a fost nevoit să renunțe la discurs, dar nu înainte ca să arate mulțimii un gest obscen, care semnifică „trimiteră la origini”.* (<http://moldova24.info/>)

*Costel Grosu l-a trimis la origini pe Costel Fotea.* (<https://vrajealadetecuci.wordpress.com/>)

**A trimite** (pe cineva) **la plimbare**. v. **plimbare**.

**A trimite** (pe cineva) **la urmă** (sau **la urma lui**). v. **urmă**.

**A trimite** (pe cineva) **pe** (sau **în**) **cealaltă lume** (sau **la moarte, în rai**) (Pfm.) = A omorî:

*– Fugi, fleandură, fugi de-aici că uite-acu te trimit pe lumea cealaltă!... Și să nu te mai prind prin ograda mea că te spintec!...* (LIVIU REBREANU)

*Cum de ai putut tu, Mircea, să scrii denunțul acela fals și să mă trimiți în mod practic la moarte?* (DUMITRU CRIHAN)

**A trimite pe cineva după țigări** (Arg.) = **a**) (D. studenți) A fi superior cuiva. **b**) (În fotbal) A-și dribla adversarul:

*Și pentru că a prins momentul în care tribuna îl aplauda, Pucceanu a mai făcut un dribling și i-a trimis după țigări pe băieții de la CET. (<http://www.antidotul.ro/>)*

**A trimite** (cuiva) **martori** = A provoca (pe cineva) la duel:

*Uitase cu totul că venise să-l anunțe, ca pe-un fost prieten, că-i va trimite martori pentru provocarea la duel. (ION AGÎRBICEANU)*

### TRIUMF

**A duce** (sau **a purta**) **pe cineva în triumf** = A ridica pe cineva pe sus (purtându-l pe brațe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn și vesel:

*Când ieșii afară, unii mă sărutară, alții mă purtară în triumf. (D. BOLINTINEANU)*

*La adunarea din 30 aprilie au fost de față și Buteanu și Iancu veniți cu țărani din munți și pe care poporul i-a purtat în triumf [...] (STUDII ȘI CERCETĂRI de ȘTIINȚE SOCIALE, 1977)*

### TRIVOGĂ

**A bate trivoga** = A da alarma:

*De-aș putea c-un melesteu/ Să-i măsor în lung și-n lat/ Și trivoga-n ei să bat. (VASILE ALECSANDRI)*

*[...] zicând și toboșarul Ioan Șuicarul ca înaintea a ceea ce se va hotărî pentru plecare să bată trivoga, el însă i-a răspuns că acest signal nu îl poate da fără porunca legiuitorului său comandir. (CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU)*

### TROACĂ

**A face** (pe cineva) **albie** (sau **teică, troacă**) **de porci** (sau, rar, **de câine**) v. **albie**.

**A fi alb ca floarea de troacă** (Reg.) = A fi foarte alb:

*Cămășile lui, albe ca floarea de troacă. Iarna, manta de lână neagră. Cisme, cum aveau boerii de pe Motru. (REVISTA SCRITORILOR ROMÂNI, vol. 1-4, 1962)*

**A învăța la troacă**. v. **învăța**.

### TRON

**A (se) urca** sau **a (se) sui**, **a (se) ridica**, **a (se) înălța pe tron** = A încorona pe cineva sau a fi încoronat ca monarh:

*Pe tron s-a ridicat fiul său. (I. L. CARAGIALE)*

*Se duse la Constantinopol... și în locul lui se sui pe tron Ștefan. (C. NEGRUZZI)*

*La 1679 Șerban Cantacuzino se urcă pe tron. (NICOLAE BĂLCESCU)*

**A ridica din scaun** (sau **din tron**) (pe cineva). v. **ridica**.

### TRONC

**A-i cădea** (sau **a-i pica**) (cuiva) **cu tronc** (**la inimă**) = A-i deveni cuiva drag dintr-odată, pe neașteptate:

*Acesta cum o văzu, îi căzu tronc! la inimă. Se îndrăgosti după dânsa, vai de lume! (P. ISPIRESCU)*

*– Ei, stăpâne, cum văd eu, nici de asta nu te-ai da în lături; așa-i că ți-a căzut tronc la inimă? (ION CREANGĂ)*

*Tare mă tem să nu-i fi căzut domnu Arsene tronc la inimă, că doar are chip frumos, bată-l pustia, măcar că-i numai o chișcătură de om... (CALISTRAT HOGAȘ)*

*Cristina lu' tanti, se agită ca peștele pe uscat și moare de dragul iubitelui ăsta necunoscut care i-a căzut cu tronc [...] (IOANA DRĂGAN)*

**Tronc, Mărico** (sau **Marghioalo**) = Se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit:

*[MĂRICA:] Așa-i; jupânul Macovei, bărbatul meu, cunoaște și-Afgatanghelescu. [MACOVEI:] Tronc, Mărico!... ai sclintit-o, fata mea, vrei să zici Afgatanghelul!... (VASILE ALECSANDRI)*

## TROSC

**Trosc cu bâta-n baltă** (Pfm.) = Se zice despre o persoană care face o boacăină:

*Trosc, cu bâta-n baltă. Băiatul o să devină suspicios și o să țină garda sus.* (<https://www.scribd.com/>)

*Și după ce totul fusese ca-n filme, pleosc cu bâta-n baltă, să-ți sară noroiul în ochi, nu alta.* (GR. ZANC)

## TROSCĂI

**A fi troscăit** = A se îmbăta:

*Erai vânăt, mâinile îți tremurau, de parcă ai fi troscăit un kil de vodcă.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

*Cine era prins troscăit în front era împușcat, pe loc.* (<http://mesagerulneamt.ro/>)

*După asta toți vor ceva de la tine, în special de băut, că s-au plictisit de troscăit singuri sau în grupulețe mici și dezorganizate.* (<https://chppr.wordpress.com/>)

**A troscăi din gură** = A vorbi verzi și uscate:

*A troscăit verzi și uscate ani de zile tupeistul, se băga singur în seamă, să nu lipsească cumva din șirul de caricaturi politice ale locului [...]* (<http://ccontac.blogspot.ro/>)

**A troscăi pe cineva** = A muștra pe cineva:

*Ți-am zis de o mie de ori să nu le troscăi, măcar până se termină raportul!* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

## TROSCOT

**A mânca troscot** (Reg.) = A mânca mâncare sărăcăcioasă:

*Lumea a mâncat atunci frunze, troscot, știr, buruienile care se dau la porci, când mai pot fi găsite.* (DOINA URICARU)

**A fi uscat troscot** (Pop.) = A fi foarte uscat:

*Uscați îs covrigii, cumătră? – Uscați troscot.* (VASILE ALECSANDRI)

## TROSNI

**A-i trosni** (cuiva) **fălcile** (Pfm.) = Se spune când cineva mănâncă cu lăcomie și cu zgomot:

*Moartea, atunci, pornește prin codri, supărată ca vai de ea, și începe a roade la copaci bătrâni, de-i pocneau fălcile.* (ION CREANGĂ)

*Când mănâncă, îi trosnesc fălcile.* (ANTON PANN)

## TROTUAR

**A face trotuarul** (Fig.; fam.) = A practica prostituția:

*[...] fata își va căuta o meserie mai rezonabilă și va face trotuarul pe dolari, va participa la turnarea unor filme.* (CĂLIN CĂLIMAN)

*Reclama de vară a unei femei care face trotuarul: „Veniți la mine, sunt frigidă!”* (FLORENTIN SMARANDACHE)

## TRUDĂ

**A-și da (toată) truda** (Pop.) = A depune toată silința, strădania:

*De când s-au aprins felinarele, mereu privește cum vântul se joacă cu razele de lumină, cum el apucă flacăra veselă și mlădioasă, dându-și trudă să o scoată din rădăcină.* (IOAN SLAVICI)

*Stan își lăuda fata și feciorii, iară naica Floare își da toată truda să arate că numai niște piscoi sunt toți pe lângă Bujor.* (IDEM)

## TRUP

**A fi (sau a se face) un trup** = A se uni, a se contopi:  
*Aceasta iaste muiare a lui, carea au fost împreunat cu dânsa, să fie un trup.* (PRAVILA, 1814)

**A fi (sau a se simți) trup din trupul cuiva** sau **a ceva** (Pop.) = A fi (sau a se simți) descendent al cuiva; (pop.; fig.) a face parte integrantă din ceva:

*Nu te-ai simțit...o clipă măcar din trup și sufletul din suflet larg al naturii.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A se face (sau a fi) trup și suflet** (cu cineva). v. **face**.

**A trece sau a călca peste trupul cuiva** (Pfm.) = A întrebuița orice mijloace pentru a-și atinge scopul:

*Ar fi trebuit să calce peste trupul meu, ca să se ducă a se cununa cu el.* (C. NEGRUZZI)

*– Ajunge! Am venit să-mi iau fata! – N-ai s-o iei, decât trecând peste trupul meu!* (PANAIT ISTRATI)

**Trup din trupul cuiva** = Descendent al cuiva; (fig.) parte integrantă din ceva, ceea ce are aceeași natură, se identifică cu aspirațiile cuiva, e foarte strâns legat de cineva:

*Nu te-ai simțit... o clipă măcar trup din trupul și suflet din sufletul larg al naturii.* (CALISTRAT HOGAȘ)

## TUFĂ

**A fi tufă de parale** = A fi lipsit de bani, sărac:

*Nu v-ați da fetele după evagheliști, tufă de parale.* (VASILE ALECSANDRI)

**Tufă de Veneția** (Pop.) = Se spune pentru a arăta inexistența sau lipsa de valoare a ceva sau a cuiva:

*Când un casier spală putina și lasă în casă tufă de Veneția, se cheamă că a plecat la Mărul-Roșu, sau că s-a dus la Țurloaia.* (I. L. CARAGIALE)

[...] *nu mă mulțumeam cu trei-patru sute de franci pe lună! Acuma, tufă de Veneția și clei de ogar!* (ANTON BACALBAȘA)

**Tufă-n pungă** (sau **tufă-n buzunar**) (Pop.) = Persoană fără bani:

*Ajunși... să dai mâna cu niște tufă-n buzunar.* (VASILE ALECSANDRI)

*Și când mă trezesc!... tufă-n pungă, tufă-n buzunar...* (IDEM)

## TUFLI

**A îndesa** (sau **a tuflii**) **căciula pe urechi**. v. **căciulă**.

## TULI

**A o tuli** (la sau de fugă, la sănătoasa, la deal, **mâncând pământul**) (Pfm.) = A fugi (repede și pe furiș):

*Cum dete florile, o tuli d-a fuga, și se apucă de lucru prin grădină.* (P. ISPIRESCU)

*S-a uitat... bine la curți să vadă... pe unde ar putea-o tuli la sănătoasa.* (I. POP-RETEGANUL)

**Tule-o** (sau **tulea**), **băiete!** (Mol.) = Pleacă imediat (și repede)!:

*S-au suit și ei deasupra și tule-o, băiate, prin aer zburând.* (I. G. SBIERA)

*Tândală... ia sacul în spate și tulea, băiete, în pădure.* (ȘEZĂTOAREA, III)

*Haimanaua se adăpa bine, zicea că iese să dea mânzul la apă și tuleo, neică.* (IOAN T. LAZĂR)

## TUMBĂ

**A se da (de-a) tumba** = A se rostogoli, dându-se peste cap:

*Tu te duci la Iași ca să arăți locuitorilor lui că știi să te dai de-a tumba și că poți ridica multe oci de bere și de fier?... (VASILE ALECSANDRI)*

*Dar lupii se-nblânziră și începură să deie ca niște cățeluși din coadă, apoi se porniră să joace, să salte, să se deie de-a tumba [...]* (IOAN SLAVICI)

*– Și-a scrântit, fără îndoială, vreun picior, dându-se de-a tumba pe vreo căpiță de fân...* (CALISTRAT HOGAȘ)

## TUN

**(Poți) să dai** (sau **să tragi**) **cu tunul** (Pfm.) = Se spune când cineva doarme adânc și nu se trezește ușor:

[...] *eu încă de mic dădeam semne c-am să fiu senator; îmi spune doica pă care am avutăr-o acasă că puteai să dai cu tunul și nu m-ai fi deșteptat când apucam să adorm!* (ANTON BACALBAȘA)



*Nu ne strângea cu ușa, puteai să tragi cu tunul și să nu dai de vreun student, a picat în valuri, rupea pisica în patru, se purta cu mine precum cu un ou moale [...]* (DUMITRU CRUDU)

**A da** (sau **a trage**) **un tun** (Arg.) = A se îmbogăți rapid, pe căi ilicite:

*Ana Maria Prodan a dat un tun de aproape 20 de milioane de euro!* (<http://www.wowbiz.ro/>)

*Primarul Scupra trage un tun imobiliar pe malul lacului din Ovidiu.* (<https://www.replicaonline.ro/>)

**A face** (pe cineva) **tun** (Pfm.) = A îmbăta (pe cineva) foarte tare:

*Că eu sunt o fomeie sârmană, și e păcat! vine dumnealui gol pușcă și bea până se face tun [...]* (I. L. CARAGIALE)

**A face** (sau **a obține**) **ceva din tun după senin** (Reg.) = A face (sau a obține) ceva din nimic:

*Apoi pe Ioniță au necaz că și-a făcut atâta avere, te miri de unde, din tun după senin.* (ION IOVESCU)

**A fi beat tun** (Pfm.) = A fi foarte beat:

*Am mai rămas de o bere cu polițistul – care, beat tun, mi-a zis lasă-te de omul ăsta, nu știi în ce te bagi;* (ADRIAN ȘCHIOP)

**A fi sănătos tun** (Pfm.) = A fi foarte sănătos:

*Era sănătos tun.* (DAMIAN STĂNOIU)  
*– Și de ce aș îmbătrâni omule? Casă am, bani am, sănătos tun sunt, nevastă căzută din cer am, de ce aș îmbătrâni?* (EM. GÎRLEANU)

*Sunt sănătos tun, nu mă mai supără nici încheietura mâinii, acolo unde am fost rănit în bătălia de pe Arno.* (MIRCEA HORIA SIMIONESCU)

**A fi în buza tunului.** v. **buză.**

**A scăpa ca din tun** (sau **ca din gura tunului**) (Pfm.) = Se spune când cineva reușește să fugă, scăpând de o situație neplăcută:

*Și până să-i strig eu „ieși afară!” trântește condeiul, pune mâna pe căciulă și iese ca din tun, bufnind ușa.* (I. L. CARAGIALE)

**A se afla** (sau **a trimite pe cineva**) **în gura tunului** = A fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol:

*Vă aduceți aminte, domnilor, că în această privință eu m-am pus, cum se zice, în gura tunului parlamentar [...]* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

*Bibescu nu crezu că poate să se pună în gura tunului pentru a conduce o revoluție a căreia neputință o prevedea.* (A. D. XENOPOL)

## TUNA

**A tuna (și a fulgera) împotriva cuiva** (sau **a ceva**) (Fam.) = A vorbi cu multă vehemență împotriva cuiva (sau a ceva):

*Directorul Deliceanu tuna și fulgera comentând pasagiile, pe care un redactor roșcovan, veșnic revoltatul Bebe Antoniaide, le citea cu glas tare.* (LIVIU REBREANU)

*Tulburarea ținuse două-trei clipe doar alegătorii cunoscură îndată glasul care, și acum, tuna și fulgera împotriva tuturor acelor care erau de alte păreri decât ale conului Tase Floreanu și ale prietenilor săi.* (EM. GÎRLEANU)

**A tuna în groapă** = A muri:

*Să n-ai parte d-altă fată,/ Până n-oi tuna în groapă.* (NERVA HODOȘ)

**A tuna și a fulgera** (Fig.; d. oameni) = A face scandal; a trânti și a bufni:

*Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,/ În patru mari hotare tuna și fulgera.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i tuna cuiva** (ceva) **în minte** (sau **în cap**) (Pfm.) = A-i veni cuiva o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită:

*Cine știe, îi tună-n minte și-mi trântește-o boroboață.* (CONTEMPORANUL, V)

*Sunt sigur însă că dacă lui Villon i-ar fi tunat prin cap să ție predici [...]* (AL. O. TEODOREANU)

**A-i tuna cuiva soarele în cap** (Reg.) = A-l durea capul pe cineva:

*Când a tunat soarele în cap, bolnavul să se afume cu floarea soarelui.* (VICTOR PĂCALĂ)

**Parcă a tunat și i-a adunat.** v. **aduna.**

**Unde dai și unde tună** (Pop.) = Se spune despre cineva care gândește într-un fel și vorbește altfel:

*Unde dai și unde tună.* (IULIU A. ZANNE)

## TUNDE

**A (se) tunde (de) călugăr** (sau **monah**) = A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări (sau a se supune acestui ritual); (pex.) a (se) face călugăr, a (se) călugări:

*De mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr.* (C. NEGRUZZI)

**A o tunde (la sănătoasa sau la fugă ori pe-aici încolo)** (Pfm.) = A fugi (pe furiș):

*Apoi iese pe ușă, pune mâna pe iapă și pe-o secure, și tunde-o!* (ION CREANGĂ)

*Băga de seamă vreun bou răzlețit și o tunde pe-aci încolo.* (ION AGÎRBICEANU)

**A tunde** (pe cineva) **bine** (Pop.) = A bate (pe cineva) foarte tare:

*L-a tuns bine, cum să cuvine.* (ANTON PANN)

**A tunde** (sau **a rade**) (pe cineva) **pilug** (sau **brebenele, cocean, ridiche**) (Fam.) = A tunde sau a rade pe cineva până la piele:

*Profesorul a stat lângă noi până ce ne-a tuns chilug.* (ION CREANGĂ)

*Celariarul Primin era un călugăr gras, roșcovan, cu fața rasă și părul tuns chilug.* (LIVIU REBREANU)

*Pe cine dintre isnafi [breslași] ori cupeți [negustor] or prinde, să-l tunză ridiche.* (I. L. CARAGIALE)

**A tunde pe tobă** (pe cineva) = A tunde până la piele (pe cineva):

*Pe-âl de fusese luat la miliție, tuns să fi fost pe tobă, că tot îl scăpa.* (AL. MACEDONSKI)

**Multe-am tras și nu m-am ras, nici de asta nu m-oi tunde** = Multe am pățit, dar nu m-am lăsat doborât:

*Multe am tras/ Și nu m-am ras,/ Nici de asta nu m-oi tunde. (Mângâierea nevoiașului care crede că și de o belea nouă va scăpa ca și de altele).* (IULIU A. ZANNE)

*Multe-am tras și nu m-am ras, nici de asta nu m-oi tunde, înălțate împărate, răspunse Făt-Frumos, știind cine-i Fugilă al lui.* (ANTOLOGIE de LITERATURĂ POPULARĂ, vol. 2, 1950)

**Tunde-o (băiete, pârleo etc.)** = Fugi, șterge-o:

*Iese pe ușă, pune mâna pe iapă și pe-o secure și tunde-o!* (ION CREANGĂ)

*Tunde-o, pârleo! Peste garduri sărea iute și fugea.* (CONTEMPORANUL, I)

## TUNS, -Ă

**A (i) se duce** (sau **a-i merge**) (cuiva) **vestea** (reg. **buhul**) **ca de popă tuns.** v. **popă.**

**A fugi** (sau **a se păzi**) (de cineva) **ca de popă tuns** (Pop.) = A evita pe cineva:

*Să te păzești de el ca de popă tuns.* (IULIU A. ZANNE)

**Ba (că) (e) tunsă, ba (că) (e) rasă sau c-o fi tunsă, c-o fi rasă** = Într-un fel sau în altul:

*Și de colea până colea, tura-vura, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.* (I. L. CARAGIALE)

*Nu-i vorbă! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s-a lăsat, că dreptatea una este, sfântă, ca și adevărul – unul. Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta veni și întrebarea că ce-o fi aceea, Centrul?* (MIHAI EMINESCU)

*Oameni suntem și noi și trebuie să ne știm la un fel. – E tunsă, ori e rasă! îl întrerupse Gheorghe, rostind vorbele rar și domol. – Tunsă, ori rasă: s-o știm, urmă Ioviță.* (IOAN SLAVICI)

**Doar nu-s tuns, nici ras pe cap** (Reg.) = Se spune când cineva refuză să facă ceva ce nu-i convine:

*Doar nu-s tuns, nici ras pe cap.*  
(DICȚIONAR de PROVERBE ROMÂNEȘTI)

**Tu zici rasă, ea zice tunsă sau unul zice tunsă, altul rasă.** v. **rasă**.<sup>2</sup>

**Tunsă, rasă, asta e!** (Reg.) = Se zice pentru a curma vorba cuiva:

*Tunsă, rasă, asta e! se zice pentru a curma vorba cuiva, arată că nu mai este nimic de zis.* (IULIU A. ZANNE)

## TUR

**A se ține după fundul** (sau **curul, turul**) (cuiva). v. **ține**.

**A-i țâțâi** sau **a-i tremura** (cuiva) **inima** (sau, fam., **curul, brăcinarul, fundul, turul**). v. **țâțâi**.

## TURA-VURA

**Ce mai tura-vura** = Ce mai încoace-încolo, ce mai atâta vorbă degeaba?:

*Ce mai tura-vura. Popa se zvârcolea de parcă ar fi fost tras pe frigare.* (ZAHARIA STANCU)

*Ce mai tura vura, uite, așa prost și gros cum mă vezi, m-au ales pe mine, ca să stau de vorbă cu stăpânirea la București.* (EUGEN LOVINESCU)

– *Păi, dacă și voi spuneți că-i așa, ce mai tura-vura?* (G. M. ZAMFIRESCU)

## TURBAT, -Ă

**A fi turbat după ceva** (sau **cineva**) sau **a fi turbat să...** (Pfm.) = A fi foarte pasionat după ceva (sau cineva):

*Dacă era mai turbat după sânge, le înțepa pe femeile din harem în sâni, cu niște vergele ascuțite [...]* (ȘERBAN TOMȘA)

**A se face dunăre** (turbată). v. **dunăre**.

## TURC

**(Parcă) se bat turcii la gura lui** (Pfm.) = **a)** Se spune despre cineva care mănâncă lacom:

*Mitu se amuză o vreme în sinea lui de el – Doamne, ce mai hămesit! Se bat turcii la gura lui!* (CEZAR GIOSAN)

**b)** Se spune despre cineva care vorbește repede:

*Vorbele i se bat ca turcii la gură și din când în când – pentru că are un limbaj special ezoteric – te întreabă: „înțelegeți ce vreau să spun?”.* (MARIA BANUȘ)

**A fi turc** (sau **ca turcul**) (Pfm.) = A fi foarte încăpățânat:

*E ca turcul... nu vrea să știe de nimic.* (TUDOR PAMFILE)

**A fuma ca un turc.** v. **fuma**.

**Cum e turcul și pistolul** = Cum e omul, așa sunt faptele lui, prietenii lui:

*Caută să-ți fie supușii vrednici, ca să nu zică lumea că cum e turcul, e și pistolul.* (C. NEGRUZZI)

*„Cum e sântul și tămâia, cum e turcul și pistolul”, zice lumea și are dreptate lumea. Sensul comun e legea universală; vocea popoului, vocea lui Dumnezeu.* (ALEXANDRU DEPĂRĂȚEANU)

**Doar nu vin** (sau **nu dau**) **turcii** (sau **tătarii**) ori **doar nu vin turcii, nici tătarii**. v. **veni**.

**Turcul plătește** (Pfm.) = Se spune despre cineva care este nevoit să plătească paguba sau cheltuiiala făcută de alții:

*„Și cine plătește?” întreb eu cam sumbru. „Vorbești de parcă ai fi feciorul lui taică-tău!... Turcul plătește, mă, cine altcineva să plătească!?...”* (ION LĂNCRĂNAN)

– *Nu-i nimic, d-le maior, de când cu războiul nu se mai spune: turcul plătește – ci ovreiul plătește...* (DUMITRU HÎNCU)

## TURCESC, -EASCĂ

**A fi ca o** (sau **cu obraz de**) **babă turcească** = Se spune despre bărbații spâni și cu zbârcituri pe față:

*Omul spân, cu obraz de babă turcească, rămase afară.* (CEZAR PETRESCU)

## TURCEȘTE

**A ședea turcește** (sau **armenește, grecește**). v. **ședea**.

**A vorbi turcește** (sau **chinezește, grecește, nemțește**). v. **vorbi**.

## TUREATCĂ

**A avea obraz de turească** = A fi foarte obraznic; a fi gros la obraz:

*Iar obrazul lui, și al lui Sidor, și al lui Nichita, care la început era turească – devine pingea!* (NICOLAE LUPAN)

**A călca pe turească** (Pfm.) = A greși din cauza lipsei de experiență, de prudență:

*N-o să ai cafenelele voastre de la Paris și „mazagranurile” lor, nici neramzi ca la „bella Italia”, dar o să fii om întreg, n-o să-ți cânte nimeni cu flașneta la ureche, nici n-o s-ajungi să calci pe turească...* (DUILIU ZAMFIRESCU)

## TURLAC, -Ă

**Nici turc, nici turlac (ia, un fleac)** = Se zice despre cel care nu aparține în mod clar unei specii, grupări, tagme:

*Națiile care au pierdut afiliația năravurilor părintești îs nații nestatornice sau, precum zice vorba cea proastă, nici turc, nici turlac.* (ALECU RUSSO)

*Scelerateța cea mai neagră atrage mai degrabă amorul unei femei decât o onestitate mediocră a unui nici-turc, nici-turlac.* (B. P. HASDEU)

## TURN

**A fi ca în turnul Babilonului** (sau **turnul lui Babel**) (Fam.) = Se spune despre o situație în care oamenii nu se înțeleg, având fiecare altă părere:

[BURSUC:] *Asta e curat turnul lui Babel...*

[POPESCU:] *Ba e curată turbare.* (CONSTANTIN BACALBAȘA, ANTON BACALBAȘA)

*Societatea noastră de astăzi este, evident, un turn al lui Babel. Oamenii trăiesc în turnul lui Babel pentru că sunt oameni.* (PETRE ȚUȚEA)

## TURNA

**A turna (la) copii** (sau **plozi**) = A procrea, a naște mulți copii:

*Apucă-te de turnat copii, spală vase, învață croitorie.* (STELIAN TĂNASE)

*Toarnă asta la copii, anul și copilul.* (POP.)

*La vârsta mea, bunicul încă mai turna plozi prin campaniile agricole sau de război, iar eu mă gândesc cum să-mi scriu mai cinstit testamentul.* (PAUL EUGEN BANCIU)

*Doar dacă nu și-o fi găsit vreo muiere, dacă n-a turnat câțiva plozi și acum îi este rușine să dea ochii cu noi...* (ADRIAN BUȘILĂ)

**A turna** (sau **a băga**) **în coș**. v. **coș**.

**A turna** (sau **a pune**) (pe cineva) **în ghips** = **a** A imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips:

*Piciorul fracturat e acum în ghips. Asta va dura până la 1 decembrie. După aceea, dacă se vindecă rana, mi se pune un alt ghips [...]* (ION BARBU)

*Mișu pune imediat diagnosticul: fractură de falangă! Trebuie pus imediat în ghips!* (ANCA ALEXANDRU)

**b)** (Arg.) A bate foarte tare.

**A turna gaz** (sau **ulei, untdelemn, spirt**) **peste** (sau **în**) **foc** (Pfm.) = A întărâta pe cineva care este deja înfuriat:

*Altfel, torni gaz pe foc și cine știe dacă n-ai să te pomenești și tu în flăcări.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Cu toate astea, în loc să i se caute soluții cinstite, care să aline cât de cât mizeria*

țărănească, toți toarnă untdelemn pe focul încins. (LIVIU REBREANU)

*Dar tu grăiești lucruri la care noi ne gândeam mai dinainte... așa că verși ulei peste foc...* (PANAIT ISTRATI)

**A turna gogoși** (sau **verzi și uscate**) (Pfm.) = A minți:

*Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate pe placul dumnezei: că dumnezeului face și drege, că umblă așa și pe dincolo;* (I. L. CARAGIALE)

*Se codea zmeul, îngâna verzi și uscate, dară Greuceanu îi mai zise [...]* (P. ISPIRESCU)

**A turna în el** sau **a turna ca într-un vas** (sau **sac**) **spart** (Pfm.) = Se spune despre cineva care bea (sau mănâncă) foarte mult:

*Gruia... nu bea vin cum se bea, cu cupa și cu felea..., ci turna în el.* (POP.)

**A turna propele la fălci** = A trage cuiva pumni, a bate pe cineva:

*Îți toarnă niște propele la fălci de-ți strămută căpriorii.* (VASILE ALECSANDRI)

**A turna ulei pe rană.** v. **ulei.**

**A turna** (pe cineva) **la hârdău** (sau **la hârdăul lui Petrache**). v. **hârdău.**

**A-i** (sau **a i le**) **turna** (Fam.) = **a**) A vorbi cuiva deschis, pe șleau:

*Le-aș turna una să mă țină minte și să mă pomenească.* (CEZAR PETRESCU)

**b)** (Fam.) A denunța pe cineva:

*Au fost prinși pentru că soția unuia din echipă, geloasă întrucât aflase că soțul ei avea o ibovnică acolo în munți, pe unde umbla, i-a turnat la securitate.* (ION PAPUC)

*Un altul care l-a turnat la Securitate pe Constantin Silvestri a fost istoricul Dan Berindei.* (OANA GEORGESCU)

**TURTĂ**

**A (se) îmbăta cuc** (sau **clei, criță, crup, lulea, tun, turtă**). v. **îmbăta.**

**A face** (pe cineva) **turtă** (Pfm.) = A bate foarte tare (pe cineva):

*Las că te-oi prinde eu! Am să te fac turtă!* (NICOLAE GANE)

*Pe loc te-ar și face turtă, că nimic nu s-ar alege din tine.* (POP.)

**A fi (beat) turtă** = (A fi) foarte beat:

*Era beat turtă și a treia zi la prânz.* (TUDOR ARGHEZI)

*Se făcea că într-o noapte Grigore Postolache, avansat la gradul de plutonier, se prezenta la ușa noastră și, înainte de a o împinge peste prag pe Teodora, fardată strident și beată turtă, ne avertiza [...]* (PETRE BARBU)

**A fi rudă pe turtă crudă.** v. **rudă.**

**A fi** (sau **a se îmbăta ori a se cocli**) **turtă** (Pfm.) = A se îmbăta foarte tare:

*Și(-i) mai dete unul, și încă unul, până îl făcu cuc. Se îmbătă boierul de se coclise turtă.* (P. ISPIRESCU)

**A i-o coace** (sau, înv., **a-i coace turta**). v. **coace.**

**A mâncat turta, dar a rămas cârpătorul.** v. **cârpător.**

**A rupe** (sau **a frânge**) (cuiva) **turta** = A sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unui copil:

*Are omul o fată căreia îi rupe turta și a găsit pretext ca să dea o masă cunoscuților.* (G. CĂLINESCU)

*În ziua în care un copil împlinește anul, i se rupe turta.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A sta pe loc ca turta-n foc.** v. **loc.**

**A trage spuza** (sau **cenușa**) **pe turta sa.** v. **spuză.**

**A-i lua** (cuiva) **turta de pe spuză** (Pop.) = A înșela pe cineva:

*A-i lua turta de pe spuză.* (IULIU A. ZANNE)

**A-și trage spuza** (sau **cenușa**) **pe** (sau **la**) **turta sa** (Pfm.) = A se îngriji de interesele proprii, neglijându-le pe ale altora:

*Ce mai, fiecare-și trage spuza pe turta lui.* (ION LĂNCRĂNAN)

*Boierii trăgeau mereu cenușa pe turta lor și chinuiau și despuiau poporul.* (NICOLAE BĂLCESCU)

## **TURTI**

**A lovi** (sau **a plesni**, **a pocni**) (pe cineva) **în pălărie** sau **a-i turti** (cuiva) **pălăria**. v. **pălărie**.

## **TUSE**

**A i se înnoda cuiva tusea-n gât**. v. **înnoda**.

**A se întâlni** (sau **a se întovărăși**, **a se potrivi ca...**) **tusea cu** (sau **și**) **junghiul** (Reg.) = A se întâlni doi oameni care se potrivesc prin trăsăturile negative:

*Ne potrivim de minune... – ca tusea cu junghiu.* (BARBU DELAVRANCEA)

*– Ce-i cu ăștia? M-a întrebat el. Se ciondănesc după câte se pare... S-o-ntâlnit tusa cu junghiu...* (ION LĂNCRĂNAN)

## **TUȘĂ**

**A sta** (sau **a fi**, **a rămâne** ori **a fi pus**) **pe tușă** (Spt.) = A sta (sau a fi obligat să stea) inactiv:

*Și cu doi ani, cât a stat pe tușă înainte, cam atâta face. Am socotit că, atunci când o să am șaiszeci de ani, o să fim de aceeași vârstă.* (VARUJAN VOSGANIAN)

*Asta Sorin o știe de la Serghei Sârbu, fiu de comunist pur și dur, pus pe tușă atunci când Tovarășul a început să mazilească vechea gardă.* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

*Partidul acesta cu reflexe de partid unic are o masă critică care oricând și-n fața a orice pune batista pe țambal [...]* (<https://ioanavram.wordpress.com/>)

## T

### ȚAC

**A ajunge la țac** (sau **la țanc**) = A ajunge la momentul oportun:

*[...] am luat-o în sens invers pe Corso: cu pasul în care intrasem urma să ajung la țanc.* (PAUL GOMA)

### ȚAGLĂ

**A rămâne cu ochii țaglă** = A rămâne cu ochii țintă, pironiți, încremeniți, fiși:

*Tudose rămâne cu ochii țaglă în căciula cerșetorului.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A sta cu ochii țaglă (pe ceva sau pe cineva)** (Reg.) = A nu slăbi din ochi, a urmări de aproape (ceva sau pe cineva):

*Sandu lăsase o mână în jos și era cu ochii țaglă.* (EUGEN BARBU)

### ȚAHĂȚ

**A se ține țahăȚă** (după cineva) = A urmări lătrând continuu și cu insistență:

*Câinii se țin țahăȚă după lup.* (CUM VORBIM, 1950. nr. 4)

### ȚAMBAL

**A pune batista pe țambal** = A mușamaliza ceva; a ascunde ceva:

*Prima întrebare care trebuie pusă este dacă nu cumva pierdem aderarea, chiar și în condițiile în care toată lumea pune batista pe țambal și nu se mai vorbește deloc despre remaniere sau anticipate.* (SORIN ROȘCA STĂNESCU, ALINA OLTEANU)

*Punem batista pe țambal și arătăm lumii cât suntem de fericiți!?* (STELIAN TĂNASE)

**A sta pe țambal** (Arg.) = A face arest:

*[...] iar dacă refuză, o să-l trimitem la carceră să doarmă pe țambal, până când va învăța să execute ordinele.* (LIVIU BALĂC)

### ȚANC

**A da țanc la pepene** (Reg.) = A tăia și a scoate o bucată dintr-un pepene pentru a gusta dacă e bun:

*Mi se pare disgrațios să cer să mi se dea țanc la pepene, îmi place să-mi asum riscul de a-l duce acasă întreg, nezeuind tot drumu'.* (<http://ceblogumeu.blogspot.ro/>)

*Un cumpărător se apropie de Bruno și îi spune că vrea să cumpere el acest pepene care seamănă cu un cap de om, dar să-i facă un țanc înainte să vadă dacă e bine copt.* (OFELIA PRODAN)

### ȚANDĂRĂ

**A sări în țandări.** v. sări.

**A-i sări** (cuiva) **țandăra** (de-a-ndoaselea sau arțagul, așchia, bâzdăcul, muștarul, obada, țâfna). v. sări.

### ȚAP

**(Ca un) țap** (sau, rar, **gâscan, gânsac**) **logodit.** v. **logodit.**

**A sta ca un țap logodit** = A sta țeapăn, prostit, aiurit:

[IRINA (către Țugulea)]: *Și tu? Ce stai ca un țap logodit?... Ești mândru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?* (BARBU DELAVRANCEA)

– *Ian vezi-l parcă-i un țap logodit, zicea Mărioara, trăgându-mă de mâneca mantalei.* (NICOLAE GANE)

**Țap ispășitor** (rar, **de ispășire**) = Persoană pusă să suporte consecințele pentru greșelile altora:

*Dumnealor credeau că s-a găsit țapul ispășitor: jidanii sunt vinovați că ciocoi exploatează pe țărani!* (LIVIU REBREANU)

[...] *proprietarul e țapul de ispășire al tuturor crimelor, viciilor, ticăloșiilor.* (TUDOR ARGHEZI)

## ȚARĂ

**A arunca jargoane de popă de țară.** v. **popă.**

**A căuta nouă mări și nouă țări** = A căuta mult până să găsești:

*Om ca badea nu se vede...! Poți să cauți nouă mări,/ Nouă mări și nouă țări.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A cutreiera țara în lung și-n lat** = A călători foarte mult:

*Vegheau la biruri și la târguri trimișii mânați de vodă. Însuși domnul cutreiera țara în lung și-n lat.* (ȘTEFAN POPESCU)

*La întoarcerea din India, până la părăsirea țării (1940), în fiecare an cutreiera țara în lung și-n lat.* (MIRCEA HANDOCA)

**A închina cuiva o țară sau cheile țării.** v. **închina.**

**A plăti (cât) un colț** (sau, reg., **un corn**) **de țară** = A valora foarte mult:

– *Ia lasă, bade Ipate, lasă, nu te mai pune și d-ta atâta pentru te miri ce și mai nimica, că doar n-are să fie un cap de țară...* (ION CREANGĂ)

**A trece peste nouă țări și nouă mări** (În basme) = A străbate o cale foarte lungă:

*Și merg ei, și merg, cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari.* (ION CREANGĂ)

**A pune țara la cale** = **a)** A face planuri pe termen lung:

*Ei pun țara la cale în ziua de astăzi, ei sunt și numai ei adevărați români cu iubire de patrie, căci au luat patriotismul în oțcup... [bun sau venit al statului dat în arendă]* (VASILE ALECSANDRI)

*Aleodor, după ce se urcă în scaunul tătăne-său, deși copilandru, puse țara la cale ca și un om matur.* (P. ISPIRESCU)

**b)** A sporovăi:

*Mai stătură punând la cale țara, politica locală;* (EUGEN LOVINESCU)

*Câțiva pensionari, părintele Luca și alții se întâlnesc pentru a pune țara la cale, discută aprins politică despre ce scriu noile ziare [...]* (CĂTĂLIN ȚÎRLEA)

**Ho, țară!** (Pop.) = Stai liniștit!, lasă-mă în pace!, potolește-te!:

*Ho, țară! Foarte bine!, așa-i... cuvântă cu liniște bărbatul. Așa-i... La urma urmei e și dreptul nostru...* (MIHAIL SADOVEANU)

**La colț** (sau **la capăt**) **de țară și la mijloc de masă** sau **la mijloc de masă și la colț de țară** = Într-un loc prielnic, comod și ferit de primejdii:

*„Fine! De vrei să trăiești bine și să aibi tihnă, să te silești a fi totdeauna la mijloc de masă și la colț de țară, pentru că e mai bine să fii fruntea cozii decât coada frunții.”* (C. NEGRUZZI)

**Nu-i un cap** (sau **capăt**) **de țară.** v. **cap.**

**Peste nouă țări și nouă mări** sau (**peste**) **nouă mări și nouă țări, peste nouă țări și mări, peste nouă mări, peste nouă țări.** v. **mare.**<sup>2</sup>

**Talpa țării** (sau **a casei**). v. **talpă.**

**Te joci cu țara-n bumbi?** (Fam.) = Formulă prin care se atrage atenția cuiva că greșește atunci când subestimează o persoană sau o problemă:

[...] *uite, bă, realitate virtuală, te joci cu țara-n bumbi, habar n-ai, eu am realitate virtuală*



*și-o am pe Violeta și n-am țigară și tare să fumez  
îmi vine și bunica nu mai e [...]* (DAN PERȘA)

**Țara** (sau **câmpul, târgul**) **lui Cremene** (sau **a lui Han-Tătar, Papuc, Papură-Vodă**) = Loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place, fără să dea seamă cuiva:

*Tai și spânzuri ca în țara lui Cremene-vodă, făcându-l mai întâi pe Cremene-vodă să-ți știe de frică...* (CEZAR PETRESCU)

*Lucru absolut explicabil. În țara lui Papură-Vodă totul e posibil!* (ION CRISTOIU)

*Tu paști aici iarba ca pe câmpul lui Cremene.* (POP.)

*Numai maimuțoaicele se duc și la cinema, că doctorul a dat, doctorul o fi luat. Parcă-i târgul lui Cremene.* (ARISTIDE BUTUNOIU)

**Țara** (sau **pământul**) **făgăduinței**. v. **făgăduință**.

**Țara** (sau **satul**) **arde și baba se piaptănă**. v. **babă**.

**Țara e largă!** = Ești liber să faci ce-ți place, să pleci unde vrei:

*Du-te unde vrei, fă ce vrei, e țara largă, dar îți punem în vedere ca prin Cluj să nu mai dai [...]* (VALERIU ANANIA)

**Țara nimănu** = a) (În basme) Țară fără stăpân.  
b) Spațiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră:

*Loviți uneori instantaneu și în plin, aprinși, risipindu-se peste creste și păduri ori revenind prin miracol pe epavele zburătoare sau târâindu-se dintre linii ori din țara nimănu.* (CORNEL MARANDIUC)

*Doamne, cât sunt de singur, am ajuns pe fâșia neutră a timpului, e petecul de pământ arat, țara nimănu.* (DUMITRU POPESCU)

## ȚARCĂ

**A-i umbla** (cuiva) **gura ca la (o) țarcă** (sau **ca la țarci**) sau **a vorbi ca o țarcă** = A vorbi mult și fără rost:

*„Li împlă gura ca și la țarci” sau, după cum spun românii din Muntenia, „li merge gura ca la o coțofană”.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Fură cloșca de pe ouă** sau **fură ouăle de sub cloșcă** (ori **de sub țarcă**). v. **cloșcă**.

**Sare ca țarca din par în par** = Se zice despre cineva care n-are astâmpăr:

*Când întoarserăm capul, văzurăm pe Axinia scoborând iute și sărind ca o țarcă peste bolovănișul dealului sfărâmat [...]* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Tudorică Maslină sărea ca o țarcă de pe „butuc”.* (IDEM)

## ȚĂCALĂ

**A-i sta** (cuiva) **țăcală pe cap** = A cicăli întruna pe cineva:

*Nu-mi mai sta țăcală pe cap, dacă vrei să-ți fac o treabă ca lumea.* (D. UDRESCU)

## ȚĂCĂNI

**A se țăcăni (la cap)** = A-și ieși din minți, a înnebuni:

*Bărbatu-meu țăcănit la cap cum e, ce-i vine-ntr-o zi?* (MARIA BĂNUȘ)

*Petrișor e artistul acela cam țăcănit, cu care te duceai tu pe la petreceri? îl întrebă pe Ion. – Artistul, da, dar nu e țăcănit. E mai sănătos la cap decât mulți dintre noi.* (GABRIEL PLEȘEA)

*– Nu-l cunosc, dar cred că-i cam zăpăcit. S-o fi țăcănit de cap din cauza pușcăriei.* (GH. ANDREICA, OCTAVIAN VOINEA)

## ȚĂNCUȘĂ

**A da** (sau **a face**) **țăncușă la...** = A face gaură la ceva:

*Pentru a înlencușa un pepene, adecă pentru a-i face țencușă, se înfițe cuțitul în coaja pepenelui, până la patru degete adâncime, în patru părți.* (DUMITRU FURTUNĂ)

*Povestește asta în timp ce spală la țuțuroi un ou de struț, golit printr-o țâncușă dată cu burghiul.* (<http://viorel14.rssing.com/>)

*„Căsătoria devenea asemenea unui pepene, căruia, mai întâi, îi faci țâncușă ca să-i vezi dulceața”, explică profesorul Adrian Constantin.* (<http://adevarul.ro/>)

**A trage țâncușă** (sau **țâncușa**) sau **a face țâncușă** (Reg.) = A hotărî o împărțea prin tragere la sorti:

*Dupră țâncușa care-o tras/ Și dă nărocu care-l are.* (PĂTRU CHIRA)

**A-și sări din țâțâni** (sau **din balamale, din nituri**) ori (reg.) **a sări de pe țâncuș**. v. **sări**.

## ȚĂPOI

**A fi pus** (sau **azvârlit**) **cu țăpoiul** (sau **din țăpoi**) = A fi aruncat la întâmplare:

*Satul este cățarat pe dealuri. O râpă adâncă îi scrijăla coasta. Casele par aruncate cu țăpoiul.* (<http://balabanesti.net/>)

**Parc-ar fi puse** (sau **adunate**) **cu furca** (sau **cu țăpoiul**). v. **furcă**.

## ȚĂRÂNĂ

**A (se) face** (sau **a (se) preface**) **(în) (praf și) pulbere** (sau **pulbere și cenușă**) sau **a (nu) se (mai) alege** sau **a (nu) rămâne (nici) praful și pulberea** sau **praf(ul) și cenușă, praf(ul) și țărână**) (de cineva sau de ceva). v. **praf**.

**A acoperi cu țărână** (pe cineva). v. **acoperi**.

**A da cu țernă în ochii cuiva** = A înșela pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât în realitate:

*Pe dumneavoastră, pe țărani, vor să vă prostească. V-aruncă țărână în ochi să vă orbească.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A face** (cuiva) **pomana de țărână** sau **a(-i) face (la) țărână** = A face mortului pomană în ziua înmormântării:

*În numeroase sate din Moldova, în curtea sau bățătura casei se așează, pe capacul șicriului, o masă rituală de rămas bun, numită masa sau pomana de țărână, abur după mort.* (ION GHINOIU)

– *Prima pomană așa se cheamă? – Da. Prima pomană. – În ziua când îl îngroapă? E pomană de țărână!* (I. OPRIȘAN)

**A mușca pământul** (sau **țărâna**). v. **mușca**.

**A ridica** (pe cineva) **din țărână** = A ajuta (pe cineva) să-și creeze o situație mai bună:

*Eu te-am ridicat din țărână și te-am pus mai mare peste poporul Meu, Israel;* (BIBLIA)

**A se așterne țărâni** = A se culca pe pământ:

*Cât e de lung... s-așterne țărâni.* (G. COȘBUC)

**A sta cu țerna în gură** = Se zice despre cei morți ale căror rude n-au împlinit obiceiurile convenite în legătură cu aceștia:

*De aci înainte se fac și celelalte pomeni, ca mortul să nu stea cu țărâna în gură.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

**A trage țărână** (pe cineva) (Reg.) = A înmormânta, a îngropa:

*Pe Barbu trage țărână; de jelit cine-l jelea?* (POP.)

*Cântă cucul pe șindilă/ Pe Barbu trage țărână.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A-l face țărână** (pe cineva) (Reg.) = A nimici, a ucide pe cineva:

*I-o luat capur'le, le-o pus deoparte și pa el l-o făcut țărână cu pământu.* (I. OPRIȘAN)

**A-l scutura de țărână** (pe cineva) (Reg.) = A bate (pe cineva):

*Când o dată-n Fulga da,/ Cu pământ  
l-amesteca,/ De țărână-l scutura,/ Ş-apoi sta  
de-l judeca. (POP.)*

**A-și închina fruntea în țărână** = A muri:

*Acesta a făcut destule răutăți, până ce a  
venit vremea să-și închine și el fruntea în  
țărână. (MIHAIL SADOVEANU)*

**Fie-i (sau să-i fie) țărâna uşoară!** = Formulă  
folosită când se vorbește despre un mort (mai  
ales decedat de curând):

*Soacră-mea – fie-i țărna uşoară! – așa a  
făcut cu mine. Și bărbatu-meu – Dumnezeu să  
mi-l ierte! – nu s-a putut plânge că l-am înșelat  
sau i-am risipit casa; (ION CREANGĂ)*

*Oricum o fi și oricine o fi fost autorul,  
călugăr sau mirean, din veacuri trecute sau din  
timpul nostru, uşoară să-i fie țărâna, căci cu  
frumoasă și mândră floare a înzestrat literatura  
română! (ION GHICA)*

*Așa m-au deprins Ștefan, uşoară țărna-i  
fie. (VASILE ALECSANDRI)*

**Se găsește câte-o mână să-l scuture de țărână**  
(Reg.) = Se găsește cineva care să-l mustre, să-l  
bată:

*Se găsește câte-o mână/ Să-i scuture de  
țărână. (I. C. HINȚESCU)*

## ȚĂRUȘ

**A bate țărūș** = A-și întinde cortul, a-și face  
tabără; a se stabili undeva:

*Inginerii târau lanțuri și băteau țărūși.  
(CEZAR PETRESCU)*

*După șase ani, se bate țărūș pentru  
comuna Sântana, în următorii ani, adică în 1748,  
se termină sistematizarea [...] (DANIEL VIGHI)*

*Se trage cu arcul ca în Legenda mănăstirii  
Putna și, unde cade săgeata lui Vodă, Manole bate  
țărūș. (TRANSILVANIA, vol. 8, 1979)*

**A se apropia (sau a se strânge, a ajunge) funia  
de (sau la) par (sau stejar, țărūș).** v. **funie.**

## ȚĂFNĂ

**A umbla (sau a fi) cu țâfna în (sau la) nas = a)**  
A fi mereu pus pe ceartă, a se înfuria repede. **b)**  
A fi îngâmfat:

*S-o vezi cu ce țâfnă umblă pe jos sau în  
mașini luxoase pe care le schimbă în ritmul în  
care noi, abia ne schimbăm ciorapii [...] (CIUPI  
RĂDULESCU)*

*Nu umbla cu țâfna în nas. (I. C. HINȚESCU)*

**A-i sări (cuiva) țandăra (de-a-ndoaselea sau  
arțagul, așchia, bâzdăcul, muștarul, obada,  
țâfna).** v. **sări.**

**Cu țâfna pe limbă** (Reg.) = Gata de ceartă:

*Declarațiile cu țâfnă și arțag la adresa  
liderilor UE riscă să ne aducă în postura de  
țară izolată. (<http://www.b1.ro/>)*

## ȚÂNC

**A asculta țâncul-pământului** (Reg.) = **a)** A sta  
culcat cu urechea la pământ; a adormi profund:

*Ascultam împreună Țâncul Pământului  
(nevoind să dorm la prânz, mă păcălea că dacă  
pun capul pe pernă și mă concentrez, voi auzi  
Țâncul Pământului, și chiar mi se părea că îl  
aud) [...] (<http://blitzthink.blogspot.ro/>)*

**b)** A fi mort:

*A asculta țâncul pământului. (Adică a  
dormi adânc, a dormi dus și chiar a fi mort).  
(IULIU A. ZANNE)*

## ȚÂNȚAR

**A face din țânțar armăsar** = A exagera:

*– Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc,  
țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit  
lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul  
norodului nostru, să facă din țânțar armăsar.  
(C. NEGRUZZI)*

*Gura satului prea lesne face dintr-un  
țânțar armăsar. (IOAN SLAVICI)*

*Și el, o dată face din țânțar armăsar.  
(ION LĂNCRĂNJAN)*

**Încornorează țânțarul, de ți-l face cât măgarul** (Pop.) = Se spune despre cei care exagerează proporțiile unui lucru, ale unei fapte etc.:

*Mincinosul încornorează țânțarul și-l mărește cât măgarul.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Nicio frică de furnică, de țânțar nici habar** (Pop.) = Se spune despre cei care se laudă cu acțiunile lor, dar care, în realitate, nu pot face nimic:

*Nicio frică De furnică, De țânțar Nici habar. Se zice despre oamenii cei laudăroși, însă neputincioși, cari se laudă că cine scie ce ne-or face, însă din cauza neînsemnătății lor, nu pot nimic să ne strice.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Strecură țânțarul și înghite armăsarul** (sau **cămila**) (Pop.) = Se spune despre cei care se feresc să facă greșeli mici, dar fac greșeli mari:

*Povățuitori orbi, care strecurați țânțarul și înghițiți cămila! Vai de voi, cărturari și farisei fățarnici!* (BIBLIA)

[...] *minoritatea vrea să înghită majoritatea și cu alte cuvinte țânțarul vrea să înghită armăsarul, dar domni maghiaro-secui nu ar trebui să uite că „Saltus in natura non datur”.* (IOAN OROȘ, IOAN RANCA)

**Țânțarul cu armăsarul** (sau **cu măgarul**) (Pop.) = Se spune despre cei care încearcă să asocieze două persoane sau să îmbine două lucruri total diferite:

*S-apucă țânțarul Cu armăsarul. Om sărac, nevoiaș, cu un bogat.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Unge-te cu untură de țânțar trăsniț** (Pop.) = Se spune, în glumă, celui care se vaită de o boală ușoară:

*Adesea se aude în popor: Apoi dacă te doare rău: unge-te cu untură de țânțar trăsniț, cu untură de muscă văduvă netrecută drumul;* (SIMION FLOREA MARIAN)

## ȚĂRĂ

**A face țără și fărină** (sau **praf și țără**), **a se face țără și nemică** (Reg.) = A se face praf și pulbere:

*Praf și țără m-o facut.* (POP.)

**A se face țără = a)** A se rupe, a plesni, a se face fărâme:

*Cămășile pe ei erau negre ca coșul, nespălate cu lunile și făcute țără de nu găseai petec bun să legi sare.* (ȘEZĂTOAREA, XII)

(Fig.) *Se cătrăni și să-nfioră, de gândeai că toată țără se face.* (I. POP-RETEGANUL)

**b)** A se strânge ghem (de frică):

*Să făcea țără de frică ce-i era.* (ȘEZĂTOAREA, VII)

## ȚĂRUCĂ

**Nici țărucă** = Nici pic, de loc, câtuși de puțin:

*Ce folos că nu-i putere,/ Nici țărucă mângâiere.* (VASILE ALECSANDRI)

## ȚĂȚĂ

**(A fi) întors de la țăță** (Pop.) = Se spune despre un copil care, deși a fost înțărcat, este alăptat din nou și care, la maturitate, devine o piață rea pentru semenii săi:

*Ruteanul crede că întâlnirea unui om, care ca copil a fost înțărcat și apoi iarăș întors la țăță, este un semn rău; de aceea copiii înțărcați nu se mai întorc la țăță.* (ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE)

*Și cică o mulțime de oameni și de sălbătăciuni zac fără suflare în pădurea lui numai din astă pricină: se vede că [cerbul] este solomonit, întors de la țăță, sau dracul mai știe ce are de-i așa de primejdios.* (ION CREANGĂ)

*„Mamă! dă-mi țăță, mamă! că te bat!”*  
*că moș Tănase a fost întors la țăță și a supt până i-a crescut toți dinții;* (I. L. CARAGIALE)

**A avea țăță** (Pop) = A avea suficient lapte pentru a-și alăpta copilul:

*Dar ai țăță de ajuns?* (CONTEMPORANUL, IV)

**A da țăță** (Pop.) = A alăpta:

*Nevasta lui, după ce-și scaldă copilul, îl înfășă și-i dete țâță, îl puse în albie lângă sobă, căci era iarnă;* (ION CREANGĂ)

*Dați-i nițică țâță băiatului meu... Hulpav, frate-meu se repede și sugă.* (ZAHARIA STANCU)

*Copilul până nu plânge, mă-sa nu-i dă țâță.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A secat țâța caprei** (Pop.) = A se termina cu foloasele ușor obținute:

*Dar acum li s-a înfundat și lor [grecilor]; a secat țâța caprei!...* (VASILE ALECSANDRI)

**Parcă tot sugă la țâță** (Pop.) = Se spune despre un om prost, fără judecată:

*Om în trup destul de mare și minte de copil are; știe vorbe să îndruge, parcă tot la țâță sugă.* (ANTON PANN)

## ȚĂȚĂI

**A-i țâțai** (cuiva) **măseaua** = A avea mare poftă de băutură:

*Îi țâțâia măseaua după un pahar de vin.*

**A-i țâțai** sau **a-i tremura** (cuiva) **inima** (sau, fam., **curul, brăcinarul, fundul, turul**) = A-i fi foarte frică; a tremura de frică:

*Comăneșteanu rămase nedumirit, uitându-se la birjarul jidan, căruia îi țâțâia inima de frică.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Le țâțâia curu'de frică – mai vârtos boierilor.* (NICOLAE IORGA)

*– Văd, moș Nichifor, dar îmi tremură inima în mine de frică!* (ION CREANGĂ)

*Jendarilor le tremurau penele când îi auzeau numele. Și domnilor le țâțâia fundul.* (ION LĂNCRĂNJAN)

## ȚĂȚÂNĂ

**A apuca** (sau **a prinde, a strânge**) (pe cineva) (**ca**) **în clește** sau (reg.) **a strânge** (pe cineva) **în țâțâni**. v. **clește**.

**A fi sărit din minte** (sau, fam., **din țâțâni**). v. **sărit**.

**A-și ieși afară din fire** (sau **din sine, din pepeni, din țâțâni, din papuci**). v. **afară**.

**A-și sări din țâțâni** (sau **din balamale, din nituri**) ori (reg.) **a sări de pe țâncuș**. v. **sări**.

## ȚEAPĂ

**A da, a trage** sau **a lua țeapă** (Fam.) = **a**) A înșela sau a fi înșelat; a fura sau a fi furat:

*Cu cât se poartă mai amabil partenerul de afaceri, cu atât mai repede îți trage țeapă.* (GEORGE TUICĂ)

*Din nou, am reușit să le trag o țeapă îngâmfașilor ăstora de milionari, pe care îi doare în pantofi de sărmanii pensionari [...]* (DUMITRU CRUDU)

**b)** (Arg.) A absenta de la o întâlnire:

*A plouat și am stat după curul lui Mircea, care mi-a dat țeapă și n-a mai venit.* (CORINA OZON)

**c)** (Arg.) (În limbajul adolescenților) A pleca dintr-un local fără a achita nota de plată.

**A înțepa cu limba** sau (reg.) **a fi cu** (sau **a avea**) **pipere, țepi pe** sau **aguridă sub limbă**. v. **limbă**.

**A lua țeapă** (sau **plasă**) (Arg.) = A se păcăli, a se fraieri:

*Eu am luat țeapă, tu iei țeapă la rândul tău și știi de ce, mă? C-așa-i viața. Primești țeapă, dai țeapă, nu-i nimic personal.* (BEATRIS SEREDIUC)

*Există persoane care „se pricep la oameni”, „se prind” repede cu cine au de a face, intuiesc „câte parale face” omul din fața lor, spre deosebire de alții care se înșală asupra adevăratei naturi a interlocutorului, „iau plasă” sistematic [...]* (MIHAI DINU)

**A trage** (sau **a pune, a înfige, a împlânta, a sui**) **în țeapă** = A omorî pe cineva străpungându-l cu o țepușă:

[...] iar Vlad Țepeș, de te-ar prinde  
înghețat pe maidan, te-ar trage în țeapă ca să  
dea o pildă tuturor stârpiturilor sentimentale,  
care ne-au umplut literatura de văicăreli.  
(EUGEN LOVINESCU)

Nu avem voie să îi tragem în țeapă pe  
prieteni, pe tovarășii din vechile alianțe, pe  
frați... – Ce să spun! Uite, nu-l vom trage în  
țeapă, dacă asta vrei. (GH. VÎRTOSU)

[...] iară dacă slujitoarea lui va veni  
mai-nainte, să știe că pe toți megiașii lui îi pune  
în țeapă și pe dânsul într-una mai sus decât pe  
toți. (P. ISPIRESCU)

### ȚEAPĂN, -Ă

**A avea cerbice țeapănă.** v. **cerbice.**

### ȚEASTĂ

**A-i veni** (cuiva ceva) **prin țeastă** = A gândi  
(ceva), a-și imagina ceva:

*Cu ce drept și cum de vă trece prin  
țeastă că ați putea izbuti ?* (GEORGE MIREA)

### ȚEAVĂ

**A-i trage** (cuiva) **o țeavă de bătaie** (Fam.) = A  
bate foarte tare pe cineva:

*De data asta, i-a tras o țeavă de bătaie  
de l-a liniștit.*

### ȚEH

**A ieși** (sau **a scoate**) **la țeft** (Pop.) = A da în  
vileag:

*Până la urmă totul a ieșit la țeft.*

**A fi la țeft** (Înv.) = A se afla într-o poziție-cheie,  
de care depinde totul:

*Mult prăpăd făcură atunci tătarii în  
țară: tăiau, jăfuiiau, pârjoleau și jecmăneau,  
până ce prinseră de veste cei de la țeft. [fig.  
centru de acțiune, stăpânire]* (P. ISPIRESCU)

*Ce-i pasă, în adevăr, cutărui boier ori  
cutărui burghez de la țeft dacă muncitorimea*

*țării geme din greu în ghearele zapciului, ale  
primarului ori ale bravilor noștri ofițeri!*  
(PRESA MUNCITOREASCĂ ȘI SOCIALISTĂ  
din ROMÂNIA: 1865-1900)

### ȚEL

**A lua țelul** (ori **pe țel**) sau **a ține țelul** (ori **la  
țel**) sau **a se uita** (ori **a căuta**) **pe țel** (Reg.) = A  
ochi cu pușca:

*Vânătorul a luat țelul și a tras.*

**A trage la țel** (sau **a împușca în țel**) = A trage  
la țintă:

*Acolo era o mulțime de cătane la  
pușcate-n țăl.* (I. POP-RETEGANUL)

*Am pus-o [pușca] la ochi și am așteptat  
să-mi vie ursul în țel.* (NICOLAE GANE)

### ȚELELEȚ, -EAȚĂ

**A se ține** (sau **a se lua** etc.) **țeleleț de** (sau  
**după**) **cineva** = A nu-i da pace cuiva; a plictisi  
pe cineva prin prezența sa:

*Se ia țeleleț după mine, ce să le faci?*  
(ION CREANGĂ)

### ȚELINĂ

**A rămâne în țelină** = A rămâne nelucrat:

*Opri fierul plugului în pământul rămas  
în țelină, acoperit cu iarbă săracă.* (PETRU  
DUMITRIU)

**A rupe** (sau **a tăia**, **a strica**, **a desfunda**) **țelina**  
(sau **țelinile**). v. **rupe.**

### ȚENCHI

**A da în țenchi** (Mol.) = A închina cu paharul,  
ciocnind:

*Mesenii au dat în țenchi.*

**A da în țenchi** = A se frământa, a se zbate  
pentru a găsi o rezolvare; a da din colț în colț:

– *Părințele, intră în vorbă iar moș Dumitru, este drept că după războiul ăsta marele, au fost vo doi ani, dacă nu trei, că dai în țenchi și nu găseai în ziua de Ignat un pic de zăpadă să arunci sub coada porcului, când crapă de foc.* (DAMIAN STĂNOIU)

**A pune țenchi** (sau **țenchiul**) (unui lucru, unei situații) = A face să înceteze:

[...] *cu această făgăduință că și letopiseț întreg să aștepti de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavecinicul sfat puternicului Dumnedzău țărâi aceștiia țenchiu și soroc de sfârșire.* (MIRON COSTIN)

[Ionel Jianu] *a contribuit atât de mult la deschiderea zărilor culturii românești spre un viitor pe care-i dorim din toată inima să-l vadă realizat de generațiile tinere, biruitoare cu jertfa supremă, asupra apocalipsului ce părea să fi pus țenchi – vorba cronicarului – neamului românesc.* (ION MANEA)

**A umbla** (sau **a da**) **din țenchi în țenchi** (Înv.) = A umbla din loc în loc după ceva:

*Dă din țenchi în țenchi.* (ȘTEFAN PAȘCA)

## ȚEP

**A pune sub țep** = A ține în carantină:

*În curțile infectate de vreo boală molipsitoare sau în localitățile puse sub țep este oprit persoanelor străine a se culca prin coșare, grajduri [...] unde se țin vite.* (CONSTANTIN BĂICOIANU)

## ȚESALĂ

**A-i trage** (sau **a-i da**) (cuiva) **o țesală** (sau (reg.) **o săceală**) (Fam.) = A bate zdravăn pe cineva:

*Doamne, ce țasală i-am mai trage.* (MIHAI BENIUC)

*I-am dat și o săceală. – Și ce-a mai spus? s-a interesat printre altele, Profira, prefăcându-se că așază sârma de la plasa porții.* (GH. MATCIN)

## ȚESE

**A țese drumul** (Rar) = A umbla des pe același drum:

*Bolnav și înfricoșat de experiența nocturnă de la Wuthering Heights, Lockwood își țese drumul înapoi la Thrushcross Grange, unde găsește ospitalitatea lui Nelly Dean.* (MONICA PILLAT)

**A țese iute din picioare** (Rar) = A merge repede:

*Cât-colea, Axinia țesea iute din picioare, și sânurile-i tari săltau în cadență sub cămașa-i albă și subțire.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A-i țese vorba** (Rar) = A aduce vorba despre ceva:

*Între altele, au țesut boierul vorba și despre haine.* (I. G. SBIERA)

**A-i țese cuiva ițele** (Rar) = A unelti împotriva cuiva:

*Rău este c-a mai putut să vină să-și țese ițele atât de aproape [...]* (IOAN DUMITRU DENCIU)

**Pânza nu se țese fără spată** = Se zice despre cele neapărat necesare în anumite împrejurări:

*Nu se țese pânza-n drum,/ Fără ițe, fără sul!/ Nu se țese pânza-n baltă,/ Fără ițe, fără spată!* (GH. FOCȘA, DANIELA OLTEAN)

**Și-a găsit vremea a țese pânza!** = Se zice despre cineva care face un lucru într-un moment nepotrivit:

*Și-a găsit vremea a țese pânza!* (IULIU A. ZANNE)

## ȚEST

**A pune** (cuiva) **țestul în cap** = **a**) A prosti (pe cineva); a supune (pe cineva):

*Să-ți fac eu un lucru, ascultă la mine,/ Să trăiești cu dansul încă și mai bine./ Îl îmbrobodești, știi, chiar ca p-o muiere,/ Îl pui în cap țestul și rabdă-n tăcere.* (ANTON PANN)

**b)** A încălca credința conjugală.

**A umbla cât ține țestul** (sau **ca țestul**) = A umbla foarte mult:

*E umblat ca țestul, dragă! îi ținea hangul o altă cumătră, râzând din tot trupul.* (ANALELE DOBROGEI, vol. 2, 1921)

**Îi dă zestre nouă țeste** = Se zice despre o fată lăudăroasă care n-are zestre:

*Du-te la moară/ Și te 'nsoară/ Și ia fata lui Cicoară,/ Cu cercei,/ Cu ghiociei,/ Cu salbă de nouă lei/ Și ia zestre/ Nouă țeste/ Și-un ogar/ După car.* (POP.)

## ȚIGAN

**A (o) nimeri** (sau **a (o) brodi**) **ca țiganul miercurea** (sau **vinerea**) **la stână**. v. **nimeri**.

**A (o) nimeri ca Irimia** (sau **ca Ivan, ca Stan**) **cu oiștea-n gard** sau **a (o) nimeri ca țiganul la împărat**, **a (o) nimeri ca nuca în perete**. v. **nimeri**.

**A azvârli** (sau **a arunca, a băga**) **moartea-n țigani** = **a** A învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alții:

*Dar poate c-a fost chiar așa, și ovreiuul de frica închisorii a răsucit șurubu, a și aruncat, vorba ceea, moartea în țigani [...]* (NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, vol. 9, 1911)

**b)** A lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută:

*Din câte scrie Christofi, zicând că clica și Bolliac vor să arunce moartea în țigani: că fac ei, și se spală pe alții.* (I. HELIADE RĂDULESCU)

**A face planul ca țiganul**. v. **plan**.

**A fi deprins** (cu **nevoile**) **ca țiganul cu scânteile** (sau **scânteia**), **a fi învățat** (la ceva) **ca țiganul cu ciocanul**. v. **scânteie**.

**A se duce unde a dus mutu iapa și țiganu cârlanu** = A se duce foarte departe:

*Acu „du-te unde a dus mutu iapa și țiganu cârlanu”. Diavolul, de necaz, plângea de speria lumea.* (CODRU RĂDULESCU-CODIN, D. MIHALACHE)

**A se îndesa ca țiganul la praznic** = A se înghesui foarte tare unde e rost de mâncare și băutură fără plată:

*Privați de sentimentul demnității, încovoindu-ne în fața fiecărui venetic, punându-l în capul mesei, iar noi stăm la coadă ca țiganul la praznic.* (<http://www.literaturasiarta.md/>)

**A se îneca** (**tocmai** sau **ca țiganul**) **la mal**. v. **mal**.

**A se muta** (sau **a umbla**) **ca țiganul cu cortul** (sau **ca țiganul de laie cu cortul în spinare**) = A se muta, a umbla din loc în loc; a fi nestatornic:

*Umbla prin țară, prin străinătate – „cu cortul”, cum zicea acest mare admirator al țiganilor – venea câte o zi, două prin București, unde avea un atelier în strada Batiștei [...]* (AL. VLAHUȚĂ)

[...] își găsisse și o casă destul de bună pe care o închiriasse, cu vie în curte, cu câțiva pomi, tot a unui popă, a celui care ieșise la pensie și plecase la satul lui, că, așa e, „milițienii și popii sunt ca țiganul cu cortul, azi ești aici, mâine la dracu-n praznic...” (JEAN BĂILEȘTEANU)

*Măgureanu, trecând pe lângă Petrică și Bălașa, le spuse că nu mergeau pe stradă ca să nu se uite vecinii după ei ca după niște țigani care se mută cu cortul.* (MIU MĂRGINEANU)

**A-i fi milă ca țiganului de pilă** = A nu cruța pe nimeni, a nu avea milă deloc:

*Mi-e jale, mi-e milă/ Ca țiganului de pilă.* (IOAN POPOVICI)

*Aveți milă de câini cum are țiganul milă de pilă!* (<http://www.observatordebacau.ro/>)

**A-și da în petic** (**ca țiganul**). v. **petic**.

**A-și lăuda marfa** (**ca țiganul ciocanul ori pila**). v. **marfă**.



**Vorba** (sau **povestea**) **țiganului** = Formulă cu care vorbitorul introduce o expresie, o zicătoare, un proverb:

*În vacanță ne duceam acasă, ș-apoi, vorba țiganului cu „Crăciunul sătului...”* (ION CREANGĂ)

*Ce vă pasă, voi sunteți națiunea... cu moartea voastră a murit și națiunea, vorba țiganului: ce-mi pasă mie că trăiește toată lumea, dacă mor eu.* (MIHAI EMINESCU)

### ȚIGARĂ

**A nu pune țigară în gură** = A nu fuma:

*Nu voi mai bea cafea și nu voi bea niciun fel de alcool, precum nu voi pune în gură niciun fel de țigară.* (TRAIAN CHELARIU)

**A suci** (sau **a răsuuci**) **o țigară** = A pregăti o țigară, umplând cu tutun foița făcută sul:

*Iară tu sucești țigară,/ Smulgi la fire din musteți/ Și-n vorbirea-nteressantă/ Torni câte-un cuvânt isteț.* (MIHAI EMINESCU)

*Preotul luă șervetul ce stătuse până acum neîntrebuițat alături, își șterse tacticos mustățile, buzele și începu să-și răsucească o țigară.* (PAVEL DAN)

*Și, dezgustat, sătul până-n gât de atâta sedere între sucmanele jechoase, scoase o tabacheră roșie cu o potcoavă de metal deasupra și începu a-și face țigară.* (ANTON BACALBAȘA)

**A trage** (sau **a aprinde**, **a bea**) **o** (sau **din**) **țigară** (Reg.) = A fuma:

*Trăgea din țigară cu nervozitate.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Vorbea, din când în când trăgea din țigară cu un aer preocupat-convențional, ridicând nițel și din sprâncene și rotind apoi capul, când sufla fumul.* (PETRU CIMPOEȘU)

*A întors capu-ncolo și a început să bea din țigară.* (I. L. CARAGIALE)

**Cât ai sfârși** (sau **ai bea**) **o țigară ori în câtă vreme ai bea o țigară** (Reg.) = Foarte repede:

*După ce termină cu spoitul, veni rândul pământului de pe jos. Cât să fumezi o țigară, și era neted ca masa, din mâinile îndemânaticale ale Tudorîței, care-l bătătorea mergând de-a-ndăratelea.* (PANAIT ISTRATI)

### ȚIGĂNESC, -EASCĂ

**A împrumuta** (sau **a lua**) **bani țigănești** = A face rost de bani cu orice preț:

*De-aș împrumuta bani țigănești și nu mă las, o iau.* (D. UDRESCU)

**A sta ca o pomană țigănească** = A nu face nimic:

*Stai ca o pomană țigănească toată ziua.*

**A se întinde ca o pomană țigănească.** v. **pomană.**

### ȚIITOR, -OARE

**A se rupe țitoarea** (Fam.) = A muri:

*Stinge-i candela și rupe-i țitoarea – aruncă-i cenușă în ochi și dă-i la șale.* (BARBU LĂZĂREANU)

### ȚINE

**(De) să mă ții** (sau **țină**) **minte** = Se spune pentru a sublinia violența unor acțiuni sau a unor manifestări:

*Ți-as face un carambol să mă ții minte.* (ION VINEA)

*– Hai, facem proba și dacă n-o să mă ții minte și în viața de apoi, te las să-mi dai cu ciorbă pe singurul meu costum șic!* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 30, 1977)

**A (nu-)l ține** (pe cineva) **punga** (sau **buzunarele**) = A (nu) face față la o cheltuială:

*Dacă țin, să fac cerere să mi se acorde un apărător; dacă mă ține punga, unul plătit...* (PAUL GOMA)

*Dacă te ține buzunarul să cumperi carne de vițel sau de porc. Dacă ai cu ce să fierbi apa.* (ION CRISTOIU)

**A (nu-)l ține cureaua** (sau **brăcinarul, chingile**) (pe cineva). v. **curea**.

**A (nu) se (mai) ține sufletul** (sau **suflet de om**) (în cineva) = A (nu) mai trăi, a (nu) mai fi în viață:

*Stau și mă mir cum de se mai ține suflet de om într-o ființă așa de mititică ca tine.* (POP.)

**A (o) ține înainte** (sau **întruna**) **că...** = A susține cu tărie, cu insistență că...:

*Tu s-o ții înainte că [soarele] de la apus răsare.* (I. POP-RETEGANUL)

*Ceilalți zei țineau întruna ba că uneia, ba că celeilalte se cuvine mărul.* (P. ISPIRESCU)

**A (o) ține una (și bună), a ține întruna** (sau **morțiș**), **a o ține (coardă sau sfoară) înainte** (sau, fam., **ca prostul ori ca prostul înainte**) = A susține cu insistență ceva:

*Să-i fi zis toată lumea că-i urât și obraznic, ea ținea una și bună, că băiat ca băiatul ei nu mai este altul!* (ION CREANGĂ)

*Deoarece breasla cojocarilor din Arad ținuse morțiș ca cojocarii din alte părți să nu-și poată scoate marfa la vânzare decât în ziua a treia, Bocioacă-și avea și el, ziua-ntâi și ziua a doua [...]* (IOAN SLAVICI)

*Nici Spiru Prasin nu ținea morțiș la pieirea năcăjitului Scântee.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nici n-aș fi crezut, da Indreiu și Mitru or ținut-o înainte, să nu ne lăsăm și să nu ne dăm.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A face ori a ține** (sau **a se da în**) **dragoste** (cu cineva). v. **dragoste**.

**A fi ținut să...** (sau **a..., la..., asupra...**) = A fi obligat să...:

*Vor fi ținute să se supună neîntârziat.* (CAMIL PETRESCU)

**A i se ține** (sau **a-i sta, a-i atârna**) **viața într-o ață** (sau **într-un fir de ață, de păr, de pai**) = a) A fi pe punctul de a se rupe:

*Cu antereu de canavață [(în.) pânză groasă de cânepă]/ Ce se ținea numa-n ață.* (ION CREANGĂ)

*Firește, nu votăm nici în favoarea Guvernului, care se ține într-un fir de păr [...]* (MONITORUL OFICIAL al ROMÂNIEI, vol. 18, 2007)

**b) A se afla într-o situație foarte nesigură, a fi în mare dificultate sau aproape de moarte:**

*Abia când i se mai ținea viața într-un fir de păr, ajunse unchiașul la poarta de argint a Sfintei Vineri.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Văzu ăla că nu e glumă, că-i sta viața numai într-un fir de ață, și, ca să scape de moarte, spuse că la el este inelul.* (P. ISPIRESCU)

**A întinde masa sau masă (mare) sau a ține masa întinsă.** v. **masă**.

**A lua** (sau **a apuca, a ține**) (pe cineva) **de guler.** v. **guler**.

**A nu se mai (putea) ține pe** (sau **în**) **picioare** sau **a nu-l ține pe cineva picioarele** = A nu putea sta în picioare, a se împletici (de oboseală, de slăbiciune etc.):

*Mergând ei tot pe munte în sus, numai ce văd că de la o vreme nu să mai pot ținea-n picioare.* (I. POP-RETEGANUL)

*Mai pe urmă îl apucase o piroteală de nu se mai putea ținea pe picioare.* (P. ISPIRESCU)

*Aduc mâna să mă-nchin,/ Picioarele nu mă țin,/ Parcă nu-s făcut deplin.* (POP.)

**A nu se mai ține petic de petic** (sau **zdreanță de zdreanță**), **a nu se ține pe** (sau **în**) **spate.** v. **petic**.

**A nu se ține nădragii** (pe cineva) = Se spune despre cineva foarte sărac:

*Mai săraci decât noi sunt olarii... nu se țin nădragii pe ei.* (ZAHARIA STANCU)

**A nu-i fi** (cuiva) **nici cald, nici rece** sau **a nu-i face** (cuiva) **nici cald, nici rece** sau **a nu-i ține** (cuiva) **nici de cald, nici de rece.** v. **rece.**

**A nu-l (mai) ține locul** (sau **pământul**) = A fi neliniștit:

*De-amar năvalnic n-o mai ține locul.*  
(G. COȘBUC)

*Nu mă ține locul de bucurie.. îmi vine tot să cânt și să joc.* (VASILE ALECSANDRI)

**A nu-l mai ține balamalele** = A-și pierde vigoarea; a îmbătrâni; (pex.) a fi foarte obosit:

*Și d-abia mai ținându-l balamalele, a pășit pârleazul înăuntru și zise [...] (I. L. CARAGIALE)*

*Greșeală, firește, dar nu aveam încotro, fiindcă chiar nu mă mai țin balamalele.* (PAUL GOMA)

**A nu-l mai ține pământul** = A nu mai avea loc pe pământ, a nu fi tolerat din cauza răutăților făcute:

*Așa mulțime de spurcați erau, încât nu-i mai putea ține pământul.* (P. ISPIRESCU)

*De-aș fi așa blăstămat/ Precum îs de judecat.../ Pământul nu m-ar ținea.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

(În imprecății) *Cine-a sămănat urâtul./ Să nu-l mai țină pământul.* (NERVA HODOȘ)

**A nu-l mai ține pielea** (Pop.) = **a)** A fi foarte gras:

*În ultimii ani abia mai mergea... de parcă nu-l mai ținea pielea.*

**b)** A nu-și mai putea stăpâni bucuria:

*Când a văzut-o nu-l mai ținea pielea de bucurie.*

**c)** A fi foarte îngâmfat.

**A nu-l mai ține spatele** = A abandona o activitate:

*Spre seară a plecat fiindcă nu-l mai ținea spatele.*

**A nu-l mai ține șalele** = A nu mai fi în stare să continue o activitate:

*Pe cal, neică-ncăleca./ O dată că-l săruta,/ Șalele nu-l mai ținea/ Când oi zice viorea.* (POP.)

**A nu-l ține întru (o) nemică** (sau **nice într-o cinste**) (pe cineva) (Înv.) = A nu avea nicio considerație pentru cineva; a nu da doi bani pe cineva:

*Și cu căzacii de loc iară să învrăjbisă rău, că nu-i ține într-o nemică.* (ION NECULCE)

**A nu-l ține proptelele** = A fi gârbov și neputincios:

*Pe bătrân nu-l mai țineau proptelele și abia mai mergea..*

**A o ține** (sau **a o duce**) **într-un cântec.** v. **cântec.**

**A o ține** (sau **a umbla**) **forfota.** v. **forfotă.**

**A o ține (tot una cu...)** = A face fără întrerupere ceva:

*De trei zile o țin tot una cu mesele și cu lăutarii.* (VASILE ALECSANDRI)

**A o ține așa (ca gaia mațul)** sau **a ține maț** = A persista în aceeași atitudine:

*Se supăra: „O ții așa ca gaia mațu, la gard am prins-o, la gard am legat-o.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Proștii proștilor sunt, mai ales, oamenii de știință – mărginiți, lipsiți de viziune, nu pricep că oamenii sunt toți diferiți, deci nu pot fi tratați la fel și o țin ca gaia mațul cu cifrele și formulele lor idioate.* (OBSERVATOR CULTURAL, nr. 1010, 2020)

**A o ține așa** sau **a (o) ține (tot) un suflet** (sau **(numai) o fugă**) = A fugi fără oprire:

*De la Ocea până aproape de Grumăzești, a ținut numai o fugă.* (ION CREANGĂ)

**A o ține drug (înainte).** v. **drug.**

**A o ține numai o gură** = A face gălăgie:

*Trântitura... produce o durere așa de mare, că cel bolnav numai o gură ține.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A o ține pe-a mea** (sau **pe a ta, pe a lui** etc.) = A nu-și schimba atitudinea; a nu vrea să admită că altul ar putea avea dreptate:

*În aparență e o sinucidere! – i-a spus apăsător secretarului primăriei, care o ținea pe-a lui.* (CRISTIAN TEODORESCU)

**A o ține sfoară** (sau **ață**) (Reg.) = A merge fără oprire:

*Urcă numai spre dreapta. Ține-o ață până în tufa de sânger.* (LUCIAN BLAGA, DORLI BLAGA)

**A o ține spre...** = A merge spre...:

*O țin spre locul sfințit.* (LUCIAN BLAGA)

**A o ține talpă.** v. **talpă.**

**A o ține tarara.** v. **tarara.**

**A purta** (sau, rar, **a paște, a ține, a păzi, a păstra**) (cuiva) **sâmbetele.** v. **sâmbătă.**

**A se lua** (sau **a fi, a sta, a se ține**) **de gât** (cu cineva). v. **lua.**

**A se ține** (cu cineva) (Pop.) = A trăi cu cineva:

*Să vezi și tu cât sufăr ăia care s-au ținut cu surori-sa.* (POP.)

**A se ține** (de ceva) **ca orbul de gard.** v. **orb.**

**A se ține** (de ceva) **cu dinții.** v. **dinte.**

**A se ține** (după cineva) **ca dracul după** (sau **de**) **popă** (sau **călugăr**). v. **popă.**

**A se ține** (sau **a pleca, a se duce**) **landră.** v. **landră.**

**A se ține** (sau **a sta**) **la o parte** (sau **deoparte, la distanță, în rezervă**) = A nu lua parte la ceva:

*Omul fusese închis, și-apoi, după ce fusese eliberat, stătuse la o parte un pic.* (ION LĂNCRĂNȚAN)

*Căpitanul vaporului se ținuse pe tot timpul conflictului la distanță, într-o prudentă rezervă.* (JEAN BART)

**A se ține** (sau **a șede**) **abanos.** v. **abanos.**

**A se ține** (sau **a umbla**) **după fuste** = A fi afemeiat:

*Eram un mucos, un mușunache. Nu știam decât să mă țin după fuste. Adică se țineau ele după mine.* (JEAN BART)

[...] *părea că nu are preocupare mai importantă decât să se țină după fuste.* (ION PETRU CULIANU)

**A se ține** (sau **a-și vedea**) **de ale sale.** v. **său.**

**A se ține ață de un drum** (de o cărare etc.) = A nu se abate de la un drum:

[...] *nici nu așteaptă să sfârșească noru-sa cu vorba, își ia pe ea nouă cojoace, ia turma de oi și de capre înainte și ține ață cătră pădure.* (TRAIAN GHERMAN)

**A se ține ca nevoia de om.** v. **nevoie.**

**A se ține ca râia de om** = A fi nelipsit de lângă cineva; a urmări pe cineva pretutindeni:

*Vorba ceea: Se ține ca râia de om.* (ION CREANGĂ)

– *Ia te uită la ea, cum se ține ca râia de om. Apoi, bine, mă femeie, tu nu știi că lui Ivan îi trebuie: tabacioc – votchi – femei – lăutari?* (EUGEN LOVINESCU)

**A se ține cosor.** v. **cosor.**

**A se ține de buchea legii.** v. **buche.**

**A se ține de căra** (cuiva). v. **cără.**

**A se ține de cioace.** v. **cioacă.**

**A se ține de coada cuiva.** v. **coadă.**

**A se ține de goange.** v. **goangă.**

**A se ține de mână.** v. **mână.**

**A se ține de pasul cuiva.** v. **pas.**

**A se ține de poala (sau poalele) mamei.** v. **poală.**

**A se ține de poalele (sau pulpana, fustele) (cuiva).** v. **poale.**

**A se ține departe** (de cineva) = A se feri de primejdii:

*Acum se ținea departe de foștii tovarăși.*  
(CEZAR PETRESCU)

*El vinovatul... se ține departe de victimele lui...* (NICU HORODNICEANU)

**A se ține de vorbă** sau **a (-și) ține vorba** (ori, pop., **vorbele**). v. **vorbă.**

**A se ține drept.** v. **drept.**

**A se ține droaie după** (cineva sau ceva) = A urma în număr mare pe cineva sau ceva; a acționa păstrând ritmul impus de cineva sau ceva:

*Copiii se țineau droaie după el, fericiți de duruital darabanei și de glasul lui Gheorghe Baci.* (MIHAIL SADOVEANU)

[...] *prea frumoasa lui noră de la București se trăgea în bărci cu cine se nimerea, se țineau bărbații droaie după fundul ei, n-o mai sătura nimeni, își dăduse arama pe față.*  
(OLIMPIAN UNGHEREA)

**A se ține drug (de ceva sau de cineva).** v. **drug.**

**A se ține duluşă.** v. **duluşă.**

**A se ține după fundul** (sau **curul, turul**) (cuiva) = **a**) A se linguși pe lângă cineva; a căuta protecția cuiva:

*A uitat codoșul cum se ținea după fundul meu să nu mă duc la alt pește. L-am umplut de bani și acum...* (VALENTIN NICOLAU)

**b)** A se ține scai de cineva:

*Ne țineam după fundul lui, domnu' profesor, eu și un coleg, eram locotenent, ar fi*

*vândut arme prin Africa și alimentat cu prospătură românească bordelurile de lux din Europa.*  
(CONSTANTIN STOICIU)

**A se ține funie** = A se întinde, a continua neîntrerupt:  
*Se ținea funie pădurea până peste șapte dealuri.* (POP.)

**A se ține furcă** (cu cineva). v. **furcă.**

**A se ține gaie după** (sau **de**) **cineva.** v. **gaie.**

**A se ține gaiță de** (sau **după**) **cineva.** v. **gaiță.**

**A se ține gata** = A sta pregătit pentru a face ceva:  
*Calul îi zise: ține-te, stăpâne, gata, că iată se apropie gheonoaia.* (P. ISPIRESCU)  
*De te poruncă fiecărei cete, care și pe unde să se țină gata.* (IDEM)

**A se ține gârbă** (de cineva). v. **gârbă.**

**A se ține grapă (de cineva sau de ceva).** v. **grapă.**

**A se ține lanț.** v. **lanț.**

**A se ține lipcă (de cineva sau de ceva).** v. **lipcă.**

**A se ține mare.** v. **mare.**<sup>1</sup>

**A se ține norocul** sau **sărăcia** (după cineva) **ca pulberea după câini** (sau **câine**) = A nu reuși:  
*Se ținea, vezi, norocul după dânșii ca pulberea după câini, cum se zice.* (P. ISPIRESCU)  
[SULTANUL:] *Ești nenorocit?*  
[PESCARUL:] *Norocul se ține după mine ca pulberea după câine.* (ANTON PANN)

**A se ține pe loc** = A nu cădea, a sta în picioare:  
[Pușca] *mi-a ros umerile,/ Sabia soldurile,/ Cât de-abia mă țin pe loc/ Și n-am parte de noroc!* (VASILE ALECSANDRI)

**A se ține scai** (de cineva) sau **a se ține** (de cineva) **ca scaiul de oaie.** v. **scai.**

**A se ține sufletul în cineva** = A fi viu, a trăi:

*Singur mă mir că se mai ține sufletu-n mine.* (I. G. SBIERA)

**A se ține șugă** (de cineva) (Reg.) = A se ține scai (de cineva): *Se ține șugă de mine.* (POP.)

**A se ține tot (de) una** (sau **unul**) = A fi unul lângă altul, formând un tot:

[Humulești] *sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.* (ION CREANGĂ)

**A se ține** (sau **a-și ține**) **cu bănat.** v. **bănat.**

**A se ține** sau **a ține** (pe cineva) **treaz** = A rămâne (sau a sili pe altul să rămână) treaz:

*Dorința... teama... m-au ținut treaz.* (ZAHARIA STANCU)

**A ședea** (sau **a sta, a se ține**) **de capul cuiva** sau **a se pune pe capul cuiva.** v. **cap.**

**A ține mânie** (sau **pizmă, supărare, alean, rar, urgie, dușmănie**) = A păstra sentimente de ură, de mânie față de cineva:

*Nu voi arunca o privire întunecoasă împotriva voastră, căci sunt milostiv, zice Domnul, și nu țin mânie pe vecie.* (BIBLIA)

*Îl cuprinse mila de vecina lui și ar fi alergat în grabă, dacă ar fi știut că ea nu mai ține supărarea.* (N. DUNĂREANU)

*El doară știe/ Că lui nu-i pot ținea mânie.* (G. COȘBUC)

*Câte-s de la noi la deal./ Toate țin pe mine-alean.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Dacă nu vor asculta de ea, nu vor întoarce cheltuiala, iar călugării de le vor ține pizmă [...]* (ION-RADU MIRCEA)

**A ține** (ceva sau pe cineva) **sub cheie.** v. **cheie.**

**A ține** (ceva) **în** (sau **pe**) **loc.** v. **loc.**

**A ține** (ceva) **în loc** = A împiedica să evolueze:

*Încerca să termine mai repede, dar parcă-l ține ceva în loc.*

**A ține** (cuiva) **rândul.** v. **rând.**

**A ține** (cuiva) **mânie.** v. **mânie.**

**A ține** (cuiva) **o predică** (sau **predici.**) v. **predică.**

**A ține** (cuiva) **ursita** = A fi stăpân pe viața cuiva și a dispune de ea după bunul său plac:

*Sfântu Nichita,/ Ținându-ne ursita,/ Stă-n mijloc de casă/ Cu sabia scoasă.* (POP.)

**A ține (de) rău** (pe cineva, rar, ceva) = A face (pe cineva) răspunzător; a fi supărat (pe cineva):

*Nu cred să mă ții de rău pentru că mi le-am luat.* (P. ISPIRESCU)

**A ține (în) clește** (pe cineva). v. **clește.**

**A ține** (la cineva) **ca la pinge.** v. **pingea.**

**A ține (o) numai** (sau **tot**) **o fugă** (ori **o gură, un plâns** etc.) = A alerga (sau a plânge etc.) fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri:

*Până la miezul nopții ținut tot un plâns.* (I. POP-RETEGANUL)

*Hargatul... a ținut tot o fugă până acasă.* (I. G. SBIERA)

*Boierul... se azvârle pe-un cal și ține numai o fugă, până pe lanuri.* (ION CREANGĂ)

*Trântitura... produce o durere așa de mare, că cel bolnav numai o gură ține.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A ține (pasul) pe loc** = A nu progresa:

*Caracterul mândru și inflexibil al romanilor, apoi literatura lor, i-a ținut pe loc: limba lor era de bronz.* (G. COȘBUC)

**A ține (pe cineva sau ceva) sub** (sau **în**) **de aproape** = A controla pe cineva cu strictețe, permanent:

[...] *urmarea faptului că eu sunt fiu de militar și i-am ținut în „companie”, i-am ținut aproape.* (DORA PAVEL)

**A ține** (pe cineva) (**numai**) **pe** (sau **în**) **palme** (sau **pe brațe, pe mâini** sau, reg., **pe mână**) = A avea o grijă deosebită față de cineva:

*O luat-o de muiere Pișta, ferariul... O ține de doamnă, numa' pe palme.* (TITUS POPOVICI)

**A ține** (pe cineva) (**tot** sau **numai**) **în...** = A nu slăbi pe cineva cu...:

*Nu se îndură să mai plece, dar și Smărăndiții îi toca gura, numai în politică îl ținea pe conu Jenică.* (NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ, vol. 9, 1911)

**A ține** (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu minciuna**, (înv.) **cu cuvinte**) = A duce pe cineva cu vorba:

– *Mai auzit-ai dumneata de una ca aiasta? Și eu care te țineam cu vorba.* (EUGEN LOVINESCU)

*Eu mă tem că ne ține cu minciuna.* (IOAN SLAVICI)

**A ține** (pe cineva) **de chică** = A prinde cu putere pe cineva de păr:

*Îi da tifle, îi făcea coarne și de chică îl trăgea,/ Și apoi zicea că e în șagă, dacă-l videa că plângea.* (C. NEGRUZZI)

*Gâdele arăta prostimii bulucite într-o piață capul regelui, ținându-l de chică – și Caragea se scutură tot, zgâlțâit de un fior.* (SERGIU DAN)

**A ține** (pe cineva) **de vorbă** (sau, înv., **cu cuvinte**) = A vorbi cu cineva întrerupându-i o acțiune:

*Ghiță se bucura când veneau geandarmii, îi ținea de vorbă și umbla mereu în voile lor.* (IOAN SLAVICI)

*Dar eu te țin de vorbă, domnule... și poate dumneata ai venit cu alte gânduri.* (CEZAR PETRESCU)

*Pân' de vorbă i-ei ținea,/ O sosi și Neculcea.* (POP.)

**A ține** (pe cineva) **fără cununie**. v. **cununie**.

**A ține** (pe cineva) **în** (sau **din**) **frâu** (sau **în nouă frâne, în hățuri, în strună, din** sau **de scurt**) sau, înv., **a ține** (pe cineva) **scurt** = A nu lăsa cuiva

libertatea de acțiune sau de mișcare; a supraveghea îndeaproape și cu severitate (pe cineva):

*Noua Curte domnească din București [...] era plină de o gloată posomorâtă, pe care abia o ținea în strună un șirag îndesat de dorobanți și de aprozi.* (AL. ODOBESCU)

*A stârnit mai degrabă râsul, decât admirația celor prezenți. Și asta pentru că animalul nu a acceptat cu una cu două să fie ținut în hățuri de celebrul interlop.* (<http://www.reportermtv.ro/>)

*Se ruga să-l ție din scurt și să fie foarte sever cu el.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Ia, de-acum ai femeie cumsecade; numai s-o cam ții din frâu... ca nu cumva să-ți pună coarne.* (ION CREANGĂ)

**A ține** (pe cineva) **în brațe**. v. **braț**.

**A ține** (pe cineva) **în cost**. v. **cost**.<sup>2</sup>

**A ține** (pe cineva) **în șah**. v. **șah**.

**A ține** (pe cineva) **la** (sau **în**) **respect**. v. **respect**.

**A ține** (pe cineva) **pe lângă sine** = A face pe cineva să trăiască aproape de sine:

*Dar tot atunci luă hotărâre nestrămutată a ținea feciorii și viitoarele nurori pe lângă sine – în casa bătrânească – și a nu orându-i nimic pentru împărțeală până aproape de moartea sa.* (ION CREANGĂ)

**A ține** (pe cineva) **pe mâncare și pe băutură, a ține** (pe cineva) **pe mâncat(e) și pe băut(e)** = A oferi cuiva mâncare și băutură:

*Numai tu ai fost darnic cu mine. M-ai ținut pe mâncare și băutură în împărăția ta!* (PETRU DEMETRU POPESCU)

**A ține** (**registrele, dosarele** etc.) **la zi** = A însemna cu regularitate, zilnic, schimbările survenite față de situația cuprinsă într-un registru, într-un dosar etc.:

*Era ca un contabil meticulos, care își ținea la zi registrul de debit și credit [...]* (MIHAI S. BOBOC)

**A ține** (sau **a apuca**) **pe cineva de păr.** v. **păr.**

**A ține** (sau **a lua**) **hățurile în mână.** v. **hăț.**

**A ține** (sau **a păstra**) **evidența** sau **a ține** (sau **a avea**) **în evidență.** v. **evidență.**

**A ține** (sau **a păstra**) **rândul.** v. **rând.**

**A ține** (sau **a pune**) **lumina sub oboroc.** v. **oboroc.**

**A ține** (sau **a pune**) **mâna căpătâi** = A pune mâna sub cap drept pernă:

*Apoi pusei mâinile căpătâi și mă lungii cu fața în sus.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Acum am rămas singur pe lume cum spune și cântecul: „îmi pun mâna căpătâi, n-am o vorbă cui să spui”.* (DUMITRU MIRCESCU)

**A ține** (sau **a pune**) **sub papuc** (ori **sub picior**) (pe cineva). v. **papuc.**

**A ține** (sau **a ridica**) **coada sus** (ori **a ședea cu coada îmbârligată**). v. **coadă.**

**A ține** (sau **a fi**) **de casa** (cuiva). v. **casă.**

**A ține balanța dreaptă.** v. **balanță.**

**A ține bine** = A păstra în ordine deplină, a întreține bine:

*La Brustureni... ea găsi... o grădină bine ținută, cu o florărie.* (C. NEGRUZZI)

**A ține capul sus** sau (refl.) **a se ține cu capul pe sus** = A fi mândru, orgolios:

*Ține capul sus și se uită undeva înaintea, poate se gândește la ce a fost ieri.* (OVIDIU BÎRLEA)

*Apoi, la balamuc e dus/ Și Sano, mândru, ține capul sus./ Și râde, râde în extaz./ Dar lacrimi picură pe-obraz.* (MIHAI STOIAN)

**A ține casa** (sau **contabilitatea**) = A fi casier (sau contabil):

*Pezevenghiul ăsta își ținea contabilitatea la punct, dar mânca banii furați, prin nevastă-sa.* (CAMIL PETRESCU)

*Fiindcă Grigore Iuga avea de descurcat niște socoteli cu un slujbaș, anume Isbășescu, care ținea contabilitatea gospodăriei, în afară de diverse alte însărcinări, Titu Herdelea se simțea încurcat [...]* (LIVIU REBREANU)

**A ține casă** (cu cineva). v. **casă.**

**A ține casă mare.** v. **casă.**

**A ține casă** (sau **masă**) **deschisă** = A primi bucuros și des mulți oaspeți:

*[...] și orice om care a fost în Iași știe că mitropolitul din Iași ține masă deschisă conform tradițiunilor lăsate de toți mitropoliții [...]* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**A ține catastifele.** v. **catastif.**

**A ține clanț** (sau **fuior**). v. **clanț.**

**A ține companie** (sau **tovărășie**) (cuiva) = a) A nu lăsa pe cineva singur, a fi mereu în preajma cuiva:

*Nu știe să judece; ăsta e singurul lucru care ne deosebește, dar e foarte nostim. Îmi ține companie și mă supraveghează [...]* (ANDREI OIȘTEANU)

*Aveam inima plină de recunoștință față de această zdreanță omenească, ce știuse a-mi ține tovarășie [...]* (PANAIT ISTRATI)

b) A ține de urât (cuiva):

*Au fost îngropate oase și lucruri sortite să țină tovarășie morților.* (CEZAR PETRESCU)

*O carte îți ține tovarășie și îți înlesnește să evadezi.* (PAMFIL ȘEICARU)

**A ține cont** (de ceva). v. **cont.**

**A ține creștinește** (sau **jidovește, păgânește**) (Înv.) = A urma preceptele creștine (sau mozaice, păgâne):



*Nu ținea păgânește cu goșii, ce... creștinește.* (DOSOFTEI)

**A ține cu dinții să...** = A dori foarte mult să...; a face tot posibilul pentru a...:

*Cine a făcut o revoluție ține cu dinții de ea, nu mai dorește, se teme ca de foc de o nouă revoluție.* (ION D. SÎRBU)

*În schimb am ținut cu dinții de ce-am avut, ca să las copiilor ceva.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A ține doi pepeni într-o mână** = A căuta să obțină profituri din două părți:

*– Auzi acolo, de ce! Fiindcă diavolița de greacă vrea să ție doi pepeni într-o mână, adică este amoretată după un calemgiu de la vistierie.* (NICOLAE FILIMON)

**A ține dreapta** (ori **la dreapta** sau **stânga**, reg., **hăisa**) = A merge (numai) pe partea dreaptă a unui drum:

*Trăsurile furnică; „ține pe dreapta!”, „mișcă mai repede!” „stânga!”, „deschide-ți ochii!”, strigă vizitii unii la alții, într-un concert puternic de uruituri.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A ține drumul** (**calea** sau **drumurile**) = a) A practica tâlhăria la drumul mare; a haiduci:

*Ministrul ce despoaie pe văduvă și pe orfan... ucigașul ce ține drumurile... merg [la mormânt] cu paradă.* (C. NEGRUZZI)

*Acuma aș avea cale liberă de n-ar fi acest boț de carne spârcos și superător care-mi ține calea la comoarele mele, ca balaurul din povești.* (IACOB NEGRUZZI)

b) A umbla fără rost, haimana.

**A ține drumurile** (sau **drumul, calea**) = A opri pe cineva din drum pentru a-l jefui sau a-l ucide:

*Ucigașul ce ține drumurile merg cu paradă de să pun cu obrăznicie lângă însuși locașul Dumnezeuului dreptății și al îndurării;* (C. NEGRUZZI)

**A ține frânele țării** (sau **ale împărăției**) = A conduce o țară:

*Recăpătând tronul, deși fiul său devenise major, ea ținea frânele țării tot în mâinile ei.* (GH. PĂRNUȚĂ)

*Eu țiu frânele crăiei/ În părțile Arăpiei.* (POP.)

**A ține fuior** (cu cineva). v. **fuior**.

**A ține fumul de pe urma** (cuiva). v. **fum**.

**A ține hangul**. v. **hang**.

**A ține hart**. v. **hart**.

**A ține în** (sau **la**) **curent**. v. **curent**.

**A ține în** (sau **sub**) **mână** (**pe cineva** sau **ceva**) = A avea în puterea sa (pe cineva sau ceva):

*Favoritele din harem țin în mână soarta împărăției.* (NICOLAE FILIMON)

**A ține în cumpănă** (sau **a-și ține cumpăna**). v. **cumpănă**.

**A ține în ham**. v. **ham**.

**A ține în mână sforile** = A stăpâni, a domina:

*Ține în mâna sa sforile acestor umbre de miniștri..., îi întoarce cum îi place.* (ION GHICA)

*Iată ce ne spune la pagina 73 a cronicii sale: Triumviratul Buzești-Pogoneanu-Stârcea ține toate sforile în mână hotărând nu numai asupra tuturor negocierilor cu aliații, dar jucând chiar și un rol însemnat în politica internă.* (NICOLAS BACIU)

**A ține la distanță** (sau **departe**) (pe cineva) = A se arăta distant față de cineva, a impune distanță cuiva:

*Întreaga ei ființă te ținea la distanță, dar, în aceeași măsură, te atrăgea ca un magnet.* (LIA MUREȘAN)

*Zic să-l țineți mai departe de voi.* (IOAN SLAVICI)

*O forță epică neobișnuită uimește și, în același timp, ține la distanță.* (TANIA RADU)

**A ține la un loc** (Reg.) = A fi solidari:

*Ei ținea la un loc și sta foarte tare unul pentru altul.* (I. G. SBIERA)

**A ține la vorba sa** = A rămâne nestrămutat într-o hotărâre:

*Alege-ți unul din caili iști frumoși... oricare ar fi, ți-l dau. – Nu, pe acesta-l voi – zise Făt-Frumos, ținând la vorba lui.* (MIHAI EMINESCU)

**A ține loc de... v. loc.**

**A ține locul** (cuiva sau a ceva) = A înlocui pe cineva (sau ceva):

*Din acest șir lasă pe unul să-ți ție locul pe câtă vreme vei lipsi din el.* (MIHAI EMINESCU)

*Nu-i vorbă, puteai să te răscumperi ori să-ți plătești vreun obșitar ca să-ți ție locul [...]* (IOAN SLAVICI)

**A ține marea** (sau **a ține spre plina mare**) (Înv.) = A naviga în larg:

*De frică să nu cădem pe vreo stâncă despre coastă, căpitanul dete ordin să ție spre plina mare.* (D. BOLINTINEANU)

*Am trebuit să ținem marea trei zile și trei nopți.* (ION GHICA)

**A ține marginea. v. margine.**

**A ține nasul sus** sau (refl.) **a se ține cu nasul pe sus** = A fi obraznic, încrezut, pretențios:

*Trei fete are cărciumarul Toma Ocî... Țin nasul sus. Umblă cu papuci, pe cap nu poartă barișe.* (ZAHARIA STANCU)

*Nu vezi că cei mai mulți de seama d-tale se țin cu nasul pe sus, numai din pricina asta?* (ION CREANGĂ)

*Bagă de seamă că, după ce e sărac, apoi e și cu nasul pe sus.* (P. ISPIRESCU)

**A ține negustorie** = A întreprinde afaceri comerciale:

*[...] după retragerea din viața politică și literară, [Carada] ține negustorie de spirtoase și face pe samsarul la Paris.* (GEORGE GENOIU)

**A ține o conferință (o prelegere, un curs)** = A prezenta o prelegere, un curs etc. în fața unui auditoriu:

*La 27 septembrie, Istrati ține o conferință în sala teatrului local.* (STELIAN TĂNASE)

*Se spală câteva rufe murdare, după care un profesor de marxism ține o prelegere liberă [...]* (ION D. SÎRBU)

**A ține o vorbire** (sau **o cuvântare, un cuvânt, un discurs, o orație, un toast**, reg., **vorbiri**) sau, rar, **a ține un cuvânt** = A vorbi în fața unui auditoriu (la ocazii festive etc.):

*Th. Florescu ridicat pe umeri ține cuvântare și nu mai isprăvește.* (GHEORGHE I. BODEA)

*A ținut cu această ocazie un discurs în care a arătat grațitudinea și admirația sa.* (I. L. CARAGIALE)

**A ține ochii** (pe cineva) = A supraveghea pe cineva:

*Te-aș iubi și-acum, nevastă,/ Dar bărbatu-i tot cu tine/ Și ține ochii la mine.* (NERVA HODOȘ)

**A ține ochii** (sau **privirea**) **la...** (ori **către, spre, pe, în...**) = A se uita cu insistență la cineva sau ceva:

*Țineau ochii țință la zână, să vadă ce face.* (P. ISPIRESCU)

**A ține pas cu vremea** (sau **pasul vremii**) = A fi la modă:

*Avea rochii pe care le modifica mereu, să țină pasul vremii.* (ION PAS)

*Criticul artist însă are asupra altora marea superioritate de-a ține pas cu vremea, de-a nu se anchiloza niciodată.* (FLORIN MIHĂILESCU)

**A ține pasul** (sau **pas**) **cu cineva** ori **a fi, a merge etc. în pas cu cineva. v. pas.**

**A ține pâinea și cuțitul** = A fi stăpân pe situație:

*Pe vremea aceea, intrarea în Partidul Comunist era prezentată ca o formalitate de către cei care țineau pâinea și cuțitul.* (ION VIANU)

*Cinstea medelnicerului se dovedea încăpătoare, căci mereu îi dăduse, tulburat, ascultare tămâind pe toți căftăniții prepuiți că vor ajunge să țină pâinea și cuțitul în mâini.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A ține piept (la ceva sau cuiva sau, rar, cu cineva).** v. **piept.**

**A ține post.** v. **post.**

**A ține sau a duce, a purta, (înv.) a căuta (pe cineva ca) pe (sau ca în) palmă (sau palme).** v. **palmă.**

**A ține sfoară** (ceva) = A face să dureze, a continua (ceva):

*După inima lui, tata ar fi ținut-o sfoară măcar trei zile, ca nunta.* (NICOLAE TEICĂ)

**A ține socoteală** (sau **seama**) **de ceva** (sau **de cineva**) sau **a ține în socoteală** (sau **în seamă**) **ceva** (sau **pe cineva**) = A lua în considerație, a nu trece cu vederea; a respecta:

*Când îi sărea țăndăra, nu mai ținea în samă nimic.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Ei nu i-au ținut vorba-n samă.* (I. G. SBIERA)

*Așa-i că, dacă n-am ținut samă de vorbele lui, am ajuns slugă la dârloagă?* (ION CREANGĂ)

**A ține socotelile** = A fi însărcinat cu socoteala intrării și ieșirii banilor într-o întreprindere:

*Vasile își ținea socotelile cu o meticulozitate de contabil [...]* (ALECU VAIDA POENARU)

*Oficiile vamale de la Bran și Turnu Roșu fiind arendate brașovenilor și sibienilor s-au ținut socotelile acestor două vămi [...]* (VICTOR JINGA)

**A ține strajă.** v. **strajă.**

**A ține sub trei lacăte și șapte peceți** (sau **a păstra cu nouă lacăte**). v. **lacăt.**

**A ține sus drapelul.** v. **drapel.**

**A ține șir (de șir sau la șir)** sau **a-și ține șirul.** v. **șir.**

**A ține taina** (sau **secretul**) sau **a ține** (ceva) **secret** = A ascunde, a nu dezvălui, a nu da pe față, a nu destăinui:

*N-am prea ținut secretul.* (AUREL BARANGA)

*Îl puse de se și jura... că va ține în sine taina aceasta.* (P. ISPIRESCU)

(Eliptic) *Bărbierul... ținu o săptămână, ținu două, ba mai ținu încă una; și să turbeze omul că nu putea spune nimănui ce văzuse el!* (IDEM)

**A ține tot un plâns** (sau **numai o gură**) = A plânge fără întrerupere:

*Copilul ceala a ținut numai o gură.* (CONTEMPORANUL, VI)

**A ține umbră** (cuiva) = A face (un timp oarecare) umbră (cuiva):

*Nucii bătrâni de lângă șură țin umbră.* (LIVIU REBREANU)

**A ține un jurnal** = A însemna într-un jurnal întâmplările, evenimentele, gândurile de fiecare zi:

*Pe mine m-a fascinat ideea de a ține un jurnal, dar n-am putut niciodată să țin un jurnal.* (DOINA IOANID)

*Nea Costică, ținea de multă vreme, de ani îndelungați, un jurnal, din care mi-a și citit câteva capitole.* (AL. SÂNDULESCU)

**A ține urechea** (la cineva). v. **ureche.**

**A ține zilele** (pentru cineva) (Pop.) = A posti, ca să-i meargă (cuiva) bine, să i se împlinească o dorință:

*Mult, măicuță, te-am rugat/ Să ții zile pentru mine,/ Ca să fiu în sat ca tine,/ Dar tu zile nu ținuseși/ Și departe mă dăduși.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A ține zilele** (sau **miercurea, joile, vinerea, vinerile, sâmbetele, soroacele**) (pe cineva), **a-i ține** (cuiva) **sâmbăta** (sau **sâmbetele, lunile,**

**vinerile**) = A posti și a nu lucra în anumite zile, cu un anumit scop (în folosul cuiva, pentru a evita o nenorocire sau pentru a atrage asupra cuiva o nenorocire):

*Sofiana șapte ani de-a rândul îi făcuse toate soroacele cu colivă și cu colaci, ca la morți.* (ION GHICA)

[DRAGOMIR:] *Ea m-a luat ca să aibă cine să-i ție soroacele de sufletul răposatului.* (I. L. CARAGIALE)

**A ține** (ceva) **în suspensie** = A nu se pronunța sau a nu se hotărî asupra unui lucru:

*Nu numai schimbarea unui guvern, dar până și schimbarea unui ministru de resort ține în suspensie respirația țării întregi [...]* (C. DOBROGEANU-GHEREA)

*Or, dacă obligația de a plăti există, ea nu poate ține în suspensie vânzarea [...]* (CURIERUL JUDICIAR, 1912)

**A ține** (cuiva) **de foame** (sau **de sete**) = A sătura (pe cineva):

*Trăind în lună și preocupat de abracadabrante idei generale, ce nu țin de foame...* (CEZAR PETRESCU)

**A ține** (pe cineva) **ca pe palmă** (ca în brațe sau, rar, **numai în palme**) = A îngriji (pe cineva) cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i toate dorințele:

*Bărbatul își iubea nevasta, încât o ținea ziua și noaptea numai în palme și îi făcea toate voile.* (N. D. POPESCU)

*Pentru că mi-ai curățit casa de draci, am să te țin ca pe palmă.* (ION CREANGĂ)

**A ține** (pe cineva) **de rău** = A muștra, a dojeni, a certa, a ocări:

*Pentru orice rea purtare nimeni nu-l ținea de rău.* (ANTON PANN)

*Măi bădiță Gheorghieș, und-te duci și cui mă lași... – Puică, pentru Dumnezeu,/ Nu mă mai ținea de rău,/ Tu rămâi în satul tău.* (ȘEZĂTOAREA, I)

**A ține** (pe cineva) **la pastramă** (Fam.) = A ține (pe cineva) închis un timp îndelungat:

*Am să te țin la pastramă hăt și bine. De acum în turbincă au să-ți putrezească ciolanele.* (ION CREANGĂ)

**A ține** (pe cineva) **sub picior** = A stăpâni (pe cineva): (Fig.)

[Dorința de câștig] *apasă asupra lumii și-o ține sub picior.* (AL. MACEDONSKI)

**A ține** (sau **a sta, a șede la**) **divan**. v. **divan**.

**A ține** (sau **a-i ține cuiva**) **(de) saț, a-i fi cuiva de saț** sau **a-și ține sațul**. v. **saț**.

**A(-i) ține** (cuiva) **isonul** (sau **hangul, bâzoiul, coarda**). v. **ison**.

**A(-i) ține de foame** (cuiva) = A face să-i treacă foamea (cuiva):

*Fumul îmi ținea de foame.* (AL. ODOBESCU)

**A(-i) ține piept** (sau (înv.) **a sta în piept**). v. **piept**.

**A(-și) ține capul sus** sau **a se ține cu capul pe sus** = A fi orgolios; a fi îngâmfat:

*Toți se întoarseră spre Melinte Heruvimu care ținea capul sus, să arate că nu se ascunde de ce a spus.* (LIVIU REBREANU)

*Maica Fevronia [...], își ținea capul sus și ochii îi umblau parcă era-n toată clipa gata de ceartă.* (IOAN SLAVICI)

**A(-și) ține cumpătul**. v. **cumpăt**.

**A(-și) ține cuvântul** (sau **vorba, pop., vorbele**) = A îndeplini o promisiune făcută:

*Se gândi la scena olteanului, pe care se hotărâse să nu i-o povestească, dar nu se mai putea ține de cuvânt;* (EUGEN LOVINESCU)

*Dacă ar fi avut totuși puterea să-și țină cuvântul către Papă, către Voievodul Valah și către Europa întreagă, Imperiul otoman ar fi dispărut în acel an cumplit al lui 1462.* (VASILE LUPAȘC)

**A-i fi drag cuiva** (sau **a iubi pe cineva** ori **a-i fi drag cuiva**) **ca ochii (din cap)** sau **a ține la cineva ca la ochii din cap.** v. **ochi.**

**A-i ține** (cuiva) **calea** (sau **drumul**, rar, **drumurile**) = **a**) A opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă mai departe; a sta în calea cuiva:

*Bată-mi-l-ar Dumnezeu/ Pe el și pe tatăl său,/ Că ei ne-au făcut mult rău,/ Că ne-au ținut drumurile/ Și ne-au tăiat capetele!* (POP.)

[...] *baba vrea să treacă... rozând copacii ce-i țineau calea.* (POP.)

**b)** A aștepta pe cineva în drum și a-l opri pentru a-i adresa o rugămintă, pentru a-i pune o întrebare etc.:

*I-a ținut calea și, când odată a dat piept în piept cu el, i-a zis, cu multă demnitate, pe franțuzește: – Domnule, ești un imoral!* (I. L. CARAGIALE)

*Tot a rămas părintele Bodron fără ajutor, că i-a murit cântărețul! Așa, i-a ținut calea preotului, când mergea la o înmormântare.* (ELIDIA AGRIGOROAIE)

**A-i ține** (cuiva) **calea** (sau, rar, **cărarea**) = A urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea etc.); a fi mereu în drumul cuiva:

*Fără ca Rășcanu să mai vrea să-l întâlnească, bătrânul Dissescu i-a ieșit din nou în drum, i-a ținut calea [...]* (PAUL ANGHEL)

*I-a ținut calea roșcovanei de vreo două ori; stătea cu ochii pe ea, căuta să-i ghicească mișcările [...]* (ION LAZU)

*Într-o duminică, după predică, Fănică i-a ținut calea preotului să i-l boteze pe Tudorică [...]* (CRISTIAN TEODORESCU)

**A-i ține** (cuiva) **cununa** = A fi naș (cuiva) la cununie:

*Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i ține** (cuiva) **de cald** = **a**) A încălzi pe cineva. **b)** A fi de folos cuiva:

*Căci/ Lucrul strein nu ține de cald./ Că/ Tocmai când îți pasă, fără dânsul te lasă.* (ANTON PANN)

*Ea se întreba de ce lumea nevoiașă spunea atâta bine pe socoteala lui; întrucât marea lui avere, putea să ție de cald altora?* (PANAIT ISTRATI)

**A-i ține** (cuiva) **de frig** = A apăra pe cineva de frig:

*Fularul cumpărat îi ținea acum de frig.*

**A-i ține** (cuiva) **de urât.** v. **urât.**

**A-i ține** (cuiva) **drumul legat.** v. **drum.**

**A-i ține** (cuiva) **lumânarea** (reg. **lumina**) = **a**) A-i fi naș (cuiva) la cununie:

*Niciodată n-are să-și amintească dacă el a ținut lumânarea în mână sau nunul; dacă el a băut întâi din paharul cu vin sau Odeta;* (CEZAR PETRESCU)

*O, nănașă, draga mea,/ De ț-ar fi secat mâna/ Când mi-ai pus tu cununa/ Și mi-ai ținut lumina.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**b)** A veghea pe cineva în ultimele clipe ale vieții cu o lumânare aprinsă în mână, potrivit unui vechi obicei creștin:

*E rece ca gheața, vorbi el încet; am împărtășit-o. Bătrânele îi țin lumânarea.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Când era sara la cină,/ La Vilean ținea lumină;/ Când era la miez de noapte,/ Trăgeau clopote de moarte.* (I. G. BIBICESCU)

*În ceasul morții lui a sosit o fiică a sa, nechemată de nimeni, și i-a ținut lumânarea plângând la căpătâi [...]* (PAISIE OLARU)

**A-i ține** (cuiva) **toate în seamă** = A avea evidența faptelor cuiva:

*Mie soacra nu mi-e mamă,/ Ca să-mi ție toate-n samă.* (POP.)

**A-i ține credință** (cuiva) = A fi credincios cuiva:

[...] *căci norocul și de astă dată îi ținea credință.* (NICOLAE GANE)

*Atari fură principiile criticei și ale perspectivei noastre: judecați înșivă dacă am fost în stare sau, mai bine, dacă avui noroc de a le ținea credință.* (B. P. HASDEU)

**A-i ține cuiva cald** (sau **de cald**). v. **cald**.

**A-i ține** (cuiva) **drumul** (sau **calea**) = **a**) A opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte; a sta în calea cuiva:

*Boierul... i-au ținut calea și, când au dat zmeul să iasă, i-au și ras capul.* (I. G. SBIERA)

*Auzi, mizerabilul! Să-ndrăznească să-mi ție drumul.* (I. L. CARAGIALE)

*Sfarmă-Piatră-i ține calea și-l ridică-ncet pe palmă.* (VASILE ALECSANDRI)

**b)** A pândi trecerea cuiva, a aștepta pe cineva în drum și a-l opri pentru a-i adresa o rugămintă; a aține calea cuiva:

*Odată însă, când vrea să plece Pahon la vânat... nevastă-sa îi ține calea... și prinde a-l săruta și a-l ruga să-i lase ei mărgeaua.* (I. POP-RETEGANUL)

*Baba... Drumul lui vodă-i ținea, De departe-ngenuchea.* (POP.)

**c)** A urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câștiga bunăvoința, dragostea); a fi sau a umbla mereu în drumul cuiva:

*Chiar dulce prietină-ta/ Mi-a ținut mie calea,/ Să nu mai am grija ta!* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A-i ține** (cuiva) **parte** (sau, rar, **de parte**) = A apăra pe cineva, a fi de partea cuiva:

*Au și tăbărât bălaurii pe mine și cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă [țigancă] mai tânără între dânșii, care să-mi ție de parte.* (ION CREANGĂ)

*Ți-oi fi ca frate/ Și ți-oi ținea parte/ D-acum pân la moarte.* (POP.)

**A-l ține** (pe cineva sau **ceva**) **în** (sau **la**) (**mare, multă**) **cinste**, **a-l ține** (pe cineva) **în mare prețuire**

(Înv.) = A da cuiva o considerație deosebită, a socoti pe cineva sau ceva demn de stimă:

*Pe hatmanul Buhuș îl ține la mare cinste.* (ION NECULCE)

– *Îngăduie, stăpâne, dar mânzul acela bezmetic se întâmplă a fi cumnatul contelui Silaghi, aflat în mare prețuire printre ibovnicele împăratului Leopold.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A-l ține pe cineva meșii**. v. **meș**.

**A-l ține puterile** = A-l ajuta pe cineva puterile:

*Alerga ea cât o țineau puterile, dar d-a surda alerga.* (BARBU DELAVRANCEA)

*La amenințările și insultele lui Tilici, la care s-au asociat și ofițerii și gardienii, am răspuns toți, din toate celulele, vociferând în fel și chip, cât ne țineau puterile.* (ION IOANID)

**A-și ține** (sau **a-și opri**, **a-și stăpâni**) **răsuflarea** (sau **răsuflul**, **sufierea**, **sufletul**, **respirația**). v. **răsuflare**.

**A-și ține** (sau **băga**) **limba în gură**. v. **limbă**.

**A-și ține botul** (sau **gura**) = A tăcea, a nu mărturisii, a păstra un secret:

– *Tu ține-ți botul acasă! Nu mă face să cred că te interesează.* (RADU TUDORAN)

**A-și ține cuvântul** sau **a se ține de cuvânt** (sau **de făgăduială**, **de vorbă**, **de parolă**, **de jurământ**) sau **a(-și) ține** (sau (înv.) **a(-și) păzi**) **cuvântul** (sau **făgăduiala**, **parola**, **jurământul**, **vorbă**)sau **a rămâne de cuvânt**. v. **cuvânt**.

**A-și ține de datorie** (sau **de datorință**) **să...** = A se considera obligat să...:

*Pentru a restabili adevărul îmi țin de datorință să expun în mod succint fazele principale ale acestui eveniment istoric* (ISTORIA PARTIDULUI NAȚIONAL ȚĂRĂNESC: documente, 1926-1947, 1994)

*Iar în ai doilea rând îmi țin de datorință să mulțumesc din inimă atât în numele meu, cât și în numele adunării întregi [...]* (IULIAN NEGRILĂ)

**A-și ține firea** = A-și păstra liniștea, calmul, cumpătul; a nu-și pierde capul, a se stăpâni:

*Când atuncea, unde nu-i vine un somn strașnic... dară tot și-au ținut firea până-ntr-o bucată de vreme.* (I. G. SBIERA)

*Împăratul... se tânguia... și cât p-aci să-l biruie mâhnirea. Își ținu însă firea și căută a-și mângâia fata care vedea că se pierde.* (P. ISPIRESCU)

*Ai noroc că eu îmi țin firea, nu mă prea tem de lup.* (ION CREANGĂ)

**A-și ține gândul** (la ceva) = A se gândi permanent la ceva:

*Fusese în refugiu, în bejenia războiului, până în Oltenia, când i-a fugărit frontul în '44, dar îi ținea gândul că s-o îndura Cel de Sus și n-o păți nimic sătucul lor.* (CORNELIU FILIP)

**A-și ține gura** (sau **limba, pliscul, reg., fălcile** etc. **de gură**) = A tăcea:

*Numai Serafim n-a putut să-și ție gura și a zis așa cam într-o doară...* (DAMIAN STĂNOIU)

*Să n-aibi grijă! Hai numai cu mine, și-apoi să-ți ții gura!* (I. G. SBIERA)

*Da mai ține-ți gura, soro, că mă dai de rușine.* (VASILE ALECSANDRI)

*Cum s-a văzut cu o așa mândrețe de fată în casă, [moșul] nu-și mai putea ține gura.* (POP.)

**A-și ține inima în dinți** (sau **cu dinții**). v. **dinte**.

**A-și ține lucrul (său)** = A-și păstra neschimbate obiceiurile:

*[...] el își ținea lucrul prea sus. Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui ca un Craiu ținea.* (NICOLAE IORGA)

**A-și ține rangul**. v. **rang**.

**A-și ține sațul**. v. **saț**.

**A-și ține sufletul** (sau **inima**) = **a)** A mânca atât cât să-i treacă foamea:

*Mâncarea îi era trei unghii de pâine și puțină apă, cât să-și ție sufletul.* (DOSOFTEI)

**b)** A-și ține răsuflarea.

**A-și ține traiul** (Înv.) = A face față cheltuielilor necesare vieții, a se întreține, a trăi:

*Iată ce declara o informatoare din Boianu Mare (Bihor): „pământul îți ține traiul și-ți sporește cinstea, dacă-l îngrijești și-l cinstești”.* (MARCUS MIHAIL DELEANU)

**A-și ține viața de azi pe mâine**. v. **viață**.

**Cât îi ține** (cuiva) **gura, cât** (sau **ce**) **îl ține gura** (sau, rar, **gâtlejul, capul, plămâni**) = Până la epuizare; cât îl ajută pe cineva vocea; în gura mare, din răspuțeri:

*A început să urle cât o ținea gura.* (ZAHARIA STANCU)

*Strigă tu... cât ți-a ținea gura... că nu te slăbesc.* (VASILE ALECSANDRI)

*Sebastian Obae se înroșea la față după trei partide pierdute la mare luptă [...] în timp ce tata striga cât îl țineau plămâni, să-l audă Teodora cuibărită în camera ei [...]* (PETRE BARBU)

**Cât îl țin picioarele** (sau **puterile**) = Cu toată forța:

*Când mă văzui afară, începui să alerg cât mă țineau picioarele pe drumul portului.* (PANAIT ISTRATI)

*Alerga ea cât o țineau puterile, dar d-a surda alerga.* (BARBU DELAVRANCEA)

**Cât îl ține pe cineva** (sau **cât îi ține cuiva gura**) = Cât îl ajută pe cineva vocea; în gura mare, din răspuțeri:

*A început să urle cât o ținea gura.* (ZAHARIA STANCU)

**Gura nu ține** (sau **nu cere**) **chirie** = Poți trâncăni cât vrei:

*Bieții oameni, de spaimă și știind că gura nu-i ține chirie, spuse... precum îi învățase cotoșmanul.* (P. ISPIRESCU)

*Bag de seamă că pe-aici gura-i mai harnică decât mâinile! – Apoi, nu știi dumneata că gura nu cere chirie?* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**Mult te ține, când te-apucă** (sau **când te-apucă, mult te ține**)? v. **apuca**.

**Nu ține figura** (Fam.) = Se spune pentru a arăta că o intenție a cuiva nu are sorți de izbândă:

*Dacă va încerca să-ți reentre în grații lingușindu-te, arată-i că nu ține figura și roagă-l să-și ceară scuze în mod politicos.* (IRINA PETREA)

[GIULI:] *Auzi la el! Ține la mine! Ha! Păi băi mucea, fii atent, că la Mândița nu ține figura.* (ADRIAN MATEI)

**Oaia care nu poate să-și ție lâna trebuie tăiată** = Se spune despre cineva care nu este în stare să-și ducă la îndeplinire obligațiile asumate:

*Eu văz că-i cald, i-am zâs, și chiar că muream azi dă căldură cu paltonul, vai dă oaia care nu-și poate duce lâna, zâce, proverbe d-ale ei din Bucovina [...]* (G. BĂLĂIȚĂ)

*Oaia care nu poate să-și ție lâna trebuie tăiată.* (TEODOR FLONTA)

**Să se țină bine** = Formulă de amenințare:

*Să se ție bine de aici înainte țopârlanii, am să-i calicesc pe toți.* (POP.)

**Ține-te** (sau **să te ții pânză** (sau **nu te rupi**). v. **pânză**.

**Ține-te** (sau **te ține**) **bine** sau **ține bine** = Formulă de încurajare și de îndemn:

*Acum ține-te bine și de aci înainte.* (AL. ODOBESCU)

*De-acum te ține bine./ C-a să fie rău de tine!* (VASILE ALECSANDRI)

*Apoi, greu el înota.../ Voinicele, ține bine./ Că eu vin, alerg la tine.* (IDEM)

**Ține-te, pârleo!** (sau **băiete!**) **să te ții, pârleo!** = Formulă folosită pentru a intensifica acțiunea exprimată de verbul propoziției pe care o însoțește:

*Altădată abia mă arătam înaintea vrăjmașului și, să te ții, pârleo! îi sfârâia călcâiele*

*dinaintea feții mele; dară azi, ce să vă mai spui?* (P. ISPIRESCU)

*Dară lupul, să te ții, pârleo! lungi pasul, lupește.* (IDEM)

*Ba, după ce au oblicit [a afla, a auzi] că știu și o leacă de scrisoare, ține-te, băiete!* (I. POP-RETEGANUL)

## ȚINERE

**A avea ținere de minte** (Fam.) = A avea memorie bună:

*Văzând... împăratul că fiu-său are ținere de minte grozavă și ia în cap ușor cele ce i se arăta, se umplu de mulțumire.* (P. ISPIRESCU)

*Iți dai seama că înțelege, pricepe, are ținere de minte, ascultă și îndeplinește când îi spui sau îi ceri ceva [...]* (TOMA SPĂTARU)

*N-are ținere de minte, și cu turceasca nu se prea descurcă.* (VINTILĂ CORBUL)

**A avea ținere de seamă** = A lua în considerație:

*Deci, pentru ca să nu aibă nicio ținere în seamă acele zapise și pentru ca să stăpânească cele ce au cumpărat [...]* (ACTE JUDICIARE din ȚARA ROMÂNEASCĂ (1775-1781), 1973)

## ȚINTĂ

**A face țintă** (sau **a da în ținte**) (D. știuleții de porumb) = A începe să se coacă:

*Când grăunțele încep să se întărească astfel că nu se mai pot rupe cu unghia, se zice că sunt în ținte.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

**A privi** (sau **a se uita**) **fără (de) țintă** = A privi în gol; a se uita fără să vadă:

*Pierduți în visuri mândre, priveam fără de țintă.* (MIHAI EMINESCU)

**A se uita** (sau **a privi, a căta** etc.) **țintă** (sau **așintat**) sau **a ține ochii țintă** = A privi fix, într-un anumit loc:

*Fata-l privea țintă și parcă-l străbătea cu lumina ochilor.* (MIHAIL SADOVEANU)



*Uitându-se țintă în ochii fiului de crai, [calul] zice: Sui pe mine, stăpâne, și ține-te bine. (ION CREANGĂ)*

*O șopârlă de smarald/ Cată țintă, lung, la mine, părăsind năsipul cald. (VASILE ALECSANDRI)*

*Femeia, cu o păstaie desfăcută pe jumătate în mână, se uită țintă în ochii fetei. (PAVEL DAN)*

*Țineau ochii țintă la zână, să vadă ce face. (P. ISPIRESCU)*

**A sta țintă = a)** A sta nemișcat:

*Ea doarme-adânc cu brațe-n jos lăsate,/ Dară prin somn sta țintă să privească/ Un mândru vis în sufletu-i străbate. (MIHAI EMINESCU)*

**b)** A sta cu privirea fixă:

*Spui șoapte fără de-nțeleș și ochii tăi stau țintă. (G. COȘBUC)*

*Acolo și nu în altă parte se plămădesc paznicii sufletului românesc, interveni cu emfază și Ghiță Bona, așezându-și mâna pe umărul profesorului de muzică Antoniu Sequens, iar cu ochii sta țintă pe chipul oratorului. (NICOLAE DANCIU PETNICEANU)*

**Cu ochii (sau cu privirea) țintă (la... sau pe... etc.) =** Cu ochii pironiți la... sau pe...:

*Femeie mai așezată și mai cuminte, ba chiar călugăriță, maica Aegidia tresări când văzu, peste drum, pe Națl, băiatul Hubăroaiei, stând cu ochii țintă la fereastră. (IOAN SLAVICI)*

*Și deodată avu o bănuială și nu sfârși cuvântul, văzu înfățișarea ciudată a celui lalt și rămase cu privirea țintă pe chipul lui. (MARIN PREDA)*

**Cu urechea țintă =** Cu auzul încordat:

*Ascultăm pe lăutarul moș Bran; când începe să cânte, tot satul stă cu ochii și urechile țintă la el. (ION CREANGĂ)*

## ȚINTUI

**A țintui** (pe cineva) **la stâlp** (sau **la stâlpul infamiei**) = A supune (pe cineva) oprobiului public, a înfiera (pe cineva):

*Ion Ghica își alcătui guvernul... dar îl atacă cu înverșunare albii, când firesc ar fi fost să-l săgeteze roșii și să-l țintuiască la stâlp pentru că plecase de la ei. (ION PAS)*

*Numărul lor mare schițează preocuparea pe care poporul român, prin oamenii săi de frunte, încearcă să țintuiască la stâlpul infamiei și judecății istoriei, pentru veșnicie, regimul comunist din România și comunismul în general [...] (FLORIN MĂTRESCU)*

**A țintui** (pe cineva) **locului** = A face (pe cineva) să se oprească, să rămână nemișcat, neclintit:

*Fiecare tablou, fiecare piesă aproape te țintuiește locul și-ți cere s-o privești, s-o analizezi, s-o guști. (ZAHARIA STANCU)*

*Rușinea îl țintuise locul. (LIVIU REBREANU)*

**A sta** (sau **a rămâne**) **ca țintuit locul** (**pe loc** sau **în loc**) = A se opri și a rămâne nemișcat, neclintit (de spaimă, de mirare etc.); a sta (sau a rămâne) locul:

*Rămaseră țintuite pe loc, fiindcă pentru întâia oară vedeau un banchet boieresc. (ION PAS)*

*Parc-ar fi vrut să fugă, dar țintuit locul își frământa ramurile într-o parte, ca niște brațe deznădăjduite. (G. TOPÎRCEANU)*

## ȚINUT

**A dăru** (cuiva) **ținutul Căinenilor și satul Corbenilor** = A ucide (pe cineva):

*A dăru ținutul Căinenilor și satul Corbenilor. (Adică a dăru pe cineva cu moartea.) (IULIU A. ZANNE)*

## ȚIPA

**A striga** (**a răcni** sau **a țipa**) **cât te ia** (sau **te ține**) **gura** (sau **în gura mare**). v. **gură**.

**A țipa fapt** (sau **ură**) (**pe cineva** sau **cuiva**) = A face vrăji cuiva:

*Ele ură-mi pot țipa./ De mine nu s-a lega,/ Că mă știu bine spăla [...] (ALEXIU VICIU)*

**A țipa fiul (sau pruncul) în sânul maicii (Pop.)**

= A fi jale mare:

*Vor țipa pruncii în sânul maicelor lor.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

**A țipa ochii** = A privi repede, în treacăt:

*Țipai ochii peste deal,/ Văzui fată de muntean.* (POP.)

**A-i țipa** (cuiva) **în nări** (ceva) = A reproșa:

*Au fost însă și din cei care au țipat căței pe nări, unii azvârlind sulite otrăvitoare chiar.*  
(VALER GLIGAN)

**A-i țipa** (cuiva) **măseaua** (Mol.) = A fi la mare strămtoare:

*Avea nevoie de parale de-i țipa măseaua.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

**ȚIPENIE**

(Nici) (o) **țipenie** (de) (om) = Nicio ființă omenească:

*Ba de la o vreme încoace, urâtul îi mânca și mai tare, căci țipenie de om nu le deschidea ușa; parcă erau bolnavi de ciumă, sărmanii!* (ION CREANGĂ)

*Nu-i țipenie de om nicăieri. Numai soare, văzduh, apă și foltane de stuh.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Astfel noaptea trece și, afară de patrulele care sosesc din când în când pe un drumeag de sub mal și își dau „parola” cu voce înfundată, nici țipenie de om nu se mai simte prin locurile acestea părăginite, cufundate în întuneric.* (G. TOPÎRCEANU)

**ȚIUI**

**A-i țiu** (cuiva ceva) **în ureche** (sau **în urechi**), **a țiu** (ceva) **în capul** (sau **în creierii**) (cuiva) = A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat:

*Copiii... rămaseră deștepți; în capul lor țiuiau cântecele flașnetei.* (AL. VLAHUȚĂ)

*În creierii lui Apostol însă de-abia atunci începu să țiuie cuvântul de care se spăimântase, ascuțit și sfâșietor.* (LIVIU REBREANU)

**A-i țiu** (sau **a-i piui**) (sau, rar, **a țiu**) (cuiva) **urechile** (sau **urechea**, **creierii**, **capul** etc.), **a-i țiu** (cuiva) **în urechi** (sau **în cap**, **în creieri** etc.) = A avea senzația de zgomot continuu și ascuțit în urechi sau în cap:

*Se vede că-ți țiuie urechile.* (VASILE ALECSANDRI)

*Țipați și faceți larmă de-mi țiuie urechile.* (ION CREANGĂ)

*Când îți piuie vreo ureche..., atunci să știi că vrăjmașii te vorbesc de rău.* (ARTUR GOROVEI)

**ȚOC-ÎN-POC**

(**A se duce**) **cu țoc-în-poc** = (A se duce) cu toate lucrurile pe care le are cineva, cu tot calabalâcul:

*– Ce vreți voi, mă – ziceau cei care erau împotriva trecerii la gospodărie – să ne ducem și noi acolo cu țoc-un-poc?... (ION LĂNCRĂNAN)*

**ȚOL**

**A bate** (pe cineva) **țol** = A bate (pe cineva) foarte tare:

*Ce-i drept, l-au bătut țol, și tot satul a aflat despre asta.* (SĂMĂNĂTORUL, vol. 6-7, 1907)

**A se întinde mai mult decât îi ajunge țolul** = A încerca să realizeze ceva peste puterile sale:

*Întinde-te cât îți ajunge țolul.*  
(<https://www.caietesilvane.ro/>)

**A trage țolul** (Rar) = A-și asigura toate foloasele:

*Își potrivea lucrurile socotind îndelung ce să facă și să dreagă, ca să-și plătească datoriile și să nu pună jugul în pod. Era greu, căci dacă întindea țolul să-și acopere spatele, rămâneau descoperite picioarele...* (PAVEL DAN)

*A trage țolul. (A opri toate foloasele, tot binele pentru sine).* (IULIU A. ZANNE)

**ȚOP**

**Zamfirica toate le avea, numai țopii îi lipsea** (Pop.; reg.) = Se spune despre cei scăpătați care

își permit mai mult decât li s-ar cuveni; se spune despre cei care se plâng că le lipsește ceea ce nu este absolut necesar:

*Zamfirica toate le avea, numai țopi îi lipsea.* (ANTON PANN)

*Zamfirica toate le avea,/ Numai țopi îi lipsea.* (I. C. HINȚESCU)

### ȚUICĂ

**Cu țuica-n nas** = Amețit; beat:

*Paraschiv era cu țuica-n nas, nu te puteai lua după boscorodelile lui.* (D. R. POPESCU)

*Nici chiar Nică care, cu țuica în nas, putea să pâlăvrăgească și să-și dea aere prin sat [...]* (DINU ZARIFOPOL)

### ȚULUC

**A lua** (pe cineva) **de țuluc** (Reg.) = A păruși pe cineva:

*Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise atunci Harap-Alb; de-abia mi-i lua pe Gerilă de țuluc [(reg.) moț, ciuf] și l-îi purta cu nasul pe la soare, doar s-a încălzi.* (ION CREANGĂ)

### ȚURCĂ

**Crezi că mă joc de-a țurca cu tine?** = Se spune când cineva vrea să arate că nu glumește:

*Și eu la fel, dacă n-aș avea cultură filozofică germană, aș fi un șiret din Câmpulung, mi-aș permite să mă joc de-a țurca.* (PETRE ȚUȚEA)

### ȚURȚUR

**A face țurțuri** = A clănțăni din dinți de frig:

*Băturăm cale lungă din capu' satului până aici, cu zăpada peste brâu. Înghețarăm, iote am țurțuri pe mustață.* (CONSTANTIN MĂRĂSCU)

*Iarna i-o îngheață, îi face țurțuri în nări, sub sprâncene...* (GRID MODORCEA)

### ȚUȘCĂ

**A se face țușcă** (Mol.) = A se îmbăta:

[CORBU:] *Ba nu... că din dușcă-n dușcă mi-i să nu mă fac țușcă.* (VASILE ALECSANDRI)

### ȚUȚ

**A lăsa** (pe cineva) **țuț** (Reg.) = **a**) A înșela pe cineva în așteptări; a lăsa pe cineva uluit:

*Testul era o lucrătură de-a lui Tic, fiindcă a fost lansată întrebarea cheie Ce-i dragostea, lăsându-ne pe toți țuț! De uimire!* (CĂLIN KASPER)

**b)** A-i lua cuiva totul, sărăcindu-l.

**A rămâne țuț** (Reg.) = **a**) A rămâne foarte mirat:

*Au rămas țuț, toți. Am dus-o pe Clelia cu Salvarea. Șoc psihologic.* (RADU COSAȘU)

*Țuț ar rămâne! Doamne, ce caraghioslâc! Ce-ar mârâi ea?* (D. R. POPESCU)

**b)** A rămâne foarte sărac. **c)** A rămâne foarte singur:

[...] *și între timp copilul crește mare, face armata, tu ieși la pensie, mai cade un guvern vine altul (!) și poate rămâne țuț! – Cine să rămână țuț mă', că nu mai înțeleg nimic.* (ION UNTARU)

### ȚUȚUROI

**A ploua cu țuțuroi** (Olt.) = A ploua foarte tare:

*Paparudă, rudă,/ Vîno de mă udă.../ Cu găleata plină,/ Ploile să vină.../ Cu apă de ploaie,/ Tot cu țuțuroaie.* (ȘEZĂTOAREA, I)

### ȚUȚURUG

**A sta** (sau **a se ridica**) **țuțurug** = A sta (sau a se ridica) drept în sus:

*Fanea sta țuțurug pe caldarâm, cu genunchii lipiți și c-o mână-n buzunar.* (<http://hilimon.blogspot.ro/>)

*bună, de caraghioslăcuri și de cumetrii udate la  
aldămaș. (<https://www.tolo.ro/>)*

## U

### UCIDE

**A ucide timpul** = A petrece timpul făcând lucruri lipsite de importanță:

*[...] iar ea în schimb mai putea să dea câte o raită prin dancierurile de lux, în fruntea unei bande sclivisite și oxigenate de june făpturi cărora li se părea că a ucide timpul și a-l ucide în acest chip e o farsă pe care o joacă destinului. (ION VINEA)*

*Kitsch-ul apare drept un mijloc la îndemână de „a ucide timpul”, drept o evadare plăcută din banalitatea muncii și a tihnei. (MATEI CĂLINESCU)*

### UD, -Ă

**A ieși (sau a se scăpa) cu udul** ori **a-și face udul** = A urina:

*[...] au scornit superstiția care zice că nu-i bine să te joci cu tăciunele, căci te scapi cu udul în pat! (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)*

**A se încuia la ud** = A nu putea urina:

*[...] am zăcut nemişcându-mă ochii, neputându-mă întoarce și în pericol de a mă încuia la ud. (ȘTEFAN PASCU, IOSIF PERVAIN)*

### UDA

**A i se uda ochii** = A i se umple ochii de lacrimi:

*Murise biata mămuca... Mi se udă ochii când mă gândesc la ea. (VASILE ALECSANDRI)*

*Închis în camera sa, el ascundea de vâzul curții lacrimile ce-i udau ochii. (B. P. HASDEU)*

**A uda aldămașul** (Pop.) = A bea după încheierea unei tranzacții de vânzare-cumpărare:

*Din afară, Steaua a părut în această ediție de campionat o caravană plină de voie*

**A uda prânzul** (sau **bucatele**) = A bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice:

*Mesenii udau prânzul de fiecare dată.*

**A-și uda gura** = A bea puțin, pentru a -și potoli setea:

*Drumul e lung... Facem popas de-o clipă, femeia își udă gura cu apă. (ZAHARIA STANCU)*

*Gheorghe Barbă studentul se gândește că-i vreme de când nu și-a mai udat gura [...]* (SPIRIDON POPESCU)

### UDI

**A udi cu gura friptă** = A rămâne înșelat, dezamăgit în așteptările sale:

*Cât vei fi și vei trăi,/ Fată mare nu iubi,/ Fata mare se mărită,/ Și udești cu gura friptă. (NERVA HODOȘ)*

### UIB

**În uibul locului** (Reg.) = Pretutindeni; la întâmplare; peste tot:

*Oamenii nemaiavând apă... vor alerga în uibul locului, căutând apă. (TUDOR PAMFILE)*

*Să ieșim afară și să strigăm așa, în uibul locului, poate s-o găsi vrun creștin [...]* (C. RĂDULESCU-CODIN)

**În uibul lumii** (Reg.) = În lumea largă:

*Se duceau în uibul lumii toate gozurile firii, toți hârbarii fără sălaș, rătăcitori din câșlă [(reg.) așezare de păstori, unde se mulg oile sau vacile; stână] în câșlă. (CONVORBIRI LITERARE, XLVI, 1921)*

*Merseră, merseră până ieșiră din împărăția lor, luară de-a lungul împărăția din vecinătate, și iarăși merseră în uibul locului, până unde drumul se tăia-n două. (OVIDIU PAPADIMA, IORDAN DATCU)*

## UIMIRE

**A pune în uimire** = A surprinde:

*Altcum, băiatul e un talent, tot ce vede face. „A făcut mai zilele trecute un aeroplan de l-a pus în uimire și pe domnul primar”.* (PAVEL DAN)

*Cum? Tu nu știi unde merge; nu știi tu de unde vine?!/ Nevasta e în uimire: D-apoi eu n-am cum să știu;* (G. COȘBUC)

## UITA

**A face** (ceva sau pe cineva) **uitat** = A uita (de ceva sau de cineva); a nu mai pomeni de cineva sau ceva:

*Dar de fiecare dată dosarul fie că i s-a rătăcit, fie că cineva l-a făcut uitat.* (MIRCEA GHEORGHE)

*[...] au trecut sub tăcere marile concesii prevăzute mai cu seamă în al doilea document, cel pe care l-a făcut uitat, în cele din urmă, și Curtea vieneză.* (REMUS CÂMPEANU)

**A fi uitat de moarte** (sau **de Dumnezeu** sau **de moarte și de Dumnezeu**) sau **a-și uita anii**. v. **moarte**.

**A învăța ce au uitat alții** = A nu ști sau a nu învăța nimic:

*Apoi da, mi-a zâmbit lelea Ileana; a învățat și Culai ce-au uitat alții.* (MIHAIL SADOVEANU)

*– A învățat ce-a uitat alții, căci a legat cartea de gard.* (VASILE ALECSANDRI)

**A nu se uita** (la cineva) (Pop.) = A nu simți atracție pentru o persoană de sex opus, a nu iubi pe cineva, a manifesta indiferență față de cineva; a refuza orice relații cu cineva:

*Aceea pe care o iubește nici nu vrea să se uite la dânsul.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A nu se uita cu ochi buni** (la cineva) = A dușmăni:

*Ce va fi zis burghezia, ce va fi zis popimea ignorantă și fățarnică nu știm; un lucru numai e foarte sigur: ei n-au putut vedea cu ochi*

*buni acest început de dărâmare al cultului pravoslavnic.* (ANTON BACALBAȘA)

*Bumbăcarul nu se uită cu ochi buni la câinele alb.* (ANTON PANN)

**A nu se uita în** (sau **la**) **gura cuiva**. v. **gură**.

**A nu-i uita** (cuiva ceva) = A dușmăni; a avea gânduri de răzbunare (împotriva cuiva):

*N-am să te uit, n-o să mai pot să te uit – îngânase, ca o mărturisire sub aripa morții și ca o poruncă de dincolo de ea...* (G. M. ZAMFIRESCU)

**A privi** (sau **a se uita**) **în gol**. v. **gol**.

**A se uita** (la cineva sau la ceva) **ca la soare**. v. **soare**.

**A se uita** (la cineva) **ca dracu la popă** (Pop.) = A privi cu neplăcere, cu dușmănie:

*Unul dintre cele mai plastice tablouri ale limbii populare este ascuns în zicătoarea: „se uită ca dracul la popă” așa de urât și cu mânie, încât îl sfâșie cu ochii.* (G. COȘBUC)

*Și se uită la el ca dracu la popa.* (ANTON PANN)

**A se uita** (la cineva) **ca în strachină** (Pop.) = A fi (foarte) aproape de cineva:

*O vedea ca în strachină...* (TOMA SPĂTARU)

**A se uita** (la cineva) **ca la urs** (Pop.) = A privi pe cineva cu mare curiozitate, cu mirare:

*– Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!* (ION CREANGĂ)

*– Apoi nu te gândești că are să se uite lumea la tine ca la urs? Pe acolo nu se poartă anterieie și giubele.* (NICOLAE GANE)

*Când văzu că oamenii se uită la el ca la urs și că de ai casei nu e chip să se arate vreunul, intră singur [...]* (PAVEL DAN)

**A se uita** (la cineva) **chiorâș** (sau **cruciș**, **pieziș**, **cordiș**, **chiondorâș**, **ghioldiș**, **în coardă**, **în poancă**, **împoncat**, **ponchiu**, **ponciu**, **ponciur**,

**ponciș, ca Bazaoache) = a)** A fi sașiu; a nu vedea nimic. **b)** A privi pe cineva urât, cu dispreț, cu răutate, cu dușmănie etc.; a privi pe furiș:

*S-a uitat o dată chiorăș, de i-a băgat în spaime pe toți.* (I. L. CARAGIALE)

*Bătrânele prea sunt de tot, – prea se ocolesc – prea se uită chiondorăș.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Rând pe rând, călătorii părăsesc compartimentul, ies pe culoar, se uită înapoi, chiondorăș, peste umăr și hotărâsc, în chip unanim, să schimbe vagonul.* (MIHAI MĂNUȚIU)

*Apoi nu ne place să se uite pieziș și să bage de samă că nu-i destul de geluit și destul de curat și croit și săvârșit după rânduiala pe care am învățat-o.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nu se poate stăpâni să nu se uite la ea cruciș.* (ZAHARIA STANCU)

**A se uita** (la cineva) **cu** (sau, reg., **pe**) **coada** (sau, reg., **geana**) **ochiului** sau (reg.) **a se uita** (la cineva) **hoțiș** (sau **hoțește**), **furiș, pe furiș, pe de-a furișul** ori **a se uita cu albușul** = A privi pe furiș pentru a observa ceva sau a face un semn cuiva:

*Din când în când, cu coada ochiului se uita la Nadina care surâdea.* (LIVIU REBREANU)

*Puiu se uită furiș la procurorul care părea tânăr, cam și prea serios pentru vârsta lui.* (IDEM)

*Un Amor de marmoră cocoțat pe soclul lui râde șiret privindu-i cu coada ochiului.* (I. L. CARAGIALE)

*Polixenia se uita hoțește spre Masinca...* (I. A. BASSARABESCU)

**A se uita** (la cineva) **cu albul ochilor** = A privi cu mânie:

*M-am întors deodată spre el și l-am privit în albul ochilor. Nu-și mută privirea decât într-un târziu, părând a se uita în jur, fără interes.* (MARCEL SECUI)

**A se uita** (la cineva) **de sus** (sau **peste umăr**) = A disprețui (pe cineva):

[...] *în politică nu s-a amestecat niciodată, n-a votat cu nimeni, nici cu liberalii, nici cu țărăniștii și de uitat s-a uitat întotdeauna de sus, ca de pe-o dungă, la ceilalți oameni din sat [...]* (ION LĂNCRĂNJAN)

*Rând pe rând, călătorii părăsesc compartimentul, ies pe culoar, se uită înapoi, chiondorăș, peste umăr și hotărâsc, în chip unanim, să schimbe vagonul.* (MIHAI MĂNUȚIU)

**A se uita** (la cineva) **pe sub sprâncene** (sau, rar, **sprânceană, pe sub gene, cu genele**) = A privi pe cineva pe furiș; a privi cu neîncredere:

*Când trecea prin sat, fetele își dau coate și se uitau la dansul pe subt sprâncene.* (P. ISPIRESCU)

*Se uită la mine pe sub sprâncene.* (ZAHARIA STANCU)

*Celălalt, supărat și dârz acum, ca omul, se uită pe sub sprâncene.* (G. COȘBUC)

*Pe lângă pinteni, era nevoie de sabie, ca să nu le cate pricină oarecare oameni ce se uită pe subt sprânceană.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se uita** (sau **a privi**) (la cineva sau la ceva) **ca la un cireș copt**. v. **cireș**.

**A se uita** (sau **a privi**) **pe sub ochi**. v. **ochi**.

**A se uita** (sau **a privi, a căta** etc.) **țintă** (sau **ațintat**) sau **a ține ochii țintă**. v. **țintă**.

**A se uita** (sau **a se pricepe** etc.) **ca mâța** (sau **pisica**) **în calendar**. v. **calendar**.

**A se uita bine** (la ceva sau la cineva) = A fi atent (la ceva):

*– Pe cine cunoști de aici? Uită-te bine la poze!* (EUGEN PATRICHE)

*– Ia astâmpără-te! Uite-te mai bine la Monica.* (IONEL TEODOREANU)

**A se uita ca curca la crăci** (Arg) = A fi complet neștiutor într-un domeniu; a nu reuși să înțeleagă o anumită chestiune:

*Râdea, amintindu-și o vorbă – „Te uiți ca curca-n crăci” –, o apuca iar înspre poartă, pe urmă spre cireșul din fund, și tot așa. (VIOREL ZAICU)*

**A se uita ca la lună nouă.** v. **lună.**

**A se uita ca mâța la pește** sau **ca pisica în tigaie.**  
v. **mâță.**

**A se uita cam lacom în fundul paharului** = A bea prea mult:

*S-a uitat cam lacom în fundul paharului = a băut cam mult. (IULIU A. ZANNE)*

[...] *ceilalți, observând aceasta, zic, în glumă: „A prins ciocârlanul de coadă”, sau „s-a uitat cam lacom în fundul paharului” și de aceea „s-a cam deochiat”, dar lasă că acuș îi va trece și nu i s-a mai întâmpla nemică!* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A se uita cu un ochi la slănină și cu altul la făină.** v. **ochi.**

**A se uita în coarnele cuiva** = A face pe placul cuiva; a asculta cu supunere:

*Moșneagul, fiind un gură-cască, sau cum îți vrea să-i ziceți, se uita în coarnele ei, și ce-i spunea ea sfânt era. (ION CREANGĂ)*

**A se uita în gura** (cuiva) = A fi foarte atent la ceea ce spune cineva; a crede tot ce spune cineva; a da ascultare vorbelor sau sfaturilor cuiva:

*Ai să zici dumneata: da de ce ești amărât, bețivule? Apoi cum să nu fii, domnule părinte? Că o fată am și eu și nu-mi place deloc fata pe care o am. Nu-mi place, auzi? Că nu vrea să mă asculte. Și tare mă doare inima și tare-s supărat că nu vrea să se uite în gura mea. (LIVIU REBREANU)*

*– Hă, hă, da proastă te-a făcut mă-ta, fa Marghioală! Zece ani de pușcărie?... Hă-hă-hă... te uiți în gura Șchiopului? (TOMA SPĂTARU)*

**A se uita în pământ** = A privi în jos din cauza timidității sau a rușinii; a fi trist:

*A-nceput cuvânt/ Străinul, tremurat și rar./ Uitându-se-n pământ. (G. COȘBUC)*

[...] *numai vărușu sta în mijlocul primăriei, se uita în pământ și nu-l trăgea ața în niciun chip să plece acasă... (SORIN TITEL)*

**A se uita unul la altul** = A se înțelege din priviri, a-și face semne de înțelegere; a se privi cu surprindere:

*Străjerii, cum îi văd, încep a se uita unul la altul și a bufni de râs. (ION CREANGĂ)*

*Bea fiecare câte-un pahar. La amândoi li se umplu ochii de lacrimi și parcă răsuflă foc pe nări. Se uită unul la altul. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A se uita** (la cineva) **ca din pod.** v. **pod.**

**A se uita** sau **a (se) holba, a privi, a căta** (la cineva ori la ceva) **lung.** v. **lung.**

**A sta** (sau **a rămâne, a șede**) (**undeva**) **până îl uită Dumnezeu** = A sta (a rămâne, a șede) (undeva) foarte multă vreme:

*Îl uită Dumnezeu muncind, oriunde îl pui. (DANIEL BĂNULESCU)*

**A ști cât au uitat alții** = A nu ști nimic:

*Da, deștept. Știu și eu ce au uitat alții. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Or fi ele multe stele, naiba să le știe, făcea Lepădatu după un timp, părăsind ziarul și fixând cerul. Ce să cunosc eu din ele? Ce-au uitat alții? (ION ARIEȘANU)*

**A uita de la mână pân' la gură** (Fam.) = A uita foarte repede:

*Nu ne-am înțeles așa? Ce Dumnezeu, uităm de la mână pân' la gură? De ce să vindem oile? (MARIN PREDĂ)*

*– Întâi dă-mi banii. Mi-ai promis două mii cinci sute de franci, ori ai uitat iarăși? Uiți de la mână pân' la gură. (RADU ALDULESCU)*

*Dom' doctor, am o mare problemă. Nu țin minte nimic. Uit de la mână pân' la gură (FLORENTIN SMARANDACHE)*

**A-l uita** (pe cineva) **moartea** = A fi foarte bătrân:

*Ehei, varvarule, cum ai uitat, uitate-ar moartea, că prin veleatul 7070 tu erai tot prin*

*meleagurile astea ale Păcurarilor [...]* (EUGEN LOVINESCU)

*Vezi câte un hodorogit, d-abia se târăște și trăiește parcă l-a uitat moartea [...]* (I. L. CARAGIALE)

**A-și înghiți limba și a-și uita morții** (Pop.) = A mânca cu mare poftă:

*Uite ce coșuleț plin are! Să-ți înghiți limba nu alta! Coșulețul e plin cu fragi, și calea de la coș până la mână și de la mână până la gură e atât de scurtă.* (ANTON PANN)

**I-a uitat Dumnezeu măsura** sau **i-a pierdut dracul măsura**. v. măsură.

**Mai bine te-ai uita în oglindă** = Se spune celor care nu vor să-și recunoască propriile defecte sau greșeli, ci le văd numai pe ale altora:

*Decât să-l cauți pe la ușile altora, mai bine te-ai uita în oglindă. Uită-te la tine cum arăți!* (RADU ALDULESCU)

*„În loc să te compari cu alții, mai bine te-ai uita în oglindă și te-ai întreba dacă îți place ce vezi”, a scris Andra pe pagina sa de socializare.* (<https://www.cancan.ro/>)

**Uite ce-i (treaba)! sau uite ce este!** = Formulă exclamativă prin care se atrage atenția asupra celor ce urmează a se spune:

– *Uite ce-i, nu înțeleg, nu vreau să fiu Șeful Poliției, de ce vreți voi să mă puneți pe mine?* (NICOLAE SFETCU)

– *Uite ce este, măi, Cristele! Dacă tu crezi așa ceva, n-ai decât să mă dai în judecată!* (DOINA RUȘTI)

– *Uite ce-i! Mie nu-mi place să mă vâr în viața omului, nu te vârî nici tu într-a mea.* (LIVIUS CIOCÂRLIE)

## UITARE

**A (se) da** (sau **a lăsa**) **uitării** (sau **în uitare**) (**pe cineva** sau **ceva**) sau (înv.) **a pune la uitare** (**ceva** sau **pe cineva**) = A nu se mai preocupa; a se sili să uite; a nu se mai interesa, a înceta să

iubească sau să-și amintească de cineva (sau de ceva), a uita, a părăsi pe cineva (sau ceva):

*Singura mea rugă-i uitării să mă dai.* (MIHAI EMINESCU)

*Generația lui însă l-a lăsat uitării.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Las întunecatei uitări durerile și bucuriile mele de până acum.* (AL. VLAHUȚĂ)

*O! gondolă iubită! noi lumii dăm uitare!* (VASILE ALECSANDRI)

*Nu știu de când tu nu vrei să crezi în jurăminte, schimbă Maria registrul lăsând-o mai încet cu acuzele, însă pe mine, nu mă mai da uitării!* (MIRCEA CRĂCIUN)

**A cădea** (sau **a se pune**) **în uitare** = A fi uitat:

*Până sunt proaspete [lucrurile] au căutare, iară dacă se învechesc se pun la uitare.* (P. ISPIRESCU)

*Sau poate a căzut în uitare? Cum i-a prelungit lui Noica timpul destinul?* (GABRIEL LIICEANU)

**A trece cu uitarea** (Înv.) = A da uitării, a uita:

*Priimește... această puțină trudă a noastră, care am făcut, să nu treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și leatopiseț întreg să aștepți de la noi.* (MIRON COSTIN)

**A-și face de uitare** = A-și scoate din minte; a neglija:

*Tudor Vladimirescu a intervenit să fie lăsat în acel post „spre a face uitare întâmplătoarei pagube ce au cercat”.* (DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI: IZVOARE NARATIVE, 1962)

[...] și rău puse în acea proclamație, căci noi ne înțeleseam ca să se șteargă și s-a făcut uitare. (NICOLAE BĂLCESCU)

## UITAT, -Ă

**A fi bătrân uitat** (Reg.) = A fi foarte bătrân:

*Ce-l impresionase atunci când îl zărise prima oară? Imaginea aceluia bătrân uitat de*



*Dumnezeu avea o siluetă de paj stângaci și îl obseda.* (AURA CHRISTI)

**A șede** (undeve) **uitat** = A sta undeve foarte multă vreme:

*Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat și având obicei a șede uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra?* (ION CREANGĂ)

*Se îmbrăcase repede și se furișase spre locul unde, de ani de zile, șede uitată „gloaba”.* (EUGEN BARBU)

### UITĂTURĂ

**A pune uitătura porcului** (Reg.) = A privi cu coada ochiului:

*În dreptul morarului, pune capu-n pământ, furișând o uitătură numai cu coada ochilor.* (BARBU DELAVRANCEA)

### ULCEA

**A pune toarta la ulcea** (Pop.) = A găsi răspunsul potrivit:

*După mai multe încercări, bărbatul a pus toarta la ulcea și toată lumea era mulțumită.*

**A trage la ulcele** (Reg.) = A bea mult alcool:

*Zi de zi trăgea la ulcele de vin și abia seara ajungea acasă.*

**A-i face cuiva (de dragoste) cu ulcica** sau **a-i pune** (cuiva) **ulcica** (Reg.) = A face farmece cuiva; a-i descânta cuiva de dragoste:

*Îți face cu ulcica, se vede, cela... tare ți-i drag!* (VASILE ALECSANDRI)

[MĂRICA:] *Că doar noi nu suntem vrăjitoare ca Baba Rada, din căsuța aceea... Numai ea știe să facă vrăji și să tragă-n bobi, și să descânte de dragoste cu ulcica, și să dezlege norii...* (IDEM)

*În esență, este vorba despre femeia care „îi face cu ulcica” bărbatului pe care îl vrea numai pentru ea. Îl „ia” de la casa lui, îi sechestrează memoria și voința într-o ulcică de lut cu pământ descântat pe care o îngroapă sub pragul casei etc.* (G. BĂLĂIȚĂ)

**A se face** (sau **a fi**) **oale și ulcele** sau **a se face pământ** (sau **lut**) **de oale**. v. **oală**.

### ULEI

**A ieși deasupra ca uleiul** = A se confirma (cu toate dificultățile); (d. persoane) a învinge:

*Aberația și stupiditatea ies la suprafață ca uleiul la suprafața apei.* (FELIX NICOLAU)

**A o lua pe ulei** = A consuma băuturi alcoolice în cantități excesive; a se îmbăta:

*Avea o moldoveancă focoasă, e drept că destul de îngălată, și când o lua pe ulei îi mergeau fulgii bărbatului ei.* (IOAN TECȘA)

**A turna ulei pe rană** = A alina durerile cuiva, tratându-l cu înțelegere și compasiune:

*Nici nu mai știu de câte ori m-ai mângâiat,/ Dar știu c-a fost prezența Ta, și-ulei turnat pe rana mea [...]* (MARIA SOMEȘAN)

### ULIȚĂ

**A bate ulițele** = A umbla fără rost:

*Că toată ziua bate ulițele și copilul mi-l lasă pe cap să urle și să mă asurzească... Ană!...* (LIVIU REBREANU)

*După asta, cu ibricul într-o mână și cu panerul în cealaltă, cu Barba Iani lângă tine, vom bate ulițele, piețele, vom străbate locurile de petrecere și bâlciurile, strigând voioși: „Salep! Salep! Salep! Iată salepgiul!”* (PANAIT ISTRATI)

**A da** (pe cineva) **pe** (sau **pre**) **uliță** (Înv.) = A purta (pe cineva) pe străzi, drept pedeapsă; a face cunoscut; (înv.; pex.) pedeapsă prin bătaie pe stradă, în văzul tuturor:

*Și trimite Grigorie-vodă de-i prinde și-i da pre uliță, ca să-i sparie să nu fugă, având gându ca să facă Iașii mare, precum au dzis că sunt Bucureștii în Țara Muntenească.* (ION NECULCE)

**A rămâne pe ulițe** = A rămâne sărac, fără sprijin:

*Mi-a spus Persida, mi le-a spus toate, toate le știu, să-i mulțumim lui Dumnezeu că ni*

*l-a dat și-a rânduie să nu fie copil adunat de pe ulițe.* (IOAN SLAVICI)

*Rămâne-n uliță peritor de foame.* (ION AGÎRBICEANU)

## ULTIM, -Ă

**A avea ultimul cuvânt.** v. **cuvânt.**

**A încerca ultima carte** = A încerca cel din urmă mijloc pentru a rezolva ceva:

*În sfârșit, pierzându-și răbdarea, [preoteasa] încearcă ultima carte; apoi, dacă asta nu reușește, îi scoate cu tăraboii, de n-o mai uită cât or trăi.* (PAVEL DAN)

*Înțelegând că nu putea obține îngăduință din partea lui, prizonierul își încercă ultima carte: abilitatea de negociator.* (RĂSVAN GÂRLEA)

**A(-și) juca ultima carte.** v. **carte.**

## UMĂR

**A da** (sau **a ridica**, **a înhăța**, **a strânge**, (reg.) **a sălta**, **a face**, **a clătina**) **din umeri** (sau **din umăr**) = A face un gest de înălțare a umerilor, care exprimă nepăsare, neștiință, nepricepere, mirare, nedumerire sau dispreț:

*Atunci Harap-Alb și cu ai săi au început a strânge din umere, nepricepându-se ce-i de făcut.* (ION CREANGĂ)

*Mogoș dădu din umeri, fără a răspunde.* (LIVIU REBREANU)

*Amicul dădea din umeri, având aerul să creadă că locuința nu făcea două parale.* (G. CĂLINESCU)

*Când îl auziră ceilalți nuntași dăruind atâtea mioare, toate oacheșe de-un ochi și pântănoage de-un picior, au început a da din umeri și a se uita lung unul la altul [...]* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A fi cu capul pe umeri** = **a)** A fi teafăr. **b)** A fi cumpănit; a avea simțul realității:

*Da ce-ți dau eu sfaturi. Tu ești om cu capul pe umeri.* (ION LĂNCRĂNAN)

*Condușă la gară, la tren, mama lui Olimpiu e conștientă că ea trebuia să se ocupe de fetele ei, că e femeie cu capul pe umeri, ea le-a educat și le-a îngrijit [...]* (LIVIU IOAN STOICIU)

**A lua arma la umăr** = A lua pușca susținând-o jos cu palma și sprijinind-o cu țeava de umăr:

*Soldații au ascultat ordinul lui de a lua arma la umăr, deși sergentul le poruncise să tragă [...]* (SILVIA MARTON)

**A pune umărul** (sau, rar, **umerii**) = **a)** A împinge cu umărul; a ridica cu umărul; a sprijini cu umărul. **b)** A-și da concursul la îndeplinirea unei acțiuni, a sprijini o acțiune; a ajuta pe cineva:

*Măcar acum de-ar fi pus umărul Glanetașu... Dar nu l-a pus. S-a lăsat de fluier și s-a apucat de beție.* (LIVIU REBREANU)

*– Dar tot e foarte greu, le răspunse Persida. – Pentru d-ta, întâmpină Nașl, nu însă pentru noi, ceilalți, care punem umărul și la poveri mai grele.* (IOAN SLAVICI)

**A se uita** (la cineva) sau **a privi** (pe cineva) ori **a răspunde** (cuiva) **peste umăr** = A se uita batjocoritor la cineva; a răspunde disprețuitor cuiva:

*– Cine e acela? întrebă Milena. – Un măcelar de la Lipova, răspunse Persida cam peste umăr, feciorul unui prieten al mamei.* (IOAN SLAVICI)

*– Măi Simioane, i-a spus el lui frate-meu peste umăr, ar trebui făcută și la noi în curte un pic de ordine.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A-i veni** (cuiva) **peste umăr** (Reg.) = A nu-i conveni; a nu-i veni (cuiva) la socoteală:

*Își amintește de școala de la Șosea, unde nimeni n-o bătea, n-o înjura, dar fiecare privire venea peste umăr, venea printre gene și o rănea.* (CELLA SERGHI)

**A-și lua picioarele** (sau **călcâiele**) **de-a umeri** (sau **peste umeri**, **la umăr**) = A o lua la fugă:

*[...] mi-am luat călcâiele de-a umere și m-am dus, m-am dus, m-am dus, pân' ce m-am văzut departe de capitalie, și de Ițic, și de agie,*

și mai ales de stahia cea de Gahiță. (VASILE ALECSANDRI)

**Umăr la umăr** = Alături, unul lângă altul; (pex.) uniți:

*Solemne... erau chipurile pârlite de soare ale ostașilor înșirați drept, umăr la umăr.* (AL. VLAHUȚĂ)

**Umărul obrazului** (sau, rar, **al feței**) = Partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomete:

*Ca printr-o sită vedeam pe căpitan răzimat în sabie, cu fața neagră și cu dunga cumplită din umărul obrazului.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Fata, jupânița Ilinca, parcă era ruptă din soare, așa era: albă la piele, ca laptele, și-n umerii obrajilor câte o pată ușoară, parcă ar fi picurat cineva câte un strop de sânge în lapte.* (IDEM)

*Figura lui își ascundea trăsăturile sub o barbă neagră, stufoasă, din care se vedeau numai nasul, umerii feței și ochii.* (AL. VLAHUȚĂ)

## UMBLA

**A merge** (sau **a umbla**) **pe două** (sau **pe șapte, nouă**) **cărări** (sau **poteci**). v. **cărare**.

**A umbla** (a bate, de-a) **lela**. v. **lela**.

**A umbla** (cu cineva sau pe lângă cineva) **ca cu** (sau **ca pe lângă**) **o bubă coaptă**. v. **bubă**.

**A umbla** (de colo până colo) **cu plosca** (cu **minciuni**) sau **a purta plosca** (cu **minciuni**) = A umbla cu minciuni, cu bârfeli de la unul la altul:

*Nu-mi place să umblu cu plosca.* (I. L. CARAGIALE)

*Cine poartă plosca cu minciunile nu o duce mult.* (I. C. HINȚESCU)

**A umbla** (de) **frunza frâsinelului**. v. **frâsinel**.

**A umbla** (de) **parcă ar avea ouă în poală** (sau **parcă ar călca pe ouă**). v. **ou**.

**A umbla** (**mort** sau **morțiș**) (după ceva sau după cineva) = **a**) A lupta, a se zbate pentru a obține ceva:

*Halippa e cam șmecher și umblă mort după avere și avantajii personale.* (IURIE COLESNIC)

*Nenorocitul de Carol umblă mort după sprijinul Turciei, în realizarea planurilor sale antisovietice.* (IOAN HUDIȚĂ, DAN BERINDEI)

**b**) A urmări pe cineva cu insistență pentru a-i câștiga bunăvoința, simpatia sau dragostea:

*Se ținea mort după ea.* (CAMIL PETRESCU)

**A umbla** (sau **a alerga, a aștepta, a veni** etc.) **cu limba scoasă**. v. **limbă**.

**A umbla** (sau **a căuta, a vedea**) **de** (sau **în**) **rândul** (cuiva) = A purta grijă cuiva:

*Că m-o trimes tatu-tău/ Să-ți umblu de rândul tău.* (ȘEZĂTOAREA, I)

*Corbăcele, dragul meu!/ Ce mă blestemi așa rău?/ Că îtblu de rândul tău.* (VASILE ALECSANDRI)

**A umbla** (sau **a fi**) **cu crucea-n sân**. v. **cruce**.

**A umbla** (sau **a fi**) **cu plosca** (ori **cu țuica**) **la** (sau **în**) **nas** (sau **a puți a nas belit, a-i ieși cuiva vinul în nas**). v. **nas**.

**A umbla** (sau **a fi, a se ține, a merge**) **cu nasul pe sus** (sau **în vânt**) sau **a-și ține** (ori **a-și ridica, a-și purta** etc.) **nasul** (pe sau **în**) **sus**. v. **nas**.

**A umbla** (sau **a fugi, a da**) **în treapăd** (sau (reg.) **în trepete**) (Îrg.) = A fugi, a umbla repede, a se zori:

*Fu silit a merge pre lângă cai în treapăd.* (DOSOFTEI)

**A umbla** (sau **a merge, a se ține**) **coadă** (sau **mânz**) (de cineva sau după cineva) = A fi nedespărțit de cineva, a se ținea scai de cineva:

*Ce te fii coadă de mine?* (POP.)

**A umbla** (sau **a pleca**) **cu pantahuza**. v. **pantahuză**.

**A umbla** (sau **a se duce**) **încolo și încoace** ori **încolo... încoa**. v. **încolo**.

**A umbla** (sau **a se duce**) **la fete** (sau **la neveste**) (D. băieți) = A avea relații de dragoste cu fete (sau cu neveste):

*Eram supărat, or, dacă doi flăcăi se duc la fete, tot împreună trebuie să se întoarcă [...]* (ANATOL MORARU)

**A umbla** (sau **a se plimba**) **apostolicește**. v. **apostolicește**.

**A umbla** (sau **a se purta**) (cu cineva) **cu mânuși**. v. **mănușă**.

**A umbla** (sau **a se ruga**) **cu cușma-n mână**. v. **cușmă**.

**A umbla** (sau **a fi**) **nebun** (după cineva sau după ceva). v. **nebun**.

**A umbla ca câinele surd la vânat** (Pop.) = A se strădui zadarnic să realizeze ceva:

*Și ca să nu zică că se duce așa o câine surd la vânat, îi dă să-i ducă și premenele: o cămașă, o perechie de ȳari, o căciulă și-un cojoc.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)

*Ciorbea a pornit însă la drum cum se spune, câine surd la vânătoare, nu a avut pregătită logistica acestei operațiuni de anvergură [...]* (ILIE ȘERBĂNESCU)

**A umbla ca după** (sau **a-i trebui ca**) **iarba de leac**. v. **leac**.

**A umbla ca fuiorul popii**. v. **fuior**.

**A umbla ca mânzul după iapă** sau **a merge** (ori **a se ține**) **mânz** (după cineva). v. **mânz**.

**A umbla ca o găină beată**. v. **găină**.

**A umbla ca orbeții**. v. **orbeț**.

**A umbla ca pe o potecă**. v. **potecă**.

**A umbla capiu**. v. **capiu**.

**A umbla creanga**. v. **creangă**.

**A umbla cu** (sau **în**) **piele de oaie**. v. **oaie**.

**A umbla cu „ia-mă nene”** (Arg.) = A fi autostopist, a face autostopul:

*– Eu mai fac naveta cu ia-mă nene, acolo se pune?* (<http://kmkz.ro/>)

*Ce spun oamenii despre propunerea de amendare a șoferilor care iau autostopiști: Este o prostie și nu au cum să verifice cine urcă la „Ia-mă, nene”. (<https://www.hotnews.ro/>)*

**A umbla cu bancuri** (sau **cu minciuni, cu poante, cu scheme, cu tromboane**) (Fam.) = A spune minciuni pentru a înșela pe cineva:

*– Ia ascultă, nu umbla cu minciuni că-ți rup urechile.* (EM. GÎRLEANU)

*„Ia te uită cu ce poante de căcat mai umblă și Mitu! Acu' era să vărs o lacrimă degeaba... Hai noroc!”* (DAN LUNGU)

*Nu cumva să umbli cu tromboane că te miruiesc...* (ADRIAN MUNȚIU)

**A umbla cu bumbu** (Reg.) = A umbla cu minciuni:

*Numai de pe vorbe și laude nu te pot crede, că astăzi lumea s-a stricat și umblă mulți cu minciuna, cu bumbu.* (OVIDIU PAPADIMA, IORDAN DATCU)

**A umbla cu bună dimineața**. v. **bun**.

**A umbla cu cineva** = A întreține relații de dragoste cu cineva:

*În fiecare zi, pe toate canalele media, oferă-i fraierului un exemplu realizat d.p.d.v. financiar și insistă pe cât de mulți bani are respectivul, câte chestii mișto își cumpără în fiecare zi, cu ce femei sau bărbați bine umblă [...]* (FLORENTIN SMARANDACHE)

**A umbla cu cioara vopsită**. v. **cioară**.

**A umbla cu cureaua** (Reg.) = A căuta să înșeli pe cineva:

*Negustorul încerca mereu să umble cu cureaua, dar azi n-a reușit să mă păcălească.*

**A umbla cu daibojul.** v. **daiboj.**

**A umbla cu doi bani în trei pungi.** v. **pungă.**

**A umbla cu Dumnezeu** (sau **în slujba lui Dumnezeu, înaintea Domnului, înaintea lui Dumnezeu**) (Înv.) = A trăi cu frica lui Dumnezeu:

*Noe a aflat har în ochii Domnului. Noe era om drept și fără prihană în veacul său și Noe umbla cu Dumnezeu.* (BIBLIA)

**A umbla cu flori la pălărie** sau **a umbla cu flori** (sau **cu floare**) **la urechi** (sau **la ureche**) (Reg.) = A nu-i păsa de nimic, a umbla fără nicio grijă:

*Și, cântând în poieniță,/ Aninau cu veselie/ Unu-o salbă-n chinguliță,/ Altul flori la pălărie.* (VASILE ALECSANDRI)

*Ia te uită și Ilie,/ Ce flăcău bun de peșit!/ Cu ȋtari noi de dimie/ Și cu flori la pălărie,/ Și cu cisme s-a-nnoit.* (I. L. CARAGIALE)

**A umbla cu fofârlica.** v. **fofârlică.**

**A umbla cu iordane.** v. **iordan.**

**A umbla cu jumătăți de măsură** (Fam.) = A fi nehotărât, a nu fi ferm; a nu duce un lucru până la capăt:

*Dumnezeu ne cere să nu umblăm cu jumătăți de măsură, cum grăiește Hristos [...]* (MIHAI PETIAN, TEODOSIE PARASCHIV)

*Ea este, o știe perfect autorul Ficțiunii jurnalului intim, un mariaj pe viață, în care nu se poate umbla cu jumătăți de măsură;* (BOGDAN CREȚU)

**A umbla cu minciuni** = A fi foarte mincinos, a purta minciunile (sau bârfelile) de la unul la altul:

*– Ia ascultă, nu umbla cu minciuni că-ți rup urechile.* (EM. GÎRLEANU)

*Numai că nevastă-ta-i cam gureșă-i place-a-umbla cu minciuni. Îi tare place-a umbla prin sat cu minciuni.* (I. OPRÎȘAN)

**A umbla cu mișmașuri** = A fi viclean, a încerca să păcălească (pe cineva):

*N-au niciun interes să umble cu mișmașuri!...* (ION LĂNCRĂNȚAN)

[...] *răspundeau la întrebări și înjurau amândoi deodată când câte unul dintre „neamuri” încerca să umble cu mișmașuri și dosea față de ceilalți ceva din inventarul agricol.* (PETRE SĂLCUDEANU)

*Îi creează imagine unui șef de partid care umblă cu mișmașuri.* (<https://psnews.ro/>)

**A umbla cu mofturi.** v. **moft.**

**A umbla cu opinci de fier** (sau **a rupe trei perechi de opinci de fier**). v. **opincă.**

**A umbla cu poșta** sau **a aduce** (ori **a purta**) **poșta.** v. **poștă.**

**A umbla cu scădere.** v. **scădere.**

**A umbla cu șoalda.** v. **șoalda.**

**A umbla cu șopârle** (Arg.) = A se ține de intrigi, a discredita (pe cineva) prin bârfe și calomnie:

*Nu exista spectacol, în acea vreme, care să nu fie contra regimului. Toată lumea umbla cu șopârle.* (<https://magnanews.ro/>)

**A umbla cu șurubele** (sau **cu șurupuri**). v. **șurub.**

**A umbla cu toba, a bate** (cuiva) **toba** sau **a vinde averea** (cuiva) **cu toba.** v. **tobă.**

**A umbla cu uite popa, nu e popa.** v. **popă.**

**A umbla de ici-colo** (sau **de colo până colo**) = A se mișca agitat din loc în loc, a nu avea astâmpăr:

*Nadina era veselă, ciripea, umbla de ici-colo să se intereseze de masă.* (LIVIU REBREANU)

*Umblară de colo până colo, adunând  
uscățele.* (I. POP-RETEGANUL)

**A umbla derbedeu Tănase. v. derbedeu.**

**A umbla din câșlă-n câșlă** (Pop.) = A se muta  
din loc în loc:

*Se duceau în uibul lumii toate gozurile  
firii, toți hârbarii fără sălaș, rătăcitori din câșlă  
în câșlă.* (CONVORBIRI LITERARE, XLVI,  
1921)

**A umbla după** (sau **a căuta, a căuta să scoată**)  
**potcoave de** (ori **după la**) **cai morți** sau **a**  
**umbla** (ori **a porni după** sau **a căuta**) **cai morți**  
**să le iei potcoavele. v. potcoavă.**

**A umbla după cai verzi pe pereți** (sau **după**  
**potcoave de cai morți** ori **după boi bălțați**) (Pop.)  
= A-și face planuri irealizabile, a fi nerealist:

*Că-n ziua de azi numai cine umblă după  
cai verzi pe pereți n-are ce-i trebuie!...* (ION  
LĂNCRĂNȚAN)

*Cine v-a învățat și v-a sucit mințile rău  
a făcut, că, iată, v-ați pierdut cumpătul și  
umblați după potcoave de cai morți în loc să vă  
vedeți de treburi ca oamenii cumsecade.* (LIVIU  
REBREANU)

**A umbla după cineva** (sau, rar, **după ceva**)  
(Pop.) = A merge în urma cuiva (sau a ceva):

*Și mai umblă după ea și nu-i dă pace și  
zăludul acela de vatav, Nastasache.* (VIAȚA  
ROMÂNEASCĂ, vol. 14, 1960)

**A umbla după colivă** (Fam.) = A fi pomanagiu:

*Nu se ține de școală, umblă prin sat  
după colivă;* (MIOARA ANTON)

**A umbla după doi iepuri deodată** = A urmări  
concomitent două scopuri, două avantaje diferite:

*Povestea mea și a celor doi prinți care-mi  
fuseseră amanți seamănă cu povestea vânătorului  
care umblă după doi iepuri deodată.* (ION  
MINULESCU)

*Nu te apuca de multe trebi odată. Cine  
gonește doi iepuri nu prinde niciunul.* (C.  
NEGRUZZI)

*Nu se poate merge pe două drumuri  
deodată, așa cum nu se poate alerga după doi  
ieपुरi deodată.* (ION BĂIEȘU)

**A umbla după** (sau **a aștepta**) **colaci calzi. v.**  
**colac.**

**A umbla fleura. v. fleura.**

**A umbla fuioagă. v. fuioagă.**

**A umbla gură-cască = a)** A hoinări holbându-și  
ochii la tot ceea ce vede în jur și uitând de sine;  
a pierde vreme în zadar:

*Unii vreau să târguiască./ Alții umblă  
gură-cască.* (RADU FLORA)

*Umblă gură-cască/ Până să-ți vorbească/  
Înserează/ Și-nnoptează.* (I. C. HINȚESCU)

**b)** A nu avea o ocupație (statornică). **c)** A fi  
prostănac:

*Nerozia are/ Cheltuială mare./ Căci  
nerodului/ în mână-i ce pică/ Sparge tot și strică./  
Și/ Umblă gură-cască/ Până să-ți vorbească/  
înserează,/ S-înnoptează.* (ION DODU BĂLAN)

**A umbla haimana. v. haimana.**

**A umbla handralău** = A umbla încoace și  
încolo fără rost:

*Îi bine așa, nu mai umbli hăndrălu.*  
(<https://www.tiberiuvalentinhendel.com/>)

*Că era și hăndrălu, îi plăceau catrințele,  
dar mai vârtos fustele târgovețelor, și de aceea se  
ținea unghie și carne cu orândarul care avea o  
fată învățată pe la școli și nurlie.* (VIAȚA  
ROMÂNEASCĂ, vol. 20, 1967)

**A umbla huci-marginea. v. margine.**

**A umbla imos. v. imos.**

**A umbla în bășini** (Arg.; în limbajul adolescenților) = A se grozăvi, a se fuduli:

*Ai dreptate, usești ai ăștia împuși umblă numa-n bășini.* (<https://timponline.ro/>)

**A umbla în marghiolii.** v. **marghiolie.**

**A umbla în pâră** (sau **prin judecăți**) (Pop.) = A intenta proces; a se judeca:

*Totodată, un număr de 149 de săteni se constituie chezași pentru ei, dând mănăstirii un zapis prin care se angajează a nu mai umbla prin judecăți.* (STUDII ȘI ARTICOLE de ISTORIE, vol. 6-9, 1960)

**A umbla în patru labe.** v. **labă.**

**A umbla în poghiazuri.** v. **poghiaz.**

**A umbla în șoșot.** v. **șoșot.**

**A umbla iorgusa.** v. **iorgusa.**

**A umbla lipcă** (după ceva). v. **lipcă.**

**A umbla lumea** (sau **țara, în lume**) (**și**) (**în**) **cruciș și (în) curmeziș** (Pop.) = A străbate în lung și în lat; a merge peste tot:

*După ce umblară lumea în cruciș și curmeziș, ajunseră la muma Crivățului.* (P. ISPIRESCU)

**A umbla mânz după iapă** (Reg.) = A bate drumurile fără rost:

*Astfel, dacă pentru prima dată vede pe nemâncate un mânz, însemnează că l-a spurcat și umblă toată vara singur fără niciun rost ca mânzul după iapă.* (VASILE CĂRĂBIȘ)

*Te ții după mine ca mânzul după iapă.* (I. C. HINȚESCU)

**A umbla meleagurile.** v. **meleag.**

**A umbla nearat, nesemănat** (Pop.) = A umbla mult și fără răgaz:

*Omul subțiratic, cu-o pălărie șuchie pe cap, umbla nearat-nesemănat prin fața camerei mele de filmat.* (<https://ivanacristescu.wordpress.com/>)

**A umbla prin lume** (sau **a cutreiera (toată) lumea**). v. **lume.**

**A umbla prin odăi** (Pop.) = A umbla fără vreun rost:

*N-ai zis, mata, că muierea cu postrungă [(reg) strungăreață la dinți]/ Umblă prin odăi după bărbați și o dă/ La toți cei cu nădragi/ Care îmi sunt dragi.* (CONSTANTIN PĂDUREANU)

*De mult nu mai avea puțința unei locuințe cuviincioase; umbla de colo până colo prin odăi cu chirie, pe care nu le putea plăti totdeauna;* (EUGEN LOVINESCU)

**A umbla prin sat** (Mun.) = Se spune despre mireasa cu fetele și ginerele cu băieții, care, în ajunul nunții, merg prin sat pentru a invita oamenii la nuntă:

*Un vornic cu plosca umbla prin sat și chema peste tot.* (POP.)

*La prânz, și fetele, și băieții, se duc să mănânce la nași. Tradiția spune că nu trebuie să se întâlnească fetele cu băieții cât timp umblă prin sat, iar dacă se întâmplă, fetele se ascund, căci altfel ginerii le iau cu ei pe cai și se fac de râs.* (<https://evenimentvalcean.ro/>)

**A umbla să iei** (sau **să scoți**) **două piei de pe o oaie.** v. **oaie.**

**A umbla să învie** (sau **să dezgroape**) **morții** = A încerca să facă lucruri care nu se mai pot împlini sau care nu mai sunt de actualitate:

*Totul va ieși la iveală, la preluarea de către mine a stăreției eu am trecut cu vederea trecutul, n-am mai vrut să dezgrop morții, dar se va ajunge și aici până la urmă [...]* (FLORINA ILIS)

**A umbla să moară** = A fi gata să moară, a se afla pe moarte:

*A aflat el că frățini-său umblă să moară și s-a rugat să-l lase de la ocnă să meargă acasă.* (I. L. CARAGIALE)

**A umbla șapte** (sau **nouă hotare** (Pop.) = A străbate un drum foarte lung, a umbla mult și fără răgaz:

*Eu te cinstesc cu pâne și cu sare, dar să mi-l aduci, că d-ta umbli peste șapte hotare [...]* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A umbla teleleu** (Tănase). v. **teleleu**.

**A umbla tot pe calea bătută** = A folosi un procedeu întrebuițat și de alții într-o acțiune, într-o întreprindere etc.:

*Învățații străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună și bătută de oameni mai cumiți, încât s-ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un școlar poate învăța de la profesorul său mai mult decât știe acesta însuși.* (MIHAI EMINESCU)

**A umbla** (sau **a da goană**) **cu ștafeta**. v. **ștafetă**.

**A umbla** (sau **a veni**) **pe drum, nu pe potecă**. v. **potecă**.

**A-i umbla** (cuiva) **cuvântul prin gură**. v. **gură**.

**A-i umbla** (cuiva) **gândul** (sau **gândurile**) (**la...** sau **pe la**) = A se gândi (la...), a fi preocupat (de...):

*Vezi dacă nu stai liniștit și-ți umblă gândul tot la ce nu trebuie?* (OVIDIU BÎRLEA)

*Numai acasă îți umblă gândurile, afurisitele, acasă!* (LIVIU REBREANU)

*Mă mir că mă mai întreb, când știi ce-am zis și cum îmi umblă gândurile, răspunse el.* (IOAN SLAVICI)

**A-i umbla** (cuiva) **gura ca o morișcă**. v. **morișcă**.

**A-i umbla** (cuiva) **limba** = A vorbi (mult, repede):

*Îi umblă limba cu ascuțime.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i umbla** (cuiva) **moara**. v. **moară**.

**A-i umbla** (cuiva) **norocul** (într-un anumit fel) (Înv.) = A-i merge cuiva treburile (bine, rău etc.):

*Dar mi-a umblat cruciș norocul, Bată-l pacostea noroc!* (ANALELE ȘTIINȚIFICE ale UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA” din IAȘI, SERIE NOUĂ: LIMBĂ și LITERATURĂ, SECȚIUNEA III c, vol. 13-15)

**A-i umbla cuiva** (ceva) **prin** (sau **în**) **cap** = A se gândi la ceva:

*Și-auzi! Îi umblă-n cap, tu soră,/ S-ajungă ea Lucsanei noră!* (G. COȘBUC)

*Astfel de gânduri îi umblau fetei prin cap.* (I. POP-RETEGANUL)

*Omul turbat... nu mănâncă, nu bea... și-i umblă prin cap gânduri rele.* (ȘEZĂTOAREA, II)

**A-i umbla în treabă** (cuiva) (Reg.) = A se ocupa de interesele cuiva:

*Nu avea muieri rubedeni de-aproape, care să-i umble în treabă.* (ION AGÎRBICEANU)

**A-i umbla mintea** = A fi ager la minte; a se gândi intens la ceva:

*Mi-a plăcut cum îi umbla mintea, cum găsea un calambur pentru orice situație.* (TRISTAN MIHUȚĂ)

*O-ho, cum îi umblă mintea tovarășului Axente... Sigur că știi mai multă carte decât mulți intelectuali veritabili.* (PAUL GOMA)

**Nu-ți umble** (sau **să nu-ți umble**) **gura** (sau **melița** etc.)! = Tacil:

*– La vârsta ta nu e bine să știi aceste lucruri, îl întrerupse taică-su. Totuși îți spun, numai să nu-ți umble gura.* (EXPLORĂRI în COMUNISMUL ROMÂNESC, vol. 1, 2004)

**Umblă** (sau **să umbli**) **sănătos** (sau **bine, cu bine, cu Dumnezeu**) (Pop.) = Urare adresată celui care pleacă la drum:

*Zic, privind pe femeie drept în lumini, cari-i sticleau grozav de ciudat: – Sărut ochii, cocoană Marghioalo! – Umblă sănătos!* (I. L. CARAGIALE)

*Mai rămâi sănătoasă, babo! – Umblă sănătos, Prichindel, maică!* (IDEM)



– Să umbli sănătos, coconașule! (ION GHICA)

*Să umbli, bade, cu bine/ Și vezi să nu-ți uiți de mine.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**Umblă ca un roi fără matcă** (Înv.) = Se spune despre o persoană cam zăpăcită, care umblă pe drumuri fără niciun scop:

*Iară ce tocmală să hie la o oaste care era ca un roi fără matcă.* (MIRON COSTIN)

## UMBLARE

**A avea umblare** (Înv.) = A fi umblat:

*Omul începe să facă/ Ca toți satirii să tacă,/ Zicând: „Știu cum mi să pare/ Că aveți multă umblare;* (I. BĂRAC)

## UMBRĂ

**A băga** (sau **a pune, a turna**) (pe cineva) **la umbră** = A aresta, a băga pe cineva la închisoare:

*Diavolu de Vlăduță îndată ce a văzut că nu viu două zile de-a rândul și, auzind negreșit că sunt la umbră, a fugit cu tot ce aveam și nu-i mai știu de căpătâi nici până astăzi.* (IOAN M. BUJOREANU)

**A face** (sau **a ține**) **umbră pământului (degeaba)** = A trăi degeaba; a nu fi bun de nimic:

*Noi, ce din mila sfântului/ Umbră facem pământului,/ Rugămu-ne-ndurărilor,/ Luceafărului mărilor;* (MIHAI EMINESCU)

[...] *să nu se mai considere nimeni servitoare ori milog ce mănâncă de pomană și ține umbra pământului ca o pacoste.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Nici ei nu făcuseră cine știe ce umbră pământului, se petrecuseră uitați și necunoscuți [...]* (DINU SĂRARU)

*Iubiți-vă și bucurați-vă! Numai așa nu veți face degeaba umbră pământului.* (AURA CHRISTI)

*Se gândea că, la dreptul, nu mai avea de ce să ție umbră pământului, degeaba.* (EM. GÎRLEANU)

**A fi (ca o) umbră** sau **a rămâne numai umbra** (de cineva) sau **parcă i-a luat umbra** (sau **n-are umbră**) = A fi foarte slab și fără vlagă (din cauza unei boli îndelungate):

[...] *ce să-ți spun, ajunsese numai o umbră atât se topise carnea pe dânsul, că ieșise din rândul oamenilor, de atâta boală.* (EUGEN LOVINESCU)

**A fi umbra cuiva** sau **a se ține** (după cineva) **ca umbra după om** = A fi mereu în preajma cuiva; a imita întru totul pe cineva:

*Se ține Iovan de el ca umbra.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A lua** (sau **a fura**) **umbra** (cuiva) = A măsura lungimea umbrei cuiva cu un băț sau cu o trestie, care apoi urmează a fi pusă la temelia construcției ce se clădește pentru a fi mai rezistentă:

*Pietrarii au obicei a fura umbra cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie și a zidi apoi acea trestie în talpa zidirei. Omul cu umbra furată moare până în 40 de zile [...]* (VASILE ALECSANDRI)

**A pune** (sau **a lăsa**) **în umbră** (pe cineva sau **ceva**) = A lăsa (intenționat) neobservat (ceva sau pe cineva):

*La București se pare că politica, ridicată la rangul de activitate spirituală, a pus în umbră pentru multă vreme literatura.* (MIHAI EMINESCU)

*Și oricât au vrut ei să-l pună în umbră pe împărat, tot nu au scăpat de umbra lui [...]* (TRAIAN CHELARIU)

**A scoate din umbră** (ceva sau pe cineva) = A face cunoscut; a dezvălui amănunte (despre cineva sau ceva):

*Pe tine eu, din umbră, te-oi scoate la lumină,/ Căci fosta Baba-Rada de-acum e a ta zână.* (VASILE ALECSANDRI)

**A se teme** (sau **a se speria, a-i fi frică, a fi fricos**) (și) **de (o) umbră** (sau **și de umbra lui**) = A-i fi cuiva foarte frică:

– Rău e când ai a face tot cu oameni care se tem și de umbra lor! (ION CREANGĂ)

Și atât de mult iubea el stăpânirea, încât socotea că lumea la el se gândește, spre a-l da jos din scaun. Nu se încredea deci în nimeni, și-i era frică și de însăși umbra lui. (P. ISPIRESCU)

**A sta** (sau **a fi**, **a rămâne** etc.) **în** (sau **la**) **umbră** =  
**a)** A sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, neștiut; a sta (sau a fi, a rămâne etc.) deoparte:

– E păcat de d-ta că stai cam în umbră. Profită! Scrie! D-ta ai mult talent... De ce nu încerci să intri în politică? (LIVIU REBREANU)

Când s-au arătat călăreții la poartă, femeile bătrâne au intrat în umbră și nu s-au mai arătat. (MIHAIL SADOVEANU)

**b)** A fi modest:

Pe când alții, stând în umbră și cu inima smerită,/ Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită. (MIHAI EMINESCU)

**Fi-i-ar** (sau **fie-i**) **umbra** (sau **umbrele**) = Se spune pentru a ura cuiva viață îndelungată:

[...] dar tocmai când sfârșisem de cheltuială și mă duceam în târg ca să-mi vând maloteaua, un boier tânăr ca dumneata, fie-i umbrele, mă luă la cătare, apoi apropiindu-se de mine îmi zise [...] (NICOLAE FILIMON)

**Lumea** (sau **împărăția**) **umbrelor** = Lăcașul morților:

Se ducea în turburea împărăție a umbrelor. (MIHAI EMINESCU)

## UMBRI

**A umbri ochii cuiva** (Îvr.) = A scăpa de supravegherea cuiva:

Și acum tu ia împreună cu tine slugile domnului tău și goneaște după el, cândai [(înv.) măcar] să nu-ș afle lui cetății tari și va umbri ochii noștri. (BIBLIA, 1688)

## UMFLA

**A i se umfla** (cuiva) **pipota**. v. **pipotă**.

**A i se umfla inima în piept** = A simți o mare bucurie, mulțumire etc.:

Veneau amănunte care-ți umflau pieptul. S-au speriat nemții de vitejia și îndârjirea românilor. (LIVIU REBREANU)

Inima frunțașului se umfla de mulțumire. (IDEM)

Își umfla pieptul, mirosind gelozia celorlalți și frica lor. Iar acum, în dimineața asta glorioasă, se pregătea să le vorbească tovarășilor [...] (RUXANDRA CESEREANU)

**A se face** (sau **a se umfla**) **burduf**. v. **burduf**.

**A se umfla ca un curcan** (sau **ca un păun**) = A-și da importanță, a se grozăvi:

Fii mândru, te înalță, te umflă ca curcanul. (D. BOLINTINEANU)

Sufletul lui Titu începuse să se mai înviorzeze când deodată văzu că învățătorul galben se umflă și se rotește ca un curcan, făcând semn mândros unui grup de copii ce stăteau deoparte. (LIVIU REBREANU)

**A se umfla de somn** (sau **de dormit**) = A se sătura de somn:

Era umflat de somn, măcinat de plictiseală. (RADU ALDULESCU)

Adoarme leul plictisit, se umflă de somn ca luna, cască-n somn, visează savane, flăcări, mucuri de țițări. (FLORIN MUGUR)

**A se umfla** (în nări sau **a-și umfla nările**). v. **nară**.

**A se umfla în pene**. v. **pană**.

**A umfla** (pe cineva) **grija** = A cuprinde (pe cineva) îngrijorarea, teama:

Pușche pe limbă-ți... vai de mine! Că începe a mă umfla grija din tălpi... (VASILE ALECSANDRI)

**A umfla** (pe cineva) **râsul** (sau **un răs**, **plânsul**) ori **a se umfla de răs** (sau **de plâns**) = A nu-și putea stăpâni râsul (sau plânsul):

– *Te umflă râsul, nu alta! a mai spus Aurelia.* (ION LĂNCRĂNجان)

*Cum o văzură slugile, se umflară de răs.* (P. ISPIRESCU)

– *Mamă, bătrânico! ți-era dor de mine? și o umflă plânsul cu hohot.* (I. L. CARAGIALE)

*Și Mihnea se umfla acum de răs, la gândul ce va păți bunul său prieten când se va reîntoarce acasă [...]* (GIB I. MIHĂESCU)

**A umfla din umeri** = A ridica din umeri în semn de nedumerire, de neștiință sau de nepăsare:

*Am boală pe ăștia, să nu-i văd. Cum vrei tu dragoste, am umflat din umeri.* (ADRIAN ȘCHIOP)

**A umfla în coș** (pe cineva) = A simți un imbold fierbinte de a face ceva:

*De când aud că o să fie bucluc în jos parcă mă umflă în coș să merg și eu.* (NICOLAE GANE)

**A-i umfla** (cuiva) **botul** (Arg.) = A lovi peste față (pe cineva):

*Iar de s-ar lăsa terfelită ca o zdreanță, [...] ar trimite-o înapoi, la mă-sa, pachet, cu botul umflat.* (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)

**A-și umfla bojocii.** v. **bojoc.**

## UMFLAT, -Ă

**A lăsa** (pe cineva) **cu buzele umflate.** v. **buză.**

**A rămâne** (sau **a se întoarce**) **cu buza umflată** (sau **buzele îngroșate**). v. **buză.**

## UMIZI

**A se umizi de ziuă** = A se crăpa de ziuă:

*Coalea când se omizea de ziuă, bătea un vântuleț subțire de făcea pe cioroi să zgribulească cu deosebire căci era tot ud și înglodat [...]* (I. POP-RETEGANUL)

## UMOR

**A avea simțul umorului** = A înțelege de glumă:

*Fratele meu avea simțul umorului.* (STELIAN TĂNASE)

*A avea simțul umorului este o calitate dezirabilă și foarte apreciată în interacțiunile sociale [...]* (GEORGETA PÂNIȘOARĂ, DORINA SĂLĂVĂSTRU)

**A nu avea simțul umorului** sau **a fi lipsit de umor** (într-o anumită situație) = A nu înțelege de glumă:

*[...] femeile n-au simțul umorului, la română eram nul însă aveam talent la desen.* (RĂZVAN PETRESCU)

*Un singur lucru nu mi-a plăcut la el, că nu avea simțul umorului.* (ANA IOANID)

## UMPLE

**A (se) umple paharul** (sau **urciorul**) = A pricinui un ultim neajuns care întrece limita suportabilului:

*Îmi venea să cânt, să urlu, să dau cu pumnii în zid. Începuse să se umple paharul și în mine.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Incidentul de sus venise numai să umple paharul.* (CAMIL PETRESCU)

*Gara... cu înghesuiala unor oameni grăbiți și brutali venea numai bine să umple paharul.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

**A i se umple** (cuiva) **ochii de lacrimi** (sau, gmț., **de zamă**) = A i se umezi (cuiva) ochii, a începe să plângă:

*Cântând, se înduioșează, și ochii i se umplu de lacrimi. Dar cântă mereu, și lacrimile i se revarsă pe obraji și se împărăștie prin barbă.* (LIVIU REBREANU)

*Moșneagul, când a văzut-o, i s-a umplut ochii de lacrimi de bucurie.* (ION CREANGĂ)

*Ochii cei negri ai fetelor se umpleau de lacrimi de dor.* (MIHAI EMINESCU)

*Copila se sculă în picioare de mânie și ochii i se umplură de lacrimi.* (VASILE ALECSANDRI)

**A i se umple** (cuiva) **ochii de văpaie** (Reg.) = A se însufleți:

*Și se uitară uimiți unul la altul: el o vedea cu obrazii rumeni, cu ochii plini de văpaie și cu zâmbetul pe buze [...] (IOAN SLAVICI)*

**A i se umple găvanul. v. găvan.**

**A o umple de sânge (Arg.) = a)** (În fotbal) A rata înscrierea unui gol:

*Sincer, la cum a decurs meciul, ar fi trebuit să ne-o tragă, să ne umple de sânge, dar s-au precipitat în fața porții. (VLAD A. POPESCU)*

**b)** (În alte sporturi pe echipe) A rata o fază de atac.

**A se umple (cuiva) de păcat (Rar) = A** face ceva condamnabil:

*N-a dorit să se umple de păcat și a plecat de acolo.*

**A se umple de bogdaproste. v. bogdaproste.**

**A se umple de suflet. v. suflet.**

**A umple (cuiva) ochii de lacrimi = A** face pe cineva să plângă:

*I se umplură ochii de lacrimi când mă văzu prăpădit, istovit de chinuri și frământări. (LIVIU REBREANU)*

**A umple (pe cineva) de noroi = A** calomnia (pe cineva):

*Nu înseamnă, continuă el, că dacă chiaburii și-au pus de gând, prin intermediul altora, să mă umple pe mine de noroi, eu o să mă las să fiu umplut cu noroi. (MARIN PREDĂ)*

**A umple (pe cineva) de rușine = A** compromite (pe cineva):

*Totul, din dorința de a face bine, de a nu mă umple de rușine. (TRISTAN MIHUȚĂ)*

*Tu, Doamne, ești drept, iar nouă ni se cuvine astăzi să ni se umple fața de rușine [...] (BIBLIA)*

**A umple (pe cineva) de sânge (sau, gmț., de bors) = a)** A lovi până îl podidește sângele:

*Și fără a mai da timp amicului nostru să facă încă un pas înapoi, se repezi și-l lovi în obraz cu pumnul, umplându-l de sânge. (I. L. CARAGIALE)*

**b)** A reduce la tăcere; a face de rușine:

*Teodora a uitat că mama a umplut-o de bors, dar dacă i-aș aminti de firul elvețian de papioță, cu siguranță ar spune că ne-am prefăcut că vorbim la cutia de chibrituri [...] (PETRE BARBU)*

**A umple (pe cineva) de sperieți (sau de groază) = A** îngrozi:

*– Cine? Cumătrul meu? El? Care s-a jurat pe părul său că nu mi-a spărie copilașii niciodată? – Apoi da, mamă! Cum vezi, i-a umplut de spărieți! (ION CREANGĂ)*

*Arde, măăă! a dat cineva țipăt, poate un grănicer de sub șopron sau poate că santinela, nu știu, dar glasul acela de primejdie m-a umplut de groază. (ION GRECEA)*

**A umple (pe cineva) lacrimile (sau plânsul) = A** podidi (pe cineva) plânsul:

*Lazăr, văzând cât de-mpetrit și rău la inimă e frate-său, l-au umplut lacrimile [...] (SIMION FLOREA MARIAN)*

**A umple bors (Pop.) = A** pune la fermentat tărate cu apă și cu maia, pentru a obține bors:

*Lelița cu șorțul roș/ Nu știe să umple bors. (POP.)*

**A umple burta (cuiva) = A** sătura (pe cineva):

*Să plătească pentru tot ce mi-a făcut, pentru anii în care l-am spălat, călcat, i-am umplut burta, să plătească tot, că am suportat-o pe maică-sa [...] (EMIL MLADIN)*

**A umple capul (cuiva) = A** face să intre în minte o idee, insistând asupra ei; a ameți cu vorbe:

*Avem fel de fel de vagabonzi, care vin să le umple capul cu nerozii, dar până acuma, la mine, nimeni nu-i ascultă. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

*De vină este și neghiobul ăla de negustor, care îți umple capul cu tot felul de amănunte, când îți recomandă o armă, numai despre valoarea ei de sinucidere nu suflă o vorbă.* (TUDOR POPESCU)

**A umple mațu'** (Arg.) = A mânca pe săturate:  
[...] *niște digestive, dacă vi s-a umplut mațu' cu bunătați...* (<http://amfostacolo.ro/>)

**A umple măsura.** v. măsură.

**A umple o chitanță** (sau **o hârtie, o poliță**) (Iuz.) = A completa ochitanță (hârtie, poliță) cu datele necesare:

*A umplut o coală, apoi o altă coală, a dat un telefon, apoi un altul, și un altul, și încă unul.* (DRAGOȘ TRICĂ)

**A umple pușcăria** (sau **ocna** etc.) = A fi închis:  
*Încercând să mai turbure apa, după obiceiul lor, [Cuza Vodă] le-a cam dat peste bot și cu mulți din ei a umplut pușcăria.* (IOAN C. FILITTI)

**A umple ras** sau **a i (se) umple ochi** = A umple până sus:

[...] *iar paharul se umple ras, dar nu se bea tot: mai lași un deget pe fund, să arăți că nu ești lacom.* (RADU ANTON ROMAN)

*Aiurea, mi l-a umplut ochi și era un păhărel destul de baban, plat și borșos.* (OVIDIU VERDEȘ)

**A umple satul** (sau **locul, lumea, rar, urechile lumii** etc.) sau **a se umple locul** = A răspândi (un zvon, o știre etc.):

[VOCHIȚA:] *Apoi dă, dacă mi-i bărbat. Mă tem de Domnica să nu umple satul.* (C. NEGRUZZI)

*A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul de aur din vârful cortului sultanului Albu.* (BARBU DELAVRANCEA)

*„Vico, abia acuma la urmă văd și eu ce frumoasă ești și-mi pare rău că am umplut lumea numai cu vorbe urâte despre tine”.* (G. BĂLĂIȚĂ)

**A umple un gol.** v. gol.

**A umple** (pe cineva) (sau **a se umple**) **de brânză** (sau **de procopseală**) = Se spune, ironic, despre cineva care n-a reușit într-o acțiune:

*Îl furase somnul cu fluierul în gură și merele pieriseră. – Ne-ai umplut de brânză și tu, îi zise tat-său.* (ION C. VISSARION)

*De procopseală văz că mă umpluși.* (ANTON PANN)

**A umple** (pe cineva) **de bogdaproste(i).** v. bogdaproste.

**A umple** (pe cineva) **de groază** sau **a băga, a vârî** (pe cineva) **în groază** (sau **groază**) (în cineva) sau **a face groază** (cuiva). v. groază.

**A-l umple** (pe cineva) **sângele pe nas** (sau **borșul (cel roș)**, rar, **zărul**) (Reg.) = A-l năpădi (pe cineva) sângele pe nas:

*S-au încăierat, l-a umplut de sânge, de mult i-o cocea.* (STELIAN TĂNASE)

*Când ți-oiu da una, te umple borșul.* (TUDOR PAMFILE)

**A-și umple** (sau **a-și îneca**) **pipota.** v. pipotă.

**A-și umple burta** (sau **pântecele**) = A mânca sau a bea mult:

*Apăruse într-adevăr părerea că există un mod just, și altul mai puțin just, mai puțin pe linie, de a mânca, de a profita de posibilitatea de a-ți umple burta pe săturate.* (MIOARA CREMENE)

[...] *și le reaminti ceea ce știa, de fapt, toată lumea, că nu-și umple burta cu apă.* (RADU MAREȘ)

**A-și umple buzunarele** = A câștiga bani mulți; a se îmbogăți:

*Candian își umple buzunarele de la văduvă.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Răscumpărări și false retrocedări, supraevaluate pentru a-și umple buzunarele câțiva păpușari îmbătrâniți în rele ne sunt servite zi de zi de la Parlamentul nostru de astăzi, definit atunci*

de Eminescu drept o grădină de Parlament [...] (CASSIAN MARIA SPIRIDON)

**A-și umple sacul.** v. **sac.**

**S-a umplut de borș.** v. **borș.**

**S-a umplut paharul** = S-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situația de acum:

– *Acuma s-a umplut paharul, părinte! Acuma nu mai pot!* (LIVIU REBREANU)

*Nu era un mare vorbăreț, nu se entuziasma prea repede, dar de data asta părea că s-a umplut paharul uimirii și la el.* (IOAN T. MORAR)

## UNCROP

**A da în crop** (sau **în cropi**) = A începe să fiarbă:

*Spânul... pune apa să dea în crop, după aceea se apucă de turtă.* (P. ISPIRESCU)

**A ieși cu uncropul** (D. nuntași) = A se ridica de la masa făcută mirelui a doua zi după nuntă, părăsind petrecerea împreună cu gazdele, cu sticlele pline în mână:

*A doua zi la mire acasă fac masa cea mare, la care șed gospodarii... La sfârșit, când ies cu uncropul, se duc parte din gospodari la crâșmă.* (ȘEZĂTOAREA, IX)

## UNDĂ

**A (nu) fi pe aceeași lungime de undă** (cu cineva) = A (nu) gândi la fel, a (nu) avea aceleași idei, sentimente etc.:

*Cei doi au simțit imediat că erau pe aceeași lungime de undă și a urmat repede nunta.* (ARINA AVRAM)

*Dacă i-aș fi spus-o numai eu, nu ar fi dat foarte multă importanță, că deja noi nu mai eram pe aceeași lungime de undă de câtăva vreme, de la Câmpulung.* (STELIAN TĂNASE)

*Lăsați-mă doar să vă explic cum vedem noi problema, ca să fim cu toții pe aceeași lungime de undă și să putem avea o conversație rațională.* (LETTRE INTERNATIONALE, vol. 49-52, 2004)

**A da în clocot** (sau **în undă**), v. **da**.<sup>2</sup>

**A da în undă** = A spăla, a clăti:

*La picioarele [de vițel] de le grijaște bine cu apă îndezată, nu le pârlă, apoi le dă undă cu apă și sare.* (STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE, vol. 48, 1997)

**A ieși** (sau **a scoate**) **în undă** = A ieși sau a face să iasă la suprafață; (fig.) a se afirma sau a face să se afirme:

*Sfânta dreptate a ieșit în undă pentru toți.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i veni cuiva undele cele rele** (Reg.) = A-i veni (cuiva) toanele, nebuniile, istericalele:

*I-au venit iar undele cele rele și nu ne mai putem înțelege cu ea.*

**Într-o undă** (Reg.) = Într-un acces de mânie:

*Cu Satan ce se afundă/ Ca un fulger într-o undă!/ Apa saltă, clocotește,/ Nici că se mai limpezește!* (VASILE ALECSANDRI)

## UNDE

**(Da) de unde!** = **a**) Imposibil, nu se poate, cu neputință, nici vorbă:

– *Stăi culcat, c-adormi îndată...* – *Da de unde!* (CONTEMPORANUL, I.)

*El doarme! – Da de unde... Cu ochii închiși ascult mai bine.* (NICOLAE GANE)

**b)** (În fraze negative) Ba chiar așa, întocmai așa:

*Îi trecu un fier ars prin inimă, gândindu-se că poate i-a călcat porunca. Și de unde să nu fie așa!* (P. ISPIRESCU)

**A (nu) avea de unde** (să...) = A (nu) fi în stare să...:

*Tată-său, popa Neculai, nu-i vorbă, avea de unde să-i trimeată.* (ION CREANGĂ)

**Adună unde n-a risipit** = Se spune despre cei care câștigă prin mijloace necinstite:

*Adună unde n-a risipit, dar nu se sfințește.*  
(I. C. HINȚESCU)

**De unde (și) până unde** = În ce împrejurări, în ce fel? Din ce motive?:

[FARFURIDI:] *De unde și până unde?*  
[BRÂNZOVENESCU:] *Noi, ce să zicem – ne temem de ce spune lumea...* (I. L. CARAGIALE)

– *Bine făcuși că-mi ziseși mamă bătrână, că de nu-mi ziceai așa, nu era bine, dar de unde și până unde?* (I. POP-RETEGANUL)

– *Da, dar de unde până unde? – De unde până unde?! a făcut el oprindu-se în loc.*  
(ION LÂNCRĂNJAN)

**De unde nu** = Dacă nu:

*Așa să-i spuneți că mi-e voia; c-apoi, de unde nu, îmi voi întoarce armele asupra împăratului și îi voi arăta eu că oameni nu-mi lipsesc.* (P. ISPIRESCU)

**De unde, de neunde!** sau **de unde ai** (ori **e**), **de unde n-ai** (ori **nu e**) = După posibilități:

*De unde, de neunde, tot mai ieșeau bani de un rând.* (DAN LUNGU)

*De unde, de neunde, te somez să-mi dai.*  
(PAUL ANGHEL)

**Ia, dacă ai de unde** sau **ia(-l) de unde nu-i** = Se spune despre ceva sau cineva care nu mai este de găsit:

*Când se scoală baba în zori de ziuă, ia nurori dacă ai de unde.* (ION CREANGĂ)

*Luă chimirașul; dară când ridică ochii și voi s-o întrebe cine era ea, de are milă de dânsul, ia pe zâna de unde nu e! Parcă intrase în pământ.* (P. ISPIRESCU)

**Nici că se pomenește!** sau **unde se pomenește?**  
v. **pomeni**.

**Pe unde scoți cămașa?** = Se spune cuiva care se află într-o încurcătură și nu știe să iasă din ea:

*Ei, pe unde scoți cămașa destul de proaspătule botezat în pripă?* (N. STEINHARDT)

[...] *asa că noi nu te mai dăm în judecată, da' să te vedem pe unde scoți cămașa*

*dacă moare bietu' Sile, că ăla nici acu' nu și-a revenit.* (CĂTĂLIN ȚÎRLEA)

**Unde dai și unde crapă** sau **unde gândești și unde nimerești** sau **unde o doare și unde o leagă** ori **unde chiorăște și unde lovește** = Se spune când rezultatul unei acțiuni e altul decât cel propus:

– *Unde dai și unde crapă! zise ea. Eu cu gândurile mele și tu cu ale tale.* (IOAN SLAVICI)

*Mai degrabă, Enrico ar trebui să-i întoarcă spatele și să-și vadă de treaba lui. Dar unde dai și unde crapă...* (DUMITRU CRUDU)

**Unde e** (sau **unde dă Dumnezeu**) **pomana aia**.  
v. **pomană**.

## UNDIȚĂ

**A întinde undița** (Îvp.) = **a)** A lăsa undița la apă. **b)** (Fig.) A momi, a înșela (pe cineva):

*Undița dacă voi tinde nădăjduiesc că voi prinde acea care îmi place și pe voia mea voi face.* (ANTON PANN)

**A se prinde în undiță** = A intra într-o mare încurcătură; a se lăsa ademenit, surprins de o capcană:

*Iulișca s-a prins ca peștele în undiță.*  
(IONEL TEODOREANU)

## UNGE

**A avea cu ce unge ochii** = A dispune de mijloace materiale și bănești pentru a putea mitui:

*Pentru a le unge ochii țăranilor, în sat fu adus primul tractor.* (LOCALITĂȚILE REPUBLICII MOLDOVA, vol. 7, 1999)

**A fi uns cu toate alifiile** (sau **unsorile**) (Fam.) = A fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat; a fi abil, viclan:

*Deși era uns cu toate alifiile, Petrică Florescu aprecia oamenii dintr-o bucată, mințile limpezi și cuvântul de onoare.* (IOAN T. MORAR)

*Cula lui Hăpăleață era uns cu toate unsoarele și era binecuvântat de toți dumnezeii din lume. (ION LĂNCRĂNAN)*

**A merge ca un ceasornic** (sau **ca ceasul ori ca uns**). v. **merge**.

**A unge (bine) pe cineva = a)** A bate zdravăn pe cineva. **b)** A mitui:

*[...] și, dacă nu-i ungem, ne asupresc mai rău ca grofii... (TITUS POPOVICI)*

**A unge** (cuiva) **ochii** = A împiedica să vadă limpede; a înșela pe cineva sau încrederea cuiva:

*Ci, mă-ntreb, domnu locotenent, cum are să mai fie el o dreptate odată în țară, chiar dac-o poruncit stăpânirea așa și pe dincolo, să ne ungă ochii [...] (CEZAR PETRESCU)*

*Boierul se uita la față cu tot felul de ochi. Cel dintâi lucru pe care l-a făcut a fost s-o ia acasă la el. Pentru a unge ochii lumii. Că oricum, gura lumii îi slobodă să dea drumul la câte-n lună și-n stele, a spus întâi că o înfiază [...] (TOMA SPĂTARU)*

**A unge** (pe cineva) **la** (sau **pe**) **inimă** (ori **la suflet**) (**cu miere, cu unt**) = A produce (cuiva) o mare bucurie, plăcere:

*[...] dar cum să explici asemenea lucruri fără să întrebuințezi vorba de „kilometru pătrat” și alte expresii tehnice, care ar unge la inimă pe Turică dacă ar putea să le rostească? (DUILIU ZAMFIRESCU)*

*Vorbele ei mieroase, viersul ei plăcut, de pare că te ungea la inimă, nu altceva, zăpăcise oarecum pe bietul fecior de împărat [...] (P. ISPIRESCU)*

*Este, domnule, un scriitor, unul pe care-l cheamă Sadoveanu [...] ei, și când cetești ceva, o carte de-a lui, e așa de parcă te-ar unge cineva la inimă [...] (ION LĂNCRĂNAN)*

*Tare se mai uită galeș una la alta și-și vorbesc parcă le-ar fi limbile unse cu miere; (MIHAIL SADOVEANU)*

**A unge** (sau **a mângâia**) (pe cineva) **cu vorba** (ori **cu vorbe, cu gura, din gură**) = A încuraja, a măguli:

*Ei erau triști, bieții oameni, dară Greuceanu îi mângâie cu niște vorbe așa de dulci, încât le mai veni nițică inimă, că era și meșter la cuvânt Greuceanu nostru. (P. ISPIRESCU)*

*Îl mângâia cu câte o vorbă, cum se pricepea, mai mult ca să zică ceva. (LIVIU REBREANU)*

**A unge osia ca să nu scârțâie carul**. v. **scârțâi**.

**A unge osia și pașii** = A câștiga bunăvoința, favoarea cuiva cu daruri sau bani; a mitui (pe cineva):

*Unseră osiia și pașii Matei Vodă. (ION NECULCE)*

**A unge osia** (sau **a unge ochii**) (cuiva) (Fam.) = A mitui:

*Au uns unora ochii cu câteva zeci de pogoane de aci din Hagi. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Bătrânului îi mai unsei osia cu vreo câțiva ochi de vulpe [galbeni], ca să mă lase în pace. (I. GHERASIM GORJAN)*

*Atunci a înțeles. Înțelesese că fără „a unge osia”, nu merge. Așa că acum, pentru a intra la gară, a uns osia bine cu de toate. S-a dus la târg, a vândut boii, apoi câteva oi și un pogon de pământ și toți banii care i-a luat i-a dat celui ce trebuia [...] (DUMITRU IVANOVICI)*

*Vede binișor în pungă,/ Are ochii ce să-ți ungă. (I. C. HINȚESCU)*

**A unge ușa să nu scârțâie** = A mitui:

*Oricare dintre cititorii noștri ar putea enumera șirul parcă nesfârșit al profesiunilor ce oferă nenumărate privilegii de a „unge ușa ca să nu scârțâie”. (<https://www.argesexpres.ro/>)*

**A-i unge** (cuiva) **mâinile** = A mitui:

*Pentru asta însă i-ar mai fi trebuit două domnii, or așa ceva el știa bine că nu se poate, cât ar unge mâinile lacome de la Stambul. (EUGEN BARBU)*



**A-și unge gâtul** sau **a se unge pe gât** = A bea băuturi spirtoase:

*Târguiește el tot ce-i trebuie, se unge pe gât bine cu sângele domnului și, cam clătînându-se... porneste spre casă. (ȘEZĂTOAREA, IV)*

**Din gură te unge și din inimă te frige** = Se spune despre un om viclean și fățarnic:

*În față te unge și în dos te frige. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1913)*

## UNGHER

**A strânge** (pe cineva) **la ungher** = A forța pe cineva să facă ceva:

*Mă strângea în ungher, mă reținea la muncă până târziu. (<https://www.publika.md/>)*

## UNGHI

**În** (sau **prin**, **din**) **toate unghiurile** (Înv.) = (De) pretutindeni:

*Să s-adune românii de prin toate unghiurile munților. (VASILE ALECSANDRI)*

## UNGHIE

**(A fi) prieten unghie și carne** (sau **carne și unghie**) (cu cineva) = A fi prieten intim cu cineva:

*Aproape de Crăciun, Pavel făcu o pereche de ciubote de iuft [piele groasă de bovine tăbăcită vegetal cu coajă de stejar și de mesteacăn] vărului meu Ioan, cu care era prieten unghie și carne. (ION CREANGĂ)*

**A avea unghiile lungi** (sau **a fi lung la unghii**) = A fura; a fi necinstit:

*[Teodoros] era deștept și-i prindea mâna la toate. Am auzit mai târziu că avea unghiile cam lungi. (ION GHICA)*

**A lua** sau **a apuca** (pe cineva) **în unghii** (ori **unghie** sau **în colți și-n unghii**) = A lua la bătaie; (fig.) a pune într-o situație dificilă (pe cineva); a certa foarte tare pe cineva:

*Aceștia era stăpânii palatului. Și unde se repeziră la dânsul de pare că să-l ia în*

*unghii, și cu grai răstit, dojenindu-l, îi ziseră [...] (P. ISPIRESCU)*

*Bietul Badea la început îi spuse cu binele ce avea să facă. Aș, unde să-l asculte. Ea se lua la colț cu dânsul. (IDEM)*

*Și de aici, vrajbă între babe, decât să se ia în unghii, nu alta. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A nu lăsa unghie (de)...** (Îvr.) = A nu lăsa nici urmă de...:

*Să taie mișeii, săracii să giunghe,/ Au gând să nu lase drept nice unghie. (DOSOFTEI)*

**A prinde la unghie** (sau **unghii**) = A dobândi putere, avuție, bunăstare, influență:

*Se vede că omul a cam prins la unghie în ultima vreme.*

**A-i reteza** (cuiva) **unghiile** (sau **din unghii**). v. **reteza**.

**A-și arăta unghiile** = A se supăra și a arăta că este puternic; a amenința, a deveni agresiv:

*Când vru să se apropie de Iovca Silef, bulgăroaica ridică mâinile, își arătă unghiile și se încordă să sară asupra lui. (ZAHARIA STANCU)*

**A-și face unghiile** = A-și face manichiura:

*De data asta s-a dus să cumpere haine pentru ea, și-a făcut o nouă coafură, și-a făcut unghiile [...] (CĂTĂLIN DORIAN FLORESCU)*

**A-și mânca** (sau **a-și mușca**) **de sub unghii** (sau **de sub unghie, de sub tălpi, de sub dânsul**). v. **mânca**.

**A-și pune** (sau **a băga**) **unghia** (sau **gheara**) **în gât** (ca **pițigoiu**) = A fi foarte supărat și furios:

*Ăștia-și pun unghia-n gât, mă, și mor ca pițigoiu-n colivie. (MARIN RADU MOCANU)*

**A-și pune unghia în carne** (pentru cineva) = A fi gata de orice pentru cineva:

*A-și pune unghia în carne. (IULIU A. ZANNE)*

**A-și pune unghia în gât** = A fi foarte zgârcit:

*Ăștia poa' să zică de mine că io-s  
zgârcit, unghia-n gât, și că uite ce generoasă e  
Ghițuleasca.* (SORIN STOICA)

*Ăștia-și pun unghia-n gât, mă, și mor ca  
pițigoiu-n colivie.* (MARIN RADU MOCANU)

**Din** (sau **de la**) **creștet până-n tălpi** (sau **în talpă, în unghii**, rar, **în poale**) sau **din talpă până-n creștet**. v. **creștet**.

**Nici cât** (e sau **îi**) **negru sub unghie**. v. **nici**.

### UNGHIOARĂ

**A(-i) tăia** (cuiva) **din unghioare** = A înfrâna obrăznicia, îndrăzneala cuiva:

*Cuțo-vlahii sunt o pecingine, ca și  
fanarioții sau armenii, dacă nu le tai din unghiuță  
la concurență și trântă dreaptă, cu cobilița și la  
vot universal.* (PETRE PANDREA)

### UNGHİȘOARĂ

**A tăia de** (sau **din**) **unghioară** = A vindeca vitele de boala unghiilor printr-o incizie în umflătură și prin curățarea unghiilor:

– *Vânt rău... Am murgul bolnav... N-ai o  
olincă două, să-i fac „de unghioară”?* (N. I.  
DUMITRAȘCU, I. N. POPESCU)

**A tăia de unghioară** = A opera de unghioară:

*Pe d-altă parte, însă, a venit și vestita  
circulară a ministerului poliției care mi-a tăiat de  
unghioară [boală la vite, caracterizată printr-o  
umflătură deasupra copitei].* (C. A. ROSETTI)

**A(-i) tăia** (cuiva) **din** (sau, reg., **de**) **unghioară** (Înv.) = A dezvăța pe cineva de un obicei; a-i tăia cuiva din pretenții; a înfrâna obrăznicia, îndrăzneala cuiva:

*Apolon nici că-l băga în seamă, dară  
viindu-i cu greață de atâta cutezare, vru în cele  
din urmă să-i taie de unghioară și să-i arate că  
nu-și cunoaște lungul nasului.* (P. ISPIRESCU)

*Își găsește uneltioară/ Să-i taie de  
unghioară.* (ANTON PANN)

*Ia să fie un guvern coala cum știu eu, o  
mână de fier, să le taie de unghioară, să  
desființeze târgurile [...]* (ION GHICA)

### UNI

**A se învoi** (sau **a veni la** (sau **din**) **preț** (sau **asupra prețului**) sau **a se ajunge** (sau **a se uni**) **din preț** ori **a rupe** (sau **a tăia**) **prețul**. v. **preț**.

### UNS, -Ă

**A avea bătrânețile unse** = A trăi la bătrânețe tihnit și fără griji:

*Și se va înălța puterea mea ca a inorogului  
și bătrânețile mele unse din belșug.* (BIBLIA)

*Mulțumesc lui Dumnezeu, bătrânețile îmi sunt  
liniștite.* (IRINA NECHIT, ELENA UNGUREANU)

**A fi uns cu toate alifiile** (sau **unsorile**). v. **unge**.

**A fi uns cu unsoare de drac** = A fi un om viclean, care face rău altora:

*Alții și-au ridicat cușmele în fața omului  
care mergea desculț prin omăt. Și-n urma mea  
unul a spus încet: – S-o fi uns pe tălpi cu untură  
de drac.* (EUSEBIU CAMILAR)

### UNSPREZECELEA, -ZECEA

**În ceasul al doisprezecelea** (sau **al unsprezecelea** sau (înv.) **în** (ori, rar, **la**) **al unsprezecelea ceas**. v. **ceas**.

### UNT

**A bate** (pe cineva) **de-i iese** (sau **să-i iasă untul** ori **până se alege untul** (**din el**)) (Pop.) = A bate pe cineva foarte tare:

*O să vă frece ridichea până o să vă iasă  
untul din voi și peri albi, sărăciilor cu lustru ce  
sunteți!* (MARIA-MAGDALENA NIȚĂ)

**A bate** (sau **a pisa**) **apa** (**în piauă**) **să se aleagă** (sau **să se facă**) **unt**. v. **apă**.

**A bate sau a freca, a croi, a flocăi** (pe cineva) **de-i merg** (sau **să-i meargă**) **fulgii** (sau **peticele, colbul, untul**). v. **merge**.

**A ieși** (sau **a scoate**) **untul** (din cineva) (Pop.) = A stoarce pe cineva de puteri:

*Hămăliseră sărmanii de ieșise untul din ei.* (CEZAR PETRESCU)

– *S-o frecați, tovarășe prim, zice malițios Grigore. S-o frecați până i-o ieși untul.* (VICTOR MÂRZA FULGER)

**A-și mânca untul de pe pieptene** (Reg.) = A fi foarte zgârcit:

– *Slugă, neslugă, n-am umblat a cere. Dar voi sunteți gazde de ăia care mîncă pita de sub unghie și untul de pe pieptene.* (PAVEL DAN)

**De-i merge** (sau **să-i meargă**) **fulgii** (sau **colbul, peticii, peticile, untul, rar, scânteile**).

**Parcă-i uns cu unt** (Pop) = Se spune despre cineva care este frumos, gras, dolofan:

*Asmuță și pe turc; turcul a harț se și dă/ Parcă uns el cu unt./ Grăiește sultanul cel crunt: „Ale, Suleimane, Cui zic „pașa-soare”.* (TEODOR VÂRGOLICI)

## UNTDELEMN

**A ieși deasupra (apei) ca untdelemnul** = A birui, a învinge; a se confirma, a se adevăra:

*Dreptatea strămoșilor mei a ieșit ca untdelemnul la suprafața apei și în alt chip.* (MIHAIL SADOVEANU)

*N-ai să-ți deschizi gura să-i dai vro poruncă,/ Că-ndată asupra-ți ura își aruncă;/ Numai a lui vorbă-n seamă să se fie,/ El ca untdelemnul dasupra să fie;* (ANTON PANN)

*Dar îl vom pune pe băiețelul ăsta bătăios la index și până la urmă, adevărul va ieși la suprafață ca untdelemnul!* (CĂLIN KASPER)

*Dreptatea totdeauna ca untdelemnul plutește deasupra apei.* (I. C. HINȚESCU)

## UNTURĂ

**Îi curge untura** (sau **îi dă grosul**) **pe nas** (Gmț.; irn.) = Se spune despre oamenii slabi:

*De gras ce e, îi curge untura pe nas.* (B. P. HASDEU)

**Unge-te cu untură de țânțar trăsmit.** v. **țânțar**.

## UNU, UNA

**(Toți) până la unul** (sau, rar, **într-unul**) = Toți, fără excepție:

*Noi, oltenii, am dus totdeauna o viață simplă și laborioasă; dar la zile de restriște, patria ne-a găsit la locul nostru, hotărâți a muri până la unul pentru apărarea religiei și a căminului părintesc.* (NICOLAE FILIMON)

**A (se) face (tot) o apă (și un pământ)** = A (se) distruge:

*Fă-mă, Doamne, lut, pământ, nu-mi da om care-i urât.* (POP.)

*În cele din urma nu a mai rămas nimic din clădire și s-a făcut tot o apă și un pământ.*

**A da toate pe una** (Reg.) = A fi dominat de o singură preocupare, de un singur sentiment etc.; a eșua într-o acțiune:

[...] *împăratul, cât era de împărat, le dăduse acum toate pe una și nici măcar aceea nu era bună: frica.* (ION CREANGĂ)

*Noroc că Vladilen a dat toate pe una și l-a luat paznic la tipografie, după care a conchis: Ce timpuri grele au mai fost!* (DUMITRU CRUDU)

**A face (lut sau tot o apă și un) pământ** sau **una cu pământul** sau (rar) **a amesteca** (sau **a asemăna, a face asemenea**) **cu pământul.** v. **pământ**.

**A fi** (sau **a se face**) **tot o apă** = A fi (sau a deveni) plin de transpirație:

*Făcuse pesemne efort mare și fiindcă în sală era zăpușeală, Marcel al meu era tot lac de apă.* (CĂLIN KASPER)

**A fi (tot) un...** = A fi acoperit în întregime cu...

*Îngerul Domnului i S-a arătat într-o flacăra de foc, care ieșea din mijlocul unui rug. Moise s-a uitat și iată că rugul era tot un foc [...]* (BIBLIA)

**A fi om** (sau **băiat, fată** etc.) **o dată** = A fi om (sau băiat, fată etc.) cu calități deosebite, desăvârșite:

*Noi suntem o dată băieți și ce-am vorbit o dată vorbit rămâne.* (ION CREANGĂ)

**A fi tot una de...** = A fi egali dintr-un anumit punct de vedere:

*Cel care sădește și cel care udă, sunt tot una; și fiecare își va lua răsplata după osteneala lui.* (ANA TĂTAR ANDRAS)

**A fi (toți) o apă și un pământ.** v. **apă.**

**A fi, a se face sau a face** (pe cineva) **(tot) una** (cu cineva sau cu ceva) = A fi (sau a face pe cineva să fie) la fel cu altul:

*Ne-ați luat moșiile și ne-ați făcut una cu locuitorii.* (VASILE ALECSANDRI)

**A merge una** = A merge împreună, nedespărțiți:

*Dunga vânăta a drumului ușor trăgănat în suiș, se încolăcește pe grumajii mărețelor stânci... și merge una cu Jiul, nedespărțit.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A nu avea nici de unele** = A nu avea cele necesare; a fi sărac:

*Față de cum au pornit în 1928 când s-au luat și nu aveau de nici unele, acum stăteau chiar bine.* (DAN DAVID)

*Mâine, le făcură din timp, să nu dea din colț în colț și să nu aibă de nici unele.* (JEAN BĂILEȘTEANU)

**A o ține una** (sau, înv., **a o duce una cu...**) (Cu valoare neutră) = **a**) A dura fără întrerupere:

*De trei zile o țin tot una cu mesele și cu lăutarii.* (VASILE ALECSANDRI)

**b)** A vorbi întruna, repetând același lucru:

*El o ținea una, să-i aducă pe fata lui Verdeș împărat, dacă vrea să scape de ponosul*

*de tâlhar, de călcător de drepturile altuia, și să rămâie cu sufletul în oase.* (P. ISPIRESCU)

**A o ține una și bună** sau (în v.) **a o ține una** = A nu ceda, a fi perseverent, a o ține morțiș:

*Ea ținea una și bună: că băiet ca băietul ei nu mai este altul.* (ION CREANGĂ)

*El o ținea una, să-i aducă pe fata lui Verdeș.* (P. ISPIRESCU)

*Se apăra în dulcea limbă a poeziei și ținea una că: De e curcă/ Ce se-ncurcă...* (AL. ODOBESCU)

**A se face (tot) una cu...** = A se uni cu..., a se contopi cu..., a se împreuna cu..., a nu mai putea fi deosebit de...:

*Porcul se tăvăli în noroi, până se făcu una cu tina.* (P. ISPIRESCU)

**A se ține tot (de) una** (sau **unul**) (Cu valoare neutră) = A fi așezat unul lângă altul, formând un tot:

*Sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.* (ION CREANGĂ)

**A se ține una după...** (Îvr.; cu valoare neutră) = A merge în urma cuiva stându-i foarte aproape:

*Se ținea una după el până l-a ajuns.*

**A sta una** (Înv.) = A fi solidar:

*Ațâțându-i a sta și ei una spre a mântui nația lor de supt domnirea unui așa de rău stăpân.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A(-i) face** (cuiva) **una (și bună sau lată)** (La feminin; cu valoare neutră) = A-i face cuiva o farsă:

*„Aha! ia, acu i-am găsit leacul, zise ea în gândul său. Taci! Că i-oi face eu cumătrului una de și-a mușca labele!”* (ION CREANGĂ)

**A(-i) fi** (cuiva) **tot (pop. de) una** = A(-i) fi indiferent:

*Iar eu, mamă Villa, zic, că nouă ni-i tot una, mamă Villa.* (NISTRU, vol. 5-8, 1990)

**Acela** (sau **acesta**) **încă-i unul** = Se spune despre cineva care are un fel neobișnuit de a fi, de a se purta:

*Cine ți-a vârât în cap și una ca aceasta, acela încă-i unul...* (ION CREANGĂ)

**Asta-i încă una!** sau **asta încă-i una!** = Exclamație de mirare (față de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobișnuit) sau de nemulțumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută):

*Mă! asta încă-i una! De-oi fi eu Dănilă Prepeleac, am prăpădit boii* (ION CREANGĂ)

– *Sigur că nu mai pot! Că de aia se alege prafu' de noi. – Fii tu mai cu chilipir! – Ieu!? Asta-i încă una! Să mă dau ieu de ceasu' morții ca să poți tu să huzurești! Iete-te!...* (LIVIUȘ CIOCĂRLIE)

**Ca unul care** (sau **ce**) = Ca cel care, ca o persoană care:

*Vezi că el rămăsese cu ochii bleoziți [reg. și fam. holbat] ca unul ce nici dansul nu mai văzuse asemenea scumpeturi.* (P. ISPIRESCU)

**Ce mai una (și) alta?** = Se spune pentru a arăta că nu mai au rost cuvintele, motivările, explicațiile:

*Pe ochii mei!... și în sfârșit, ce mai una-alta?... ce să mai umblu cu mofturi?* (I. L. CARAGIALE)

**Clasa una** = De prima calitate; strașnic, grozav:

*Răghină? Dracu să-l mai ia și p-ăla! O matracucă clasa una!* (V. EM. GALAN)

**Din două una** (sau **una din două**). v. **doi**.

**Din una în alta** sau **dintr-una într-alta** (La feminin; cu valoare neutră) = Luându-se cu vorba, din vorbă în vorbă:

*Că, din una-n alta, au hotărât ca hotarul să le fie un nuc, nucul acesta, care pe atunci să fi fost copac de un an, crescut în vale [...]* (EM. GÎRLEANU)

*Apoi am legat ogarul și am șezut amândoi lângă foc, povestind. Din una din alta, îi spusei unde mă duc;* (RUXANDRA VIDU)

*Nu știu cum ai făcut, dar dintr-una într-alta, am ajuns să umblu de nebună prin*

*castele vechi și să te cer reginelor moarte!* (VIRGIL TĂNASE)

**Tot unu(l) și unu(l)** sau **tot una și una** = Numai oameni sau lucruri de valoare; care de care mai...:

*Avea și o herghelie însemnată de cai frumoși, tot unu și unu.* (POP.)

*A spus popa tot-tot, pe cine a călcat, ce a furat și cine-i sunt oamenii. Au înfundat ocna, gospodari tot unu' și unu', de nici cu gândul nu te-ai fi gândit că se țin de tâlhării...* (ION LAZU)

**Una ca** (rar, **de**) **aceasta** (sau **aceea, asta** etc.) = Un astfel de lucru, un lucru neobișnuit, neașteptat etc.:

*Nu putea el crede una ca asta.* (P. ISPIRESCU)

*Când a văzut unele ca aiestea... plesnea de ciudă.* (ION CREANGĂ)

*Taci, nu spune una ca asta.* (VASILE ALECSANDRI)

[...] *în scurtă vreme o să le ai, și ieși să dea poruncă la meșterii din orașul lui ca să i le facă, dar toți se codeau și ziceau că una ca aceea nu se poate.* (I. POP-RETEGANUL)

**Una pentru alta** (La feminin; cu valoare neutră) = Se spune când cineva îi face cuiva un rău ca revanșă:

*Am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri. Vorba ceea, una pentru alta.* (ION CREANGĂ)

**Una și cu una fac două** = Fără vorbă multă:

*De! Bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n-are de unde să te mai apuce omul...* (I. L. CARAGIALE)

*Îndată zice: Una este una, două fac mai multe. Sau: Una și cu una fac două. Sau: Tu știi una, două, eu știu pân' la nouă.* (ANTON PANN)

*Una și cu una fac două, ce să mai vorbim, una-i una și două-s mai multe! – Numai carașii? – Și crapii!* (G. BĂLĂIȚĂ)

**Una-i una și două-s mai multe** = Fără multă vorbă. Pe scurt:

*Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.* (ION CREANGĂ)

**Unii-alții** sau **unii și alții** = Persoane multe și diferite:

[...] *disociem între omul de cultură și omul de știință ca să nu dăm naștere la confuzii și neînțelegeri de care să profite unii și alții.* (DANIEL VIGHI)

**Unul (una etc.) ca acesta (ca aceasta etc.)** (Îvp.) = Un asemenea lucru, o asemenea treabă, situație etc.:

*Au început boierii să zică: ce va să zică una ca aceasta ?* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**Unul (una etc.) mai... decât altul (alta etc.)** sau **care (mai) de care mai...** sau **care mai de care** = Se spune pentru a arăta că într-un grup de ființe, obiecte etc., fiecare în parte excelează în privința unei anumite calități:

*Îi găsea dânsa fel de fel de muncă, care de care mai grele.* (POP.)

**Unul ca...** (sau **de**) **acesta** (sau **acela, ăsta, cela** etc.) (Adesea depreciativ) = Un asemenea om, o astfel de persoană. Un om neobișnuit:

*Știi c-am mai mâncat eu odată de la unul ca acesta o chelfăneală.* (ION CREANGĂ)

*Ne-a așezat bunicul în gazdă, cu toată cheltuiala lui, la una Irinuca.* (IDEM)

*Unu Iorgu Badea.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Unul după altul** = În mod succesiv (și repede) sau în număr mare:

*Gândurile părintelui... încep să curgă limpezi unele după altele, fără șovăire, fără piedici.* (I. L. CARAGIALE)

**Unul și același** = Se spune pentru a sublinia că este vorba de un unic obiect, fenomen etc.:

*Dar toate aceste lucruri le face unul și același Duh, care îi dă fiecăruia în parte cum voiește.* (ANA TĂTAR ANDRAS)

*Adevărul acestuia rezultă din coerența sa logică înțeleasă ca atribuire a unuia și aceluiași sens pentru unul și același termen.* (ANTONIO SANDU)

**Unul una, altul alta** = Fiecare câte ceva:

*Ba că da, ba că nu; mai unul una, mai altul alta: ținea fiecare ca taurul să rămâie întreg și să fie al lui și numai al lui [...]* (IOAN SLAVICI)

*Mai ziseră unii una, alții alta.* (P. ISPIRESCU)

## URÂT

**A cădea** (ceva) **cu urât** (cuiva) (Înv.) = A-i dispăcea:

*Propuneau ziua când să meargă la învoire. Își băgau cărțile la notariat (după șase zile, dacă în acest timp fetei îi cădea urât de băiat, nu mai mergeau la cununie).* (ION GHINOIU)

**A face urât** (Arg.) = **a)** A se comporta ca un nebun, a da semne de sminteală:

*Maică-sa o fi fost o femeie cumsecade, dar se vede treaba că nu l-a bătut destul atunci când trebuia și uite ce-a ieșit, și-acum la beție îl muștră conștiința, face urât și-l apucă tremuriciul.* (VASILE FARAGO)

**b)** A face scandal:

*Și la proces tot beat a venit, făcea urât, mai mare rușinea.* (ION LAZU)

**A-i face de urât** (cuiva) = A fermeca, a vrăji (pe cineva), a-i face farmece (cuiva):

*Că nu-i dracul pe pământ, să ne facă de urât.* (POP.)

[...] *pentru că frumusețea trezește invidie, i s-a pus împotriva, adică i-a făcut de fapt sau de urât.* (ANUAR de LINGVISTICĂ și ISTORIE LITERARĂ, vol. 34-38, 2002)

**A-i fi** (cuiva) **urât** (de cineva) (Pop.) = A nu simpatiza pe cineva:

*Lui Mircea îi era atât de sincer urât de lumea în care trăiam încât ne prăpădeam de râs de ea, ne sufocam de râs, ne înnebuneam reciproc în hohote de râs [...]* (DANIEL VIGHI)

**A-i fi cuiva (cu) urât a...** (sau să...) (Înv.) = A nu-i plăcea să...:

*De ura Știrbeilor, se împăcase în inima ei cu noi și îi era urât să rămână singură în casă, până la parastasul de 9 zile.* (SABINA CANTACUZINO)

**A-i ține** (cuiva) **de urât** = A sta împreună cu cineva, vorbindu-i, distrându-l, pentru a-i alunga plictiseala:

*Iară fata cu părul de aur zise copaciului de se lăsă, luă pe țigancă ca să-i ție de urât, și copaciul se ridică la loc.* (P. ISPIRESCU)

*Nadina pofti pe Stavrat la masă, să-i mai ție de urât.* (LIVIU REBREANU)

*O viespe mare, de prin apropiere, veni numaidecât și i se lăsă cu încredere pe mână, ca să-i ție de urât. Era o viespe evlavioasă.* (G. TOPÎRCEANU)

(Poetic) *Colo sus, culcat pe-o rână,/ Stă Negoiul mohorât/ Cu-a lui negură bătrână/ Care-i ține de urât.* (IDEM)

**A-și face de urât** = A-și alunga plictiseala.

*Ce zici, duduie Veronicuțo, nu facem un ghiordumaș, așa la repezeală, ca să ne treacă de urât.* (EUGEN LOVINESCU)

## URÂT, -Ă

**A-i face** (cuiva) **zile urâte** (sau **negre**) = A supăra foarte tare (și în permanență) pe cineva

*Un alt fost deținut, căruia de asemenea îi protejăm identitatea, susține că șeful instituției i-a făcut și lui zile negre.* (<https://tv8.md/>)

**A-i fi** (sau **a i se face**) **urât** (cuiva) = A se plictisi:

*Baciul, pentru ca să nu-i fie urât,... începu a fuma din pipă.* (POP.)

**A se uita urât** (la cineva sau la ceva) = A privi pe cineva sau ceva cu neplăcere:

*Ilie Neață zice că se uitau urât și la Mantaroșie, dar mai mult se uitau la Bilă.* (MARIN PREDĂ)

*Te făcea să dormi ca un iepure speriat și să-ți înghiți vorbele la câte o ședință unde se uita*

*urât la tine cineva din prezidiu.* (OCTAVIAN PALER)

**A o păți urât** = A avea neplăceri mari; a intra într-o încurcătură:

*Nu-l înțelegeam pe Ceaușescu cum poate intra în acest joc prostesc, cu atât mai mult cu cât, în vară, la Snagov, a pățit-o urât cu un gazetar occidental [...]* (SILVIU CURTICEANU)

*Era periculos, era pericolul de a-ți persecuta familia și chiar au pățit-o urât mulți.* (ANTONIO MOMOC, ZOLTAN ROSTAS)

## URCA

**A (se) urca pe tron** sau **pe scaunul împărăției** (sau **domniei** ori **pe scaunul domnesc**) = A veni la domnie, a ajunge domn:

*El s-a suit pe scaunul domniei la 6 octombrie anul 1822, trei ani după vestitul Caragea și îndată după zaveră, după uciderea slugerului Tudor;* (ION GHICA)

*Apoi s-au urcat în scaunul împărăției.* (P. ISPIRESCU)

*La 1504 murind marele Ștefan-vv., viteazul vitejilor, se urcă pe tron fiul său, Bogdan.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A (se) urca prețul** (ori **prețurile**) sau, rar, **a urca în preț**. v. **preț**.

**A i se urca** (cuiva) **la cap**. v. **cap**.

**A i se urca** (sau **a i se ridica**, **a i se sui**, **a-i năvăli**, **a-i da**, **a-i ieși** etc.) **sângele la cap** (în față sau în obraz). v. **sânge**.

**A se urca în capul** (sau **în părul**) (cuiva) = A abuza de bunătatea cuiva; a pune stăpânire; a se obrăznicii față de cineva:

*Ține-o cu vorba până ce nu-ți dă fata, apoi scuiță-i în față și-o să ai soacră care se teme de tine și nu ți se urcă-n cap.* (IOAN SLAVICI)

**A se urca pe butuc** (Rar) = A izbuti într-o întreprindere:

*A se urca pe butuc.* (IULIU A. ZANNE)

**A se urca pe pereți** (sau **pe tavan**) (Arg.) = A fi foarte supărat, a fi furios:

*Uneori ne rugăm să plouă, dar când plouă două zile îți vine să te urci pe pereți și-ți dorești să iasă soarele, să faci ore ca să faci și bani.* (MARCEL SECUI)

**A urca** (pe cineva) **în furci** (Îvr.) = A spânzura pe cineva:

*Eu din funie-am să fac/ Colan mândru pentru turci/ Ca să mi-i redic în furci.* (VASILE ALECSANDRI)

**A urca Dealul Mitropoliei** = A cere desfacerea căsătoriei, a divorța:

*Chiar în ziua cununiei/ A fugit și m-a lăsat/ Și dealul Mitropoliei/ Neconținut l-am urcat.* (ANTON PANN)

*Duminică cununie/ Și luni la Mitropolie;* (IDEM)

**A urca ochii în sus** (Reg.) = A privi în sus, a-și ridica privirea sau ochii:

*Atunci feciorul cel de-mpărat o urcat ochii sus.* (POP.)

## URCIOR

**A (se) umple paharul** (sau **urciorul**). v. **umple**.

**A fi urciore** (sau **oale și urcioare**) = A fi mort de mult timp:

*Eu pe maica ta am cunoscut-o când era pe lume, iar acuma îi ulciore.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se face** (sau **a fi**) **oale și urcioare** sau **a fi urciore** = A fi mort de mult:

*D-apoi nu știți că mătușa-i moartă de când lupii albi și s-a făcut oale și ulcioare, sărmana?* (ION CREANGĂ)

## URDĂ

**A se alege urdă din zăr** (Pop.) = A se separa binele de rău sau adevărul de neadevăr:

*Dacă din vorbele unor oficiali chemați să salute congresul nu vom alege, poate, decât zerul scurs din urdă, în schimb nădăjduim că în cuvântările pe cari le vor rosti oierii (cu deosebire simbriașii) [...]* (BARBU LĂZĂREANU)

**A fi urdă de curcă** (Pop.) = A nu mai exista; lucru imposibil:

*Nu să-mpacă când să-ncurcă,/ Să-i dai și urdă de curcă.* (I. C. HINȚESCU)

[...] *n-are de lucru, poștește și la urdă de curcă și la lapte de cuc.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

## URECHE

**(A avea) ureche muzicală** = (A avea) facultatea de a pricepe just (și de a reproduce în mod exact) sunetele muzicale:

*Avea ureche muzicală, avea memoria sunetelor.* (GABRIEL CHIFU)

*Ce fals cânta! Ștefan n-avea ureche muzicală. Și n-avea simțul ridicolului.* (CELLA SERGHI)

**(A cânta) după ureche** = (A reproduce) o melodie după auz, fără partitură:

*Cu toate că era bun cunoscător al notelor, el cânta numai după ureche;* (GIB I. MIHĂESCU)

**(A fi) floare la ureche**. v. **floare**.

**(A fi) urechea târgului** (sau **a satului, a pământului**) (Îrn.) = (A fi) atotștiutor:

– *Și ce lucruri sunt acelea, nene Johanne, căci uite, eu ăsta, ce mă numește lumea urechea târgului, să fiu al dracului dacă le știu.* (NICOLAE FILIMON)

**A (se) roși până în vârful urechilor**. v. **roși**.

**A ajunge la** (sau **până la**) **urechile** (sau **urechea**) (cuiva) sau **a(-i) veni** (cuiva) **la** (sau **în**) **urechi** sau **a(-i) intra în urechea** (sau **urechile**) (cuiva) sau (rar) **a suna la urechile**



(cuiva), **a se sui întru urechile** (cuiva) = A se afla, a auzi (întâmplător) (despre ceva):

*Mi-ajunsesese și mie la urechi zvonul despre divorțul Elvirei.* (G. CĂLINESCU)

*Ajungând și la urechile stăpânului moșiei acest zvon, se duse și el de văzu palaturile și rămase cu ochii zgâiți.* (P. ISPIRESCU)

– *Acum câțiva ani, reluă Anghel, o istorie murdară mi-a ajuns la urechi [...]* (PANAIT ISTRATI)

*Am fost siliți să facem ce-am făcut, că altfel în veci nu ajungea la urechile împăratului amarnica noastră stare [...]* (TITUS POPOVICI)

**A asculta cu toate urechile** (sau **cu zece ori cu trei urechi**) (Pop.) = A asculta cu mare atenție:

*Fata asculta cu toate urechile.* (P. ISPIRESCU)

*Stere ascultase cu trei urechi.* (EUGEN BARBU)

*Am să vă spun un secret, zise necunoscutul. – Vorbiți, i-am zis, ascultând cu zece urechi.* (C. NEGRUZZI)

**A asculta numai c-o ureche** = A asculta distrat:

[...] *nu ascultam decât c-o ureche, eram sincer uimit ce plăcut poate fi să fii președinte.* (MIRCEA DANELIUC)

*Ascultam c-o ureche cum popa Vasile își desfășura utopia și [...] îmi făcea haz să cred că țărânul din el știe ce vorbește.* (LUCIAN BLAGA)

**A avea apă în urechi** = **a)** A nu auzi bine:

*Nu mă înțelegeam cu el de parcă avea apă-n urechi.*

**b)** A fi prostănac.

**A avea bumbac în urechi.** v. **bumbac.**

**A avea urechea bună** = A avea auzul fin:

– *Ai ureche bună, nene Gorașcule, a zâmbit străinul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Blaga avea o ureche bună, cunoștea muzică, avea cultură muzicală, cum avea și Mama mea, amândoi aveau o serioasă cultură muzicală, dar nu o practicau.* (DORA PAVEL)

**A avea urechi de cârpă** (sau **de saftian**) = A nu auzi bine; a fi surd:

– *Auțiți, fraților, se prăpădește stăpânul nostru. – Taci, urechi de cârpă, îi zise vulpea și-i trase o palmă, tu să gândești stăpânului nostru așa?* (P. ISPIRESCU)

*Ho!... că doar n-am urechi de săftian.* (VASILE ALECSANDRI)

**A avea urechi de lup.** v. **lup.**

**A avea urechi deschise despre...** (Înv.) = A fi foarte atent la ce face cineva:

*De aceea, vigilenți ca vietățile dușmănite ale pădurii, „domnii Moldovei pururea să aibă urechi deschise despre turcu...”. (GR. URECHE)*

**A avea urechi lungi** (**cât de măgar**) = A fi neinstruit; a fi prost:

*Iubește-o, fătul meu, dar nu strâga crainicul, pentru că lumea-i plină de urechi lungi.* (VASILE ALECSANDRI)

**A avea urechile astupate cu ceară** = A nu auzi bine; a fi indiferent la ceva:

*Nu spune-un basmu numai poetul cel vorbăreț/ De eroul Odiseev cel mult meșteșugăreț./ Și-au astupat cu ceară urechea, să se culce,/ La glasul de sirenă adormitor de dulce [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Oricum, trebuie să aprinzi chibritul în bezna de afară, altfel nu te va vedea și asculta nimeni, suntem orbi și avem urechile astupate cu ceara indiferenței [...]* (BUJOR NEDELCOVICI)

**A bate toba** (sau **toaca**) **la urechea surdului.** v. **surd.**

**A fi (cam) într-o ureche** = A nu fi în deplinătatea facultăților mintale; a fi (cam) nebun:

*Știa dânsul că Vasile Baciuc e într-o ureche.* (LIVIU REBREANU)

*Vara plecau cu toții afară, la un unchi al lor... bătrân, burlac și cam într-o ureche.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Mitru lui Spânzură-foame e cam într-o ureche și-i prost ca noaptea.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A fi (cu) ochii și urechile** (sau **urechea**) **cuiva** = A fi informatorul cuiva; a fi omul de încredere al cuiva:

*Acei năvrapi și beșlii [ostaș din călărima ușoară turcească] care neguțează folosul lor sunt totodată ochii și urechile lui baș-bulub-baș de la Galata.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Sta la pândă. Prindea orice mișcare. Vedeă, știa totul, era ochiul și urechea direcției.* (JEAN BART)

**A fi fudul de-o ureche.** v. **fudul.**

**A fi mai credincioși ochii decât urechile** = A acorda mai multă crezare celor văzute decât celor auzite:

*Predica prin exemplul personal al preotului, deși este mai grea, mai mare folos aduce celor ce vor privi la viața lui, după cuvântul care zice: „Mai credincioși sunt ochii decât urechile”.* (ILIE CLEOPA, IOANICHIE BĂLAN)

*Mai credincioși ochii decât urechile. Ochii au mai multă crezare decât urechile. Mai lesne se cred ochii decât urechile.* (TEODOR FLONTA)

*Mai credincioși ochii decât urechile.* (I. C. HINȚESCU)

**A fi numai ochi și urechi.** v. **ochi.**

**A fi numai urechi** sau **a-și deschide urechile în patru ori** (rar) **a asculta cu toate urechile** = A asculta foarte atent:

*Cei doi funcționari de la mese scriau de zor, cu capetele plecate pe foile de hârtie; dar erau numai urechi, cu toate că Maria vorbise surd.* (CEZAR PETRESCU)

*Suntem toți numai urechi.* (CAMIL PETRESCU)

*Fata asculta cu toate urechile.* (P. ISPIRESCU)

*Mă apropii de neamțul meu și-i zic: „Măi, șonțule!... deschide-ți urechile-n patru la glasul adevărului...”* (VASILE ALECSANDRI)

**A fi tare** (sau **fudul, greu**) **de urechi** (sau **de-o ureche**) = A nu auzi bine:

*Nu era cu desăvârșire surd, dar era tare de ureche, foarte tare, într-atât de tare, încât glumeții, mișcând din buze, fără a scoate glas, îl făceau să creadă că-i spune ceva [...]* (ION GHICA)

*Carp, răsturnat pe canapea, țipă cu glasul lui cam strident: „Cetește mai tare, domnule, nu știi că Maiorescu e fudul de-o ureche?”* (CORNEL REGMAN)

*Vecinul de la zece, care-și chelfănea zgomotos consoarta, e cam fudul de-o ureche.* (CĂTĂLIN MIHULEAC)

**A face urechea toacă.** v. **toacă.**

**A fura cu urechea.** v. **fura.**

**A i se lungi** (cuiva) **mațul** (sau **urechile**) (**de foame**). v. **lungi.**

**A împuia urechile** (sau **capul, capetele, sufletul**) **cuiva.** v. **împuia.**

**A îndesa** (sau **a tufli**) **căciula pe urechi.** v. **căciulă.**

**A mișca din urechi.** v. **mișca.**

**A nu (o) duce la ureche** = A bea foarte mult:

*Nici Alexa nu dusese la ureche în dimineața aceea...* (MIHAIL SADOVEANU)

**A nu avea urechi pentru ceva** = A nu voi să asculte ce i se spune; a nu da importanță celor relatate:

*Ai tăi le știi sau se prefac atotștiutori, din cauza asta nu mai au urechi pentru tine, iar la nerudele din sat e greu să te divulgi [...]* (PETRE SĂLCUDEANU)

**A nu-și crede urechilor** (sau **ochilor**). v. **crede.**

**A prinde** (ceva) **cu urechea** = A afla:

*Atent... își ascuți auzul, aplecând capul să prindă cu urechea cadența slabă a pașilor din depărtare.* (JEAN BART)

*De acolo, din pat, căutam să prind cu urechea trosnetul pașilor ca să știu în ce parte se îndreaptă, dar din pricina omătului celui gros, n-am putut. (ION GRĂMADĂ)*

**A pune** (cuiva) **ghiocei** (sau **ghioc**) **după** (sau **la**) **urechi** (sau **ureche**). v. **pune**.

**A purta căciula pe-o ureche** (sau **a umbla cu cușma pe-o ureche**) = **a**) A nu-i păsa de nimeni și nimic:

*Încalic, îmi plesnesc căciula pe-o ureche și mă duc, nici nu-mi pasă. (MIHAIL SADOVEANU)*

**b)** A-și bate joc de orice.

**A răzbate cu urechea**. v. **răzbate**.

**A râde** (sau **a rânji**) **cu gura până la urechi** sau **până i se duce gura la ureche** (ori **la urechi**) = A râde cu mare poftă:

*Ceialți școlari începură să râdă cu gurile întinse până spre urechi, căci copiii sunt oameni și ei și se simt mulțumiți când văd umilirea celor ce prea repede se înalță. (IOAN SLAVICI)*

*E deja întunerice afară, e liniște în casă, socrela mea de 83 de ani urmărește alternativ emisiunile lui Măruță și Simona Gherghe, fiind fericită și râzând cu gura pân' la urechi de faptele de-a mirările petrecute în lumea mondenă. (<http://blogdoman.blogspot.ro/>)*

– *Dacă vezi pe Mitru, spune-i și dumneata... și când îi avea nevoie de ceva, de vreun cal... știi... una-i Ruja... Femeia se schimbă deodată la față, își rânji gura până la urechi: – Las. (EM. GÎRLEANU)*

*Aproape în același timp cu profesoara s-a strecurat pe ușă, ca un șoricel, și Gina, zâmbind cu gura până la urechi. (MIRCEA CĂRTĂRESCU)*

**A roade** (cuiva) **urechile** (sau **capul**). v. **roade**.

**A scăpa ca prin urechile acului** = A ieși cu mare greutate dintr-o încurcătură sau dintr-o primejdie:

*Numai acum, când se uita în urmă, își da seama de primejdia din care a scăpat ca prin urechile acului. (AL. VLAHUȚĂ)*

*Cât mă vezi de voinic, de-abia am scăpat... ca prin urechile acului. (ION CREANGĂ)*

*Ei, câte a îndurat bietul om, și se face părul măciucă. Numai ca prin urechile acului a scăpat de la moarte alergând peste câmpuri de la Gliganu până la Costești unde a ajuns într-un hal fără hal. (LIVIU REBREANU)*

**A se culca pe o ureche** (sau **pe cea ureche, pe urechea aceea, pe urechea aia**). v. **culca**.

**A se face (numai sau tot) urechi** sau **a asculta cu toate urechile** = A asculta cu multă atenție:

*Când începură ursitoarele să ursească, el se făcu numai urechi și auzi tot. (P. ISPIRESCU)*

*Fata asculta cu toate urechile. (IDEM)*

**A se face într-o ureche** = A se preface că nu aude ce i se spune; a se preface că nu înțelege ce i se spune:

*Văzând că Pepelea se face într-o ureche, pune unul dintre ei mâna pe un ciolan și prinde a-l croi pe unde năpădește. (POP.)*

*Dacă pe-aici se aude mai des că „ești într-o parte” „într-o rână” sau „într-o ureche” când ai gândurile strâmbе, atunci în el ți-ai găsit omul nimerit întru totul [...] (GEORGE COLPIT)*

**A se lăsa** (sau **a se culca**) **pe o ureche** (sau, reg., **pe urechea aia**) (Pfm.) = A neglija ceva:

*Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o ureche din partea voastră; la sfântul Așteaptă s-a împlini dorința lui. (ION CREANGĂ)*

**A semăna neghină (în urechile cuiva)**. v. **neghină**.

**A sta** (sau **a șede**, **a cădea**) **pe urechile** (sau **pe spinarea**) (cuiva) = A sta pe lângă cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.):

*Aceasta-i distrația popotei. Păcat numai că e pe spinarea lui bietul Minea!... (CEZAR PETRESCU)*

**A trage clopotele într-o ureche** (Înv.) = A trage clopotul într-o dungă:

*Grăbiră îndată a trage clopotele într-o ureche și a striga ajutor, dar în zadar, că mai marele*

hoșilor protesteluid arată că viața domnului acum e în mâna lor [...] (FLORIAN DUDAȘ)

De asemenea, există mai multe feluri de a trage clopotele: „La noi se spune când se trage „într-o ureche”, adică, „în dungă”, sau pe înțelesul tuturor, limba clopotului nu atinge amândouă marginile, ci doar una, atunci e semnal de pericol, când este foc în sat”. (<http://www.gazetademaramures.ro/>)

**A trage cu urechea.** v. **trage.**

**A umbla cu flori la pălărie** sau **a umbla cu flori** (sau **cu floare**) **la urechi** (sau **la ureche**). v. **umbla.**

**A veni la urechile** (cuiva ceva). v. **veni.**

**A vorbi** (cuiva) **la ureche** = A șopti:

De aceea, câte ați spus la întineric se vor auzi la lumină; și ceea ce ați vorbit la ureche, în odăi, se va vesti de pe acoperișuri. (BIBLIA)

**A(-i) fi** (cuiva) **urechile roase de...** = A fi plictisit de...; a cunoaște ceva prea bine:

Sătul era însă de toate acestea logofătul, cu amândouă urechile roase și prea zorit. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A(-i) roade** (sau **a(-i) mânca**) (cuiva) (**și**) **urechile** = A mânca foarte mult de la cineva (păgubindu-l):

Dar, până una-alta, ia să mă duc să văd: ales-au nisipul de mac acei nespălați, care-mi rod urechile să le dau fata? (ION CREANGĂ)

Aista-i graficul cel vestit despre care-mi rodea urechile cucoana Gahița? ha, ha, ha... (VASILE ALECSANDRI)

– Măi! strigară ei, ăsta ne mănâncă și urechile din cap cu vițelușa lui, ne seacă, ne face întregul hotar bătătură. (IOAN SLAVICI)

**A(-și) băga (bine)** (ceva) **pe** (sau **la**) **ureche** (sau **urechi**) (Reg.) = **a**) A asculta cu atenție; a înțelege:

Bagă bine pe urechi ce-ți spun... și pe urmă vii și mă anunți: „Domnule ministru, a venit domnul Hristescu!” (GIB I. MIHĂESCU)

**b) A-și închipui.**

**A(-și) pleca urechea** (sau **urechile**) **la...** v. **pleca.**

**A(-și) ține** (sau **a(-și) aplicea, a pune**) **urechea (la...)** = A asculta cu atenție:

Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost/ De-mi țin la el urechea – și râd de câte-ascult/ Ca de dureri străine? (MIHAI EMINESCU)

**A-i băga** (cuiva) **bumbacul în urechi** (Înv.) = A bate pe cineva ca să nu mai spună ce trebuia tăinuit:

O să ne bage mințile în cap și bumbac în urechi (să nu iasă mințile), îi șoptii eu la ureche. (GH. MARIN)

**A-i ajunge cuiva la ureche** sau **a ajunge la urechea cuiva** (D. vorbe, zvonuri, știri) = A ajunge la cunoștința cuiva:

Murmuratul acesta, desigur, i-a ajuns la urechi lui Moromete pe alte căi, prin Guica și Parizianul, pentru că feciorii n-au îndrăznit să i-o spună în față. (MARIN PREDĂ)

[...] mi-ajunsese și mie la urechi zvonul despre divorțul Elvirei. (G. CĂLINESCU)

Bătrânul Ghencea socotește că noi tinerii suntem niște pezevenghi, poate i-a ajuns la ureche vreuna din isprăvile... (TEODOR SCORȚESCU)

**A-i da** (cuiva) **peste urechi** = A muștra pe cineva; a pedepsi pe cineva:

I-a dat peste urechi să se-nvețe minte.

**A-i desfunda** (cuiva) **urechile** = A-i trage (cuiva) o palmă:

Ca un novice, mă uit drept în coș, după care mă trezesc cu o palma grea pe ceafă, de mi s-au desfundat urechile instantaneu. (FLORIAN BICHI)

**A-i ieși** (cuiva) **sufletul în urechi** = A-i fi foarte frică:

A alergat până acasă și când a ajuns la ușă parcă-i ieșea sufletul în urechi.

**A-i intra** (ceva) **pe o ureche și a-i ieși pe alta** (sau **pe cealaltă**) = A nu reține ceea ce i se spune; a nu asculta sau a rămâne nepăsător la sfaturi:

*Ion scui pă iar, își trase pălăna pe ochi și tăcu. Auzise și el ceva din toate acestea. I-au intrat pe-o ureche și i-au ieșit pe cealaltă.* (LIVIU REBREANU)

*Ba se temea să nu răcesc din cauza umezelei, ba, Doamne ferește, să nu mă-nec, tot vorbe fără temei, care-mi intrau pe-o ureche și-mi ieșeau pe cealaltă.* (NICOLAE GANE)

*La judecători, ce intră pe-o ureche iase pe alta.* (C. NEGRUZZI)

(Eliptic) *Și maximele bătrânei pe-o ureche toate-i iese.* (MIHAI EMINESCU)

**A-i rupe** (cuiva) **urechile**. v. **rupe**.

**A-i șopti** (sau **a-i spune, a-i zice, a-i vorbi** etc.) (cuiva) **la** (sau **în**) **ureche** = A-i vorbi cuiva cu glas scăzut (pentru a nu fi auzit sau a da impresia de mister):

*Grefierul îl înhăță de umăr, șoptindu-i apăsător la ureche [...]* (LIVIU REBREANU)

*A șoptit la urechea lui Ion-vodă reimentar Buzenchea [...]* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-i trece** (sau **a-i zbârni**) (ceva) **pe la ureche** = A auzi ceva în trecut:

*Mi-a trecut pe la ureche numele profesoarei de arheologie lingvistică Marija Gimbutas de la Universitatea din Los Angeles [...]* (GELLU DORIAN)

*– Simplu, și s-a dus vestea. Mi-a trecut pe la ureche că te dai mare, mare sculă, te dai mare sculă pe basculă.* (VLAD A. POPESCU)

**A-i trece cuiva** (ceva) **prin urechi** = A-i răsună în urechi din cauza intensității sunetului:

*Petru nu-i răspunse, dar nici Tunet nu mai continuă, căci chiar în acea clipă, venită parcă de nicăieri, o săgeată zbârni pe la urechea omului și se înfipse într-una dintre căpățânile lui Tunet.* (SÎNZIANA POPESCU)

**A-i țiu** (sau **a-i piui**) (sau, rar, **a țiu**) (cuiva) **urechile** (sau **urechea, creierii, capul** etc.), **a-i**

**țiu** (cuiva) **în urechi** (sau **în cap, în creieri** etc.). v. **țiu**.

**A-și ascuți** (sau **a-și ciuli, a-și aținti**) **urechile** (sau **urechea**). v. **ascuți**.

**A-și astupa urechile** (sau **urechea**). v. **astupa**.

**A-și deschide ochii în patru** sau **a-și deschide ochii (și urechile) în patru** sau **a fi cu ochii în patru ori a fi cu ochii deschiși**. v. **deschide**.

**A-și deschide urechile (în patru)**. v. **deschide**.

**A-și închide urechile**. v. **închide**.

**A-și prinde urechile**. v. **prinde**.

**Culcă-te** (sau **poți să te culci**) **pe o** (sau **pe acea**) **ureche**. v. **culca**.

**Să-și bage bumbacul în urechi** (Înv.) = Avertisment dat unei persoane ce a comis o faptă rea:

*Spune-i să-și bage bumbac în urechi.* (ȘEZĂTOAREA, IX)

## URGIE

**A cădea** (sau **a pica, a intra, a fi**) **în** (sau **la, sub**) **urgie** = A ajunge în dizgrație; a fi disprețuit:

*Radu Vodă, căzând sub grea afurisanie și urgie a patriarhului Nifon, se răpusese de o groaznică și cumplită boală [...]* (AL. ODOBESCU)

*Comandantul regimentului centrului era bravul, strălucitul și minunatul camarad colonelul Octav Adam – căzut și el, mai târziu, sub urgia comunistă.* (MIRCEA CARP)

**A pune** (pe cineva) **la urgie** = A se supăra pe cineva; a persecuta pe cineva:

*Întreab-o de ce m-a pus la urgie.* (ION GHICA)

**A-i fi** (cuiva) **cu urgie** sau **a ține** (sau **a prinde, a lua**) **urgie** (pe cineva) (Îvp.) = A urî, a pizmui:

*N-au ținut spre mărturie urgia Lui [...]* (BIBLIA)

## URÎ

**A-și urî zilele** sau **a i se urî cuiva cu zilele**. v. **zi**.

**A i se urî cu binele** = A acționa în dezacord cu interesele personale:

– *Ce e? – îl întrebă Genarul pe calul năzdrăvan – ți s-a urât cu binele? – Nu mi s-a urât mie cu binele, ci de tine-i rău. Făt-Frumos ți-a furat fata.* (MIHAI EMINESCU)

*Li s-o urât cu binele, mă, nu mai pot sta locului!...* (ION LĂNCRĂNAN)

– *Gura, hodorogule, ce ți s-a urât cu binele? Să nu-mi umbli cu șahăr-mahăr...* (EUGEN BARBU)

**A i se urî** (cuiva) **cu viața** (sau **cu zilele**) sau (reg.) **a i se urî de zile** = A se sătura de viață:

*Eu nu mint când vă spun că mi s-a urât cu viața, dar nu i s-a urât ei cu mine [...]* (BARBU DELAVRANCEA)

*[...] că o iubește de mult, că s-a luptat cu sine însuși în zadar, că i s-a urât cu viața, că ar vrea să înceapă o viață nouă.* (LIVIU REBREANU)

**A i se urî cuiva** (cu sau **de ceva**) sau **a i se urî cuiva să...** = A se plictisi de cineva, a se sătura de ceva, a nu mai simți nicio plăcere pentru cineva sau pentru ceva:

*Mândruțo, pentru ce plângi, dragă? Ți s-a urât de casa mea?* (ȘT. O. IOSIF)

*Avea gânduri pline de farmec, cu care nu i s-ar fi urât de a sta o veșnicie.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Ziceau că li se urâse șezând tot singurele.* (P. ISPIRESCU)

*După câțeva vreme, simțindu-se iar în puteri, a-nceput a i se urî să stea serile singur.* (I. L. CARAGIALE)

**A i se fi urât** (cuiva) **cu viața** sau (reg.) **a-și urî zilele** = A se sătura de viață:

*Ți s-a urât cu viața?* (AL. SAHIA)

*Doamne, moșule... se vede că ți-ai urât zilele.* (ION CREANGĂ)

*Orașul este atât de mizerabil încât ți-ai urî zilele să petreci în el o lună încheiată.* (OCTAVIAN GOGA)

## URLA

**A lătra** (sau **a urla**) (precum **câinele**) **la lună** (sau **la stele**, ori, rar, **în vânt**). v. **lătra**.

**A(-i) urla** (cuiva) **lupii în casă** (sau **pe cuptor, în vatră**) = **a**) A avea casa părăsită:

*Aș voi să-ți slujesc atâta până ți-or urla lupii pe cuptor.* (I. G. SBIERA)

**b)** A fi înșelat de soție.

**A-i urla** (cuiva ceva) **prin** (sau **în**) **cap** (Reg.) = A-i trece cuiva prin minte:

– *Mă mir că nu ți-e oarecum, să-ți fie, zise Nichifor posomorât; ești un cheag zbârcit, mai ca și mine, și iaca ce-ți urlă prin cap!...* (ION CREANGĂ)

**A-i urla** (cuiva) **capul** (sau **urechile, auzul**) (Rar) = A-i vâjâi (cuiva) capul sau urechile:

*Ho, isprăvește o dată, că-mi urlă capul! se răsti arhimandritul aruncând plapuma de pe el.* (DAMIAN STĂNOIU)

*A doua zi capul grozav îi urla.* (ANTON PANN)

**Urlă târgul** = Vorbește toată lumea:

*Urlă târgul, domnule...* (I. L. CARAGIALE)

*Trezește-te odată! Urlă târgul de ropotul alegerilor, și dumneata stai de silabisești hrisoavele, arde-le-ar focul!* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

## URLAT, -Ă

**A se duce pe urlați**. v. **duce**.

## URMA

**A-și urma calea** (sau **drumul**) = A-și continua drumul, a merge mai departe:

*Chiajna-și urmă, dar, în tihnă, calea spre Cerneți [...]* (AL. ODOBESCU)

*Să-și facă merinde, să aibă cu ce-și urma calea.* (POP.)

## URMĂ

**(De) pe urma** (cuiva sau a ceva) = Rămas, dobândit, obținut de la cineva, rezultat din cauza cuiva sau a ceva:

*Știa pe Traico văduv și fără niciun copil de pe urma primei lui căsătorii.* (GALA GALACTION)

*Administra averea lui Mihai și a celor două surori ale lui, Cora și Ralu, rămași orfani acum patru ani pe urma unui accident de automobil.* (CEZAR PETRESCU)

*Am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumatil.* (I. L. CARAGIALE)

*Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?* (ION CREANGĂ)

**A (i se) pierde** (cuiva) **urma** (sau **urmele**) ori **a-și pierde** (sau **a-și șterge**) (cineva) **urma** (sau **urmele**) = A face să se piardă orice știre despre cineva:

[Tina] *A născocit o întreagă țesătură de șiretenii ca să i se piarză urma.* (LIVIU REBREANU)

*Te-aș duce eu dacă te-ai lăsa... Am ce să prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încât să ni se piardă urma!* (IOAN SLAVICI)

*Când nu s-o mai auzi Valsul dimineții prin mahalale, gata: ne-a murit norocul și ni se șterge urma!* (G. M. ZAMFIRESCU)

**A (nu) (mai) da de** (înv. **în**) **urma** (cuiva sau a ceva) sau **a (nu) găsi** (ori **a prinde**, **a afla** etc.) **urma** sau **a (nu)-i da de urmă**, **a da de o urmă** (**a cuiva** sau **a ceva**) = A (nu) descoperi pe cineva sau ceva; a (nu) găsi un indiciu, un semn care să conducă sau să ajute la o descoperire:

*Aveam o fată și doi băieți și parte de ei n-am avut. Un spurcat de zmeu mi-a furat fata și nu pot da cu mâna de urma ei, deloc, deloc.* (P. ISPIRESCU)

*E peste puțină să mă culc, să las o noapte-ntreagă fără să dau de urma copilului.* (I. L. CARAGIALE)

**A adulmeca din urmă în urmă** = A căuta peste tot pe cineva:

*A pândit cu ochi de fiară îndepărtarea lor și s-a îngrozit. Va să zică [jandarmii] îi adulmecaseră pașii și porniseră acum pe urmele lui.* (V. I. POPA)

**A călca de două ori într-o urmă** (sau **într-un loc**) = A merge alene; a lucra încet, fără spor:

*Cam ăsta-i stilul de lucru de la această companie care calcă de două ori într-un loc, la interval de doar trei zile diferență.* (<https://vestea.net/>)

**A călca din urmă în urmă** (Reg.) = A păși în același fel cu cel din față; a imita îndeaproape pe un om de merit:

*De-i călca din piatră-n piatră,/ Din străin nu-i face tată;/ De-i călca din urmă-n urmă,/ Din străin nu-i face mumă!* (POP.)

**A călca într-o urmă** = A merge unul după altul:

*Au călcat într-o urmă toată noaptea până au ajuns la o fântână.*

**A călca pe** (sau **în**) **urmele lui tată-său** (Pfm.) = A semăna cineva cu tatăl său în apucături sau obiceiuri (mai ales rele):

*Calcă pe urmele tatălui-său. [...] și Maximin a fost foarte rău de-a lucra așa ca Sever, căci le lipseau virtuțile necesare pentru a călca pe urmele lui.* (MIHAI EMINESCU)

**A călca** (sau **a merge**) **pe urmele** (cuiva) = A avea apucăturile, comportamentul cuiva:

– *Bine, mă! Mai stăm noi de vorbă. Numai să nu calci pe urmele lui Mitru lui Spânzură foame.* (ION LĂNCRĂNAN)

**A călca urma** (sau **pe urmele**) (cuiva) = A porni în urmărirea cuiva:

*Grăbiți, copii, grăbiți... Măria-sa ne calcă pe urme... (VASILE ALECSANDRI)*

*Dar nici noi nu se cuvine să întârziem, acei câțiva care ne-am juruit să vă călcăm pe urme și să vă ajungem la vadul Lipșei.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A căuta urma** (cuiva) = A se strădui să găsească (pe cineva):

*Voinicii noștri au început a căuta urma zmeului și dădură drumul licuriciului, ca să-i dea el de urmă.* (POP.)

**A dispărea fără urmă** (sau **fără urme**) = A fi de negăsit:

*Însă nu toți soldații care au dispărut fără urmă au căzut în captivitate.* (MIHAI PELIN)

*Fratele Filippo dispăruse fără urme și ea încerca să-și închipuie că el își găsisese ceva foarte important de pictat în vreo catedrală [...]* (D. R. POPESCU)

**A duce** (sau **a mâna, a goni**) **urma** = A adulmea vânatul și a porni după el:

*Câinele a gonit urma și a alergat.*

**A fi** (sau **a se pune**) **pe urma** (sau **pe urmele**) **cuiva** = A urmări pe cineva:

*După aceea de două ori s-au pus pe urmele lui Irimia hainul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*– Ei, Ciufule, atunci tu ai să ne pui pe urmele tâlharilor?* (LIVIU REBREANU)

**A fi** (sau **a merge**) **în urmă** (D. ceas) = A arăta o oră mai mică decât cea oficială:

*Ce-ar putea să facă un om care ar avea, să zicem, 30 de ceasuri? (Către Tata) Tu ce crezi că ar putea să facă? [TATA:] Nu știi... La asta nu m-am gândit încă... Unul poate să rămână în urmă, altul s-o ia înainte...* (GELLU NAUM)

**A goni** (sau **a lua**) (pe cineva) **după urmă** = A urmări fără oprire (pe cineva):

*Deci s-a mâniat Ștefan voievod și a gonit pe urma lor cu oștenii săi și cu două mii de turci.* (CONSTANTIN C. GIURESCU)

**A lăsa** (pe cineva sau ceva) **în urmă** = A depăși pe cineva sau ceva:

*Coloana noastră se împuțina mereu. Până la poala Pirinului am lăsat în urmă multe grupuri mici, în locuri alese anume ca lagăr de către un gradat bulgar[...]* (G. TOPÎRCEANU)

**A lua** (cuiva) **din urmă** sau, rar, **a lua urma** (cuiva) = A lua cuiva țărână din urma pasului pentru a-l vrăji, a-l fermeca:

*„Mă!... că rău mi-a mai mers astăzi! Ce zi pocită! Se vede că m-a luat cineva din urmă!”* (ION CREANGĂ)

**A lua urma** (Înv.) = A urma un drum:

*Un astfel de ceambul [detașament de trupe trimis în țară străină ca năvălitori], ca la o mie de tătari și zaporojeni, luă urma domnului moldovean și goniră întins cu gând să-l prindă.* (CONSTANTIN MĂCIUCĂ)

**A merge** (sau **a călca, a umbla, a se duce** etc.) **pe** (sau **în, după**) **urma** (ori **urmele**) (cuiva sau a ceva), (înv.) **a merge** (sau **a umbla**) **după urmă** sau **după urma cuiva** ori **a urma**, (înv.) **a sledi urmelor** (cuiva) = **a**) A semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva:

*Unui astfel de om nu-i poți aduce critice întemeiate pe conștiința că el e în adevăr răspunzător. E interesant însă a-i merge pe urmă.* (NICOLAE IORGA)

**b)** A se conduce după...; a continua activitatea cuiva (în același fel).

**A merge** (sau **a călca, a urma**) **pe** (sau **în**) **pașii** (sau **urma, urmele**, (înv.) **pasurile**) **cuiva** = **a**) A urma exemplul cuiva:

*După moartea lui Ștefan, ... Bogdan fiul său și Petru Rareș călcă pe pasurile lui.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*Părinții noștri... se luptară vitejește și învinseră mai multe stăvili decât am avea noi a întâmpina dacă am avea inimă să urmăm pe pașurile lor.* (IDEM)



**b)** A moșteni comportamentul cuiva; a semăna (în obiceiuri, în purtări) cu cineva:

*Calcă în urmele lui tată-său. (POP.)*

**A nu mai da de urma cuiva, a pierde (sau a se pierde) urma (sau urmele) cuiva** = A pierde (a se pierde sau a face să se piardă) orice știre despre cineva:

*Ca o salvare posibilă îi licărea numai o mutare subită care să-i piarză urma. (LIVIU REBREANU)*

*Cum ați plecat de la noi, a pribegit din sat și nimeni nu i-a mai dat de urmă. (NICOLAE GANE)*

*Hai ș-om fugi în lume,/ Doar ni s-or pierde urmele. (MIHAI EMINESCU)*

**A păși din urmă** (pe cineva) (Înv.) = A urma îndeaproape (pe cineva); a urmări (pe cineva):

*Fliondor îl păși din urmă. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A plânge urma (sau urmele, urmulițele) (cuiva)** = A simți lipsa cuiva; a regreta plecarea sau dispariția cuiva:

*Nu mă uita cu totul!/ Moartea-i atât de grea/ Când știi, că niciun suflet nu plânge-n urma ta! (MATILDA CUGLER-PONI)*

**A puți locul (sub cineva) (de lene) sau a-i puți (cuiva) și urma (de lene).** v. **puți.**

**A rămâne (sau a fi) în urmă = a)** A se afla la sfârșitul unui șir, al unei succesiuni:

*– Cei ce n-au cai au rămas în urmă. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

*Flăcăul rămăsese în urmă, ca să puie la adăpost caii. (MIHAIL SADOVEANU)*

**b)** A fi depășit de cineva sau de ceva; a fi întrecut de alții în muncă, în activitate etc.:

*noi am rămas tare în urmă cu viișoarele noastre, dă-ne și nouă câteva cârlige din vița cea străină, că ai destulă, să putem prinde și noi un gologan doi. (EM. GÎRLEANU)*

**c)** A fi dator cu ceva:

*Trebuie să umble negreșit prin comună, să zorească strângerea birurilor și să pună sechestre celor rămași prea mult în urmă. (LIVIU REBREANU)*

**A se lua pe (sau în, după) urma (sau după urmele) (cuiva sau a ceva) sau a lua urma (cuiva sau a ceva)** (D. vânat, infractori etc.) = A urmări pe cineva sau ceva (pentru a-l prinde, a-l găsi etc.); a afla date despre locul în care se află:

*Când ai luat urma vânatului să mergi încet, înclinat de mijloc, cu pași mari paraleli cu urma vânatului [...] (CONSTANTIN TĂTARU)*

*Urii-ar fi luat urma pădurarului și ne-ar fi dus la el acasă. A greșit, e animal, n-a luat urma care trebuia, ne-am fi scuzat noi, dacă ar fi fost cazul. (TRAIAN TANDIN)*

*Înainte de toate a pus mâna pe secure și i-a luat urma ofițerului, dar urma nu mai era de găsit. (COSMIN PERȚA)*

*Într-una din zile, Ortansa i-a luat urma și avea să constate că nu era vorba de o invenție răutăcioasă, ci purul adevăr. (DAN LUNGU)*

**A se ține pe urma (sau pe urmele) (cuiva)** = A nu lăsa pe cineva să-i scape din vedere:

*Bărbatul, un prichindel, cu pieptul lipit de spate parcă, se ținea pe urma ei, gâfâind; (EM. GÎRLEANU)*

**A ști (de) urma (cuiva) sau a nu i se ști de urmă (cuiva)** = A (nu) ști unde se află cineva:

*Ascultați-mă, hatmanul Mihu știe de urma lui Crasneș și a lui Cosma. (BARBU DELAVRANCEA)*

*Și Parmac, profitând de interesul femeii pentru arta lui, a atras-o pe vapor, a dat drumul la motoare „și s-au dus, pe unde s-or fi dus, că nimeni nu le mai știe urma”. (ȘTEFAN BĂNULESCU)*

**A trage (ca) să moară** sau (rar) **să-și dea răsufierea cea mai de pre urmă** (Reg.) = A trage de (sau pe) moarte, a fi pe moarte:

*Calul său, lângă dânsul, răsufierea și-a și dat. (C. NEGRUZZI)*

*Omenirea trage să moară, dar se gândește tot la tovărășiile ei, uită de Dumnezeu și de menirea inițială.* (<https://lumeacredintei.com/>)

*Trăgea să își dea răsuflarea cea mai de pre urmă.* (I. GHERASIM GORJAN)

*Nu știi trage ea să moară ori se face bolnăvioară?* (POP.)

**A trage** (sau **a întoarce**) (pe cineva) **pre urma sa** (Înv.) = A câștiga pe cineva ca adept la credința sa:

[...] și *dentru voi înșivă scula-se-vor bărbați grăind răzvrătit, cum să-și tragă ucenici pre urmă-și.* (CODICELE BRATU)

**A trimite** (pe cineva) **la urmă** (sau **la urma lui**) = A trimite pe cineva la locul de origine, uneori escortat de forța publică:

*Am ordin... când oi prinde călugări vagabonzi prin satele mele, să-i trimit la urmă.* (DAMIAN STĂNOIU)

*De s-o deștepta domnul ca ieri... ne trimite la urma noastră.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Guvernul găsisese mijlocul să scape de unii dintre muncitorii care se bucurau de încrederea tovarășilor lor și erau mai hotărâți în luptă: îi trimetea la „urmă”.* (ION PAS)

**A ține fumul de pe urma** (cuiva). v. **fum**.

**A(-i) pierde urma** (ori, reg., **de știre** cuiva sau la ceva). v. **pierde**.

**A-i călca** (cuiva) **în urmă** (Reg.) = A asculta întocmai (pe cineva):

*Domnia-ta ai început foile politicești și literare, și știu că nu-ți va părea rău de alții, în stări împrejur mai norocoase, îți vor călca urma și vor merge încă și mai bine.* (G. BARIȚIU)

**A-i umbla** (cuiva) **în urmă** (Înv.) = A urmări asiduu pe cineva:

*Domnul a dat satului reclamant 24 de jurători „de au umblat pe urma celor 12 boieri”.* (GH. CRONȚ)

**A-și pierde urma** (sau **a i se pierde**) **urma** (ori **urmele** sau, reg., **de urmă**). v. **pierde**.

**A-și sări din minți** (sau (pop.) **din fire**, (reg.) **din urmă**). v. **sări**.

**Cea (mai) de pe** (sau **din**, (reg.) **după**) **urmă** = **a**) (Pentru) ultima (oară):

*Iacă-ți mai dau o dată carul, dar asta fi-a fi cea de pe urmă.* (ION CREANGĂ)

**b)** Ultima (dorință) (înainte de moarte):

*Voința cea de pe urmă a răposatului a fost să se împartă toată averea săracilor.*

**Ceasul de pe** (sau **din**) **urmă** ori **ceasul morții** (sau **de moarte, de apoi, cel (mai) de pe urmă**) = Momentul dinainte de moarte:

*În ceasul de pe urmă mi-oi aduce aminte că-s fiica lui Șoiman bătrânul!* (VASILE ALECSANDRI)

*Murind împărăteasa, a lăsat cu sufletul la ceasul morții ei și cu jurământ ca împăratul, soțul ei, să nu văduvească, ci să ia de soție pe aceea la care se va potrivi condurul ei.* (P. ISPIRESCU)

**Cel** sau **cel mai de pe** (sau **din**) **urmă** = Ultimul (dintr-o succesiune):

*Ogoarele negre și cleioase ieșeau de sub întinderile celor din urmă zăpezi din martie.* (PETRU DUMITRIU)

*Ascultă, Moghilă. Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege?* (BARBU DELAVRANCEA)

*Scosese acum pe tipsie și cloșca cu puii de aur, cea mai de pe urmă a ei nădejde.* (ION CREANGĂ)

**Fără urmă (de...)** = Fără niciun pic (de...):

*Am picat în negru loc/ Chiar cum pică lemnu-n foc,/ Fără urmă de noroc.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**La urmă vreme** (sau **la urma urmelor**) (Reg.) = La sfârșit de tot:

*La urma urmelor poate că tot mai bine ar fi să-i arunce câinelui jumătate locurile și căsuța cea veche, să scape de-o grijă...* (LIVIU REBREANU)

*Și în urma urmelor, văzând bieții părinți că n-au încotro, dădură pruncul mamonului [diavol, drac] pe fereastră.* (I. POP-RETEGANUL)

**Nici urmă** = De loc, niciun pic, câtuși de puțin:

*Nici urmă de zăpadă pe câmpuri.* (ZAHARIA STANCU)

**Pe urma** (sau **pe urmele**) (cuiva sau a ceva) = Prin locul pe unde a trecut sau a existat cineva sau ceva, după cineva sau ceva:

*S-a pus la pândă craiul pe urmele copilei.* (G. COȘBUC)

*Nic-a lui Constantin a Cosmei, din Humulești, se duse și el cu tălpile bășicate pe urma lui Oșlobanu.* (ION CREANGĂ)

*Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?* (IDEM)

**Urma alege!** v. **alege.**

## URNĂ

**A aduce** (pe cineva) **la urnă** = A determina pe cineva să voteze:

*Acești delegați, aduși cu cheltuiala comunei, escortați chiar de primari, a doua zi la 9 ore erau liberați și aduși, hrăniți și junimește cinstiți, la urnă [...]* (G. SION)

## URNEALĂ

**A ține** (pe cineva) **cu urneli** = A duce (pe cineva) cu vorba:

*[...] spune că ei îi făgăduise alegerea, dar n-o făcuse, ci-l tot „țin cu urneli”.* (NICOLAE IORGA)

## URNI

**A (nu) se da urnit** = A (nu) se hotărî să plece:

*[...] căci smârfoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți de cei leșinați, nu zmei, cum zicea*

*mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.* (ION CREANGĂ)

*Nici în ruptul capului nu se dădu urnită din loc cu un pas măcar înainte.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A o urni** = A ieși din impas:

*Singurul care a urnit-o din loc a fost profesorul.* (PAULA SĂCUI)

## URS

**A fugi** (de cineva) **ca de urs** = A se feri de răul care i-l poate face cineva:

*Când îl vedea îi venea să fugă ca de urs.*

**A iubi** (pe cineva) **ca ursul pe lup** = A nu iubi deloc pe cineva:

*Nora o iubea pe soacră ca ursul pe lup.*

**A scăpa ca din gheara ursului, cu părul vâlvoi.** v. **scăpa.**

**A se aduna** (sau **a se strânge, a se uita**) **ca la urs** = A se aduna (sau a se strânge) în număr foarte mare și a privi cu o deosebită curiozitate și interes, ca la un spectacol neobișnuit:

*Pe măsură ce-a mers vestea – că prietenul ăsta al meu a povestit și la alții –, s-au adunat oamenii din sat ca la urs.* (FLORIN LĂZĂRESCU)

*Lumea se strânsese ca la urs, poliția era toată în păr, dar cine îndrăznește să se amestece;* (GIB I. MIHĂESCU)

*– Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!* (ION CREANGĂ)

*Când văzu că oamenii se uită la el ca la urs și că de ai casei nu e chip să se arate vreunul, intră singur[...]* (PAVEL DAN)

*Începe lumea să s-adune/ Din toate părțile-ntr-o clipă,/ Aleargă ca la urs, grămadă,/ Se-ndeașă, se-mbrâncesc să vadă...* (ȘT. O. IOSIF)

**A se ține** (după cineva) **ca după urs** = A merge în urma cuiva în număr foarte mare:

*Se ținea lumea după dânsul ca după urs.*  
*Pasămite unde era îmbrăcat ca neoamenii.* (P. ISPIRESCU)

*După audiență n-am mai putut sta mult în Sinaia, fiindcă aproape se ținea lumea după mine ca după urs, mai ales ca urmă a celor scrise în gazetă.* (ANDREI RĂDULESCU)

**A trage nădejde ca spânul de barbă** (sau **ca prepelița de coadă** ori **ca ursul de coadă**). v. **barbă**.

**A trăi ca ursul** (în **bârlog** ori **ca în bârlogul ursului**) sau **a fi urs de bârlog** = A trăi retras de lume:

*Iată-ne dar, dragă tovarășe, la intrarea văii Cerbului, în fundul căreia trăesc eu, ca un urs bătrân în bârlogul lui.* (NESTOR URECHIA)

*Ne-ajunge cât am stat ca urșii în bârlog! Știi, am șters-o, așa, fără voie.* (CORNELIU FILIP)

**A vinde pielea ursului din pădure** sau **a vinde pielea ursului în târg și ursul în pădure** ori **tocmeala în târg și ursul în crâng** ori **nu vinde pielea ursului înainte de a-l ucide**. v. **vinde**.

**Când o prinde mâța pește și coada la urs o crește** sau **când o face ursul coadă și prepelița noadă** ori **când se va vedea ursul cu cercei umblând după miei, lupul cu cimpoi umblând după oi** ori **când oi vedea ursul în doi craci, văcar după vaci** = Niciodată:

*Ciudă mi-i și rău imi pare,/ C-am iubită și nu-i mare./ Am nădejde c-o mai crește,/ Când a prinde mâța pește/ Și coada de urs a crește.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**De aia** (sau **asta**) **nu are ursul coadă** (și **para cocean**) = **a**) Se spune despre cei care, din cauza lăcomiei, pierd ceea ce au:

*De ce fură ministrul Sănătății de la colegii lui? [...] De ce oare ursul nu are coadă, dar la vulpe este prea lungă, de ce?* (<https://www.timpul.md/>)

**b)** Se spune despre cei cu o purtare nepotrivită cu situația lor, cu momentul respectiv etc.:

– *Vezi, nevastă? D-aia n-are ursul coadă! Tu mă-nveți prostii, și tot tu, când le fac, mă dojenești?* (PETRE DULFU)

*Din orice greșeală, faceți o filozofie – d-aia n-avem fotbal... și de aia n-are ursul coadă.* (RADU COSAȘU)

**De când se băteau urșii în coadă** (În basme) = Foarte demult, de când nu se ține minte:

*A fost odată, ca niciodată... de când se băteau urșii în coadă.* (P. ISPIRESCU)

**Joacă ursul prin vecini** (sau **la vecinul, la cumătrul**) sau **când joacă ursul la vecin să-i gătești tărățele** = Se spune pentru a preveni pe cineva de un pericol, de o nenorocire care se arată pe aproape, amenințând să ajungă în curând la acesta:

*Din norocire, tu nici gros nu ești, nici ochelari nu porți; prin urmare n-ai să te zbârlești, bănuind că în vorbele mele joacă ursul prin vecini.* (AL. ODOBESCU)

**Joacă ursul** sau **ursul nu joacă de voie** (**ci de nevoie**) = Se spune despre cineva care face ce nu-i place, fiind obligat sau silit de împrejurări:

*Și mai bine rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat și să te usuci, de dorul cui știu eu, văzând cu ochii!... Dar, vorba ceea: Ursul nu joacă de bună voie.* (ION CREANGĂ)

*Dar nu știi că ursul nu joacă de voie?!...* (IOAN M. BUJOREANU)

**Plimbă ursul** (că **ruginește lanțul**)! v. **plimba**.

## URSI

**A ursi a rău** = A prezice lucruri nefavorabile:

*Ursitoarele au ursit rău pe o fată de împărat, blestemând-o să nu se poată mărita, iar când îi va sosi primul pretendent, ea să se facă floare.* (ANUARUL ARHIVEI de FOLCLOR, vol. 8-14, 1987)

### URSIT, -Ă

**A face** (cuiva) **ursită** ori **pe** (sau **de**) **ursit** = **a**)  
A folosi mijloace magice pentru a afla persoana destinată să devină soțul cuiva:

*La lună nouă, unele fete făceau farmece de ursită.* (IVAN EVSEEV)

*Deci atât feciorii cât și fetele, însă mai cu samă acestea din urmă, temându-se ca nu cumva să rămâie până la moarte necăsătorite, se duc pe la vrăjitoare și le roagă ca să le facă pe ursită [...]* (VIAȚA ROMÂNESCĂ, vol. 6, 1907)

**b)** A folosi mijloace magice pentru a provoca boala sau moartea cuiva (din ură, dușmănie sau gelozie); a face cuiva farmece, vrăji, vrăjitorii:

*Băbăția lui, de la o vreme încoace, nu știu ce avea, că începuse a scârțâi: ba c-o doare ceea, ba c-o doare ceea, ba i-e făcut de năjit, ba că i-e făcut pe ursită, ba că i-e făcut de plânsori și tot umbra din babă în babă cu descântece și cu oblojeli [...]* (ION CREANGĂ)

**A desface de ursit** = A dezlega o vrajă care a provocat o boală, o nenorocire, o suferință:

*Femeii căreia a făcut de ursită o fată mare, tot fată mare trebuie să-i desfacă, de i-a făcut o babă bătrână, tot babă bătrână trebuie să-i desfacă [...]* (ELENA SEVASTOS)

### URZICĂ

**A fi ca urzicile** (Reg.) = A fi des, abundent:

*Ca tine, puzderie pe toate drumurile, ca urzicile!* (PANAIT ISTRATI)

**A prăji urzicile cu zama mămăligii** (Reg.) = A fi sărac:

*Prăjește urzicile cu zama mămăligii, se spune despre cel care mănâncă prost sau despre omul sărac.* (IULIU A. ZANNE)

*O s-ajung eu să nu mai prăjesc urzicile în zeama mămăligii, când o să torc lână de la broască.* (CORNEL RUSU)

### URZIT

**A fi în urzit** (Mol.) = A fi în perioada formării bobului:

*Când grăunțele încep să se ivească pe ciocan, se zice că porumbul urzește sau îngurzește.* (TUDOR PAMFILE)

### USCA

**A se usca** (sau **a slăbi**, **a se face**, **a rămâne**, **a fi** etc.) **ca o scândură** sau **ca scândura** sau **uscat** (ori **slab** etc.) **ca o scândură** sau **ca scândura** ori **scândură**. v. **scândură**.

**A se usca ca o coarnă**. v. **coarnă**.

**A se usca de foame** (Înv.) = A avea o puternică senzație de foame:

*[...] i-au lăsat carnea pradă păsărilor și viermilor, până au putrezit și ultimele resturi, în vreme ce ei se uscau de foame.* (DUMITRU RADU POPA)

*În copilărie, i s-au uscat dinții de-atâta foame.* (EUSEBIU CAMILAR)

**A se usca de sete** sau **a i se usca** (cuiva) **gura** (sau **gâtul**) **de sete** = A avea o senzație puternică de sete:

*Striga în gura mare că se uscă de sete.* (ION CREANGĂ)

*– Dar bine, Spânule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.* (IDEM)

**A sminti** (sau **a omorî**, **a prăpădi**, **a răzbi**, **a stinge**, **a hâi**, (reg.) **a mântui**, (reg.) **a teșmeni**, **a usca**, **a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătăi** ori **cu bătaia**). v. **bătaie**.

**A usca zilele** (cuiva) = A face (cuiva) viața grea:  
*C-am pierdut oițele,/ Rău îmi uscă zilele.* (POP.)

**A-și usca rufele la un soare** (sau **la același soare**) (cu cineva). v. **rufă**.

**Bea de stinge** sau (**bea de usucă ori usucă pe unde trece**). v. **stinge**.

### USCAT, -Ă

**A fi dracul pe uscat** = A fi șiret, rău; a fi urât:

*O! ce idee!... A!... iaca dracul pe uscat!*  
(VASILE ALECSANDRI)

**A târi barca pe uscat**. v. **târi**.

**A trage** (sau, refl. impers., **a se trage**) **targa pe uscat**. v. **targă**.

**A trage vetrele pe uscat**. v. **vetrelă**.

**A trăi** (sau **a o duce**, **a se zbate** etc.) **ca peștele pe uscat**. v. **pește**.

### USNĂ

**A suna** (sau **a bate**) **clopotul într-o usnă** = A trage clopotul izbind limba numai într-o parte (pentru a anunța o primejdie):

*Clopotul cel mare niciodată n-a sunat într-o usnă fără să puie tot orașul în mișcare.*  
(C. NEGRUZZI)

### USTURA

**A-l ustura** (pe cineva) **călcâiele** (Reg.) = A avea dor de ducă:

*Cum venea primăvara, parc-o usturau călcâiele.*

**A-l ustura** (pe cineva) **inima** (sau **sufletul**) = A simți o durere puternică, fizică sau morală:

*Mă ustură inima-n mine, cumătră! mă rog, scoate-mă.* (ION CREANGĂ)

*Cât mă ustură inima că nu-i aici lângă mine, numai eu știu, taică, dar de, dacă boierul Miron nu se îndură să mi-l aducă...* (LIVIU REBREANU)

*Când se gândea Pantelimon că va trebui să se despartă de ea și nici să n-o mai vadă cine*

*știe câtă vreme, îl ustura sufletul de amărăciune.*  
(IDEM)

**A-l ustura** (pe cineva) **în** (sau **la**) **pungă**. v. **pungă**.

**A-l ustura** (pe cineva) **la ficați**. v. **ficat**.

**A-l ustura** (pe cineva) **spatele** (Gmț.) = A merita o bătaie:

*După cum văd, te ustură spatele...*

**Are să-l usture** (Fam.) = O s-o pățească, va plăti scump:

[...] *care nu și-o trimite copilul la școală, o să-l amendez și o să-l usture, pardon de expresie, știți dumneavoastră unde.* (MARIN PREDĂ)

### USTUROI

(**Parcă**) **nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase** (sau **nu-i pute**) = Se face că nu știe nimic despre ceva la care a participat; nu se rușinează de o faptă a sa:

*Senatul, Corpul ponderator, prezidat de un fiu de Domn, trece la ordinea zilei ca și când nimic nu s-ar fi zis, vorba ceea „nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase”.* (MIHAI EMINESCU)

*Dar/ Vremea descoperă adevărul./ A mânca usturoi și gura a nu-ți puți nu se poate.*  
(ANTON PANN)

*Dar ea îi răspunse, ca și cum nici usturoi nu mâncase, nici gura nu-i mirosea [...]*  
(P. ISPIRESCU)

**A-i puți gura a usturoi** (cuiva) = A spune minciuni:

*A mânca usturoi și gura a nu-ți puți nu se poate.* (ANTON PANN)

*Au mâncat usturoi, dar se fac că nu le pute din gură. Ce-i unește pe Dodon, Țopi și Ghimpu...? (<https://vox.publika.md/>)*

### UȘĂ

(**A ajunge**, **a bate**, **a cere**, **a crește**, **a rămâne** etc.) **pe la** (sau **prin**) **ușile oamenilor** (sau **pe la**

**ușile străine**) = (A trăi) din mila altora, a cere de pomană:

*Începu a bate pe la ușile oamenilor, să-l lase de mas.* (A. PHILIPPIDE)

*Dar în urma ei a rămas rodul iubirii, a rămas copilul care trebuia să crească horopsit prin ușile oamenilor, ca un câne al nimănu...* (MIHAIL SADOVEANU)

*Eu sunt Stoicea... care crescui pe la ușile străine.* (GALA GALACTION)

**A (nu) avea ușa deschisă** = A (nu) avea acces la...:

[Iane] *Avea ușa deschisă în casa Patrocenilor în orice timp.* (I. A. BASSARABESCU)

*O întrebare persistă totuși și ea e serioasă: de ce poetul, care avea ușa deschisă la „Convorbiri”, a preferat să-și trimită versurile sub taina anonimatului?* (PAUL CORNEA)

*Pe deasupra, toată lumea știa că Eugen Barbu avea uși deschise la toate etajele ierarhiei oficiale [...]* (MIRCEA ZACIU, ION BRAD)

**A (nu) deschide ușa** (cuiva) = A (nu) vizita pe cineva:

*Află că eu sunt copilul care ți-a deschis ușa când te prinsese împăratul Verde.* (DUMITRU FURTUNĂ)

**A (nu) fi ușă (cruce sau lemn) de biserică. v. biserică.**

**A ajunge la ușa străinilor** = A trăi din mila altora:

*Un agent sanitar se plânge că moare de foame la ușa străinilor.* (NICOLAE IORGA)

*A ajunge pe la ușile străinilor este cea mai mare nenorocire pentru un om [...]* (VASILE ALECSANDRI)

**A arăta** (cuiva) **ușa. v. arăta.**

**A arunca pe ușă afară. v. arunca.**

**A avea ușile deschise** = A permite accesul oricui:

[...] *iar la minister și la comandamente, afla [Pol] toate ușile deschise.* (CEZAR PETRESCU)

**A bate** (sau **a ciocăni**) **la ușă. v. bate.**

**A bate** (sau **a umbla**) **pe la toate ușile** sau (înv.) **a umbla pe la alte uși** = A solicita sprijinul cuiva (într-o împrejurare grea); a se adresa tuturor cerând sprijin:

*A avut răbdare, a bătut pe la toate ușile vlădicilor și miniștrilor, dar n-a auzit-o nimeni.* (VALERIU ANANIA)

*Ba există și de-ăia care umblă pe la toate ușile cu reclamații!* (TEATRUL, XXXI, 1986)

**A bate la ușă** (D. evenimente, termene) = A fi foarte aproape; a fi iminent:

*Dar sărbătorile trecură ca părerea și logodna Laurei bătut la ușă.* (LIVIU REBREANU)  
– *Vremea lucrului bate la ușă, mă!...* (ION LĂNCRĂNجان)

**A bate pe la ușile oamenilor. v. bate.**

**A bate ușile** = A umbla din loc în loc:

*A cere de la Dumnezeu o viață de patru sute șapte zeci și cinci ani și o prîmenire pe veac de două ori a capului, spălat pe dinlăuntru cu alicărie divină și cu apă caldă, este a nu ne mai găsi în problemă și a bate ușile beciului periferiei.* (TUDOR ARGHEZI)

**A băga oile la ușă** = A strânge la un loc oile ca să se odihnească:

[...] *spune un cioban când am băgat oile la ușă.* (OVIDIU BÎRLEA)

**A da ușa (poarta etc.) de perete** = A împinge în lături, a deschide larg:

*Dete poarta de părete și trecu înainte* (P. ISPIRESCU)

*Când ai deja vreo 10 benzi de ceară pe picioare, cineva dă ușa de perete, tropăind ca un cimpanzeu poficios [...]* (SIMONA TACHE, MIHAI RADU)

**A deschide** (cuiva) **amândouă ușile** = A primi pe cineva cu bucurie, cu brațele deschise:

– *O mândra mea, o căprioara me!*  
– *Deschide-mi ușa ta și mă primește! / Deschide-mi*

*grabnic ușile-amândouă/ Căci părul meu e încă plin de rouă.* (RADU CÂRNECI)

**A forța ușa** (cuiva). v. **forța**.

**A intra pe ușa din dos**. v. **dos**.

**A îmbrăca** (pe cineva) **cu ușa**. v. **îmbrăca**.

**A închide** (cuiva) **ușa** = A alunga pe cineva:

*Dar amară i-a fost dezamăgirea: regele Carol nici nu l-a primit în audiență, iar Elena Lupescu i-a închis ușa.* (PAMFIL ȘEICARU)

*A încercat să discute și cu tatăl, dar acesta i-a închis ușa [...]* (LUCIAN-VASILE SZABO)

**A înjura ca la ușa cortului** (sau **ca un birjar ori de mama focului, de toți sfinții**). v. **cort**.

**A lăsa** (pe cineva) **după ușa** = A nu acorda nicio atenție cuiva; a neglija pe cineva:

*Acei cari nu se bucură de un nume bun sunt lăsați după ușa, cum se zice.* (ION GHICA)

**A lăsa** (pe cineva) **pe la ușile oamenilor** = A părăsi pe cineva; a se dezinteresa de cineva:

*Nu m-ar fi lăsat el pe la ușile oamenilor dacă nu l-ar fi luat în oaste.* (CONTEMPORANUL, IV)

**A lua ușa-n spate** = A pleca:

*Mai bine ai lua ușa-n spate și să nu te mai văd!*

**A primi** (pe cineva) **între două uși** (Rar) = A sta cu cineva de vorbă în fugă, căutând să scape de el cât mai repede:

*Traian Arsen mi-a povestit că ministrul l-a primit între două uși, neliniștit, grăbit să-și expedieze musafirii.* (VICTOR EFTIMIU)

**A se vedea** (sau **a se apropia la**) (sau **de**) **ușa mormântului** (Înv.) = A fi foarte aproape de moarte:

*Cine ține la sine, la patria sa, la omenire, să se ferească de fapte abominabili,*

*căci a lui judecată se va deschide cu ușa mormântului.* (GH. MISSAIL)

**A sta** (sau **a rămâne**) **după ușa** = **a**) A fi nebăgat în seamă:

*Noi cari n-am făcut decât să curțăm jupânele, cari am tăiat frunză cânilor, vom rămânea cu buzele umflate, vom sta după ușa ca și Oprea Gălbenușă care nu știe franțuzește.* (GRIGORE H. GRANDEA)

**b)** A sta deoparte.

**A strânge** (pe cineva) **cu ușa** (sau **în balamale, în clește, în chingi, în frâu** etc.). v. **strânge**.

**A trăi din ușa în ușa** = A o duce greu, a trăi din mila altora:

*N-a crezut niciodată c-o să trăiască din ușa-n ușa.*

**A umbla din ușa-n ușa** = A cerși:

*Iar d-atunci s-au prăsit în țara aceea leneșii, din cari mai scapă de vin și pe la noi unii și unele cari umblă cătu-i ziulica, tremândău [om leneș, haimana], din ușa-n ușa și din hudă-n hudă.* (C. RĂDULESCU-CODIN)

*Ponta umbla în anii aceia din ușa-n ușa, pe la partide, să-și caute un loc și-un scaun [...]* (<https://www.cotidianul.ro/>)

**A(-și) deschide** (larg) **ușile** = A lăsa intrarea liberă, a da acces liber:

*Revoluția a organizat Ermitajul și a deschis larg ușile acestui muzeu poporului sovietic.* (ZAHARIA STANCU)

**A-i pune** (cuiva) **parul** (sau **scaiul, spicul**) **la** (sau **în**) **ușa** = **a**) A-i pune cuiva sechestrul:

*[...] gârbovit rămâne singur „cuc” în casă, iar după morte-î „se pune parul la ușa”.* (GH. CRĂINICEANU)

**b)** A sărăci pe cineva, a distruge pe cineva.



**A-i trânti** (sau **a-i închide, a-i da cuiva cu ușa-n nas** (sau **în obraz**). v. **nas**.

**Câine de două** (sau **de nouă, de multe**) **uși** (sau **de uși multe**) = Om fără căpătâi, care trăiește pe socoteala altora:

*Constandine, ești câine de uși multe, dar veni vremea să-ți arăți fapta...* (TEATRUL, XXV, 1980)

**Femeie de uși multe** = Cutră; femeie care ponegrește:

*Fătucă asta le știe pe toate, doar e fată de uși multe, / „E așa de bună, că-ți vine s-o mănânci cu ochii”!* (MARINELA PREOTEASA, FLORENTIN SMARANDACHE)

**Închide ușa pe dinafară!** = Ieși!:

*– Fă dumneata bine și închide ușa pe dinafară și să binevoiești a nu mai trece pragul [...]* (CAMIL BALTAZAR)

*Tymaios, adu-mi te rog un ceai și apoi închide ușa pe dinafară, că vreau să citesc.* (MARIUS OPREA)

**Ușă în ușă** (cu cineva) (În legătură cu verbele „a locui”, „a sta” etc.) = **a)** Foarte aproape. **b)** Față în față. **c)** În vecini:

[...] *inginerul îmi este foarte bine cunoscut, pentru că i-am dat și casă, ușă în ușă, și perete în perete cu noi [...]* (DINU SĂRARU)

**Vorbești de lup și lupul la ușă.** v. **lup**.

## UȘCHI

**A o ușchi** = **a)** A pleca repede și pe neobservate dintr-un loc, a o șterge:

*Poate că i-ar fi înfipt cuțitul în spate și apoi ar fi ușchit-o frumușel drept acasă sau unde își aveau gazdele ascunzătorile de nădejde.* (CONSTANTIN BĂRBUCEANU)

*Colegii Evei au constatat lipsa ei numai înainte de plecare, de aceea au presupus că fata a ușchit-o mai devreme, să se dreagă acasă...* (MIRCEA IOAN CASIMCEA)

**b)** (În argoul școlărilor) A trage chiulul.

## UȘOR, -OARĂ

**(A fi) cu inima ușoară** = (A fi) bine dispus; a fi liniștit:

*Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț, / Toți cu inime ușoare, toți săgalnici și berbanți.* (MIHAI EMINESCU)

**(A fi) ușor de picior** = (A fi) sprinten la mers:

*– Apoi suntem șase, într-ales, toți buni de picior și meșteri la ochit, de cei care nu dau dos la față.* (NICOLAE GANE)

**(Mai) ușor** = Se spune într-o situație în care nu trebuie să te pripești. Se spune pentru a recomanda liniște, tăcere:

*– Mai ușor. Le-am spus la toți că tu ești cu adevărat deștept, așa că trebuie să te comporți ca un tip deștept, de acord?* (NICOLAE SFETCU)

*– Ce ziceam mai înainte? Las-o mai ușor omule! Mai ai și alte îndatoriri...* (MIRCEA CRĂCIUN)

**A fi ușor** (sau **ager**) **de mână** sau **a avea mână ușoară**. v. **mână**.

**A fi ușor de** (sau **la**) **cap** (sau **minte**) sau **a avea un cap ușor** = A pricepe cu ușurință; a fi deștept:

*El se vede c-o fost mai ușor de cap, o făcut ce-o făcut și-o scăpat într-un an.* (I. MIRONESCU)

**A fi ușor de gură** (Reg.) = A fi vorbăreț:

*Și p-atunci bărbierii erau... ușori de gură.* (P. ISPIRESCU)

**A lua** (pe cineva) **cu ușorul** = A proceda cu blândețe, cu răbdare, cu tact:

*Mai întâi cu ușorul, până te vei deprinde.* (GH. MATCIN)

*– Dumneata ai luat-o cu ușorul?* (NICOLAE MATEESCU)

**A lua ușor un lucru** sau **a trece ușor peste un lucru** = A trece cu nepăsare peste orice; a nu-și face griji:

– *N-o luați așa ușor! A spus el apoi, cu aceeași hotărâre și cu o muștrare slabă în glas.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A lua viața ușor** = A nu-și face griji, necazuri:

*Cânta, juca și lua viața ușor.* (PETRU DUMITRIU)

**A se îmbrăca ușor** = A se îmbrăca cu haine puține, subțiri:

*Se îmbrăca ușor, în straițe de pânză aspră, umbla cu picioarele goale în espadrile.* (VICTOR EFTIMIU)

*Pentru el era destul de simplu pentru că se îmbrăca ușor și nu avea alt harnașament decât port-hart-ul, diagonala și pistolul.* (MARCEL SECUI)

**A se lăsa ușor** = A ceda fără multă împotrivire:

*Acum craiul și-a pus în gând să nu-i mai dea drumul, ci s-o ducă drept la palat ca să facă nuntă cu ea. Fata însă nici ea nu se lăsă ușor.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

*Tânărul voinic și optimist, Vasile Pană, s-a lăsat ușor convins de acest maestru al luptei cu pumnii [...]* (IOAN DUMITRESCU)

**A-i fi** (cuiva) **ușor** (Reg.) = A o duce bine:

*[...] îi lua mașina de scris de pe stativul pe care-l instalase pe fotoliu, sprijinit pe brațele acestuia, ca să-i fie mai ușor.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 103, 2008)

**A-l lăsa** (pe cineva) **ușor** (Înv.) = A-l solicita puțin:

– *Ce-ai căpiat? Lasă-l ușor, pușorule, ia-l din urmă, vezi de unde-și procură marfa asta, ai răbdare [...]* (EUGEN BARBU)

**Fie-i** (sau **să-i fie**) **țărâna ușoară!** v. **țărână.**

**Moravuri ușoare** = Purtare imorală:

*[...] însă ședea pitit în apartamentul unei „tovarășe de moravuri ușoare” din cartierul Balta Albă.* (DANIEL BĂNULESCU)

*Cu respect vă rugăm să binevoiți a interveni către organele în subordine a fi lăsat la*

*domiciliul său în Craiova, [...] nefăcând parte din cei cu moravuri și cu moravuri ușoare.* (LUCIAN NASTASĂ, ANDREA VARGA, AL. ZUB)

**Pe ușor** (Fam.) = Pe puțin; în cel mai bun caz:

*[...] căci în Transilvania pe ușor sunt de zece ori mai mulți români decât unguri.* (CORNELIU ALBU)

**Ușor de** (sau **la**) **minte** = Lipsit de judecată:

*[Marta] se simțea încă femeie de tot tânără și era mereu gătită, mereu voioasă, aproape zburdalnică, doritoare de petreceri și ușoară, așa se zice, și de inimă, și de minte.* (IOAN SLAVICI)

## UȘURA

**A se ușura de bani** = A cheltui o mare sumă de bani sau toți banii:

*Mihai a declarat că, deși este un iubitor de vacanțe, nu se bucură de ele pentru că preferă ca, în loc să se ușureze la pungă pe hoteluri sau croaziere de lux, el alege să pună banii de vacanță la ciorap.* (<https://www.ziaruldeiasi.ro/>)

**A ușura** (pe cineva) **de bani.** v. **ban.**

**A ușura punga** (cuiva) = A lua banii cuiva prin mijloace necinstite:

*Ambițios și talentat, Flatule de Gas a ajuns în câțiva ani de l-a ușurat târgoveții de pungi prin piețele din Marsilia [...]* (ADRIAN VOICU)

*Ca să-ți zic tot, am avut și oarece escapade amoroase, cari mi-au ușurat punga.* (ION IOVAN)

**A-și ușura inima** (sau **pieptul**) = A-și alina suferința psihică, exprimându-și mâhnirea:

*Mergând spre casă cu Titu, învățătorul își mai ușură inima povestindu-i ce întorsătură a luat plângerea lui Ion și că desigur chiar Ion l-a pârât că i-a făcut-o.* (LIVIU REBREANU)

## UȘUREL, -EA, -ICĂ

**Ușurel de** (sau **la**) **minte** = Cu minte puțină, slab de minte:

*Báthor Cardinalul, ușurel de minte./ Pe-un cal alb de spume fuge tot nainte.* (VASILE ALECSANDRI)

(**A fi**) **ușurel de cap** (sau **la minte**) (Reg.) = (A fi) ager la minte, (a fi) ușor la minte:

*Și alte multe ca acestea mai scria, care nu le țiiu minte toate ... găsindu-l cu totul ușurel la minte [...]* (IORDACHE GOLESCU)

## UZ

**A face uz de...** = A uza de... :

*– Trebuie să știi – îmi spune Americanul – că aci se face uz de ascensoare în așa mod încât oamenii de serviciu, care le manevrează toată ziua nu trăiesc mult.* (JEAN BART)

**A fi afară** (sau **ieșit**) **din uz** (D. cuvinte sau expresii) = A fi neobișnuit, neconform cu uzanțele sau cu un anumit mod de a vorbi în societate:

*A! Domnule conservator, această expresiune nu este parlamentară, e afară din uz.* (VASILE ALECSANDRI)

*Cărțile după care se slujea erau tot felul de cărți vechi, cu un limbaj ieșit din uz, contradictorii în puținul care putea fi înțeles [...]* (DANIEL BĂNULESCU)

*[...] ca să întrebuițez un termen pretențios, care în vremurile noastre așa-zis moderne e cam ieșit din uz.* (NICOLAE BREBAN)

**Pentru uzul** (sau **pentru uz...**) ori **de uz** (Următ de determinări) = Destinat să se practice, să circule într-un anumit fel, într-un anumit mediu:

*California a votat pentru uzul acesteia în scop recreațional.* (<https://b1.ro/stiri/>)

**Scos** (sau **ieșit**) **din uz** = Care nu (se) mai folosește, care nu se mai întrebuițează:

*Acolo sunt piesele scoase din uz care nu mai pot fi reparate și care vor fi vândute la fier vechi.* (LUCIA DEMETRIUS)

*Sunt amândoi acum... zvârlți ca obiectele scoase din uz.* (CAMIL PETRESCU)

## V

### VA

**Mai va** (Pfm.) = Mai așteaptă:

*Pân-atunci [până la sfârșitul lumii] mai va, mai avem de furcă.* (I. L. CARAGIALE)

– *Doamne ferește, grăi moașa Safta, cu Sultânica lăsată pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile... Și pe dasupra mai va parastase la nouă zile, la trei și șase săptămâni;* (BARBU DELAVRANCEA)

### VACANȚĂ

**A avea mintea în vacanță** (sau **plecată cu sorcova**) (Fam.) = A nu gândi, a da semne de prostie:

*Avem și doctori, pentru că vom avea mult de lucru, după ce vom prelua Puterea, cu cei care au mintea plecată cu sorcova.* (CORNELIU VADIM TUDOR)

*Fiecare zi pare să fie o invitație pentru cei plecați cu sorcova să se pronunțe referitor la viitorul statului român.* (<http://www.contributors.ro/>)

**A fi** (sau **a arăta**) (**ca**) **moartea în vacanță** (Fam.) = A arăta rău; a fi urât (și slab):

*Parcă-ai fi moartea-n vacanță!* (TUDOR MUȘATESCU)

*A doua zi dimineată m-am trezit chiaună, cu o durere de cap care-mi răbufnea prin ochii umflați și încercânați; arătam ca moartea-n vacanță.* (RALUCA NAGY)

### VACĂ

**A cere lapte de la o vacă stearpă.** v. **cere.**

**A nu-i fi** (cuiva) **vacile acasă** (Mol.) = A fi indispus:

*Tăcea mereu, de parcă nu-i erau vacile acasă.*

**A se băga ca musca-n curul vacii** (Arg.) = A fi inoportun:

*Sau, cum își spusese Nae Cucuvea: „Ăsta a picat la spart de târg, ca musca-n curu' vacii”...* (CORNELIU DIDA)

*Nu te băga-n seama Horațiule ca musca-n curu vacii, că-ți mîncă vițelu urechile.* (<https://www.timponline.ro/>)

**A veni** (sau **a pleca**) **de la coada vacii** (Pfm.) = A proveni din mediul rural:

*Mulți oameni mari au plecat de acolo, de la coada vacii. De acolo a plecat și el, de acolo vine;* (RADU ALDULESCU)

[...] *am o altă mentalitate decât pseudoscriitorul, care vine direct de la coada vacii.* (ADRIAN MARINO)

**S-a dus bou și a venit** (sau **s-a întors**) **vacă.** v. **bou.**

**Vacă (bună) de muls** = Persoană sau situație de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale:

*Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare.* (ION CREANGĂ)

*Pentru prieteni, sunt de cele mai multe ori o găscă bună de jumulit. Pentru cei de la cazarmă, o vacă de muls.* (PANAIT ISTRATI)

### VACCINAT, -Ă

**A fi vaccinat (contra ceva)** (Fam.; fig.) = A depăși ușor consecințele unei situații neplăcute, după ce în prealabil a fost trăită o experiență asemănătoare:

*Profund creștin, Alioșa nu este totuși vaccinat contra intruziei păgâne.* (ION VIANU)

**A fi major și vaccinat** (Fam.) = A fi capabil să-și asume responsabilități:

*Oricum, dacă ai luat-o pe drumul ăsta, ești major și vaccinat, și-ai asumat deci toate riscurile.* (VARTAN ARACHELIAN)

## VAD

**A încerca** (sau **cerca**, **a prinde**) **vadul cu nebunul** (sau **cu nerodul**) (Pop.) = A se încrede în omul prost sau necugetat:

*Nu cerca vadul cu nebunul.* (IULIU A. ZANNE)

**A nu avea vad** (Pop.) = A nu avea scăpare: *De data aceasta, femeia n-a mai avut vad și a spus adevărul.*

**A (nu) avea vad** = A (nu) avea clientelă numeroasă:

*Fata nelegitimă a străinei Fibula și a Generalului Marosin a dat primul faliment al bodegii, deși bodega avea vad bun, cu intrări dinspre fluviu ca și dinspre câmpia Dicomesei [...]* (ȘTEFAN BĂNULESCU)

*Dar pentru că nu avea vad, mărise fronzela cu 50 de grame, ceea ce, desigur, îl adusese în atenția clientelei.* (DOINA RUȘTI)

*Avea vad la Dunăre, unde vindea grâu și secară.* (D. R. POPESCU)

**A(-și) face vad** (Pop.) = **a**) A-și face loc de trecere, a pătrunde:

*Pe aici și-au făcut vad oștile turcești.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Două perechi de târfe și-au făcut vad în fața blocului;* (RĂSVAN POPESCU)

**b)** A (se) face cunoscut, a (se) răspândi:

*O asemenea opinie despre știință și filozofie nu e tocmai nouă, dar ea și-a făcut vad mai vârtos în epoca aceasta, preocupată de tehnică și dominată în toate de gândul folosului cu puțință.* (LUCIAN BLAGA)

*Era una din acele năvalnice speranțe spontane care-și făcea vad în popor după război [...]* (CEZAR PETRESCU)

**c)** A căuta un pretext, o ocazie pentru a merge undeva.

## VADRĂ

**A face o vadră de venin** (Mun.) = A se supăra foarte tare:

*Of, aveți o inimă, c-o vadră de venin încape-n ea...* (TEATRUL, VII, 1962)

## VAG

**A se pierde în vag** = A face considerații generale:

*În cele din urmă, oratorul se pierdea în vag și publicul era neatent.*

## VAI

**(A fi) vai de...** sau **(a fi) vai și amar (de...)**, **(a fi) vai și amar de capul** (sau **de pielea, de steaua, de zilele, de viața, de cojocul, de sufletul**) (cuiva), **(a fi) vai de lume**, **(a fi) vai și mișel (de...)**, **(a fi) mișel și vai**, (reg.) **vai și amar pe capul** (cuiva) = Exprimă situația foarte grea în care se află sau se poate afla cineva:

*– Tu să șezi la grajd nedezlipit și să îngrijești de calul meu ca de ochii din cap, că de-oi veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie.* (ION CREANGĂ)

*De-a fi să fie tot așa și judecata dinaintea lui Dumnezeu, apoi vai de lume!* (IDEM)

*Noroc că era o fată robace și răbdătoare, căci astfel vai și amar de pielea ei.* (IDEM)

*Ce-mi pasă! Am să fiu neom, și după ce-oi da gata pe barbați, mă leg de fete. Are să fie vai și amar de pielea lor.* (ȘT. O. IOSIF)

*Dacă dezertezi, vai și amar de capul tău: te-or prinde și te-or spânzura și eu atunci ce mă fac?!* (SORIN TITEL)

*Să iasă la muncă așa cum e datina și legea. Altfel or s-o pață, vai de steaua lor!* (MIHAIL SADOVEANU)

*De fapt, subalternii lui Mihai Petre sunt liberi să facă tot ce vrea și ce zice șeful. Altminteri, e vai de cojocul lor!* (<http://www.cuvantulliber.com/>)

**A fi de chiu și vai** (Olt.) = A duce o viață împovărată de lipsuri și de boală:

*„Haide iar, murgule, hai,/ Hai la munte sus, pe plai,/ Să scăpăm de chiu, de vai!”* (VASILE ALECSANDRI)

**A o duce ca vai de lume** (Fam.) = A avea o situație materială precară:

[...] *să-ți faci și tu rost aici ca toți megiașii, nu mai hoinări prin a lume, ca să nu ajungi fără niciun căpătâi, ca vai de lume.* (P. ISPIRESCU)

*Am trăit la Paris ca vai de lume.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

**Ca vai de lume** (sau, rar, **de om**) = Arată o situație grea, cum nu se poate mai rea, vrednică de plâns:

*Erau plătite ca vai de lume.* (ION PAS)

*Boierul, ca vai de lume, nu-și mai găsea astâmpăr.* (EM. GÎRLEANU)

*Plecă supărat și amărât ca vai de om.*  
(ION CREANGĂ)

**Cu chiu, cu vai** (sau **cu chiu și vai**). v. **chiu**.

**Cu vai nevoie**. v. **nevoie**.

**Vai de...** sau **vai și amar (de)...**, **vai (și amar) de capul** (sau **zilele, de mama, de sufletul, de sufletelul**) (cuiva) = Se spune pentru a exprima (auto)compătimirea:

[...] *iar oamenii se trăgeau la munte și lăsau câmpul limpede în urma lor, până ce venea Vodă de-i amăgea pe dușmani prin glas de buciume în văi și prin codri, și-apoi vai de capul lor!* (MIHAI EMINESCU)

*L-a pus cârlomăneanca sub papuc. Vai și amar de viața și de zilele lui!* (ZAHARIA STANCU)

**Vai de mine** = **a**) Se spune pentru a exprima consternarea:

– *Vai de mine și de mine, zise cucoana cu mirare, încă asta n-am auzit! Da' el nu poate să și-i moaie?* (ION CREANGĂ)

*Și mergând cârpaciul la bordeiul său, Începu nevasta să-l ție de rău, / Zicând: – Vai de tine! Ce-ți veni să lași / Să țipe de foame bieții copilași.* (ANTON PANN)

**b**) Se spune pentru a exprima un protest politic, pentru a înlătura prevenitor o îndoială, o rezervă a interlocutorului.

**Vai de păcatele mele** (sau **tale, noastre** etc.) sau **păcatele mele cele grele!**. v. **păcat**.

## VAL

**A (se) lăsa dus de val** sau **a (se) lăsa în voia valurilor, a lua** (sau **a duce**) **valul** (pe cineva) = A (se) lăsa la voia întâmplării:

*Fără voie, ea se lăsă dusă pe valuri de visuri dezmierdătoare, glasul buciului, care adinioare înecase lumea în suspinuri, se deștepta acum în inima ei dulce [...]* (NICOLAE GANE)

*Până atunci am mers cu ceilalți ca să nu rămân fără bucata aceea de pământ – m-am lăsat dus de val.* (ION LĂNCRĂNJAN)

*M-am lăsat purtat de val fără să-mi aniticipiez următoarea mișcare, fără să-mi croiesc o strategie care să mă ducă spre un punct anume.*  
(ALEXANDRU POPA)

**A avea val** (sau **valuri**) (cu sau, înv., despre cineva sau ceva) = **a**) A avea neplăceri (din partea cuiva sau a ceva):

*Toarce subțire și răsuțește bine tortul, să fie tare, să nu avem val cu el la țesut.* (I. POP-RETEGANUL)

**b**) A trece printr-un pericol, printr-o cumpănă:

*Așa că-i poate cunoaște un om înțelept că ei au avut val în noaptea aceea.* (TUDOR PAMFILE)

**c**) A avea probleme.

**A face** (cuiva) **val** (sau, (reg.) **de val**) = A-i face (cuiva) un rău:

– *Mă duc, zise țiganul, să nu vă fac val, altminterea aș rămânea [...]* (I. POP-RETEGANUL)

**A face valuri** (Fam.) = A produce agitație, senzație:

*Trebuie să te împărtășești din mentalitatea de curvă, să te porți ca atare, degeaba face valuri maestrul, degeaba se dă mare, integru...* (RADU ALDULESCU)

*Vreau să faci valuri. Dar vreau să treci și neobservat. Le poți face pe toate în același timp dacă vrei.* (DĂNUȚ UNGUREANU)

*Noul Volvo S40 a făcut valuri la lansare.* (<https://www.ziuaconstanta.ro>)

**A înota în contra valurilor** (sau **în contra curentului**) = A se opune părerilor majorității:

*Multă vreme m-am lăsat în voia curentului, în timpul din urmă m-am recules, am plonjat și, în prezent, dezpovărat și fără nicio piedică, înot contra curentului, despicând valurile.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Viața e ca un ocean. Este greu să înoți împotriva valurilor. Cei slabi se duc pe mal, acolo e liniște.* (<http://devorbacutine.eu/>)

**A purta** (pe cineva) (**de**) **val** (Înv.) = A tracasa (pe cineva):

*A doao, batjocoriră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul și-i da cu lemne la ochi și-l purta val, cum era mai rău.* (LETOPISEȚUL CANTACUZINESC)

**A se lăsa dus de val** (sau **de curent**) = **a**) A acționa sub influența unor factori externi:

*Îți vine o idee fascinantă pe care decizi să o urmezi, iar drumul de întoarcere s-ar putea să fie dificil, dacă încerci să te lupți cu inevitabilul. Lasă-te dus de val și fii deschis la oportunități.* (<http://www.national.ro>)

**b)** A-și trăi viața fără a lua decizii privitoare la propria persoană:

*Cum îmi spunea fără încetare un unchi al meu [...] dar eu nu-l înțelegeam deoarece sângele meu de tânăr, fierbinte, se împotriva instinctiv: – Să te lași dus de val!* (NICOLAE BREBAN)

*Lasă-te dus de val! Urmează patru zile de oferte speciale la croaziere!* (<https://consilierturism.ro>)

**În valul apei** (Pes.) = Împotriva curentului:

*Din picioare se pescuiește și mergând la deal „în valul apei”.* (GR. ANTIPA)

**Valul** (sau **valurile**) **vremii** = Curgere, desfășurare, trecere a vremii:

*Ca valul vremilor ce curg/ Atâtea cântece s-au dus.* (OCTAVIAN GOGA)

*Parcă nici n-o atinsese valul vremii. Aceași bătrânică sprintenă și veselă.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Din valurile vremii, iubita mea, răesai/ Cu brațele de marmur, cu părul lung, bălai.* (MIHAI EMINESCU)

**Valurile tinereții** = Nestatornicia, inconsecvența, dibuirile inerente vârstei tinere:

*Ei! nu te rușina! Ale tinereții valuri!* (I. L. CARAGIALE)

*Dar oamenii care traversează mari îndoieli, sunt purtați de valurile tinereții, ale patimilor, care nu sunt nici credincioși, nici necredincioși, au nevoie de o introducere în viața creștină [...]* (GABRIEL ȚEPELEA)

**Valurile vieții** (sau **lumii, lumești**) = Greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții:

*Omul e dator să se lupte cât o putea cu valurile vieții.* (ION CREANGĂ)

*În interval, cei trei frați desmoșteniți cercau valurile lumii sub orizonturi străine.* (B. P. HASDEU)

*Adeseori departe de-a lumii triste valuri,/ Cu pășuri regulate eu măsur al tău pod, Bahlui!* (VASILE ALECSANDRI)

*Să mai uite de aste valuri lumești.* (ȘEZĂTOAREA, IV)

**VALE**

**A lua** (pe cineva sau, rar, ceva) **la vale** (Fam.) = A ironiza:

[SAMSON:] *Vreau să spun că dacă ne-or mai lua la vale, să ne ținem la înălțime.* (ȘT. O. IOSIF)

*Natalița bătu din palme: o cunoștea și ea pe fata cât un trunchi de copac, spanchie, cu care îl luau la vale prietenii pe Eminescu.* (EUGEN LOVINESCU)

– *Iți spun vorbe rupte din inimă și domnia ta mă iei la vale.* (DUMITRU ALMAȘ)

**A merge la vale** (Pop.) = A decădea:

*PSD merge la vale. Vestea rea e că tot  
PSD îl împinge.* (<https://ziare.com/>)

**A o da de coadă-n vale.** v. **coadă.**

**A o lua la vale.** v. **lua.**

**A umbla și-n deal, și-n vale** sau **a sui în deal, a  
coborî în vale.** v. **deal.**

**A(-și) lua valea** (Fam.) = A pleca (în fugă) (de  
unde va); a-și lua câmpii:

*Îmi iau valea, să știi!* (ION PAS)

*Când ea se odihnește după masa, eu îmi  
iau valea.* (ION OLTEANU)

**Calea-valea.** v. **cale.**

**Ce mai** (sau **ce tot**) **la deal, la vale.** v. **deal.**

**Ce mai calea-valea.** v. **cale.**

**Dă la deal, dă la vale.** v. **deal.**

**Greu la deal cu boii mici** sau **greu la deal și  
greu la vale.** v. **greu.**

**Împiedică la deal și despiedică la vale.** v.  
**împiedica.**

**Mai e un deal și-o vale.** v. **deal.**

**Mai la vale** = Mai ieftin:

*Mai la vale s-o scoață de loc nu pot.*  
(ANTON PANN)

**Valea plângerii** (sau **a lacrimilor**) (Bis.) =  
Pământul (considerat ca loc de suferință în  
timpul vieții pământești):

*Și-i spuseră că acea vale se numea  
valea plângerii.* (P. ISPIRESCU)

## VALIZĂ

**A-și da foc la valiză** (Fam.) = **a)** A avea  
necazuri din proprie vină; a-și periclita situația:

*Stambuliu cu mine a terminat, și-a dat foc  
la valiză dacă dă înapoi!* (EUGEN PATRICHE)

**b)** A face o gafă ireparabilă, cu consecințe neplăcute:

*Or, într-un stat care-i ca mustul care  
fierbe, e suficient să-ți expui punctul de vedere  
în fața cui nu trebuie, că ți-ai dat foc la valiză.*  
(NICOLAE SIRIUS)

**A-și face valiza** (sau **valizele**) = A fi obligat de  
împrejurări să se pregătească de plecare; a pleca  
pe neașteptate:

*Pune slugile să-mi facă valiza, că eu  
plec. Asta-i!...* (DUILIU ZAMFIRESCU)

## VALMĂ

**A da valma** (Pop.) = A se năpusti:

*Câțiva flăcăi... dau valma prin fete: mai le  
ciupesc, le mai sărută.* (BARBU DELAVRANCEA)

## VALOARE

**A pune în valoare** = A valorifica:

*Și dorința spiritelor luminate de a  
scoate la iveală, de a pune în valoare tot ce  
putea da acest element își găsea o justificare.*  
(G. IBRĂILEANU)

*Revin la originea conceptului de Karma.  
India brahmanică pune în valoare actul.*  
(MIRCEA ELIADE)

**A(-și) pune** (sau **a scoate**) (ceva) **în valoare** =  
A(-și) arăta calitățile esențiale:

*– Apoi să vezi! zise d-na Cristescu  
bucuroasă că se poate pune în valoare.* (LIVIU  
REBREANU)

*Calitățile de bun militar și le-a pus în  
valoare în situațiile deosebite ale anilor de grea  
încercare pentru țară.* (GH. BUZATU)

## VAL-VÂRTEJ

**A face** (ceva) **valvârtej** = A învălmăși:

*Când colo... caută încoa, caută încolo,  
scocioarește, răstoarnă-le toate de-a valma, fă-le*



*val vârtej: n-aveau și n-aveau la casa lor banișă, cu care să măsoare.* (IOAN SLAVICI)

**A se face (sau a sta) valvârtej** = A depune toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune:

*Celui mai mare îi venea vremea de însurat, și baba, simțind asta, umbla valvârtej să-i găsească mireasă;* (ION CREANGĂ)

*Toate întocmirile... dependente de coroana Austriei erau făcute valvârtej.* (AL. ODOBESCU)

## VAMĂ

**A căta vama cucului** (Reg.) = A căuta un lucru care nu există:

*În Ardeal și în Bucovina se zice: a căta vama cucului în înțelesul: ce te-ncerci să faci un lucru cu neputință, absurd.* (G. COȘBUC)

**A pune vamă** = A fixa taxa care trebuie plătită la vamă; (fig.) a fura la drumul mare:

*Tinsu și Groza își făceau de cap, punând vamă pe tot ceea ce se încumeta să treacă pe drumurile lui [ale codrului].* (CAMIL PETRESCU)

**A trece (sau a se strecura) prin vămile (sau vama) cucului** (Reg.) = A trece clandestin peste graniță:

*Auzise ei din feciori de la noi [...] c-au văzut pe Petrea Iovulesii că-i domn mare, are moșii mari ca grofii și că prin ei trimetea la mă-sa câte ceva de p-acolo, lucru pușin, vezi bine, ce poate omul trece peste vama cucului.* (I. POP-RETEGANUL)

*Astfel, din capul locului, cucul e pentru țaran o pasăre misterioasă, care umblă pe căi tănuite. De aci s-a născut zicătoarea: a trece prin vămile cucului, adică dând bir cu fugiții și pierzându-ți urma prin țări străine.* (G. COȘBUC)

**A trece prin toate vămile** = A fi supus tuturor probelor, încercărilor:

*Câte nu se spun despre unul care-și depășește baremul! El a trecut prin toate vămile.* (NORA IUGA)

*Capabil de autoperfecționare, Ion Lupu trece toate „vămile” profesiei, obținând definitivatul în 1908 [...]* (BIBLIOTECA, 1998)

**A-i plăti Dumnezeu** (cuiva) **vămile** = A-i ierta (cuiva) păcatele:

*A strâns comorile acelea și le-a ascuns cică să aibă cu ce plăti vămile sau punțile în lumea cealaltă.* (SIMION FLOREA MARIAN)

*Unui mort i se leagă o para de argint la degetul cel mic de la mâna dreaptă, ca să aibă cu ce plăti vama pe lumea cealaltă.* (I. GHERASIM GORJAN)

**Vămile văzduhului** (Bis.) = Popasurile (șapte, nouă, douăzeci și patru etc.) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăția cerului:

*Acestea din văzduh sunt vamele... sufletelor.* (VARLAAM)

*Vameși de aceia care fac nulă pe cei de la „Vămile Văzduhului”.* (FILOCALIA)

## VANDRĂ

**A umbla (sau a se duce) în vandră** ori **a apuca vandra, a umbla vandra** (Trs.; Ban.) = A vagabonda:

*„Maxime, Maxime, nu te duce pe uliță, că mergi cu un nume și vii cu două”, vorbe pe care le repeta și Maxim, fiului său Tănase, dar în zadar, că acesta toată ziua umbla „în vandră”.* (MIHAI BENIUC)

*Ei s-or zbatut un an de zile, or muncit și-or strâns, și tu stai ca un trântor de când ai venit acasă. Umpli în vandră și nu ți-i capu la nimica.* (ION LĂNCRĂNJAN)

## VAR

**A fi alb ca varul** = A fi foarte palid:

*Ochii se adânciseră și obrajii erau mai trași și albi ca varul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Cu mâinile-i de ceară ea tâmpla și-o mângâie,/ Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.* (MIHAI EMINESCU)

## VARGĂ

**A tremura vargă** (sau **ca varga**) = A tremura foarte tare (de frică sau de frig):

– *Fugi d-acolo, împărate, zise țiganul care tremura ca varga și se-ngălbenise ca ceara, nu vezi că calicul ăsta este un deșuchiat, care a venit aici să ne amăgească?* (IOAN SLAVICI)

– *Stai, Zaharie, că se face moarte de om în casa asta, și noi avem să dăm seama! zic eu tremurând ca varga de frică.* (ION CREANGĂ)

*Nurorile atunci sar arse în picioare; și cele mari încep a tremura de frică, cum e varga, și lasă capul în jos de rușine.* (IDEM)

*Cucoanele se retraseră, tremurând vargă.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A bate satu-n vergi.** v. **bate.**

**(A fi) varga lui Dumnezeu** (D. oameni) = **a)** (A fi) foarte rău:

*Dar boierii prădau și erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac și să zicem și noi că erau para focului și varga lui Dumnezeu;* (MIHAI EMINESCU)

*Varga lui Dumnezeu, de aspru ce era.* (ION CREANGĂ)

[...] *la vârsta de optsprezece ani, rămăsei trist și orfan sub epitropia unei mătușe, varga lui Dumnezeu.* (NICOLAE GANE)

**b)** (D. împrejurări, situații) (A fi) nenorocire mare.

**A-i duce** (cuiva) **vergile** (Mol.) = A fi foarte îngrijorat de soarta cuiva, a compătimi (pe cineva):

*Și când ai avea încaltea un cal bun, calea-valea, dar cu smârțogul ista îți duc vergile.* (ION CREANGĂ)

## VARTĂ

**A da** (pe cineva) **în vart** = A băga (pe cineva) în bucluc:

*O să mă bagi iar în vart, așa cum ai mai făcut-o.*

## VARZĂ

**(A fi) ca o varză învelită** (D. oameni) = (A fi) închis în sine:

*Ea nu scoate un cuvânt, de parcă ar fi o varză învelită.*

**A ajunge** (sau **a (se) face, a fi) varză** (Arg.) = **a)** A se degrada:

*Ați ajuns varză din cauză că vă tot ghidați după niște oameni pierduți la minte, nu le mai merg busola.* (<http://www.zf.ro/>)

**b)** A ajunge dependent de droguri; a avea o stare de euforie provocată de consumul de droguri:

– *Nu vezi c-ai ajuns varză?*

**A face varză** (ceva sau pe cineva) = **a)** A tăia în bucățele. **b)** A bate zdravăn. **c)** A reduce (pe cineva) la tăcere:

*A intrat în partidă și, în ciuda avantajului meu zdrobitor, m-a făcut varză.* (FLORIN LĂZĂRESCU)

**A împăca (și) capra și varza** (sau **a împăca capra cu varza**). v. **capră.**

**A o face varză** sau **a face o varză** (Fam.) = A suporta un eșec:

*Prima este legea penală. Pe care a făcut-o varză: Forțând o asumare a răspunderii guvernului, după care au fost necesare sute de amendamente.* (SORIN ROȘCA STĂNESCU, ALINA OLTEANU)

**A se împăca ca capra cu varza** (Reg.) = A fi în relații proaste, a nu se putea înțelege unul cu altul:

*De câteva zile se împăcau ca capra cu varza.*

**A se înfoia** (sau **a crește în lături) ca varza** = A se îngâmfă:

*S-a înfoiat ca varza și s-a îngâmfat ca barza.* (POP.)

*S-a înfoiat ca varza și s-a-ngâmfat ca barza.* (I. C. HINȚESCU)

### VATĂ

**(A fi) crescut în vată** (Rar) = (A fi) crescut cu o grijă exagerată:

*Îi plăcea să le spună vecinelor că ea își crește copilul în vată.*

**A avea vată în urechi** (Arg.) = A avea auzul slab, a nu auzi bine:

*– Ce, bă, tu ești surd, eu îți vorbesc aicea cu frumosul și tu te faci că nu auzi? Ai vată în urechi?* (MARIN PREDĂ)

### VATRĂ

**A cădea** (cuiva) **în vatră** = **a**) A veni în vizită la cineva pe neașteptate sau nepoftit:

*Și-ai venit să-mi cazi în vatră cu plozii.* (ZAHARIA STANCU)

**b)** (Reg.; d. tinere necăsătorite) A se stabili în casa bărbatului de la care urmează să aibă un copil.

**A cloci pe vatră** (sau **a se muta de pe vatră pe cuptor**) = A-și petrece vremea fără niciun rost; a trândăvi, a lenevi:

*De ce nu te duci la dânsul să ceri o mârtoagă de iapă, pe care să ieșim și noi la vânat, că mi s-a urât clocind acasă pe vatră?* (P. ISPIRESCU)

*Da' ce crezi d-ta, că Ițic știe ce-i pe lume? Cum sunt întâmplările la drum? Așa, numai să se mute de pe vatră pe cuptor, știe și hleabul de baba mea, de-acasă.* (ION CREANGĂ)

*[...] da unde naiba o plecași tu, fa, așa cu sloboda, de răsai tu din Rotărie tocmai pe Geamăna, parcă te-ai strămuta de pe vatră pe cuptor?* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A îmbătrâni în vatră** (Pfm.) = A rămâne fată bătrână:

*Intrase la grijă că o să-i îmbătrânească fetele în vatră.* (P. ISPIRESCU)

*[...] au început a râde și de fetele, chiar cinstite fiind, cari sunt în vârstă de măritat și le-a apucat păresemile necăpătuite. Ei râd de ele, că au îmbătrânit în vatră.* (TUDOR PAMFILE)

**A lăsa (un ostaș) la vatră** (Pop.) = A elibera din stagiul militar un soldat:

*Chiar în ziua plecării, când mă prezint biroului de recrutare local, aflu că sunt lăsat la vatră până la alte ordine.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Vasile Turculețu s-a lăsat la vatră în vara lui 1917. La doar câteva luni după ce s-au înscris buluc în registrele armatei ciurmații au primit scrisori de chemare.* (ALEXANDRU POPA)

**A nu avea nici** (sau **decât**) **cenușă în vatră** sau **a nu-i arde** (cuiva) **nici focul în vatră**, **a nu-i fierbe** (cuiva) **oala în vatră** = A fi foarte sărac, a nu avea absolut nimic, a fi sărac lipit pământului:

*Nu-i casa lor, în care stau, și-n casă nici cenușă n-au.* (G. COȘBUC)

*Și te mai rog de toți dumnezeii să-mi împrumuți macar o dată carul cu boii, s-aduc niște lemne din pădure la nevastă și la copii, că n-au scânteie de foc în vatră, sărmanii!* (ION CREANGĂ)

**A nu-i arde nici tăciunii în vatră.** v. **arde.**

**A nu-i mai rămâne** (cuiva) **nici cenușă în vatră** = A sărăci:

*O ceată de bătrâni vin de se jeluiesc generalului Kutuzoff de cruzimile oștirii lui, și când îi spun cu durere de bieții români că nu le-a mai rămas nimic, nici cenușa din vatră, acesta le răspunde aspru: „le voi lăsa lor ochii spre a plânge”.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Nu mai e nici cenușă în vatră, că nu e lemn să pui foc și să facă cenușă...* (VICTOR EFTIMIU)

**A pune** (sau **a așeza**) **vatra satului** = A întemeia un sat:

*Când a vrut să se așeze vatra satului, apoi de pildă, cum au fost ele de rând, unde o făcut sat, o chicat numai pe două delnițe sau numai pe trei;* (HENRI H. STAHL)

**A rămâne cu sluta în vatră** (Reg.) = A nu-și putea mărita fata:

*Cu sluta în vatră casa ajunge să fie cu ușa prin pod și cu ferestrele pe sub pat.* (P. ISPIRESCU)

**A se da cu capul de vatră** (Reg.) = A se da cu capul de pereți:

*Și ai luat a te da cu capul de vatră,/ Ș-ai strigat că de azi înainte nu mai șezi fată.* (ANDREI OIȘTEANU)

**A se prinde cu mâinile de vatră.** v. **mână.**

**A sta** (sau **a cloci**) **pe vatră** ori **a zăcea la gura vetrei** = A lenevi; a rămâne pasiv (la ceea ce se petrece în jur):

*De ce nu te duci la dânsul să ceri o mârtoagă de iapă, pe care să ieșim și noi la vânat, că mi s-a urât clocind acasă pe vatră?* (P. ISPIRESCU)

**A veni** (sau **a umbla**) **pe vatră** = A veni sau a umbla pe jos, cu piciorul:

– *Cum ai venit?* – *Pe vatră.* (POP.)

**A-i lua** (sau **a-i vinde**) (cuiva) **și cenușa din vatră** ori **a nu-i lăsa** (cuiva) **nici cenușă în vatră.** v. **cenușă.**

**A-și face** (sau **a pune**) **vatră** = A se stabili într-un loc:

*Să-l îngroape acolo, pe brânci, cu găină cu tot; iar ei să urce pe alt deal, să facă alte vetre, și să urmeze la fel, până n-o mai muri niciunul.* (TUDOR PAMFILE)

## VĂCAR

**A da măciuca în mâna văcarului** = A încredința conducerea unui om necruțător și prost:

*Așa-i când dai măciuca în mâna văcarului.*

**A se supăra** (sau **a se mânîia**) (pe cineva) **ca văcarul pe sat** = A-și manifesta nemulțumirea,

**mânia** (fără temeii) împotriva unei persoane, care însă nu ia în seamă supărarea:

*Ce înseamnă revolta asta în sec? E curat povestea văcarului supărat pe sat.* (I. L. CARAGIALE)

*Nu te mânîia pre lume. Se mânîie văcarul pre sat; satul nu știe nimic.* (C. NEGRUZZI)

*Până la urmă și-a dat seama că nu se poate supăra ca văcarul pe sat, dintre toți dușmanii renunțase să-i mai socotească trădători pe Ciurciliști [...]* (PETRE SĂLCUDEANU)

*[...] a încercat și el sărăcuțu' să-ți intre pe sub fustă, întâi cu liru liru crocodilu' și când a realizat că nu-i iese nimic la afacerea asta, s-a supărat ca văcarul pe sat.* (<http://www.kudika.ro/>)

## VĂCĂLIE

**A suci** (sau **a juca**) (pe cineva) **în ciur fără văcălie** (Reg.) = A purta (pe cineva) cu vorba după bunul plac:

*Îl joacă cu viclenie în ciur fără văcălie.* (ANTON PANN)

## VĂL

**A arunca un vâl** (sau **vălul uitării**) **peste...** (sau **asupra...**) sau **a acoperi** (ceva) **cu vâlul uitării, a așterne vâlul uitării peste...** = A nu lăsa să se știe ceva; a da uitării (în mod intenționat):

*Aruncă un vâl asupra greșelilor, asupra crimelor lor.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*A-i închide gura prin asemenea măsuri ar fi numai a înainta ipocrizia, a arunca un vâl de ochii lumii asupra putrejunii sociale.* (MIHAI EMINESCU)

*De altfel îndată a intervenit tărăboiul cu nunta lui Ion, aruncând iar vâlul uitării vremelnice peste necazurile zilei...* (LIVIU REBREANU)

**A avea un vâl pe ochi** = A avea o percepție greșită asupra realității:

*Femeia era, uneori, confuză, parcă avea un vâl pe ochi.*

**A i se pune cuiva un vâl pe ochi** (sau **pe frunte**) sau **a i se lua** (sau **a-i cădea**) **cuiva un vâl de pe ochi** (sau **de pe frunte**) = A-și pierde (sau a-și recăpăta) seninătatea, vioiciunea; a înceta (sau a începe) să vadă, să înțeleagă, să judece clar:

*Când Tudor intră în satul strămoșilor lui, la Șoimărești, parcă i se luă un vâl de pe frunte.* (MIHAIL SADOVEANU)

*În clipa următoare îi căzu vâlul de pe ochi.* (LIVIU REBREANU)

**A lua** (sau **a pune, a îmbrăca**) **vâlul** (Rar, d. femei) = A se călugări:

*A doua zi ea luă vâlul.* (D. BOLINTINEANU)

**A ridica** (sau **a rupe, a sfâșia**) **vâlul** = A face cunoscut ceva care era ascuns, tăinuit sau neștiut:

*D. Mihălescu, cucernicul canonizat, declară în Senat că „scabroase afaceri” au existat în adevăr și că d-sa ridică cu eleganta sa mână un colțuleț al vâlului ce le acopere.* (MIHAI EMINESCU)

*„Aventura” aceasta, cum îi zicea dânsul cu mândria tânărului care începe să aibă un trecut, parcă-i rupsese un vâl de pe ochi.* (LIVIU REBREANU)

**A(-i) cădea** (cuiva) **vâlul (de pe ochi)** sau **a i se lua** (cuiva) **un vâl de pe ochi** (sau, rar, **de pe frunte**) = A i se revela cuiva adevărul:

*În sufletul flăcăului răsărise întâi numai bucurie, ca și când ar fi regăsit ceva ce căuta în zadar. În clipa următoare, îi căzu vâlul de pe ochi.* (LIVIU REBREANU)

*Ei bine, din dimineața aceea, vâlul îi căzuse de pe ochi. Toate femeile care treceau pe stradă erau niște Iulii.* (PANAIT ISTRATI)

*Mă uitam surprinsă la străina din fața mea, apoi încet-încet un vâl mi s-a luat de pe ochi și am văzut-o în fața mea pe Cristina.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 92, 1997)

## VĂLĂTUC

**A se face vâlătuc** (D. ființe) = A se ghemui:

[...] *ăștia îl vor înfășura pe gardagiu [(reg.) om care așază și păzește gardul de prins pește] într-o rogojină – chiar în rogojina așternută sub polog – și așa, făcut vâlătuc, îl vor căra în spate câțiva kilometri [...]* (TRAIAN COȘOVEI)

## VĂRATIC, -Ă

**A fi văratic de gură** = A fi vorbăreț:

*Are firea văratică.* (LAZĂR ȘĂINEANU)

## VĂRSA

**A se vărsa în lacrimi** (Îvr.) = A plânge (cu durere, cu jale):

*Se abătu cu fața la pământ, cu mâinile întinse, pe lângă cap, înainte, până la picioarele bătrânului; și așa vărsa lacrimi și durerea îi sfărâma trupul, ca-n ceasul când dăduse lumii pe prunc.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se vărsa zorile** (sau **de ziuă**) (Pop.) = A se revărsa zorile:

*Mândră, când să vin la tine se vărsa zorile bine.* (POP.)

**A vărsa (multe) sudori** (sau **nădușeli**) sau **a vărsa sudori de moarte** = **a)** A face mari eforturi pentru a realiza ceva:

*L-au îmbrâncit zicându-i: o ticălosule, tu dormi, în vreme când toți cialalți varsă sudori de moarte muncind.* (VASILE DRĂGHICI)

*Varsă sudori, cât învârt colacii din cuptior; – că doar deodată cu sara, le trebuie să aibă cu ce-și spala obrazul înaintea plugarilor.* (ȘEZĂTOAREA, III)

**b)** A fi în agonie:

*Vălenaș trăgea de moarte;/ Când era la cântători,/ Vălenaș vărsa sudori;* (GH. VRABIE)

**A vărsa** (sau **a turna**) **laptele în păsatul** (cuiva). v. **păsat**.

**A vărsa foc** (În basme) = Se spune despre caii iuți și puternici:

*Chem calul năzdrăvan de mine-aproape/  
Și-ncalec, calul varsă foc pe nări/ Gonind prin  
ale cerului hârtoape/ În căutarea unor alte zări.*  
(MIHAI BENIUC)

*Este vorba, deci, de expresiile: „varsă  
foc pe nări”, „aruncă pară pe nări” etc., care se  
folosesc pentru a sublinia puterea extraordinară  
a cailor din basm, însoțind, de regulă, orice  
apariție a acestora.* (NICOLAE ROȘIANU)

**A vărsa lacrimi fierbinți** sau (pop.) **de sânge**  
sau **a vărsa șiroaie de lacrimi**, **a plânge cu**  
**lacrimi fierbinți**, (fam.) **a plânge cu zece**  
**rânduri** (sau **cu șiroaie**) **de lacrimi** = A plânge  
cu mare durere:

*Când am auzit noi una ca asta, am  
început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a  
ne ruga de toți Dumnezeii să nu ne sluțească.*  
(ION CREANGĂ)

*Matilda se înduioșă. Era foarte sensibilă  
la amabilitățile bărbaților. Totuși mai varsă  
câteva rânduri de lacrimi până să-i dea drumul.*  
(LIVIU REBREANU)

**A vărsa sânge (nevinovat ori omenesc)** = A  
ucide (pe cineva):

*Din fericire încă nu s-a vărsat sânge, încă  
nu s-au pierdut vieți omenești, dar nimeni nu știe ce  
poate aduce ziua de mâine.* (LIVIU REBREANU)

*Numai la război [tatarii] au obicei să deie  
spaimă și să verse sânge.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Mai ales, după rânduilele pline de  
eresuri ale localnicilor manciureni, când Van a  
vărsat sânge de om, nu numai că nu-i urmărit  
după moda vânzătorilor ruși, ci e socotit într-un  
drept al său de duh sfințit al singurătății.* (IDEM)

**A vărsa sânge** (sau **rumeneață**) (Îrg.; d. față) =  
A se înroși:

*Fața-i varsă rumeneațe,/ La trăsuri îi tot  
blândește.* (I. BĂRAC)

**A vărsa sânge = a)** A ucide, a omorî:

*Împăratul Roș... nu se mai satură de a  
vărsa sânge.* (ION CREANGĂ)

*Sfada grabnică aprinde focul și vrajba  
grabnică varsă sânge.* (I. C. HINȚESCU)

**b)** A expectora sânge:

*Varsă venin și varsă și sânge. Nenea  
Ariston îl ține de cap, iar el varsă venin și varsă  
și sânge, venin și sânge. – Bine, spuse Gote,  
varsă, varsă venin și varsă sânge, cum zici tu.*  
(ZAHARIA STANCU)

**A-i da** (sau **a-i ieși**) **pe nas** (sau **pe ochi**) (cuiva  
ceva) sau (înv.) **a vărsa pe nas** (ceva) = A  
suporta urmările (neplăcute ale) propriilor fapte;  
a o păți, a i se înfunda (cuiva):

*Vă vor ieși ele toate aceste pe nas.* (ION  
CREANGĂ)

**A-i vărsa** (cuiva) **mațele** (Pop.) = A spinteca  
(pe cineva); a ucide (pe cineva):

*„Mă! zic: al dintăi de-o pune mâna pe  
mine... îi vărs matel!” ș-o iau la fugă spre  
pârleaz... (I. L. CARAGIALE)*

**A-și vărsa necazul pe cineva.** v. **necaz.**

**A-și vărsa** (sau **a-și da**, **a-și jertfi**) **sângele**  
(pentru cineva sau ceva). v. **sânge.**

**A-și vărsa** (sau **a-și descărca**) **focul.** v. **foc.**

**A-și vărsa** (**și**) **mațele** (sau **măruntaiele**) = **a)** A  
vomita cu convulsii:

*Eu sunt singurul care prefer să înfrunt  
furtuna decât să cobor în putoarea de jos, unde  
oamenii își varsă matel.* (PANAIT ISTRATI)

**b)** A simți un dezgust violent (față de cineva sau  
de ceva).

**A-și vărsa sufletul** (Rar) = **a)** A-și exprima  
sentimentele de dor, de duioșie:

*Începu să-și verse sufletul în o doină ce  
se pierdea în liniștea serii.* (IOAN SLAVICI)

**b)** (Înv.) A muri:

*Varsă sufletul tău în sufletul meu! Cine poate să mă despartă de ceea ce iubesc?* (D. BOLINTINEANU)

**A-și vărsa veninul.** v. **venin.**

**Plouă de varsă.** v. **ploua.**

### VĂRSAT

**Stricat** (ciupit sau cu semne) de **vărsat** = Cu pielea (obrazului) acoperită de cicatrice (lăsate de variolă):

*Era de-o talie de mijloc, avea o figură spirituală și plăcută, dar stricată în junețea lui de vărsat.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*La cea față smedișoară,/ Cu costița gălbioară/ Și cu semne de vărsat.* (POP.)

*Acum vorbim, dar nu toți deodată, firește, ci eu lui nea Ionică, un bărbat sprâncenat, cu semne de vărsat și un dinte de viplă în față [...]* (GH. CRĂCIUN)

### VĂRSARE

**Vărsare de sânge** = Omor, ucidere; (pex.) măcel, masacru:

*Voi trimite împotriva ta ciură și vărsare de sânge pe ulițele tale și vor cădea uciși în mijlocul tău de sabia care te va lovi din toate părțile [...]* (BIBLIA)

*Vreți vărsare de sânge?* (ZAHARIA STANCU)

*Nu dorim vărsare de sânge.* (LIVIU REBREANU)

*S-a făcut nemaipomenită vărsare de sânge.* (I. L. CARAGIALE)

**Vărsare de ziuă** = Revărsatul zorilor:

*Când se apropiară zorile de ziuă, el începu să plângă din toată inima.* (IOAN SLAVICI)

**Vărsarea serii** = Înserare, amurg:

*Sub o râpă stearpă, pe un râu în spume,/ Unde un sihastru a fugit de lume,/ Cu vărsarea serii un strein sosi.* (D. BOLINTINEANU)

### VĂRSĂTOR, -OARE

**Vărsător de sânge** (nevinovat) = Ucigaș:

*Și era om mânios și prea lesne vărsător de sânge.* (B. P. HASDEU)

*Și pentru ce să mă fac ucigaș, eu care nu sunt născut vărsător de sânge?* (C. NEGRUZZI)

### VĂRUIT, -Ă

(A fi) **mormânt** (sau **perete**) **văruit** (În textele religioase) = Se spune despre cineva sau despre ceva care produce (sau caută să producă) o impresie favorabilă, ascunzându-se sub aparențe înșelătoare:

*Dzise Pavelu cătră elu: ba-te-te-va D [um] n [e] dzeu, păreate văruiu.* (CODICELE VORONEȚIAN)

### VĂTĂMAN

**A șede** (uitată) **ca fata vătămanului** (Mol.) = A-și irosi timpul, uitând de griji, de obligații:

*Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat și având obicei a șede uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra?* (ION CREANGĂ)

### VĂTRAI

(A pleca) **cu vătrai și cu cociorvă** (Trs.) = (A pleca) cu tot avutul:

*Se aude în popor și altă zicătoare: „a plecat cu vătrai și cu cociorvă”. Asta o înțelegi mai lesne: vătraiul și cociorva sânt lucrurile cele mai ieftine și mai ușor de găsit. Când ai plecat luând și pe aceste, ai plecat luând tot, „până și cuiul din părete”. (G. COȘBUC)*

**A lua** (pe cineva) **la vătraie** (Mun.) = A goni (pe cineva):

*Vecinii i-au luat la vătraie până la ieșirea din sat.*

**A duce trai pe vătrai** = A duce o viață grea, plină de lipsuri:

*Nu vor pierde viitoarele alegeri, pentru că nu este opoziție, dacă nu se scoală nimeni, o să vedeți trai pe vătrai.* (<http://evz.ro/>)

**A toca** (sau **a bate toaca**) **pe vătrai** (Reg.) = **a**)

A trăi în mare sărăcie:

*Dar-ar moartea-n el de trai, că de când mă însuram,/ Batem toaca pe vătrai și-n covată n-am mălai.* (POP.)

**b) A pierde timpul.**

**Trai cu vătrai** sau **un trai și-un vătrai** = Viață de certuri și de neînțelegeri; viață grea, amară:

*De te-o-ntreba cum mi-e traiul?/ Spune-i că e cu vătraiul./ Nici un prânz/ Făr' de plâns.* (I. G. BIBICESCU)

*Și numai așa a scăpat biata noră de un trai și un vătrai.* (ION CREANGĂ)

*Spune că m-am măritat;/ De-or întreba cum mi-e traiul,/ Spune-le că cu vătraiul.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Totdeauna găra-mâra și trai cu vătrai.* (I. C. HINȚESCU)

**Trai pe vătrai** (Pfm.) = Viață ușoară, lipsită de griji:

*Valea, frate-miu, în Europa, trai pe vătrai până s-or obișnui și ăia cu noi.* (VARUJAN VOSGANIAN)

*Cum s-ar zice, față de Prefectura Poliției, la Văcărești era trai pe vătrai.* (MIRCEA CARP)

*Într-o noapte de toamnă, în plină campanie agricolă, a luat-o tiptil prin păpușoi și s-a întors în Reșița, la trai pe vătrai, unde s-a luat cu altul.* (VIOREL ILIȘOI)

## VĂZ

**A avea văz de lup** (sau **văzul popii**) (Reg.) = A vedea foarte bine:

*Are văz de lup și auz de vulpe.* (P. ISPIRESCU)

**A i se scurta** (sau **a i se pupăza**) (cuiva) **văzul** (Mun.) = A nu mai vedea bine:

*I s-a scurtat văzul bătrânului.*

**A-i lua cuiva ochii, vederile** (sau **vederea**), **văzul** sau **luminile**. v. **lua**.

**Cu** (sau **fără**) **văz** (Înv.) = Cu (sau fără) nume bun, cu (sau fără) reputație bună; cu (sau fără) vază:

*În case familiare cu văz bun nu-l primesc.* (ANTON PANN)

## VĂZDUH

**A vorbi aiurea** (sau **într-aiurea**, pop., **în bobote**, **în dorul lelii**, **în dodii**, reg., **în văzduh**, **pustiu**, **pustii**, **zăbunit**, **în lături** etc.). v. **vorbi**.

**Vămile văzduhului**. v. **vamă**.

## VÂJ

**A se duce** (sau **a ieși**) **vâjă** (Reg.) = A pleca repede:

*Cum m-a văzut că viu, a ieșit vâjă pe ușă afară.* (D. UDRESCU)

**A face un vâj** (Reg.) = A efectua o acțiune în mare grabă:

*Am făcut un vâj pe Argeș.* (D. UDRESCU)

## VÂJÂI

**A-i vâjâi cuiva capul** (sau **urechile**, **tâmpile**, (pex.) **creierul**, **auzul**) ori **a vâjâi în ureche** = **a**) A avea falsa senzație de zgomot continuu și obsedant, din cauza afluxului mărit al sângelui la cap:

*Eu nu mai văd bine și urechile-mi vâjâie mereu de cântecul umbrelor ce-o să le văd peste puțin pe cealaltă lume.* (MIHAI EMINESCU)

*A simțit un fel de amețeală; au început să-i vâjâie urechile și să i se turbure vederea...* (I. L. CARAGIALE)

**b) A fi zăpăcit:**

*Îmi vâjâiau urechile și mi se părea că ea țipă și mă insultă, nu știu de ce mi se părea.* (LIVIU REBREANU)



**A-i vâjâi** (cuiva ceva) **prin cap** = A-i trece (ceva) prin minte:

*Îi spusei numele meu. După aceea ieși, lăsând să-mi vâjâie prin cap ideea de a-l [face] eroul unei nuvele.* (MIHAI EMINESCU)

*Îmi vâjâie fel de fel de presupusuri prin cap.* (VASILE ALECSANDRI)

**A vâjâi daraua** = A marca ritmul cu daireaua:

*– I-auz' cum vâjâie daraua [instrument muzical oriental de percuție, asemănător tamburinei], a continuat ea, umblă p'ân sat cu plosca să cheme la nuntă.* (VASILE SMĂRÂNDESCU)

## VÂJÂIALĂ

**A fi plecat la vâjâială** (Arg.; lumea interlopă) =

**a)** A ieși la plimbare:

*Deci, dacă ați venit doar în vâjâială și nu vreți să dormiți la cabană, treceți podul înapoi, căutați refugiul pentru autocare, parcați, încuiați și porniți la urcuș.* (<https://www.catavencii.ro/>)

*Mama copilului și-a pus palma-n cur și a plecat în lume, în vâjâială, părăsindu-i.* (<https://www.google.com/>)

**b)** A umbla după femei, a ieși la agățat. **c)** A chefuli, a petrece.

**d)** A ieși la furat:

*Și cum să le clarifici treaba asta după suita de nelegiuiri din țările lor, ai căror autori sunt tot acuși-acuși fie românii puși pe căpătuială prin toate mijloacele, fie țiganii plecați din România în vâjâială?!* (<https://raduiacoboiaie.wordpress.com/>)

**A lua în vâjâială** (pe cineva) (Reg.) = A certa; a rezezi pe cineva:

*Când a intrat pe ușă, tatăl l-a luat în vâjâială pe băiat.*

## VÂLVĂ

**A face vâlvă** (Fam.) = A produce senzație, a atrage atenția lumii întregi:

*Când se auzi de astă hotărâre împărătească, se făcu mare vâlvă între împărați și oamenii locului [...]* (P. ISPIRESCU)

*Bătaia cu Simion nu stârnise în sat mare vâlvă, căci Simion era o fire arțăgoasă, gata veșnic să ia de piept pe oricine.* (LIVIU REBREANU)

*Se face vâlvă prea mare!... Altfel trebuie procedat!...* (ION LĂNCRĂNAN)

**Se bat vâlvele** (Pop.) = Se spune atunci când este timp urât, mai ales când plouă și fulgeră:

*Pe toți și toate-n nopți, când vâlvele se bat,/ Îi poți vedea-n lumini de-o clipă.* (LUCIAN BLAGA)

## VÂLVOI

**A i se ridica** (sau **a i se face**) **părul vâlvoi** = A fi cuprins de o spaimă puternică:

*Când deterăm cu ochii de acea groaznică dihanie... părul ni se rădică vâlvoi.* (AL. ODOBESCU)

*Ieșeau din mâinile mele cu părul vâlvoi și cu spatele darabană.* (CALISTRAT HOGAȘ)

## VÂLVORA

**A-i vâlvora văzul** = A reda cuiva vederea (clară):

*O vrăjită licoare, pregătită pentru a-i vâlvori văzul.* (CEZAR PETRESCU)

## VÂNA

**A vâna banul.** v. **ban.**

**A vâna pește în apă tulbure.** v. **apă.**

**A vâna viața** (cuiva) sau **a vâna cu moarte** (pe cineva) (Înv.) = A urmări (pe cineva) cu scopul de a-l ucide:

*Anca... înțelegea că aceștia erau ucigători și că vâneau viața lui Svidrighelo.* (GH. ASACHI)

*Bănuitorul tiran... începu iar a-l vâna cu moarte și curse și-l sili a fugi în Ardeal.* (NICOLAE BĂLCESCU)

## VÂNĂ

**(A fi) tare de vână** (sau **vârtos la vână**) = (A fi) înzestrat cu o mare putere fizică; (a fi) puternic:

*Toți, oameni tari de vână și oțeliți în foc./ Deprinși a-și trăi traiul în timpi de voinicii.* (VASILE ALECSANDRI)

*Știind bine că Lupul e mai vârtos la vână decât dânsul, se cam codea și căuta prilej să scape.* (AL. ODOBESCU)

**(A fi) slab de vână** (Mun.) = (A fi) lipsit de vigoare; a fi lipsit de energie:

*Cultivatorii au constatat prin repetite cercări că corciurile [de vite] sunt slabe de vână, că se culcă pe ogoară când dau de greu.* (I. IONESCU)

**(A fi) tare** (sau **bun**) **de vână**, **(a fi) gros la vine** (sau **la vână**), **a avea vână**, **a avea vine tari**, **(a fi) numai vână** (**de-a bună**, **de-a dracului**) = (A fi) viguros; a fi plin de energie:

*Muntean e numa' vână și cu dragoste de oameni.* (M. DAVIDOGLU)

*Toți, oameni tari de vână și oțeliți în foc./ Deprinși a-și trăi traiul în timpi de voinicii/ Ș-a da mâna cu moartea fără-a mișca din loc.* (VASILE ALECSANDRI)

*Nu are, bre, vână [...] ca să conducă o astfel de instituție, devenind o marionetă în mâna sindicaliştilor tâmplari [...]* (<http://impact-est.ro/>)

**A avea sânge în vine, nu bragă = a)** A fi energic:

– *Oho, ești mult mai tare decât îmi închipuiam, își înzdrăveni doamna firea și își schimbă purtarea, cu gust de harțag. – Mi-am amintit că-mi curge-n vine sânge împărătesc, cantacuzin, nu bragă grecească.* (DUMITRU ALMAȘ)

**b)** A fi stăpân pe sine. **c)** A-și păstra prezența de spirit într-o anumită situație.

**A nu avea picătură de sânge în vine** (ori **în obraz**) sau (rar) **a avea bragă în vine** = A fi lipsit de energie:

*Cred că n-am mai avut o picătură de sânge în obraz.* (CAMIL PETRESCU)

**A nu avea sânge în vine** = A fi lipsit de curaj:

*Când omul este bolnav sau lipsit de putere, pare că „nu are sânge în vine”, sângele „se subțiază”;* (ANUARUL MUZEULUI ETNOGRAFIC al MOLDOVEI, vol. 10, 2010)

**A pipăi la vână** (Îvr.) = A încerca să cunoști pe cineva:

*Când te încurci cu domnii, deschide-ți întâi ochii/ Și-i pipăie la vână. Cunoaștem noi lui vodă/ Și inimă, și cuget pe toată-ndoitura?* (I. HELIADE RĂDULESCU)

**A(-i) clocoti** (sau **a-i fierbe**, **a-i dogori**) **sângele în vine** = A fi surescitat (din cauza mâniei, a nerăbdării etc.):

*Îi clocotea tot sângele și parcă aștepta înadins să-l atingă barem cu un deget, ca să-l poată apoi sfârteca în bucățele, mai ales că la spatele lui văzuse pe George care privea diprețuitor și mulțumit.* (LIVIU REBREANU)

– *Așa. Acum după ce v-ați închinat marelui străbun, vă întreb: ce fel de daco-romani sunteți voi, dacă nu vă simțiți fierbând sângele în vine?* (EUGEN LOVINESCU)

**A-i îngheța** (sau **a-i sta**, **a i se răci** cuiva) **sângele în vine** = A încremeni de spaimă:

*Aoleu! dară zmeii când simțiră! unde veneau cu o falcă în cer și cu una în pământ, și unde răcneau de-ți îngheța sângele în vine.* (P. ISPIRESCU)

*Nu mai eram atât de timid ca la început, nu mi-era frică de nevastă-mea, dispăruse groaza care-mi îngheța sângele la apropierea ei.* (PANAIT ISTRATI)

*Pe-nserate deci el s-a dus spre casa lui Oancea, și sângele i s-a oprit în vine când a văzut că în adevăr Națl iese, pleacă și se duce undeva așa singur.* (IOAN SLAVICI)

**A-și tăia** (sau **a-și deschide**) **vinele** = A se sinucide prin tăierea venelor de la mâini:

*Fosta lui soție, [...] interesându-se cum s-a sinucis, a primit răspunsul că și-a tăiat venele cu un nasture ascuțit.* (LUCIA HOSSU LONGIN)

**Cu coada între vine** (Reg.; în legătură cu verbe de mișcare) = Umilit, rușinat; cu coada între picioare:

[Dracul] își ia coada între vine și se întoarce la stăpânu-su. (ION CREANGĂ)

*Gloata rușinată a ieșit ca lupul fabulei: „C-urechile pleoștite și coada între vine”.* (C. NEGRUZZI)

### VÂNĂT, -Ă

**A fi în focul vânăt** (Trs.; d. mărfuri) = A fi foarte scump:

*Poate că vom poposi aici mai îndelungat timp, pentru aceea vă rugăm să aveți bunătatea a vă îngriji de noi, căci aici sunt ca focul vânăt de scumpe toate celea.* (SIMION RETEGAN)

**A-i părea lumea vânătă.** v. lume.

### VÂNĂTOARE

**A face vânătoare** (Înv.) = A vâna:

*Toți făcea vânătoare fără de nicio sminteală.* (MINEIUL)

### VÂNDUT, -Ă

**A fi dator vândut** (Pfm.) = (A fi) plin de datorii:

*Sărac-lipit, dator-vândut... rămânea netulburat.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Că săraca Zoe când l-a cunoscut/ Era fără slujbă și dator vândut.* (G. TOPÎRCEANU)

*Să nu mai vii după bani, vreau să spun. Am probleme, împrumuturi mari la bănci, sunt dator vândut...* (RADU ALDULESCU)

*Ce poți să spui despre un om care te invită la el și apoi te scoate dator vândut?! Da, dar m-a invitat în țară. Acolo era alt om. Acum mă scoate dator vândut aici.* (GRID MODORCEA)

### VÂNT

**A arunca** (sau **a da**, **a sufla**, **a zvârli**) **în vânt** sau **a arunca în cele patru vânturi** = A împrăștia, a spulbera:

*N-ai decât să arunci în vânt o mână de semințe selecționate, și recolta e gata...* (ION MINULESCU)

*Așa mi-am rupt eu sufletu-n fășii/ Și l-am zvârlit la cele patru vânturi...* (ȘT. O. IOSIF, D. ANGHEL)

**A arunca vorbe-n vânt.** v. arunca.

**A avea (parte de) odihna vântului** sau **a avea parte de tihna vânturilor** = A avea o existență zbuciumată:

*Aibă casa cucului/ Și masa vulturului/ Și odihna vântului.* (SIMION FLOREA MARIAN)

*Cine m-o dat dorului,/ Aibă casa cucului/ Și hodina vântului!* (I. POP-RETEGANUL)

**A bătut vântul** (sau **vânt de vară**, **de primăvară**) (**peste...**) = Se spune despre ceva care s-a terminat, din care n-a mai rămas nimic:

*A bătut un vânt de primăvară peste averea lui.* (POP.)

**A da** (sau **a face**) **vânt** (sau **un vânt**) **cailor** = A face să meargă caii cât mai repede (îndemmnându-i, lovindu-i cu biciul etc.):

*Acesta îi spuse că se apropie norul ca o flăcăraie; apoi, mai făcând un vânt cailor, ajunse la Faurul-pământului.* (P. ISPIRESCU)

*Luă hățurile din mâna vizitiului și dete vânt cailor, ca să nu scape trenul.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A da vânt** = A stimula:

*Unul din ei da vânt preotului și-l clătina de picioare într-o parte și-ntr-alta, altul i-atinse lumânarea de barba lui cea albă [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Doamne, dă vânt vremii să treacă mai iute.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A despica vântul** (Pop.) = A fugi:

*Mergea întocmai ca o fantasmă, tăind întunericul, despiciând vântul, încrucișând urletele, când deodată zări înaintea sa două lumini așintite asupra lui ca ochii iadului și o duhoare ferbinte îi lovi obrazul. (NICOLAE GANE)*

**A face morișcă (de vânt) în chică (sau în cap, în pâr)** (cuiva). v. **morișcă**.

**A face vânt** = A produce o mișcare a aerului printr-o deplasare rapidă, prin agitarea unui obiect etc.:

*Domnul făcu vânt cu mâna să risipească mirosul, ca unei persoane foarte delicate ce era. (CEZAR PETRESCU)*

*Când Ivan își veni în fire, înțelese că era lungit cu fața în sus iar un băietan îi făcea vânt sub nas cu o pălărie de paie. (NICOLAE LUPAN)*

**A fi (sau a se găsi) în izbeliștea vântului (sau a primejdiilor)**. v. **izbeliște**.

**A fi tras din vânt** (Îvr.; d. știri) = A fi fals, contrafăcut:

*Potolirea răscoalei nu se poate face fără vărsare de sânge. În loc să tragă cu gloanțe direct în răsculați, guvernul trage întâi în vânt, cu manifestul, ca să se poată spăla pe mâini mai târziu că n-a vrut vărsare de sânge, dar... (LIVIU REBREANU)*

**A lua vântul** (Îvr.) = A determina, cu ajutorul câinilor de vânătoare, locul în care se află vântul:

*Vânătorul se oprește: „Jos, copii, pe brânci cu toții! Auziră-ți șuieratul Caprei negre printre stânce? Ne-au ulmat; dar sunt aicea. Drept l-aninători vă duceți. Și vedeți de le luați vântul ca niciuna să ne scape!” (AL. ODOBESCU)*

**A măcina vânt** (Mun.) = A vorbi mult și fără rost; a vorbi aiurea:

*Limbajul rămâne gol de sens, o moară care macină vânt, o mașinărie care lucrează în vid. (REVISTA de ISTORIE și TEORIE LITERARĂ, vol. 41-42, 1993)*

**A mânca vântul** (Trs.) = A fugi cu o viteză foarte mare:

*Colo, cai, mamă-mamă! d'e ceia d'e mânca vântu. (OVIDIU BÎRLEA)*

**A merge (sau a fi) cu nasul în vânt** = A fi îngâmfat:

*Într-o sâmbătă de pe la mijlocul lui august. Adrian se ducea cu nasul în vânt să caute printre „poște” pe magazionerul casei [...] (PANAIT ISTRATI)*

*El – malițiosul, cu nasul în vânt. (MARIA BANUȘ)*

**A nu-l bate** (pe cineva) **niciun vânt** sau **a nu-l bate** (pe cineva) **vânt de vară**, (reg.) **a nu-l ajunge** (pe cineva) **nici vânt rece**, **a nu da vânt rece** (peste cineva) = A fi scutit de neazuri:

*Nu-l bate niciun vânt. Este scutit de orice angară, supărare, belea, năpăstie, nu-l întrebă nimeni de ce-i este căciula. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 34-40, 1928)*

**A nu-l ști nici vântul, nici pământul**. v. **ști**.

**A paște** (sau **a goni**) **vânturile** sau **a paște vânt** (Înv.) = A se angaja în acțiuni, în activități lipsite de sens; a-și irosi timpul:

*Carei se întăresc spre minciuni, aceia pasc vânturile. (CORESI)*

*Cel ce ascultă la minciuni e ca și cel ce paște vânt. (ANTON PANN)*

**A paște boboci** (sau **bobocii, muștele**, înv., **vântul, vânturile**). v. **paște**.

**A prinde din vânt** (Rar) = A afla din întâmplare (cea ce vorbește lumea):

*Se repezise la București fiindcă prinsese din vânt o vorbă cum că moșia Babaroaga a d-nei Iuga ar fi de vânzare. (LIVIU REBREANU)*

*Tac și casc gura mare, ca și cum aș fi vrut să prind din vânt ecoul zbieretelor noastre. (ION MINULESCU)*

**A rămâne în vânt** = A rămâne fără avere, fără mijloace de subzistență:

*Casa lor... era locul de întâlnire al lumii deochiaților și deșuchiaților timpului... poticniții și căzuții, curățații rămași în vânt, chinuiții de pofta traiului fără muncă. (MATEIU I. CARAGIALE)*

**A se bate (sau a se lupta) cu morile de vânt. v. moară.**

**A se da (sau, rar, a se mlădia) după vânt (sau după cum bate vântul), a-și întoarce șuba (sau mantaua, chepeneagul) după cum suflă vântul** = A se adapta cu abilitate împrejurărilor; a fi oportunist:

*Un escamator politic, care... până în ziua de astăzi a știut întoarce mantaua după vânt; (G. BARIȚIU)*

*Se mlădia după cum bătea vântul și-și păzea cu strășnicie interesele. (ZAHARIA STANCU)*

*Odată cu venirea fanarioșilor [...] am văzut că este mai profitabil în loc să opunem rezistență Dușmanului să ne plecăm, să ne căciulim în fața lui, să ne dăm după cum bate vântul, adică după voința dușmanului. (ȘTEFAN DUMITRESCU)*

*Foarte mulți au fost deportați, mulți au fugit peste Prut, iar o mare parte și-au întors mantaua după vânt, cu toate că știau prea bine care e adevărul. (<http://www.zdg.md/>)*

**A se da în vânt (ca) să... sau după ceva ori cineva (Pfm.) = a)** A se strădui să rezolve ceva:

*Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoi, până în dreptul ogrăzii, și mă uit printre gard și văd pe mama cum se da în vânt după trebi, când în casă, când afară; (ION CREANGĂ)*

*[...] numai răzășițele se dau în vânt cu treaba lor neistovită. (MIHAIL SADOVEANU)*

**b)** A aprecia; a-i plăcea foarte mult ceva sau cineva:

*Parohul și-a amintit că dintre toate bunătățile pe care le gustaseră la pomeni, Păcatele Lumii se dădeau în vânt după pâinea caldă. (ȘTEFAN BĂNULESCU)*

*Lumea se dă în vânt după Occident fără să înțeleagă o iotă din neantul care germinează în*

*celulele acestuia. (CAIETE CRITICE, nr. 64-65, 1993)*

**A se hrăni cu vânt. v. hrăni.**

**A se risipi (sau a se spulbera, a se împrăstia, a se duce, a merge, a zbură, (înv.) a se rășchira, a se topi) în vânt sau a se risipi în vânturi, a se duce pe vânturi, a se pustii în patru vânturi = a)** A-și pierde consistența:

*Iarna lungă tot se strică,/ Osteneala merge-n vânt. (CEZAR BOLLIAC)*

**b)** A pieri fără urmă:

*Mormântu lui... s-a pustiit, nu târzie vreme după aceea, în patru vânturi. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Toate se risipiseră în patru vânturi, în putere, în forță. Aflase el libertatea pentru care plecase? (EMIL RAȚIU)*

**A trage în vânt (sau în sec) sau a trage greș =** A descărca arma fără a nimeri ținta:

*N-am tras greș niciodată. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A trage (sau a da) vânturi (sau un vânt) (Arg.; vlg.) =** A elimina gaze intestinale:

*Ciudățenia asta, de a-și face nevoile (mici și mari) la closetul de peste drum de blocul nostru, a fost pusă de mama pe seama faptului că soră mea trăgea „vânturi”, fiind mereu balonată [...] (PETRE BARBU)*

*Strigoaica a dat atunci un vânt și l-a trântit jos, că doi ani după aceea nu s-a mai văzut omul întreg. (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 29, 1916)*

**A umbla cu pletele în vânt. v. pleată.**

**A umbla gonind vânturile și măsurând câmpurile. v. măsură.**

**A vedea (sau a simți, a mirosi) dincotro bate vântul** = A-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate; a intui evoluția evenimentelor:

*Se petrece o schimbare? Foarte bine, în cazul acesta, trebuie să fii atent dincotro bate vântul.* (G. BĂLĂIȚĂ)

– *He, he, râde episcopul care se împărtășește cu bunătățile lumești, și pare a fi, în rare clipe, un om de viață, he he... și-o adăugat și on Molnar la nume, că nu se știe nice odată dincătrău bate vântul.* (TITUS POPOVICI)

*Și nici să existe zece feluri de a răspunde la aceeași întrebare, în funcție de cum bate vântul și în ce loc bate vântul interviului.* (DOINA URICARIU)

**A vorbi în vânt** sau **a-i rămâne** (cuiva) **vorba în vânt, a-și bate gura-n vânt** = A vorbi fără a fi luat în seamă:

*Când se va restabili pacea, nu-și va mai aduce aminte nimeni de niște vorbe aruncate în vânt, sau cel mult va fi elogiată istețimea lui de-a trata pe copiii mari, ce sunt țăranii, cu vorbele potrivite pentru copii.* (LIVIU REBREANU)

*Dar vorbesc unui om tare deștept și de neam mare; n-am teamă că vorbesc în vânt...* (I. L. CARAGIALE)

*Și poate c-așa o fi dacă n-or fi vorbind ei în vânt, de formă!* (ION LĂNCRĂNAN)

**A zvârli** (sau **a arunca**) **bani** (sau **cu banii, galbenii** etc.) **în vânt** = A irosi banii, cheltuindu-i fără chibzuială:

– *Muncești să arunci banii în vânt? Asta vă zic la toți. În vremurile astea de poker vă arde vouă?* (SILVIA CINCA)

**A se duce ca vântul și ca gândul** = A călători foarte rapid:

*Numai să-mi spui dinainte cum să te duc: ca vântul ori ca gândul? – De mi-i duce ca gândul, tu mi-i prăpădi, iar de mi-i duce ca vântul, tu mi-i folosi, căluțul meu, zise fiul craiului.* (ION CREANGĂ)

*Ieșind din baie, el luă legătura cu hainele, și o porni la sănătoasa călare pe calul lui cel cu aripi, cu care zbura ca vântul și se ducea ca gândul.* (P. ISPIRESCU)

**A(-i) face vânt** = **a)** A îndepărta (izbind, îmbrâncind cu putere):

*După aceea, în mijlocul unei nopți reci și întunecoase, luă el pâlnia și pe Bufty și, aruncându-i într-un tramvai, ce tocmai trecea la întâmplare, le făcu vânt cu dispreț în Nirvana.* (URMUZ)

**b)** A izgoni:

*Am tras la un han, Grofu mi-a luat geanta și am pornit îndată să căutăm pe Ghedeneanu-Jalea, care avea să-mi facă vânt mai departe.* (LIVIU REBREANU)

**c)** (Fam.) A expedia, a scăpa de cineva:

*Când o pleca, dă-mi de veste... fă-i vânt degrabă...* (I. L. CARAGIALE)

*Mamă-sa îi făcea atunci vânt până la bucătărie și o închidea acolo cu cheia [...]* (H. PAPADAT-BENGESCU)

**A(-și) da vânt** = A (se) legăna, a (se) balansa:

*Teiul vechi un ram întins-a,/ Ea să poată să-l îndoiaie,/ Ramul tânăr vânt să-și deie/ Și din brațe-n sus s-o ieie.* (MIHAI EMINESCU)

**Adus de vânt** (sau **de vânturi**) (D. oameni) = Străin, pripășit în locul în care se află:

*Ciocoi pribeag adus de vânt,/ De ai cu iadul legământ,/ Să-ți fim tot câni, lovește-n noi!* (G. COȘBUC)

**A-i face vânt** = A împinge, a îndepărta (izbind, îmbrâncind cu putere); a arunca:

*Sanda sărise de pe cal, pusese mâna ei de fier în ceafa lui Dragomir, care era aplecat pe marginea stâncii, și-i făcuse vânt în gol.* (I. L. CARAGIALE)

**A-i sufla** (sau **a-i bate**, rar, **a-i fluiera** cuiva) **vântul în buzunare** (ori **prin buzunare, în buzunar, în pungă**) sau **a-i bate** (cuiva) **vântul în traistă** (sau **prin pungă**) = A fi foarte sărac; a fi lipsit de bani:

*Negreșit, amice, că pe când te aflai școlar în Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, – când ploua afară sau mai ales când vântul*

*fluiera în pungă – prin lungile săli ale Luvrului.*  
(AL. ODOBESCU)

*Ce, vrei numaidecât să-ți iasă feciorul condeieriu, ca să-i sufle vântul prin buzunări?*  
(CALISTRAT HOGAȘ)

*Așadar, ne uitam cum Gherman își ia inima în dinți și zice: „Amărâtă-i ziua calicului când îi bate vântul în traistă”.* (PAISIE OLARU)

*– Aș fuma... însă mi-a cam suflat vântul prin pungă.* (CEZAR PETRESCU)

**A-l bate** (sau **a-l sufla** pe cineva) **vântul** sau **a-l da vântul jos**, **a-i fluiera** (cuiva) **vântul prin oase**, **a fi slab de-l bate vântul**, **a fi slab de-i fluieră vântul prin oase**, **a fi slab de-l da vântul la pământ** = A fi foarte slab; a fi lipsit de putere:

*Sol cu fruntea gânditoare,/ Păstorind etern cuvântul,/ El e-o trestie sub soare,/ Că e slab de-l bate vântul.* (ION DIVIZA)

*Prietene, vântul îți fluieră în oase/ Melodii curioase, zbârnâie frânghia în inimă în umbra plângătoare [...]* (MARIN MINCU)

**A-și da vânt gurii** = A vorbi vrute și nevrute:

*Sfinția sa, care îi spusese de multe ori, când se afla în toane rele și-și da vânt gurii, că e o belea pe casa lui,... nu pierdu a-și arăta răutatea și mojicia.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A-și da zilele în vânt** (Pop.) = A-și pierde timpul în zadar:

*Pentru-o palmă de pământ/ Zilele mi-am dat în vânt./ Ani întregi m-am giudecat/ Și nimic n-am câștigat.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-și face** (ori, pop., **a-și trage**) **vânt** sau **a-i face** (ori, pop., **a-i trage** cuiva) **vânt** = A produce un curent de aer, prin agitarea unui evantai sau a altui obiect, pentru a face răcoare:

*Îmi era atât de cald, mă temeam mereu să nu leșin. Îmi scosei pălăria și începui a-mi face vânt cu desperare.* (LIVIU REBREANU)

*O puse la loc în plic, își făcu vânt cu plicul, fluieră în muchia hârtiei un început de arie.* (CEZAR PETRESCU)

**A-și face** (sau **a-și lua**) **vânt** = A se încorda pentru a sări, pentru a porni cu iuțeală; a porni cu repeziciune într-o anumită direcție; a-și lua avânt:

*[...] începu să treacă din ce în ce mai des prin interiorul pâlniei, făcându-și vânt în ea de pe o trambulină construită expres și coborându-se apoi în mâini, cu o iuțeală vertiginoasă, pe o scară mobilă de lemn, la capătul căreia își rezuma rezultatul observărilor sale în afară.* (URMUZ)

*Vorbind îi trecea neîncetat prin minte că și-a pierdut cumpătul, dar nu se mai putea opri, întocmai ca alergătorul, care din greșeală și-a luat vânt pe o coastă piezișă și e dus la vale irezistibil, deși știe că se apropie de o prăpastie.* (LIVIU REBREANU)

**A-și lua vânt**, (pop.) **a da vânt** = **a**) A fi pe punctul de a trece la o acțiune:

*Pe urmă și-a luat vânt și s-a tot dus la florile lui...* (CEZAR PETRESCU)

*Simțea el de ajuns că țărani fierb și tot își iau vânt să facă ceva.* (LIVIU REBREANU)

**b)** A deveni încrezut:

*N-ar fi stricat să-l mai fi domolit ceva pe Voicu, prea și-a luat vânt, umblă cu capul pe sus.* (MARIN PREDĂ)

**Bate vântul** = Se spune când o încăpere rămâne (temporar) pustie:

*Ați crede că bate vântul în sălile de așteptare la medicii de familie, că oamenii îi contactează la telefon? Nu e chiar așa.* (<https://republica.ro/>)

*S-a pornit un zvon că banii se schimbă și prin iarmarocul gol-goluț bătea vântul!* (VASILE VASILACHE)

**Ce vânt** (sau **vânturi**) **te** (sau **vă**) **aduce** (sau **te-a adus**, **v-a adus**, (reg.) **te-a abătut**, **te-a pălit**, **te poartă**) (**pe aici** sau **aici**, **pe la noi**, **la noi**, **încoa**)? v. **aduce**.

**Cu nările** (sau **nara**) **în vânt**. v. **nară**.

**De** (sau **în**) **culoarea vântului turbat** (Fam.) = Care are o culoare nedefinită, bătând în gri-vinețiu:

*Mă uitam la cerul cu nori buboși, de culoarea vântului turbat.* (DAN LUNGU)

**Din (cele) patru vânturi** sau **în (cele) patru vânturi** = Din (sau în) cele mai diferite direcții:

*Lemnele și piatra s-au strâns din cele patru vânturi, și satul a început să crească.* (GEO BOGZA)

**Din vânt a venit, în vânt s-a dus** = Ceea ce se obține ușor, fără muncă, se pierde precum s-a dobândit:

*Ce am avut și ce am pierdut?/ Din vânt a venit în vânt s-a dus./ Cu toate aceste,/ Am nădejde la Dumnezeu.* (ANTON PANN)

*Din vânt a venit, în vânt s-a dus.* (I. C. HINȚESCU)

**În voia vânturilor** (Înv.) = La voia întâmplării:

*În loc de a-i așterne puternicele temelii de care vorbiți ați voit să-i clădiți un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vânturilor.* (MIHAI EMINESCU)

**Încotro** (sau **dincotro**) (**îți**) **bate vântul** sau **din ce parte bate vântul, cum bate vântul, a bate alt vânt** etc. = Se spune despre modul în care se prezintă o situație, despre cum se manifestă o anumită tendință de evoluție a lucrurilor:

*[...] se sfâșie fiecare cu boierii lui, fiecare cu proptelele lui, și, după cum bate vântul dinspre Țara Leșească sau dinspre cea Ungurească, ei vin, se duc, vin iarăși [...]* (AL. VLAHUȚĂ)

**Vorbă** (spusă sau aruncată) **în vânt**. v. **vorbă**.

## VÂNTOS, -OASĂ

**Ce vântoase te aduce?** (Reg.) = Întrebare adresată cuiva care a venit pe neașteptate:

*Ce vântoase te aduce așa de-a hățul?* (REVISTA de ISTORIE, III)

## VÂNTURA

**A vântura** (sau **a cutreiera**) **țările și mările**. v. **mare**<sup>2</sup>.

**A vântura vântul** (Înv.; fig.) = A-și pierde timpul:

*Cetindu, trebuie să citești și al doilea și al treilea rându și așa vei înțelege dulceața, mai vârtos să înțelegi ce citești, că a ceti și a nu înțelege ieste a vântura vântul sau a fierbe apa.* (MIRON COSTIN)

## VÂNTURĂTOR

**Vânturător de fraze** (**goale**) = Palavragiu; demagog:

*O, vânturători de fraze, scripcari sarbezi și smintiți,/ Nu vedeți în ce mocirlă de prostii vă bălăciți?* (AL. VLAHUȚĂ)

## VÂNZARE

**A face de vânzare** (pe cineva) (Înv.) = A vinde (pe cineva):

*Aveți un rob de pierzare;/ Nu l-ați face de vânzare?* (POP.)

**Vânzare bună** = Urare adresată (la despărțire) unei persoane care vinde:

*Vânzare bună! spuse pungașul și porni cu băiatul după el.* (GRIGORE BĂJENARU)

## VÂNZĂTOR, -OARE

**A face** (sau **a scoate**) **vânzător** (un bun imobil) (Îvp.) = A vinde:

*Îi ceru vechilului să-i facă hanul vânzător pe numele ei.* (CAMIL PETRESCU)

## VÂRÂT, -Ă

**Vârât până în gât în...** = Absorbit cu totul de..., copleșit de...:

*După război, s-a vârât până în gât în Masonerie, pe care a redeșteptat-o în țara noastră, după o lungă adormire.* (CONSTANTIN ARGENTOIANU)



*Nu știu dacă aveam dreptate, căci pe vremea aceea eram vârât până în gât într-un roman foarte spectaculos [...] (MARIN PREDA)*

### VÂRCOL

**A face vârcoale** (Reg.) = **a**) A învălmăși, a învălui:  
*Buzescu-ăl mai mic face hordia colnic.../ Și Buzescu ăl mai mare/ Face hordia vârcoale/ Fără băț, în mână n-are. (POP.)*

**b)** A se eschiva.

**A umbla vârcol** (după ceva sau după cineva) (Reg.) = A umbla insistent (după ceva sau după cineva):  
*Băieții iștia împlă vârcol după tutun. (POP.)*

### VÂRF

**A ajunge** (sau **a fi**, **a se afla** etc.) **în vârful piramidei**. v. **piramidă**.

**A face vârful** (la ceva) (Îvp.) = A termina ceva:  
*Patru clăi au rădicat/ Și le-am pus vârful minunat;/ Numai una mi-am lăsat/ Și mi-am pus în gândul meu./ Să-i fac vârful cu capul tău. (M. SEVASTOS)*

**A fi cu vârful** (sau **a avea vârful**) = A avea o prelungire (conică):  
*Mormanul de gunoarie avea vârful, multe căzând pe alături. (LULU MODRAN)*

**A i se face** (sau **a i se pune**, **a i se sui**, **a i se ridica**, **a i se zburli** **cuiva**) **părul** (sau **chica**) **măciucă** (**în vârful capului**). v. **măciucă**.

**A i se sui** (cuiva) **tot sângele în vârful capului** = A se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc.:  
*I se sui tot sângele în vârful capului de mânie. (SIMION FLOREA MARIAN)*

**A i-o face** (**bună** sau **cu vârful și îndesat** sau **lată**) ori **a-i face** (cuiva) **una** (**și bună**). v. **face**.

**A lua vârful** (Îvr.) = A-și asuma puteri nelimitate:  
*Toată dreptatea au lăsat pre acel mai mare ca să o judece și ce i-au părut lui... aceia au fost lege, de unde au luat și voie așa mare și vârful. (GR. URECHE)*

**A merge** (sau **a umbla**, **a păși**, **a se înălța** etc.) **în** (sau **pe**) **vârful** (sau **vârful**) **degetelor** (sau **în degete**). v. **deget**.

**A pune** (sau **a face**) **vârful** (sau **vârful**) (la ceva) = A întrece orice limită, a depăși orice așteptare:  
*La anul Dumnezeu milostivul a pus vârful bunătaților lui, că le-a dăruit o copilă ca o minune. (I. L. CARAGIALE)*  
*Câte-ai făcut boacâne de când m-ai luat și până acum, toate au fost cum au fost, dar asta le-a făcut vârful. (POP.)*

**A pune vârful în vârful** = A pune cap la cap:  
*Scoase oscioarele din legătura ce avea... le puse vârful în vârful și văzu că se lipiră printr-o minune. (COLUMNA, VII, 18)*

**A vorbi** (sau **a grăi**) **în vârful limbii** (sau **în ori pe limbă**) sau **a-i fi** (cuiva) **limba prinsă** (ori **împiedicată**). v. **limbă**.

**A-i sta** (sau **a-i umbla**, **a-i veni**) (cuiva) **pe limbă** (sau **pe vârful limbii**) (ceva). v. **limbă**.

**Asta pune vârful (la toate)** = Asta întrece orice închipuire sau așteptare, este din cale-afară:  
– *De mult tot aud că feciorul Glanetașului s-a făcut un becisnic, dar tot n-am crezut. Isprava de acum însă le-a pus vârful la toate. (LIVIU REBREANU)*

*Tătâne-său, Nicodim, pe de altă parte, le punea vârful la toate și nu-l mai scotea pe Mitru din feciorul meu și din copilul meu. (ION LĂNCRĂNAN)*

**Cu vârful și îndesat** = **a**) Bine umplut **b**) (Fig.) Mult, din belșug, cu prisosință:

*Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârful și îndesate, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă. (ION CREANGĂ)*

*Asta a pus capac la toate și făcălețul și-a făcut datoria cu vârful și îndesat.* (VASILE SUCEVEANU)

**Din talpă** (sau **de la bază**) **până în** (sau **la vârful**) = În întregime:

*Moldova s-au schimbat în 16 ani din talpă până în vârf, limbă, haine, obiceiuri până și numele.* (ALECU RUSSO)

**În vârful** (sau pe **vârful**) **degetelor** (sau **picioarelor**) (În legătură cu verbe de mișcare) = Cu corpul sprijinit numai pe degetele picioarelor; (pex.) tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni:

*Se ridică în vârful degetelor ca să vadă mai bine.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Ocolește în vârful picioarelor casa... mai sunt câțiva pași... A ajuns!* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

**Nici cât un vârful** (sau, rar, **vârful**) **de ac** sau **nici cât vârful acului**. v. **ac**.

**Până în vârful degetelor** (sau **unghiilor**) = În totalitate, deplin:

*Este pițipoancă până în vârful degetelor.* (<http://www.perfecte.ro/>)

*Rămăsese apusean și om de lume până în vârful unghiilor.* (I. L. CARAGIALE)

**Până în vârful urechilor** = Foarte tare; de tot:

*Fata... s-a roșit până-n vârful urechilor... ceea ce arăta mai bine ca oricâte vorbe frumoase că și ea e fericită.* (I. L. CARAGIALE)

## VÂRÎ

**A băga** (sau **a vârî**) (cuiva ceva) **în cap**. v. **cap**.

**A face** (sau **a băga**, pop., **a vârî**) **vrajbă**. v. **vrajbă**.

**A intra** (sau, **a se băga**, **a se vârî**) **într-o belea** (sau **chichion**, **încurcătură**, **impas**, **necaz**). v. **intra**.

**A o vârî cu oiștea în gard** (Înv.) = A face o gafă:

*Nu trebuia să tragem când la dreapta, când la stânga; trebuie să mănăm chestia tot înainte; căci, dacă mergem tot așa hâtahâta, o vârâm cu oiștea-n gard!* (I. L. CARAGIALE)

**A se vârî** (sau **a se băga**) **ca rufa** (sau **cămașa**) **în curul săracului** (sau **ca musca în curul calului** ori **ca musca-n coada calului**) = **a**) A se băga nepoftit în vorbă:

*– Nu te-am întrebat pe tine! se răsti popa, mâniaș. Ce mi te vârî în vorbă, ca musca-n coada calului?* (G. TOPÎRCEANU)

*Ofițerul german nu se mai răstește la el că se bagă în vorbă ca musca în curul calului.* (CĂTĂLIN MIHULEAC)

*Așa, ține-i palma, Paganel, eu vreau să-l fac băiat de salon și tu te bagi ca musca-n curul calului.* (DAN LUNGU)

**b**) A se duce undeva neinvitat.

**A se vârî ca musca (în curul calului sau în băligar)** = A se amesteca cu insistență, nepoftit, în treburile altuia:

*– Ho, cotoroanță, ho! răcni Ion deodată la maică-sa. Ce te vârî ca musca-n băligar?* (LIVIU REBREANU)

**A se vârî în dragoste** (la cineva) = A căuta să câștige încrederea (cuiva):

*Nu știa alt meșteșug de a se vârî în dragoste la un stăpân fricos și prepunătoriu decât acela... de a spune minciuni și a pârî.* (P. MAIOR)

**A se vârî în ochii** (sau, rar, **în auzul** cuiva) = A agasa (pe cineva):

*Ființele acelea agitate, atâta și se vârâ în ochi și în auz, încât nu te mai puteai reîntoarce spre alte locuri și cuvinte.* (H. PAPADAT-BENGESCU)

**A se vârî sub aripile** (cuiva) (Înv.) = A obține protecția (cuiva):

*Noi la aceastea reflectăm numai atâta, cum că domnii sasi sau au avut drept a se arăta*

*așa de dușmănoși către noi, și a se vârî sub aripile ungușurilor, sau nu.* (G. BARIȚIU)

**A se vârî sub pielea** (cuiva) = A câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea (cuiva):

*Era pericol să i se vâre sub piele femeia asta.* (PETRU DUMITRIU)

*Se vârâse sub pielea milionarului, îi ajunsese un fel de mână dreaptă.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, 1965)

**A vârî** (cuiva ceva) **pe gât** = A forța pe cineva să accepte ceva împotriva voinței proprii:

*Păreră lui... să nu ne-o vâre nouă cu de-a sila pe gât.* (I. L. CARAGIALE)

*Prima mențiune, cei din tabăra pentru (să-i numim fără urmă de deriziune: religioșii) militează pentru a vârî pe gât religia unora mai puțin interesați.* (<http://www.mesagerulsfantulanton.com/>)

**A vârî** (cuiva ceva) **sub** (sau **în**) **nas** = A prezenta (cuiva ceva) cu insistență:

*– Domnule! zice Edmond, fierbând ca un samovar; dumneata ești acela care scrii porcăriile aieste?... Răspunde! Și-i vârî lui Edgar gazeta sub nas.* (I. L. CARAGIALE)

*Scoate pașaportul! zise Alex și îi vârî sub nas teancul de documente.* (NICOLAE COVACI)

**A vârî** (cuiva) **o rață-n traistă** (Reg.) = A pricinui (cuiva) neliniște, îngrijorare:

*Cum s-o fi deslușit ei acolo nu vă pot spune, decât știu atât că logofătului îi intrase rața în traistă, când auzi pe bărbat că zice [...] (P. ISPIRESCU)*

**A vârî** (pe cineva) **(de viu) în groapă** (sau **în mormânt, în pământ**) = a) (În amenințări) A omorî (pe cineva):

*Mai tare! că te vâr în pământ.* (MIHAIL SADOVEANU)

b) A pricinui (cuiva) supărări foarte mari:

*Aceste erau de ajuns... s-o vâre în groapă pe biata babă.* (ION CREANGĂ)

[Gheorghe] căzu într-o adâncă melancolie, care negreșit l-ar fi vârât în mormânt, dacă schimbarea epocii nu aducea cu sine o mare schimbare în pozițiunea sa. (NICOLAE FILIMON)

**A vârî banii în buzunar** = A-și însuși în mod ilicit o sumă de bani (care revine de drept altcuiva):

*În loc să păstreze efectele spitalicești, le vinde... și vâră banii în buzunar!* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, 1954)

**A vârî răspuns** (Rar) = A-și exprima părerea:

*S-a sculat Mitrida filosof ca să vâre și el răspuns.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A(-i) pune** (sau **a vârî**) (cuiva) **pumnul în gură.** v. **pumn.**

**A-i vârî** (cuiva) **un cuțit în suflet** = A-i pricinui (cuiva) neliniște, supărare:

*Titu Herdelea se strecură afară. Roșu îi vârâse un cuțit în suflet.* (LIVIU REBREANU)

**A-și vârî** (ceva) **în cap** = A învăța; a-și forma o prejudecată (despre ceva sau cineva):

*Cine ți-a vârât în cap și una ca aceasta, acela încă-i unul... (ION CREANGĂ)*

**A-și vârî** (sau **a-i vârî** cuiva) **mințile** (sau, rar, **mintea**) **în cap** = A-și da bine seama sau a face să-și dea seama de urmările faptelor sale; a se cuminți sau a face să se cumințească:

*Să le vâre mințile în cap pe o sută de ani.* (PETRU DUMITRIU)

*Vâră-ți mințile în cap și învață rânduiala lumii ș-a vieții, c-a să-ți prindă bine.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și vârî** (sau **a-și băga**) **dracul** (**necuratul, naiba** etc.) **coada.** v. **coadă.**

**A-și vârî** (sau **a-și pune, a-și băga, a-și pleca**) **cap(ul)** (**sănătos** sau **zdrăvăn, teafăr**) **sub Evanghelie.** v. **evanghelie.**

**A-și vârî capul** (la cineva sau, reg., pe ceva) (Reg.) = A se angaja (la cineva):

*De ce nu-ți vâri capul la vreun om de treabă/ Și tot umbli raznă pe drumuri de țeară?* (ANTON PANN)

*Ține minte, bădie, să nu-ți vâri și tu capul la stăpân, адаose el cu tâlc.* (EUGEN LOVINESCU)

**A-și vâri capul în gard** = A se rușina, a nu ști unde să se ascundă de rușine:

*Privește iscoditor prin basma de parcă ar fi vârat capul într-o gaură din gard, să spioneze ce se petrece dincolo.* (SORIN STOICA)

**A-și vâri coada** (sau **a-și băga coada** ori **a da cu coada**. v. **coadă**).

**A-și vâri mâna până-n cot în banul public** sau **a-și vâri mâinile până la coate în banii cuiva** = A comite o fraudă; a sustrage o sumă de bani din avutul cuiva:

*Să-l fi văzut atunci cum își vâra mâna până-n coate în banii de argint și aur, cum îi vrăvuia, cum îi făcea să sune, cum se uita dus la zimții și la pajurile lor strălucitoare.* (NICOLAE GANE)

*E însă mai ușor să-ți vâri mâinile până la coate în ceea ce au produs alții.* (MARIN NEDELEA)

[...] mulți de te-au votat și nu să-ți vâri mâinile până la cot în banii publici. (<http://www.salajulpursisimplu.ro/>)

**A-și vâri nasul** = A cerceta cu indiscreție:

*Cred că n-ar avea mare bucurie mama dacă și-ar vâri nasul aici.* (MARIA BANUȘ)

*A doua zi de dimineață, un telefon anonim avea să-l îndârjească și mai mult pe jurnalist: – V-ați vârat nasul într-un domeniu nepermis.* (PAUL ȘTEFĂNESCU)

**Își vâra** (sau **și-a vârat**) **dracul** (**naiba**, **necuratul** etc.) **coada** (unde va sau în ceva) = Se spune când într-o situație se ivesc neînțelegeri sau complicații (neașteptate):

*Cică naiba își vâra coada prin casele omenești și le șoptește să facă ce nu-ți vine să gândești.* (ANTON PANN)

*Diavolul vrajbei nu cuteza să-și vâre coada între ei.* (P. ISPIRESCU)

## VÂRSTĂ

**(O dată) cu vârsta** = Pe măsura acumulării anilor trăiți:

*Cusururile le-au crescut cu vârsta.* (I. L. CARAGIALE)

**A avea vârstă** (Înv.) = A fi matur:

*Au cine au deșchis lui ochii, noi nu știm. El vârstă are, pre dânsul întrebați. El pentru dânsul va grăi.* (BIBLIA)

**Între două vârste** = Nici prea bătrân, nici prea tânăr:

*Înainte noastră se află... un bărbat între două vârste, ținând de mână o fetiță.* (ZAHARIA STANCU)

*După dânsii veni... cuconul Andronachi Brustur, un văduvoi între două vârste.* (NICOLAE GANE)

## VÂRTOS, -OASĂ

**A fi cu cerbice vârtoasă** sau **a fi vârtoș la cerbice**. v. **cerbice**.

**A fi vârtoș la cap** = A fi dârz, stăruitor; a fi încăpățânat:

*Ei, dar părintele Trandafir e vârtoș la cap: unde pleacă, merge și ajunge, ori moare pe drum.* (IOAN SLAVICI)

**A se face vârtoș** (Îvr.) = A se împotrivi (cuiva):

*Pentru că înțelept iaste la cuget, tare și mare; cine, vârtoș făcându-se înaintea lui, au răbdat?* (BIBLIA)

**A sta vârtoș** (Îvr.) = A interveni cu energie:

*Boierii carii avusese greutate la Neculai-vodă sta tot vârtoș cătră Dumitrașco-*

*vodă, ca să pârască pre Neculai-vodă la Poartă pentru răutatea ce le făcuse.* (ION NECULCE)

**Cu atât** (sau, înv., **cu cât**) **mai vârtos** = Cu atât mai mult:

*Dacă-i muștrat acuma pentru faptă, cu atât mai vârtos ar fi fost muștrat și osândit atunci.* (MIHAIL SADOVEANU)

[Ciobotelor] *nu le-ar fi păsat nici de potop, cu atât mai vârtos că aveau tureți.* (MIHAIL EMINESCU)

*Nime nu îndrăznește a grăi împotriva lui, cu cât mai vârtos a lucra ceva.* (C. NEGRUZZI)

## VÂRTUTE

**A face vârtute** (Înv.) = A învinge:

*De la Dumnezeeu se facem vârtutea.* (BIBLIA)

**A fi tare de vârtute, dar slab de minte** = A fi puternic, dar prost:

*Era odată o babă care avea trei feciori... tari de vârtute, dar slabi de minte.* (ION CREANGĂ)

**A prinde la vârtute** (Înv.; d. ființe) = A prinde putere:

*Pe furnica sa vecină/ Au rugat să-l împrumute/ C-un grăunte, c-o neghină,/ Să mai prindă la vârtute [...]* (GH. ASACHI)

**A sta la vârtute** (Îvr.) = A se afla în preajma cuiva pentru a-l susține:

*Și eu, în anul cel dentâi al lui Chiros, stătui la vârtute și tărie.* (BIBLIA)

**În vârtutea...** = În virtutea:

*Puterea proiecției, adică drumul ce în vârtutea acestei puteri pământul ar petrece într-o secundă.* (G. POP)

## VÂSLĂ

**A trage** (sau **a se pune**) **la vâsle** = A trage la rame:

*Înotăm cu frică, prin furtuni și neguri,/ Și tragem de vâsle s-ajungem la țărături [...]* (CONSTANTIN STAMATI-CIUREA)

[...] și, în fine, arabii noștri, spăimântați de pumnii lui, se pun la vâsle. (VASILE ALECSANDRI)

## VÂȘCĂITURI

**A umbla cu vâșcăituri** (Mol.) = A recurge la subterfugii:

*Când nu prea știam lecția,... numai ce-l auzeam: „Ei, d-lor, să nu-mi umblați cu șopârcâțeli, cu dihonii sau cu vâșcăituri!”* (ION CREANGĂ)

## VEAC

**A adormi (somnul cel) de veci** sau **a dormi pe veci**, **a închide ochii de veci** = A muri:

*A treia zi pustnicul, luându-și rămas bun de la fiul său cel de suflet, se culcă și adormi somnul cel lung.* (P. ISPIRESCU)

*Când voi fi închis de veci ochii, o mână credincioasă va nimici tot ce se află aici scris.* (MATEIU I. CARAGIALE)

**A dormi somnul (cel) veșnic** (sau **de veci**). v. **veșnic**.

**A fi în veac** (cu ceva) (Rar) = A se potrivi, a concorda, a se armoniza cu ceva:

[Țăranii] *nu erau în veac cu civilizația parfumată a boieroaicelor și cu fracurile și discursurile franțuzești ale boierilor.* (CAMIL PETRESCU)

**A tăia** (cuiva) **vacul** (Înv.) = A pune capăt vieții cuiva:

*Dzilele să-i tai și vacul,/ Boieria să-i ia altul,/ Și cuconii să-i rămâie/ Cu muierea-n sărăcie.* (DOSOFTEI)

**A trage vacul după...** (Îvr.) = A continua să trăiască după...:

*D[o]mnului toate zilele lui Iisus și toate zilele celor bătrâni câți au tras vacul după Iisus*

și câți au fost văzut toate faptele D[o]mnului  
câte au făcut lui Israil. (BIBLIA)

**A-i trece** (cuiva) **vacul** (Pop.) = A nu mai fi în  
floarea vârstei:

*Cât sunt tineri se iubiră,/ Doi cu doi nu  
se-ntâlniră./ Înfloriți, floricelelor,/ Da-v-ar  
daica relelor!/ Înfloriți de stați ca macul,/ Că  
daichii i-a trecut vacul;* (GR. TOCILESCU)

*Daicăi i-a trecut vacul./ Că daica s-a  
măritat,/ Florile i s-au uscat.* (GRAIUL, I)

**A-și face** (sau **a-și duce**, **a-și petrece**, **a-și trece**)  
**veacul** (Pop.) = A-și petrece viața într-un anumit  
fel; a petrece mult timp (într-un anumit loc):

*Cel mare e total inactiv, nu iese cu  
săptămânile din casă, în fundul grădinii există  
un fel de cabană unde se țin unelte de grădinărit  
și unde își face veacul.* (NICOLAE BREBAN)

*Dar... de ce-și făcea el vacul tot la  
Esechioi? Parcă nu era mai frumos în pădure,  
la răcoare?* (ANTON BACALBAȘA)

*Fratele meu mai mic Dimitrie se ținea  
după mine scai; și amândoi ne petreceam veacul  
cu copii din Vatra Pașcanilor – sat de buni  
gospodari – la pârau, la moară, la bătut mingea  
în vremea verii.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și fi trăit** (sau **a-și fi făcut**) **veacul** (Pop.) = **a**  
Se spune despre cineva care a îmbătrânit și nu  
mai poate aștepta nimic de la viață:

*Și cât fu iarna de lungă, acolo își făcură  
veacul, ea lipită de sobă [...] iar el meșterind  
un fel de cuier în care firește că nu prea avea ce  
să agațe cine știe ce [...]* (DINU SĂRARU)

**b)** Se spune despre ceva care s-a demodat, s-a perimat:

*Simțim că toate sistemele ș-au trăit  
veacul și oamenii... se întorc și se vor întoarce...  
la doctrina sănătoasă.* (ALECU RUSSO)

**Epocă** (sau **zile**, **veac**) **de aur**. v. **aur**.

**În veac de veac** sau **în veci** (**de veci**) sau **de  
veci(e)** sau **în vecii vecilor** sau **în veacul veacului**

sau **în** (sau **pe**) **vecie** sau (înv.) **în vecia veacului** =

**a)** De-a pururea, în eternitate, pentru totdeauna:

*Tu ciocănitore să te faci și blestemată  
să fii a le căuta și a le omori în vecii vecilor!*  
(POP.)

*Ai fi trăit în veci de veci.* (MIHAI EMINESCU)

**b)** (Bis.) Etern, veșnic:

*Cântări tânguitoare prin zidurile reci  
cerși-vor pentru mine repaosul de veci.* (MIHAI  
EMINESCU)

**c)** (Jur.; înv.) Pe termen nelimitat:

*I-a dăruit cu hrisov o moșie, s-o  
stăpânească de veci.* (I. L. CARAGIALE)

**d)** (Îcn.) Niciodată:

*Ș-atunci de-ai fi astfel... atunci în vecie/  
Sufierea ta caldă ea n-o să învie.* (MIHAI  
EMINESCU)

**Un veac de om** = Foarte mult timp:

*Că doar nu era să trăiască un veac de  
om.* (ION CREANGĂ)

*De un veac de om umblăm lela pe fața  
pământului, fără a-i da de capăt.* (VASILE  
ALECSANDRI)

**VECHI, VECHE**

**A arunca** (ceva) **la fier vechi**. v. **fier**.

**De modă** (sau **de moda**) **veche** sau (rar) **de  
veche modă**. v. **modă**.

**Lumea veche** = **a)** Orânduire dispărută sau pe  
cale de dispariție (din cauza instituțiilor, a  
mentalității etc. perimate):

*Visa dărâmarea lumii vechi, însă era omul  
cel mai blajin din lume.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Este interesant a ne opri asupra unui  
personaj care reprezintă trecerea de la lumea  
veche la cea nouă.* (G. IBRĂILEANU)

**b)** Lumea, antică; Antichitatea, nume generic pentru cele trei continente (Europa, Asia, Africa), cunoscute înainte de descoperirea Americii.

### VECIE

**A dormi** (sau **a zăcea, a fi dus**) **pe** (sau **pentru**) **vecie** = A fi mort:

*E uscat-acuma țărna ce te copere, și mie/ Parcă tot nu-mi vine-a crede că ești dusă pe vecie.* (AL. VLAHUȚĂ)

*– Jupâneasă Novăciță,/ Unde-i mândra ta Voichiță?/ – Jos, voinicilor, sub glie,/ Doarme dusă pe vecie!* (PETRE DULFU)

**A închide ochii pe** (sau **pentru**) **vecie** = A muri:

*Fără-această rugămintă,/ Blagomirea-ntr-una scrise,/ Până când – vai, țării noastre! – ochii-i pe vecie-nchise...* (I. L. CARAGIALE)

*Înainte de a închide ochii pe vecie, părinții lui, agonizând, au șoptit cu tandrețe făcând să vibreze aerul parfumat cu mulțumirea lor părintească [...]* (LEONARD OPREA)

### VEDEA

**(A fi atât sau așa de) slab că se vede** (sau **te vezi** etc.) **printr-însul** (ori **printr-însa** etc.) sau **se vede** (**te vezi** etc.) **printr-însul** (ori **printr-însa** etc.) **de slab (ce e)** (Fam.) = (A fi) exagerat de slab:

*Era... așa de țișănit și de slab că se vedea printr-însul.* (ALECU RUSSO)

**(După) cum** (sau **precum după cât**) **se vede** sau **după cum** (sau **precum**) **vedem** = Formulă prin care se face referire la ceva considerat notoriu:

*Măria ta, după cum se vede, ciobanul este străin, căci nimeni nu-l cunoaște.* (POP.)

*Ai vrea, precum se vede, să-ți mai aduci aminte/ D-acea miniatură a sexului frumos [...]* (CEZAR BOLLIAC)

**(Ei sau uite, apoi) vezi** (sau **vedeți**) (**că...**) = Exprimă, pe un ton de reproș, îndemnul adresat cuiva de a-și recunoaște greșeala, de a admite justețea opiniei altcuiva ori de a constata

consecințele neplăcute ale unor vorbe, fapte, atitudini (considerate greșite de către vorbitor):

*– Bine... mă jur. – Ei, vezi? Bravo!... Pe ce te juri?* (IONEL TEODOREANU)

*Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău – ești violent.* (I. L. CARAGIALE)

*– Apoi vezi, tu știi limba proștilor.* (POP.)

**(Ia) (acuma) să te văd** (sau **să te vedem, să-i văd** etc.) = Exprimă un îndemn adresat cuiva pentru a demonstra de ce este capabil:

*Am să te văd, fluierașule, ce poți.* (VASILE ALECSANDRI)

*Dă, dă, nu mai dondăi atâta din gură și blastămă și tu acum, să te văd cât ești de meșter.* (ION CREANGĂ)

*– Măi omule! ia, acum să te văd! Cine-a azvârli buzduganul ista mai tare în sus, ai aceluia să fie banii.* (IDEM)

*– Ia, acum să te văd eu, Murguțule!* (MIHAIL SADOVEANU)

**(Ia) să văd** (sau **să vedem**) = Formulă utilizată ca îndemn pentru examinarea unui fapt, a unei situații etc.:

*Ia să vedem acu ce mai zice politica. Citiși ceva?* (I. L. CARAGIALE)

*– Să vedem... să vedem, spuse calm Zed.* (MAX BLECHER)

**(Stai) să vezi** sau **să vedeți** = Formulă de introducere utilizată pentru a atenționa interlocutorul asupra unei relații, a unei explicații, a unei scuze:

*Stai să vezi! răspunde cu un zâmbet triumfător și-mi pune îndată sub ochi... următoarea informație.* (I. L. CARAGIALE)

*Stai să vezi. Cu cât strigam noi mai tare cu atât fugea Grigore mai repede.* (CRISTIAN SĂILEANU)

**A (nu) mai ajunge soarele** (sau **lumina**) (**cu ochii**) sau **a (nu) mai ajunge să vadă ziua de mâine** = A (nu) mai trăi:

*De fiecare dată când venea să-l vadă, Niculescu îi avertiza că fiul lor putea să nu mai apuce ziua de mâine.* (CEZAR GIOSAN)

**A (se) vedea ziua** (sau **geană de ziuă**) (Reg.) =  
A se lumina de ziuă:

*Când a început a-i bâzâi pe la ureche  
adiere de lărgimea câmpiilor, căpitan Cozmuță  
a văzut geană de ziuă în fundul răsăritului.*  
(MIHAIL SADOVEANU)

**A da mâna cu moartea** sau **a vedea moartea  
cu ochii**. v. **moarte**.

**A fi bine văzut** = A fi apreciat pentru calitățile  
sale (profesionale):

*Fiind un român înfocat și făcând orice  
sacrificii pentru cauza națională, e foarte bine  
văzut în cercurile politice românești conducătoare  
și n-ar fi de mirare să ajungă ca mâine deputat în  
Camera din Budapesta...* (LIVIU REBREANU)

*Te simți foarte bine printre prietenii și  
colegii tăi, ești mereu bine văzut și respectat, toți  
au nevoie de tine [...]* (VALENTIN MATCAȘ)

**A fi rău văzut** = A fi desconsiderat:

*Reînnoirea legăturilor prietenoase fiind  
deci de tot proaspete între Viena și Constantinopol,  
înțelegem cum, cu toată bunăvoința, era cu  
neputință împăratului a încuviința unui principe rău  
văzut de sultanul un sprijin pe față.* (A. D.  
XENOPOL)

*Acesta este actualmente la Filarmonică,  
după ce câțeva vreme nu a activat, fiind rău văzut  
pentru că în timpul nemților cântase prin Germania  
împreună cu soția sa [...]* (LUCIAN BOIA)

**A nu avea ochi să vezi pe cineva**. v. **ochi**.

**A nu putea vedea** (sau **să vadă**) (pe cineva) = A  
antipatiza (pe cineva); a fi mânios (pe cineva):

*Să ajungă pe mâinile unora și altora pe  
cari nu putea să-i vază de urâți ce erau.* (P.  
ISPIRESCU)

*Prin urmare, nu-l abandonase, doar nu  
putea să-l vadă.* (STELIAN ȚURLEA)

**A nu vedea de nas**. v. **nas**.

**A nu vedea pădurea din cauza** (sau **din  
pricina**) **copacilor** = A da o importanță  
exagerată detaliilor în detrimentul ansamblului:

*Nu ne referim la amintitele erori,  
deformări, inconsecvențe etc, ci la recordul trist  
de-a nu vedea pădurea din cauza copacilor.*  
(GH. BUZATU)

*Dle Președinte, doamnelor și domnilor,  
cred că ne paște pericolul de a nu vedea  
pădurea din cauza copacilor în cazul acestui  
buget.* (<http://context.reverso.net/>)

**A nu-i vedea** (cuiva) **picioarele** sau **a nu i se  
vedea** (cuiva) **picioarele** = A fugi foarte repede:

*Puse mâna pe un rețev. Mie nu mi se vedeau  
picioarele. El svârr!* (BARBU DELAVRANCEA)

**A nu-și vedea capul de...** (sau **a nu ști unde-i  
stă capul**). v. **cap**.

**A se vedea deasupra necazului**. v. **necaz**.

**A vedea** (ceva) **pieziș**. v. **pieziș**.

**A vedea** (pe cineva sau ceva) **ca prin** (sau **ca în,  
ca într-un**) **vis** = A întrezări sau a-și aminti vag  
imaginea unor obiecte, acțiuni etc.:

*Vedeam ca în vis pe al meu înger de  
pază.* (MIHAI EMINESCU)

*Ea vedea încă seara... ca într-un vis,  
dormitorul nesfârșit al internatului unde își  
trecuse copilăria.* (JEAN BART)

**A vedea** (sau **a privi**) (ceva) **în roz**. v. **roz**.

**A vedea** (sau **a zugrăvi**) **toate în negru**. v.  
**negru**.

**A vedea** (sau **a-și găsi**) **pe dracul**. v. **drac**.

**A vedea alb** (sau **albul, albe**) **în căpistere** (ori **în  
strachină**) sau **a vedea adunând alb în căpistere,  
a se vedea alb** (sau **cu alba**) **în căpistere** (Reg.) =  
A-și atinge scopul (obținând un profit):



*Spuse și Mitică toate necazurile cu ucenicia, cu una, cu alta, până ce se văzu cu alba în căpistere.* (P. ISPIRESCU)

*Când valul se retrage ei se întorc, își ridică iar bordeiele din talpă, n-apucă însă bieții oameni a-și încropi alb în căpistere, că iar vin pustiiitorii și-i gonesc [...]* (AL.VLAHUȚĂ)

**A vedea binișor în pungă** = A fi bogat:

*Vede binișor în pungă,/ Are ochii ce să-ți ungă.* (IULIU A. ZANNE)

**A vedea bucuros** (pe cineva sau ceva) (Înv.) = A se bucura (de cineva sau ceva):

*Protopopul vedea bucuros oameni la casa lui [...]* (IOAN SLAVICI)

*Tocmai de aceea el era oarecum sectar: nu vedea bucuros la întrunirile „Junimii” pe aceia pe care nu-i socotea junimiști.* (IDEM)

*Pitariul și măcelariul... nu văd bucuros când stăpânirea orașului le prețuiește (taxiruieste) pânea și carnea.* (EMIL PETROVICI)

**A vedea ca prin ciur.** v. **ciur.**

**A vedea ca prin dârmon.** v. **dârmon.**

**A vedea departe.** v. **departe.**

**A vedea dublu.** v. **dublu.**

**A vedea înainte.** v. **înainte.**

**A vedea lumina (zilei)** (sau **a vedea soarele, a vedea viață, a vedea lumina lumii** ori **a vieții**, reg., **a vedea lumea în ochi, a vedea nașterea**) = A se naște:

*Kamo Ciomei a văzut lumina lumii într-un sat de lângă Kioto.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Pentru că tu aparții acestei insule unde ai văzut lumina zilei.* (PETRU DEMETRU POPESCU)

**A vedea lumina tiparului** (sau **a ieși de sub tipar**) (D. texte, scrieri) = A apărea prin intermediul tiparului sau al altor mijloace tehnice de multiplicare:

*Vede lumina tiparului prima variantă a romanului Manoil.* (D. BOLINTINEANU)

*După 1990 cărțile lui aveau să vadă lumina tiparului una după alta.* (ȘTEFAN DUMITRESCU)

**A vedea pe Sfântul Gheorghe în palmă.** v. **palmă.**

**A vedea roșu înaintea ochilor** (Arg.) = **a)** A se înfuria, a se enerva foarte tare:

*Colonelul văzu roșu înaintea ochilor.* (N. D. COCEA)

*Căprarul se trezi în curte și stătu năucit câteva clipe, cu capul gol în soare. Îi țiuiau urechile; îi ardeau obraji și vedea roșu înaintea ochilor.* (G. TOPÎRCEANU)

**b)** (La fotbal) A primi cartonaș roșu, a fi eliminat din joc:

*Primul a văzut direct roșu, în timp ce olteanul a fost trimis la cabine pentru două „galbene”.* (<https://www.digisport.ro/>)

**A vedea stele verzi.** v. **stea.**

**Abia îl văd** (sau **îl vede, te vede**) sau **nu-l vede bine de drag** = Se spune pentru a exprima o afecțiune puternică față de cineva:

*Nu-l vede bine de drag ce-i este.* (GH. CIAUȘANU)

**A-l vedea** (pe cineva) **Dumnezeu** sau **Sfântul** (Pop.) = **a)** A o păți:

*Se sculă bietul Trifan, ca vai de dânsul, și-și luă clarinetul. – Valurile Dunării, zise Ghiță poruncitoriu și răstit... și nu tuși că te vede sfântul!* (CONTEMPORANUL, I)

**b)** A da peste un noroc neașteptat:

*Las' pe mine! Zic, las' pe mine, căci dac-ar fi să fie, ne-a văzut Dumnezeu pe amândoi, și pe mine, și pe tine.* (IOAN SLAVICI)

**A-și căuta** (sau **a-și vedea**) **de drum** (sau **de cale**). v. **drum.**

**A-și vedea de coada măturii** (sau **tigăii ori de fuse și mosoare**) (Pfm.; d. femei) = A se ocupa (numai) de treburile gospodărești:

*Șezi acasă... de vezi de coada măturii și de zarzavaturile de la bucătărie.* (P. ISPIRESCU)

*Șezi acasă de-ți vezi de fuse și mosoare.* (IDEM)

**A-și vedea de treabă** = A se ocupa de treburile personale; a nu se amesteca în treburile altora:

*Da ce vrei, mări Cătălin? Ia du-t' de-ți vezi de treabă.* (MIHAI EMINESCU)

*Până vaca-o paște iară,/ Hai să ne vedem de treabă.* (POP.)

**A-și vedea visul cu ochii.** v. **vis.**

**Ca să vezi** = Exprimă, cu valoare conclusivă, nedumerirea, surprinderea față de evenimente petrecute anterior:

*Ca să vezi, unde dai și unde crapă!* (VINTILĂ MIHĂILESCU)

*Ca să vezi cum țin ei minte, moșnegii iștia, ca să vezi cum le mai țin ei minte pe toate!* (ION DRUȚĂ)

**Cât (sau până) te văd!** (Fam.) = Imediat, în grabă:

*Hai, pornește până te văd, și-ți fă datoria cu sfințenie.* (ION CREANGĂ)

**Cât vezi cu ochii** (sau **cu ochiul**). v. **ochi.**

**Ce n-a văzut Parisul** = Care este ieșit din comun, excepțional:

*Am luat-o de mână: hai pe câmp (era noapte) și-o să vezi ce n-a văzut Parisul.* (IULIAN TĂNASE)

*După întâiul divorț, la întoarcere, i-am construit o casă anume pentru ea „ce n-a văzut Parisul”, ai zice un palat, pe când eu m-am mulțumit cu una veche...* (MIOARA CREMENE)

**Ce să vezi** (sau **să vedeți, să vadă** etc.) sau **ce văd** (ori **văzui, vedea** etc.), **ce-mi** (ori **ce-ți, ce-i** etc.) **văd** (ori **văzură** etc.) **ochii, ce să-i** (sau **să le**

etc.) **vadă ochii** = Formulă prin care se exprimă surpriza, uimirea față de ceva neașteptat:

*Stând el acolo, i se păru că vede lucind ceva pe jos. Se plecă și ridică acel ceva ce lucea. Când, ce să vezi d-ta? două pene cu totul și cu totul de aur.* (P. ISPIRESCU)

*Când, ce să vezi dumneata? A patra zi, dis-de-diminează, bolobocul se lovește de un buștean și se sparge.* (IDEM)

*Dar de îndată ce ajunsese în acel loc, ce să vezi? – Ce?! Ce s-a mai întâmplat?! țipară puii de om.* (SÎNZIANA POPESCU)

*Ce-mi văd ochii? se minună ea. Și cum să cred ce-mi văd ochii? Te-ai schimbat într-o singură zi, cât în zece ani...* (CEZAR PETRESCU)

**Cine (dracu) (sau naiba) a mai văzut** (În proverbe și zicători) = Exprimă convingerea în imposibilitatea existenței unui lucru, a unui fapt etc.:

*– Ce-i aia ce porți în cap? N-am mai văzut de când sunt! Cine dracu a mai văzut așa căciulă?* (ION AGÎRBICEANU)

*Cine dracu' a mai văzut băutura de calitate într-un pet de plastic! mai spuse el, apoi se întoarse și porni către ușă.* (ADRIAN CHRISTESCU)

*– Cum de ce, domnule Președinte? Păi cine naiba a mai văzut Partid politic în care să fie interzisă minciuna?* (G. RIZESCU)

**Cum te văd și cum mă vezi** = Evident, clar, sigur:

*– Sunt adevărate toate acestea? – Uite, cocoane, cum te văz și cum mă vezi.* (NICOLAE FILIMON)

*Cum te văd și mă vezi, așa i-am văzut.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Confecția-București e cusută cu ochi și cu sprâncene, cum te văd și mă vezi, în interiorul hainei, sub buzunarul pentru cutia de țigări;* (RADU COSAȘU)

**De când nu vede cu ochii** = De când era foarte mic:

*Zice că ea l-a crescut dă când nu vedea cu ochii.* (CAMIL PETRESCU)

**De nu te văd** sau **nu te văd de...**, (reg.) **nu văd în lături de...** (Pop.) = Exprimă intensitatea maximă a unei senzații, a unei dureri etc.:

[...] *era iarnă de nu te vedeai din nămeți și parcă îl aud pe Niculae cum spunea poezii.* (MARIN PREDA)

**De nu te vezi** sau **să nu te vezi** (Fam.) = Formulă prin care se întărește o amenințare:

*Ascultă, măi, premiantule dacă nu mi-o zici încasezi un doi de nu te vezi!* (LULU MODRAN)

*Dimineața e nemilos, te pune la canoane de nu te vezi.* (VARUJAN VOSGANIAN)

*Grigore, stai cuminte, ești ditamai motanul, dar îți dau una peste bot, de nu te vezi!...* (STELIAN TĂNASE)

**Ei, vezi!** (Fam.) = Exclamație care exprimă surprinderea față de o anumită atitudine, faptă a cuiva:

– *Hai la oglindă. Ei, vezi?* – *Da, văd, ești foarte frumoasă, dar ești mică.* (G. IBRĂILEANU)

*Ei, vezi? Bravo!... Pe ce te juri?* (IONEL TEODOREANU)

**Ia vezi!** (Fam.) = Exprimă un avertisment; exprimă o amenințare:

*Ia vezi, să nu ți se urce apa Borzei la cap.* (CEZAR PETRESCU)

*Bre, nea George, ia vezi, că mâine dimineață avem treabă, i-am spus, amuzat, trecând pe lângă el.* (MIHAIL BENDER)

**Încotro vede cu ochii** (sau **unde îl duc ochii**). v. **ochi**.

**N-aude, n-a vede** (**n-a greul pământului și ușorul vântului**). v. **auzi**.

**Parcă** (sau, înv., **pare că**) **văd** (sau **vezi** etc.) (pe cineva sau ceva) = Exprimă impresia că cineva sau ceva este reprezentat ca și când ar fi aievea în fața ochilor:

*Pare că o văd îndreptându-și ochii cu sfială asupra noastră.* (VASILE ALECSANDRI)

*Și acum parcă îl văd cât era de ferfenișos și cum își culegea boarfele de pe jos.* (MIHAI ZAMFIR)

**Parcă (te) văd (cu ochii)** (**că...** sau **cum...**) = Exprimă scepticismul față de asigurările date de interlocutor sau față de aparențe; exprimă un avertisment; exprimă o amenințare:

*Când zic: Cozma, parcă văd, iată, parcă văd înaintea mea un om întunecos, călare pe un cal murg; mă țintesc doi ochi ca oțelul, văd două mustăți cât două vrăbii...* (MIHAIL SADOVEANU)

*Parcă văd că o va primi până la urmă. Numai la dulciuri îi stă capul.* (SÎNZIANA POPESCU)

**Precum** (sau **cum, după cum, după cât, precât, pe cât**) (**bine**) **se vede** sau **după** (sau **pe**) **cât** (ori **câte**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.), **cum** (sau **precum, după cum**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.) = Formulă prin care se face referire la ceva care se constată cu ușurință:

*Experiența „abisului” are, precum se vede, izvoare îndepărtate.* (EMIL CIORAN)

*Ei, vezi, îi intrase în cap că acest flăcău nu poate să fie om prost, deoarece dovedise lucruri ce nici măiestrele nu le știau.* (P. ISPIRESCU)

[...] *dar, după cât văd, ești mai fricos decât o femeie!* (ION CREANGĂ)

**Să fi văzut** (pe cineva sau ceva) = Exprimă surprinderea; exprimă admirația:

*Da să-l fi văzut cum mai zbura pe scări în jos, când s-a lăsat și ea sărutată întâia oară* (SILVIA CELAC)

*Perit-au zmei din iaduri scoși! De-ai fi văzut jucând vioiși/ Și feți-voinici, și feți-frumoși,/ Și logofeți.* (G. COȘBUC)

**Să ne vedem sănătoși** (sau **cu bine**, rar, **cu sănătate**)! = Formulă de salut la despărțire:

*Știi ce ne vorbeai când eram copii... Sărută-mă, să ne vedem sănătoși.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

– *Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am.* (ION CREANGĂ)

*Să-i mai spun doar o vorbă-două și varvarei aieste de Tinca și, pe urmă, să ne vedem*

*cu sănătate, când o fi soarele drept de-asupra capului.* (EUGEN LOVINESCU)

**Se vede (treaba sau lucrul) că** = (E) probabil că... se pare că:

*Tu, se vede treaba că ți-ai ieșit din minte.* (I. GHERASIM GORJAN)

*Se vede lucru că nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine [...]* (ION CREANGĂ)

**Se vede că...** sau **se vede treaba** (sau **lucrul**) = Se vede că... se pare că..., probabil:

*Iar se leagă surdul de mine... se vede că-l paște păcatul astăzi.* (VASILE ALECSANDRI)

*Măi băiete, se vede treaba că șase luni de zile a fost poruncă să ieși și tu tot fată și în urmă s-a schimbat porunca și ai ieșit ce-ai ieșit.* (GALA GALACTION)

*Se vede treaba că ți-ai ieșit din minte.* (I. GHERASIM GORJAN)

*Se vede lucru că și moș Nichifor era făcut pe drumuri.* (ION CREANGĂ)

*Maică-sa o fi fost o femeie cumsecade, dar se vede treaba că nu l-a bătut destul atunci când trebuia și uite ce-a ieșit, și-acum la beție îl muștră conștiința, face urât și-l apucă tremuriciul.* (VASILE FARAGO)

**Văd și eu** sau **văd eu (ce văd)** ori, reg., **văzui ce văzui** = Cunosc bine situația (și nu pot fi indus în eroare):

*Bun, mă Chirică, ia, acum văd și eu că nu că nu ești prost.* (G. BĂLĂIȚĂ)

*Să nu ieși din peșteră, nu fi prost să ieși. Văd și eu că trebuie să te duci în lume.* (CRISTEA SANDU TIMOC)

**Văzând și făcând.** v. **face.**

**Vezi așa** = Exprimă mulțumirea de a constata realizarea unei dorințe sau a unei prevederi:

*Vezi așa, Giaba-efendi! Știam noi că tu nu ești orb pentru femei.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Vezi așa ziceam eu că e și cu norocul.* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 9, 1914)

**Vezi că** = Probabil; da, într-adevăr:

*Vezi că el rămăsese cu ochii blejdiți ca unul ce nu mai văzuse asemenea scumpeturi.* (P. ISPIRESCU)

**Vezi cum ești?** (Fam.) = Exprimă un reproș adresat interlocutorului:

*Tu nu mi-ai vorbit niciodată de ea... Vezi cum ești tu?...* (ION MINULESCU)

– *Ați arestat-o și pe ea? Pe copil nu – deocamdată? – Vezi cum ești.* (PAUL GOMA)

**Vezi Doamne** (Pfm.) = După cum (în mod fals) pretinde...:

*Cum veni-n mijlocul casei nici a doua nu mai șade,/ Când ajunse la-mpăratul și a treia stă să cadă,/ Că țiganului, vezi Doamne, nu i se cădea să șadă.* (MIHAI EMINESCU)

*Mi-a cerut 20 de pagini din cartea despre Eminescu, să le traducă, vezi Doamne, Doina Derer în italiană.* (DANIEL CRISTEA-ENACHE)

**Vezi gunoiul** (sau **parul**) **din ochiul altora și nu vezi bârna din ochiul tău** = Te supără micile cusururi ale altora, dar nu-ți dai seama de cusururile tale mari:

*Vă îngăduiți dumneavoastră a arunca piatra? Vedeți bârna din ochiul altuia.* (MIHAIL SADOVEANU)

*De ce oare se amestecă și alții? Fiecare să-și vadă, mai degrabă, de bârna din ochi...* (PANAIT ISTRATI)

**Vezi să nu!** (Fam.) = Exprimă neîncrederea față de afirmațiile interlocutorului:

*Mă duc la raion să vedem noi cine trebuie închis! – Da, vezi să nu! bolborosi ea.* (MARIN PREDĂ)

**Vezi tu** (sau **dumneata**) ori **vedeți voi** (sau **dumneavoastră**) = Formulă utilizată pentru a întări o afirmație. Formulă utilizată pentru a invita interlocutorul la reflecție:

– *Vezi tu? iacă eu mă pierz pentru dragostea ta, dacă ai așa inimă de gheață.* (P. ISPIRESCU)

*Vedeți dumneavoastră, Cioran nu este citit în Qatar și nici în Arabia Saudită, de exemplu.* (CIPRIAN VĂLCAN)

*Vezi dumneata? Eu mă mir că nu să întrebuințează la război;* (ANTON BACALBAȘA)

**Vezi(-ți)** (sau **vedeți-vă**) **de treabă!** (Pfm.) = Nu-ți face griji! Nu te amesteca, nu te privește!:

*Băieți, fiți cuminți, răspunde gardianul, nu vă cunosc, nu avem nicio treabă unul cu altul, vedeți-vă de treabă...* (CRISTIAN DUMITRESCU-BLENDEA)

*Să ne vedem de treabă și să urmărim a culege, chiar și din vânătorie, cugetări serioase.* (AL. ODOBESCU)

*Vedeți-vă, dragă, de treabă! Credeți minciunile ei?* (RALUCA IGNAT)

**Vom vedea** sau, pop., **o să vedem** = **a**) Exprimă rezerva față de cele spuse de interlocutor:

[...] *vom vedea însă dacă socoteala radicalilor nu-i greșită, vom vedea dacă până în cele din urmă răspunderea ce va cădea asupra oamenilor de la cârma țării nu va fi cu atât mai mare într-o zi [...]* (I. L. CARAGIALE)

*O să vedem. Deocamdată stai liniștită, Costandino. Nu ne mai arunca în gura lumii.* (IOAN SLAVICI)

**b)** Exprimă dezaprobarea; exprimă o amenințare:

– *O să vedem care din noi trei o să moară mai întâi. O să vedem noi.* (ZAHARIA STANCU)

*A început să se laude în gura mare prin editură că o să vedem noi ce-o să pățim.* (MIHAIL PENESCU)

## VEDEALĂ

**A scoate în** (sau **la**) **vedeală** (Îrg.) = A da la iveală:

*Am făcut... această îndrăzneală, să scoț acest fel de carte în vedeală.* (AL. ODOBESCU)

*Strânge vraci și înțelepți, strică turnul, o scoate pe fată la vedeală.* (TUDOR PAMFILE)

## VEDENIE

**A băga** (pe cineva) **în vidănie** (Reg.) = A îngrozi pe cineva:

*Ăia însă, în loc să-i dea sabia cu care băgase pe Turci în vidănie, i-au dat altă sabie.* (C. RĂDULESCU-CODIN)

*Te bat până te bag în vidănie.* (POP.)

## VEDERE

**(De) la prima vedere** sau **de la întâia vedere** ori **la o primă vedere, de la o primă vedere**, înv., **la vederea dintâi** = După o primă impresie, fără a exprima (ceva) în profunzime; la un prim contact:

*La vederea dintâi nimic nu li se pare cu greu.* (DIMITRIE CANTEMIR)

*Giudecata pare a fi dreaptă la întâia vedere.* (ALECU RUSSO)

*Ceea ce impresiona de la prima vedere... era siguranța de sine.* (EUGEN LOVINESCU)

**A avea** (pe cineva) **în vedere** (sau, reg., **a nu avea în vedere bună pe cineva**) = A urî pe cineva:

*Ea i-a spus, în cele din urmă, c-o să-l aibă în vedere până la moarte.*

**A avea** (sau, înv., **a lua**) (pe cineva) **în vedere** = A se interesa îndeaproape de cineva; a ține în evidență pentru un anumit scop:

*La aceasta, răspunde ministrul că el nu poate avea în vedere numai singuraticii, ci tesaurul întreg al statului.* (TITU MAIORESCU)

*Cerea să se informeze discret dacă Ioana îl mai avea în vedere.* (G. CĂLINESCU)

*Ne-am înțeles... Mă ai în vedere.* (CEZAR PETRESCU)

*La doi miniștri a intrat cu diplomele desfăcute și amândoi i-au făgăduit că... îl vor avea în vedere.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A avea** (sau, înv., **a ține, a lua**) **(ceva) în vedere** = **a**) A urmări realizarea unui scop:

*Însă dacă vei avea în vedere și altceva, să spunem alte moduri de a cheltui timpul și viața, îți dai seama că lucrurile sunt mai complicate [...]* (ȘTEFAN AFLOROAEI)

**b)** A include în sfera de interes, în câmpul de investigație al unei probleme:

*Universul de discurs pe care-l vom avea în vedere este cel circumscris de filosofia existențialistă franceză.* (VIOREL ROTILĂ)

**A avea vederea scurtă** (sau **a fi scurt de vedere**) = A fi miop:

*Un marchez... se făcea că are vederea scurtă, pentru ca să nu salute pe nimeni.* (VASILE ALECSANDRI)

*Pe deasupra gherocului, acest domn, care neapărat avea vederea scurtă, atârname o mică lornetă de gât pe care o aducea din vreme în vreme la ochi ca să cunoască cifrele [...]* (IOAN M. BUJOREANU)

**A avea vederi largi** = A avea o perspectivă cuprinzătoare; a fi receptiv la nou, a fi deschis progresului:

*Poate că în adevăr politica are vederi largi și e prudentă. [...] Poate da, dar poate nu.* (MIHAI EMINESCU)

*Mi se părea că avea vederi mai largi decât ceilalți, că înțelegea ceea ce nu pricepeau tovarășii lui din partidul monopolist.* (LETTRE INTERNATIONALE, nr. 40-44, 2001)

**A fi scump la vedere.** v. **scump.**

**A intra în vederile cuiva** = A fi obiectul atenției, al preocupării cuiva:

*Nu intra în vederile mele să mă căsătoresc.* (ZAHARIA STANCU)

*N-am intrat până acum în vederile sale.* (ȘTEFAN BĂNULESCU)

*– Da, bine. Bănuiesc, vreau să sper, că o asemenea atitudine binevoitoare, dar fermă, intră în vederile Majestății Sale...* (TITUS POPOVICI)

**A lăsa** (pe cineva) **fără vederi** sau **a fura** (cuiva) **vederile** (Reg.) = A orbi (pe cineva):

*Și întreaga ceată păgânească a rămas fără auz și fără vederi.* (SIMION FLOREA MARIAN)

*Rățoiul nu-și scoate capul din apă temându-să să nu-i fure vederile.* (I. POP-RETEGANUL)

**A lua vederi** = A obține imaginile succesive ale obiectelor în mișcare pe o peliculă cinematografică:

*Gaittany declară că vizita în scop curat științific așezămintele vechi, spre a lua vederi ce urmau a fi expuse.* (G. CĂLINESCU)

**A nu-și întinde vederile mai departe decât lungul nasului** (Reg.) = A fi mărginit:

*Protesta împotriva reputației făcute oamenilor de Stat maghiari, care în realitate nu văd mai departe decât lungul nasului lor.* (OCTAVIAN GOGA)

**A petrece cu vederea** (sau **cu privirea, cu ochii**) (pe cineva sau ceva) = A urmări cu privirea (pe cineva sau ceva); a observa:

*Cântă păsărica-n iarbă,/ Trece badea, nu mă-ntreabă/ Pare că nu i-am fost dragă,/ Da eu încă nu-l întreb,/ Numai cu ochii-l petrec.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Ca într-o înfiorare, Tudor îi petrecu pe toți cu privirea-i scâpărătoare.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Dar stau acolo și-o petrec cu ochii cât e zarea.* (G. COȘBUC)

**A pierde** (sau **a scăpa**, înv., **a slăbi**) **pe cineva** (sau **ceva**) **din vedere** (ori, înv., **din vederea ochilor**) = A neglija; a uita:

*Aceasta o ținea de aproape și n-o scăpa din vedere nici cât ai da în cremene.* (P. ISPIRESCU)

*Se pierdea din vedere că autodidactul [...] poate foarte bine să-și dea o astfel de învățătură, dar mai ales se arunca potop de sarcasme în capul titraților cu știință de carte [...]* (PAUL ZARIFOPOL)

**A pierde pe cineva** (sau **ceva**) **din vedere** (sau **din ochi**) = a) A omite, a uita:

*În secolul nostru s-a născut și s-a sfârșit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis*

unui istoric conștiincios să-l piarză din vedere. (I. L. CARAGIALE)

**b)** A înceta de a mai vedea pe cineva sau ceva din cauza îndepărtării:

*Când plimbi câinele fără lesă ai măcar grijă să nu-l pierzi din ochi.* (<http://registru-caini.ro/>)

**A pune în vedere** (sau **a pune ceva în vederea cuiva, a scoate ceva la vedere**) = **a)** A da la iveală, a scoate în evidență:

*Cu această ocaziune, preotul mai întâi de toate trebuie să pună în vederea sătenilor și să le laude frumusețile locului, să le explice în mod popular plăcerile și foloasele ce pot trage din natura ce-i încunjoară și de care lor mai mult decât la toți le este dat a se bucura.* (I. L. CARAGIALE)

**b)** A atrage atenția (cuiva):

*Prin urmare, vă pun în vedere să aveți grijă ca de ochii din cap de clientul d-voastră, uite, dumnealui!* (LIVIU REBREANU)

**c)** A comunica cuiva o hotărâre (în special a-l avertiza):

*Căpitanul, firește, a tăbărât asupra plutonierului, l-a făcut albie de porci și i-a pus în vedere că-l azvârle tocmai în fundul Dobrogei [...]* (LIVIU REBREANU)

*Mă grăbesc a vă pune în vedere că... este un om pierdut.* (I. L. CARAGIALE)

**A răpune** (ceva) **din vedere** (Îvp.) = A pierde din vedere:

*Am pierdut un diamant... Din vedere l-am răpus.* (ANTON PANN)

**A scăpa din vedere** = A uita neintenționat:

*Un lucru este neapărat de a nu se scăpa din vedere.* (I. L. CARAGIALE)

*E de mirare că diagnosticienii „bacovianismului” lui Constantin Marafet au scăpat din vedere tocmai acest simptom major în argumentația lor [...]* (EMIL LUNGEANU)

**A scoate ceva la vedere** = A expune privirii:

*O bătu pe șold... ca pe o juncană, scoasă la vedere în târgul de vite.* (CAMIL PETRESCU)

(Fig.) *Scot sângele ștampilat la vedere./ Mi se dă drumul./ Scot osul sculptat la vedere./ Întârzii o secundă, dar mi se dă drumul./ Scot îndurătoarea limbă vorbită, – la vedere.* (NICHITA STĂNESCU)

**A trece (pe cineva sau ceva) cu vederea** = **a)** A nu ține seamă, a nu lua în seamă, a scuza cuiva o greșeală; a omite:

*Și luminăția-sa procedând bine și într-un mod cuvios, nu numai că a reparat multe lucruri care din greșeală și uitare fuseseră trecute cu vederea, ci și altele care păreau greu de înțeles, le-a lămurit [...]* (ANTIM IVIREANUL)

*Ai trecut cu vederea și ai nesocotit vânatul numit „grives”.* (AL. ODOBESCU)

*Mai dureroasă era totuși știrea despre retragerea bătrânului Cernatony, căci ridica la orizont amenințarea întregii lui cariere dăscălești. Cernatony a fost om de suflet și a trecut multe cu vederea;* (LIVIU REBREANU)

**b)** A nu lua în nume de rău, a nu ține seamă de...; a ierta, a uita:

*E păcat grozav, pe care nu poate să-l dezlege ori să-l treacă cu vederea niciun vlădică.* (GALA GALACTION)

*Își dedea silința să uite cele petrecute, să le treacă cu vederea, ca și când nu ar fi fost.* (IOAN SLAVICI)

**A-i lua cuiva ochii, vederile** (sau **vederea**), **văzul** sau **luminile**. v. **lua**.

**La bună vedere!** (Îrg.) = La revedere!:

*Poate să-i salute el atuncea elegant: La bună vedere, domnilor!* (MIHAIL SADOVEANU)

– *Atunci, la bună vedere, domnule Opreș.*  
– *La bună vedere, domnișoară Mixescu.* (PAUL GOMA)

**Scăpare din vedere** = Neglijare, uitare:

*Regretabilă scăpare din vedere.* (I. L. CARAGIALE)

*Casa rămâne cu aceste fenomenale scăpări din vedere.* (TITU MAIORESCU)

## VELEAT

**A face** (cuiva) **veleatul** (Pop.) = A omorî:

*Al meu pruncușor/ Mi s-a face mare/ Și te-o prinde-n gheare,/ Ți-o face veleatul,/ Și mie, scăpatul.* (POP.)

**A i se împlini veleatul** (cuiva) = A-i veni sorocul (cuiva):

*E bine ca omul, când i s-a împlinit veleatul, să pună jos sapa și coasa și să nu se mai împotrivescă morții.* (PAVEL DAN)

*Să mergem, împielîțatule, că ți s-a cam împlinit veleatul!* (POP.)

**A-i ieși** (sau **a-și face**) **veleatul** (Pop.) = A se învechi:

*Mai precis, din cauza uniformelor cu care sunt îmbrăcați, uniforme care și-au cam făcut veleatul, arătând tare îmbătrânite, oricât de spălate ar fi.* (<https://www.mesagerulhunedorean.ro/>)

**A-i trece** (cuiva) **veleatul** = A-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul:

*Las-acum mândria; ne-a trecut veleatul;/ Alții judeca-vor cine-i vinovatul.* (P. ISPIRESCU)

*Când i-am văzut eu, turcii erau prăpădiți. Veleatul lor trecuse.* (ZAHARIA STANCU)

## VENI

**(Așa sau acum) mai vii de-acasă** = Începi să-ți dai seama, să înțelegi; devii mai îngăduitor:

*Ei bravo! Așa mai vii de-acasă, puiule!* (CEZAR PETRESCU)

*Ia, acum mai vii de-acasă, fătul mieu.* (ION CREANGĂ)

*Așa mai vii de-acasă! grăi Petrea mulțumit. Acum ne mai ajungem la vorbă.* (IOAN SLAVICI)

**(Nu știu) ce-mi** (sau **ce-i, ce ne** etc.) **vine** (sau **veni, a venit**) (**mie sau lui, nouă** etc.) (**în minte, în gând**) (**de...**) = Se spune pentru a atrage

atenția asupra caracterului surprinzător, neobișnuit al faptelor sau al situațiilor relate:

*Într-una din zile, ce-i veni părintelui, ne caută ceasloavele.* (ION CREANGĂ)

*Mantu Miu, ce i-a venit lui, crezând c-o să găsească cheia somnului, s-a sculat de sub copac și s-a dus de s-a culcat în căruță.* (GALA GALACTION)

*Nu știu ce mi-a venit să o întreb asta pe Ioana, o prietenă de-a mea din copilărie...* (<https://mamiciclub.ro/>)

*Și, nu știu de ce, mi-a venit asta în minte: că bunică-mea mă făcea să cred orice.* (LUCIAN DAN TEODOROVICI)

**(Tot) ce îmi** (sau **îți, îi** etc.) **vine la** (sau **în gură** sau **câte îmi** (ori **îți** etc.) **vin la** (sau **în gură** (În legătură cu verbe ca „a zice”, „a spune” etc.) = Fără a alege, a selecta cuvintele (fiind sub impulsul unei stări emoționale):

*Grăiește pârlițul ce îi vine la gură.* (D. ȚICHINDEAL)

*Muierea... nu-l mai slăbea din... câte-i vineau la gură.* (I. POP-RETEGANUL)

**A (-i) veni** (cuiva) **la** (ori **în mână** sau **a veni pe** (ori **în, la) mână** (ori **mâinile**) (cuiva) = A ajunge la discreția, la dispoziția, în puterea cuiva:

*Au vinit toată pedestrima a lui Mihai Vodă cu toată armata pre mâinile lui Zamoysschii.* (MIRON COSTIN)

*Cancelariul Moldovanu... îi veni de sine în mână.* (G. BARIȚIU)

**A avea pe vino-ncoace.** v. **avea.**

**A fi** (cuiva) **de ajutor** sau **a veni** (cuiva) **în ajutor.** v. **ajutor.**

**A înțelege** (sau **a pricepe, a vedea) cum vine vorba cuiva** (sau **vorba asta**) = A sesiza nuanța, aluzia din spusele cuiva:

*Nu te superi dacă... înțelegi dumneata atunci cum vine vorba dumneaei delicată.* (I. L. CARAGIALE)



*Împăratul n-a prea-nțeles cum venea vorba femeii. (IDEM)*

**A nu-i veni** (cuiva) **la cherem. v. cherem.**

**A nu-i veni** (cuiva) **nici (măcar) în** (sau **prin**) **minte** (ceva) sau, înv., **a nu-i veni** (cuiva) **aminte** = A considera ceva de neconceput, irealizabil:

*Nu venea omului în minte a împăca relele erezite din veacurile de mai înainte cu pretensiunile spiritului nou. (G. BARIȚIU)*

*Ar fi vrut să spună ceva cu haz, ceva care să împrăștie încordarea, dar nu-i venea nimic în minte. (MARCEL SECUI)*

**A nu-i veni** (cuiva) **nici la degetul cel mic** = A nu se putea compara cu cineva (din cauza inferiorității în care se află):

*Toate muierile la un loc nu sunt Sultânica...; nu-i vin ei nici la deștul ei cel mic. (BARBU DELAVRANCEA)*

*O bătrână astfel cum mă vezi pe mine/ Nici la degetu-mi ăl mic nu te pui pe tine. (ANTON PANN)*

**A nu-i veni a crede. v. crede.**

**A ocări** (sau **a batjocori, a blestema** etc.) **cum** (sau **oricum**) **îi vine la gură** = A-și exprima în termeni duri, ireverențioși, furia, disprețul față de cineva:

*Ion însă, împiedicat cu picioarele în mânecile contășului, căzuse alivanta la pământ, zvârcolindu-se ca șarpele și blăstămându-ne cum îi venea la gură [...] (ION CREANGĂ)*

*Pentru ce a spus sâmbătă, când a dat exemple cum este acuzat de presa cu adevărat iresponsabilă, care îl face cum îi vine la gură? (CORNELIU VADIM TUDOR)*

**A sări** sau **a veni cuiva în** (ori **într-)****ajutor. v. ajutor.**

**A se duce cum** (sau **precum**) **a** (sau **au**) **venit** (D. bani obținuți fără efort) = A fi cheltuiți cu ușurință, fără a realiza ceva:

*Departa de mine gândul să-ți cer socoteală pentru proprii tăi bani, însă am observat că există un mister total în jurul banilor primiți la nuntă. Nu știi de unde îi ai, nu știi încotro s-au dus! (<https://burcash.ro/>)*

**A se întoarce** (sau **a se duce, a pleca** etc.) **cum a venit** = A se întoarce fără a-și fi realizat țelul pentru care a făcut deplasarea:

*Mă-ntorc cum am venit. Tot flămând. (TUDOR ARGHEZI)*

*Feciorul de împărat, văzând așa, se întoarce cum a venit. (CONVORBIRI LITERARE, IX)*

**A spune** (sau **a zice, a grăi**) (**tot**) **ce îi vine** (sau **câte îi vin**) **la** (sau **în**) **gură** = A vorbi cu cineva fără a alege cuvintele (fiind sub impulsul unei stări emoționale de moment):

*Nu era prost vorbitor și nici lipsit de inteligență spontană, „dar cuvânta ce-i venea la gură” și nu se rușina de ceea ce spunea. (DUMITRU TUDOR)*

**A veni** (sau **a ajunge**) **la** (sau, rar, **către, în**) **spartul târgului** (ori, rar, **bâlciiului, iarमारocului, oborului, stâniei**) = A ajunge în ultimul moment, la sfârșit sau prea târziu:

*Sunt obosit, dragă prietene, de nici nu-ți închipui. Azi-noapte am făcut un chef monstru cu solgăbirăul, cu popa din Runc, cu doctorul Filipoiu, cu profesorul Oancea și încă câțiva care au venit mai pe la spartul târgului de nici nu mi-i mai amintesc. (LIVIU REBREANU)*

*Nu se poate ca în toate ei să fie primii... Degeaba mai viu eu la spartul târgului. (ION LĂNCRĂNجان)*

*Când vine trenul, dăm iama și-i eliberăm... Dacă-i revoluție – revoluție să fie!... Hai la gară, hai la gară, să n-ajungem la spartul iarमारocului. (V. EM. GALAN)*

**A veni** (sau **a ajunge**) **la putere** (sau **la guvern**) (D. formațiuni politice, guverne) = A prelua puterea (politică):

*Fiecare [partid] când vine la putere dă în judecată pe celălalt. (I. L. CARAGIALE)*

– *E în Târgul Jiului. L-a luat tat'său, popa – au venit ai lor la putere... e secretar la comitetul permanent.* (IDEM)

*Lucrul de căpetenie pentru dânșii e să ajungă la putere.* (MIHAI EMINESCU)

*Centraliștii vor veni la putere.* (G. BARIȚIU)

**A veni** (sau **a ajunge**) **la vorba (la vorbele sau la cuvântul)** cuiva = A recunoaște că cineva a avut dreptate:

– *Bravo, bravo! strigă Titu, triumfător. Asta-mi place! în sfârșit, bine c-ați venit tot la vorba mea... Dacă m-ați fi ascultat de la început, azi Laura ar fi fost mireasă...* (LIVIU REBREANU)

*Ei, Harap-Alb, așa-i că ai venit la vorbele mele?* (ION CREANGĂ)

*Și din gură mi-i zicea: Ai venit la vorba mea.* (POP.)

**A veni** (sau **a așeza**) **în** (sau **la**) **scaun** (sau **pe tron**) = A fi întronat:

*Décii Alixandru vodă, daca au fugitu în Țara Leșască cu doamnă sa și cu coconii săi, au poftitu de la craiul ajutoriu și au trimis craiul pré Sinenschii cu Țara Rusască și au împinsu pre Bogdan vodă și au apucatu Hotinul și Neamțul și Suceava și au așezat pre Alixandru vodă la scaun.* (GR. URECHE)

*Mitropolitul Grigorie... a venit în scaunul arhiepiscopul bolnav.* (ION GHICA)

**A veni** (sau **a fi**) **rândul** (cuiva sau pentru ceva) sau **a veni la rând**. v. **rând**.

**A veni** (sau **a intra**) **pe rod** (Reg.; d. vie) = A începe să rodească:

[...] *și primăvara lăstărise și vara înflorise și se gândea dacă mai avea el timp să o vadă cu struguri, căci într-un an intra pe rod.* (DINU SĂRARU)

**A veni** (sau **a merge**) **din an în Paști** (unde va) = A veni (sau a merge) foarte rar unde va:

*Pentru mine, care mă duc la cafenea din an în Paști, care nu prea iubesc nici teatrul, nici*

*actrițele, ulița Vieței, așa se chema ulița, era însăși viața.* (EM. GÎRLEANU)

*Fără să știu de când, venea din an în Paști, să se odihnească două-trei zile la noi, un moșneag cu barba încâlcită, cu plete argintate și cu opinci mari.* (GH. BRĂESCU)

**A veni** (sau **a merge**) **glonț**. v. **glonț**.

**A veni** (sau **a merge**, **a se duce** etc.) **la fața locului**. v. **loc**.

**A veni** (sau **a se aduna**, **se strânge**, **a trage**) **ca muștele (la miere)**. v. **muscă**.

**A veni** (sau **a se duce**) **cu plosca**. v. **ploscă**.

**A veni** (sau **a se duce**) **în** (sau **de-a**) **ruptul capului** (sau **sufletului**). v. **rupt**.

**A veni** (sau **a umbla**) **cu lugu-lugu** (Arg.) = A face promisiuni false, a minți:

*Dintr-un om puternic se transformase într-un om de paie. Și asta o știau toți. Toți profitau de el, umblând cu lugu-lugu.* (NICHITA DANILOV)

**A veni** (sau **a umbla**, **a purta**, **a se înfățișa** etc.) **cu jalba** (sau, rar, **cu hârtia**) **în proțap**. v. **jalbă**.

**A veni** (**și**) **vremea** (sau **ceasul**, **ziua**) **cuiva** = A sosi momentul aprecierii, recompensării cuiva; a sosi momentul pedepsirii cuiva:

*Dar iar mă întorc și zic: mai știi cum vine vremea? Lumea asta e pe dos, toate merg cu capu-n jos; puțini suie, mulți coboară, unul macină la moară.* (ION CREANGĂ)

*După ce flăcăul se jură și se închină că va face întocmai, Herdelea declară cu multă demnitate că în sfârșit a sosit și ceasul dreptății. Se credea în sufletul lui răzbnătorul nedreptăților...* (LIVIU REBREANU)

[DOAMNA MARIA:] *Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...* (BARBU DELAVRANCEA)

**A veni** (undeva) **după** (cineva sau ceva) = A căuta (pe cineva sau ceva) în locul unde se află, se ascunde etc.:

*Trebuia atunci să spun din ce sat era băiatul și ar fi venit jandarmul după el și ar fi fost vai de viața lui. (MARIN PREDA)*

*Mai mulți părinți, mai ales aceia care locuiau ceva mai departe, au și venit după copii. (RADU FLORA)*

**A veni cu pluta pe Bistrița.** v. **plută.**

**A veni cu pluta pe conductă.** v. **plută.**

**A veni de la biserică.** v. **biserică.**

**A veni de sus** = A proveni de la o autoritate superioară:

*Deși inițiativa și ordinul veneau de sus, scara și intensitatea operațiilor depindeau de ofițerii de rang mijlociu. (VLADIMIR SOLONARI)*

*Da, însă nu are importanță, fiindcă era un ofițer care transmitea un ordin de mai sus.... dar un astfel de ordin nu putea veni, nu era regulamentar. (ALEX MIHAI STOENESCU)*

*Dumitrașcu i-a mărturisit acestuia că doamna Livia Stanciu, insistând asupra condamnărilor, a dezvăluit faptul că ordinul venea de mai sus. (<https://gandeste.org/>)*

**A veni deasupra** = A deveni învingător:

*Curând... norocul armelor și-ntoarse foaia, căci Constantin, mântuit, veni deasupra în mod hotărâtor și goni c-o vitejească năvală pe Mytzes, adversarul său. (MIHAI EMINESCU)*

**A veni după cineva** (Pop.) = A se însoți cu cineva (căsătorindu-se), a urma pe cineva în vederea căsătoriei:

*Acele pe care le-ar fi luat nu veneau după el și așa a rămas neînsurat. (I. POP-RETEGANUL)*

*De-a veni el după mine,/ Să-l iubesc eu, numai eu. (VASILE ALECSANDRI)*

*Vino, mândră, după mine/ Că mi-i prinde tare bine. (NERVA HODOȘ)*

**A veni fără vistavoi.** v. **vistavoi.**

**A veni împlinirea vremii** (Înv.) = A se împlini timpul stabilit:

*Până atunci să-mi vină porția mea omenește, iar atunci, când s-o împlini vremea, să vii chiar dumneata cu capul dumitale la mine, să punem lucrul la cale cât se poate de bine; (I. POP-RETEGANUL)*

*Pentru că în această lume a neconținutelor prefaceri, toate își au vremea lor, când vine împlinirea vremii și nimic înainte de vreme. (VALERIU BRANIȘTE, VALERIA CĂLIMAN, MARIA ELENA SIMIONESCU)*

**A veni în contact** (sau **în atingere**, rar, **în raport**) (cu...) = a) A se atinge (cu...):

*Colinette este de acord că după două săptămâni în care tot ce a venit în contact cu St. John a fost dezinfectat nu mai poate fi niciun pericol. (REGINA MARIA a ROMÂNIEI)*

b) A ajunge în imediată vecinătate (cu...); a ajunge să aibă relații datorită vecinătății cu...:

*Copiii domnului Arghiropol [...] nu veneau în atingere cu copiii din mahala. (ION PAS)*

c) A stabili o legătură (cu...); a ajunge să cunoască:

*[D. D. Roșca] a venit în contact cu o altă cultură, cu o altă civilizație, cu un alt mediu cultural, cu alte valori și cerințe. (MARTA PETREU)*

*Apoi deși conservator convins, îi plăcea să se puie în contact cu lumea mică și s-o trateze pe picior de egalitate, știind totodată să se ferească de familiaritate prea mare din partea ei. (RADU ROSETTI)*

**A veni în contradicție** (sau **în contrazicere**, **în conflict**, **în opoziție**, **în luptă** etc.) cu... = A fi în dezacord cu...; a fi contrar cu...:

*În primul rând, obiectivismul teologic vine în contradicție cu caracterul moral al fericirii și cu morala în genere. (PETRE ANDREI)*

*Mă șochează pentru că vine în contrazicere cu regula stabilită în regimentele cele mai exclusiviste [...] (N. STEINHARDT)*

**A veni în întâmpinarea a ceva** = A anticipa o idee, o teorie etc.:

*Apariția sa, pe care ne bucurăm să o putem saluta, vine în întâmpinarea unor certe necesități în acest domeniu.* (NICOLAE CRISTIAN)

**A veni în nas. v. nas.**

**A veni în numele cuiva** (sau **a veni din partea cuiva**) = a) A se prezenta (undevea) ca trimis, ca reprezentant al cuiva:

*Vine... în numele societății... alarmate... să puie zăgaze de aramă anarhiei.* (CONTEMPORANUL, I)

*Astă noapte mi se părea că vorbesc c-o stea, și steaua mi-a spus că vii din partea împăratului ce mă iubește.* (MIHAI EMINESCU)

**b)** (Înv.) A se prezenta (undevea) dându-se drept altcineva și uzând, prin înșelăciune, de autoritatea acestuia:

*Mulți vor veni în numele meu, grăind: eu sunt H[risto]s, și mulți vor prilești.* (CORESI)

**A veni în slujbă. v. slujbă.**

**A veni în sprijinul** sau **ajutorul** (a ceva, ori, (pex.) a cuiva) = A aduce argumente în sprijinul unei idei, al unei teorii, al unui principiu etc. sau, (pex.), al unei persoane care susține anumite idei, teorii etc.:

*Cuvintele cronicarului rus... enigmă ar rămâne pentru totdeauna, dacă nu ne-ar veni în ajutor un alt scriitor.* (B. P. HASDEU)

**A veni în vârstă** (sau **la vreme**) **de (adânci) bătrânețe** sau **a veni mai la vârstă** = A îmbătrâni (foarte repede):

*Când copiii vin în vârstă, părinții aleargă... până ce le procură o slujbă.* (ION GHICA)

*Sosindu la măsură de vrăstă... miersă la oaste.* (DOSOFTEI)

**A veni în viață** (Îvr.) = A se întoarce la viață, a învia:

*În dată ce s-au atins trupul mortului de oasele prorocului, au înviat și au venit iară în viață.* (ANTIM IVIREANUL)

**A veni înainte** (Înv.) = a) A se întâlni (pe parcursul unei relatări, al unei expunerii):

*În tragedia „Galilei” a nemuritorului Ponsard vin înainte mai multe observațiuni.* (TITU MAIORESCU)

**b)** A se petrece, a se întâmpla, a avea loc:  
*Avui lupte mari... Veniră multe lucruri înainte.* (G. BARIȚIU)

**A veni într-un suflet** (sau **cu sufletul la gură**) = A veni foarte repede:

*Iar ea-ntr-un suflet vine/ Cu părul desfăcut/ La mine/ Să-mi spuie ce-a făcut.* (G. TOPÎRCEANU)

*A treia zi dis-de-diminează, se gândi la tăune. Acesta veni într-un suflet.* (P. ISPIRESCU)

*N-am să uit cum, într-unul dintre primii ani după revenirea mea în țară, după o conferință a venit la mine un domn, cu sufletul la gură, și m-a întrebat [...]* (FILIP-LUCIAN IORGA, NEAGU DJUVARA)

**A veni la** (sau **în**, (înv.) **prin**) **urechile** (sau **cunoștința**, (înv.) **auz**, **auzul**) (cuiva) ori **a(-i) veni** (cuiva) **la urechi** = A ajunge la cunoștința cuiva, a deveni cunoscut:

*Acestea toate dacă i-au venit la urechile lui Petru Vodă... cum că și țara se vorovește să-l părăsească, multă scârbăîntră în inima lui.* (SIMION DASCĂLUL)

*Nu toate sunt adevărate câte vin pren audzul nostru.* (MIRON COSTIN)

**A veni la** (sau **pe**) **sută** (Înv.) = A fi în procent de...:

*Am găsit că vine la sută un franc și 66 de bani.* (MIHAI EMINESCU)

**A veni la arătare. v. arătare.**

**A veni la arme. v. armă.**

**A veni la bani** (Îvr.) = A câștiga bani, a obține bani:

*Fiindcă bucatele s-au făcut atât de bune și destul de multe... este bună speranță că [oamenii] vor veni la bani.* (G. BARIȚIU)

**A veni la cunoștința cuiva** = A ajunge la cunoștința cuiva:

*Plângerile boierilor veniseră la cunoștința sultanului.* (P. ISPIRESCU)

**A veni la iveală** (sau **la aieve**, **la arătare**) (Îvp.) = A se da pe față, a fi dezvăluit, a se arăta:

*Nu este ceva ascuns carea să nu se vădească, nici pre ascuns s-au făcut ce numai la ivală să vie.* (BIBLIA)

*Când lucru la ivală ar vini, Pardosul și frații lui... cu gura deșchisă în glasul mare vor striga.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**A veni la loc** (D. obiecte, d. părți ale lor etc.) = A recăpăta poziția inițială:

*S-au pus la ferestre perdele de vară, albe. Vântul abia le umflă, parcă le cearcă numai și se duce, lăsându-le să vie la loc.* (IONEL TEODOREANU)

**A veni la matcă** (sau **la vad**) (Pop.) = A reintra în albie după revărsare:

*Apa trebuie să vie la matca ei și omul la teapa lui.* (ANTON PANN)

*Încetul cu încetul, s-au potolit mâniile și apele s-au așezat în matcă.* (VASILE VOICULESCU)

**A veni la măsura vârstei** sau **a sosi** (ori **a aduce**) **la măsură de vârstă**, **a fi de măsura vârstei**. v. **măsură**.

**A veni la măsură**. v. **măsură**.

**A veni la mijloc**. v. **mijloc**.

**A veni la păscare** (Reg.; la unele jocuri cu mingea) = A prelua însărcinarea de a prinde mingea:

*Dacă a trecut de țintă, mută semnul până acolo și tot acolo trebuie și ceilalți să o*

*arunce, iar cel ce a aruncat-o mai slab. vine la păscare și merge cel ce a păscut până atunci.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1910)

(Fig.) *Și într-un sobor însuflețit și plin de respect, se făcea alegerea partidelor, apoi se hotăra cine-i la bătaie și cine-i la păscare.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A veni la prochimén**. v. **prochimén**.

**A veni la sfârșitul vieții** (sau **anilor**) (Înv.) = A muri:

[...] *și-am zis că, uite, și Vlase e om și se leapădă și el de căinoșie, acuma, când vine sfârșitul.* (G. BĂLĂIȚĂ)

**A veni la tocmeală** (sau **la împăcăciune**, **la consens** etc.) (**cu...**) (Înv.) = A cădea de acord (cu...):

*Așa s-a hotărât să intre la tocmeală, crezând că doar l-o împăca.* (ION GHICA)

*La Tecuci au ieșit și Costin postelnicul înainte, de la Putna, și l-au petrecut cu cinste și cu conace până la Gâlași, plecându-l să vie la împăcăciune cu boierii și să-și hie iară în scaun [...]* (GR. URECHE)

*Foarte bine se nimerește atunci întâlnirea, și mă bucur, căci am venit aici pentru împăcăciune!* (MIHAIL SADOVEANU)

**A veni la urechile** (cuiva ceva) = A ajunge ceva la cunoștința cuiva, a deveni cunoscut:

*Suferința lui veni la urechile contesei.* (D. BOLINTINEANU)

*Reputația sa ajunsă până la urechile mării împărătese, care dori să-l vadă. ...și, de va veni la urechile măriei sale, să fie în știința tuturor că se va pedepsi cu mare pedeapsă [...]* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**A veni mare** (Îvp.; d. ape) = A-și spori debitul (revărsându-se):

*De venea apa mare, arăturile lui le îneca.* (P. ISPIRESCU)

*Prahova, din cauza ploilor la munte, venise mare.* (D. BOLINTINEANU)

*Nu plânge așa de tare,/ Că vine  
Dunărea mare!* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A veni năpustă.** v. **năpust.**

**A veni pe** (sau **în**) **lume**, **a veni la viață** (D. ființe) = A se naște:

*Gheorghe Eminovici căpătase într-acestea  
copii, patru băieți și două fete, veniți pe lume cam la  
un an unul.* (G. CĂLINESCU)

*Vișelul ista, o dată ce-o venit pe lume,  
înapoi să cheamă că nu-l mai putem întoarce.*  
(JEAN BART)

**A veni pe** (sau **în**, **înv.**, **pre**) **lume** sau **a veni cu trup** (Bis.; d. Iisus Hristos) = A se întrupa:

*În vreme când veni Domnul Hristos pre  
lume, fiul lui Dumnezău.* (VARLAAM)

*Am venit în lume ca să mărturisesc  
adevărul, pe care niciodată nimeni dintre  
pământeni nu a putut să-l mărturisească cu  
fidelitate.* (<https://doxologia.ro/>)

**A veni pe capul cuiva** = A cauza cuiva suferințe,  
necazuri etc.:

*Vin pe capul omului și zile grele de  
sărăcie.* (M. SEVASTOS)

**A veni pe lume** = A se naște:

*Gheorghe Eminovici căpătase într-acestea  
copii, patru băieți și două fete, veniți pe lume cam la  
un an unul.* (G. CĂLINESCU)

*Vișelul ista, o dată ce-o venit pe lume,  
înapoi să cheamă că nu-l mai putem întoarce.*  
(JEAN BART)

**A veni pe** (sau **peste**) **capul cuiva** (D. suferințe,  
necazuri, boli) = A se abate asupra cuiva; a  
cauza cuiva suferințe, necazuri etc.:

*Pacostea aceasta chiar din senin veni  
preste capul meu.* (I. POP-RETEGANUL)

*Biata mamă nu știe de astă mare urgie  
ce i-a venit pe cap!* (ION CREANGĂ)

**A veni puhoi** = A năvăli:

[...] *bătrânul care are nasul cârn de  
când venea turcii puhoi peste biata țară [...]* (I.  
L. CARAGIALE)

**A veni vorba** (sau **vorbă**, (**înv.**) **cuvântul**) **de...**  
= A fi adus în discuție; a se vorbi (printre altele  
și) despre...:

*După ce băură câte un păhăruț-două de  
vinars, li se dezlegară limbile și începură a vorbi,  
mai de una, mai de alta, până veni vorba și despre  
feciorul pescariului, despre Făt-Frumos.* (I. POP-  
RETEGANUL)

– *Bine, bine, dar fiindcă tot veni vorba  
[...] spune-mi cum a mers dezbaterea asta pe  
parcurs, care a fost starea de spirit între oameni  
[...]* (ION LĂNCRĂNAN)

**A veni vorba** (sau, **înv.**, **vorbă**) (**despre...** sau  
**de..., că..., înv., pentru..., rar, la...**). v. **vorbă**.

**A(-i) veni** (cuiva sau la ceva) **vremea** (sau  
**vremurile, timpul**) = A sosi pentru cineva sau  
pentru ceva momentul favorabil așteptat:

*Să se însoare când îi va veni vremea.*  
(ANTIM IVIREANUL)

*Constandine, ești câine de uși multe, dar  
veni vremea să-ți arăți fapta...* (TEATRUL,  
XXV, 1980)

*Singuri au să iasă la suprafață, când le-a  
veni timpul. O să le vie lor timpul.* (ZAHARIA  
STANCU)

**A(-i) veni** (cuiva) (**cu**) **greu** (**să..., a..., de...**) sau  
**a nu-i veni** (cuiva) **să...** = A-i fi greu (să...); a i  
se părea dezagreabil (să...), a-i fi imposibil  
(să...), a nu-i conveni:

*Îi veni foarte greu... ca să implinească  
curiozitatea fratelui său.* (I. GHERASIM GORJAN)

*Nu-ți cer bogăție, să-ți vie cu greu.*  
(ANTON PANN)

**A(-i) veni** (cuiva) (**toți**) **dracii** = **a**) A deveni  
îndărătnic, nereceptiv. **b**) A se înfuria:

*Atunci, mi-au venit toți dracii! Ce cauți, fã,  
curvo, în așternutu' meu?* (<https://dilemaveche.ro/>)

*Normal că s-a dus după ea, beat, a făcut scandal pe la poartă, asta stătea tot într-un cartier ca al nostru, a înjurat, s-a rugat, a făcut ca toți dracii până ce au venit polițai și l-au luat de acolo.* (RADU GĂVAN)

**A(-i) veni** (cuiva) **apa** (sau **apă**) **la moară** ori **a veni apă** (sau **apa**) (**și**) **la** (sau **pe**) **moara cuiva**. v. **apă**.

**A(-i) veni** (cuiva) **apa la gură** (sau **la gât**) (Pop., rar) = A se afla într-o situație foarte dificilă; a fi în mare pericol; a ajunge la limita suportabilului:

*Alegea totdeauna vremurile cele mai grele... cu gând ca, văzând Mihai că-i vine apa la gură, să fâgâduiască tot ce va cere... Batori.* (P. ISPIRESCU)

*Rabdă, rabdă, sufletele!.../ Am răbdat cât am putut./ Mi-a venit apa la gât.* (POP.)

**A(-i) veni** (cuiva) **bine** (sau **la socoteală**) (**să... ca să..., de..., de a..., a...**) = A-i fi bine (să...); a-i fi convenabil (să...); a găsi momentul favorabil (să...):

*– Bine, dragul tatei, dacă te bizuiești că-i putea răzbate până acolo și crezi că ești în stare a cârmui și pe alții, alege-ți un cal din herghelie, care-i vrea tu, ia-ți bani cât ți-or trebui, haine care ți-or plăcea, arme care-i crede că-ți vin la socoteală și mergi cu bine, fătul meu.* (ION CREANGĂ)

*Craiul, auzind aceasta, parcă nu i-a prea venit la socoteală și, încrețind din sprâncene, a zis [...]* (IDEM)

*Împăratului nu-i prea venea la socoteală să aibă ginere pe un țigan, dară fiindcă apucase de-și dedese cuvântul, voia acum ca să și-l fie.* (P. ISPIRESCU)

*Să meargă să fure, nu-i venea la socoteală, căci la furat trebuie oameni sprinteni, oameni iuți și oameni cu curagiu [...]* (I. POP-RETEGANUL)

**A(-i) veni** (cuiva) **ceasul** (sau **vremea**) = **a**) A ajunge la capătul zilelor:

*– Când îți vine ceasul te duci la moarte cum te-ai duce la nuntă! murmură straja Cosma Ciocănaș, închinându-se cucernic.* (LIVIU REBREANU)

*Cu toate doftoriile și poveștile tale, înțeleg că îmi vine vremea.* (MIHAIL SADOVEANU)

**b)** A-i sosi timpul să se căsătorească. **c)** A-i sosi timpul să nască:

*Trecu drumul la Macedon Cercetașu și aduse acasă pe Ana, dar fără să audă măcar povețele Floarei că să fie mai milos cu biata femeie că mâine-poimâine îi sosește ceasul și cine știe ce se poate întâmpla dacă o huiduiesc toți și n-o cruță nimeni.* (LIVIU REBREANU)

*A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare frumoasă și voinică, și împărăteasa ceea, când i-a venit ceasul, a născut un prunc așa slut de chip și la trup așa pocit [...]* (I. L. CARAGIALE)

**A(-i) veni** (cuiva) **drăguș la căuș** (sau, reg., **roaga, murga la traistă, ăl nan la găvan, suta la măsură**) = A fi nevoit să ceară ajutorul cuiva pe care l-a refuzat într-o împrejurare asemănătoare:

*C-apoi atunci iarăși mi-ți ajunge drăguș la căuș, și soră-mea nicovalea vă va ține în spate, iar eu vă voi bate pe rudă pe sămânță, ca să prindeți la minte.* (ION CREANGĂ)

*Acuș iar, acuș îl văd c-a să-mi vie Drăguș la căuș.* (VASILE ALECSANDRI)

*Ia, amu mi-o vinit și mii drăguș la căuș!* (ȘEZĂTOAREA, II)

**A(-i) veni** (cuiva) **fața (la loc)** (Rar) = A-și recăpăta expresia sau înfățișarea firească după o emoție puternică, o boală etc.:

*Sudori cât bobul de mazăre curgeau de pe fruntea răce și palidă a bietului flăcău... Flăcăul se uita lung și țintă... la tovarășul meu și, pe măsură ce se uita, fața îi venea la loc și spaima ce-l cuprinsese părea că se împrăștie.* (CALISTRAT HOGAȘ)

**A(-i) veni** (cuiva) **inima** (sau **sufletul**) **la loc** = A-și recăpăta calmul, buna dispoziție, curajul după un moment de emoție, de spaimă, de descurajare etc.:

*Inima îi veni puțin la loc observând printre oameni și pe fruntașii satului și chiar pe primarul Pravilă.* (LIVIU REBREANU)

*După miezul nopții i-a venit inima la loc și dăscăliței în clipa când s-au pomenit cu corul studenților liceului din Armadia [...] (IDEM)*

*Încă fiind acolo, văzu cum înfloreste pomul, cum îi cade florile și cum roadele se arată iarăși. Atunci îi mai veni inima la loc. (P. ISPIRESCU)*

*L-au luat de picioare, l-au învățit, l-au scuturat, l-au frecat, până i-a venit iar sufletul la loc. (I. L. CARAGIALE)*

*Îi veni puțin inima la loc numai când auzi câinii lătrând și glasul slugii strigând în curte [...] (ION AGÎRBICEANU)*

*Și oamenilor parcă le-a mai venit inima la loc. (ION LĂNCRĂNAN)*

**A(-i) veni** (cuiva) **în** (sau, înv., **întru, spre**) **ajutor** (ori **sprijin**, reg., **ajutorare**) sau **a veni în** (sau, înv., **întru**) **ajutorul** (sau **sprijinul**) (cuiva) = A interveni (grabnic, prompt) pentru a ajuta pe cineva; a sări în ajutorul cuiva; a fi de folos cuiva:

*O hartă marină, atârnată pe un perete în fața lui, îi veni în ajutor. (JEAN BART)*

*Văzând ai noștri mulțimea leșilor au trimis la domnu-său, Pătru-Vodă, să le vie într-ajutoriu, că au nevoie de oaste leșască. (GR. URECHE)*

*Amândoi ginerii împăratului se sculară cu oaste și veniră în ajutorul socrului lor. (P. ISPIRESCU)*

*Un prieten și iubitor de franțuji... vă vine în ajutor. (ALECU RUSSO)*

**A(-i) veni** (cuiva) **în minte** (sau **în cap**) = A-și da seama de ...:

*Negăsindu-se însă acuma nimeni să-l cheme înapoi, se întoarce singur, mai cu seamă că-i veni în minte un răspuns zdrobitor [...] (LIVIU REBREANU)*

**A(-i) veni** (cuiva) **în minte** (sau **în cap, în amintire, în memorie**, pop., **în gând**, reg., **în ori**, înv. **aminte**) = A-și aminti (de ceva):

*Îi era grabă: i-a venit tocmai în minte că în pod este o suveică mai mică, de care ar putea să se folosească. (IOAN SLAVICI)*

*[...] o să le facă rochii de doliu la toate; o să mai dea și pentru ce nu-i vine în minte acum și cu asta s-a isprăvit! (ION MARIN SADOVEANU)*

*Îi veneau în amintire evenimentele din ultimii patru ani. (MARIN PREDĂ)*

**A(-i) veni** (cuiva) **la** (ori **în**) **mână** sau **a veni pe** (ori **în, la**) **mâna** (ori **mâinile**) cuiva = A ajunge în posesiunea, în stăpânirea cuiva:

*Inima agonesitei lui am trecut la Cameniță și-o am dat la un prieten a tătâne-meu... și deplin acele toate au venit apoi la mâna lui Iordachie vistiernicului. (MIRON COSTIN)*

**A(-i) veni** (cuiva) **lacrimile** (sau **lacrimi**) = (A fi punctul de) a plânge:

*O duceam în brațe și-mi veneau lacrimile, când o vedeam atât de ofilită! (MIHAIL SADOVEANU)*

*Și gândind astfel îi veneau lacrimile în ochi. (MAX BLECHER)*

**A(-i) veni** (cuiva) **numai numele** = A muri undeva, departe de locul de unde a plecat:

*N-au pierit toți acolo, în țara aceea nemțească? Despre copila asta nu se mai auzise nimic multă vreme, de unde a răsărit? Era vorba să se ducă c-un fecior de bani gata la America, ca să-I vie și ei, de-acolo numai numele. (MIHAIL SADOVEANU)*

*– Care dintre băieții ăi mici e aicea? întrebă jupânul. – Niciunu! răspunse tejghetaru. Sunt toți duși. – Dar Cănuță? – N-a venit încă. – Veni-i-ar numele... (I. L. CARAGIALE)*

**A(-i) veni** (cuiva) **o nebuneală** (sau **toanele, pandaliile**) **să...** = A i se năzări să...:

*Dar dacă-i vine așa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii. (I. L. CARAGIALE)*

*Să vezi acuma ce fel d-lui Samoilă îi vine câteodată toanele să intre în literatură. (I. HELIADE-RĂDULESCU)*

**A(-i) veni** (sau **a(-i) sta**) (cuiva) **pe buze** (sau **pe limbă**) (ceva) = A avea pornirea de a spune ceva:



*Te pomenești că Petre Petre o fi chiar de pe moșiile Iuga. Îi stătu pe limbă să întrebe pe artilerist dacă a auzit de un boier Grigore Iuga. (LIVIU REBREANU)*

*Te trezești cu el, după ce l-ai rostit, paralizând tot ce-ți stătea pe buze... (CEZAR PETRESCU)*

*Lui Bogdan îi sta pe limbă: „N-ar fi rău”! – dar s-a abținut. (CONSTANTIN BANU)*

**A(-i) veni** (sau **a-i fi**) (cuiva) **ușor** (sau **lesne**, (pop.) **neted**, (înv.) **cu ușurare**, **cu înlesnire**, **cu lesnire**) (să..., a..., de a...) = A-i fi ușor (să...):

*Ție îți vine ușor să vorbești, fetița mea. (LIVIU REBREANU)*

*D-tale îți vine lesne să vorbești așa, fiindcă toate răspunderile cad în spinarea mea... (IDEM)*

*Lui îi venea neted, vezi bine, să se lupte... namila de om, cu oamenii de boiul nostru. (P. ISPIRESCU)*

*Oricum neted nu ne vine/ De orișice nu ni-e bine. (ANTON PANN)*

**A(-i) veni** cuiva (ceva) **la îndemână** sau **a(-i) veni cuiva** (ceva) **îndemână** (sau, pop., **dîndămână dândămână**) = **a)** A fi suficient de aproape (de cineva) pentru a fi ușor de atins, de luat, de mânuit. **b)** A-i fi cuiva ușor, comod (de făcut):

*– Apoi de! răspunse flăcăul, grăbind să-și mute hamurile în cellalt cui. Iar am uitat. Îmi venea mai la îndemână. (IOAN SLAVICI)*

*Dau răsuceală murgului, ca să-mi vie îndemână să apuc o sabie de la cei care mi se pun împotriva. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Aruncau una într-alta cu ce le venea la îndemână, se zgâriau, se mușcau. (MATEIU I. CARAGIALE)*

*Ajungând la locul unde hotărâră să întâmpine pre tătari, se puse fiecare la pândă pe locul care-i venea mai dîndămână. (SIMION FLOREA MARIAN)*

**A(-i) veni cuiva peste mână** (ceva) = A fi prea departe pentru a fi ușor de atins, de luat, de mânuit de cineva; a-i fi cuiva greu, incomod (să facă) ceva:

*Ștergare din borangic alese, și alte lucruri, ce le duceau [humuleștenii] lunea în târg de vânzare, sau joia pe la mânăstirile de maice, cărora le vine cam peste mână târgul. (ION CREANGĂ)*

*Văzând că s-au înmulțit norodul în Iași, și apa le este puțină și peste mână, au socotit să aducă, să aibă săracii îndestul. (MIHAI EMINESCU)*

*Dacă ne vine peste mână de-a fierbe aceste rădăcini, cel puțin să le tocăm. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

**A(-i) veni la țanc** (sau, rar, **la pont**) = A sosi la momentul oportun:

*Somnul veni la țanc și-l salvă dintr-o situație penibilă, chiar dacă recenta lectură din Freud i-ar fi oferit oricum argumente consolatoare. (VARTAN ARACHELIAN)*

*– Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; dacă mai întârziem un sfert de ceas, până la două, mergea cu cataloagele la școală și trecea notele în matriculă: protejatul tău avea un 3. (I. L. CARAGIALE)*

*Băiatul cunoaște soroacele și vine la pont, ca un ceasornic, să se joace pe lângă fereastra deschisă și să tragă cu urechea la țignal. (PANAIT ISTRATI)*

**A(-i) veni vremea, dar a nu(-i) veni ceasul** (Pop.; d. o femeie însărcinată ajunsă la termenul nașterii) = **a)** A aștepta declanșarea nașterii:

*Trecu drumul la Macedon Cercetașu și aduse acasă pe Ana, dar fără să audă măcar povețele Floarei că să fie mai milos cu biata femeie că mâine-poimâine îi sosește ceasul și cine știe ce se poate întâmpla dacă o huiduiesc toți și n-o cruță nimeni. (LIVIU REBREANU)*

**b)** (Pop; d. o fată de măritat) A nu-și fi găsit încă pretendent.

**A(-și) veni de-acasă** = A se dumiri, a se lămuri (asupra unui lucru):

*Tocmai atunci își veniră și țărani de-acasă. Acum înțelesesă șiretenia vorbeii cucoanei. (P. ISPIRESCU)*

**A-i veni (cuiva ceva) în ori. v. oară.**

**A-i veni** (cuiva) (**moș**) **Ene pe la gene** = A i se face somn, a începe să moțâie:

*A prins a-i veni moș Ieni pe la gene.*  
(ȘEZĂTOAREA, II)

[...] *ca pe vremea copilăriei mele, unde să am lampa de citit și cartea, cu care să-mi umplu timpul, înainte de a veni moș Ene pe la gene. E cel mai simplu lucru cu puțință.*  
(IOANA IONESCU)

**A-i veni** (cuiva) **apa la moară**. v. **moară**.

**A-i veni** (cuiva) **bâzdâcul**. v. **bâzdâc**.

**A-i veni** (cuiva) **cu sifon**. v. **sifon**.

**A-i veni** (cuiva) **iapa la hăț**. v. **hăț**.

**A-i veni** (cuiva) **inimă** (sau **suflet**) = A căpăta putere, curaj, a se îmbărbăta:

*Ca să mai vie nițică inimă turcilor săi, porunci de... făcură rugăciune mare către Mahomet.* (P. ISPIRESCU)

*Auzind astă făgăduială, mai veni puțină inimă bietului voinic.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A-i veni** (cuiva) **în** (ori **întru**) **întâmpinare** sau **a-i veni** (cuiva) **înainte** (ori, înv., **în față**, reg., **în cale**), **a veni în** (sau **întru**) **întâmpinarea** (cuiva), **a veni înaintea** (cuiva) = A întâmpina (pe cineva):

*Și cu toate acestea, nici la fata aceia, nici la acest fecior n-au făcut norodul vreo arătare, nici au eșit cu stâlپări și cu ramuri întru întâmpinarea lui Hristos, precum au făcut astăzi, la înviarea lui Lazar.* (ANTIM IVIREANUL)

**A-i veni** (cuiva) **nebunia** (sau, rar, **nebuie**). v. **nebuie**.

**A-i veni** (cuiva) **să înghită pe cineva de bucurie**. v. **înghiți**.

**A-i veni** (o) **poftă** (cuiva). v. **poftă**.

**A-i veni** (o) **toană** (sau **toana**, **toane**, **toanele**) (cuiva) = **a**) **A-i veni chef** (cuiva) să...:

*Pân' la Calancic a mers bine, iar când a ajuns la Calancic și a-ntrat în crâșma lui Moiseica, i-au venit lui toanele celea. A băut trei pahare și-a prins a se lăuda către oameni.* (A. MATEEVICI)

**b)** **A-l apuca furiile** (pe cineva); a se înfuria, a se enerva:

*Din senin îți vine-o toană.* (AL. VLAHUȚĂ)  
*Sfinția sa, care îi spusese de multe ori, când se afla în toane rele și-și da vânt gurii, că e o belea pe casa lui, ... nu pierdu a-și arăta răutatea și mojicia.* (IDEM)

**A-i veni** (sau **a-i ajunge**) **cuiva mucul la deget** (sau **cuțitul la gât**) = **a**) A se afla într-o situație dificilă, a fi în primejdie:

*În chestia pădurilor a ajuns „mucul la deget”!* (<https://opiniatransilvana.ro/>)

**b)** A ajunge la capătul răbdării:

*Și-apoi românul, mai ales când îi vine mucul la deget, nu se lasă cu una cu două.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A-i veni** (sau **a-i da**) (cuiva) **de-a gata** (sau **mură-n gură**) = A da cuiva ceva de-a gata, fără ca acela să facă cel mai mic efort:

*Tare mă tem că va aștepta ca toate să i le dau de-a gata, așa cum s-ar zice, mură-n gură.* (POP.)

*Stăpânul viei era un pierde-vară, care aștepta să-i dea cineva mură în gură. În toate verile croia la planuri cum să-și lucreze via, dar nu punea mâna să facă nimic.* (P. ISPIRESCU)

**A-i veni** (sau **a-i intra**) (cuiva) **cărțile** = A trage sau a-i cădea cărți bune (potrivite pentru a câștiga la jocul de cărți):

*Dar mintea-i mergea, și-avea noroc la cărți, îi intrau popii și așii.* (D. R. POPESCU)

**A-i veni** (sau **a-i pregăti**) **plăcinta**. v. **plăcintă**.

**A-i veni** (sau **a-l apuca**) **hachițele**. v. **hachițe**.

**A-i veni a crede** (cuiva ceva) = A fi gata, dispus să creadă:

*Și Ipate, când a mai văzut și asta, nu mai știa ce să zică; mai că-i venea a crede că și el are a face cu dracul.* (ION CREANGĂ)

**A-i veni acru** (de ceva sau de cineva). v. **acru**.

**A-i veni bine** (să... ). v. **bine**.

**A-i veni ceasul** (sau **vremea**) (cuiva) = **a**) A-i sosi timpul să moară (cuiva):

*Omul nu știe când îi vine ceasul.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Acei comiși... se tot tânguie că îi dor șalele. Le-a veni vremea, ca și cucului celui bătrân.* (MIHAIL SADOVEANU)

**b)** A-i sosi timpul să se căsătorească (cuiva):

*Ducând viață destul de grea, i-a venit și lui ceasul și s-a însurat ca toată lumea.* (I. L. CARAGIALE)

*Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A-i veni ceva în minte** sau **a-i trece, a-i da, a-i trăsni** cuiva ceva prin minte (sau prin cap). v. **minte**.

**A-i veni cuiva de** (sau **la**) **hac**. v. **hac**.

**A-i veni cuiva să intre în pământ**. v. **pământ**.

**A-i veni gândul**. v. **gând**.

**A-i veni mazilie** (sau **mazilia**) (Înv.) = A fi înlăturat de la domnie:

*Iară în anul 7251, în luna lui iulie în șese dzile, vinit-au și lui Costantin-vodă veste de mazilie.* (ION NECULCE)

*Numai giușătate de an au domnit și i-au vinit mazilia.* (IDEM)

*Căci doi soli veniră de la-mpărăție/ Și aduc lui Țepeș ștreang și mazilie.* (D. BOLINTINEANU)

**A-i veni mintea** (sau **mințile**) **la loc**. v. **minte**.

**A-i veni paraxin** (cuiva). v. **paraxin**.

**A-i veni** (cuiva) **amocul** (Arg.) = A avea o ieșire nervoasă:

*Ne-a venit amocul când ne spunea că: o deranjează copilul (avea șase ani), avea buda în curte [...]* (<https://amfostacolo.ro/>)

**A-i veni** (cuiva) **bine cu...** (sau **că...**) = A-i produce mulțumire, satisfacție (că), a-i face plăcere (că):

*Mult le plăcu viața,/ Trândavă, vagabondă, și mult le veni bine/ Cu traiul cel ușure.* (I. HELIADE RĂDULESCU)

**A-i veni** (cuiva) **inima** (**sufletul, graiul**) **la loc** = A se liniști (după o spaimă, o emoție); a-și recăpăta încrederea, curajul:

*Târgovețului nu-i venise încă nici inima, nici graiul la loc.* (V. EM. GALAN)

*Venindu-i inima la loc și plin de încredere în sine că va izbuti la ceea ce gândea, se înfățișează înaintea tată-său.* (ION CREANGĂ)

*Iată-!... O! parcă-mi mai vine inima la loc.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-i veni** (cuiva) **în** (sau **prin**) **minte** (sau **cap**) (D. gânduri, idei) = A-i da (cuiva ceva) prin minte deodată, pe neașteptate:

*Te-am auzit pomenind ceva despre mama ta... și nu știu cum mi-au venit în cap copiii tăi.* (AL. SAHIA)

*Îmi veni în minte o idee genială.* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Lui Urmă-Galbină îndată-i veni prin minte că așa este.* (I. POP-RETEGANUL)

*Se frământă ei cu mintea fel și chip, dar nici unuia nu-i vine în cap ce să facă.* (ION CREANGĂ)

**A-i veni** (cuiva) **la merchez**. v. **merchez**.

**A-i veni** (cuiva) **mintea la loc** (sau **în cap, la cap**) sau **a-i veni** (cuiva) **mintea acasă** = A

deveni mai înțelept, a se cuminți, a se potoli, a se îndrepta; (pex.) a se maturiza:

*Mă bucuram că i-a venit și lui... mintea la loc.* (CEZAR PETRESCU)

*Îmblătea pe bietul țigan ca să-i vină mintea la loc.* (I. POP-RETEGANUL)

*Refuz însă – în sfârșit mi-a venit mintea la loc – să mă adâncesc în melancolii deșarte și bolnăvicioase atâta vreme cât sunt sănătoasă.* (JENI ACTERIAN)

**A-i veni** (cuiva) **mințile acasă** (sau **la loc, la cap**) sau **a-și băga mințile în cap**. v. **mințe**.

**A-i veni** (cuiva) **nu știi cum** = Se spune când cineva se află într-o situație neplăcută, penibilă:

*Din copilăria mea sunt deprins a asculta de tată și, tocmindu-te pe tine, parcă-mi vine nu știi cum.* (ION CREANGĂ)

**A-i veni** (cuiva) **rău** = A fi cuprins de amețelă, a se simți rău, a-și pierde (sau a fi pe punctul de a-și pierde) cunoștința:

*Abia mai putu îngăima câteva cuvinte fără șir, pătrunsă de un fior la gândul... că lui Nicu i s-a întâmplat ceva. Îi veni rău.* (CAMIL PETRESCU)

*Un sentiment de neliniște, de osteneală. îl grăbea spre casă, ca pe un om care simte că-i vine rău.* (AL. VLAHUȚĂ)

**Anul** (sau **luna, săptămâna** etc.) **ce vine** = Anul (sau luna, săptămâna etc.) următor celui de față:

*Anul ce vine intră în clasa întâi.*

**Așa** (sau **cum**) **vine vorba** (sau, rar, **vorbirea**) = Așa se spune:

*D-aia a și împărțit Dumnezeu trebile pe pământ: unul, adică cu alergătura, și altul, vine vorba, cu capitalul;* (I. L. CARAGIALE)

*Să nu luați în nume de rău când mă veți auzi zicându-vă: dragii moșului căci de! așa vine vorba.* (P. ISPIRESCU)

**A-și reveni** (**în fire** sau, rar, **în sine**). v. **reveni**.

**A-și veni** (sau **a-și reveni, a aduce**) **în simțire** (sau **simțiri**), **a veni în simțirile sale** sau reg., **în oară, în minte, în fire, în firi, în horatic, la ori, la oară, la minte, la rând** = A-și recăpăta (sau a face să-și recapete) cunoștința; a reveni la realitate (dintr-o stare patologică, din somn, din reverie etc.); a-și recăpăta stăpânirea de sine:

*– Măi Râmătoriene, vino-ți în simțiri; o fi fost slujnica Geamfredii și ți s-a părut că este ea.* (NICOLAE FILIMON)

*Vină-ți în simțiri, Doamne, iartă-mă!* (ION CREANGĂ)

*Ea dete pe bărbați la o parte, sărută mâna bătrânei, o mai strânse de un deget, o mai meremetisi [a aranja, a dichisi], ce-i făcu, că își veni baba în simțiri.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Stanciu, înspăimântat, făcu un pas îndărăpt, părându-i-se că vede umbra părintelui său, dar, venindu-și iute în simțiri, zise cu glas mai îmbărbătat [...]* (NICOLAE GANE)

*Altă belea acum... a apucat-o istericale!... Lucșișo, vino-ți în simțiri!* (VASILE ALECSANDRI)

*De năcaz, au amețit și au picat gios iară..., venindu-și în ori, au cerut apă rece.* (GH. ȘINCAI)

**A-și veni în chef** = A-și recăpăta buna dispoziție:  
*Cu greu ea și-a veni în chef.*

**A-și veni în cunoștință** (sau **în socotință**) (Îvp.) = A-și da seama, a pricepe; a se lămuri:

*Începură a-și da coate, a-și veni în cunoștință.* (P. ISPIRESCU)

*Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor.* (C. NEGRUZZI)

*Viindu-i în socotință că el... nu cunoștea nici cea mai mică parte a [ostrovului].* (VASILE DRĂGHICI)

**A-și veni în cunoștinți**. v. **cunoștință**.

**A-și veni în fire** (sau **în sineși**), (reg.) **a veni în ori**, (înv.) **a veni în firea sa ori a-și veni în puteri** = A-și reveni (după un șoc, o emoție puternică, un leșin); a se reculege, a se restabili:

*Când își reveni în fire, el se găsi culcat pe un pat de catifea într-o odaie, cea mai splendidă și bogată ce o văzuse în viața lui, luminată de lumini așezate în candelabre de cristal. (MIHAI EMINESCU)*

*S-a dus: dusă să fie! Cu cât rău s-a dus, cu atât mai curând are să-și vie în fire și cu atât mai căută se va întoarce. (IOAN SLAVICI)*

*După ce și-a venit în ori, feciorii i-au poruncit să se scoale și să scoată din scorbura pielcica de bărbăcuș. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Împărăteasa însă, muiere bună și-nțeleaptă, nu dădu Ileenii câteva zile nimic de lucru, că doară era obosită de cale și o lăsă până-și va veni în ori. (I. POP-RETEGANUL)*

*Mi-am venit greu în fire. Convalescența mi-a fost un chin lung. (VASILE VOICULESCU)*

*Văzând pe necunoscut zăcând mai mult mort, i se făcu milă, se apropie de el... i dete să bea puțină apă... și nu se mișcă de lângă dânsul, până nu-și veni în puteri. (SIMION FLOREA MARIAN)*

**A-și veni în minte.** v. **minte.**

**Bine ai** (sau **ați**) **venit** (sănătos, sănătoși), **fii** (sau **fiți**) **binevenit** (sau **veniți**), **bine te-am** (sau **v-am**) **găsit** (sănătos, sănătoși)! v. **bine.**

**Bine că ai** (sau **ați** etc.) **venit** = Formulă prin care se evidențiază mulțumirea față de oportunitatea sosirii cuiva:

*Bine că ai venit: până vom oblici pre toți, pre câți scrie catastiful, să-i prindem. (GR. URECHE)*

*În sfârșit, bine că ai venit! (DUILIU ZAMFIRESCU)*

*Bine că ai venit. Vreau să vă știu părerea. (CAMIL PETRESCU)*

*Bine c-ați venit! vă așteptam; chiar acu am pomenit de dv. (I. L. CARAGIALE)*

*Am trimis îndată la tine și bine ai făcut că ai venit. (ANA TĂTAR ANDRAS)*

**Ce** (câte sau **cum**) **îi vine cuiva pe limbă** (sau **la gură**) = Ce (câte sau cum) exprimă cineva

spontan și fără discernământ, într-un moment de surescitare:

*Tocmai pentru că acum colonelul era în toane bune și-l lua peste picior, Mitică putea să-i vorbească despre tot ce avea în suflet și-i venea pe limbă. (ION PAS)*

*Căzuse... blestămându-ne cum îi venea la gură. (ION CREANGĂ)*

**Cei ce vin** (sau **vor veni**) (**după noi**) = Urmașii noștri:

*Banii ne trebuie să... clădim locașe pentru iertarea păcatelor noastre și pentru cei ce vor veni după noi. (BARBU DELAVRANCEA)*

*Noi știm că-i multă viața/ Și în noi și-n cei ce vin. (G. COȘBUC)*

**Ce-ți** (sau **ce-i** etc.) **veni?** ori **ți-a** (sau **i-a** etc.) **venit?** = Se spune, cu o nuanță de reproș, pentru a exprima nedumerirea, surprinderea în legătură cu afirmațiile, cu atitudinea sau cu faptele neobișnuite, nepotrivite ale cuiva:

*Ce oroare!... Ce-ți veni? (G. CĂLINESCU)*

*Ei, acum, ce ți-a venit să-mi răscolești dosarele? (AUREL BARANGA)*

*Ce-i veni lui, ia o piatră și aruncând-o către fântână, nemerește drept în tigvă. (P. ISPIRESCU)*

*Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele. (ION CREANGĂ)*

**Cum îi vine în** (sau **la**) **minte** (ori **în gând**) = După bunul plac:

*Îș răsă cum îi veni în minte. (ION NECULCE)*

*Fata minte cum îi vine. (G. COȘBUC)*

*N-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi./ Cum îți vine, cum îți place pe copilă s-o dezmiierz. (MIHAI EMINESCU)*

**Cum vine** (și) (**vorba** sau **treaba**) **asta?** = **a**) Se spune pentru a arăta nedumerirea, mirarea sau iritarea cuiva care pretinde o explicație pentru o întâmplare, pentru o faptă sau pentru o afirmație a cuiva:

*Îi spuseseși lui Ilie că cum vine asta, nu-i este așa, nișel pe la nas ...? Ți-ai făcut casă nouă și nu dai și tu un pahar de vin ?* (MARIN PREDĂ)

*Admiți dumneata, te rog spune, admiți dumneata să ucizi o femeie care-ți declară că nu te poate iubi? Ei, cum vine asta?* (CAMIL PETRESCU)

*– Cum vine asta? – se trezi vorbind singur Zoran.* (IOAN T. LAZĂR)

**b) Cum se traduce?:**

*Cum vine asta pe limba noastră, întrebă șeful de echipaj.* (JEAN BART)

**Cum vine vorba asta? sau ce e vorba asta? =** Ce vrei să spui? Cum e posibil așa ceva?:

*– Adicăte, cum vine vorba' asta?* (I. L. CARAGIALE)

*Cum vine vorba asta? Cine-i împiedică? făcu părintele, intrigat deodată.* (ION AGÎRBICEANU)

**De aici vine (apoi) (aceea) că... sau de unde vine că... = a)** Datorită acestui fapt:

*De aici vine apoi că românii, în genere, se bucură cu mult mai tare când capătă un băiat, decât când capătă o fată.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**b) Din această cauză.**

*De aici vine apoi că omul suduie așa de spurcat și urât, căci dacă n-ar fi sâmburele cel rău într-însul, omul ar fi curat ca mirul.* (POP.)

**Doar nu vin (sau nu dau) turcii (sau tătarii) ori doar nu vin turcii, nici tătarii =** Se spune pentru a calma pe cineva prea grăbit sau înfricoșat fără motiv:

*– Da ian poftim, fraților... ce ședeți în picioare? că doar nu vin turcii... Poftim de ședeți în... (VASILE ALECSANDRI)*

*Iaca mă duc, mă duc... doar nu dau tătarii.* (IDEM)

*Mă duc s-o bucur pe cucoana soacră... să-i duc veste bună. – Ho, țară! nu dau tatarii.* (IDEM)

*Din vecinătate mi s-a strigat odată pe-un ochi de geam, ce s-a deschis și s-a închis repede ca ușița unui ceas cu cuc: „Ce bați așa, că doar nu vin tătarii !”* (LUCIAN BLAGA)

**Du-te-vino. v. duce.**

**E pe vine** (Arg.; gmț.) = Vine imediat! Trebuia să apară din clipă-n clipă!

*E pe vine, e pe cale să se întâmple: Ștefan Radu poate accepta propunerea noului selecționar, Cosmin Contra, de a se întoarce la națională [...]* (<https://pariurix.com/>)

*Mircea Badea Jr. e pe vine! Carmen Brumă se află în sala de nașteri!* (<https://a1.ro/>)

**Era (sau mai) să-i vină dambla (sau damblaua, nebunia) =** A fi pe punctul de a-și pierde rațiunea (din cauza durerii, a furiei, a surprinderii extreme):

*Abia sosit la Sinaia, Angelescu a oftat că nu mai era prim-ministru... Era să-i vină omului damblaua.* (MAGAZIN ISTORIC, 1967, nr. 5)

*Mai-mai să-i vie dambla când văzu atâtea bogății.* (POP.)

**Îmi (sau îți, îi etc.) vine nebunie (sau vin pandaliile) =** Se spune pentru a exprima enervarea, agasarea în legătură cu ceva:

*Așa îi toacă gura de-ți vine nebunie, nu altceva.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

*[...] și apoi sprijinul împrejurării că cel mai de căpetenie lucru pe care-l face Finuleț când îi vin pandaliile e că aprinde douăsprezece lumânări pe pridvorul casei și cântă cântece bisericesti.* (IDEM)

*Nu mai vorbi Costică..., că îmi vin pandaliile.* (HORIA LOVINESCU)

**Îți vine să-l (sau s-o) mănânci de viu (sau de vie). v. mânca.**

**Mergi (sau mergeți, să mergi etc.) ori du-te (sau duceți-vă, să te duci etc.), pleacă (sau plecați etc.) de unde ai (sau ați etc.) venit =** Pleacă (sau plecați etc.) de aici! Lasă-mă (sau lăsați-mă etc.) în pace!:

*Plecați de unde ați venit și lăsați-ne pe noi în amarul nostru pentru că noi suntem viermi de hrean, obișnuți să trăim așa.* (ION PAPUC)

*Șterge-o la pușcăria de unde ai venit, că uite-l, e gata să te prindă-n curea.* (VASILE SCUTĂREANU)

**Nu știi** (sau **mai știi**) **cum vine** (sau **veni**) **vremea ori așa vine vremea** = Se spune pentru a evidenția caracterul imprevizibil sau accidental al unor situații sau întâmplări:

[...] *ești acum la ceaslov, și mâne-poimâne ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea?* [...] (ION CREANGĂ)

[...] *poate să aveți nevoie de tăiet vrun lemn pentru foc ori pentru altăceva... nu știi cum vine vremea în pădure;* (CALISTRAT HOGAȘ)

**Nu știi cum vine păcatul** = Se spune pentru a exprima resemnarea în legătură cu viitorul. Se spune pentru a exprima îndemnul la prudență:

*Ia cu tine și calul acesta, că nu știi cum vine păcatul, încalică pe dânsul și te du.* (I. G. SBIERA)

**Veni-ți-ar** (**veni-i-ar** etc.) **numele** = Exprimă dorința ca cel cărui ne adresăm (sau despre care vorbim) să nu se mai întoarcă din locurile unde se duce:

– *Care dintre băieții ăi mici e aicea? întrebă jupânul. – Niciunu! răspunse tejghetaru. Sunt toți duși. – Dar Cănuță? – N-a venit încă. – Veni-i-ar numele...* (I. L. CARAGIALE)

*Izidora a-nceput să înjure și să-l blesteme: „Du-te, veni-ți-ar numele, tot cum ai vrut ai făcut de când ești, te duci să le lași lor averea, că ei ți-o îndurat curvușagul, nu io?”* (GR. ZANC)

**Vine** (sau, pop., **a veni**) (**ea**) **și vremea aceea** = Se spune pentru a exprima convingerea că, în timp, se vor satisface anumite așteptări:

– *N-o găsești [forma] pentru că n-a ajuns încă s-o consacre gramatica lui Manliu, dar va veni și vremea aceia.* (EUGEN LOVINESCU)

**Vine cam ciudat** = Este sau pare ciudat:

*Un bou în post mare?/ Drept, cam ciudat vine./ Dar asta se-ntâmplă în oricare loc.* (GR. ALEXANDRESCU)

**Vine un an (de când...)** = Se împlinește un an (de când...):

*Mă muncesc de vine-un an/ Să fac din pelin zahar.* (POP.)

**Vorba vine** (sau, rar, **merge**). v. **vorbă**.

## VENIN

**A avea venin la** (sau **pe**) **inimă** = A fi foarte necăjit, mâhnit:

*Ascultă: În sat străin dacă-i mere,/ De-ai mânca pâne cu vin,/ De-ai mânca pâne cu miere,/ La inimă-i tot venin.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A fierbe de venin** = A fi foarte furios:

*Când îmi aduc aminte de toate, începe a fierbe în mine veninul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Degeaba te ascunzi sub masca asta de supărare. Înăuntru fierbi de venin.* (HORIA LOVINESCU)

*Din ciocnirea atâtor convingeri lipsite de elasticitate, din fierberea cazanului de venin, rezultă o stare de perpetuă pornire, de continuu arțag, de violențe nesocotite și de atacuri neașteptate.* (CONSTANTIN ARGENTOIANU)

**A pune venin la inimă** (cuiva) = A supăra, a enerva (pe cineva):

*Am să-mi arăt puterile ... ca să-i punem venin la inimă.* (ION CREANGĂ)

**A turna venin în cineva** (sau **în sângele cuiva**) = A produce cuiva o suferință morală:

*Afacerea bazilicii turnă... venin.. în sângele lui Pomponescu.* (G. CĂLINESCU)

*O văd, o simt aproape, frumosul ei profil,/ Pe jumătate-n umbră, se-nclină visător;/ I-s ochii de cărbune, și patimile lor/ Din nou îmi toarnă-n sânge veninul cald, subtil.* (PANAIT CERNA)

**A(-i) face** (cuiva) **venin (de moarte)** sau **a(-i) pune** (cuiva) **venin la inimă** = A (se) supăra foarte tare:

*Hai, încalecă pe mine și ține-te bine, că acum am să-mi arăt puterile chiar de aici, de pe loc, în ciuda Spânului, ca să-i punem venin la inimă.* (ION CREANGĂ)

*Când am ieșit, Adela zâmbea cu înțeles: „Am să-i pun venin la inimă coanei Anicăi. Am să laud evreica asta tot timpul mesei.”* (G. IBRĂILEANU)

*Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine! Își pierde mințile, atât mai rău pentru el!* (I. L. CARAGIALE)

**A-și sparge** (sau **a-și răcori**) **veninul** (Înv.) = A se liniști:

*Voiam să-mi sparg veninul, să uit cele trecute.* (I. HELIADE-RĂDULESCU)

*Batjocoresc pentru ca să-mi mai recoresc veninul, căci simt o ură neîmpăcată în contra omenirii.* (VASILE ALECSANDRI)

**A-și vărsa veninul** = a) A-și destăinui necazurile, supărările:

*Nu mai putea și-și vărsa tot veninul, toată mânia stăpânită, toată obida înfrângerii.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Unii își cântă dorurile, alții își plâng nenorocirile și pe urmă sparg pahare sau dacă-i necazul mai crâncen, fac scandal, ca să-și verse veninul.* (G. M. ZAMFIRESCU)

**b)** A-și manifesta furia față de cineva:

*Aci se adună slujnicarii de toate nuanțele, de-și varsă veninul asupra oamenilor ajunși la putere.* (NICOLAE FILIMON)

*Cu limba-i mușcătoare și înveninată își vărsă ... veninul asupra nenorocitului Licamb.* (AL. ODOBESCU)

[...] un călăreț rotaș împingea de crupa calului său, vărsându-și veninul în înjurături colosale și dând cu piciorul în burta lui, disperat că gloaba nu vrea să intre în vagon. (DUILIU ZAMFIRESCU)

## VENIRE

**Venire în ajutor** = Ajutorare:

*Această venire în ajutor s-a privit ca o binecuvântare.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**Venire pe** (sau **în**) **lume** = Naștere:

*Au fost sacrați de preoți, de mâna Preaînaltă,/ Dodată cu viața, venirea lor pe lume.* (I. HELIADE RĂDULESCU)

## VENIT, -Ă

**(A fi) bine** (sau, rar, **bun**) **venit** = a) (A fi) primit cu plăcere:

*A vorbit cu bărbatul ei, și ești bine venit. Te așteaptă.* (NICOLAE STROESCU-STÎNIȘOARĂ)

**b)** (A fi) util:

*Pentru apărarea țării, orice mijloc era bine venit, și acel tratat nu era mijlocul cel mai dezonorabil.* (ION ȚURCANU)

**c)** (A fi) oportun:

*Războiul între capitaliști era binevenit.* (ION RAȚIU)

## VERDE, VERZI

**(Adio și)-un praz verde. v. praz.**

**(La sau și, câte) verzi și uscate**, (reg.) **verzi ori uscate, verzi și mărunte, (câte) verzi, uscate** (Mai ales în legătură cu verbe ca „a spune”, „a îndruga”, „a vorbi”, „a trâncăni” sau cu echivalente ale acestora) = Nimicuri, fleacuri:

*Bătrâna cocheta... în doru-i plin de parapon [supărare; tristețe; necaz, ciudă] trâncănește verzi și uscate.* (AL. ODOBESCU)

*După ce se cam ameți și dansul, începu să vorbească și verzi și uscate.* (NICOLAE FILIMON)

*Se codea zmeul, îngâna verzi și uscate, dară Greuceanu îi mai zise [...]* (P. ISPIRESCU)

**A ajunge la creangă verde. v. creangă.**



**A ara în verde** (Mun.) = A ara un pământ care este încă jilav:

*În primăvara următoare, ei au arat în verde și au avut recolte bune.*

**A avea inimă verde = a)** A fi vesel. **b)** A fi viteaz:

*Omul ce cutează ca să vă vorbească/ E inimă verde căci e Românească!/ Este un braț forte căci e Românesc./ Și Românul are sânge vitejesc!* (AL. MACEDONSKI)

**A avea umoare verde** (Arg.) = A avea chef de scandal:

*Ai greșit adresa. Cu asemenea umoare verde nu faci decât să te disprețuim.* (<https://www.nasul.tv/>)

**A călca în străchini** (**a călca în străchini verzi** sau **a umbla după străchini verzi**). v. **strachină**.

**A da (undă) verde** (sau **a avea verde**) = A avea acces, a i se permite:

*Iar când plenarele „tânărului Ceaușescu” au dat undă verde literaturii dezvăluirii abuzurilor regimului deșist, s-au apropiat și ei, dar cu pași mărunți, de această zonă minată [...] (EUGEN NEGRICI)*

*Executivul a dat undă verde ordonanței de urgență pentru gestionarea deșeurilor.* (<http://www.zf.ro/>)

*Gabriel Vlase, omul lui Viorel Hrebenciuc, are verde pentru șefia SIE.* (<https://www.ziaruldeiasi.ro/>)

**A i se face** (cuiva) **verde înaintea ochilor**, (reg.) **a vedea verde** = A i se face (cuiva) rău (de mânie, de supărare etc.):

*Boierului i se făcea când negru, când albastru, când verde înaintea ochilor.* (POP.)

*Munciam până vedeam verde și tot nu ne plătiām.* (GRAIUL, I)

*În clipa când a văzut-o pe Solomia s-a făcut verde și n-a mai zis nimic.* (ION LĂNCRĂNȚAN)

**A ieși** (sau **a răsări**, **a se ivi**, **a apărea** etc. **ca**) **din pământ** (**din iarbă verde**). v. **pământ**.

**A îndruga** (**la**) **verzi și uscate** sau **cai verzi pe pereți** sau **ca la moară** sau **moși pe groși**. v. **îndruga**.

**A merge la iarbă verde**. v. **iarbă**.

**A nu mai călca iarbă verde**. v. **călca**.

**A semăna în verde** (Mun.) = A semăna imediat după arat, când arătura este încă proaspătă:

*A semănat porumbul în verde și a avut o recoltă bună.*

**A spune** (**câte**) **verzi și uscate** (sau **moși pe groși**), **vrute și nevrute**, **gogoși**, **brașoave**, **cai verzi pe pereți**, **câte și mai multe**). v. **spune**.

**A spune românește**, **în ochi**, **a spune verde** (sau **verde-n buze**), **românește**. v. **românește**.

**A toca la verzi și uscate** sau **a toca câte-n lună și în soare**. v. **toca**.

**A turna gogoși** (sau **verzi și uscate**). v. **turna**.

**A umbla după cai verzi pe pereți** (sau **după potcoave de cai morți**). v. **umbla**.

**A vedea stele verzi**. v. **stea**.

**A visa** (sau **a umbla după**) **icre verzi**. v. **visa**.

**A visa codri verzi** (Olt.) = A dori lucruri imposibil de realizat:

*Dacă o să tot visezi codri verzi, n-o să faci nimic.*

**A visa** (sau **a vedea**, **a spune**) **cai verzi** (**pe pereți**). v. **cal**.

**A vorbi** (**câte**) **vrute și nevrute** (sau **câte-n lună și-n stele** ori **câte și mai câte**) sau (**la** sau **și**) **verzi și uscate**, **a vorbi curate și spurcate**. v. **vorbi**.

**A(-i) spune** (cuiva) **verde** (**în ochi** ori **în față**) = **A(-i) spune** (cuiva) adevărul direct, **în față**:

*Și dacă aveți ceva de zis, nu vă sfiiți; spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem;* (ION CREANGĂ)

*Îți place așa să mai trăiești, bine-de-bine; iară de nu, spune-mi verde în ochi, ca să știu ce leac trebuie să-ți fac...* (IDEM)

*Când, ce să văd!... mie-mi spunea verde în ochi că sunt un prost.* (ION GHICA)

[...] *Eu știu foarte bine: ai vrut să o iei înaintea sorei d-tale. Dealtfel ea însăși ți-a spus-o în față.* (LIVIU REBREANU)

*Nu se sfia a le o spune verde în ochi.* (P. ISPIRESCU)

**A(-i) vorbi** (cuiva) **verde** = A-i spune direct, fără a-l menaja:

– *Îmi pare bine că te găsesc singură fetiță, să-ți spun verde, că mie nu mi-i frică de tat'său: Gheorghică a dumitale, dă, e cam așa-s'asa; știi, eu îți vorbesc pe șleau...* (EM. GÎRLEANU)

*Prin urmare, trebuie vorbit verde cu asemenea persoane.* (ILARIE CHENDI)

**A-i sări cuiva stele verzi din ochi** = A îndura o suferință fizică ajunsă la paroxism:

*Când primeai una de acelea pe palmă, îți sărea stele verzi din ochi și-ți îmbla furnici prin palmă toată ziua.* (G. CĂLINESCU)

**Cu iarba cea uscată arde și cea verde sau pe lângă lemnul uscat arde și cel verde, pe lângă cele uscate ard și cele verzi** = Pe lângă cei vinovați pățimesc adesea și cei nevinovați:

*Pentru faptele Lupului au tras și ceielalți pedeapsă, și s-au plinit atunce un cuvântu prost ce dzice: „Cu iarba ce uscată arde și cea verde.”* (ION NECULCE)

*Doar, atunci când un sistem de valori este schimbat cu altul, întotdeauna odată cu iarba uscată arde și cea verde.* (<http://provincial.md/>)

**Cum** (sau **de**) **o** (sau **mă, îl** etc.) **vezi cu ochii verzi** (Îvp.) = Așa cum este (sunt etc.) în realitate:

*Pân' la vârsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un câine pân apă.* (I. L. CARAGIALE)

**Din pământ, din iarba verde. v. iarba.**

**La moșii ai verzi. v. moș.**

**Paște, murgule, iarba verde. v. paște.**

## VERGEA

**A căuta paie și vergele** (Trs.) = A face tot posibilul:

*Se zvârcolește căutând paie și vergele să scape de noroiul în care a vrut să mă tragă pe mine.* (IULIU A. ZANNE)

## VERIGĂ

**A ține veriga** (cuiva) (Înv.) = A mijloci prostituția:

[...] *tot o înțelegere au și însemnează pre cel ce ține veriga, pune veriga la ușă, adică pre cel ce păzește la ușă, când să împreună curvarii, și pre cel ce face târgul, tocmeala.* (IORDACHE GOLESCU)

**Tras prin (printr-un sau ca prin) inel sau (mai rar) tras prin mârgea (sau verigă). v. trage.**

## VERVĂ

**A fi** (sau, rar, **a se afla, a se simți**) **în** (sau, rar, **cu**) **vervă** = A fi însuflețit, volubil:

*Deputatul era, firește, în vervă și într-adevăr era amuzant.* (CAMIL PETRESCU)

*În seara aceea Scarlat a fost mai cu vervă decât oricând.* (CEZAR PETRESCU)

## VESELIE

**A avea veselie într-un...** (Îvr.) = A avea mulțumire deplină de la...:

*Datori suntem a ne curăți cineș sineaș și a ne lumina și a ne îndeletnici în veselie dumnezeiască.* (CORESI)

**A-i face** (cuiva) **veselie** sau **a-și face veselie** = A(se) înveseli, a (se) bucura:

*Zăblăul ce-mbrăcasăm m-au schimbat dintr-însul./ Și-m face veselie cu veșmânt de slavă. (DOSOFTEI)*

**A-i fi** (cuiva) **de veselie** (Îvr.) = A-i prilejui (cuiva) mulțumire sufletească:

*Muiarea ta Elisaftha naște-va fiu ție... Și nu va fi ție de bucurie și de veselie. (NOUL TESTAMENT, 1648)*

**A-și lăsa inima veseliei** = A se veseli, a se distra:

*Ce stai așa ca un vlădică și nu-ți lași inima veseliei? (POP.)*

## VESTĂ

**A avea** (sau **a ține** pe cineva sau ceva) **în buzunarul de la vestă** (ori, rar, **vestei**) = A avea în puterea sa (pe cineva sau ceva):

*Mai mult, va avea în buzunarul vestei tot ce înseamnă societate civilă și analiști pro-DNA, o platformă solidă de campanie electorală pentru al doilea mandat [...] (<http://www.corectnews.com/>)*

*Cine îi va oferi candidatura, îl va avea în buzunarul de la vestă. (<https://www.steliantanase.ro/>)*

## VESTE

**A (i) se duce** (sau **a-i merge**) (cuiva) **vestea** (reg. **buhul**) **ca de popă tuns**. v. **popă**.

**A aduce** (o) **veste** = A veni cu o noutate, a vesti ceva:

(Fig.) *O coșofană fără ocupație a adus o veste-n goană. (G. TOPÎRCEANU)*

*La un ceas după miezul nopții, s-a fost înfățișat olăcar [curier] la porțile palatului deslușind străjerului Dobrotă, aflat în slujbă de noapte, că aduce veste de mare însemnătate. (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)*

**A face veste** (sau **știre**) (cuiva) (Înv.) = A da de știre, a anunța, a încunoștiința (pe cineva):

*Le-au făcut un prieten din Iași veste. (ION NECULCE)*

*Deci precum veți socoti că va fi mai bine așa veți face; și de altele ce veți mai întreba de aicea de toate vă va face știre din gură jupân Panaiotache. (NICOLAE BĂLCESCU)*

**A fi de poveste și de veste**. v. **poveste**.

**A lua de veste** (Trs.) = A observa, a remarca, a vedea:

*Cimpoieru-i ia de veste./ Stă o clipă, hodinește./ Schimbă hora-n cânt de jale. (OCTAVIAN GOGA)*

**A nu i se auzi** (cuiva) **de veste** = A nu avea informații în legătură cu cineva:

*S-a dus și dusă a rămas. degeaba o tot așteptară femeile două primăveri de-a rândul, nici măcar de veste nu i s-a auzit, necum altceva. (LIVIU REBREANU)*

**A prinde** (ori, înv., **a lua**) **de veste** sau (în v.) **a prinde** (ori **a lua**) **veste**, (reg.) **a purcede de veste** = A lua cunoștință (de...); a-și da seama (din timp):

*Când prinseră de veste părinții că băiatul nu e, caută-l în sus, caută-l în jos, nu e; ba mai în dreapta, ba mai în stânga, de loc! (P. ISPIRESCU)*

*Prinzând însă de veste, autoritățile române au solicitat Înalțului Comandament Sovietic din București interzicerea acestui congres, fapt ce s-a și petrecut, deși delegații din Iugoslavia își făcuseră deja apariția la Timișoara. (<http://adevarul.ro/>)*

**A purcede de veste** (Înv.) = A prinde de veste:

*A purces de veste... Alexandru că-l ajunge și cu sulița-l împunge. (POP.)*

**A repezi veste**. v. **repezi**.

**A se duce** (sau **a merge**, **a se lăți**, **a ieși**) **vestea** (cuiva, a ceva, de ceva etc.) sau **a i se duce** (ori **a-i merge**, **a i se lăți**, **a i se ridica**, reg., **a-i ieși** cuiva) **vestea**, **a-i merge** (sau **a i se duce** cuiva) **vestea și povestea**, **a ieși veste** (de cineva sau de ceva). = A deveni faimos:

*Și află, nepoate, că asemenea pietre fac podoaba împărăției mele, nu se găsesc altele mai mari și mai frumoase decât aceste la nicio împărăție, și de-aceea s-a dus vestea despre ele în toată lumea. (ION CREANGĂ)*

*Ciobanul adormi și trase un pui de somn până a doua zi, de să se ducă vestea. (P. ISPIRESCU)*

*Mersese vestea și povestea de ceea ce păteau peștorii fetei împăratului. (I. POP-RETEGANUL)*

*Îndată se lăși vestea prin vecini, că feciorul pescariului cel cu părul de aur a sosit acasă [...] (IDEM)*

*Pe măsură ce-a mers vestea – că prietenul ăsta al meu a povestit și la alții –, s-au adunat oamenii din sat ca la urs. (FLORIN LĂZĂRESCU)*

**A(-i) da** (cuiva) **(de) veste**, (îrg.) **a(-i) face** (cuiva) **veste** = A înștiința:

*Și dac-a mea vorbă necrezută-ți pare,/ Prefă-te că nu știi de nici o urmare,/ Ș-ei vedea cu ochii gândul cum îi este,/ Să zici bogdaproste că îți dedei veste. (ANTON PANN)*

*Am să-ți dau o veste foarte bună. Aseară în sfârșit am putut să punem mâna pe noul buget, pe care direcția l-a ținut foarte secret până acuma. (I. L. CARAGIALE)*

*– Dan! Să nu-mi scrii nimic? Să nu dai o veste, când știai că?... (CEZAR PETRESCU)*

**A-i prinde** (sau **a-i lua** cuiva) **de veste** ori **a-i prinde** (cuiva) **veste** = **a**) A remarca (la momentul oportun) prezența cuiva într-un anumit loc:

*Când fu a se întoarce, munții prinsese de veste că oarecine a luat apă din fântână, și începu a se bate iarăși în capete. (P. ISPIRESCU)*

**b)** A-și da seama de situația, sentimentele, intențiile etc. cuiva:

*Nu face nimic, de cumva ai prins de veste că e un înger, dezamăgirea n-o să fie așa de mare, când, mai la urmă, vei afla că e un simplu cățel... (CALISTRAT HOGAȘ)*

**A-i fi** (cuiva ceva) **în** (sau **la**) **veste** (Îvr.) = A fi conștient (de...); a fi în cunoștință de cauză în ceea ce privește...; a înțelege, a pricepe, a ști:

*Fără de săială și fără de frică,/ Negândind de Domnul nice-ntr-o nemică./ Pentr-aceea, Doamne, le trimite spaimă,/ Când nu le-a hi-n veste să bage de samă. (DOSOFTEI)*

**A-i scoate** (cuiva) **vești slabe** (Trs.) = A-i scoate (cuiva) vorbe (rele):

*Și, la ea, vecine sunt toate femeile din sat. Torăie din gură, poartă vești slabe [...] (ION AGÎRBICEANU)*

**Ce (mai) veste?** sau **ce (mai) veste-poveste?**, (rar) **ce veste? ce poveste?** = Ce (mai) e nou? Ce se (mai) aude?:

*– Bine v-am găsit sănătoși, oameni buni!... Ce mai veste?... (NICOLAE GANE)*

*Aminteri, ce mai veste-poveste pe la dv.? (I. L. CARAGIALE)*

*Are să mi se surpe hornul de când n-ai mai fost pe la mine... Ce mai veste-poveste prin țara muzelor? Ce vânt bun te aduce? (LIVIU REBREANU)*

## VESTI

**A vesti de bine** (Rar) = A prezice lucruri favorabile:

*[La romani] baterea ochiului și a spâncenei drepte vesteau a bine. (VASILE ALECSANDRI)*

*Toate acestea nu mai vesteau a bine. (NICOLAE GANE)*

## VESTIRE

**A da** (sau, înv., **a face**) **vestire** = A comunica o informație; a face cunoscut:

*Poate era o înștiințare nu întru toate adevărată, dar i se da vestire rea asupra iernii, când viața devine foarte anevoioasă pentru un pribeag ca dânsul. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Numaicât m-aș ruga să nu se afle că și-a căutat adăpost acolo, ca să nu se ducă vestire unde nu trebuie. (IDEM)*

**A lua vestire** (Înv.) = A obține informații (că...):

*Apoi trecând la Brusa, pentru pricini trebuincioase ale împărății[i], luă vestire că Sighizmond, craiul ungurescu, unit și cu alți prințipi creștini, au trecut Dunărea [...]* (IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU)

**A ieși vestirea** (cuiva) (Înv.) = A deveni (bine) cunoscut:

*În tot pământul a ieșit vestirea lor și până la marginea lumii cuvintele lor.* (BIBLIA)

## VEȘCĂ

**A fi purtat și-n ciur și-n veșcă.** v. **ciur**.

**Trecut** (sau **dat și**) **prin ciur și prin sită** (sau **prin dârmon ori prin veșcă**). v. **ciur**.

## VEȘMÂNT

**A se îmbrăca în veșmântul lui Hristos** (Rar) = A se călugări:

*Pe Hristos să-l iei de mire! / Îmbrăcându-te-n veșmântu-i, / Lepădând viața lumii, / Vei spăși greșala mumii.* (MIHAI EMINESCU)

## VEȘNIC, -Ă

**A da lumii veșnica sărutare.** v. **sărutare**.

**A dormi somnul (cel) veșnic** (sau **de veci**) (Înv.) = A fi mort:

*Îl găsi dormind de somnul cel vecinic.* (C. NEGRUZZI)

*Să-și vadă pragul locuinții / Și țara-n care-i dorm de veci părinții.* (SĂMĂNĂTORUL, I)

*– Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci, că v-am așternut eu bine! Vă veți face scrum până mâine-dimineață.* (ION CREANGĂ)

*– M-ooo duuce și eu acasă. Că e târziu. Poate l-a adormit diavolul. Dormire-ar somnul cel de veci!...* (PAVEL DAN)

**A se muta** (sau **a trece, a se duce**) **la cele veșnice** = A muri:

*S-a mutat la cele veșnice fără multă bătaie, dându-și duhul ca un copil, ajutorat fiind de rugăciunile preoților și de Sfânta împărășanie pe care a luat-o cu duhovnicească bucurie.* (GALA GALACTION)

*În perioada plină de lumină dintre sărbătoarea Înălțării Domnului la Cer și sărbătoarea Pogorârii Sfântului Duh a trecut la cele veșnice Părintele Arhimandrit Iustin Pârvu [...]* (CRISTINA NICHITUȘ RONCEA)

**A stăpâni în vecinică** (sau **vecinica**) **vreme** (Înv.; d. proprietăți) = A avea dreptul de a stăpâni pentru totdeauna:

*[...] și noi i-am dat adevărat zapisul nostru asupra ei, ca să o stăpânească ca pe o adevărată dreaptă moșie (a) sa după cumpărătura sfinție(i) sale să o stăpânească în veci, din neam în neam, în vecinica vreme [...]* (TEODOR V. ȘTEFANELLI)

*[...] le dă hârtie la mână că moșia Stoborânilor e dată în veșnica stăpânire a norodului.* (SPIRIDON POPESCU)

## VEȘNICIE

**A adormi de somnul veșniciei** = A muri:

*Zdrobită de o nespusă și nemângâiată durere, ea... adormi de somnul vecinicii, subt o îngustă lespede.* (AL. ODOBESCU)

**A dormi pentru veșnicie** sau **a (a)dormi** (ori **a petrece**) **(de) somnul veșniciei** (sau **veșniciilor**) (Pop.) = A muri; a fi mort:

*Împăratul... dă poruncă să-l culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veșnicie.* (ION CREANGĂ)

*Tu somnul veșniciei sub mine să-l petreci! / Sub brazi la rădăcină tu fruntea să ți-o pleci, / Să dorm și eu de-a pururi, să dormi și tu de veci!* (G. COȘBUC)

**A fi legat cu veșnicia.** v. **lega**.

## VETRELĂ

**A trage vetrela pe uscat** = A munci fără spor; a duce o viață grea:

*N-are cer, n-are pământ,/ Șade ca într-un mormânt./ Trage neîncetat/ Vetrela [(îvp.) pânză (de corabie); (pex.) corabie] pe uscat. (ANTON PANN)*

### VIARBĂ

**A fi în (toate) vierbele lui** (ori, reg., noastre) sau **a fi în toate vierbele** (Pop.; adesea îcn.) = (A fi) bine dispus:

*Striga... cu un glas... al unui om liniștit și în toate gherbele lui. (AL. VLAHUȚĂ)*

### VIAȚĂ

**A (se) trece** (sau **a se petrece**, îvp., **a se muta**, **a se strămuta**, **a ieși**, (pop.) **a se duce**) **din** (sau **de la această**) **viață** = A muri:

*Îi invitase pe prietenii celui trecut la viața veșnică, pe prieteni, pe discipoli, căci ea avusese inițiativa acelei pomenirii creștinești [...] (ION PAPUC)*

*Preacuviosul Părinte Arhimandrit Ioan Iovan de la Mănăstirea Recea – Județul Mureș, la zece ani de la strămutarea sa din această viață pământească, în anul Domnului 2008 [...] (<https://doarortodox.ro/>)*

**A (se) ține în** (sau **cu**) **viață** sau (înv.) **a ține** (cuiva) **viața** = A (se) menține viu:

*Parcă asta-l mai ținea în viață: să-l învețe mai repede tot ce trebuie să știe și să-și îndrepte întreaga atenție spre lucruri mai puțin lumești. (ALEXANDRU POPA)*

*Iar pe al treilea stătea un bătrân care părea că abia se mai ținea în viață. (CEZAR GIOSAN)*

**A (se) ține în** (sau **cu**) **viață** sau (înv.) **a ține** (cuiva) **viața** = A (se) menține viu; a trăi:

*Ano, mamă, bine că Dumnezeu m-a ținut cu viață, ca să-mi văd dreptatea la lumină. (I. A. BASSARABESCU)*

*Conșescu avea un atac violent de uremie, se sufoca, era ținut în viață cu baloane de oxigen. (G. CĂLINESCU)*

**A aduce** (sau, înv., **a întoarce**, **a trezi** pe cineva) **la viață** = **a**) A face (pe cineva) să-și revină în simțiri:

*[...] în scena în care mi se cere să plâng sunt dublat de-un cascador. În spectacol se vede cum mă trezesc la viață în vreme ce mor. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 99, 2004)*

**b)** A însănătoși (pe cineva):

*Timpul petrecut cu ei a fost scurt, dar m-a adus la viață. (LILIANA NECHITA)*

**A avea** (sau **a trăi**) **viață bună** (sau **dulce**) (**cu...**) = A se înțelege bine (cu...):

*Iar Vasilie-vodă nici cu un megieș, precum am apucatu și noi aceia domnie, viață bună n-au avut [...] (MIRON COSTIN)*

*Stăi, bădiță, nu te duce ș-om trăi viață dulce. (POP.)*

**A avea șapte vieți** = A avea o mare rezistență fizică (și morală); a trăi mult:

*Și pătrunde prin săgeți,/ Că-i român cu șapte vieți! (VASILE ALECSANDRI)*

*De-aș trăi șapte viețe/ Și de-aș fi merit să sufăr șapte grele bătrânețe. (DUILIU ZAMFIRESCU)*

**A avea zece vieți** = A scăpa cu viață din situații primejdioase:

*În ceea ce mă privește, de aș avea zece vieți și nu m-aș putea despărți de cinstea acestei suferințe și a mândriei de a fi român. (MIHAIL FĂRCĂȘANU)*

**A da (un) semn** (sau, rar, **semne**) **de viață**. v. **semn**.

**A da semn** (sau **semne**) **de viață**. v. **semn**.

**A da viață** (cuiva sau la ceva) = **a**) A face să ia ființă, a crea; a naște, a aduce pe lume:

*Când îmi dedeși viața.../ Știai ce-mi scrie soarta? (CEZAR BOLLIAC)*

**b)** A face să trăiască din nou:

*Din inimă-i pământul la morți să deie viață.* (MIHAI EMINESCU)

*El știe să dea viață unui om spânzurat.* (CEZAR BOLLIAC)

c) (Fig.) A face să apară, să se producă, să se manifeste; a face să prindă substanță, conținut:

*Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci./ Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;* (MIHAI EMINESCU)

d) (Fig.) A anima, a însufleți:

*Glob rubinos [luna]... nopței dând mișcare și viață.* (GR. ALEXANDRESCU)

*Privind cu veselie cum soarele răsare/ Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare.* (VASILE ALECSANDRI)

**A da viață** (sau **sufierea vieții**). v. **da**.<sup>2</sup>

**A fi** (sau **a se afla, a rămâne**) **în** (sau, înv., **cu**) **viață** = A trăi; a continua să trăiască, a supraviețui:

*Dase ordin ca... în toate zilele să se puie talerul ei la masă, ca și când ar fi fost încă în viață.* (D. BOLINTINEANU)

*Rămăsăi până acuma în viață.* (ION BUDAI-DELEANU)

**A i se cumpăni cuiva viața**. v. **cumpăni**.

**A i se fi urât** (cuiva) **cu viața** sau (reg.) **a-și urî zilele**. v. **urî**.

**A i se rupe** (sau **a i se frânge**) **viața** = A muri:

*Cu aripile ultimului său zbor i s-a frânt și viața.* (NICOLAE IORGA)

*Așa s-a frânt viața atât de tânără, dar plină de avânt revoluționar a lui Coriolan Doban-Beba.* (CONTRIBUȚII la ISTORIA CULTURALĂ a ROMÂNILOR din VOIVODINA, 1976)

*Veniseră în București să studieze cibernetica, dar viața li s-a frânt brusc în toaleta de la COLECTIV. Au murit ținându-se de mână.* (<http://evz.ro/>)

**A i se ține** (sau **a-i sta, a-i atârna**) **viața într-o ață** (sau, **într-un fir de ață, de păr, de pai**). v. **ține**.

**A intra** (sau **a păși**) **în viață** (D. oameni) = A începe să se confrunte cu realitatea:

*Această grupare cheamă tinerețea din imperiul rusesc la carte, o sfătuește să studieze serios nevoile țării, să împărtășească ideile occidentului, și să se educe, pentru a fi aptă apoi, când va intra în viață, pentru o muncă roditoare.* (ZAMFIR C. ARBORE)

**A intra în viață** (Rar) = A începe să funcționeze:

*Iar dacă liberate planetele cu-ncetul/ Ar reintra în viață în vechile lor legi,/ Ființele lor nouă privească-atunci cometul [...]* (MIHAI EMINESCU)

**A răzbi** (sau **a izbuti**) **în viață**. v. **răzbi**.

**A înceta** (sau **a se stinge, a se săvârși**, înv. **a conțeni**) **din viață** ori **a-și sfârși** (sau, înv., **a-și săvârși, a-și mântui**) **viața, a i se sfârși** (sau **a i se stinge, a i se săvârși**) **viața** (cuiva) = A muri:

*În al treizeci și cincilea an al vieții sale, când părintele său s-a săvârșit din viață, Ciomei ar fi dorit să rămână preot al templului din Kamo.* (MIHAIL SADOVEANU)

[Carl Schmitt] *Trăiește până în anul 1985 când se stinge din viață în același mic Plettenberg.* (ION PAPUC)

*Beizade Costache și-a început cariera cu slujba de postelnic și secretar de stat, a sfârșit-o în calitate de membru la Curtea de Casație; s-a săvârșit din viață la 1874.* (RADU ROSETTI)

*A conținit din viață și s-a dus la al său rând.* (ANTON PANN)

**A lăsa** (ori **a cruța, a ierta** cuiva) **viața** sau **a dărui** (cuiva) **viața** (ori, pop., **viață**), **a lăsa** (pe cineva) **în** (sau **cu**) **viață**, (înv.) **a ierta** (pe cineva) **cu viața** = A-i permite (cuiva) să (mai) trăiască (după ce îi fusese hotărâtă moartea):

*Era boțit și pălit în cap de cociorve, dar se ținea bine, bucuros fiind că i s-a cruțat viața.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Domnul fu silit a se îmblânzi și a-i dărui viața.* (NICOLAE BĂLCESCU)

*Mă hotărâi a cruța viața nefericitei insecte.* (NICOLAE FILIMON)

**A lăsa** (pe cineva) **viu, cu viață, cu zile** sau **(a-i lăsa cuiva zilele)**. v. **lăsa**.

**A lua** (sau **a căpăta**) **viață** = A lua ființă:

*Totul capătă viață, totul devine dramatic și pictural!* (AL. VLAHUȚĂ)

*Personajele animate capătă viață la bibliotecă!* (<http://novateca.md/ro/>)

**A lungi** (sau **a scurta**) **viața cuiva** = A cruța (sau a ucide) pe cineva, a lăsa (sau a nu lăsa) pe cineva viu:

*Domnule, măria-ta,/ Mai lungeste-mi viața.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A o sfârși cu viața**. v. **sfârși**.

**A păstra în viață**. v. **păstra**.

**A primeni din viață** (pe cineva) sau **a se primeni din lumea aceasta**. v. **primeni**.

**A prinde ființă** (sau **viață**). v. **prinde**.

**A prinde viață** (sau (reg.) **a prinde la viață**). v. **prinde**.

**A purcede către Domnul** (sau **dintru această viață**). v. **purcede**.

**A reveni la viață**. v. **reveni**.

**A ridica** (cuiva) **viața** (sau **zilele**). v. **ridica**.

**A scăpa cu viață** (sau **cu zile**). v. **scăpa**.

**A scoate** (pe cineva) **din viață** (sau **dintre cei vii**). v. **scoate**.

**A se da în viață cu...** (Îvr.) = **a)** A face voia (cuiva):

*Cu Domnul să te dai în viață/ Și-ț va da pre voaie inemii dulceață.* (DOSOFTEI)

**b)** A stabili relații intime cu...

**A se juca cu viața**. v. **juca**.

**A se lupta cu moartea** (sau **între viață și moarte**). v. **lupta**.

**A se lupta cu viața** sau **cu lumea** (întreagă). v. **lupta**.

**A se mântui cu** (cineva) sau (înv., rar) **a se mântui de viață**. v. **mântui**.

**A se petrece din viață** (sau **a se petrece din lume**). v. **petrece**.

**A se sătura de viață** (sau **a se sătura de toate**). v. **sătura**.

**A se schimba din viață** (în neviață sau **din viața aceasta lumească**). v. **schimba**.

**A se strămuta de aici** (sau **din viață**). v. **strămuta**.

**A șterge** (pe cineva) **din cartea vieții** = A scoate din rândul celor vii:

*Mă șterge [Doamne] și pre mine din cartea vieții.* (D. ȚICHINDEAL)

*Dacă nu-i ierți, șterge-mă și pe mine din Cartea Vieții!* (<http://www.apologeticum.ro/>)

**A traduce în viață**. v. **traduce**.

**A trăgăna o viață** sau **a-și trăgăna traiul**. v. **trăgăna**.

**A trece** (sau **a se trece**) **din viață** = A muri:

*Au căpătat oftică și s-au trecut din viață.* (VASILE DRĂGHICI)

**A veni pe** (sau **în**) **lume, a veni la viață**. v. **veni**.

**A(-i) fi scris** (cuiva) **în cartea vieții** = A(-i) fi sortit (cuiva):



*Scris în carte vieții este și de veacuri și de stele/ Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieții mele. (MIHAI EMINESCU)*

*Tu nu știi ce-i scris în cartea vieții. Poate că Dumnezeu a pus degetul pe fruntea ta, și dacă sânge de viteaz va fi să curgă în vinele tale, nu-l cheltui de pe acuma. (NICOLAE GANE)*

**A(-și) scuti viața** (sau **a se scuti cu viață**). v. **scuti**.

**A-i scurta** (cuiva) **viața**. v. **scurta**.

**A-i lua** (sau **a-i răpi**, înv., **a-i stinge**, **a-i sfârși**, reg., **a-i strânge** cuiva) **viața** ori (pop.) **a găti** (sau, înv., **a lipsi**) (pe cineva) **de viață** = A ucide:

*Când îmi vei lua viața,/ Mă rog, Doamne, să-ț vād fața. (DOSOFTEI)*

*Voiți acum să-mi luați și viața? (NICOLAE FILIMON)*

**A-i reteza** (cuiva) **firul vieții**. v. **reteza**.

**A-i tăia** (sau **a-i curma** cuiva) **firul** (ori **ața**) **vieții** sau **a-și tăia** (sau **a-i curma**, **a-i ciunți**) (cuiva) **viața**, **a pune capăt vieții** (cuiva) = A ucide (pe cineva) :

*Cuțitul Glanetașului fu astfel nevoit să-i curme viața tocmai lângă poarta dinspre uliță. (LIVIU REBREANU)*

*[...] iată că tătarii se și apropiară de dânșii, unii cântând și hăulind ca și când ar fi trecut printr-o țară cu desăvârșire pustie, iar alții înjurând și crâșcând din măsele de mânie că nu dau peste niciun suflet de om, căruia să-i curme viața și să-l prade până la piele. (SIMION FLOREA MARIAN)*

*Nemilostiva ursită se va milostivi a-mi tăia ața vieții. (SIMION MARCOVICI)*

**Altă viață!** (Fam.) = Se spune când intervine o schimbare benefică în existența cuiva:

*Și punem iar mâna pe sarsanale și-o ținem întins până intrăm de pe hudită pe asfalt. – Eee, altă viață! Și, într-adevăr, altă viață. (DORIN COZAN)*

**A-și da viața** = A muri din devotament pentru cineva sau ceva:

*Mi-aș da viața ca să te apăr. (CAMIL PETRESCU)*

*– Am înțeles, căci sunt credinciosul măriei-tale, și mi-aș da pentru măria-ta viața. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Mi-aș fi dat viața ca s-o salvez, indiferent dacă viața unei Coccinella nu merită atât. (ION PETRU CULIANU)*

**A-și desface viața** (D. soți) = A se despărți:

*De când am avut scena aceea penibilă, după care ne înțelesesem că trebuie să ne desfacem viața, relațiile noastre s-au îmbunătățit. (MIHAIL SADOVEANU)*

**A-și face viața** = A duce o existență imorală:

*Te pricep nițel, arhon căminare, având numai în vedere că ți-ai făcut viața în parte pă lângă familia Balșilor, care după cum au fost împotriva Unirii, acuma sunt împotriva înzestrării țăranilor cu pământ și a ștergerii privilegiilor. (CEZAR PETRESCU)*

**A-și încheia socotelile cu viața**. v. **socoteală**.

**A-și închina viața** = A se consacra:

*Tudor Vianu și-a închinat toată viața investigației științifice, cu scurte pauze de creație literară. (AL. ROSETTI)*

*În anii de studenție, participă la întruniri, călătorește, ajungând la calități de lider dar și la hotărârea de a-și închina viața emancipării poporului român. (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 99, 2004)*

**A-și îngropa** (sau **a-și închide**) **viața** (undeva) = A duce o existență lipsită de satisfacții:

*Merse printre cele două garduri de uluci până în curtea cea mare, cu grajduri, unde aveau să-și îngroape viața cei doi. (CAMIL PETRESCU)*

*Dar conștiința că sunt deșarte și că și-a îngropat viața iremediabil îi dă o stare de profundă mâhnire. (POMPILIU MARCEA)*

**A-și lega viața** (sau, rar, **viețile**) ori **soarta (și viața)** (de cineva) (Îvp.) = A se căsători:

[...] *când s-a hotărât să-și lege viața poetică și flustratecă de viața prozaică și greoaie a unui arendaș, ea nu spera să-și vadă încununat sacrificiul așa degrabă.* (I. L. CARAGIALE)

*Acum, tu ești om în toată firea, așa c-ar trebui să te gândești ce faci și cu cine îți legi viața.* (ION LĂNCRĂNȚAN)

**A-și lua** (sau, înv., **a-și răpi**) **viața** (sau **zilele**) = A se sinucide:

*Dacă mi-ar fi fost cu puțință mi-aș fi răpit viața de desperare.* (VASILE ALECSANDRI)

*Am descoperit cabina aceea în care cu o săptămână înainte o femeie își luase zilele.* (CEZAR PETRESCU)

**A-și petrece** (sau **a-și trăi**, **a-și duce**, **a-și trece**, reg., **a-și face**, **a-și mânca**) **viața cu...** ori (în v.) **a-și avea viață între...** (Pop.) = A conviețui:

*Cea mai multă viață cu Inorogul împreună ne-am petrecut.* (DIMITRIE CANTEMIR)

*A fost o femeie plină de viață, fericită și energică, și-a petrecut viața cu mine și surorile mele, Ioana și Elena [...] (<http://www.vremeanoua.ro/>)*

**A-și pune capăt vieții** sau **a-și plini viața** = A ajunge la sfârșitul vieții:

*Blagoslovind pe feciorii lui... ș-au plinit viața.* (ANTIM IVIREANUL)

*Fatalitatea a pus capăt vieții mele individuale, de aici înainte trebuie să trăiesc numai ca parte a societății.* (IOAN SLAVICI)

**A-și pune viața** (ori **capul**) **în primejdie**. v. **primejdie**.

**A-și pune viața în joc** (sau, pop., **la mijloc**) sau **a se juca cu viața** = A risca foarte mult:

*Și bieții Domni din vechime cari, ca Petrea cel Șchiop, abdicau de la domnie ca să nu se sporească în zilele lor haraciul Porții cu o mie sau două de galbeni, sau Miron Costin cronicarul, care și-a pus viața la mijloc și a pierdut-o pentru*

*că Vodă Cantemir sporise birurile!* (MIHAI EMINESCU)

*Nici prin gând nu-mi trecuse să fug. Nu sunt o fire îndrăzneată, și o fugă ar însemna să te joci cu viața...* (LIVIU REBREANU)

**A-și realiza viața**. v. **realiza**.

**A-și reface viața** = A se recăsători:

*După trei ani, Magda Miclăuș a încercat să-și refacă viața și a devenit doamna Leon Dobrotescu.* (CEZAR PETRESCU)

*Ești tânără, ai să-ți refaci viața.* (ION VINEA)

**A-și ridica viața**. v. **ridica**.

**A-și târî viața** (**zilele** etc.). v. **târî**.

**A-și ține** (sau **a-și sprijini**) **viața** (**cu...**) = A face față cheltuielilor necesare traiului:

*Cât a mai trăit, cu milostenie își ține viața lui.* (ION NECULCE)

*Cu simbria a tot satului în carile lăcuia din dzi în dzi viața își sprijeniia.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**A-și ține viața de azi pe mâine** (Pop.) = A fi foarte sărac, trăind la limita subzistenței:

*Oameni venerați și admirați chiar în viață, destinați poate a li se ridica statuie, dar cari își țin viața cu greutate [...] (ION GHICA)*

**Când ți-e viața mai dragă** = Când nici nu te aștepti, când nici nu gândești:

[...] *rătăcind prin spații, imaginea ta scufundată undeva în străfundurile subconștientului și care răzbate la suprafață când ți-e viața mai dragă.* (LAURENȚIU FULGA)

[...] *am fi cuprinși de o spaimă similară, dacă biata noastră conștiință de om chinuit de remușcări de tot felul ar lua, și ea, chip de om și ni s-ar arăta pe neașteptate când ne-ar fi viața mai dragă.* (SILVIA CELAC)

**Cu prețul vieții** = Cu orice risc:

*Neîndrăznind să se miște de pe pozițiile cucerite cu prețul vieții.* (GH. BRĂESCU)

*Această extraordinară mamă și-a ocrotit copiii cu prețul vieții, dovedind o putere de sacrificiu și o rezistență morală de excepție.* (ANIȚA NANDRIȘ-CUDLA)

**De-o viață de om** sau **(de) o viață de om** = De foarte mult timp:

*Nu-i revăzusem de 22 ani! o viață de om!* (C. NEGRUZZI)

*A avut unul din acele succese care nu se pot uita o viață de om.* (ANTON BACALBAȘA)

**Fără (pic de) viață** = Fără vlagă, fără vigoare:

*Pelița ei sămăna. cu batista subțire, fără pic de viață.* (C. NEGRUZZI)

**În (toată) viața mea** (sau **ta, lui**) = Niciodată, nicidecum; deloc:

*De atunci n-au mai vădzut Moldova în toată viața sa Ștefan Vodă.* (MIRON COSTIN)

*Nu va mai pâri pre nimeni, în viața lui.* (ANTIM IVIREANUL)

**Încetarea** (sau **stingerea**, rar, **săvârșirea**) **din viață**, ori, înv., **încetarea vieții** = Moartea, decesul:

*Agenția de presă... a anunțat încetarea lui din viață.* (MAGAZIN ISTORIC, 1979, nr. 2)

**Între viață și moarte** (mai rar, **între moarte și viață**). v. **moarte**.

**Mutare din această viață** = Moarte, deces:

*Sunetul clopotelor vestește mutarea unui vecin dintr-această viață în ceialaltă.* (SIMION MARCOVICI)

**Pe viața mea** sau **să n-am parte de viața mea!** (Fam.) = Formulă de jurământ pentru a întări o afirmație:

*Să n-am parte de viața mea... dacă-ți voi călca cîstea!* (NICOLAE FILIMON)

*– A spus el asta? – A spus, luminate Doamne, pe viața mea c-a spus.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Pe viață și pe moarte** = Cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții, punându-și viața în joc:

*Lupta era pe moarte ori pe viață.* (P. ISPIRESCU)

*Șeful, îmi zice, se bate cu nevasta ca românii cu turcii la 77, pe moarte și pe viață.* (PAVEL DAN)

**Primăvara vieții**. v. **primăvară**.

**Ți s-a împlinit cu viața** (Pop.) = Formulă prin care cineva este amenințat cu moartea:

*I-a dat babei poruncă strașnică să nu cumva să le lase p-afară, că i s-a împlinit cu viața.* (DUMITRU STĂNCESCU)

**Un trai și-o viață** (Fam.) = Se spune despre cineva care se bucură de o existență îmbelșugată, fără muncă și fără griji:

*Trebuie să am răbdare cu Marica, mă așteaptă după ea un trai și o viață.* (ION IOVAN)

**Valurile vieții** (sau **lumii, lumești**). v. **val**.

**Viață cusută** (sau **legată, cârpită**) **cu ață** = Se spune despre existența precară sau periclitată a cuiva:

*Dar să ne-nțelegem! preveni Vlad Stanca: Doctorii îi dau încă trei, patru luni de viață legată cu ață. E ultima lui zbatere.* (NICOLAE ȚIC)

*Mai bine moarte decât așa viață! Viață legată cu ață, ca vorba ceea, nepoate!* (SPIRIDON POPESCU)

*Trăiește viața cârpită cu ață.* (ANTON PANN)

*Viață, viață, viață cusută cu ață.* (JENI ACTERIAN)

**VICLENIE**

**A o întoarce la viclenie** (sau **șiretlic**) sau **a întoarce vreun vicleșug**. v. **întoarce**.

**VID**

**A face vid în jurul său** = A îndepărta pe oricine din preajma sa:

*Campionul european Under 22 a concurat la categoria grea, 91 kg, și a făcut vid în jurul său. (<http://www2.prosport.ro/>)*

*Eclipsat ani de zile de personalitatea lui Crin Antonescu, care, atât timp cât a reprezentat vârful de lance al liberalismului românesc actual, a făcut vid în jurul său, dominând, prin ținută, discurs și acțiune politică [...] (<https://www.cotidianul.ro/>)*

**A face vid în sinea lui** = A nu se mai gândi la nimic:

*Apoi se prăbuși deodată în așternut și rămase nemișcat, ca în zilele de vacanță când făcea vid în sinea lui și zăcea voluptuos pe un stog de fân sau pe suprafața unui eleșteu [...] (ION VINEA)*

#### VIERME

**A avea** (sau **a-l roade** pe cineva) **un vierme la inimă** = A fi apăsător de griji; a fi neliniștit:

*Adecă, de! nimeni nu știa ce vierme îl rodea la inimă și pe dânsul. Ar fi dorit, boieri d-voastră, să aibă și o fată barim, la atâția feciori. (P. ISPIRESCU)*

*Dar pre împăratul îl rodea un vierme la inimă: cuvântul ursitoarelor! (I. POP-RETEGANUL)*

**A avea vierme la limbă** = A fi limbut:

*Când are omul patima limbușii, gherme la limbă vorbește și curate și spurcate. (GLIGORE M. JIPESCU)*

**A avea viermi (neadormiți)** sau **a avea viermi în cur** (Mai ales d. copii) = A fi neastâmpărat:

*Are un neastâmpăr permanent, un vierme în fund și o teamă în suflet. Pentru că mereu crede că va fi săpat și contestat. (GEORGE MANOLE)*

**A trăi** (sau **a fi deprins, a se învăța**) **ca viermele în hrean** (sau **în, la rădăcina hreanului**) = A se obișnui cu o viață amărâtă, plină de privațiuni:

*E! pescar... nu vreau eu să fiu pescar – să trăiesc ca viermele-n hrean? Mai bine la mânăstire. (MIHAI EMINESCU)*

*[...] și dacă ajunge cuțitul la os, și petreci ca câinele-n car, trăiește ca viermele în*

*rădăcina hreanului, până va veni vremea ca cui pre cui să scoată. (C. NEGRUZZI)*

*Anton Pann zicea: „M-am învățat cu răul ca viermele în hrean”. (MARIN SORESCU)*

**A-l mânca** (pe cineva) **viermii de viu** = A fi foarte leneș (și murdar):

*Când îți spun că de trei ani e la pat și că-l mănâncă viermii de viu [...] (PANAIT ISTRATI)*

*Să se stingă neamul cuscrului meu Hrean,/ Să-l mănânce viermii viu chiar în ăst an; (ANTON PANN)*

*Locul ăsta a început să pută sub el, nu mai e mult până or să-l mănânce viermii de viu... (RADU ALDULESCU)*

#### VIESPE

**A cânta ca viespea** (Reg.) = A cânta cu voce ascuțită:

*A cânta ca viespea, adecă: a cânta înțepat, cu glas ascuțit. (SIMION FLOREA MARIAN)*

**A fi ca viespea** (sau **ca o viespe**) = A fi neastâmpărat (și agresiv):

*Era rea și veninoasă/ Ca o viespe costelivă,/ Vai de om!... ca o gazetă/ De limbută, guralivă. (I. HELIADE RĂDULESCU)*

**A înțepa ca viespea** (sau **ca o viespe**) = A se exprima în termeni caustici; a fi rău de gură:

*Duh neastâmpărat și cutezător în predicile sale de pe amvoanele bisericelor, [părintele Duhu] înțepa ca viespea, zicând [...] (ION CREANGĂ)*

**Cuib de viespi** = Grup, colectivitate de oameni ostili unii față de alții, dezbinați, învrăjbiți:

*Înlăuntrul țării gubernatorul dedese preste cuibul de viespi al certelor confesionale. (G. BARIȚIU)*

*Primul obiectiv va fi acest minister pe care-l consideră un cuib de viespi. (ION CONSTANTINESCU MĂRĂCINEANU)*

## VIEȚUI

**A viețui bine** (sau **în pace**) (cu cineva) = A fi în relații bune (cu cineva):

*Alixandru Vodă viețuia bine cu leșii.*  
(GR. URECHE)

*Acolo nu sunt războaie/ Toți în pace viețuiesc.* (ALECU DONICI)

*Tăierea colacului este un frumos obicei sârbesc care a fost preluat de-a lungul timpului și de către unele comunități ortodoxe românești, acolo unde a existat o populație mixtă care a viețuit în pace și bună înțelegere.* (<https://www.episcopiacaransebesului.ro/>)

## VIEZURE

**A-i roade** (cuiva) **viezura mințile** (Reg.) = A ajunge într-o stare de confuzie:

*Ilinchei ciupitei i-a ros viezura mințile.*  
(BARBU DELAVRANCEA)

## VIG

**A face** (cuiva) **vig** = A chinui (pe cineva); a distruge (pe cineva):

*Frunză verde pipirig/ Farmecele-m fac vig.* (ȘEZĂTOAREA, VII)

## VIGOARE

**A intra în vigoare** (D. regulamente, legi, tratate) = A începe să se aplice:

*Legea a intrat... în vigoare pe data de 4 august 1992.* (ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 962)

*Până când [legea] va fi votată și va intra în vigoare, vor trece, cu siguranță, multe luni.*  
(MIHAI COMAN)

**A pune în vigoare** (D. legi, dispoziții etc.) = A pune în aplicare:

*Surpriză! Instanța ar putea pune în vigoare Ordonanța 13.* (<https://www.telegrafonline.ro/>)

## VIITOR

**A (nu) avea viitor** = A (nu) avea șanse de succes într-o acțiune; a (nu) avea perspective de a progresa, de a se dezvolta:

*Instituțiunea monarhică nu poate avea viitor decât întorcându-se la originea sa.* (ION GHICA)

*Da, a fost frumos, dar repet: nu avea niciun viitor ce se întâmpla între noi.* (ANDREI CIOBANU)

*Își revăzu ultimii ani din viață; de când își găsisse părinții morți și fusese încarcerat pe viață pentru o faptă pe care nu o comisese el, ca om, nu mai avea niciun viitor.* (ȘERBAN MĂRGINEANU)

## VILAIT

**A face** (pe cineva) **de vilait** = A face (pe cineva) de rușine:

*Nu mă face de vilait.* (LUCIAN COSTIN)

## VILEAG

**A da în vileag** sau (rar) **a scoate în vileag**, **a da în vileagul obștii** = A divulga în public:

*În fiecare minut se aștepta să i se dea în vileag păcatul și așteptarea aceasta era mai chinuitoare ca însăși conștiința greșelii.* (LIVIU REBREANU)

– *Nu vă temeți că aș putea da în vileag orice îmi cereți să fac?* (IOAN T. MORAR)

*Cam strâmbă unii din nas, fiindcă l-ai dat pe Aurică în vileag...* (ION LĂNCRĂNȚAN)

**A ieși la vileag** (Îvr.) = A ajunge la cunoștința publică:

*Cu cât va ieși mai mare tărăboi cu atât mai bine se vor demasca, va ieși în vileag ticăloșia [...]* (VLAD NEAGOE)

**A rămâne de răsul vileagului** (Trs.) = A se face de răs:

*Când se-ntoarce spunea c-o să vă dezarmeze! Și-o să rămâneți de răsul a tot vileagului.* (LUCIAN BLAGA)

**A se da în vileag** = A-și trăda sentimentele, intențiile ascunse:

*Dealțul omul era matur, avea vreo cincizeci de ani, poate și mai bine, însurat, cu*

*copii mai mari ca Ilina, așa că nu se putea da în vileag.* (LIVIU REBREANU)

– *Plec, șopti ca pentru sine Grue, să nu-și dea în vileag marea-i durere.* (DUMITRU ALMAȘ)

**A se da în vileagul publicității** (Îvr.) = A face să devină cunoscut publicului:

*Meritele sale literarii, de toți recunoscute, ne-au făcut să-l silim acum, pentru întâiaș dată, a se da vileagului publicității.* (AL. ODOBESCU)

*O! nu puțin lucru e pentru un începător de a se vedea tipărit într-o gazetă și dat în vileagul lumii.* (NICOLAE GANE)

**A ține vileag** (Mar.; Trs.) = A sta treaz (în timpul nopții):

*Toată noaptea țin vileag./ Dimineața nu-s beteag.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1908)

**Câtu-i** (sau **până-i**) **lume și vileag** sau **câtu-i** (ori **până-i**) **lumea și vileagul = a)** Totdeauna, veșnic. **b)** (Îcn.) Niciodată:

*Câtu-i lumea și vileagu./ Nu te ia cine ți-i dragu.* (I. G. BIBICESCU)

**În vileagul vântului** (Mun; Olt.) = În bătaia vântului:

*Așa se pune... într-o joi în vileagu vântului/ Cu o mână secera,/ Cu o mână snop făcea.* (POP.)

## VIN

**A (i) se sui** (sau **a i se urca** cuiva) **vinul la** (sau **în) cap** (Reg.) = A se ameți de băutură:

– *Ti s-a suit vinul la cap, Nuccio. Mâine-poimâine o să-mi spui că viața e frumoasă lângă popi.* (RADU PARASCHIVESCU)

*Am mâncat niște saleuri, că nu mâncasem mai nimic, și simțeam cum începe să mi se urce vinul la cap.* (CORINA OZON)

*O mai făcuse și altădată, când vinul dulce i se urcase la cap, mersul pe jos n-o dezmeticea și avea chef să fie alintată.* (CONSTANTIN STOICIU)

**A bea vin de unde cântă broasca** (Reg.) = A bea apă:

*De aci expresia atât de fericită a D-lui Mișu Filipescu din Drăgășani la Congresul Viticol din 1924: „Vrem ca lumea să bea vin de unde cântă pitulicea, iar nu de unde cântă broasca!”.* (ROMÂNIA VITICOLĂ, vol. 6, 1942)

**A lua drumul vinului** (Trs.) = A cădea în patima beției:

*La bătrânețe, el începuse să cam ia drumul vinului.*

## VINĂ

**A avea o** (sau **vreo**) **vină** sau (înv.) **a avea vină** = A purta o (anumită) răspundere pentru crearea unei situații nedorite, pentru un act condamnabil etc.:

*De ce poartă el pedeapsa atâtor dorinți de care nu are vină.* (H. PAPADAT-BENGESCU)

*Ghiță Pop și cu mine suntem liniștiți, căci în ierarhia de partid noi nu avem vreo vină oarecare pentru situația de azi.* (MAGAZIN ISTORIC, vol. 32, 1998)

**A cădea** (sau **a pica**) **în vină** = A comite o faptă reprobabilă:

*Neagoie-voievod ne arată că ostașii cari picau în vină se pedepseau.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**A cădea** (toată) **vina pe...** (sau **asupra...**, **în capul** cuiva) = A deveni victima unei acuzații; a fi făcut răspunzător pentru ceva:

*Contele... s-a hotărât să primească bunele oficii ale Engliterei și ale Austriei, sperând să pună încetul cu încetul să cadă toată vina asupra Porții.* (ION GHICA)

*Popa făcu ca toată vina să cadă în capul părintelui Mitrofan.* (VASILE VOICULESCU)

*De data aceasta vina a căzut pe capul regelui Carol al II-lea și absolut pe bună dreptate!* (IOAN I. MOGÂLDEA)

**A da** (sau **a arunca**, **a pune**) (toată) **vina pe...** (sau **asupra**, reg., **la...**) = A indica (pe cineva sau

ceva) drept (singurul) răspunzător, drept (singurul) făptaș (cu scopul de a se sustrage unei acuzații):

*Turcul... da toată vina pre Albaza pașea.*  
(MIRON COSTIN)

*Acolo – în maturul Corp – onorabilul stâlpnic nu a contestat doar adevărul denunțurilor d-lui Moldoveanu, nu, le-a confirmat, ridicând un colțuleț al vălului de pe scabroasa afacere, voind însă a arunca vina pe altul.* (MIHAI EMINESCU)

[...] *toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebă de ce a ajuns aici: „femeia” și iar „femeia”.* (I. L. CARAGIALE)

**A da** (sau **a pune, a aduce, a-i băga** cuiva) **vină** (sau **vina**) sau (înv.) **a băga** (pe cineva) **în vină**, (reg.) **a(-i) băga** (cuiva) **de vină** (Înv.) = A formula o acuzație (împotriva cuiva):

*Băgat-au în foc de viu pre vlădica Gheorghie, de au ars, dându-i vină de sodomie.*  
(GR. URECHE)

*Ce vină-mi pui?* (MIHAIL SADOVEANU)

*Mă așteptam să mă ieie la rost – aș fi fost bucuros dacă ar fi făcut-o – să-mi bage vină la ceva, să vină să-mi poruncească mai știu eu ce.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A face** (cuiva) **o vină din...** (sau **pentru...**) = A considera o manifestare a cuiva drept reprobabilă; a face (pe cineva) răspunzător (pentru...):

*I-a făcut o vină din plăcerea de-a dansa.*  
(LIVIU REBREANU)

*Pentru Sofron Vesbianu nu mai găsea acum decât vorbe disprețuitoare: mormoloc, piston, cantalup, chameau [cămilă], și aproape îi făcea vină Zoei că-l suportă ca bărbat [...]*  
(CEZAR PETRESCU)

**A fi de vină** = A fi susceptibil de acuzație; a constitui factorul determinat, cauza (unui rău):

*Mă cerși mereu, dar nu sunt eu de vină./ Ci numai ochii, – ochii tăi, vecină, –/ Că și-am făcut potecă prin grădină...* (G. TOPÎRCEANU)

*Nici eu, nici tu nu ești de vină.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Nu este el de vină... El este o victimă a neglijenței altora.* (I. L. CARAGIALE)

**A fi vina** (cuiva) sau **a purta vina** = A-i reveni (cuiva) (în mod exclusiv) responsabilitatea unei situații sau a unui fapt (care constituie obiect de imputare):

*I-au dat acelu agă Dumitrașco Vodă o mie de lei dzicând și turcul aga că a lui vină este, căci au mas pre câmpu.* (ION NECULCE)

*Știam noi bine că renegații poartă vina tuturor persecuțiilor noastre...* (LIVIU REBREANU)

**A găsi** (sau **a afla** cuiva) **vină** = A stabili culpabilitatea (cuiva); a atribui (cuiva) o faptă reprobabilă:

*Cum să-i găsească vreo vină când ea habar n-are ce-i lumea, când ar fi fost în stare să se mărite cu Ion al Glanetașului, dacă nu i-ar fi tăiat-o dânsul?* (LIVIU REBREANU)

*Nici noi nu am aflat vină în „Omul” acela.* (IOAN VICTOR PICA)

**Bată-l** (sau **bat-o, bată-i** etc.) **vina** = Exprimă o dojană îngăduitoare, o nuanță de simpatie:

*La poliție nici gândeam./ La poliție, bat-o vina!/ Că ea e toată pricina [...]* (I. L. CARAGIALE)

*– Ei! bată-te vina să te bată!... Auzi dumneata, neiculiță, drăcia dracului! ce i-a dat lui Tartorul pân cap: zor-nevoie, la plimbare de-a călare!... (IDEM)*

*– Ptiu! bată-te vina, unchiule, cu tot Archaeusul tău...* (MIHAI EMINESCU)

**Din** (sau **de, pentru, reg., pe**) **vina** (cuiva sau a ceva) = Din cauza atitudinii, a comportării etc. (cuiva):

*Eu vă port în suflet, plămădiți în sânge./ Și din vina voastră mi-e zidit păcatul.* (OCTAVIAN GOGA)

## VINDE

**A vinde** (ceva) **pe sub mână** = A vinde ceva clandestin:

*Reclamă foarte bună, să te vândă pe sub mână zețarii.* (PETRU POPESCU)

*Întreb la derută, mirat că nu e coadă, nu mi se răspunde – ce se vinde, se vinde pe sub mână.* (VATRA, 1998)

**A vinde** (cuiva) **gogoși** (sau **brașoave**) = A spune (cuiva) minciuni:

*Vă vinde gogoși și stați cu gura căscată să-l ascultați. Oameni în toată firea.* (TUDOR POPESCU)

*Culmea, rușii – dușmanii lor de moarte, îi tratară cu respect; occidentalii le vindeau brașoave și-i ademeneau cu tot felul de promisiuni [...]* (IOAN T. LAZĂR)

**A vinde** (sau **a scoate la vânzare**) **cu toba** (sau **la tobă**) (**bunurile cuiva**) sau **a umbla cu toba** sau **a(-i) bate toba** (sau **în tobă**) (cuiva) = A vinde la licitație publică bunurile cuiva:

*Îl vânz cu toba.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Perceptorul... umblă din casă în casă cu toba.* (ZAHARIA STANCU)

**A vinde castraveți** (sau **pepeni, apă, gogoși, flori**) **la grădinar** (sau **la sacagiu, la gogoșar**) =  
**a)** A da cuiva un lucru din care are din belșug.  
**b)** A încerca să înșeli sau să dai lecții cuiva care este mai șiret sau mai învățat decât tine:

*– Taci, dragul meu urâcios, i-o reteză Mihail. Vrei să vinzi castraveți la grădinar?* (PANAIT ISTRATI)

[Agatocle Leuștean] *Avea un zâmbet ca o cimilitură și în fundul ochilor lui strălucea o rază de pricepere care parcă-ți zicea: Degeaba, prietene, nu umbla să vinzi castraveți la grădinar!* (NICOLAE GANE)

*Și mai vârtos/ Minciuna are și ea pe unde să trece./ Povestea ăluia:/ Umblă la grădinar crastaveți să vânză,/ Și lui de dânșii îi este acră rânza.* (ANTON PANN)

*Auzi tu! Mă scoli din pat cu noaptea-n cap, te invit la o țuică și tu-mi vinzi gogoși.* (VIRGIL TĂNASE)

**A vinde la licitație** = A vinde celui care plătește mai mult:

*Se vând la licitație niște mobile vechi a unui mare berbant.* (I. L. CARAGIALE)

**A vinde pe sub masă** (Arg.) = A vinde marfa preferențial, favorizând anumiți clienți:

*Nu poți vinde o companie precum CFR Marfă pe șest, pe sub masă.* (<https://www.obiectivdesuceava.ro/>)

**A vinde pielea ursului din pădure** sau **a vinde pielea ursului în târg și ursul în pădure ori tocmeala în târg și ursul în crâng ori nu vinde pielea ursului înainte de a-l ucide** = A conta pe un lucru înainte de a fi sigur că îl poți obține:

*Pe limba vânătorească, în cazul de față, s-ar zice că autorul articolului Convorbiri din Revista contemporană a vândut pielea ursului, pe când ursul juca încă prin pădure.* (AL. ODOBESCU)

*Apoi i se păru că se cam grăbește a împărți pielea ursului din pădure. Întâi să vadă cum se vor întoarce lucrurile și întâmplările.* (LIVIU REBREANU)

*Asta e curat negustorie pe pielea ursului care se află în pădure.* (MIHAI EMINESCU)

*Vinde pielea ursului în târg și ursul în pădure.* (ANTON PANN)

**A vinde** (sau **a cumpăra**) **la darabană**. v. **darabană**.

**A(-și) vinde** (sau **a cheltui, a bea**) (**și**) **pielea (de pe el)** = A vinde (sau a cheltui, a bea) totul:

*O să-ți bei pielea de pe oase.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A-i vinde** (cuiva) **pontul**. v. **pont**.

**A-și vinde (și) pielea** (sau **cămașa**) **de pe el** (sau **de pe sine**) = A da tot (pentru a scăpa de o anumită situație sau pentru a realiza un anumit lucru); a nu mai rămâne cu nimic:

*Stăpânul său o duce în chefuri și petreceri și jocuri de cărți, uneori își vinde și cămașa de pe el.* (D. R. POPESCU)



*Pascalopol e bogat, e bătrân, prin urmare își dă cămașa de pe el ca să pună mâna pe Otilia, care umblă după avere.* (G. CĂLINESCU)

**A-și vinde scump pielea** (sau **viața**) = A lupta cu înverșunare, provocând neajunsuri mari adversarului, chiar dacă nu sunt speranțe de izbândă finală; a-l face pe adversar să plătească scump victoria:

*Oi căuta și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump, ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c-am fost înșelat.* (NICOLAE GANE)

*Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața.* (C. NEGRUZZI)

*Găsim noi un cotlon din care să ne vindem scump viața.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și vinde sufletul (diavolului sau necuratului) = a)** A pactiza cu diavolul, trădând credința creștină:

*Tata a plâns și pentru mine, trist că Puica nu ne înțelesese și, umilit, că bănuia un gând josnic tocmai el, Pușor, ce ar trece prin foc și și-ar vinde sufletul diavolului, fără șovăială, numai s-o vadă iar sănătoasă.* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Eu voi continua să mă rog pentru tine și copiii tăi, căci Victor al tău și-a vândut deja sufletul necuratului.* (VASILE SUCEVEANU)

**b)** A face orice compromis pentru a obține ceva; a fi total lipsit de scrupule:

*Pentru o para își pune ștreangul de gât./ Pentru bani își vinde sufletul.* (ANTON PANN)

**Cum am cumpărat-o, așa o vând.** v. **cumpăra.**

**Cum** (sau **cu cât**) **se vinde?** = Ce preț are? Cu cât se plătește?:

*Mă dusei miercură-n târg/ Să văz boii cum se vând.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**Nu-mi vinde el mie marfă.** v. **marfă.**

## VINDEC

**A nu-și vedea vindecul** (Reg.) = A înceta să mai spered în vindecarea unei boli îndelungate; a nu se mai vindeca:

*Nu te scâlda pe vremea asta, că te-mbolnăvești de nu-ți mai vezi vindecu.* (GH. CIAUȘANU)

## VINDECA

**A se vindeca cu zamă de clopot** (Mol.) = A fi muribund:

[...] *limbutul afemeiat „trage clopotele”, în timp ce muribundul are nevoie doar de „zeamă de clopot” spre a se vindeca iremediabil.* (LAURENȚIU RĂDVAN)

*Mi-a spus: – Mă băiet, îmi cam vâjâie capul și mă duc la doctor. Simt că mă vindec numai cu zeamă de clopot!* (<http://cristivasile.ro/folositi-tratamente-naturiste/>)

## VINDIC

**A merge pe vindig** = A merge în calitate de oaspete (la o petrecere):

*Hust era o cetate demult, în vremurile bătrâne/ Și Pinteia Viteazu o poruncit acolo... că toț domnii să meargă acolo să-l aștepte c-a me[rge] el pe vindig.* (POP.)

## VINERI

**A avea multe vineri** = A avea multe zile de trăit:

*Bietul Moroi! Spune tu, dacă mai are multe vineri pe pământ.* (BARBU DELAVRANCEA)

**A îndruga de Vinerea Mare** (Pop.) = A vorbi foarte mult:

*Îndrugă de Vinerea-mare.* (I. C. HINȚESCU)

**Parcă mănâncă numai vinerea** = Se spune despre un om slab la trup:

*Ce credeți că mi-ți văzu?... Un bătrân... slab și pipernicit și cocoșat, de parcă mânca numai vinerea.* (P. ISPIRESCU)

## VINOVAT, -Ă

**A da vinovat (morții)** (pe cineva) sau **a se da vinovat** = A (se) denunța; a (se) osândi:

*Deaca vădzu cu multe munci... că nu-l poate îndupleca, l-au dat vinovat să i se taie capul. (DOSOFTEI)*

**A nu fi vinovat** (Îvr.) = A fi fără păcat; a fi desăvârșit:

*Când știi bine că nu sunt vinovat și că nimeni nu mă poate scăpa din mâna Ta? (BIBLIA)*

**A se face vinovat de...** = A avea o atitudine reprobabilă, manifestată prin...:

*Acel stat s-ar face vinovat de cea mai mare crimă politică. (MIHAIL KOGĂLNICEANU)*

*Popșa Ioan, fără profesiune, originea socială chiabur, arestat, se face vinovat de crimă de răzvrătire [...] (CAMELIA IVAN DUICĂ)*

## VINOVĂȚIRE

**A fi în vinovățire** = A fi pasibil de pedeapsă:

*Mă cufund în propriul meu orgoliu și mă sufoc în înfinita mea nemulțumire. Mă înec în teamă și vinovățire, iar frica dă târcoale pretutindeni. (<https://www.slideshare.net/>)*

## VIOLENȚĂ

**A face violență unei fete** (Liv.) = A viola:

*Interesant pentru caracterul zmeilor este că aceștia nu fac violență fetelor, care, nevrând să-i ia de bărbați, le cer câte în lună și în soare. (G. CĂLINESCU)*

## VIOREA

**Limpede ca** (sau **cum e vioreaua** (D. apă) = Foarte limpede, ca lacrima:

*De aci [Făt-Frumos] plecă iar înainte și dete peste... o mulțime de fântâni cu apa limpede ca vioreaua și rece ca gheața. (NICOLAE FILIMON)*

## VIPERĂ

**A tresări ca mușcat de viperă** = A tresări cu violență:

*În aceeași clipă Ana tresări ca mușcată de viperă. Simți că nădejtile ei de fericire se*

*risipesc și că ea se prăvale iar furtunos în aceeași viață nenorocită. (LIVIU REBREANU)*

*Codin se răsuci în loc, ca mușcat de viperă, strică într-o clipă cele trei corturi [...] (PANAIT ISTRATI)*

## VIRA<sup>1</sup>

**A da** (sau **a trage**) **vira** (Mun.) = A ridica năvodul din apă:

*[...] să tragă de ea când pontoanele vor face vira. Cu toată viteza, înainte! (PETRE MIHAI BĂCANU)*

## VIRA<sup>2</sup>

**A vira de bord** (Nav.) = A schima direcția de mers pentru a primi vântul din bordul opus:

*Atunci am putut vedea ce viață grea duc marinarii pe corăbiile cu pânze când e vremea rea și au vântul contrar, când pe tot minutul trebuie să vireze bord, mânuind pânzele cu frânghile ude. (ION ROMAN)*

## VIRGULĂ

**A nu modifica** (sau **a nu schimba**) **o virgulă** sau **fără a modifica** (sau **a schimba**) **o virgulă** = (A reproduce un text) cu cea mai mare exactitate:

*Să se observe că noi n-am modificat o virgulă în textul lui Erodot. (B. P. HASDEU)*

*În realitate, nu se va schimba nicio virgulă din textul inițiatorilor. (RADU CARP)*

## VIRTUTE

**În virtutea** = În baza..., în temeiul..., în conformitate cu...; ca urmare...:

*Puterea lor, rațiunea lor de a fi este tocmai aceasta; în virtutea unui alt principiu nu pot exista. (MIHAI EMINESCU)*

*Ție mă adresez în virtutea funcțiunilor și darului meu de preot. (I. L. CARAGIALE)*

## VIS

**(A fi) de vise rele** sau **(a fi) urât ca toate visele** (Reg.) = (A fi) foarte urât:

*Ce-a ieșit a fost de vise rele: s-au repezit la telefoane zeci de indivizi dornici să se audă la radio [...]* (ROBERT TURCESCU)

**A nu fi de vise rele** (Reg.) = A merita să fie luat în seamă; a avea preț:

*Afacerea aia – m-am gândit eu – nu-i de vise rele.* (D. UDRESCU)

**A nu-i trece** (cuiva ceva) **nici (măcar) prin vis** sau **a nu-și închipui** (cineva ceva) **nici prin vis** (D. situații, întâmplări) = A provoca o mare uimire cuiva; a constitui o surpriză extrem de plăcută pentru cineva:

*Dar va veni o zi în care o ușoară suflare a pieptului acestei țări va spulbera toată pleava din Bizanț, în care nici prin vis nu va trece generațiilor viitoare că un C. A. Rosetti a fost posibil măcar pe pământ românesc.* (MIHAI EMINESCU)

*Oi să am capele.../ Rochii de Paris!/ Și cai și trăsură/ Care nu-mi trecură / Nici măcar prin vis.* (VASILE ALECSANDRI)

*Într-o duminică de toamnă.../ Vezi, ca prin vis mi-aduc aminte...* (OCTAVIAN GOGA)

**A-și vedea visul cu ochii** = A-și (sau a i se) îndeplini o mare dorință; a (a i se) realiza tot ceea ce și-a propus:

*Dumnezeu a fost îndurător și l-a luat la sine înainte de a-și vedea visul cu ochii [...]* (MIHAI EMINESCU)

*Fourier a murit fără a-și vedea visul cu ochii, nu s-a învrednicit să ridice cel mai mic falanster.* (ION GHICA)

*Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!/ Astăzi lumea ne cunoaște.* (VASILE ALECSANDRI)

*– Asta, îi zisei, e drept mulțumire că te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii, mergând la Arnoteni. – După ce m-ai purtat șase luni cu zăhărelul. Și dacă ați mers, de partea cui a fost câștigul, a mea ori a dumneavoastră?* (MATEIU I. CARAGIALE)

**Visuri** (sau **vise**) **plăcute!** = Urare adresată unei persoane care urmează să se culce:

*Acum te rog să dormi în colțul d-tale, fiindcă eu am ajuns. Visuri plăcute!* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*[...] dar fiindcă adineaori ai emis câteva idei nu-mi retrag hotărârea de a te trimite în țară cu un tren special, să-ți fie somnul lin și să ai vise plăcute...* (IULIA BLAGA)

## VISA

**A visa** (sau **a umbla după icre verzi**) (Reg.) = A dori lucruri imposibil de realizat:

*Gazda îl povățui să ia pe seama lui o tocitoare de bani din care îi lăsase să se apuce și el de ceva și să nu mai umble ca un pierde-vară după icre verzi.* (P. ISPIRESCU)

**A visa cu ochii deschiși** = A fi într-o stare de reverie:

*Visa cu ochii deschiși să fugă în lume cu noua sa dragoste.* (CRISTIAN SĂILEANU)

*Probabil că unul dintre noi visa cu ochii deschiși sau cineva făcuse o glumă proastă și lansase zvonul unui prânz de pomină cu carne la discreție.* (ALEXANDRU TEODORESCU)

**A visa deștept** (Pop.) = A avea halucinații:

*Locuitorii râdea de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba și părul îi albise.* (P. ISPIRESCU)

*Am ajuns ca un năuc, visez deștept, nu mai știu ce fac când mă uit la ochii tăi.* (IDEM)

**Nici în vis n-ai visat** = Se spune despre ceva (care pare) neverosimil:

*Nu, că e ciudată lumea asta!... Vezi câte nici în vis n-ai visat.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**Unde te visezi?** = Unde crezi că te afli?:

*Unde te visezi de umbli cu porcii după tine?* (ION CREANGĂ)

**Când nici nu visezi** (sau **când cu gândul nu visezi**) = Pe neașteptate:

*E un suflet acru, în stare să se răzbuie  
când nici nu visezi.* (LIVIU REBREANU)

*Când nici nu visa... numai iată că se  
trezește cu dânsa.* (ION CREANGĂ)

*Când cu gândul nu visează,/ El în cursă  
o să cază.* (ANTON PANN)

## VISTAVOI

**A veni fără vistavoi** (Înv.) = A veni (unde) pe  
neasteptate:

*Oricum ar fi, pica tot timpul fără  
vistavoi, îi frângea brațul și îi ardea cel puțin un  
picior în fund [...]* (DUMITRU CRUDU)

## VISTĂ

**La prima vista** = La prima vedere:

*Paganini... execută la prima vista acele  
dificultăți și convinge pe adversarii săi despre  
prodigioasa sa abilitate.* (NICOLAE FILIMON)

## VITEZĂ

**A-și face (o) viteză** (Reg.) = A-și lua elan:

*Când ș-o făcut calu o viteză, o fo pi  
fântână.* (OVIDIU BÎRLEA)

**A băga pe cineva în viteză.** v. **băga.**

**Dă-i viteză!** (Fam.) = Pornește în grabă! Mergi  
mai repede! Acționează energic!:

*Ce mai aștepți, ia rucsacul și dă-i viteză,  
că te ajung din urmă* (ION LAZU)

## VIȚĂ

**A căuta pe viță, pe sămânță** (Mun.; fig.) = A  
căuta cu multă atenție ceva pierdut:

*Drept aceea, fiecare dintre noi chiar astăzi  
trebuie să plece în lume să caute câte o viță și  
sămânță de oameni [...]* (SIMION FLOREA  
MARIAN)

**A fi de viță plaviță** (sau **de viță veche**). v. **plăviț.**

**A fi de viță și sămânță** = A fi de neam ales:

*Dintre atâția, când toți sunt de viță și  
sămânță, cum focul negru să te legi de unul?* (POP.)

**A lucra** (pe cineva) **în foi de viță** (sau **pe la  
spate**) (Pfm.) = A unelti împotriva cuiva cu  
multă șiretenie, fără ca cel vizat să simtă:

*Toată lumea își amintea cum îl „lucrase  
în foi de viță” pe Tudor Vladimirescu... în acele  
luni din 1821.* (CAMIL PETRESCU)

*Te-au lucrat... Aista-i cuvântul cel  
adevărat! Te-au lucrat și-mi pare rău!...*  
(CEZAR PETRESCU)

*Dar serviciile secrete i-au lucrat în foi de  
viță.* (MARIAN OPREA, VIOREL PATRICHI)

*Cornea fusese lucrat de Berzovici pe la  
spate și ajunsese acolo nevinovat!* (MARCEL  
SECUI)

**Lucrătură în foi de viță** = Uneltire abilă (împotriva  
cuiva):

*Pentru dânsa... lucrătura în foi de viță și  
acele mici jocuri de ațâțare și de ispitire... erau numai  
mofturi și fasoane.* (MATEIU I. CARAGIALE)

**Pe viță, pe sămânță** (Fig.) = Tuturor, fără excepție:

*Agiutat-au cu bani în prețu cărții ca să  
le fie pomană pă viță, pă sămânță, până a șapte  
sămânță.* (NICOLAE IORGA)

## VIȚEL

**A înjunghia** (sau **a tăia**) **vițelul cel gras** (Liv.)  
= A da o petrecere îmbelșugată în familie, mai  
ales în cinstea întoarcerii cuiva:

*Eu, tată, am plecat și te rog să nu fii  
supărat, căci dac-aș fi rămas n-ai fi tăiat acum  
vițelul cel mai gras.* (G. TOPÎRCEANU)

*Fără îndoială, albit de bătrânețe, va fi  
pierdut mult din îndărătnicia trecută; va avea  
cuvinte mai bune pentru el; îl va primi ca pe un  
fii rătăcit, va tăia vițelul cel gras.* (GIB I.  
MIHĂESCU)

(Cu parafrizarea expresiei) *Spune-i că  
tatăl său a uitat totul și că-l așteaptă cu brațele*

*deschise. Vor tăia împreună vițelul cel gras.*  
(ION VINEA)

**A sta** (sau **a se uita**, **a rămâne**) **ca vițelul** (sau **ca vaca**, **boul**) **la poartă** (pe la poartă) **nouă = a)** A sta sau a se uita, a rămâne uimit, nedumerit, dezorientat, perplex în fața unei situații noi sau neașteptate; a nu putea să reacționeze în niciun fel în fața unei situații (noi sau neașteptate):

*Insul face ochii mari, de vițel la poartă nouă și nu se mai recunoaște – nu mai știe care-i el, cel adevărat!* (G. M. ZAMFIRESCU)

*Ce-o să urmeze în asemenea caz? Dacă Luca nu, după cum se holbează la ea ca vițelul la poartă nouă, cine?* (CONSTANTIN BANU)

*Acela, descumpănit, se uita ca vițelul la poarta nouă.* (IRINA CIUBOTARU)

**b)** A fi complet neștiutor într-un domeniu, a nu reuși să înțeleagă o anumită chestiune:

*Ce te uiți la mine ca vițelul la poarta nouă? Nu ți-e clar ce este o legendă;* (TEODOR MAZILU)

**A trăi ca vițelul la oraș** = A duce un trai plin de lipsuri și de greutate:

*Cui nu-i place să trăiască ca găina la moară! / Însă, / Nevoia îl face să trăiască ca vițelul la oraș.* (ANTON PANN)

*Nevoia îl face să trăiască ca vițelul la oraș.* (I. C. HINȚESCU)

**Vițelul de aur** (Cu aluzie la idolul pe care l-au venerat vechii evrei la poalele muntelui Sinai) = Adorația, cultul bogăției, al banului:

*Acea lepră imorală de greci n-o putea scoate decât Cuza din țară. Îngăduitorii de mai târziu n-ar fi pătruns niciodată în mizeria morală a acelor sectari ai vițelului de aur.* (MIHAI EMINESCU)

## VIU, VIE

**(A fi sau a rămâne) mort între vii** = (A fi sau a rămâne) ca și mort:

*Eu, – a continuat dânsul, – de când mi-am pierdut feciorul, sunt un mort între vii.* (VADIM GUZUN)

**(A fi) mai mult mort decât viu** = A fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.):

*[...] haiducul prinse să rătă, îl cinsti cu o palmă bine așternută peste obraz, pentru ca altă dată să nu mai poarte degeaba pistoale la drum, și, după ce-i luă arma și punga, își căută de treabă, lăsând pe bietul Leuștean mai mult mort decât viu.* (NICOLAE GANE)

*Până am ajuns eu, se isprăvise bătaia, povesti dânsul familiei nerăbdătoare, urcând în pridvor. A lăsat-o mai mult moartă decât vie, biata fată... Am văzut-o. Ți se frânge inima.* (LIVIU REBREANU)

*În stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școlii, unde l-au găsit, a doua zi dimineața, oamenii de serviciu, mai mult mort decât viu.* (I. L. CARAGIALE)

**A (se) băga** (sau **a duce**) (pe cineva) **de viu în mormânt** (sau **în pământ**) = A (se) omorî:

*Caută pe cel care a pus în mormânt pe părintele tău.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Ăștia vroiau... să-i ducă de vii în pământ.* (CAMIL PETRESCU)

(Pex.) A necăji foarte tare pe cineva:

*Aceste erau de ajuns... s-o vâre-n groapă pe biata babă.* (ION CREANGĂ)

**A (se) îngropa** (sau **a înmormânta**) **de viu = a)** A (se) retrage într-un loc anume, întrerupând legăturile obișnuite cu lumea:

*Am pomenit de felul cum marele meu prieten pusese cu vreo cincisprezece ani înainte capăt lungii lupte în vâlmășagul căreia îl aruncase mohorâta lui zodie și cum se îngropase de viu.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire și-mi voi plânge în singurătate nenorocirile mele, decât să primesc a fi soția celui mai necinstit dintre ciocoii lui Caragea.* (NICOLAE FILIMON)

*Mă socoteam îngropat de viu și mă gândeam la moarte.* (PANAIT ISTRATI)

b) A nimici:

*Mă-ngroapă frații mei de viu! / Legat de dânsa, eu să știu / Că am urâtei drag să-i fiu?* (G. COȘBUC)

c) (Arg.) A băga în buzunar ceea ce s-a furat.

**A fi mort de viu** = A fi foarte slab; a fi foarte bolnav:

*Colo-n umeda-i pustie / Ca-n sicriu / Te-ai simți pe vecinicie / Mort de viu.* (MIHAI EMINESCU)

**A ieși** (sau **a pieri, a se duce**) **dintre** (ori, pop., **de printre**) **vii** = A muri:

*De îndată însă ce Mircea dispăru dintre vii, rivalitatea între urmașii lui și acei ai fratelui său Dan ieși la iveală.* (A. D. XENOPOL)

*Ca să pier dintre cei viii, alesesem ziua în care împlineam douăzeci și trei de ani.* (MATEIU I. CARAGIALE)

**A jupui de viu** (pe cineva). v. **jupui**.

**A lua (și) de pe** (sau **de la**) **viu** (ori **vii**), **și de pe** (ori **de la**) **mort** (ori **morți**) = A fi lacom:

*Și părintele Isaia, în loc să umble morțiș, ca alți popi, după cerșitorit, luând și de pe viu și de pe mort, să aibă cu ce se împopoțona, el, dimpotrivă, zicea că este de altă părere, și anume: „Decât să dai de pomană la calici sâmbătă, mai bine ceva de băut mahmurilor, marța...”* (ION CREANGĂ)

**A mânca** (pe cineva) **de viu** (sau **fript**) = A nimici, a răpune, a doborî pe cineva; a chinui pe cineva:

*Te mănânc fript, rătane! Spune drept. Ori i-ai prins și ți-a datără parale.* (ANTON BACALBAȘA)

*Cu nevastă-mea, mizerabile! Te-am mâncat!* (I. L. CARAGIALE)

[GULIȚĂ:] *Săracul de mine!... îi în stare să mă mănânce de viu.* (VASILE ALECSANDRI)

*M-ai mâncat friptă, fecior de lele ce mi-ai fost!* (P. ISPIRESCU)

*Nemții... m-ar mânca de viu.* (G. BARIȚIU)

**A naște** (sau **a făta**) **pui vii** (D. animale) = A se înmulți în mod caracteristic mamiferelor:

*N-ai învățat la școală că... mamiferele nasc pui vii, pe care-i alăptează?* (D. R. POPESCU)

**A șterge** (sau **a rade**) (pe cineva) **dintre vii** (ori **din cartea viilor**) sau **a se cura de cărțile viilor** (Înv.) = A omorî:

*Șteargă-să den cartea viilor, și cu dreptii să nu să scrie.* (BIBLIA)

*Să se cure de cărțile viilor [...]* (CORESI)

**A tăia** (sau **a da, a trage**) **în carne vie**. v. **carne**.

**A-i lua** (cuiva) **pielea** (sau **a jupui** pe cineva) **de viu** = **a**) A pedepsi aspru pe cineva; a fi fără milă față de cineva:

*La locul unde se împietrise frate-său, păți ca dânsul; fiindcă nu voi să dea ascultare rugăciunilor ce-i adusesse vulpoiul, ci voia să-l prinză ca să-i ia pielea.* (P. ISPIRESCU)

b) A pretinde de la cineva mai mult decât poate da; a-i lua cuiva tot ce are:

*Dar nu-i de glumit, boieri d-voastră, căci vor să ne ieie și pielea de pe noi!... Și noi să ne lăsăm așa, ghiojghioare, să ne despoaie?...* (VASILE ALECSANDRI)

**A-l mânca** (pe cineva) **viermii de viu**. v. **vierme**.

**Îți vine să-l** (sau **s-o**) **mănânci de viu** (sau **de vie**). v. **mânca**.

**Mort de viu** = **a**) (D. oameni) Epuizat din punct de vedere fizic; lipsit de tărie sufletească, de fermitate morală:

*Ce am de-alege oare din seaca-vă ființă? / Ce foc fără a se stinge, ce drept fără să-mi mință, / O, oameni morți de vii.* (MIHAI EMINESCU)

b) (Olt.; d. țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care este putred sau rărit.

**Mort între vii** = Ca și mort:

*Tu ești ca neoamenii: mort între ghii.*  
(GLIGORE M. JIPESCU)

**Morții cu morții, viii cu viii. v. mort.**

**Nici cu viii, nici cu morții** = Se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se însănătoșește:

*El trăia acum nici cu viii, nici cu morții.*  
*Aștepta din minut în minut să fie dus la moarte.*  
(P. ISPIRESCU)

**Viu sau mort sau ori viu, ori mort** = În orice stare s-ar afla, în viață sau mort, cu orice preț:

*Pentru ei ori viu, ori mort,/ Tot una face.* (G. COȘBUC)

*Misiunea mea, de pe urma căreia îmi câștig existența, este aceea de a te captura, viu sau mort.* (AUREL CĂRĂȘEL)

**VIVAT**

**A face viva** (Olt.) = A toasta:

*Ștefan Vodă ce grăia?/ – Beți boieri și nu prea beți,/ Mâncați de vă săturați,/ Măine-n ziuă vă sculați.../ Dar boierii n-asculta,/ Începea viva de făcea.* (POP.)

**VIZAVI**

**A(-și) face vizavi** (Fam.) = **a**) A sta în poziții opuse:

*I-a întrevăzut în compartimentul vecin, făcându-și vizavi: bărbatul corpolent din cale afară...; femeia uscată ca o scândură.* (CEZAR PETRESCU)

**b)** A forma o pereche la dans.

**VIZITĂ**

**A fi în vizită** (cu cineva) = A avea relații de prietenie cu cineva; a se vizita reciproc:

*De asemenea subdirectorul Gavrilescu, superiorul lui Ionescu, cu ale cărei fete Liliana era în vizită și prietenie, dar fără a fi în vizită cu familia.* (LIVIU REBREANU)

*Familiiile nu erau în vizită.* (GH. BRĂESCU)

**A întoarce vizita** = A răspunde printr-o vizită la o alta primită anterior:

*Când un preot se ivește pentru întâia oară în comuna sa, el este vizitat, dacă nu de cătră toți, cel puțin de o mare parte a poporenilor săi. Datoria lui este ca să le întoarcă această vizită, intrând în căsuțele poporenilor, cari se vor simți foarte onorați prin astă manieră părințească și obligatoare.* (I. L. CARAGIALE)

*Ce să mai asculte aceleași clevetiri ale cucoanelor bătrâne când ar avea atâtea de vorbit cu el? Și fiindcă de mult trebuia să întoarcă vizita unei prietene, a ieșit repede.* (LIVIU REBREANU)

**VLAȘTINĂ**

**A-și face vlaștină** (Reg.) = A-și petrece timpul:

*Cutare și face vlaștină mai mult la noi.*  
(STUDII ȘI CERCETĂRI de LINGVISTICĂ, 1979)

**VLĂDICĂ**

**De la vlădică până la opincă. v. opincă.**

**VOCE**

**A auzi voci** (Rel.) = A percepe un mesaj mistic pe cale auditivă; a avea halucinații auditive:

*Iar aud voci!... Te pomenești c-o să-l aud și pe Dumnezeu spunându-mi cine-a fost Bekenbauer!* (D. R. POPESCU)

*Eu, măi frate aud voci, îmi răspunde el, că dacă n-aș auzi n-aș fi aici, n-aș fi nebun!* (EMIL BOȘCA-MĂLIN)

**A fi în voce** = A fi în bună dispoziție vocală:

*Tenorul era în voce.* (I. L. CARAGIALE)

**A ridica vocea** = A vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, răstit; a protesta:

*O singură clipă să nu fim expuși curiozităților grosiere, să ne putem mișca, să putem ridica vocea fără teamă.* (CONSTANTIN STERE)

*Și pe neașteptate ridică vocea [...]*  
(TITUS POPOVICI)

*Cine îndrăznește să cugete sau să ridice vocea în contra dorințelor președintelui cu deplină putere al ambelor Principate?* (ION GHICA)

### VODĂ

**A lăsa pe vodă departe** = Li se zice celor mândri și țănoși:

*De întâlnea vrun om călare, pe drum, întreba: departe-ai lăsat pe vodă, voinice?* (ION CREANGĂ)

**A mânca (din) pita lui vodă. v. pită.**

**A nu-i păsa nici de vodă** = A nu se teme de nimeni:

*El nici de vodă nu se teme, zice. El se suie în munte și puțin îi păsa.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se plimba (sau a umbla) ca vodă prin (sau în) lobodă** (Pfm.) = A umbla fără griji (dându-și importanță):

*– Ce te primbli așa ca vodă prin lobodă? îmi zise Mihăiță, ieșindu-mi fără veste înainte la o cotitură de uliță.* (NICOLAE GANE)

*Nu da o dată cu sapa-n țarină și cu capra se plimba prin târguri ca vodă prin lobodă, până ce începură sătenii a-l pizmui și a-i zice pe față [...]* (CRISTEA SANDU TIMOC)

*– Nu prea mă pricep la vampiri, dar nu se odihnesc și ei? Că doar n-or să umble ca vodă prin lobodă toată vremea.* (STELIAN ȚURLEA)

**Parcă ești vodă** (Irn.) = Se spune unei persoane care se consideră importantă:

*Țară-a sfârșelii și-a sfârșierii, parcă ești Vodă cel rupt de cămile.* (<https://www.literaturadeazi.ro/>)

### VOI

**A nu (mai) voi să audă de cineva sau de ceva. v. auzi.**

**A nu voi să audă (de...)** = A respinge categoric:

*Take Ionescu continua să transmită în țară că „nimeni nu voia să audă de integralitatea Banatului”.* (ANASTASIE IORDACHE)

*Unii dintre mai marii armatei au propus bombardarea muntelui cu ajutorul aviației, dar cei din fruntea partidului nici nu voiau să audă de așa ceva.* (MIRCEA CRĂCIUN)

**A nu voi să știe (sau să cunoască pe cineva) de... = A refuza să recunoască autoritatea cuiva:**

*Nici nu mai voia să se mute, nu mai voia să deie față cu dânsa, nu mai voia să știe de dânsa: nu mai voia nimic;* (IOAN SLAVICI)

**A voi (cuiva) binele (sau bine)** = A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute; a ajuta pe cineva; a fi binevoitor cu cineva:

*Era un tiran rău, nu voia binele nimănui, se îmbăta zilnic, dar era credincios suveranului său ca nimeni altul.* (FELIX ADERCA)

*N-am înțeles niciodată de ce unii dintre oamenii cu care discutăm, și care îmi voiau binele sau care mă simpatizau, erau plini de găuri negre [...]* (MATEI VIȘNIEC)

**A voi cuiva răul (sau rău ori rele)** = A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute; a dușmăni pe cineva:

*[...] pentru că aveam impresia că îmi voia răul și că toți din jurul meu îmi voiau răul, dar chiar și așa nu mi-ar fi trecut prin cap una ca asta.* (MARIN MĂLAICU-HONDRARI)

### VOIE

**(A fi sau a se lăsa, a lăsa etc.) în (sau la) voia (cuiva ori a ceva) sau (rar) la buna voia (cuiva)** = La bunul plac, la dispoziția cuiva, la chereul cuiva sau a ceva; supus puterii, capriciilor cuiva sau influenței a ceva:

*Războiul, pacea, viața și moartea, și avearea tuturor supușilor lor, era numai la însăși voia lor.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**A aduce (sau a abate) (pe cineva) la voia (sau voile) (cuiva)** = A supune (pe cineva) dorinței, plăcerii cuiva:

*Nu a putut niciodată, / La voie-și să mă abată.* (ANTON PANN)



**A face (pe sau, rar, în) voie** (ori **voia**) (cuiva) sau **a sluji voia** (cuiva) = A îndeplini voința, hotărârea (cuiva):

*Să părăsească voia diavolului și să facă iară voia lui Dumnedzău.* (VARLAAM)

*Dumnezeu ni l-a trimis pe el; și Dumnezeu știe ce face... eu trebuie să fac voia lui.* (I. L. CARAGIALE)

*Să ne năpustim în pădure... așteptând să se facă pe urmă voia lui Dumnezeu.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A face voie de nevoie și haz de necaz** = A manifesta bună dispoziție, deși este silit să facă (să suporte) ceva neplăcut:

*Negustorul nostru, de voie, de nevoie, făcea haz de necaz!* (CRISTEA SANDU TIMOC)

*Um! râde împăratul, făcând voie de nevoie și haz de necaz.* (POP.)

*Face voie de nevoie și haz de necaz.* (TEODOR FLONTA)

**A fi la voia cuiva** = A fi la cheremul, la discreția cuiva:

*Sunteți în mâna și la voia măritului Padișah.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A fi pe o voie cu cineva** (Reg.) = A fi de acord cu cineva:

*Abia acum el a fost pe-o voie cu vecinul de peste drum.*

**A împlini voia** (sau **voile**) **cuiva** = A îndeplini dorințele, poruncile cuiva:

*Pe toți câți nu-mi împlinesc voile în casă, îi împung cu ghionți.* (ZAHARIA STANCU)

*El nu știa cum să facă... ca să îplinească voia aceluia împărat.* (P. ISPIRESCU)

*Eu pentru dragostea ta aș fi dat prin foc și prin apă, ca să-ți fac voile, și tu pentru mine atâta lucru să nu faci.* (IDEM)

**A încăpea în voia cuiva** (Îvr.) = A-i fi îngăduit cuiva ceva:

*Măcar de-are a face neștine bani cât de buni..., nu va putea să încapă în voia nemăru,*

*pentru să fie certat mai puțin, decât că are a fi făcut bani răi.* (PRAVILA, 1814)

**A intra în voia cuiva** sau **a afla voia la cineva** (Îvr.) = A obține bunăvoința cuiva, a obține îngăduința, indulgența cuiva:

*Despre acest lucru pot să scriu aceasta pe scurt Puternicei Tale, că atunci când Voevodul Petru a aflat voia Puterniciei Tale, a făcut numaidecât mare risipă în toate comorile [...] (DOCUMENTE PRIVITOARE la ISTORIA ARDEALULUI, MOLDOVEI și ȚĂRII ROMÂNESȚI)*

**A lăsa (pe cineva sau ceva) în voia** (sau **în voile**) **lui** (ei etc.) = Liber, independent, nesupravegheat; de capul lui (ei etc.):

*Pre toți îi las în voia lor.* (CORESI)

*Pe mine nu m-o răbdat inima să-i las în voia lor, că tot eu aveam să-i caut pe urmă prin meleaguri, că eu îs la boi, la amândouă părechile.* (EM. GÎRLEANU)

**A lăsa pe cineva în voie.** v. **lăsa.**

**A nu ieși din voia** (cuiva) = A nu se supune dorinței cuiva:

*Și aice a slujit Ion Săracul cu credință... neieșind niciodată din voia stăpânului său.* (IOAN SLAVICI)

**A nu(-i) ieși cuiva din voie** = A îndeplini dorința, gustul cuiva; a nu se abate de la cuvântul cuiva:

*Apoi îi era frică de dânsa, așa că niciodată nu-i ieșea din voieși când ea se răsteya, el, cu capul plecat, sta într-un colț și nici un cuvânt nu auzeai din gura lui.* (POP.)

*Măgarul, în scurt, nu-i ieșea ciobanului din voie.* (COSTEL PRICOPIE)

**A nu-i fi cu voie** (sau **în voie**) = A nu-i conveni:

*Și nu-i era cu voie să vie împărăția la Cameniță [...] (ION NECULCE)*

**A nu-i ști** (sau **a nu-i înțelege**) **nici voia, nici nevoia** (Reg.) = Se spune despre cele care nu-și comunică, gândurile, sentimentele, intențiile:

*Mă țineam și de scârbă și de râs, că așa mă învățase pe mine tata: să nu-mi arăt nimănui, nici voia, nici nevoia. (ARTUR GOROVEI)*

*Să trăiești, moș Sandu, și Dumnezeu să te ție cât de mult între noi, că zău așa îmi place mie, dar nu unul de aceia căruia tot îi ninge și-i plouă, și nu-i știi voia, nici nevoia [...] (SĂMĂNĂTORUL, vol. 5, 1906)*

**A se da după voia cuiva** = A face așa cum își dorește, cum vrea cineva:

*Nu părintele face după voia feciorilor, ci feciorii se dau după voia părinților. (POP.)*

**A sta în voie bună** (Rar) = A fi bucuros:

*Era noapte, era lună,/ El cu capii împreună/ Sta la masă-n voie bună. (GH. TEODORESCU KIRILEANU)*

**A umbla** (sau **a se lăsa, a merge, a fi purtat**) **în voia cuiva** (sau **a ceva**) = A umbla, a se lăsa după dorința, după capriciul, după placul cuiva:

*Încalcă și se lasă în voia calului, unde o vrea el să-l ducă. (ION CREANGĂ)*

*Barcă mică, sprinteoaară,/ Mergi în voia întâmplării/ Ca o lebădă ușoară. (VASILE ALECSANDRI)*

**A(-i) intra cuiva în voie**, (rar) **a intra în voile cuiva** = A satisface toate dorințele, gusturile cuiva:

*Și numai în câteva zile așa se schimbă, încât nu o mai cunoșteai; din rumenă și veselă ce era, ajunsese de se ofilise și nu-i mai intra nimeni în voie. (P. ISPIRESCU)*

*Era un boier poznaș, căruia nu prea putea să-i intre în voie oricine. (IDEM)*

*Cum văd eu, d-ta prea intri în voia supușilor. (ION CREANGĂ)*

**A(-i) veghea voia** (sau **voie**) (cuiva) (Înv.) = A favoriza, a avantaja (pe cineva); a părtini (pe cineva):

*Era un om groznic: nu veghe nimărui voia. (ION NECULCE)*

**A(-și) face voie** (sau, înv., **voia**) **rea** = A (se) întrista; a (se) enerva:

*Atuncea să mâhni și făcu voie rea foarte. (VARLAAM)*

*Stăpâne, zise atunci calul, de-acum înainte, ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap, tot atâta-i: fii odată bărbat și nu-ți face voie rea. (IDEM)*

**A(-și) face voie bună** = A (se) înveseli; a (se) distra:

*Dar în zadar toate, frate-său cel mijlociu era supărat, nu-i venea nicidecum să-și facă voie bună. (I. POP-RETEGANUL)*

*În mijlocul unui sat îi veni pofta să să mai ospăteze, ca să vază și alții ce domnește știe el trăi. Și-și face voie bună, uitând de toate supărările de până atunci. (IDEM)*

**A-i fi (cu) voia (să...)** (Înv.) = A dori (să...):

*Ștefan Vodă l-au întrebat: Ce ți-i voia, mă? (ION NECULCE)*

**A-i fi cu** (sau **în**) **voie** (Înv., rar, îcn.) = A-i conveni; a-i fi pe plac:

*Nu-i era cu voie să vie împărăția lui Cameniță. (ION NECULCE)*

**A-i fi cu voia să...** (Pop.) = A dori să...:

*Puteți sta și mai mult; puteți sta chiar la mine, dacă vi-i cu voia și vi-ți împăca. (CALISTRAT HOGAȘ)*

**A-i fi cuiva pe voie** sau **a fi pe voia cuiva** = A fi pe placul, pe gustul cuiva:

*Îi înduplecă îndată pe ea a o asculta,/ Și ca să-i facă pe voie începură a cânta (ANTON PANN)*

*La dansa s-a gândit lotrul când s-a făgăduit lui vodă să-i facă pe voie și la ea s-a și dus [...] (P. ISPIRESCU)*

**A-i fi voia rea** (sau **amară**) (Îvr.) = A fi trist, a fi îndurerat:

*Vai că voia mi-i amară/ Că m-am streinat de țară. (DAN ZAMFIRESCU)*

**A-i fi** (cuiva) **voia (să...)** = A dori, a voi, a-i plăcea (cuiva) să... :

*Are o coastă de drac într-însa, care trebuie scoasă numaidecât, dacă ți-i voia să ai femeie cum trebuie.* (ION CREANGĂ)

*Este o ceară moale pe care o întorc cum mi-e voia.* (C. NEGRUZZI)

*Cui i-e voia să nu moară,/ Pună plosca subsuoară;/ Cui i-e voia să trăiască./ Plosca să n-o părăsească.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A-i strica cuiva voia**, (îvr.) **a i (se) strica** (cuiva) **voia**, **a-și strica voia** = A (se) îndispune; a (se) întrista:

*Vădzându-l mazâlimea că-i de neam prostu, li să stricară tuturor voia, că nu le era cinste să margă la gazda lui.* (ION NECULCE)

*Acum, dacă părinții se învoiesc, se declară că dâșii nu strică voia fetei și deci atârnă numai de la dânsa.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**A-și alege** (sau **a-și afla**) **voia ochilor** (Reg.) = A-și alege ce preferă:

*La fântână la izvor se-ntâlnește dor cu dor, se sărută până mor și fac voia ochilor.* (POP.)

**A-și face voia** (cu cineva) = A batjocori, a silui, a viola (pe cineva):

*Ea acasă să ducea,/ Nici la horă nu ieșea./ Arnăutu mi-o căta,/ Mi-o căta și n-o găsa,/ Să dusă-n casă la ea,/ Cânilii mi-o necăjea/ Și-și făcu voia cu ea.* (POP.)

**A-și face voia** (pe cineva) (Reg.) = A se răzbuna (pe cineva):

*Mi-am făcut voia pe el.*

**A-și face** (sau **a face cuiva**) **voie bună** = A fi vesel (sau a înveseli pe cineva):

*De când trecui dealu-ncoace,/ Voie bună nu-mi poci face.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A-și face** (sau **a face cuiva**) **voie rea** = A se întrista (sau a întrista pe cineva):

*Las', jupâneșică, nu-ți face voie rea, că are să fie cât se poate de bine.* (ION CREANGĂ)

*Căci, dac-ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci câmpii!* (IDEM)

*Fugi, cucule, de-acolea,/ Nu-mi mai face voie rea./ De jale nu-mi mai cânta [...]* (TUDOR PAMFILE)

**A-și face** sau (înv.) **a-și umple voia** = A-și satisface dorințele, poftele, capriciile:

*Bea și mânca,/ Voia-și făcea,/ De nimeni nu grijea.* (ȘEZĂTOAREA, IV)

*Împlându-și voia, ce-au dorit au dobândit.* (DOSOFTEI)

*Părere de rău ca atunci n-au mai simțit acești soți în viața lor, că nu putură să-și facă voia.* (P. ISPIRESCU)

**Cu toată voia** = Insistent, cu tot dinadinsul, din tot sufletul:

*Să scoață pre Matei Vodă să pusesse cu toată voia.* (MIRON COSTIN)

*Toate aceste câte s-au scris mai sus sunt poftele mele cu toată voia mea, și poftesc și rog pe toți prietenii mei să fie aceste tocmele stătătoare [...]* (DUMITRU STĂNESCU)

**Cu voia** (cuiva) sau **de (bună) voie**, (reg.) **cu de-a voia** = Intenționat, dinadins:

*Ieșirea mea de acolo n-a fost cu voia mea.* (ANTIM IVIREANUL)

**De voie, de nevoie** (rar, **de silă**) sau **ori de voie ori de nevoie, cu voie** (sau **ori, și**) **fără voie, ori cu voie, ori fără voie, cu voie, cu voia**, (sau) **fără voia** (cuiva) = Fie că-i place, fie că nu-i place; mai mult în silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări; vrând-nevrând, silit:

*De voie, de nevoie trebui să se scoale.* (ION CREANGĂ)

*Slut, neslut, ai să fii a mea de voie, de nevoie.* (VASILE ALECSANDRI)

*De voie, de nevoie, trebui să se ducă acolo, căci ochii nu-i dase în geană de nu știu cât timp.* (P. ISPIRESCU)

**După voie** sau **după voia** (cuiva), **pe voie, pe voia** (cuiva), (înv., rar) **până la voie** = Pe placul sau pe gustul cuiva; la libera alegere:

*Și cercetă Hristosu după voia părintelui curați să ne facă.* (CORESI)

*Evreii Sfânta Scriptură după voie tâlcuiesc.* (DIMITRIE CANTEMIR)

**E voie** = Este permis, este îngăduit:

*La Securitate e voie să te închini.* (N. STEINHARDT)

**Fără (de) voie** sau **fără voia mea** (ori **ta, sa** etc.) = Involuntar, neintenționat, din greșeală:

*Literatura și politica însă... are de datorie a fi totdeauna în adevăr, căci erorile, și cele fără de voie, fac a înapoia popului și îi ruină.* (I. HELIADE RĂDULESCU)

**Fie voia ta** sau **facă-se voia ta** (Bis.) = Să se îndeplinească hotărârea ta:

*Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ.* (BIBLIA)

– *Bine! grăi feciorul de împărat cam cu jumătate de gură. Să fie pe voia ta;* (IOAN SLAVICI)

**În** (sau, rar, **la**) **voie** sau **în voia** (cuiva), **în toată voia**, **în voie bună**, (pop.) **în voia cea (mai) bună**, (reg.) **de** (sau **din la**) **voie**, **în dragă voie** = Liber, nestingherit; după dorință; ușor, fără efort; încet, fără grabă:

*Că era țara stânsă de dese războaie/ Și nu putea stăpâni domni-n bună voaie.* (DOSOFTEI)

*Lasă-mi-i să meargă în bună voie./ Că noi avem a spune și de-alte.* (ION BUDAI-DELEANU)

**În voia cea bună** = Fără nicio grijă, fără teama de a greși; cu certitudine:

*Căci nu erau mai mult decât două săptămâni de când se măritase ea după Ițic sau mai bine ar fi să zic, în voia cea bună, că se măritase Ițic după Malca.* (ION CREANGĂ)

*Chiar acum aș putea să te omor, în voia cea bună, dar mi-i milă de tinerețele tale.* (IDEM)

**În** (sau, rar, **la**) **voie** sau **cu toată voia** = În libertate, în largul lui, nestingherit:

*Își descheie haina să poată respira în voie.* (JEAN BART)

*Rădea pe Sandu, fecioru-său, un flăcău roșcovan, c-o țără de musteață subț nas, băietan spătos, zdravăn, crescut în voie.* (I. MIRONESCU)

*Dar de pe la Grumăzești încolo moș Nichifor... a început a lăsa iepele mai la voie.* (ION CREANGĂ)

**Nu-i voie** (sau **nu e voie**) = E interzis:

*Nu e voie să suni.* (I. L. CARAGIALE)

*La poștă sau la gară (și-n orice loc murdar)/ E obligat tot omul să scuipe-n buzunar,/ Că pe podea nu-i voie decât în caz de boală.* (G. TOPÎRCEANU)

**Voi și nevoi** (Înv., rar) = Bunăstare, liniște, belșug alternând cu lipsuri, sărăcie și greutate:

*Patru sute de ani trecut-au peste țară întovărășiți de voi și nevoi.* (NICOLAE GANE)

**Voia la mine (la dumneata etc.) ca la banul Ghica** = Se spune când se acordă cuiva libertatea de a acționa conform voinței sale:

*Voia la dumneata ca la banul Ghica! Nu știi tu, mă! că de n-ar fi nu s-ar povesti, mă!* (ION GHICA)

*Nu mi-am urât zilele ca să mă otrăvesc. – Voia la d-ta, vecine.* (C. NEGRUZZI)

– *Voia dumnitale, a răspuns banditul salutând militărește, cu palma dreaptă la frunte.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Voie bună!** = Formulă de urare și de salut; bunăvoință:

– *Sănătate și voie bună de la Lică Sămădăul! zise el îndrăzneț. Ți-a lăsat vorbă să ne dai să mâncăm și să bem;* (IOAN SLAVICI)

**Voie vegheată** (Înv.) = Bunăvoință; (pex.) protecție, favoare, hatâr:

*Un lucru mai ales întoarse spre dânsul voia vegheată a sultanului, adică mărinoasa predare a unei comori de 130000 galbeni.* (AL. ODOBESCU)

## VOINȚĂ

**A face voința cuiva** = A satisface dorințele, poftele cuiva:

*Mă voi sili ca să-ți fac totdeuana vroința dumitale.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

*Te rog, fă ș-a mea voință/ Nu ieși seara-n uliță.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A fi** (sau **a lăsa, a rămâne**) **în** (sau, rar, **întru ori la**) **voința cuiva** (Înv.) = **a**) A fi (sau a lăsa, a rămâne) la dispoziția cuiva:

*Se întâmpla asemenea că țăranii erau în voința stăpânului lor, și aceasta se numea clacă nehotărâtă.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**b)** A fi (sau a lăsa, a rămâne) la latitudinea cuiva:

*Să fie lăsat în voința iei să-și facă trei lucruri pentru mireasă.* (OVIDIU BÎRLEA)

**c)** A fi (sau a lăsa, a rămâne) supus puterii abuzive a cuiva:

*Iată că ne lăsăm întru a ta voință cu cea mai adâncă și zmerită încredințare.* (SIMION MARCOVICI)

## VOLTA

**A da volta** = A rostogoli sau a răsturna spre a fi rostogolit un buștean cu ajutorul șașinelor:

*Uită-te bine la balaurul de colo și dă-l volta.* (STUDII ȘI CERCETĂRI de LINGVISTICĂ, 1979)

## VOLUM

**A fi tipărit** (ori **publicat**) **în volum** ori **a tipări** (sau **a publica**) **în volum** = A aduna într-un volum scrieri de dimensiuni reduse apărute în diverse publicații periodice:

*Pe când artistul era cu mintea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvârșire arbitrară.* (I. L. CARAGIALE)

*O culegere a textelor respective a fost publicată în volum, în anul 2004, la Editura Amaltea, cu titlul „Țara lui Papură Vouă”.* (DĂNUȚ UNGUREANU)

## VOPSEA

**A (nu) ieși (bine) la vopsea** (Fam.) = A (nu) duce ceva la bun sfârșit:

*Ariciul mirosi că n-o să iasă bine la vopsea, după graiul și foamea ce vedea el că arăta vulpea.* (P. ISPIRESCU)

**A ieși altfel la vopsea** (Îrg.) = A obține un rezultat diferit față de cel așteptat:

*El într-un fel o ursea ș-altfel ieși la vopsea.* (ANTON PANN)

**A ieși la vopsea** (Fam.) = A o scoate la capăt, a ieși din încurcătură:

*Ne mai socotim mâine, duminică. Om vedea atunci cum ieșim la vopsea.* (ION PAS)

## VORBĂ

**(A fi) ieftin la vorbă.** v. **ieftin.**

**(A fi) înțepat** (sau **pișcat**) **la vorbă.** v. **înțepat.**

**(A fi) scump** (sau **zgârcit, scurt, reg., strâns, rar, împușinat**) **la vorbă** (sau, rar, **la vorbire, la grai**) = A fi necomunicativ, a fi tăcut:

*Scump la vorbă, încet în mișcări, Gheorghe cobora în sat purtând întotdeauna o toporișcă pe brațul stâng.* (DAN DAVID)

*Directorul spitalului de alienați mintal, domnul Adrian Silvestri – un bărbat înalt, bine făcut, care avea mișcări lente, gesticula foarte puțin și era zgârcit la vorbă [...] (AURA CHRISTI)*

*Mi s-a părut prostălău; era scump la grai.* (ZAHARIA STANCU)

**(I)auzi vorbă!** = Exprimă surprinderea față de afirmațiile cuiva; exprimă indignarea față de afirmațiile cuiva:

*Iar postoronica de dascălul Simeon Fosa din Țuțuieni, numai pentru că vorbește mai în tâlcuri decât alții și sfârcâiește toată ziua la tabac, cere câte trei husăși pe lună; auzi vorbă!* (ION CREANGĂ)

*Ea cum îl aude, luând furca, sare/ Ș-îl încarcă bine cu ea pe spinare,/ Strigând: – Auzi*

*vorbă! auzi fleac odată! / Tocma un ca tine de min' joc să-și bată!* (ANTON PANN)

– *Auzi vorbă! întâmpină Petrea. Să cer punga când nu știu ce-i în ea?* (IOAN SLAVICI)

– *Auzi vorbă!... un frate nu vine la soră-sa cu gând bun... mai ales când n-a văzut-o de-atâta vreme!* (NICOLAE GANE)

**(Să) fie vorba între noi** (sau **între noi fie vorba**) = Formulă adresată interlocutorului, care însoțește o observație confidențială:

*Pfeifer, printre contesele și baronesele care s-au pus sub aripa noastră protectoare... niște țărance cu maniere de lăptărese, între noi fie vorba... n-ai remarcat, totuși, vreuna care să promită?* (TITUS POPOVICI)

*Acu, fie vorba între noi, eu bănuiesc că nici nu era al ei, ci a venit trimisă de altă cucoană care nu voia să se afle că are nevoie de bani și-și vinde bijuteria...* (LIVIU REBREANU)

*Fie vorba între noi, dai o lovitură.* (G. CĂLINESCU)

**A (nu) (putea) fi** (sau, rar, **să fie**) **vorba** (ori, rar, **vorbă**) **de...** (sau, înv., **pentru**) = A (nu) se pune problema; a (nu) (putea) fi (în realitate, cu adevărat):

*Dacă e vorba de mâncare, aș mânca și eu bucuros.* (NICOLAE FILIMON)

*În primul rând pentru că nici nu putea fi vorba să renunțe, să plece din vila de la Predeal.* (EUGEN PATRICHE)

**A (nu) da** (cuiva) **pas la** (sau **de**) **vorbă** (Îvr.) = A (nu) permite cuiva să vorbească:

*Parcă se pune la cioarbă / Una-ntr-alta tot să soarbă, / Astfel nu-ți dă pas de vorbă.* (ANTON PANN)

**A (se) da în** (sau **la**) **vorbă** (cu cineva) (Îvp.) = A începe o discuție:

*Ne-am dat în vorbă despre multe, / Ca niște liniștiți drumeți, / Și ne-am mărturisit în fine / Din ce pricină suntem beți.* (TRAIAN DEMETRESCU)

*N-au întârziat mult, și iată că au venit un drac la dansul, și punându-se lângă foc, s-au dat la vorbă cu Pepelea.* (I. G. SBIERA)

**A (se) face de vorbă** = A (se) face de râs:

*M-a făcut de vorbă prin sat cu minciunile lui.* (ANTON PANN)

*Te-or videa oamini și m-or face de vorbă-n sat.* (VASILE ALECSANDRI)

**A aduce** (sau **a deschide**) **vorba despre...** (ori **de...**) sau (pop.) **a lua** (cu cineva) **vorba** (despre ceva), **a se lua de vorbă** (cu cineva) (despre ceva). v. **aduce**.

**A arunca** (cuiva) (**câte**) **o vorbă** (sau **două vorbe**) = A spune (cuiva) ceva în treacăt:

*Apostol deschise porțița. Scârțâitul țâțânilor făcu pe Boteanu să întoarcă îndată capul. Soarele îi umplu fața de lumină. Mai aruncă două vorbe în grajd și veni repede spre poartă.* (LIVIU REBREANU)

*Aruncase o vorbă unul dintre țărani.* (ION PAS)

**A avea** (sau **a da** ori **a prinde** etc.) **spor la vorbă** (sau **la limbă**) sau **a fi spornic la vorbă**. v. **spor**.

**A avea o vorbă** (sau **de vorbă**) **cu cineva** = A avea de comunicat cuiva ceva (secret); a urma să aibă o discuție lămuritoare cu cineva:

*Lică îi spuse că are o vorbă cu arendașul.* (IOAN SLAVICI)

*Lăsați-mă pe mine cu el singur... Am eu o vorbă cu domnul acesta.* (CAMIL PETRESCU)

**A avea sămânță de vorbă**. v. **sămânță**.

**A avea vorbă asupra** (sau **pentru, de**) **ceva** (sau **cineva**) (Îrg.) = A discuta despre cineva sau ceva; a aminti de cineva sau ceva:

*Despre aceste a Annei Cominei cuvinte, și mai jos vom avea vorbă.* (PETRU MAIOR)

**A bate cu vorba departe** = A face aluzie, a insinua:

*Tot pe departe cu vorba tu bați.* (G. COȘBUC)

**A cădea cu vorba.** v. **cădea.**

**A călca vorba cuiva** = A nu respecta sfatul cuiva:

*Acum nu-i era lui pentru că trecuse pe pământul omului celui slut și scârbos, ci îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte.* (P. ISPIRESCU)

*Și auzind fântâna că începe a urla, ea se temu de a-l scula, ca să n-o dojenească că i-a călcat vorba.* (IDEM)

*Făt-Frumos îl lăasă, căci făcuse jurământ să nu-i calce niciodată vorba.* (NICOLAE FILIMON)

**A căuta sămânță de vorbă.** v. **sămânță.**

**A cere vorba** = A cere cuvântul:

*Serascheru-arată planurile sale./ Pașii toți se-nchină și gălesc cu cale./ Apoi cere vorba domnilor români/ Și-astfel le vorbește: – „Ce tăceți, voi, câini?”* (D. BOLINTINEANU)

**A cocoloși** (cuiva) **vorba.** v. **cocoloși.**

**A da** (cuiva) **pricină de vorbă** (Pop.) = A da cuiva prilej de discuție:

*Când va veni Nicu să-i dai pricină de vorbă.* (VASILE ALECSANDRI)

*Și fiindcă văzură că el nu le da pricină de vorbă, începură ei să-i vorbească și să-l cam ia peste picior.* (P. ISPIRESCU)

**A face** (ori **a da**) **vorbă** sau (reg.) **a lăți vorba** (Pop.) = A răspândi, o știre, un zvon:

*Vei fi luat măsuri să nu se facă vorbă.* (NICOLAE GANE)

*Sigismundă se bolnăvi la Brasiovă; în Moldavia se lăți vorba că ară fi murită.* (A. T. LAURIAN)

*Aflu, deci, toate minciunile despre mine, aflu și că sunt nebun, violent, încăpățânat etc. Ferească Dumnezeu să fiu și curvar! Ce s-ar mai lăți vorba!* (ADRIAN PĂUNESCU)

**A face vorba** (sau **vorbă**) **cu cineva** = A se înțelege cu cineva în vederea căsătoriei; (pex.) a se logodi:

*„Dacă-mi fac vorbă cu ea, am spus eu, o s-ajungem iar la cine știe ce povești...”* (ION LĂNCRĂNAN)

**A face vorbele** (sau **a pune vorbă**) ori **a băga vorbele la părinți** (Reg.) = A peți:

*Ajunse și el la curtea unui alt împărat, carele asemenea avea o fată. Făcură vorba, și iute, iute se logodi și el cu dânsa.* (P. ISPIRESCU)

**A face** (pe cineva) **de vorbă** = A face (pe cineva) de ocară, de răs, de pomină:

*M-a făcut de vorbă prin sat cu minciunile lui.* (ANTON PANN)

**A fi în vorbă** (cu cineva) = A fi în tratative pentru încheierea unui acord (de căsătorie, de afaceri etc.):

*– Apoi dacă este așa, mie mi-ar fi voia să stric logodna cu năzuroasa aia de fată cu care sunt în vorbă, când aș ști că stăpâna mătăsăriei ăștia m-ar vrea.* (P. ISPIRESCU)

*Fă, Tito, voi știți că Polina era în vorbă cu alde Birică. Ei, acu' se mărită cu Stan Cotelici.* (MARIN PREDA)

*El fusese în vorbă cu o fată de la ei din cartier, cu Sana Heim [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

**A fi lung la vorbă** sau (reg.) **a fi cu vorbă multă** = A fi comunicativ; a fi vorbăreț:

*Părintele era cam lung la vorbă.* (I. L. CARAGIALE)

*Dragostea din ce-i făcută! – Din omul cu vorbă multă./ Zice-o vorbă, zice două./ Îndată-i dragostea nouă.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A fi pe** (sau **la**) **o vorbă** (cu cineva) = A fi de aceeași părere cu cineva; a fi în înțelegere cu cineva:

*Copilul era mai totdeauna pe-o vorbă cu părinții săi.*

**A fi vorba** (sau **vorbă**) **de...** = A forma obiectul discuției, al dezbaterii, a fi în discuție; a se pune problema:

*Oare... nimeni n-a pomenit dacă le-au clădit dacii sau mai târziu romanii? Un lucru îl știi fără greșală, că e vorba de unul din aceste două popoare. (MIRON COSTIN)*

*Nu este vorba de mine. (NICOLAE FILIMON)*

**A fi vorba** = A fi în discuție:

*Aici nu-i vorba de ce-i place unuia să facă. (I. L. CARAGIALE)*

*A constatat repede că era vorba de un subiect la care nu se gândise. (EUGEN PATRICHE)*

**A fi vorba să...** (sau **nu e**) **vorbă** (sau **vorba**) ori **nu (mai) începe** (sau **poate încăpea**) **vorbă** = E de la sine înțeles; fără îndoială, e adevărat:

*Acum încalte numai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie. (I. L. CARAGIALE)*

**A ieși cu vorba înaintea cuiva** = A deschide vorba, discuția; a contrazice pe cineva:

*Cum erau să iasă ele cu vorba înaintea tatălui lor? (ION CREANGĂ)*

**A intra** (sau, reg., **a se da**) **în vorbă** (cu cineva) (Pop.) = A lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus:

*Vara a trecut, a trecut și toamna și iarna, și-n primăvara următoare, înainte de-a da colțul – tot primăvara – am intrat în vorbă cu Parasca. (ION LĂNCRĂNAN)*

*Văz eu, mă duc, mă dau în vorbă cu unul de la poartă cu o bandirolă roșie. (DINU SĂRARU)*

**A intra în vorbă** (cu cineva) sau (reg.) **a se da în** (sau **la**) **vorbă** ori **a se lua în** (ori **la**) **vorbă** (cu cineva) = **a**) A începe o discuție cu cineva:

*După ce se îmbracă cu hainele cele bune, el se ținu bine și nu se mai uită asupra lui; apoi intrară în vorbă și se isprăvi treaba cu bine. (P. ISPIRESCU)*

*N-au întârziat mult, și iată că au venit un drac la dânsul, și puindu-se lângă foc, s-au dat la vorbă cu Pepelea. (I. G. SBIERA)*

*Nu-l vezi tu pe Ghiță că e mereu pe gânduri, că nu se mai dă în vorbă cu noi? nu vezi tu că de câțva timp parcă nu mai suntem nevastă și bărbat? (IOAN SLAVICI)*

**b)** (Pop.) A începe să aibă relații de dragoste cu o persoană de sex opus:

*Intrând în vorbă cu dânsa, fata, bună mehenghe [(pop.) priceput, isteț, abil], îi întoarce capul și Ipate vede că nu-i de lepădat. (ION CREANGĂ)*

**c)** A începe discuții privind căsătoria:

*Vara a trecut, a trecut și toamna și iarna, și-n primăvara următoare, înainte de-a da colțul – tot primăvara – am intrat în vorbă cu Parasca. (ION LĂNCRĂNAN)*

*Miai al nostru intră în vorbă cu Aristița lui Bâzdoveică. (MARIN PREDĂ)*

**A intra în vorbă cu o fată.** v. **intra.**

**A încurca vorba.** v. **încurca.**

**A întoarce** (sau **a înturna**) (cuiva) **vorba** = A riposta; a contrazice:

*Îi întoarce vorba lui tată-său. (GH. CIAUȘANU)*

*Sluga asta îmi cam întoarce vorba... și am s-o pumnui. (IDEM)*

[HORIA:] *Dacă s-ar cuveni, v-aș întoarce vorba. (AL. VOITIN)*

*Nu întoarce vorba, că alta spusei. (ION LAZU)*

**A înțelege** (sau **a pricepe**) **unde bate vorba cuiva** = A înțelege la ce face aluzie sau pe cine vizează cineva:

*Ei! Acu înțelege eu unde bate vorba lui! (I. L. CARAGIALE)*

**A înțelege** (sau **a pricepe**, **a asculta**) **de vorbă (bună)** = A se conforma îndemnului, ordinului cuiva, fără nicio constrângere:

*– Tâlharii ăștia nu pricep de vorbă, domnule prefect!... dacă continuăm așa, riscăm*



*să fim atacați, domnule prefect!... Bandiții își închipuiesc că ni-e frică de ei, domnule prefect!* (LIVIU REBREANU)

*Voi nu înțelegeți de vorbă bună?* (IDEM)

**A înțelege** (sau **a pricepe, a vedea** etc.) **despre ce este vorba** = A înțelege care este realitatea, adevărul:

*Au cerut apoi varză cu carne, dar prudent am așteptat să le-o aducă întâi lor ca să văd despre ce e vorba.* (CAMIL PETRESCU)

*Când procesiunea coborî scările, vizitatorii văzură despre ce era vorba.* (G. CĂLINESCU)

*Cineva care nu înțelege despre ce este vorba, prezintă altuia care nu știe, ceva ce nu există.* (OCTAVIAN LUPU)

**A lăsa vorbă** = A lăsa un mesaj; a anunța ceva înainte de a pleca undeva:

*Dacă sunteți plecați de acasă, lăsați vorbă unde să vă găsesc.* (I. L. CARAGIALE)

*– Sănătate și voie bună de la Lică Sămădăul! zise el îndrăzneț. Ți-a lăsat vorbă să ne dai să mâncăm și să bem;* (IOAN SLAVICI)

**A lega vorbe fără șir.** v. **lega.**

**A lua** (cuiva) **vorba din gură** = **a**) A spune tocmai ceea ce voia să zică altul în clipa respectivă:

*Mămuca, le luă cea mai tânără vorba din gură... nu face bine ce face.* (ION CREANGĂ)

*Fetele căscară gura să răspundă, dar muma lor le luă vorba din gură.* (I. POP-RETEGANUL)

**b)** A întrerupe pe cineva, nelăsându-l să termine ce avea de spus:

*Vru el să le spuie cine a fost broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură, și-l cam dedeau în târbăceală cu graiuri care mai de care păcălitoare.* (P. ISPIRESCU)

*Năiță Lucean nu avu răbdare să-l lase să termine și-i luă vorba din gură.* (DINU SĂRARU)

**A lua** (pe cineva) **cu vorba (înainte)** = A distrage atenția (cuiva):

*Nevestele... încep a-i lua cu vorba și a-i dezmierda.* (ION CREANGĂ)

*Te-am luat cu vorba și nu te-am întrebat ce vânt te aduce.* (LIVIU REBREANU)

**A lua** (pe cineva) **cu vorba pe departe** = A aduce indirect un subiect în discuție; a face aluzie; a insinua:

*Îl luă cu vorba pe departe și cu un cuvânt subțire-l făcea să priceapă că are să fie fericit.* (P. ISPIRESCU)

**A lua altă vorbă** (sau **a lua pe cineva înainte**) sau **a schimba** (sau **a-și întoarce**) **vorba** = A nu lăsa pe cineva să vorbească, schimbând cu dibăcie subiectul unei discuții:

*Fetele atunci au luat altă vorbă, dar din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a Spânului [...]* (ION CREANGĂ)

*Lipovanul, liniștit și zâmbitor, cuvios și șiret, nu răspundea nimic, lua altă vorbă și ajunsese să se tânguiască de asprimele administrației cu privire la pescuitul în bălți...* (MIHAIL SADOVEANU)

*A schimbat vorba, dacă a văzut că eu nu-l slăbesc de fel.* (ION LĂNCRĂNJAN)

**A lua vorba** (sau **vorbă**) = A lua cuvântul:

*Spânul..., luând vorbă, zise împăratului: Ei, moșule, ce mai zici?* (ION CREANGĂ)

**A luneca cu vorba.** v. **luneca.**

**A lungi vorba** ori **a se lungi la vorbă, a se întinde la vorbă (lungă)** (sau **cu vorba**), **a întinde (multă, atâta) vorbă (lungă)**, **a întinde vorba** (sau **vorbe**), **a o întinde la vorbă** = A prelungi inutil o discuție:

*Ca să nu lungesc vorba, hainele bărbătești și femeiești, din creștet până în tălpi, și alte nenumărate lucruri frumoase și scumpe, fără de mine nu se pot face.* (ION CREANGĂ)

*Dacă nu va fi gata podul, după cum dau poruncă, ce să mai întindem vorba, știți voi ce vă așteaptă! înțeles-ai, moșnege?* (I. POP-RETEGANUL)

*Ce să mai întind vorbe? Ileana se culcă și dormi boierește iar baba toarse în câteva minute tot inul [...]* (IDEM)

– *Ei, da ce să mai lungim vorba. Să trăim și noi cu toții, să ne mângâiem la moartea altora.* (PAVEL DAN)

*Din toate cuvintele cele înțelepte ce ieșeau din gura ei plăcu împărătesei mai mult decât orice. Ce să întindem vorbă multă?* (P. ISPIRESCU)

*Tot mai rar s-aude-n noapte clopotul cum sună-n dungă./ Și Gyulucă cu sutașii tot mai stau la vorbă lungă.* (CALICUL, XXXVII, nr. 8)

**A nu asuda de vorba cuiva.** v. **asuda.**

**A nu avea** (cu cineva) **cuvânt legănat** (sau **vorbă legănată**), **a nu fi vorbă legănată între....** v. **legănat.**

**A nu ieși din vorba** (sau, rar, **din vorbele**) **cuiva** ori **a nu-i ieși** (cuiva) **din vorbă** = A îndeplini întocmai ordinul, hotărârea cuiva; a se supune dorinței cuiva:

*Cu tot cei șaizeci de ani ai ei, Dora nu-i ieșea din vorbă și-i spunea și acum [...]* (EUGEN LOVINESCU)

[...] *nimeni nu îndrăznea să iasă din vorba banului bătrânul și a fiului său Scarlat [...]* (ION GHICA)

*Unde se află una ca asta? Cum să ieșim noi din vorba boierului nostru?* (MIHAIL SADOVEANU)

**A nu se potrivi la vorbă** (Reg.) = A avea păreri diferite:

*Nu ne potrivim la vorbă.* (ANTON PANN)

**A nu zice nici vorbă, nici poveste.** v. **poveste.**

**A nu-și lăsa vorba** (sau **cuvântul jos**) sau **a nu se lăsa de cuvânt.** v. **lăsa.**

**A pune o vorbă (bună) la...** (sau **pentru...**) = A interveni în favoarea cuiva:

*Se gândea în taină că, în preajma judecății, va ruga pe ocrotitorii săi, subinspectorul și deputatul, să pună o vorbă bună pentru dânsul acolo unde trebuie.* (LIVIU REBREANU)

*Și deodată îmi reamintii zâmbetul straniu al lui Virgil Ionescu când mi-a făgăduit că pune o vorbă bună pentru mine.* (IDEM)

– *Dă-le, Doamne, ca să scapi de ei, grăi Sf. Petre, care pune totdeauna câte o vorbă bună pentru muritorii ce vin cu vreo rugăciune la tronul ceresc [...]* (IOAN SLAVICI)

**A pune vorbe rele** (Rare) = A face intrigi:

*Mai mult, unii, pe care ni-i socotim prieteni, au pus vorbe rele între noi.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nemeșii îți tot pun vorbe rele...* (CĂTĂLIN DUMITRESCU)

**A purta** (sau **a duce**) **vorba** (sau **vorbe** ori **vorbele**) = A colporta știri false, calomnioase:

*Și dacă purta vorba din casă o făcea nici măcar din ticăloșie, ci din plictis, socotind că vizitele coanei Aristița mai zgâlțâie oleacă zilele mohorâte [...]* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

**A purta** (sau **a duce**, **a ține**, rar, **a aduce**) (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu vorbele** ori, înv., **cu voroave**) = A înșela pe cineva, prin amânarea la nesfârșit a îndeplinirii unor promisiuni:

*Se duce baba la-mpăratul, da' el tot o purta cu vorba, că nu-i era voia să-și deie fata după d-aiștia.* (MIHAIL EMINESCU)

*De o lună ne poartă cu vorba.* (CAMIL PETRESCU)

*Ne-am tânguie vornicului Evghenie și pădurarilor, și ne tot poartă cu vorba.* (MIHAIL SADOVEANU)

*O vreme chiar se lăsă în nădejdea lui, și el a tot amânat și a cam dus-o cu vorba [...]* (RADU ALDULESCU)

*Și tot l-au purtat cu voroave și nu i-au mai dat oaste, până ce i s-au tâmplat de au murit acolo la Moscua.* (ION NECULCE)

**A sări cu gura (mare)** sau **cu vorba la** (sau **pe cineva** (sau **asupra cuiva**)). v. **sări.**

**A scăpa o vorbă.** v. **scăpa.**

**A schimba** (sau **a-și întoarce**) **vorba** ori (pop.) **a lua** (sau, rar, **a intra în**) **altă vorbă** = A schimba subiectul discuției:

*Apoi Ilinca schimbă vorba, întreabă de tată-său, de ce mai e pe-acasă.* (AL. VLAHUȚĂ)

*Fetele atunci au luat altă vorbă, dar din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a spânului.* (ION CREANGĂ)

**A schimba o vorbă (-două)** sau **a schimba două (-trei ori câteva)** **vorbe** = A discuta (puțin) cu cineva; a discuta în grabă:

*Zenobia, în poartă, căuta parcă pe cineva să schimbe o vorbă și să afle amănunte.* (LIVIU REBREANU)

*Și apoi nu mai schimbară nicio vorbă.* (IDEM)

*Erau mulți ochii ce-o urmăriseră, și acum ochii aceștia toți erau îndreptați asupra mesei, unde dânsa schimba vorbe ce păreau foarte aspre cu muma ei cea de mulți cunoscută.* (IOAN SLAVICI)

*Să nu fie singur pe drum, să mai aibă omul cu cine schimba o vorbă.* (POP.)

*Să-i mai spun doar o vorbă-două și varvarei aieste de Tinca și, pe urmă, să ne vedem cu sănătate, când o fi soarele drept de-asupra capului.* (EUGEN LOVINESCU)

**A scurta** (cuiva) **vorba** (sau **a i-o scurta**). v. **scurta**.

**A se ajunge** (sau **a se afla**) **în vorbe** (sau **la vorbă**) (cu cineva) (Îrg.) = A cădea de acord cu cineva:

*– Așa mai vii de acasă! grăi Petrea mulțumit. Acum ne mai ajungem la vorbă.* (IOAN SLAVICI)

**A se amesteca** (sau **a intra**) (**nepoftit** sau **nechemat**) **în vorbă** (sau **în vorba altora**) = A interveni (în mod inoportun) într-o discuție:

*Pe de lături, ca un câine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanetașu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vâre între bogătași.* (LIVIU REBREANU)

*– Muierile astea, se amestecă în vorbă un bătrân, ar trebui legate cu funia și aruncate peste o creangă.* (PAVEL DAN)

*Domnișoara Steriad se amestecase în vorbă și se uita lung la Manuela.* (H. PAPADAT-BENGESCU)

**A se băga în vorbă** = A intra în vorbă:

*Se băga iar în vorbă Știulete Constandin.* (ION PAS)

*– Păi așa, de discuție, ar fi cazul să nu te mai bagi în vorbă, dacă nu te întreabă cineva!* (DINU SĂRARU)

**A se depărta cu vorba** = A se abate de la subiectul discuției:

*Dar ia să nu ne depărtăm cu vorba și să încep a depăna firul poveștii.* (ION CREANGĂ)

*Se depărtau cu vorba de preocuparea tacită și spinoasă: ce e de făcut?* (ION VINEA)

**A se împiedica la vorbă.** v. **împiedica**.

**A se împinge cu vorba.** v. **împinge**.

**A se îneca în vorbă.** v. **îneca**.

**A se înnoda la vorbă** (sau **la ceartă**) sau (tranz.) **a-și înnoda vorbele.** v. **înnoda**.

**A se întinde cu vorba** sau **la vorbă (la sfat, la cuvinte)** sau **a întinde vorba.** v. **întinde**.

**A se întrece cu gluma** (sau **vorba, deochiul, nebuniile, șaga**). v. **întrece**.

**A se întrece cu vorba** (sau **a se înnădi la vorbă**) = A vorbi prea mult și fără rost:

*Botează vornicul, iar omul bun de gură se întrece cu vorba.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nu te prea întrece cu vorba, că nu-ți șede bine.* (ION CREANGĂ)

*Și se vede că prezența mea lucra deja asupra-le ca un leac de beție, căci, plictisiți de ei înșiși, s-au înnădit la vorbă. [...]* (ALEXANDRU SEVER)

**A se lua cu vorba** = A se antrena într-o conversație, uitând de treburi:

*Nu știi cum s-a întâmplat, dar m-am luat cu vorba – de atâta vreme! – și am uitat să mă prezint.* (SÎNZIANA POPESCU)

*În drum spre casă, ne-am luat cu vorba și ne-am urcat în metroul greșit.* (<https://www.vice.com/>)

**A se luneca cu vorba.** v. **luneca.**

**A se mâna în vorbe** sau **a se mânca din vorbe** ori **a se tăia în vorbe** (Reg.) = A se ciorovăi:

*Să se ieie amândoi la harță, să se se taie în vorbe ca-n săbii.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se prinde cu vorba** (Reg.) = A promite, a (se) angaja la ceva:

*C-așa m-am prins cu vorba: să-ți fac ce mi-i cere.* (DUMITRU STĂNCESCU)

**A se pune la** (sau **pe**) **vorbă** = A se apuca de vorbit; a zăbovi cu cineva la discuție:

*Stăruința de a nu voi să fiu de alt neam decât român l-a făcut să uite toate prevenințele de cari era încunjurat, s-a pus la vorbă cu mine și mi-a povestit viața lui la curtea lui Ali-pașa Tebedelen de la Ianina [...]* (ION GHICA)

*L-am poftit în curte, i-am dat un scaun și ne-am pus pe vorbă.* (EUGEN BARBU)

**A se ține de vorbă** sau **a (-și) ține vorba** (**ori**, pop., **vorbele**) = A îndeplini promisiunea făcută, a-și respecta angajamentul luat:

*Eu te mântuiesc, dar apoi de nu te ții de vorbă e vai de tine.* (I. POP-RETEGANUL)

*Mi-au mai făgăduit încă doi a se prenumera la novele, dar nu și-au ținut vorba.* (G. BARIȚIU)

*Cum îți plângi păcatele/ Că n-ai ținut vorbele?* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A sta** (sau **a șede**) **de** (**ori la**, înv., **în**) **vorbă** (cu cineva) sau **a se împreuna la vorbă** = A discuta (cu cineva); a petrece un timp discutând cu cineva; a tăifăsuși:

*Hai dă răspuns cucoanei, ori așa, ori așa, că n-are vreme de stat la vorbă cu noi.* (ION CREANGĂ)

*Într-o zi coconul Drăgan sta la vorbă, adică la taifas cu un favorit al său.* (I. HELIADE RĂDULESCU)

*A doua seară, după intrarea mea în colonia dovezilor sunătoare, stam la vorbă cu câțiva martori de deosebite vârste [...]* (C. NEGRUZZI)

**A sta de vorbă cu el însuși** (Rar) = A monologa:

*Un actor stă de vorbă cu el însuși.* (MIHAI EMINESCU)

*Autorul anonim stă de vorbă cu el însuși, monologhează despre fericire și nefericire în dragoste [...]* (GH. VRABIE)

**A sta la vorbele lui** (**lor** etc.) (Îvr.) = A se ține de cuvânt:

*Sunt nestatornici, nu stau la vorbele lor, ci unele zic și altele fac.* (RADU POPESCU)

**A tăia** (sau **a curma cuiva**) **vorba** = A întrerupe discursul cuiva:

*Nu știu, răspundea și cu asta îi tăia vorba.* (IOAN SLAVICI)

*Coana Catinca îi tăie vorba;* (EM. GÎRLEANU)

*Cu o lovitură scurtă în falcă îi curmă vorba și, trăgându-l de umăr în odaie, închise ușa.* (LIVIU REBREANU)

*Dar nu apucă să zică mai mult, că Niculae-i curmă vorba.* (I. POP-RETEGANUL)

**A trimite** (**cu**) **vorbă** (sau, rar, **vorbe**) = A transmite un mesaj:

*I-au trimis adică o bătă tăiată în strung, care era pe o formă de groasă la amândouă capetele și i-au trimis vorbă că ori găcește care capăt e de la vârf și care de la rădăcină? ori să iasă cu el la bătaie.* (I. POP-RETEGANUL)

*Casa e goală. Soacră-mea o îngrijește... Dar trebuie să trimit vorbă acasă...* (LIVIU REBREANU)

*Nu să mă cheme ei, ca acum, cu actele pământului meu, și să-mi trimită el vorbă că n-am autorizație să fac pe pământul meu ce vreau eu [...]* (DINU SĂRARU)

**A trimite (cu) vorbă** (sau, rar, **vorbe**) ori (reg.) **a da cu vorba de cineva** (Reg.) = A înștiința pe cineva (de ceva), a transmite un mesaj (cuiva):

*Îi trimit vorbă acasă peste drum.* (I. L. CARAGIALE)

*Trimise vorbă lui Midas că a făcut o faptă ce trebuie răsplătită.* (P. ISPIRESCU)

**A ține** (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu minciuna**, (înv.) **cu cuvinte**). v. **ține**.

**A ține la vorba sa.** v. **ține**.

**A veni** (sau **a ajunge**) **la vorba** (la **vorbele** sau **la cuvântul**) **cuiva**. v. **veni**.

**A veni vorba** (sau, înv., **vorbă**) (**despre...** sau **de...**, **că...**, înv., **pentru...**, rar, **la...**) = A ajunge cu discuția la un anumit subiect; a discuta (în continuare):

*Omul bun n-are noroc; asta-i știută; rogu-te, să nu-ți fie cu supărare, drumețule, dar fiindcă a venit vorba de-așa, îți spun, ca la un frate, că din cruda copilărie slujesc prin străini, și încălțea nu mi-ar fi ciudă, când n-aș vra să mă dau la treabă, căci cu munca m-am trezit.* (ION CREANGĂ)

*La urmă, venind vorba de doine ardelenesti, a cântat.* (LIVIU REBREANU)

*Din una, din alta, veni vorba că se duce în călătorie.* (P. ISPIRESCU)

*Și fiindcă veni vorba de trădare, i-aș putea servi prietenului meu Kuky Kuzin o altă lecție de viață usturătoare.* (NICHITA DANILOV)

**A zice** (sau **a spune**) **vorbă mare** (ori, rar, **vorbe mari**) (Pop.) = **a** (Mai ales în construcții negative și imperative) A-și lua un angajament, a face o promisiune; a garanta, a jura:

*Nu spune vorbă mare, întâmpină celălalt, noi nu putem calcula urmările unei înșelătorii atât de nevinovate.* (ION VINEA)

**b) A-și lua un angajament; a vorbi demagogic:**

[Preotul] *E tânăr și simte lipsa de a spune vorbe mari.* (PAVEL DAN)

[...] *dorea să calce pe pământul sacru în care plugul, răsturnând brazda, scoate la iveală osemintele eroilor noștri!... Vorbe mari!... Dar vorbe.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Vorba mare să nu o zici.* (ANTON PANN)

**A muta vorba** (sau **cuvântul**) = A da o interpretare greșită celor spuse de cineva; a răstălmăci vorbele cuiva:

*Încă sensibil, Traian se opri din discursul său despre sine și mută vorba pe femeia de lângă el.* (PAUL EUGEN BANCIU)

**A(-i) scoate** (cuiva) **vorbe (rele)** sau (reg.) **nume (rău)**. v. **scoate**.

**A(-i) ieși** (cuiva) **vorbă** (sau **vorba** ori **vorbe**) = A se vorbi de rău despre cineva; a deveni subiect de bârfă:

*O să-mi iasă vorba că torn statul în metale prețioase.* (G. CĂLINESCU)

*Cu siguranță ești invidiat și totuși nu ți-au ieșit vorbe. Nu cred că simpla invidie a născut toate acestea.* (SIMONA ANTONESCU)

– *Copiliță de la munte,/ Ce ți-ai pus barșon [(reg.) catifea (roșie)] pe frunte,/ Că ți-or ieși vorbe multe?* (ALEXIU VICIU)

**A(-și) face vorbă** (sau **vorbe**) **cu cineva** (Înv.) = A discuta cu cineva, a conversa; a se sfătui:

*Au făcut Dumnezeu vorbă cu Moisi proroc.* (ANONIMUL CANTACUZINESC)

**A-i face** (cuiva) **vorba** (sau **vorbă**) (cu cineva) (Pop.) = A mijloci cuiva o întâlnire, o relație cu o persoană de sex opus:

*E cineva care te place... Vrea cu orice preț să-i fac vorba.* (MATEIU I. CARAGIALE)

*Era o fată de șaptesprezece ani... Îi făcuse un prieten vorba cu ea.* (MARIN PREDĂ)

**A-i fi vorba cu lipici**. v. **lipici**.

**A-i ieși vorba din gură** = A vorbi ce nu trebuie (fără să vrea):

*Doamne, ce vorbă ți-a ieșit din gură! ziseră cele două. Vrei să ne-aprindem paie în cap? Să ne zvârlă baba pe drum?* (ION CREANGĂ)

**A-i măsura** (cuiva) **vorba cu împlăciul**. v. **măsura**.

**A-i scoate vorba** (sau **vorbele, cuvântul**) (**din gură**) **cu cleștele** (sau **cu cangea, cu sfredelul**) (cuiva). v. **clește**.

**A-i țese vorba**. v. **țese**.

**A-i vorbi în vorbă** (cuiva) sau **a-i da ajutor la vorbă** (cuiva) (Reg.) = A aproba pe cineva; a măguli pe cineva:

– *Domnule, replică destul de scurt și de înfipt Năiță Lucean, nu era cazul să-i vorbesc omului în vorbă, ce, mă durea gura, mă puneă el atunci să construiesc socialismul?* (DINU SĂRARU)

– *Păi nu vorbeam, domnule, cu omul, nu trebuia să-i vorbesc în vorbă?* (IDEM)

**Altă vorbă** = Altă problemă, altă situație, alt aspect al realității; altă treabă:

*Dacă are protejatul meu vreun cusur, atunci altă vorbă.* (I. L. CARAGIALE)

**Așa (ne-) a fost vorba?** = Formulă prin care se reproșează cuiva că nu a respectat o înțelegere:

*Așa ne-a fost vorba? întrebau ei posomorâți. Așa ne-a fost vorba, să-l aduci pe-ăsta aici să scoată cuțitul?!* (MARIN PREDĂ)

*Păi, dom'le, așa ne-a fost vorba? O să-mi facă mașina sită!* (HARALAMB ZINCĂ)

**Așa** (sau **cum**) **vine vorba** (sau, rar, **vorbirea**). v. **veni**.

**Așa ți-i vorba** (Fam.) = Țasta mi-ești?:

*La ușă s-a oprit, ca să adauge amenințător: – Așa ți-i vorba?* (GIB I. MIHĂESCU)

– *Așa ți-i vorba? strigă popa, cătrănit la obraz de mânje.* (G. TOPÎRCEANU)

**A-și auzi vorbe** (sau **rău, multe** etc.). v. **auzi**.

**A-și cântări (bine) vorbele** (sau **cuvintele**). v. **cântări**.

**A-și cumpăni vorbele**. v. **cumpăni**.

**A-și deschide vorbele către cineva** = A încredința (cuiva) un secret:

*Deschizându-și ei vorbile cătră dânsul,... acest turc, după ce le-a luat lor sfatul și gândul, îndată la domnu au mers și vicleşugurile lor pă deplin au arătat.* (RADU GRECEANU)

**A-și face (de) vorbă** (cu cineva) = A căuta prilej de discuție (cu cineva):

*Câte un mitocan cu capul lulea de vin își făcea de vorbă cu păreții și cu vântul.* (MIHAI EMINESCU)

*Arareori, când erau prea necăjiți ori prea învrăjbiți, oamenii își făceau vorbă cu Murășul, așa cum își faci de obicei vorbă cu un părinte ori cu un frate [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

**A-și lua** (sau, înv., **a-și trage**) **vorba înapoi** (ori, reg., **îndărăt**) sau (reg.) **a-și întoarce** (ori **a-și schimba**) **vorba** = A-și retrage vorba, făgăduiala făcută; a reveni asupra celor spuse, rectificându-le:

*Împăratul, plin de mâhnire, iară își luă vorba înapoi, și puse de a treia oară să treacă toată lumea.* (P. ISPIRESCU)

*Vasile, cu o luare șireată în privire, zise tacticos că el nu-și ia vorba înapoi și dă bucuros cele cinci locuri, pe ales.* (LIVIU REBREANU)

*Dar el avea legea vânilor lui și nu-și lua vorba înapoi.* (VARUJAN VOSGANIAN)

**A-și lua seama la vorbă**. v. **seamă**.

**A-și pierde șirul (vorbelor)**. v. **pierde**.

**A-și trage vorba** = A reveni asupra celor afirmate anterior:

*Împăratul nu-și poate trage vorba, trebuie să împlinească făgădușul.* (POP.)

*În chestia cu Manasse, nu-mi retrag vorba: Fă pe dracu în zece și pune mâna pe el și mi-l trimite;* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și ține cuvântul** sau **a se ține de cuvânt** (sau **de făgăduială, de vorbă, de parolă, de jurământ**) sau **a(-și) ține** (sau (inv.) **a(-și) păzi**) **cuvântul** (sau **făgăduiala, parola, jurământul, vorba**) sau **a rămâne de cuvânt**. v. **cuvânt**.

**Ce mai (atâta) vorbă (lungă)** = Se spune când vrem să scurtăm o relatare sau să punem capăt unei discuții:

*Ce mai atâta vorbă lungă? Dintr-o păreche de boi m-am ales c-o pungă.* (ION CREANGĂ)

*Apoi, ce mai atâta vorbă!... veniți cu mine și eu vă voi da destule.* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Ce mai atâta vorbă?** = Să terminăm discuția!:

*– Ian taci, măi femeie, că biserica-i în inima omului, și dacă voi muri, tot la biserică am să șed, zise tata; nu mai face și tu atâta vorbă, ca fariseul cel fățarnic. În sfârșit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată?* (ION CREANGĂ)

*Dară dacă Măria-ta ai numaidecât lipsă de bani, apoi ce mai atâta vorbă?* (SIMION FLOREA MARIAN)

**Ce vorbă!** = Se înțelege de la sine; bine spui:

*Lipsa de voință. Ce vorbă și asta! Cine era vinovat de lipsa lui de voință?* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Când am primit noi la corp, erau oameni mai zdraveni, mai chipeși... Tot unul și unul!... – Tea..., ce vorbă! erau oameni ștrașnici.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Cu alte vorbe**, (rar) **cu o vorbă** sau **în puține vorbe** = Exprimând același lucru altfel. În rezumat. Prin urmare:

*Cu alte vorbe, cu alte întorsături, conul Tase ajunsese tot acolo: tot ei, nimic ceilalți.* (EM. GÎRLEANU)

*După ce se împlinește această ceremonie, întâi mitropolitul îl firitisește [a felicita] pentru*

*domnie în puține vorbe și îi sărută mâna [...]* (DIMITRIE CANTEMIR)

**Cu vorbă** (sau **cu vorba**) **că...** = Zicând că..., sub pretext că...:

*Bărbatul muierii se dusese de-acasă cu vorba că vine a doua zi.* (P. ISPIRESCU)

*Sosi într-o brișcă un popă tânăr, necunoscut, cu vorba că a primit poruncă de la boier... să vie să-i facă sfeștanie și să-i boteze grajdurile.* (VASILE VOICULESCU)

**Cum vine vorba asta?** sau **ce e vorba asta?** v. **veni**.

**Dacă** (sau **fiindcă**) (**ți-**) **e vorba (de- sau pe-) așa** sau **dacă așa ți-i vorba** = Dacă situația se prezintă astfel:

*Dacă ți-i vorba de-așa, ai să-ți rupi ciochinele umblând și tot n-ai să găsești slugă.* (ION CREANGĂ)

*Apoi, dacă așa-i vorba, nu-mi rămâne decât să plec.* (EUGEN LOVINESCU)

**Dacă e vorba**, (reg.) **când e vorba** = La o adică, la drept vorbind; de fapt:

*Și dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât fiitoare.* (I. L. CARAGIALE)

*– Hm... Apoi, dacă-i vorba, moșul lasă locul cui îi place. Dumnealui e stăpân pe el până trăiește.* (PAVEL DAN)

*Și, dacă-i vorba, chiar ofițerii erau geloși.* (ANTON BACALBAȘA)

**Despre** (sau **de**) **ce e vorba** = (De obicei, în formă interogativă) ce este (de fapt, în realitate), ce se întâmplă:

*Despre ce este vorba?... – Privește, te rog, mai cu băgare de seamă la ceea ce se petrece pe scenă.* (NICOLAE FILIMON)

*În sfârșit, ce e? de ce e vorba? – Dumneata cunoști pe... (I. L. CARAGIALE)*

**Este vorba să...** = Urmează să...; trebuie să...:

*Dacă-i vorba să scot banii de la tine, apoi slabă nădejde.* (LIVIU REBREANU)

*Toți să lupte dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici. (I. L. CARAGIALE [...]) sunt așa de cruzi adevărații învățați, când este vorba să mai capete câteva cunoștințe noi! (VICTOR ANESTIN)*

**Lasă vorba!** sau (eliptic) **vorba!** = Liniște! tăcere!:

*Discuția a fost întreruptă de strigătele caraliilor: „Lasă vorba, bă!” (ALEXANDRU TEODORESCU)*

*Aide, aide, lasă vorba! făcu groparul serios, până ce se închise ușa [...]) (LIVIU REBREANU)*

*Pe când umbra cade multă,/ Tu, ce-ți porți alături doamna,/ Lasă vorba, taci și-ascultă/ Cât de dulce moare toamna! (CINCINAT PAVELESCU)*

**Mai e (ori mai încape) vorbă!** sau **ce mai vorbă!** = Indiscutabil, în mod sigur, fără îndoială:

*Îmi dați voie? – Mai încape vorbă? (I. L. CARAGIALE)*

**Mai rămâne vorba despre (sau de...).** v. **rămâne.**

**Măsoară-ți vorbele!** = Fii atent cum vorbești (cu mine)!:

*Măsură-ți vorbele, băiete! Auzi, soră nicovală, cum ne râde acușorul? (ION CREANGĂ)*

*– Măsoară-ți, te rog, vorbele, îi zise el stăpânindu-se, că pe mine poți să mă lovești fără să mă scoți din răbdare, dar pe ea să n-o atingi, căci de o mie de ori de i-ai fi frate, rămâi strivit la picioarele ei! (IOAN SLAVICI)*

**Merge vorba sau vorba merge.** v. **merge.**

**Nici vorbă (despre..., de..., ori să...)** sau **nici vorbă nu (mai) poate fi (ca..., ori de..., să..., a...)** = Nici pomeneală (despre așa ceva). Nicidecum. În niciun caz:

*Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte [...]) (IOAN SLAVICI)*

*– Eu îți dau rămășag că plouă la noapte! îi zise Stan lui Păvăloc. – Nici vorbă! înainte de zori, nu! (IDEM)*

**Nici vorbă (nu-i) (că...)** = Desigur, cu siguranță:

*Nu-i vorbă, nu erau așa de străluciți Bucureștii pe atunci, dar erau românești; azi...? Ce să mai zicem de Iași și, în genere, de orașele Moldovei ? (MIHAI EMINESCU)*

**Nicio vorbă!** (Fam.) = Liniște!:

*Dacă îți dă bună ziua, poți să răspunzi, dar nicio vorbă, nicio vizită, nu este așa? (TUDOR ARGHEZI)*

*Nicio vorbă despre proiectele de lege trimise la Curtea Constituțională. (<https://www.revistafermierului.ro/>)*

**Nu (mai) încape vorbă (sau îndoială, discuție).** v. **încăpea.**

**Nu mai încape vorbă (sau mai încape vorbă?).** v. **încăpea.**

**Nu poate fi vorba (ori vorbă) de... =** Nu este plauzibil (să se vorbească despre...):

*Am arătat că în chestii de ideal, cum sunt cheștiile sociale, nici nu poate fi vorba de oglindirea realității [...]) (G. IBRĂILEANU)*

*Astfel, și familia scriitorului plătește un greu tribut morții și nu poate fi vorba de o viață fericită, cum este descrisă în memorialistică. (DIMITRIE VATAMANIUC)*

**Să nu avem vorbe =** Să nu apară discuții neplăcute, motiv de ceartă:

*Vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă. (NICOLAE FILIMON)*

*– P-asta să mi-o pui, p-asta și p-asta. Să n-avem vorbe! Cu mine nu se-nghite. (EUGEN BARBU)*

*Îți spun de la început, să nu avem vorbe. (FLORIN IARU)*

**Să nu-mi uit vorba!** (Fam.) = Mi-am amintit ce voiam să spun:



*Așa – să nu-mi uit vorba – zic mitocanului:  
Nu-ți permit, domnule, să te năntezi la un așa  
afront!* (I. L. CARAGIALE)

*În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată  
noaptea cea dinainte de plecare, până s-au  
revărsat zorile, m-am frământat cu gându [...]  
(ION CREANGĂ)*

*Dar să nu ne uităm vorba, așa se întâmpla  
și cu Petrea al Iovului;* (I. POP-RETEGANUL)

**Să nu-ți uiți vorba!** (Fam.) = Formulă prin care  
cineva intervine într-o discuție, întrerupându-și  
interlocutorul:

*Să nu-ți uiți vorba, ia du-te de mi le  
adu... Știi unde sunt sub pat, la perete.* (DUILIU  
ZAMFIRESCU)

*Da să nu-ți uiți vorba, măi Brumă, ci spui  
că s-o întâmplat la Racovăț?* (IURIE COLESNIC)

**Să venim** (sau **să ne întoarcem**) **la vorba  
noastră** = Să revenim la subiectul discuției:

*Dar să venim iar la vorba noastră.* (ION  
CREANGĂ)

*Acum să venim iar la vorba noastră, de  
unde am lăsat.* (IDEM)

*Să venim iar la vorba noastră.* (ANTON  
PANN)

**Schimb** (sau **schimburi**) **de vorbe** = Discuție  
scurtă, sumară; (pex.) schimb violent de replici:

*După acest schimb de vorbe, tăcură,  
fiecare mai având ceva după perdea.* (MIHAIL  
SADOVEANU)

*Între noi și frate-meu Ion au loc...  
schimburi de vorbe.* (ZAHARIA STANCU)

**Se cheamă vorba că...** v. **chema**.

**Se schimbă vorba** (sau **socoteala, chestiunea**  
etc.). v. **schimba**.

**Umblă vorba** (sau, rar, **vorbe, vorbele**) ori  
**merge vorba că...** = Se zvonește că...:

*Iată, chiar la noi, că tot mă țineam să vă  
spun, cucoane Miroane, umblă vorba că oamenii  
vor să cumpere moșia conitei Nadina!* (LIVIU  
REBREANU)

*Așa le merge vorba Odobăceștilor că-s  
viță de uriași.* (EM. GÎRLEANU)

**Vorba** (sau **povestea**) **cântecului**. v. **cântec**.

**Vorba** (sau **povestea**) **țiganului**. v. **țigan**.

**Vorba ceea** (sau **aia**) (Pop.) = Expresie stereotipă  
care introduce un proverb, o expresie consacrată:

*Vorba ceea: Se ține ca râia de om.* (ION  
CREANGĂ)

*M-ai făcut să alerg ca un ogar acum la  
bătrânețe, dar am venit și eu la vreme când, vorba  
ceea, îți era lumea mai dragă.* (NICOLAE GANE)

*Să nu fie vorba aia: Un înțelept  
făgăduiește și un nebun trage nădejde.* (ANTON  
PANN)

*N-ai fi, cum să fii, că nici Sfântul Petre  
n-a fost și, vorba aia, era sfânt și el, nu căruțaș  
ca tine și ca mine...* (JEAN BĂILEȘTEANU)

**Vorba e vorbă** = Cele spuse (de cineva) au  
greutate, rămân valabile:

*Stan era om tăcut în felul său, dar și  
când da câte-o vorbă dintr-însul vorba era  
vorbă, la locul ei, și nu-l putea răpune te miri  
cine.* (ION CREANGĂ)

*Lui nu-i plăcea flecăriile și vorba lui era  
vorbă de om în toată firea.* (P. ISPIRESCU)

**Vorba vine** (sau, rar, **merge**) = **a**) Exprimă  
îndoiala în privința exactității unei afirmații:

– Știi, nici tocma funcționari; dar... cam  
așa. – Am înțeles: vorba vine, umblați la  
inspecții. – Ba nu! (I. L. CARAGIALE)

*N-au trecut pe aici niște oameni? – De!  
răspunse Ghiță chibzuit, suntem la drum și trece  
multă lume. – Vorba vine, trei oameni...* (IOAN  
SLAVICI)

*Ceasul primejdiei se apropie... Așa mă tem. –  
Te temi?... – Vorba vine.* (VASILE ALECSANDRI)

**b**) Avertizează că cele spuse nu trebuie luate ca  
atare:

*Adică, vorba vine că n-am sfaț; așa, tot  
am câțiva franci... Aide să luăm un aperitiv...* (I.  
L. CARAGIALE)

**Vorba-i vorbă** = Cuvântul dat trebuie respectat:

– *Apoi dă, jupâne Strul, vorba-i vorbă: eu nu mă cioșmolesc [a se codi, a ezita să facă ceva] atâta, că la drum e bine să pornești cât de dimineață, iar seara să poposești devreme!* (ION CREANGĂ)

*Vorba-i vorbă! Hm! Vorba-i vorbă? Dar ce ne făceam cu Fănica, cu Ștefania Dorofte?* (GEORGE TIMCU)

**Vorbă (spusă sau aruncată) în vânt** = Vorbă spusă într-o doară, lipsită de importanță; vorbă neluată în seamă:

*Ia las' nu te spăimânta, că am zis și eu, ia așa o vorbă în vânt.* (ION CREANGĂ)

*Am zis așa o vorbă în vânt.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

*Dar nu o fac, tocmai pentru că te faci de rahat pentru o vorbă în vânt.* (<http://dojoblog.ro/>)

**Vorbă curată** = Vorbă spusă fără înconjur, pe șleau, categoric:

*Vorbă curată! niciun al doilea Nimrod, vânătorul biblic, niciun al doilea sfânt Hubert, vânătorul minunat al creștinilor, eu unul n-am să mă fac.* (AL. ODOBESCU)

*Vorbă curată, oltenească: Ce-are-n gușă și-n căpușă!* (ION AGÎRBICEANU)

**Vorbă de clacă. v. clacă.**

**Vorbă grea** = Insultă, jignire:

*Spune o vorbă grea, bate-mă, alungă-mă, mă duc.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Brâncuși m-a prins de piept (crezuse că-l provocasem înadins) și mi-a spus o vorbă grea, care și azi îmi răsună în auz.* (ROMULUS RUSAN)

**Vorbă să fie!** = Nu cred așa ceva:

*Apoi după ce bău din apa ce-i aduse, ei îi păru că mai prinse nițel suflet. Vorbă să fie!* (P. ISPIRESCU)

– *Vorbă să fie! șopti el încet. Te-aș duce eu dacă te-ai lăsa... Am ce să prind în brațe.* (IOAN SLAVICI)

*Vorbă să fie!... decât apucasem eu, așa, vitejia de coadă și mă țineam graspă de ea, cu toate că spatele-mi țâțâiau de frică;* (CALISTRAT HOGAȘ)

*A trimis acolo o scrisoare ca pentru un prieten al lui – vorbă să fie! – și ne trece iarăși prin toate apele: că suntem popor așa și pe dincolo, că suntem o țară nu știu cum.* (ION PAS)

## VORBI

**(A fi) un fel (sau un mod) de a vorbi** = Nu trebuie luat ad litteram ceea ce s-a spus; a fi o chestiune interpretabilă:

*Teroare... E un mod de a vorbi.* (CAMIL PETRESCU)

*Sunt dintre cei condamnați să rămână întotdeauna în neagra opoziție. „Întotdeauna” e un fel de a vorbi.* (CEZAR PETRESCU)

**(Ca să) nu mai vorbesc (sau vorbim) de... ori fără a mai vorbi (sau să mai vorbim) de... =** Trecând sub tăcere..., excluzând faptul... (fiind cunoscut, superfluu etc.); independent de...:

*Nu mai vorbesc de situația mea delicată de la Paris.* (NICOLAE TITULESCU)

*Nu mai vorbim de scriitorii pe care i-a ajutat să se „lanseze”.* (MIHAIL RALEA)

*Casa e superbă, poate servi ca local pentru o instituție publică... Cât despre vie, nu mai vorbesc.* (G. CĂLINESCU)

*Mecanismul derivării cu sufixe (ca să nu mai vorbim de cel al derivării regresive) n-a fost întotdeauna înțeles nici de către lexicografi.* (THEODOR HRISTEA)

**(Mai) vorbim noi!** = Exprimă un avertisment. Exprimă o amenințare:

*Las' că mai vorbim noi, după ce s-o termina cu doctorașul.* (CELLA SERGHI)

*Și mai vorbim noi pe urmă! – Domnule Ciorogaru, eu cânt, da-n politică nu mă bag.* (CEZAR GIOSAN)

**A nu vorbi sau a nu zice (nici) două. v. doi.**

**A se trezi vorbind.** v. **trezi.**

**A vorbi (ca) din pivniță.** v. **pivniță.**

**A vorbi (câte) vrute și nevrute** (sau **câte-n lună și-n stele** ori **câte și mai câte**) sau (**la** sau **și**) **verzi și uscate, a vorbi curate și spurcate** = A flecări, a pâlăvrăgi, a sporovăi:

*Vorbește și el vrute și nevrute.* (HORIA LOVINESCU)

*Mă rog, nebunii de-a lui, câte-n lună și în stele, de-ți venea să fugi de ele.* (ION CREANGĂ)

*Mai știi eu pe cine să cred? că oamenii vorbesc vrute și nevrute.* (IDEM)

*Am vorbit verzi și uscate.* (ANTON PANN)

*După ce se cam ameți și dânsul, începuse să vorbească și verzi și uscate.* (NICOLAE FILIMON)

*Dar în noaptea cu pricina s-au spus vrute și nevrute. De la bancuri politice (cu tot riscul, astăzi pare de râs, atunci nu era deloc așa) și soldățești fără perdea la povestirile bătrânești, stafii, strigoii, oameni cu puteri nebănuite etc.* (G. BĂLĂIȚĂ)

**A vorbi (cuiva) la ureche.** v. **ureche.**

**A vorbi (într-un ceas) rău** (sau **a rău**, reg., **de rău**) = A cobii; a meni a rău:

*Nu-ți spuneam eu azi dimineață c-oi să mă pornesc înaintea ta? [...] Ai vorbit într-un ceas rău, cucoane!* (VASILE ALECSANDRI)

*Tudose, băiete, nu vorbi cu păcat, să nu vorbești într-un ceas rău.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Mă strecor și eu cum pot. Să nu vorbesc într-un ceas rău; până acum mi-a mers strună.* (N. D. COCEA)

**A vorbi (pe) radical.** v. **radical.**

**A vorbi (românește sau creștinește)** = A se exprima pe înțeles, clar:

*Da ce să-nțeleg, ce să-nțeleg? Vorbește-mi creștinește!* (VASILE ALECSANDRI)

**A vorbi (sau a grăi) cu păcat.** v. **păcat.**

**A vorbi (sau a grăi) în vârful limbii** (sau **în ori pe limbă**) sau **a-i fi (cuiva) limba prinsă** (ori **împiedicată**) v. **limbă.**

**A vorbi (sau a grăi, a scrie etc.) cu picioarele.** v. **picioar.**

**A vorbi (sau a grăi, a spune pe) subțire.** v. **subțire.**

**A vorbi (sau a răspunde) de-a bățul.** v. **băț.**

**A vorbi (sau a răspunde) în tâlcuri.** v. **tâlc.**

**A vorbi (sau a răspunde) monosilabic** (sau **cu monosilabe**). v. **monosilabic.**

**A vorbi (sau a spune) ca la (sau ca din) carte.** v. **carte.**

**A vorbi (sau a spune, a grăi, a vorovi) pleve.** v. **pleavă.**

**A vorbi (sau a zice, a grăi etc.) păsărește** (sau **pe păsărește**). v. **păsărește.**

**A vorbi (sau, reg., a da) în ponturi** (sau **a bate cuiva pontul**). v. **pont.**

**A vorbi aiurea** (sau **într-aiurea**, pop., **în bobote, în dorul lelii, în dodii**, reg., **în văzduh, pustiu, pustii, zăbunit, în lături** etc.) = A spune tot felul de nimicuri, de lucruri nejudicate; a spune cuvinte fără sens, inconștient:

*Toată noaptea a vorbit într-aiurea și te-a chemat.* (GALA GALACTION)

*De necaz chiar începuse într-aiurea să vorbească.* (CONTEMPORANUL, I)

*E cu chef, dar nu se cumpănește, nici nu vorbește într-aiurea.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Mi se pare că vorbești cam în dodii, făcându-mi o asemenea întrebare.* (C. NEGRUZZI)

*Vorbește în bobote pălămariul. Se vede că l-a amețit dragostea.* (VASILE ALECSANDRI)

*– Taci, măi, zic eu, ce mai vorbești în bobote, că s-a mânia omul și s-a duce și el acasă.* (ION CREANGĂ)

*Nu vorbi pustii ca să ne măgulești! – răspunse fata. (I. POP-RETEGANUL)*

*Vorbea și el în dodii, ca maică-sa, și asta era cât se poate de rău. (ION LĂNCRĂNJAN)*

**A vorbi aiurea-n tramvai** (sau **ca să nu adoarmă**) = A spune lucruri fără sens; a face afirmații nefondate:

*Și, să nu crezi că vorbesc aiurea-n tramvai, știu ce zic... (SEBASTIAN URSU)*

*Acum vorbești să n-adormi. Prin urmare există și o astfel de vorbire, a celui ce vorbește să n-adoarmă. (MIRCEA CIOBANU)*

*Tot ce fac ei este să vorbească aiurea-n tramvai. Asta este o justificare a expresiei, unii vorbesc în tramvai ca și cum ar fi într-o căruță trasă de cai: trebuie să urle ca să acopere zgomotul făcut de copite și de roțile căruței. (<http://www.teenpress.ro>)*

**A vorbi ca baba chioara** (sau **ca baba oarba**) (Reg.) = A spune fără menajamente, a se exprima direct:

*Nu vorbi pe dintregul ca baba chioara că să găsește vreunul de îți umflă ceafa de pumni și spatele de ciomege. (ANTON PANN)*

*Bietu taica, șontorog cum era el, da vorbea omului drept – ca baba oarba. (GLIGORE M. JIPESCU)*

**A vorbi ca papagalul** (sau **ca un papagal**). v. **papagal**.

**A vorbi ca un oracol**. v. **oracol**.

**A vorbi cegă și păstrugă**. v. **păstrugă**.

**A vorbi citeț** (sau **cu litere de tipar**) (Arg.) = A vorbi clar, inteligibil:

*– Dunneata, te cam întreci cu gluma! Îi vorbi dur. Vorbește citeț! (FLORENTIN SMARANDACHE)*

**A vorbi cu două guri** (Pop.) = A lăuda și a defăima pe cineva în același timp; a fi părtinitor:

*Așa pețitorul începu să spuie la părinții fetei, cereri să propuie,/ Spuse pentru june că este cu stare./ Cu două guri însă. (ANTON PANN)*

**A vorbi cu dușii** (sau **dușilor**) = A spune lucruri fără sens:

*Acum nu mai vorbesc cu dușii de pe lume... (G. M. ZAMFIRESCU)*

**A vorbi cu gura altuia** = A vorbi încet, fără convingere, evaziv, șovăielnic:

*Se uita la dânsul chiondorâș și îi vorbea cu gura altuia, cum se zice. (P. ISPIRESCU)*

**A vorbi cu pereții** (sau **pereților**) sau **a spune la pereți**. v. **perete**.

**A vorbi cu sufletul la gură** = A vorbi cu vocea întretăiată (de emoție sau de oboseală):

*A stat puțin și-a început să vorbească cu sufletul la gură.*

**A vorbi de clacă** (Pop.) = A flecări:

*Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzești pe nimenea și vorbe rămân toate abstracțiunile și, cu cât mai abstracte sunt, cu atât sunt curată vorbă de clacă. (MIHAI EMINESCU)*

*Să nu-ți închipui că astea-s vorbe de clacă, puiule! Urmărește toată presa! (LIVIU REBREANU)*

*Pentru că văd că dta, cucoană, ești proastă cum erai când m-a pus dracul de m-am însurat cu tine și nu poți pricepe cu mintea ta cea de vrabie că eu nu vorbesc de clacă! (IDEM)*

**A vorbi de funie în casa spânzuratului**. v. **funie**.

**A vorbi de pe ceea lume** (Pop.) = A spune lucruri neverosimile:

*– Cum asta, măi Chirică? Parcă vorbești de pe ceea lume. (ION CREANGĂ)*

**A vorbi de sus** (sau **din șa**) (Pfm.) = A vorbi autoritar, arogant; a vorbi cu siguranță de sine:

*Dar când mă juram astfel, eram legat, supus./ Acum însă sunt slobod și vă vorbesc de sus.* (GR. ALEXANDRESCU)

*Omul s-a simțit cam atins, fiindcă eu vorbeam cu el cam de sus [...]* (ION LĂNCRĂNAN)

**A vorbi din** (sau **de la**) **inimă** ori **a vorbi din** (sau **cu**) **suflet** = A vorbi cu convingere deplină:

*Știu că vorbești din inimă, îi zise, dar...* (EM. GÎRLEANU)

**A vorbi din burtă** (Fam.) = A spune lucruri negândite:

*De acum, și tu nu vei fi doar „bănuț” că vorbești din burtă – m-ai convins.* (<https://specialarad.ro/>)

**A vorbi din gușă.** v. **gușă.**

**A vorbi drept** (sau **adevărat**) = A spune adevărul; a vorbi deschis, sincer:

*Adică, drept vorbind – și acum pot vorbi drept – Vergil ținuse, sau Titu?* (I. A. BASSARABESCU)

*Ș-apoi... suntem datori a vorbi adevărat.* (C. A. ROSETTI)

**A vorbi fără miez.** v. **miez.**

**A vorbi fierțe și nefierțe.** v. **nefiert.**

**A vorbi în** (sau **a da**) **replică.** v. **replică.**

**A vorbi în barbă** = A vorbi încet, pentru sine:

*Vorbea în barbă cu glas adânc.* (PETRU DUMITRIU)

*Românul se face că face și își zice în barbă.* (<https://www.digi24.ro/>)

**A vorbi în bobote.** v. **bobot.**

**A vorbi în deșert** (sau **la pereți** ori **surzilor**) (Fam.) = A vorbi fără a reuși să-și impună punctul de vedere, să se facă înțeles, să obțină lucrul dorit etc.:

*În deșert vorbesc de independența județelor, pentru că fiecare județ va judeca*

*totdeauna după plăcerea și în folosul celui ce l-a așezat [...]* (SIMION BĂRNUȚIU)

*Asta nu ar fi nimic, pentru că s-au mai văzut oameni vorbind la pereți!* (ION IOANID)

*– Da de mâncare nu este nimic pe-aici? am întrebat eu într-un anumit fel, de parcă aș fi vorbit cu pereții.* (ION LĂNCRĂNAN)

*[...] demagogia este o bubă ce crește pe trupurile ignoranților și șarlatanilor, a le spune toate acestea este a vorbi surzilor.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A vorbi în dorul lelii** (Fam.) = A vorbi fără sens:

*Dacă vorbești în dorul lelii, cel de alături te ascultă până când își dă seama că nu ești de tot cu gândul la ceea ce vorbești.* (MIRCEA CIOBANU)

*Aici, în librărie, vorbesc fără chef, puțin în dorul lelii;* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 104, 2009)

**A vorbi în icoane.** v. **icoană.**

**A vorbi în numele cuiva** = A spune ceva în locul sau din partea cuiva; a comunica ceva invocând autoritatea cuiva:

*Arate-ni-se în Camerele „liberale” un singur țăran care să vorbească în numele satelor și să zică „da, românul vrea să facă război cu turcii”.* (MIHAI EMINESCU)

*Toată lumea știa că vorbește în numele lui Meșianu. Ca președinte, acesta nu voia să-și expună direct convingerile.* (ION GHEȚIE)

**A vorbi în parabole** = A spune ceva cu tâlc:

*[Simion Popescu] dăduse în darul bisericii și vorbea în parabole, pe care le inventa chiar el uitându-le pe drum învățătura.* (DINU SĂRARU)

**A vorbi în pungă** (Arg.; în limbajul adolescenților) = A vorbi de unul singur; a vorbi fără a fi ascultat de cei din jur:

*De aia zic: vorbim în pungă de un sfert de veac. Mie, drept, să vă spun, mi s-a cam acrit să mă zbat să fiu auzită.* (<https://www.monitoruldegalati.ro/>)

**A vorbi în șarade.** v. **șaradă.**

**A vorbi în vânt** (sau **în pustiu**, rar, **într-un pustiu**) = A vorbi fără a fi luat în seamă, zadarnic, degeaba:

*De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?/ Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?* (MIHAI EMINESCU)

**A vorbi în vânt** sau **a-i rămâne** (cuiva) **vorba în vânt, a-și bate gura-n vânt.** v. **vânt.**

**A vorbi încolo** (sau **în neștire, zăbunit**) (Reg.) = A delira:

*Ah, vorbea în neștire; era ca o nevăstuică strânsă la perete.* (AURA CHRISTI)

*Aș putea să-ți vorbesc așa în neștire.* (NORA IUGA)

**A vorbi la lampă** (sau **la bec**). v. **lampă.**

**A vorbi lat.** v. **lat.**

**A vorbi liber = a)** A ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text:

*Adică îți citea textul, dar – pentru a ne face pe noi să credem că ar vorbi liber – își mișca mâinile și capul ca mimul din Scaunele lui Eugen Ionescu [...]* (ILEANA MĂLĂNCIOIU)

**b)** A spune deschis ceea ce gândește; a fi sincer:

*Medicul prinde oarecare încredere, simte poate și nevoia de a se destăinui, de a vorbi liber.* (N. STEINHARDT)

*Bine măcar că pot vorbi liber, amicul Florinel nu a reușit să-și instaleze încă telefon, deci n-o să-i intre nimeni în casă să-i vâre microfoane, pretextând că s-a stricat.* (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

**A vorbi mare.** v. **mare.**<sup>1</sup>

**A vorbi pe** (sau **de**) **cineva de rău** = A denigra (pe cineva), a calomnia:

*Câte vorbe mi-aud eu!/ Toți frații mă vorbesc de rău.* (G. COȘBUC)

*Cele două dușmance începură să se vorbească de rău ... și diavolul se tăvălea de bucurie.* (DAMIAN STĂNOIU)

*Vezi bârna din ochiul tău/ Și nu vorbi p-alt de rău.* (ANTON PANN)

*Deși nu mai vorbea de rău aieva în fața împăratului, pe din dos însă își bătea mendrele cum voiau.* (P. ISPIRESCU)

*Înainte de căsătorie și-a vorbit de rău bărbatul.* (POP.)

**A vorbi pe cineva (de) bine** = A lăuda, a elogia pe cineva:

*Am auzit pentru tine că ești om prea iscusit./ Și toți te vorbesc de bine, toți zic că ești procopsit.* (ANTON PANN)

*Te vorbește de bine în lume.* (ION AGÎRBICEANU)

*Despre fani și cititorii-cumpărători ar trebui vorbit numai de bine, pentru că ei ne cumpără cărțile și revistele.* (DAN DOBOȘ)

**A vorbi pe față** (sau **pe șleau**) (Arg.) = A vorbi sincer, a spune adevărul fără menajamente:

*– Poftim! A spus el destul de politicos, cuviincios, aproape. Vino aici!... Să vorbim pe față!... Deschis!... (ION LĂNCRĂNȚAN)*

*Unde ați mai pomenit voi dreptate de asta, măi creștini?... Dar tu, Toadere, că te văd cu gura mare, tu împarți averea ta cu alții? Ia spune pe șleau, să te auzim!* (LIVIU REBREANU)

*Și, în sfârșit, ce să vorbim mai multe, Domniță?... să-ți spun pe față tot.* (I. L. CARAGIALE)

*– Îmi pare bine că te găsesc singură fetiță, să-ți spun verde, că mie nu mi-i frică de tat'său: Gheorghită a dumatăle, dă, e cam așa-ș'așa; știi, eu îți vorbesc pe șleau...* (EM. GÎRLEANU)

**A vorbi pe la spate** (pe cineva) (Arg.) = A bârfi (pe cineva); a calomnia (pe cineva):

*Nu-ți pasă dacă unii te vorbesc pe la spate.* (FLORENTIN SMARANDACHE)

*Dacă oamenii te vorbesc pe la spate, felicitări! Înseamnă că ești cu mult în fața lor!* (<https://ro.pinterest.com/>)

**A vorbi pui și ouă. v. pui.**

**A vorbi românește** (sau **creștinește**) = A se exprima pe înțeles, clar, de-a dreptul:

*Da ce să-nțeleg? Vorbește-mi creștinește!*  
(VASILE ALECSANDRI)

**A vorbi** sau **a grăi (cam) în dodii** (sau **în dodele**). v. **dodie**.

**A vorbi soacrei ca să priceapă nora** = A face aluzie la o terță persoană prezentă, adresându-te interlocutorului:

*Un fel de „îi spun fiicei, să priceapă nora”! Nu cunoști proverbul ăsta? E de origine turcească, există la turci și la popoarele balcanice. Că nora e străină, se supără, nu-i pot zice direct. Deci, așa vorbea cu secretarii.*  
(<http://www.cooperativag.ro/>)

**A vorbi tam-nisam. v. tam-nisam.**

**A vorbi turcește** (sau **chinezește, grecește, nemțește**) = **a**) A nu se exprima pe înțeles:

*Cam așa, în bobote, ni se răspunde de câtră foile guvernamentale de câte ori relevăm lucruri reale și pozitive, ca și când le-am vorbi chinezește și nu ne-ar pricepe.* (MIHAI EMINESCU)

*Dumneata nu înțelegei că nu am loc... Ce dracu, vorbesc turcește?* (HORIA LOVINESCU)

**b)** A rosti cuvintele neclar (din cauza băuturii); a fi beat:

[...] *cum bei câte oleacă, pe loc și se taie picioarele, îți sclipesc ochii în cap, și se încheie limba în gură și începi a bolborosi turcește, fără să știi bechiu măcar.* (ION CREANGĂ)

**A vorbi una de la răsărit și alta de la apus** = A spune lucruri fără legătură, a vorbi incoerent:

*Îmi vorbești, una de la răsărit și alta de la apus!* (ANTON PANN)

*Îmi vorbești una de la răsărit și alta de la apus.* (I. C. HINȚESCU)

**A vorbi** (cu cineva) **între patru ochi** (sau **între patru pereți**) = A vorbi (cu cineva) în taină, fără martori:

[MIȚA:] (trecând pe lângă Nae, încet)  
*Trimete de-aici pe Iordache. Am să-ți spun ceva între patru ochi...* (I. L. CARAGIALE)

*Titu se socotea întrucâtva tovarăș și complice. Aflându-se acuma între patru ochi cu ea, i se păru și mai frumoasă, decoltată adânc și cu brațele goale cum era, și cu o strălucire stranie pe figura-I enigmatică.* (LIVIU REBREANU)

*Zice că trebuie să vorbească între patru ochi cu dumneata.* (ION AGÎRBICEANU)

**A(-i) vorbi** (cuiva) **verde. v. verde.**

**A(-și) vorbi (de unul) singur** (sau **cu sine însuși**) = A monologa:

*Părea neastâmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte.* (C. NEGRUZZI)

*Fetele vorbesc adesea singure.* (MIHAI EMINESCU)

*Te-au zdrobit, bre!, vorbi de unul singur Rigias, gândindu-se totuși că poate ăla nu-i mort.* (VASILE BRÂNDUȘOIU)

*Vorbesc cu mine însumi, cum aș vorbi c-un frate.* (ION MINULESCU)

**A-i vorbi** sau **a-i zice cuiva** (ceva) **de la** (sau **în**) **obraz. v. obraz.**

**A-și sparge pieptul (vorbind, strigând). v. piept.**

**Bine vorbești** = Bine zici:

*Bine vorbești, dar am eu ac de cojoc și pentru asta.* (NICOLAE GANE)

**Ce (tot) vorbești?** = Formulă prin care exprimă surprinderea, îndoiala sau neîncrederea, rezerva față de cele spuse de cineva:

*Vai de mine, moș Nichifor, ce vorbești?*  
(ION CREANGĂ)

*Ce vorbești, nepoate, zise împăratul; unul ca dânsul... cum crezi că ar putea face slujbă?* (IDEM)

*Ce vorbești, domnule, se poate să spui astfel de absurdități?* (I. L. CARAGIALE)

*Bine, domnule! ce vorbești dumneata? – Adevărul, domnule, adevărul.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Ce tot vorbești, zise Ioanide puțin contrariat, tabloul e o capodoperă!* (G. CĂLINESCU)

**Ce tot vorbesc (vorbești etc.) sau ce să mai vorbesc (vorbim)?** = Ce să mai discutăm?:

*Și Găman ăsta-i Găman, ce să mai vorbim?* (ION LĂNCRĂNAN)

**La drept vorbind** = De fapt, în realitate:

*Într-o privință va avea dreptate; pentru că, drept vorbind, direcțiunea asta nobilă a scenei inaugurate în România cu succes de d-nul Pascaly prin piese de Scribe și Sardou, această direcțiune pentru românii din Austria va rămânea timp mai îndelungat poate neînțeleasă.* (MIHAI EMINESCU)

*La dreptul vorbind, [roșii din Moldova] nu au a face nici în clin, nici mână cu roșii din Țara Românească, căci toată seria de principii e atât de deosebită de a roșiilor, pre cât de departe Blajul de Cayenne.* (IDEM)

*Și, la drept vorbind, ce ar fi avut el acum să îi spună?!* (IOAN SLAVICI)

**Mai ai mutră să vorbești.** v. **mutră.**

**Mai vorbim noi** = Formulă de amenințare (cu o ceartă, cu un scandal):

*Las' că mai vorbim noi, după ce s-o termina cu doctorașul.* (CELLA SERGHI)

**Mare ai (mai) vorbit-o!** (Reg.) = Ai spus un lucru important, adevărat:

*Ea se mărită!* – *Mare-ai vorbit-o dumneata!* (I. G. SBIERA)

**Una vorbim (și sau dar) bașca ne înțelegem** = Se spune când doi oameni discută și nu ajung să se pună de acord, fiecare înțelegând altceva:

*Asta-i! una vorbim și bașca ne-nțelegem.* (I. L. CARAGIALE)

*Cel mai prost stau societățile unde una vorbim și bașca ne înțelegem, unde se declară strictetea de jure a normelor [...]* (VINTILĂ MIHĂILESCU)

## VORBIRE

**Vorbire de rău** = Bârfă, bârfire, ponegrire:

*De vei scuipa și va cădea asupra hainelor tale, așteaptă în grab' înnoire sau vreo vorbire de rău.* (ȘEZĂTOAREA XIII)

## VORBULIȚĂ

**A pune o vorbuliță** = A pune o vorbă bună:

*Lasă, logofeteaso, că nu-ți cade rânza dacă pui o vorbuliță.* (VICTOR EFTIMIU)

## VOROAVĂ

**A apuca voroava** (Îvr.) = A lua cuvântul:

*Apucând voroava Theodosie, dzsi-au: așea, niciun leac de ură sau de dragoste nu ținem muritorii.* (NICOLAE COSTIN)

**A întinde voroava** (Înv.) = A prelungi inutil o discuție, întrerupându-și interlocutorul:

*Căce iată și semnu chiar avem pe cei coțovlahi, cum le zic grecii, ce vedem că și până astăzi să află și sunt, însă pușini acum rămași, pentru carii viind cuvântul, gândiiu că nu fără cale va fi a mai întinde de ei voroava, ca să se știe ce sunt.* (CONSTANTIN CANTACUZINO)

**A lega voroavă** (cu cineva) (Îvr.) = A stabili o înțelegere cu cineva:

*Au legat voroavă... cu o samă de boieri în țară... cuprindzându-i cu giurământ să ție taina.* (MIRON COSTIN)

**A purta** (sau **a duce**, **a ține**, rar, **a aduce**) (pe cineva) **cu vorba** (sau **cu vorbele** ori, înv., **cu voroave**). v. **vorbă**.

**A se da în voroavă** (cu cineva) = A intra în vorbă cu cineva:



*Cutreierând lăcuințele călugărești și dându-să în voroavă cu părinții, să-ntoarsă de mersă până la Corinth. (DOSOFTEI)*

**A sta** (sau **a șede**) **la voroavă** (cu cineva) = A discuta (cu cineva); (pex.) a petrece un timp discutând cu cineva:

*Au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului. (MIRON COSTIN)*

*Până târziu de tot am stat la voroavă cu Mama Olga. (VALERIU ANANIA)*

**A ține** (pe cineva) **cu voroavă** (Înv.) = A ține (pe cineva) de vorbă:

*Au vinit Maelat în tabără la pașa și deodată au mersu la corturile lui Pătru Vodă; și priimindu-l Pătru Vodă cu cinste, l-au ținut cu voroavă până au vinit mulțime de turci, amestecați cu munteni, de l-au luat și l-au băgat în obezi. (NICOLAE COSTIN)*

**A(-și) face voroavă** (sau **vorovă**) **cu cineva** = A(-și) face vorbă cu cineva:

*Cu boierul ca c-un boieriu..., cu țaranul ca c-un țaran făcea vorovă și tot cu blândețe și cu mare înțelepciune. (MIRON COSTIN)*

**Să venim** (sau **să ne întoarcem**) **la voroava noastră** = Să venim (sau să ne întoarcem) la vorba noastră:

*Ce, să venim la voroava noastră și la lucrul singur de carele avăm a scrie aicea. (NICOLAE COSTIN)*

### VOROTIC

**A-și veni în vorotic** (Mol.) = A-și veni în fire; a se restabili:

*Da' pe urmă, mai viindu-și în vorotic, a prins ea singură a îmbărbăta pe împărat. (ION CREANGĂ)*

### VOROVI

**A se vorovi cu sine** (Îvr.) = A medita:

*Spre chipurile meșterșugurilor chiteala [Lupu] își aruncă și, singur cu sine vorovindu-să,*

*într-acesta chip să socoti [...] (DIMITRIE CANTEMIR)*

*Vorovind aice cu sine/ Cuvințele tot streine./ La castori mult au plăcut./ Că avea și o figură/ Plină de învățătură. (GH. ASACHI)*

**A vorbi** (sau, reg., **a băsădi**, **a vorovi**, **a grăi**, **a buigui**) **într-o lature** (sau **în lături**). v. **latură**.

**A vorovi pe** (sau **de**) **cineva de rău** (Îrg.) = A denigra; a calomnia:

*Pe drăguțu din vecini/ Să-l amuți sara cu câni/ Și să-i bați urma cu spini./ Vine sara te iubește./ Ziua-n sat te vorovește. (POP.)*

### VOȘCOT

**A umbla în voșcote** = A umbla de colo până colo vorbind încet, cu voce scăzută:

*Umbla în voșcote prin sat. (POP.)*

### VOT

**A pune la vot** (D. legi, amendamente, decizii etc.) = A supune aprobării, hotărârii membrilor unei adunări deliberante sau al unui corp politic:

*Se pune la vot lucrarea comisiunii și se adoptă fără discuțiune. (TITU MAIORESCU)*

*Se pune la vot alineatul al II-lea cu modificările propuse, și se adoptă în unanimitate. (EMIL VÎRTOSU)*

**A face voturi** = A dori puternic ceva; a năzui:

*Făcând voturi ca acest element a vieți sociale să se întemeieze pentru binele nației..., nu cred de prisos a da la lumină astă mică piesă. (GH. ASACHI)*

### VRABIE

**A avea minte de vrabie** = A fi lipsit de judecată:

*Ești cărunt, Lupule, și ai minte de vrabie... Doar n-ați vrea să vă vând eu o moșie care nu-i a mea? (LIVIU REBREANU)*

**A scăpa** (sau **a da**) **vrabia din palmă** = A pierde un lucru tocmai în momentul când ai siguranța lui; a scăpa o ocazie bună:

*Am scăpat vrabia din palmă. Vecinul meu Manolachi mi-o umflat în arendă moșia... cu 1600 de galbeni pe an, pe când ea aduce trei până la patru mii!* (CONVORBIRI LITERARE, XIII, 362)

**Nu da vrabia din mână pe cioara din par** (sau **din gard**) = Mai bine mulțumește-te cu puținul de care dispui, decât să râvnești la promisiuni mai avantajoase, dar nesigure:

*Care a fost necesitatea ca să lăsăm din mână banul bun și să luăm altul fals, care a fost necesitatea să dăm vrabia din mână pentru cioara din par, presupunând că vrabia din mână este rațiunea?* (NAE IONESCU)

*Păi atunci, de ce românii din diaspora, ajunși la vârsta grijilor legate de sănătate, ar da ei vrabia din mână pe cea de pe gard?* (<https://www.digi24.ro/>)

**Vrabia mălai visează** = Fiecare se gândește la ceea ce îi trebuie, la ceea ce-i place:

*Vrabia mălai visează, vorba aia! Și visează degeaba, pentru că noi n-o să renunțăm nicicât la ce-am început să facem!* (ION LĂNCRĂNȚAN)

*Vrabia mălai visează și calicul praznic.* (IULIU A. ZANNE)

**Vrabia-i tot pui** (și ea moare de bătrână) = Se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este:

*– Ce spui tu, măi?... Apoi dar bine-a zis cine-a zis, că vrabia-i tot pui, dar numai dracul o știe de când îi...* (ION CREANGĂ)

[Frunză:] *D-apoi vezi că bine zice moș Trohin: vrabia malai visează!... Așa și d-ta, cuconașule, de când ai scăpat de la dascalu Găitan, tot vânat vezi pe toate cărările.* (VASILE ALECSANDRI)

## VRAIȘTE

**A (se) face vraiște** (Reg.) = A (se) distruge, a (se) strica (prin rupere, prin împrăștiere etc.):

*Ne izbeam numai unul de altul și simțeam cum măruntaiele din noi se fac vraiște.* (ZAHARIA STANCU)

**A umbla vraiște** = A umbla peste tot fără nicio restricție (făcând dezordine, stricăciuni etc.):

*Și umbla acum vraiște prin camera de consultație, răvășise bocceaua, și de aci pornise mari conflicte cu Lina.* (H. PAPADAT-BENGESCU)

*Umblă vraiște peste tot.* (POP.)

## VRAJĂ

**A face vrăji** = A folosi mijloace magice pentru a influența și a răsturna ordinea firească a lucrurilor; a vrăji (pe cineva):

*Vorbind nu știu ce vrăji face,/ Somnul văz că mi-a pierit.* (IENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU)

*Acel vrăjitor i-a făcut vrăjile și a primit darul.* (MIHAIL SADOVEANU)

## VRAJBĂ

**A așeza vrajba** (Înv.) = A face pace:

*Atunce cu așădzat... vrajba... și s-au împăcat cu toț craii ce s-au pomenit mai sus.* (ION NECULCE)

**A face** (sau **a băga** ori (pop.) **a vârî**) **vrajbă** = A provoca discordie; a urzi intrigi:

*Scaraoschi [...] a dat poruncă tuturor slugilor sale ca să apuce care încotro a vedea cu ochii, și pretutindene, pe mare și pe uscat, să vâre vrajbă între oameni și să le facă pacoste.* (ION CREANGĂ)

[...] *după ce povățui pe oameni să mai dăruiască din când în când câte ceva pentru biserica cea nouă ale cărei lucrări vor începe în curând, vorbi de cei ce stârnesc vrajba între săteni, ispitiți și mânați de Necuratul.* (LIVIU REBREANU)

## VRĂJI

**A fi vrăjit** = A fi predestinat:

*Vrăjit era că, de-l va pierde,/ Norocul ei  
să piară-n veci,/ Nici flori mai mult să n-o  
dezmiere,/ Să n-afle umbră-n codrul verde/ Și  
verile să-i fie reci. (G. COȘBUC)*

*Plocatul [(reg.) țesătură țărănească, din  
lână nevopsită] cea era vrăjit, că cine șede pe  
el, până să stingă o scânteie, ajungea unde  
gândea. (I. L. CARAGIALE)*

**A vrăji cu cineva** (Fam.) = A discuta pe un ton galant cu o persoană de sex opus:

*[...] dar ea mă privea numai pe mine și  
mă vrăjea cu surâsul ei seducător. (LETTRE  
INTERNATIONALE, nr. 9-11, 1994)*

## VREA

**A face (tot) ce vrea din (sau cu) cineva** = A avea mare influență asupra cuiva; a dispune de cineva după bunul plac; a manevra pe cineva:

*Făceau toți din el ce vreau. Nu se  
împotriva la nimic. (VASILE VOICULESCU)*

**A nu (mai) vrea să audă (sau să știe) de cineva** = A rupe relațiile cu cineva:

*Tată-său nu mai voia să audă de el.  
(AL. VLAHUȚĂ)*

**A nu ști ce vrea. v. ști.**

**A nu vrea să audă (de...)** = A respinge categoric (o propunere, un fapt, o situație):

*Rășinărenii nici nu voiau să audă de  
încetarea luptei începute sau de vreo înțelegere,  
pe cale de învoială, cu sibienii. (PĂCALĂ)*

*Nici Miai nu vroia să audă de haiducie.  
(CAMIL PETRESCU)*

*Unii dintre mai marii armatei au propus  
bombardarea muntelui cu ajutorul aviației, dar  
cei din fruntea partidului nici nu voiau să audă  
de așa ceva. (MIRCEA CRĂCIUN)*

**A voi în fețe** (Înv., rar) = A părtini, a favoriza:

*Cine-ș țâne giurământul.../ Argintul nu-ș  
dă în leafă,/ Să-ș ia blăstăm în ceafă/ Nice  
voiește-n fețe/ Luând mâzde-n giudețe [mâzdă =  
dobândă, camătă]. (DOSOFTEI)*

**A vrea (cuiva) binele** = A dori să i se întâmple cuiva lucruri plăcute; a ajuta pe cineva. a fi binevoitor cu cineva:

*Bine ți-am vrut,/ Rău nu ți-am făcut.  
(VASILE ALECSANDRI)*

*Mă voi încrede fratelui tău ca și ție,  
după ce-mi va dovedi că-mi vrea binele (P.  
ISPIRESCU)*

**A vrea (cuiva) răul** (sau, îvp., **rău ori rele**) = A dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute; a dușmăni pe cineva:

*Stăpâne, știi că eu nu-ți voiesc răul;  
ascultă-mă că n-ai să greșești. (ION CREANGĂ)*

*Virusul egalității ne îndeamnă să ne  
vrem răul cu înverșunare. (N. STEINHARDT)*

*Întoarcă-se îndărăt și să rușineze cei ce  
vor mie rele. (BIBLIA)*

**Așa te vreau** = Exprimă satisfacția față de comportamentul cuiva:

*Bravo! Îmi zicea la fiecare pahar; ian  
așa te vreau. (C. NEGRUZZI)*

*Așa te vreau, Mogârdici. (BARBU  
DELAVRANCEA)*

*Așa te vreau! exclama fericit domnul  
Marinică. (ION PAS)*

**Cât vrei** = Peste măsură:

*De-mbunătățiri rele cât vrei suntem  
sătui. (GR. ALEXANDRESCU)*

**Ce vrea (sau va) să zică asta (sau, mai rar, aceea)?** = Ce înseamnă, ce rost are?:

*Ce va să zică aceea să plătesc? (P.  
ISPIRESCU)*

**Cum vrei (sau vreți)** = Formulă prin care se lasă la latitudinea interlocutorului aprecierea unui fapt, a unei situații:

*Cât pentru mine unul, cum vreți..., dar  
mi se pare/ Că nu prea sunt puternic, căci  
pățimesc de tuse. (GR. ALEXANDRESCU)*

*Întâmplă-se ce va vrea,/ Eu de badea voi  
tăcea. (JARNÍK-BÎRSEANU)*

**Dacă vrei** (sau **vreți**) = Construcție incidentă prin care vorbitorul manifestă disponibilitatea de a lua în considerare și alte posibile puncte de vedere, păreri, interpretări etc.:

*Era, firește, aluzie la bogăția mea și, dacă vrei, și la pretinsa mea frumusețe.* (CAMIL PETRESCU)

*Te întrebi, desigur, ce m-a împins să alerg prin oraș noaptea, după tine, să te urmăresc, dacă vrei, ca să te împiedic să comiți ireparabilul.* (CLAUDIU SOARE)

**Dacă vrei să știi** = Formulă prin care i se atrage atenția interlocutorului asupra unei informații, stimulându-i-se interesul pentru aceasta:

*Ei, mânzule, dacă vrei să știi adevărul, vino cu mine într-o zi, pe la patru dimineața, și o să vezi cum se împart sacii.* (PANAIT ISTRATI)

*Dacă vrei să știi, fac ceva pe ele de trepte și de cercuri, pe susul și pe josul lor. M-am săturat.* (GELLU NAUM)

**Dacă vrei să știi** sau **dacă vreți să știți** (Fam.) = Construcție incidentă prin care vorbitorul manifestă disponibilitatea de a ține seama de puncte de vedere, interpretări ale vorbitorului:

*Eu, dacă vreți să știți, puteam să fiu prima polițist.* (M. DAVIDOGLU)

*Ei, mânzule, dacă vrei să știi adevărul, vino cu mine într-o zi, pe la patru dimineața, și o să vezi cum se împart sacii.* (PANAIT ISTRATI)

**Fără să vreau** (sau **să vrei, să vrea** etc.) = În mod involuntar:

*Simțea că plânge fără să vrea.* (MIHAI EMINESCU)

*Dracul... te face să pierzi răbdarea și fără să vrei te vâra în păcat.* (ION CREANGĂ)

**Mai va** (sau, reg., **vrea**) (Reg.) = Mai trebuie să aștepti; mai este (mult) până acolo:

*Oare socotit-ați voi că... o să rămână turma în ghearele voastre ca să o jăfuiți după cum vă place? Hei! Măre băieți, mai va până atunci!* (AL. ODOBESCU)

*Mai va până ce o să-i poată vorbi despre moară.* (IOAN SLAVICI)

**Pe vrute, pe nevrute** = Indiferent dacă dorește sau nu; silit de împrejurări:

*Băieții le așezau [pe fete], pe vrute, pe nevrute pe genunchi.* (AL. MACEDONSKI)

*Vorba lui Tudor Arghezi: „Așa a fost să fie ca nimănui/ Să nu-i miroasă murdăria lui,/ În schimb, pe vrute sau nevrute,/ Parfumul altuia îi pute”.* (ANDREI OIȘTEANU)

**Va** (sau **vrea, îvp., vra**) **să zică** = Are semnificația de...:

*Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentăției naționale, derivă unanimitatea acesteia de la guvern.* (I. L. CARAGIALE)

*Acuma sunt în gară la Titu: mănâncă gogoși la madam Mari ca'va s'zică.* (IDEM)

*„Așa care va să zică? am întrebat eu oprindu-mă din lucru.”* (ION LĂNCRĂNJAN)

*– Bun ! va să zică Măgduța Dobreanu e un fleac. Luăm notă.* (CEZAR PETRESCU)

**Va să fiu** (sau **să fii** etc.) = Trebuie să fiu (sau să fii etc.):

*Ca să fii avocat iscusit și căutat, va să fii șiret, pișicher, chițibușar.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

**Vrând-nevrând** = Mai mult de silă decât de bunăvoie; de voie, de nevoie; datorită împrejurărilor:

*Cu multe sănii/ De pe coastă vin țipând/ Și se-mping și sar rânzând:/ Prin zăpadă fac mătăanii / Vrând-nevrând.* (G. COȘBUC)

*Dorea ca vrând-nevrând să împlinescă slujba ce și-o luase asupră.* (P. ISPIRESCU)

*Acum, vrând-nevrând, trebuie s-ascult, că mi-i capul în primejdie.* (ION CREANGĂ)

**Vreau să zic** (ori **să spun**) sau **vrem a zice** = Introduce o explicație, o precizare:

*Orișicine/ Poate fi frumos ca mine,/ Vreau să zic: și dumneata.* (TUDOR ARGHEZI)

*Avea nevoie de o dramă ca să devină patetică și arogantă, vreau să zic, prezentă în istorie.* (G. CĂLINESCU)

**Vrei, nu vrei** (sau **de voie, de nevoie**), **bea Grigore agheasmă** = Se spune celui care e constrâns să facă ceva împotriva dorinței sale:

*Ei, dar din păcate lucrul nu se mai putea întoarce. Vorba ceea: Vrei, nu vrei, bea Grigori agheasmă!* (NICOLAE GANE)

*Știi că și eu am fost totdeauna pentru neutralitate și împotriva aventurilor războinice, dar de acum înainte n-avem încotro; vrei nu vrei, bea, Grigore, agheasmă.* (C. DOBROGEANU-GHEREA)

### **VREDNIC, -Ă**

**A fi vrednic** (Îrg.) = A valora:

*Moșule, ce gândești că ar fi vrednic plugul acest de aur?* (I. POP-RETEGANUL)

*Toate la un loc vor fi doară vrednice vro zece zloți buni.* (CONVORBIRI LITERARE, XV)

**A fi vrednic de miraz.** v. **miraz.**

**A fi vrednic de poala cuiva** (Înv.) = A fi pe potrivă cuiva; a fi demn de cineva:

*Răposatul n-a fost vrednic de poala ta [...]* (OCTAVIAN GOGA)

**A fi vrednic de...** sau **să...** = A merita să... ; a fi justificat să...:

*E vrednic de însemnat, domnul meu, câte nouă idei dete românilor Societatea filarmonică.* (CEZAR BOLLIAC)

*În adevăr, cartoful pe masa săteanului în genere se mai vede rar, deși este vrednic de a fi întotdeauna.* (NICOLAE MANOLESCU)

### **VREJ**

**A lua** (sau **a căta**) (pe cineva) **pe vrej** (Reg.) = A-i cerceta cuiva cu de-amănuntul originea, trecutul, viața:

*Apăi mi ți l-am luat și eu pe vrej să văd cine e ăla care îmi cere fata, ce poamă e, ce spiță are, cu ce se ocupă și multe altele.* (D. UDRESCU)

### **VREME**

**(A fi) vreme grea** (sau **rea**) (Reg.) = (A fi) voinic și viteaz:

*Măi oșane, vreme rea,/ Prinde boii, nu ședea.* (OVIDIU BÎRLEA)

**(În sau la, pe) vremea mea** (ori **ta, lui** etc.) = (În) floare vârstei, (în) tinerețe; (într-o) perioadă (considerată) optimă din existența cuiva:

*Ce era pe vremea mea, voi n-ați apucat!* (I. L. CARAGIALE)

*Pruncul acesta are să fie la vremea sa mândru bărbat.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Când eram pe vremea,/ Câte trei mândre aveam.* (VASILE ALECSANDRI)

**A apuca** (sau **a prinde**) **pe cineva vremea** = A se găsi într-o situație oarecare la un moment dat:

*Au turburat și târgul și cu slujitori amestecați, pre unde, pe care au apucat vremea, acolea i-au omorât.* (MIRON COSTIN)

**A avea vreme** (sau  **timp**). v. **avea.**

**A pândi** (sau **a căuta, a cerca**) **vreme cu prilej.** v. **pândi.**

**A fi în vreme** = A fi în situația corespunzătoare pentru...:

*O băgat cheia ș-o fost în vreme la zaru ăla.* (POP.)

**A fi vremea între rotile.** v. **rotilă.**

**A i se apropia vremea** (sau **ziua sfârșitului**). v. **apropia.**

**A încurca vremea** (Pop.) = A stânjeni pe cei din jur:

*De nu știi juca,/ Vremea n-o mai încurca!* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A nu-l prinde** (pe cineva) **vremea în loc** = Se spune despre un om extrem de ocupat; a fi mereu activ:

*Cum să taci, câne tot întruna nu te prinde vremea-n loc./ N-ai nici când închide ochii.* (CONTEMPORANUL, I)

**A se așterne** (sau **a se pune, a se așeza**) **pe vreme** = A se face vreme urâtă:

[...] *mă trezeam ades, ca să ascult dacă nu s-a stârnit o vreme rea afară.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A se face vreme rea** (Reg.; d. oameni) = A se înfuria:

*Femeia, simțind că bărbat-său s-a făcut vreme rea, o tuli afară și s-ascunse.* (SĂMĂNĂTORUL, IV)

**A trage a vreme (rea)** (Reg.) = Se spune când sunt semne care prevestesc schimbarea stării atmosferice:

*Cu două lăbuțe, părea că se spală pe față – așa cum fac pisicile când trag a vreme rea.* (G. TOPÎRCEANU)

**A trăgăna la vreme.** v. **trăgăna.**

**A(-și) pierde** (sau, fam., **a prăpădi**, înv., **a cheltui**) **vremea** = A(-și) irosi timpul:

*Fără dar a pierde vreme, m-am lungit într-un jâlț elastic.* (VASILE ALECSANDRI)

*Vorbi ceva cu cârciumarul, dădu câteva ordine unor tovarăși mai tineri, cari pierdeau vremea în jurul biliardului, și apoi plecă grăbit.* (LIVIU REBREANU)

**Acum mi-i** (sau **ți-i**) **vremea** = Aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (sau să te bucuri) de viață:

*Aveți dreptate, băieți, acum vi-i vremea.* (ION CREANGĂ)

**A-i trece** (cuiva) **vremea** sau **a-i fi** (cuiva) **vremea trecută** = A depăși vârsta potrivită pentru ceva; (pex.) a îmbătrâni:

*Însoară-te până nu-ți trece vremea.* (ANTON PANN)

*Mai frică i-e de Gogu, că atâta a amânat însurătoarea până ce i-a cam trecut vremea.* (LIVIU REBREANU)

*Nu te mai face așa bătrân, că doar nu ți-i vremea trecută.* (ION CREANGĂ)

*Nu mă mai prind gătelile... Mi-a trecut vremea.* (HORIA LOVINESCU)

**A-i veni cuiva vremea = a)** (D. tineri) A ajunge la vârsta căsătoriei:

*Să se însoare când îi va veni vremea.* (ANTIM IVIREANUL)

*I-a venit vremea, dar nu i-a venit ceasul.* (IULIU A. ZANNE)

**b)** A ajunge la capătul vieții; a fi aproape de moarte:

*Acei comiși... se tot tânguie că-i dor șalele. Le-a venit vremea, ca și cucului celui bătrân.* (MIHAIL SADOVEANU)

**A-și căuta vreme** (Înv.) = A căuta prilejul, ocazia favorabilă:

*Iară Ahilevs văzând pre Ector că ucide atâta împărați să spărie, și căuta vreme să lovească pre Ector.* (DAN HORIA MAZILU)

**A-și petrece** (sau **a-și trece, a(-și) omori**) **vremea** (cu ceva) ori **a-și trece din vreme** = A-și ocupa timpul într-un anumit fel (pentru a avea senzația că trece mai repede):

*Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate.* (IOAN SLAVICI)

*Tot cu tiutiu iaca și cu țigaretă lui cea de chilimbar de optzeci de galbeni își trece el vremea?* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Au prins să vorbească-amândoi/ Să-și treacă din vreme.* (G. COȘBUC)

*Să nu ne trecem vremea cu vorbele. – Hai, sui, jupâneșică Malcă, să te duc la bărbățul acasă.* (ION CREANGĂ)

*Trecură din tindă în grădină, ca doi oameni fără grabă, care vor să-și omoare vremea.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Nu mai întâlnești de mult pe Belciug, căci acum toată vremea și-o omora alergând după Roza Lang.* (LIVIU REBREANU)

**Bună vreme** (sau **vremea**)! (Pop.) = Formulă de salut, folosită la întâlnire sau la despărțire:

– *Bună vremea, cuconișă. Sășa se întoarce spre el. – Ce-i povestea, bade Lungule?* (DUILIU ZAMFIRESCU)

– *Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa de îmbrobodit, stă în fața cailor, care nu se pot astâmpăra locului de bătaia vremii. – Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.* (I. L. CARAGIALE)

– *Bună vreme, cumătro! Da' ce vânt te-a abătut pe-aici? – Bună să-ți fie inima, cumătre, cum ți-i căutătura... apoi da, nu știi dumneata că nevoia te duce pe unde nu ți-i voia?* (ION CREANGĂ)

**Cu vremea** (sau, înv., **vreme** sau **vremi**) = Treptat, pe măsură ce trece timpul; după un anumit timp; odată și odată:

*Trupurile derepților răsipescu-se cu vremea.* (CORESI)

*Cu vreme..., s-au chemat valahi.* (CONSTANTIN CANTACUZINO)

*Ia un neam de la alt neam porturile cu vreme.* (MIRON COSTIN)

**Curândă vreme** sau (înv., rar) **într-o mică de vreme** = În scurt timp, imediat, foarte repede:

*După aceea, curândă vreme, scrie că s-au împăcat Ștefan-vodă cu frați-său.* (GR. URECHE)

**Din vremea lui han-tătar.** v. **han.**

**După vremuri** (sau, înv., **vreme**, **vremi**) = În cursul timpului; cu trecerea timpului:

*Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod.* (MIHAI EMINESCU)

*După vremi, monastire s-a zidit.* (B. P. HASDEU)

**Era și vremea** = Se spune atunci când intervine, cu puțin timp înainte de a fi prea târziu, un eveniment favorabil, așteptat:

*I s-au recunoscut, în sfârșit, meritele. Era și vremea!*

**Fără a (mai) pierde vreme** (sau **vremea**) = Repede, imediat:

*Fără a pierde vreme, începu a se găti spre a se porni la oaste.* (NICOLAE BĂLCESCU)

**În** (sau **prin**) **multe vremi** = Adesea, în repetate rânduri:

*S-au nevoit prin multe vremi ca să-i găsească soț asemenea cu ea.* (RADU POPESCU)

**În adâncimea** (sau **negura**) **vremii** = În trecutul îndepărtat:

*Aici a fost odată... scaunul vestiților bani ai Severinului, a căror obârșie se pierde în negurile vremii.* (AL. VLAHUȚĂ)

**La** (sau, înv., **în**) **vremea sa** (sau **ei, lui, lor**) = La momentul potrivit, nimerit, adecvat împrejurărilor, scopului etc.:

*Se va face fiecare lucru la vremea sa.* (I. HELIADE-RĂDULESCU)

*Fă un lucru la vremea lui.* (C. NEGRUZZI)

**La o vreme** = La un moment dat; într-un târziu:

*Nu știi dacă faci bine... a zis doctorul la o vreme.* (AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI)

**La vremea asta** = Într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului:

*Încotro mergeți dumneavoastră la vremea asta și pe locurile aistea, domnișorule?* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Rai mi-a trebuit mie la vremea asta?* (ION CREANGĂ)

**La vremea vremii** (Reg.) = Când va fi momentul potrivit:

*Du-te, dragu mamei, și-i da acolo de unde i-ai luat că, la vremea vremii, aiștia au să stăpânească pământu.* (ȘEZĂTOAREA, II)

*La vremea vremii, și-o da și el roadele, de bună seamă.* (D. UDRESCU)

**N-a intrat vremea (n-au intrat zilele) în sac.** v. **intra.**

**Nu știi (sau mai știi) cum vine (sau veni) vremea ori așa vine vremea.** v. **veni.**

**Nu-i vreme de numărare (sau de pierdut).** v. **numărare.**

**O vreme** = O bucată de timp, un timp:

*Se mai auzi o vreme murmurul greu de glasuri.* (PETRU DUMITRIU)

*Forțele vii ale unui neam pot fi stânjenite o vreme; când le vine însă ceasul, înmuguresc și înfloresc cu putere irezistibilă.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Până la o vreme** = Până la un moment:

*Așa era datina varvarilor să lăcuiască până la o vreme într-o țară, apoi... cu toți se ducea.* (PETRU MAIOR)

**Vine (sau a venit, va veni etc.) și vremea mea (ori a ta, lui etc.)** = Se spune pentru a atrage atenția că este inevitabil momentul favorabil cuiva, al aprecierii, al recompensării sau al pedepsirii cuiva:

*Se uită Frigurosul și-i zise: – A venit și vremea ta... – Cum o să vă pui să faceți nițele cuie clănțănindu-vă dinții!* (P. ISPIRESCU)

*Îți va veni și vremea ta, viclene! îl amenința Culi pe cel urs.* (MIHAIL SADOVEANU)

**Vine (sau, pop., a veni) (ea) și vremea aceea** = Se spune pentru a exprima convingerea că ceea ce este așteptat se va împlini:

*A veni ea și vremea aceea... zise împăratul cam cu jumătate de gură.* (ION CREANGĂ)

*Da, va veni și vremea aceea. Dar ai pus ochii pe vreo fată?* (MANUSCRIPTUM, vol. 14, 1983)

**Vreme cu prilej** = Împrejurare sau complex de împrejurări care determină, permit sau ușurează desfășurarea unei activități, efectuarea unei acțiuni; ocazie potrivită:

*Tot au așteptat vreme cu prilej.* (D. ȚICHINDEAL)

*Un dușman de lup – ș-apoi știți care? – chiar cumătrul caprei, care de mult pândea vreme cu prilej ca să pape iezii [...]* (ION CREANGĂ)

## VRERE

**A face pe vrere** = A-și satisface dorința, plăcerea:

*Graiul dulce de muiere/ Varsă-n suflet mângâiere/ Și dă omului putere/ Ca să facă tot pe vrere.* (VASILE ALECSANDRI)

*O, cum puteți găsi plăcere/ Tot zumzând așa mereu!/ De vreți să-mi faceți azi pe vrere,/ Cântați ceva, să cânt și eu!* (ȘT. O. IOSIF)

**A-i fi vrerea vegheată** (Îvr.) = A se folosi de situații favorabile:

*Fi-voi acolo și eu, și, dacă ți-e vrerea vegheată,/ Am să i-o dau de neastă, statornic-a lui să rămâie.* (G. COȘBUC)

**Cu vrere curată** (Înv.) = Cu bună intenție, cu dăruire:

*Acei împărțeală face-ne nici cu o vrere curată și dreaptă.* (CORESI)

## VREUN

**A spune (sau a trânti) cuiva vreo două** = A spune cuiva lucruri neplăcute, cuvinte care nu-i convin:

*I-am trântit și eu vreo două... Bravo!... și ce i-ai spus?* (CAMIL PETRESCU)

*El sună iar și-mi spune vreo două, mă înjură bine [...]* (VICTORIA DRAGU-DIMITRIU)

**Vreo doi (sau două)** = Câțiva (sau câteva):

*Credincioși îi rămăsese vreo doi.* (AL. MACEDONSKI)

*Se suie iute în pod și scoboară de acolo... vreo două dimerlii de păsat.* (ION CREANGĂ)

## VRUT, -Ă

**Vrute și nevrute** = Vorbe lipsite de temei sau de seriozitate; fleacuri, nimicuri, palavre:



*Mai știi eu pe cine să cred? că oamenii vorbesc vrute și nevrute.* (ION CREANGĂ)

*Dar în noaptea cu pricina s-au spus vrute și nevrute. De la bancuri politice (cu tot riscul, astăzi pare de râs, atunci nu era deloc așa) și soldățești fără perdea la povestirile bătrânești, stafii, strigoi, oameni cu puteri nebănuite etc.* (G. BĂLĂIȚĂ)

*Dacă vedeam din drum ceva interesant, ce putea să fie punct de atracție turistică, ne îndreptam spre el, făceam fotografii, discutam vrute și nevrute, ca într-o vacanță.* (MIRCEA BĂTRĂNU)

## VUI

**A-i vui** (cuiva) **capul** (sau **urechile**, rar, **tâmpile**) = A avea senzație de zgomot continuu și obsedant provocată de tulburări fiziologice, de oboseală, de emoții etc.:

*Îmi vuia capul din pricina zdruncinăturilor ce sufeream, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung și răsunător deasupra capului meu!* (VASILE ALECSANDRI)

*Popoare de gânduri învălmășite îi năvăleau năprasnic la porțile minții și capu-i vuia buimăcit.* (AL. VLAHUȚĂ)

**A-i vui** (cuiva) **în cap** (sau **în urechi**) = A rămâne cu o senzație acustică obsedantă provocată de cuvinte (supărătoare), de cântece etc.:

*În capul lui vuiau amarnic acele grozave cuvinte, ce-i căzuseră cu trăsnet.* (AL. VLAHUȚĂ)

## VUIET

**A se duce huietul** (cuiva). v. **veste**.

## VULCAN

**A sta** (sau **a dansa**) **(ca) pe (un) vulcan** = A fi amenințat de un pericol gata oricând să se dezlănțuie:

*Răzvrătirea aceasta... n-ar fi putut avea loc dacă nu ar fi stat țara pe un vulcan gata să facă erupțiune.* (CONSTANTIN GANE)

*Amice, știi ce vra să zică: a giuca pe un vulcan.* (VASILE ALECSANDRI)

## VULNERABIL, -Ă

**Punct** (sau înv., **loc**) **vulnerabil** = Parte slabă, puțin rezistentă a cuiva (sau a ceva); parte dificilă, greu de rezolvat a unei situații, a unei probleme etc.:

*Din străvechi, Bucureștii au fost cel mai vulnerabil punct al Munteniei, la îndemâna năvălitorului turc.* (TUDOR ARGHEZI)

## VULPE

**A avea ochi de vulpe** = A avea o privire vicleană:

*Robi frumoși cu piepturi goale și cu ochi șireți de vulpe/ Ies fantastic ici și colo din noptosul labirint [...]* (AL. MACEDONSKI)

*Avea ochi mici, șireți, de vulpe, și părul roșcat albit pe la tâmpile.* (CRISTIAN SĂILEANU)

**A fâțâi coada (ca vulpea)**. v. **coadă**.

**A prinde vulpea de coadă** (Gmț.) = A fugi (pentru a scăpa):

*Apare deodată-n fața mea Vasumati, regina, și cu putere-mi ia Paleta și penelul, ba vreau să mă bată. – Ș-ai prins de coadă vulpea?* (G. COȘBUC)

**A tocni vulpea din pădure** = A negocia un lucru pe care nu îl ai (la îndemână):

*Să nu mai tocni vulpea din pădure; să nu ne mai certăm pe ceea ce nu are nimeni dintre noi.* (CEZAR BOLLIAC)

**A umbla cu vulpea în sac** = A recurge la procedee incorecte:

*Umblați cu vulpea-n sac! și altele în fine, un discurs să nu-l mănânce nici moliile.* (I. L. CARAGIALE)

**A beli** (sau **a jupui**) **vulpea** (sau **țapul**). v. **beli**.

**A-i intra vulpea în sac** = A nu mai ști ce să facă pentru a scăpa dintr-o încurcătură; a-și pierde cumpătul:

*Luă zmeul un copaci și pe Nea Bogdan  
dasupra și se întoarse acasă. Zmeii, când auziră  
una ca asta, le intră vulpea în sac. (P. ISPIRESCU)*

*A intrat vulpea în sac. (I. C. HINȚESCU)*

**Vulpea când nu ajunge la struguri zice că sunt acri** = Se spune despre cel ce afirmă că nu dorește un lucru pe care, de fapt, îl vrea, dar nu-l poate obține:

*Nu știu de ce caut cu obstinație să-l  
urățesc, să-i găsesc cusururi. Sunt ca vulpea  
care nu ajunge la struguri și zice că sunt acri.  
(NORA IUGA)*

*Ori vulpea care nu ajunge la struguri  
spune că sunt acri, ori C.R. chiar este o mamă  
devotată, capabilă să-și sacrifice cariera de  
dragul familiei. (<http://www.puterea.ro>)*

## Z

### ZA

**A fi în zaua lui** (Reg.) = A se simți în putere:

*Dintre toți, cel mai savuros era Dulău, un tip făcut din vrăjeală pentru tot omul. Dulău era în zaua lui, pe la mijlocul anilor '80.* (COSMIN MANOLACHE)

*Ca mine ăsta înseamnă peste 120 de kile și o burtă umplută în fiecare seară cu bere la pet, în fața televizorului. dar când era el în zaua lui, ehe... (<https://www.catavencii.ro/>)*

**N-are zale la dovelope** (Reg.) = A nu fi în deplinătatea facultăților mintale:

*Fugi de el, nu vezi că n-are zale la dovelope!*

### ZABĂR

**A apucat-o zabărul nașterii** = A-i veni durerile nașterii (în loc și la timp nepotrivit):

*Tocmai acum a apucat-o zabărul nașterii.*

### ZABRAC

**A trage (sau a da) un zabrac** (cuiva) = A certa pe cineva:

*– Să-i tragem un zavrac! Strigă un țăran cu glas gros.* (DUMITRU ALMAȘ)

*[...] Vilara unde mi-și bolovăni niște ochi cercetători asupra lui de să-i vadă până și măruntaiele dintrînsul, de să-i ghicească toate gândurile și îi dădu un zabrac de-l trecuse nădușelile pe bietul om.* (P. ISPIRESCU)

### ZAHARISI

**A i se zaharisi chiseaua** (Arg.; gmț.; d. femei) = A trece printr-o perioadă de abținere sexuală:

*Nu se mai poate, neicușorule, mi s-a zaharisit chiseaua la bufet, zău așa!* (<http://blog.zaibar.ro/>)

### ZAI

**A umbla în zaiul unei femei** (Reg.) = A curta o femeie:

*– De unde și până unde, Ghiță îl cam zăpsise [(reg.) a prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârșit în ascuns; a surprinde] pe Cristei că-i umblă în zaiul nevesti [...] (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 1, 1906)*

### ZALBĂ

**A nu avea zalbă** = A nu avea stare; a fi excesiv de harnic:

*Așa copil inimos, n-are zalbă-n el de iute ce-i!* (D. UDRESCU)

### ZAPCIU

**A sta zapciu** (Îrg.) = A supraveghea și a grăbi pe cineva:

*Vornicelul și pașnicii vor purta grijă ca cislele în sat să se facă cu dreptate și va sta zapciu pentru plata birului.* (GH. TEODORESCU KIRILEANU)

### ZAPT

**A face zapt** (D. averi, proprietăți etc.) = **a)** A-și însuși cu forța, a jefui:

*Cum? ce va să zică: un arc de triumf furat? Atâta namilă de marmură... cum oare să o facă zapt cineva, fie măcar acela și un borfaș încoronat?* (AL. ODOBESCU)

**b)** A opri; a disciplina:

*„Turcii să rumpea din ordie cete, cete și fugea noaptea cu prada și cu robii ce-i prinsasă în țările lor și sarascheru nu putea să le facă zapt”.* (PHILOLOGICA, I, 1970)

### ZAR

**Zarurile au fost aruncate** = Decizia a fost luată:

*Deși e prima îmbrățișare a eroilor și deci momentul de mare fericire, tragedia s-a și încheiat; în realitate, zarurile au fost aruncate*

și sorții au căzut; îndrăgostiții n-o aud [...] (N. STEINHARDT)

Zarurile au fost aruncate de astă dată, la 14 ianuarie 1941, în cadrul întrevederii de la Berghof dintre Hitler și Antonescu. (HARALAMB ZINCĂ)

## ZARAR

**Zarar ioc** (sau **n-are zarar**) = Nu e nicio pagubă:

*Mulți răniți din întâmplare, alții căzuți morți pe loc./ De făceai vro arătare, răspuns era: „Zarar ioc”. (ALEXANDRU BELDIMAN)*

## ZARE

**A se uita** (sau **a privi**) **în zare** (la ceva) = A privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină, pentru a-l vedea mai bine:

*Străinul... luă paharul, îl privi în zare. (MIHAIL SADOVEANU)*

*Se uită în zare la culoarea de chilimbar Gustă și așeză paharul la loc. (CEZAR PETRESCU)*

**(O) zare de...** (Pop.) = O cantitate mică de...:

*În câteva ore de drum, mașina avea să-l înfunde iarăși în satul tătăresc, cu bordeie strâmbe și oarbe de lut... și cu praful acela dobrogean... răsucit în vârtejuri peste câmpuri dogorite, fără zare de umbră. (CEZAR PETRESCU)*

## ZAVAIDOC

**A băga în zavaidoace** = A înfiora:

*Lasă-l așa, până l-oi apuca bine și mi-i l-oi băga eu într-o serie de zavaidoace. (D. UDRESCU)*

## ZĂBAVĂ

**A(-și) face zăbavă** (Înv.) = A întârzia:

*Până când, milostive, vei face zăbavă/ Să mă-ntorci din pierzare la svânta Ta slavă? (DOSOFTEI)*

*Venise apele Siretiului mare, pentru care au căutatui oștilor câteva dzile a face*

*zăbavă, până a să face pod peste vase. (MIRON COSTIN)*

**Fără minut zăbavă** = În graba mare, fără cea mai mică întârziere:

*De voie, de nevoie, se înduplecă vodă de-l iertă, dară porunci ca fără minut zăbavă să plece din țeară. (P. ISPIRESCU)*

**Nu (cu) zăbavă (vreme) sau fără zăbavă (vreme)** = Fără multă întârziere, nu mult după aceea:

*Nu zăbavă vreme și iată că sosește buzduganul șuierând și lovind în poartă și în uși. (I. G. SBIERA)*

*Nu zăbavă și ajunge cel rămas înapoi pe soțu-său și-l întreabă: fârtate, da unde ți-i dobânda? (IDEM)*

**Un bob (de) zăbavă** (Fam.) = Puțină răbdare:

*– Vin, prietene, vin!... Un bob zăbavă, că uite, s-apropie doi călăreți. Cine-or fi că nu-i deslușesc prin amurg. (DUMITRU ALMAȘ)*

## ZĂBRELE

**A închide** (sau **a azvârli**, **a se afla** etc.) **după zăbrele** (sau **în dosul zăbrelelor**) = (A sta) la închisoare:

*Când l-au închis după zăbrele/ Și paznicii l-au petrecut/ L-au despuiat de toate cele./ De tot sărmanul lui avut... (OCTAVIAN GOGA)*

*Aceștia erau marginalizați, doșiți în spitale pentru nebuni, aruncați după zăbrele, expulzați peste hotare. (NICOLAE DABIJA)*

## ZĂCARE

**A cădea** (sau **a pune**) **în zăcare** (sau **la**) **zăcare** (Înv.) = A se îmbolnăvi grav:

*Amu cică împăratul acela, aproape de bătrânețe, căzând la zăcare, a scris către frăține-său craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoți, ca să-l lase împărat în locul său după moartea sa. (ION CREANGĂ)*

– *Dar n-am avut cu cine sta de vorbă! Slab de înger, unul din trimișii lui a căzut în zăcare, atunci când înaintea ochilor le-am desfășurat pe masă noul plan.* (ANDREI BREZIANU)

### ZĂCEA

**A zăcea la** (sau **în**) **temniță** (ori **închisoare, pușcărie, gros** etc.) = A fi închis în închisoare:

*Acel singur om ar zăcea la pușcărie sau la ocnă.* (MIHAI EMINESCU)

**A zăcea pe coaste** (Pfm.) = **a**) A sta culcat:

*Decât m-ar băga la oaste, mai bine-aș zăce[a] pe coaste.* (POP.)

**b)** A fi bolnav:

*Dete și peste calul tatălui său din tinerețe, răpciugos, buhos și zăcând pe coaste.* (P. ISPIRESCU)

*Mai de multe ori flămând decât sătul, ajunsese într-un rând să zac pe coaste de foame și de neîngrijire.* (IDEM)

**A zăcea pe picioare** (Reg.) = A fi bolnav însă nu într-atât să stea în pat:

*De frică și de griji boala pe picioare.* (BARBU DELAVRANCEA)

### ZĂGAZ

**A se rupe** (sau **a se deschide, a se descuia**) **zăgazurile cerului** = A ploua torențial:

*Ce ploaie! S-au descuiat zăgazurile cerului și curg potoapele.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Subt urgia întregului zbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră... și din înaltul întunecimilor se prăpăstuiră asupra pământului, cu șuier de aer sfâșiat, potopul greu al apelor cerești.* (CALISTRAT HOGAȘ)

*Zăgazurile cerului s-au rupt. Stropi mari s-au spart zgomotos în țărâna uscată formând mici cratere în praful gros de două degete.* (ALEXANDRU POPA)

### ZĂGNEATĂ

**A da (o) zăgneată (focului sau la foc)** (Îrg.) = A ațâța (sau a înteți) focul:

*Atunci dați zăgneată focului, ca să ospătăm pe măria-sa și pe slujitorii săi.* (MIHAIL SADOVEANU)

### ZĂHĂREL

**A duce** (sau **a purta**) (pe cineva) (sau **a se lăsa dus ori adus**) **cu zăhărelul** = A înșela (pe cineva) (sau a se lăsa înșelat) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare:

– *Asta, îi zisei, e drept mulțumire că te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii, mergând la Arnoteni.*  
– *După ce m-ai purtat șase luni cu zăhărelul. Și dacă ați mers, de partea cui a fost câștigul, a mea ori a dumneavoastră?* (MATEIU I. CARAGIALE)

[...] *or venit peste noi cu toată organizația lor de bază, să ne lămurească, să ne ducă cu zăhărelul!...* (ION LĂNCRĂNAN)

### ZĂLOG

**A băga** (ceva) **zălog**. v. **băga**.

**A ține zălog** = A fi în posesia cuiva drept garanție:

*Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuția, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leșească, ș-o ținem zălog pe bani buni din punga strămoșilor* [...] (BARBU DELAVRANCEA)

*Și, între alte lucruri, aceste legi spuneau că atunci când dobitoacele țărănilor intră în holdele boierului și fac stricăciuni, vita trebuie dusă la curte și ținută zălog până la plata unei amenzi, potrivit pagubelor suferite.* (PANAIT ISTRATI)

[...] *în tufarul cela am închis pe Statu-Palmă-Barbă-Cot și i-am luat zălog iepurașul lui cel șchiop, ha! ha! ha!* (VASILE ALECSANDRI)

**A-și lăsa pieile** (sau **pielea**) **zălog** = A cădea în mâinile dușmanului; a-și pierde viața, a se lăsa omorât:

*La goană mare, crezi d-ta că pușini lupi dau cinstea pe rușine, lăsându-și pieile zălog?* (ION CREANGĂ)

– *Hm! De mult și nici prea! Gândește-te la cei 99 ce și-au lăsat capetele zălog!* (I. POP-RETEGANUL)

### ZĂPOR

**A pune zăpor** (Reg.; d. cai) = A nu voi să tragă:

*Caii, ca și cum și-ar fi uitat năravul, merseseră bine până atunci. Dar, la jumătatea dealului – tranc! puseră zăpor.* (AL. MACEDONSKI)

*Caii – de la o trăsură – pun zăpor! Nu mai vor să meargă înainte, să mai ia din loc.* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1928)

**A pune zăpor gurii** (D. oameni) = A-și impune tăcere:

*Decât să trăncăni mereu, mai bine ai pune zăpor gurii!*

### ZĂRI

**A zări ca prin sită** (sau **ca prin ciur, ca printr-o pânză**) = A vedea neclar:

*Împăratul [...] cu marea sa mirare simți că pare că începuse a zări ca prin sită, și dacă se mai unse și a treia zi, văzu cum vede toți oamenii cu ochi luminați și limpezi.* (P. ISPIRESCU)

**A (se) vedea** (sau **a (se) zări, a privi**) **ca prin sită** (sau **ca prin ciur**).

**A se zări de ziuă** (Pop.) = A se face ziuă:

*Și înainte de a se zări de ziuă intrăm în luntri, pe un vântișor aspru de început de martie.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Până s-a zări de ziuă, tot să fie gata.* (I. POP-RETEGANUL)

**A se zări de lună** (Pop.) = A ieși luna:

*Din cer scoboar-adânca pace,/ Ici-colo vrun zăvor mai sună,/ Începe-a se zări de lună / Și-i liniște pe drum.* (G. COȘBUC)

### ZĂU

**A zice zău.** v. **zice.**

**Ba (nu) zău** (sau **nu zău**) = Dimpotrivă. Te asigur (că...):

– *Știi una, vere Lăcustă? – Ba zău, nici două.* (VASILE ALECSANDRI)

*Pus-am gând s-o părăsesc.../ Drept să fie, sau glumesc?/ Ba, zău, cum s-o părăsesc./ Când ca ea nu mai găsesc?* (JARNÍK-BÎRSEANU)

– *Nu zău, duduie Veronico, spunea el, mata înțelege ce e „un braț molatec ca gândirea unui împărat poet?”* (EUGEN LOVINESCU)

**Nu știu, zău!** = Mă îndoiesc, mă întreb dacă...:

*Nu știm zău dacă inamovibilitatea unei magistraturi, amenințate de „Românul” în persoana judecătorului oricând are să judece pe un membru al partidului roșu, n-ar fi fost mijlocul cel mai sigur pentru a descoperi adâncimea împrejurării cu notarul public din Odessa.* (MIHAI EMINESCU)

*De-oi mai scăpa și din asta cu viață, apoi tot mai am zile de trăit. Dar nu știu, zău, la cât mi-a sta norocul.* (ION CREANGĂ)

### ZĂUĂT

**A pune zăuăt** (Reg.; d. câini) = A lătra întruna:

*Câinii pun zăuăt!* (VIAȚA POPORULUI ROMÂN, 1918)

### ZÂMBET

**A fura** (pe cineva) **cu zâmbetul.** v. **fura.**

### ZÂMBI

**A zâmbi a râde** = A zâmbi reținut, discret:

*Zâmbești a râde și nu-mi place râsul acesta.* (CAMIL PETRESCU)

*Știind pe îngrijitorul bisericii om bun de comedii, starețul pricepu numaidecât care e pricina și zâmbi a râde.* (DAMIAN STĂNOIU)

*El au zâmbit a râde și au scos năframa ei din buzunar și au pus-o la gură, ca să se-ndosească că râde.* (I. G. SBIERA)

**A-i râde** (sau **a-i zâmbi**) (cuiva) **mustața**. v. **mustață**.

### ZÂMBRE

**A face zâmbre** = A dori ceva foarte mult:

*Hai sus, giupâneșică Malca, să te duc la bărbățul acasă; știi eu cum îi treaba nevestelor celor tinere, când nu-s bărbații cu dânsese: fac zâmbre și trag acasă, cum trage calul la traista cu orz.* (ION CREANGĂ)

*Sergentul-major făcea zâmbre la tabachera cu potcoavă și-i pusese gând rău.* (ANTON BACALBAȘA)

*Nu li se părea cuviincios să se uite în gura omului când mănâncă, nici să creadă că fac zâmbre așteptând să fie poftiți la masă.* (CAMIL PETRESCU)

### ZÂRÂI

**A-i zârâi urechea** (Reg.) = A-i țiuire urechea:

*Îi zârâia urechea întruna.*

### ZBATE

**A se zbate** (sau **a fi**) **în ghearele morții**. v. **gheară**.

**A se zbate** (sau **a se bate**) **ca apa de maluri** (Reg.) = A depune eforturi zadarnice:

*[...] în privința lemnelor pentru căpriori și pentru alte nevoi avea să se zbată ca apa între maluri în fața pădurarului, o săptămână întreagă, fără să obțină consimțământul acestuia.* (NICOLAE CALOMFIRESCU)

*Norocul a fugit de mine, mai dihai decât dracul de aghiazmă; pesemne m-a blestemat cineva să mă lupt cu nevoia, cum se bate apa de maluri și vântul de dealuri!* (SOFIA NĂDEJDE)

*Geaba se bătea sârmana ca apa de maluri, că pe morți nu-i mai învie nimeni.* (POP.)

**A se zbate ca peștele pe uscat** (sau **ca musca în pânza păianjenului**) = A face eforturi disperate pentru a ieși dintr-un impas:

*Mă zbăteam cum se zbate peștele pe uscat, și-mi era dor de-o vorbă bună, ori de-o răfuială bună.* (ION LĂNCRĂNAN)

*Oare acesta era destinul, chiar trebuia să mă zbat ca peștele pe uscat, să bântui cu un suflet absent? Nu am mai rezistat, am ieșit afară în ploaie.* (CRISTIAN-ALEXANDRU UNGUREANU)

*[...] în încercarea de a ieși din impas, din țesătura lipicioasă a firelor pe care el le încurcase și în care se zbătea ca musca în pânza de păianjen.* (MARIANA ȘORA)

**A se zbate de moarte** = A se zvârcoli foarte tare; a face eforturi pentru a rămâne în viață:

*O știucă se zbătea de moarte pe uscat.* (P. ISPIRESCU)

*La pământ mi se trântea... Și de moarte se zbătea.* (M. SEVASTOS)

### ZBÂRCI

**A fi un cheag zbârcit** (Pop.; d. bătrâni) = A fi fără importanță:

*– Mă mir că nu ți-e oarecum, să-ți fie, zise Nichifor posomorât; ești un cheag zbârcit, mai ca și mine, și iaca ce-ți urlă prin cap!...* (ION CREANGĂ)

**A zbârci din nas** (Fam.) = A-și exprima nemulțumirea printr-o grimasă:

*Averchie zbârci din nas.* (DAMIAN STĂNOIU)

*Zbârcind din nas, [doamna] murmură: Ce figură de lacheu!* (AL. VLAHUȚĂ)

*Inima îmi sări din loc când amicul zbârci iar din nas, agitând în aer creionul.* (G. CĂLINESCU)

**A-și zbârci sprâncenele** (Fam.) = A se încrunta:

*Boieriul judecător au zbârcit sprâncenele, păzind o tăcere întunecată.* (DINICU GOLESCU)

*Olm a zbârcit sprâncenele și s-a lăsat ușor pe spate: figură clasică, emoționat-solemnă, vag ironică.* (MIREL BRATEȘ)

### ZBÂRNÂI

**A-i zbârnâi** (cuiva) **a ceva** (Reg.) = A-i fi (cuiva) gândul la ceva:

*Era și el flăcău de joc acu, și-i zbârnâia a fete.* (ȘEZĂTOAREA, XXI)

### ZBRANCA

**A face zbranca** (sau **zbrancă**) **prin** (ori **printre**)... = A năvăli distrugând totul în cale:

*O ucis la lifte păgâne, măi, și le-o tăiat lor capetele, și-o făcut zbranca prin ele, măi, de i s-o dus vestea.* (CEZAR PETRESCU)

**A(-i) da** (cuiva) **zbranca** = A izgoni:

*Dacă-i copilul meu, sângele meu, cum l-aș trimite la pod: pânea ceea mi-ar arde gâtul. Asta s-ar chema să-i dau zbranca.* (CONTEMPORANUL, V<sub>II</sub>)

### ZBURA

**A zbura cu gândul** (sau **cu mintea**) ori **a-i zbura** (cuiva) **gândul** (sau **gândurile, mintea, inima**) **la** (ori **către** etc.) (**cineva** sau **ceva**) = A se gândi la cineva sau la ceva; a avea în vedere pe cineva (sau ceva):

*Eram îndrăgostit de o fată de la „Moteanu”, Geta, și numai la ea îmi zbura gândul.* (GR. BĂJENARU)

*Dar vremea trecea cu amăgeli, și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap, și alte plăceri mi se deșteptau în suflet [...]* (ION CREANGA)

*Gândul îmi zbura la haidamacii de la spitalul Sfântul Pantelimon [...]* (IOAN T. LAZĂR)

**A zbura, a fugi** (sau **a duce pe cineva**) **ca gândul** (rar **ca un gând**). v. **gând**.

**A(-i) zbura** (cuiva) **capul** = A decapita:

*Când olteanul zicea Kes, capul și zbura.* (ION GHICA)

*Pe un singur ordin al lui Gavanozogu către beș-beșli-aga din Iași, a zburat capul boierului moldovan Hasanache.* (IDEM)

*Se răpede ca un câne turbat la Harap-Alb și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș.* (ION CREANGĂ)

*Și el sabia scotea./ Capul jos că i-l zbură.* (I. G. BIBICESCU)

**A zbura** (sau **a face să zboare**) (pe cineva) **de undeva** (Fam.) = A da pe cineva afară dintr-un post etc.:

*Am să te fac să zbori din prefectura asta în două zile.* (PETRU DUMITRIU)

*Destul să fi spus că nu știi – și zburam din școală.* (CEZAR PETRESCU)

*Dar dacă n-au să mă creadă? Mă zboară mâine, el nu știe multe.* (LUCIA DEMETRIUS)

[...] *acesta a zburat din postul de director, tot într-un post de șef, șef de secție.* (PAUL CERNAT, HORIA-ROMAN PATAPIEVICI)

**A învăța pasărea să zboare.** v. **învăța**.

### ZBURDA

**A-i zburda** (cuiva) **inima** (Pop.) = A fi foarte vesel; a avea chef de petreceri:

[GÂNGU:] *Ei, da și tu te-ai arătat prea aspru... ce dracu!... Iorgu-i tânăr și trebuie să-i iertăm dacă-i zburdă inima...* (VASILE ALECSANDRI)

*Degeaba arăt eu tânără, cum spui, dacă sufletul a îmbătrânit, dacă inima nu îmi mai zburdă cum zburda altădată, și nici nu se mai bucură cum a știut a se bucura...* (SORIN TITEL)

### ZDROBI

**A zdrobi lanțurile** (Înv.) = A elibera (din robie, din starea de aservire etc.):

*Armata română, cu brațul ei de fier, va zdrobi lanțurile seculare ale robiei ungurești [...]* (CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU)

[...] *onoarea de a fi președintele acestui „forum național” al Transilvaniei a avut-o octogenarul George Pop de Băsești, fiu al acestor meleaguri, care în cuvântul său de salut exprimă voința unanimă a celor prezenți, de a zdrobi lanțurile robiei.* (VALERIU ACHIM)



### **ZEAMĂ**

**(A fi) tot de-o zeamă cu...** (Pop.) = (A fi) la fel cu...:

*Primarul satului aceluia era tot de-o zeamă cu dânsul.* (POP.)

**A bea zama clopotului** (Pop.) = A muri:

*Se vindecă cu zama de clopot.* (IULIU A. ZANNE)

**A fierbe în zama lui** (Pop.) = A se necăji:

*Ar fi putut, ce-i drept, să cheme la dânsa pe una dintre coafeze, dar ținea să-l lase pe el singur, ca să fiarbă oarecum în zama lui. A și fiert, de ar fi putut să-i fie și ei milă de dânsul.* (IOAN SLAVICI)

**A lăsa** (pe cineva) **în zama lui** (Reg.) = A lăsa (pe cineva) în pace; a nu-l mai necăji, plictisi etc.:

*Mai bine să-l lași în zama lui.*

**A nu fi de nicio zeamă** (sau **a nu fi nici de zeama oului** ori **a ouălor**, **a prunelor**) (Pop.) = A nu fi bun de nimic:

*Duceți-vă dracului, nu sunteți buni nici de zeama oului!* (VIAȚA ROMÂNEASCĂ, vol. 8)

*Sărace, sărăce! nu ești nici de zama ouălor.* (ION CREANGĂ)

**Zeamă de clopot** (sau **de hârleț**) = Moartea:

*Leacu-i zamă de clopot, leacu-i zamă de hârleț. Moartea-i leacu.* (ȘEZĂTOAREA, IX)

**Zeamă de vorbe** = Vorbărie deșartă, vorbe goale:

*Rușinea, zeamă de vorbe.* (M. DAVIDOGLU)

**Zeamă lungă = a)** Mâncare proastă, neconsistentă:

*Ei, m-am ales și eu cu o strachină de zeamă lungă.* (POP.)

**b)** (Fig.) Pălăvrăgeală, vorbărie:

*Șapte ore pe ceas au combătut în Cameră: zeamă lungă...* (CEZAR PETRESCU)

**Zeamă lungă să se-ajungă** = Mâncare făcută cu sos mult, pentru a ajunge la multe persoane:

*Că doar nu crezi că s-or sătura toți sfinții cu o mână de praz? Măcar dintr-o găină făceam și noi o zeamă lungă, să ne ajungă...* (<https://jurnalul.antena3.ro/>)

### **ZECE**

**A asculta cu toate urechile** (sau **cu zece ori cu trei urechi**). v. **ureche**.

**A avea zece vieți**. v. **viață**.

**A face pe dracu în zece** (Pop.) = A depune toate eforturile pentru a izbândi într-o acțiune:

*În chestia cu Manasse, nu-mi retrag vorba: Fă pe dracu în zece și pune mâna pe el și mi-l trimite;* (MIHAIL SADOVEANU)

### **ZEL**

**A face exces de zel** = A exagera (inutil) în îndeplinirea unei acțiuni:

*Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, când știi bine că, și fără să vrei tu, băiatul tot va trece.* (I. L. CARAGIALE)

*Deși puțin se îngrijea de gospodăria de la Chioaia, condusă de cele două nepoate, în asemenea ocazii se simțea el amfitrionul și făcea exces de zel.* (CEZAR PETRESCU)

### **ZER**

**A stoarce din piatră zer** (sau **zăr**) (Rar) = A realiza ceva care inițial părea imposibil:

*Zmeul îl lăsa să aștepte afară și se duse să-i spună maică-si că l-a adus pe omul ăla, care mănâncă bolovani și stoarce zer din piatră, pentru ca ea să îl scape de el.* (IOAN SLAVICI)

*Era greu, dar mințile muieresti storc din piatră zer.* (IDEM)

### **ZERO**

**A (se) reduce la zero** = A (se) reduce total importanța unui lucru, unei acțiuni etc.; a (se) transforma în nimic:

*Nenorocita aia de Ana Dogaru m-a scos din viața lui Dan și m-a redus la zero. Vreau să-i arăt eu ei cine e redus la zero...* (EUGEN PATRICHE)

*Dragnea și PSD au reușit performanța de a reduce la zero semnificația și conținutul funcției de prim-ministru în România.* (<https://www.b1.ro/stiri/>)

## ZEU

**A fi (inițiat) în secretele zeilor. v. secret.**

## ZGAIBĂ

**A se ține zgaibă** (sau **ca zgaiba**) (de cineva) (Reg.) = A se ține scai:

*Ce te ții de mine ca zgaiba, – îi dau eu mâna la o parte, – ești cu mine, nu te teme!...* (NICOLAI COSTENCO)

**A umbla cu zgaiba** (Reg.) = A căuta ceartă:

*Mai bine să fugi de ea că mereu umblă cu zgaiba.*

## ZGÂNDĂRI

**A zgândări** (sau **a deschide**) **o rană (mai) veche** = A reaminti (cuiva) o veche durere, suferință etc.; a vorbi de lucruri dureroase:

*Când îi pomenii de vremurile de altădată, avu doar o tresărire, pe urmă se încruntă, ca și când i-aș fi zgândărit o rană veche.* (LIVIU REBREANU)

*Aceste războaie în care îl însoți norocul îi zgândări o altă rană a lui Petru vodă: Pocuția.* (NICOLAE DABIJA)

*Deși ea rămăsese cu impresia că, fără să vrea, deschisese o rană, o mică rană.* (EUGEN LOVINESCU)

## ZGÂNDĂRICI

**A avea** (cineva) **zgândărici** = A fi (foarte) agitat:

*Dar parcă nu mai am răbdare acum să scriu, parcă simt un zgândărici în stomac.* (<http://blueberrydramaqueen.blogspot.com/>)

## ZGÂRCIT, -Ă

**(A fi) zgârcit la vorbă** = (A relata) fără multe detalii; (a fi) moderat:

*Directorul spitalului de alienați mintal, domnul Adrian Silvestri – un bărbat înalt, bine făcut, care avea mișcări lente, gesticula foarte puțin și era zgârcit la vorbă [...]* (AURA CHRISTI)

*Secretarul de stat a fost ceva mai zgârcit la vorbă în această privință, rezumându-se la puține fraze [...].* (GH. SĂSĂRMAN)

## ZGÂRIA

**A zgâria auzul** (D. sunete, zgomote) = A deranja, a irita:

*Vocea bătrânei m-a trezit din visurile mele. Glasul ei parcă îmi zgâria auzul și întuneca toată frumusețea amintirilor mele.* (ȘTEFAN GH. THEODORU)

*Dacă inițial era frumos de ascultat, acum nu numai că s-a demonetizat, dar a început să zgârie auzul, noul „limbaj de lemn” [...]* (CONSTANTIN ANGHELACHE)

**A zgâria hârtia** = Se spune, depreciaiv, despre scriitori; a scrie o literatură (sub)mediocră:

*Am rămas fără ochi de când zgârâi hârtia.* (ZAHARIA STANCU)

**A zgâria pământul** = A ara numai la suprafață:

*Zgârii pământul și grâul îți dă la bob treizeci de boabe.* (BARBU DELAVRANCEA)

*Evreii „nu pot zgâria pământul – nota F. Aderca în 1922 –, ei n-au voie să muncească”.* (ANDREI OIȘTEANU)

## ZI

**(A fi) mic de zile** = **a)** (A fi) tânăr. **b)** (A fi) lipsit de valoare:

*Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,/ Măști rânzânde, puse bine pe-un caracter inimic;* (MIHAI EMINESCU)

**(A fi) vechi de (sau în) zile** (ori **înaintat în zile**)

= (A fi) bătrân sau foarte bătrân:

*Era un moșneag înaintat în zile, bătrân,  
cu cinstite bătrânețe.* (GALA GALACTION)

*Pe Nistru tăbărâsem poporul tău să-mpil;/  
Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinași în cale.*  
(MIHAI EMINESCU)

*Avraam și Sara erau bătrâni, înaintați  
în zile, și Sara nu mai putea zămisli.* (CELE  
MAI FRUMOASE POVESTIRI din BIBLIE)

**(A fi) veșnic de zile** = (A fi) nemuritor:

*O, mag, de zile veșnic, la tine am venit;/  
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit.*  
(MIHAI EMINESCU)

**(A se face) ziua albă** (Pop.) = A se lumina  
complet:

*Făcându-se ziua albă, vulpea iese la  
marginea drumului.* (ION CREANGĂ)

*Afară, era ziuă albă.* (AL. MACEDONSKI)

**A (nu mai) avea zile (multe)** sau **a avea zile cu  
carul** = A (nu) nu mai avea mult de trăit:

*Părinte, zicea un țigan rob, în vârstă ca  
de 70 de ani, văd că nu o să mai am zile multe  
de trăit.* (P. ISPIRESCU)

*Găinile nu mai cântau cucoșește c-apoi  
atunci nici zile multe nu mai aveau.* (ION  
CREANGĂ)

**A avea** (sau, înv., **a vedea**) **zi bună** ori **zile  
multe și bune, zi albă** (cu cineva) = A avea trai  
tihnit, liniște (din partea cuiva):

*– A mea m-a prostit de tot. N-am zi albă  
din pricina ei. O să încerc să fac și eu ca tine.*  
(P. ISPIRESCU)

**A da** (sau **a dori**, reg., **a pofti** etc.) **cuiva buna  
ziua** (sau, îvp., **ziua bună**) = A saluta pe cineva:

*Unul dintre răzăși.. se abătu spre ei și le  
pofți ziua bună.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Toți îmi dau bună ziua respectuoși.* (AL.  
SAHIA)

**A da zi după zi** (Pop.) = A amâna de la o zi la alta:

*Vream de mult să venim, dar cu daraveri...  
am tot dat zi peste zi.* (I. A. BASSARABESCU)

**A face ziua** (sau **din zi**) **noapte și noaptea** (sau  
**din noapte**) **zi** = A lucra sau a petrece noaptea și  
a dormi ziua; a duce o viață dezordonată:

*În cupe vin de ambră – iarna grădini,  
verdeată,/ Vara petreceri, Alpîi cu frunțile de  
gheață/ – Ei fac din noapte ziuă ș-a zilei ochi  
închid.* (MIHAI EMINESCU)

**A fi învechit în zile rele.** v. **învechit.**

**A i se isprăvi** (cuiva) **zilele** = A muri:

*Radu-Vodă, nu numai atins la ochi, dar  
și de mult bolnav de reumatismul care-i  
înțepenise mânilor și picioarele, își isprăvi zilele  
încă destul de tânăr.* (NICOLAE IORGA)

*De-acu, Irino, i s-a isprăvit zilele!* (I. M.  
BUJOR)

**A i se încurca zilele cuiva** sau **a încurca  
lumea.** v. **încurca.**

**A ridica** (sau **a răpune, a curma, a lua**) **cuiva  
zilele** = A omorî pe cineva:

*Ia colo devale, în înfundătura ceea, un  
taur grozav la mulți bezmetici le-a curmat zilele.*  
(ION CREANGĂ)

*La pământ îl arunca/ Și zilele-i rădica.*  
(VASILE ALECSANDRI)

(Prin exagerare) *Ba, zău, cum s-o  
părăsesc,/ Când ca ea mi mai găsesc,/ La obraz  
ca rujile/ Ochișori ca murele.../ De-ți răpune  
zilele.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

**A scăpa cu viață** (sau **cu zile**). v. **scăpa.**

**A se îndelunga cu zile.** v. **îndelunga.**

**A se înroși a ziuă** = A se lumina de ziuă:

*E încă noapte. Dar s-a-nroșit a ziuă-n  
răsărit.* (MIHAI BENIUC)

**A se lăsa loc de bună ziua** (Fam.) = A păstra  
relații bune cu cineva:

Știu că vor lăsa loc de „bună ziua” în cel mai amărât bordei, dar și în cel mai strălucitor palat. (ALEXANDRU POPA)

Întotdeauna mi-a plăcut să las loc de bună ziua cu oamenii pe care i-am cunoscut în diferite împrejurări. (<http://alexciocan.ro/>)

**A trăi** (sau **a o duce**) **de pe o zi pe alta** = A duce un trai nesigur, precar:

Și Ganul Țiganul era cu minte [...] trăia cum putea, de pe-o zi pe alta, dar rău trăia. (I. POP-RETEGANUL)

Unii trăiesc de pe o zi pe alta, iar alții înnoată în bani și nu mai pot de bine. (P. ISPIRESCU)

**A vedea lumina zilei.** v. **lumină.**

**A(-și) număra zilele** = **a)** A nu mai avea mult de trăit:

Era un apel de vechi camarazi să-și stea într-ajutor:... zilele lui Șcheianu erau numărate. (CEZAR PETRESCU)

**b)** A nu mai avea multă răbdare:

Iar tatăl meu numără zilele; și de voi întârzia mult, va fi foarte mâhnit. (BIBLIA)

**c)** A fi pe punctul de a scăpa de ceva neplăcut:

Cu abia 29 de zile înainte de a fi eliberat – încercăm și noi gestul lui V. Braniște de a număra zilele, scrisorile, audierile – i s-a adus o lampă, un foarte bun însoțitor în lungile nopți din închisoare. (VALERIU BRANIȘTE)

**A-și lua bună ziua** (sau **ziua bună**) (de la cineva sau de la ceva) (Fam.) = **a)** A-și lua rămas-bun:

Îi gătiră cărțile ce trebuia să le ducă Țugulea, îi dete bani și porni, după ce își luă ziua bună de la împărat și boieri [...] (P. ISPIRESCU)

Gătindu-se foișorul, se urcă într-însul și, învârtind niște șuruburi și niște vârtejuri la niște meșteșuguri ce avea acest foișor, începu a pluti în vânt și, pe când se tot urca, el își luă ziua bună de la toți cei de față [...] (IDEM)

Adrian își luă bună ziua de la unchiu-său și se îndreptă spre cârciuma lui moș Anghel, pe

care și-o închipui mai jalnică decât casa mortului. (PANAIT ISTRATI)

**b)** A renunța (la ceva) definitiv; a socoti (ceva) drept pierdut:

Și, luându-și ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s-au strecurat pe rând acolo unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români [...] (MIHAI EMINESCU)

Iapa! Las' pe Dănilă, că știe el unde-a duce-o: să-și ia iertăciune de la boi și ziua bună de la car. (ION CREANGĂ)

**A-și pune capăt zilelor.** v. **pune.**

**A-și urî zilele** sau **a i se urî cuiva cu zilele** = A se sătura de viață, a nu mai voi să trăiască:

Multă minte îți mai trebuie, zise un străjer bătrân; se vede că ți-ai urât zilele. (ION CREANGĂ)

Orașul este atât de mizerabil încât ți-ai urî zilele să petreci în el o lună încheiată. (OCTAVIAN GOGA)

**Cât toate zilele (de mare)** = Foarte mare:

Mai era un flăcău cât toate zilele, sfârâma piatra. (MARIN PREDĂ)

O namilă de leu cât toate zilele de mare, de băgase pe toți în grozile morții. (P. ISPIRESCU)

**Câte zile voi (vei etc.) avea** = Cât voi (vei etc.) trăi:

Că, zău, nu te voi lăsa,/ Câte zile voi avea. (JARNÍK-BÎRSEANU)

N-am uitat – și nu voi uita câte zile voi avea – Codrii Lăpușnei, Vornicenii, Capriana... (NICOLAE ANDREI)

**Cu zilele în mână** (sau **în mâini**). v. **mână.**

**De** (sau **în**) **zilele mele (ale tale etc.)** = În toată viața mea (a ta etc.):

Aista-i un sat de calici și fudui cum n-am văzut de zilele mele. (CEZAR PETRESCU)

**Din ziua în care...** = Din momentul în care... :

*Din ziua în care s-a tocmit Chirică la Ipate, norocul îi curgea gârlă. (ION CREANGĂ)*

**Într-o (bună) zi** sau **într-una din zile** = Odată:

*Ieșea adesea la vânătoare; dar într-o zi se luă după un iepure... și nu-l nimeri. (P. ISPIRESCU)*

*Amu într-una din zile, cum ședea spânul la ospăț... li s-au adus... niște sălăți foarte minunate. (ION CREANGĂ)*

**La zile mari.** v. **mare.**<sup>1</sup>

**Limpede ca lumina zilei** (sau **ca ziua**), v. **lumină**.

**Mic de zile** = Tânăr; (fig.) lipsit de valoare, mediocru:

*Iară noi? noi, epigonii? Simțiri reci, harfe zdrobite,/ Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,/ Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic; (MIHAI EMINESCU)*

**N-a intrat vremea (n-au intrat zilele) în sac.** v. **intra**.

**Pe zi ce trece** (sau **merge**) = Cu cât trece timpul, din ce în ce mai mult, progresiv:

*Ea din ce în ce mai dragă ți-ar cădea pe zi ce merge. (MIHAI EMINESCU)*

*Și, întrucât cu permisul singur nu te poți specializa la condus, m-am perfecționat mereu la mersul pe jos, care cere și el, cel puțin în București, tot mai multe calități pe zi ce trece. (IOANA PÂRVULESCU)*

**Vai de zilele mele** (**tale** etc.) = Vai de capul meu (al tău etc.), vai de mine (de tine etc.):

*Asta-i răsplata mea, sufletul mămuțeii? Vai de zilele mele! (MIHAIL SADOVEANU)*

*E vai de zilele tale.../ Potera-i coala pe vale! (JARNÍK-BÎRSEANU)*

*O, mămică, mama mea,/ Vai de inimioara mea!/ Vai și de zilele mele,/ Una-i bună, zece-s rele. (TUDOR COLAC)*

**Zi-ntâi** = Data de întâi a fiecărei luni:

*Ne dusese... la un zi-ntâi mai, tocmai la Socola. (CALISTRAT HOGAȘ)*

*Era printre bunii școlari și nu lipsea de la clasă decât o dată pe lună, la zi-ntâi, când îl lua popa cu căldărușa. (AL. VLAHUȚĂ)*

**Zi-ntâiul** = Sfințirea cu agheazmă pe care o face preotul la locuințele credincioșilor la fiecare întâi ale lunii:

*Tata nu era religios. Când venea preotul cu zi-ntâiul, o lua spre fundul curții. (ION PAS)*

**Ziua de astăzi** = Timpul, vremea în care trăim:

*Nu se putea călători așa de ușor și fără primejdii, ca în ziua de astăzi. (ION CREANGĂ)*

*De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva/ Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda. (MIHAI EMINESCU)*

**Ziua de mâine** = Viitorul:

*Nu știe nimeni ce-i poate aduce ziua de mâine. (ZAHARIA STANCU)*

*Nu mai ajungeți să vedeți ziua de mâine. (ION CREANGĂ)*

**ZICE**

(Că) **bine zici.** v. **bine**.

**A nu zice vorbă mare** = A nu exagera:

*– N-aș vrea să-ți spun vorbe mari și poate că nici nu ți le-aș spune dacă nu ne-am ști mai de mult! (ION LĂNCRĂNAN)*

*Haz la vorbă, spor la lucru, ajutor și mângâiere!/ Ca să nu zic vorbă mare, de vrei chibzuit a fi,/ Cată și-ți fă trebușoara, când pe alții vei sluji. (D. C. OLLĂNESCU-ASCANIO)*

**A nu-i zice** (cuiva) **negri ți-s ochii.** v. **negru**.

**A se zice cu** (cineva) = A nu mai avea nicio scăpare:

*S-a zis cu plimbările, cu visurile consolatoare, s-a zis cu Dunărea – interzisă, interzisă pe vecie! (PANAIT ISTRATI)*

*Dacă mai aveai și rude peste hotare, gata, s-a zis cu tine. (AKADEMOS, I, 2010)*

**A zice** (sau **a spune**) **vorbă mare** (ori, rar, **vorbe mari**). v. **vorbă**.

**A zice aman.** v. aman.

**A zice da.** v.da.<sup>1</sup>

**A zice nu** (sau **ba**) (Pop.) = A refuza; a se opune:

*O nație care produce grâu poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.* (MIHAI EMINESCU)

*– Hm! nu zic ba! că minunate lucruri a făcut, nu ca voi!* (I. POP-RETEGANUL)

**A zice zău** = A (se) jura:

*Spune-mi, bade, spune-mi, zău,/ Pare-ți după mine rău?/ Zic zău, mândro, că nu-mi pare,/ Numai inima mă doare.* (JARNÍK-BÎRSEANU)

*Ci te uită la bărbat/ De ți-l vezi de minunat:/ Ia-l de brâu/ Și-l țâpă-n râu,/ Și zi zău,/ Că nu-i al tău!* (IDEM)

**A-i zice** (sau **a-i spune**) (cuiva) **una** (Pfm.) = A se exprima dezagreabil față de cineva:

*Păi, când ți-oi spune eu una – zicea nuntașul –, ai să râzi de-ai să te ții cu mâinile de burtă.* (MUREȘ COVATARU)

**A-i zice cuiva inima** (sau **gândul**) = Se spune când cineva are o presimțire:

*Rămâi cu noi; căci ne zice gândul că vei peri.* (P. ISPIRESCU)

*Se uită și el la dansa; și parcă îi zicea inima ceva; dară nu pricepu nimic.* (IDEM)

**Asta vrea să zică** (Pop.) = A însemna, a avea un anumit înțeles, o anumită semnificație:

*Știu că la răbuș tragi o creștătură, și asta vrea să zică o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce, și asta vrea să zică un car de pietriș ori un berbec.* (IOAN SLAVICI)

*Refluxul vra să zică când să umflă apa și să varsă la uscat.* (VASILE DRĂGHICI)

*– Asta vrea să zică, frățioare, că ne vom revedea în cer! îmi răspunse ea.* (PANAIT ISTRATI)

**Ce-ai zice...?** = Ce părere ai avea, ce-ai socoti, cum ți-ar părea?:

*Macar tu să fii acela, ce ai zice când ți-ar strica cineva somnul?* (ION CREANGĂ)

*Ce-ai zice, dacă te-aș ruga să mă însoțești într-o zi până acolo?* (LIA MUREȘAN)

**Ce-am zis eu?** (Pop.) = Vezi că am avut dreptate:

*Ce am zis eu? Procesele-verbale sunt de față.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

*Cred că de asta m-am făcut reporter. Ce am zis eu? E vreo meserie în care vorbești singur?* (<https://www.irinafodor.ro/>)

**Cum (precum) s-ar (mai) zice** = Cum s-ar exprima (cu alte cuvinte):

*Sau cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama-focului.* (ION CREANGĂ)

**În treacăt fie zis** = Fără a insista:

*De care fiu – în treacăt fie zis – ne leagă o frumoasă amicitie literară, din ziua când scriitorul acestor rânduri i-a ascultat o primă încercare dramatică de vădite calități...* (G. M. ZAMFIRESCU)

*În treacăt fie zis, avem de-a face cu un fenomen total diferit față de evoluția opiniei în Germania postbelică [...]* (CRISTIAN PEDA)

*Cu vremea, a lăsat mânuirea bâtei și a cuțitului pe seama altora care, între noi fie zis, erau mai tari de gură;* (PAVEL DAN)

*Fie zis în treacăt că Miron era și pe vremea aceea tot „caracudă”, ca și la 1884.* (CĂTĂLIN CIOABĂ)

**Mai bine zicând** = Mai exact, mai precis exprimat, cu un termen mai propriu:

*O lumină mi se făcu dinaintea ochilor, care-mi dădu puterea de a mă stăpâni, sau mai bine zicând îmi nimici puterea de a mai dori.* (NICOLAE GANE)

*Fiecare țăran rus primește, sau mai bine zicând păstrează... casa și îngrăditura sa.* (MIHAIL KOGĂLNICEANU)

**Mai bine zis** = Mai precis:

*Străbăturăm deci satul acesta sau, mai bine zis, această neșfârșită stradă de case țărănești, prin care cineva merge aproape două ceasuri cu credința, de la o vreme, că celălalt capăt trebuie să fie pe lumea cealaltă. (CALISTRAT HOGAȘ)*

*De când sunt bibliotecarul marelui duce, sau mai bine zis al Lizichii – ceea ce nu este același lucru – mi-am reluat viața de om în toată firea. (ION MINULESCU)*

**Să nu zici că ...** = Să nu-mi reproșezi că ..., să n-avem vorbă:

*Faceți cum vreți. Să nu ziceți că nu v-am dat de știre. (VASILE ALECSANDRI)*

*Să nu zici că nu ți-am spus. (GEORGIANA VÂJU)*

*Bine, merg pe mâna ta, să nu zici că nu te las să te desfășori. Dar dacă ieșim în pagubă... (LIVIU RADU)*

**Să zicem (că) = a)** Să presupunem, să admitem:

*Să zicem că da, dar le trebuie vreme. (BARBU DELAVRANCEA)*

*Să zicem că s-a tăiat fiecare pâine în câte trei bucăți, deopotrivă de mari. (ION CREANGĂ)*

**b)** De exemplu, de pildă:

*Vino la ora zece, să zicem.*

**Vrea (sau va, vra) să zică = a)** Înseamnă, are sensul, semnificația, valoarea, importanța:

*Ce va să zică aceea să plătesc? întrebă dânsul. (MIHAI EMINESCU)*

*Avea ochi albaștri, ceea ce vra să zică mult, și era frumos băiet. (IDEM)*

*Eu știu ce vra să zică durerea de inimă, bat-o pârđalnică s-o bată! (ION CREANGĂ)*

*Ce vrea să zică schimbarea asta repede. (D. BOLINTINEANU)*

*Refluxul vra să zică când să umflă apa și să varsă la uscat. (VASILE DRĂGHICI)*

**b)** Deci:

*Va să zică pleci la tribunal? (LIVIU REBREANU)*

**Zi... = a)** Judecă, socotește, dă-ți părerea:

*Dumneata cum crezi să facem, zi, nea Ioane, ai? (PETRU DUMITRIU)*

**b)** Așadar, deci:

*Doarme... – Zi, doarme... murmură Rizea. (PETRU DUMITRIU)*

*Pe ăia din Dobrunu și care or mai fi fost, i-ai dus la oraș, zi? (IDEM)*

**Zi-i pe nume! v. nume.**

**ZID**

**A face zid împrejurul cuiva** = A înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra; (pex.) a se solidariza cu cineva:

*Dară copiii din casă și aprozii se făcură zid împrejurul lui Ștefan-vodă, și dădeau de moarte. (P. ISPIRESCU)*

*Armata, în special, a făcut zid împrejurul M.S. Regelui și întregii familii Regale. (CONSTANTIN GĂVĂNESCU)*

**A pune (pe cineva) la zid. v. pune.**

**A trăi cât lumea (sau cât zidul Goliei, cât pământul, cât un veac de om). v. trăi.**

**ZIS**

**A se alege cu zisul (Fam.)** = A vorbi în zadar, fără a fi ascultat:

*Mama s-a ales cu zisul, iar fata a făcut tot ce-a crezut.*

**ZLOATĂ**

**A da din zloată în zloată** = A deveni tot mai prosper:

*Tot lumea să iei cu împrumut, și să dai sâmbătă, că-ți merge bine, și din zloată în zloată dai. (TUDOR PAMFILE)*

**ZLOT**

**A nu plăti niciun zlot (rău) în ochii cuiva** = A nu avea nicio valoare pentru cineva, a nu da nicio considerație cuiva:

*Eu giudec oamenii după meritul lor, iar nu după titluri... evghenia nu plătește niciun zlot în ochii mei.* (VASILE ALECSANDRI)

### ZMEU

**A se lupta ca un zmeu** (Fam.) = A se lupta vitejește:

*Ba în piața orașului văzu un grup de marmură, care-l reprezenta pe el însuși luptându-se cu un zmeu.* (MIHAI EMINESCU)

**A-i face cuiva mațele coadă de zmeu.** v. maț.

### ZOB

**A face zob** = A sfârâma, a distruge; (pex.) a face viața amară cuiva, a distruge:

*Însă a doua zi după apariție un cotidian influent m-a făcut zob [...]* (DINU SĂRARU)

*Tu nici nu știi, nu vrei să știi, nu simți, nu te interesează. Contează să stai alături de el. Te ține, dacă îi ești de folos. Te face zob, cârpă de șters pe jos.* (<http://www.ziuconstantina.ro/>)

**A (se) face zob** = A (se) sparge în bucăți mici, în fărâme, a (se) face praf:

*Au luat la bătut de la mijloc, cu parul, până la gât, apoi până la tălpi... de parcă ar fi vrut să-i facă zob.* (ZAHARIA STANCU)

### ZODIE

**A citi (ori a da) în zodii** (sau **a căuta la zodii**) = A prezice (cuiva) soarta, viitorul după poziția stelelor:

*Le-am citit zodiile și fiecăruia i-am arătat ce-o așteaptă [...].* (GALA GALACTION)

*Ei, după ce cunoști? – După cer, Coane. Că ajungi să citești în zodie mai ghine ca-n carte.* (DUILIU ZAMFIRESCU)

**A se naște în zodia rațelor** = A fi mereu însetat:

*Se vede că acesta-i prăpădenia apelor, vestitul Setilă, fiul Secetei, născut în zodia rațelor și împodobit cu darul suptului.* (ION CREANGĂ)

### ZOICĂ

**A umbla zoica** (sau **zoica-beată**) = A umbla fără rost, pierzând vremea:

*Cu zoica-beată, „a umbla fără lucru și cam zăpăcit” (Zanne, II, 788), cuprinde, foarte probabil, o aluzie locală (expresia e din Vâlcea) la vreo femeie bețivă și ulicernică (numele de femeie Zoica e atestat în „Archiva Istorică”, 12, 89) (DACOROMANIA, vol. 4, partea I, 1927)*

### ZOR

**A avea zor de...** (Rar) = a) A avea (mare) nevoie de...:

*– De ce nu faci mai încolo ce vrei să faci?... Ce zor ai să faci tocmai aici?* (DUMITRU STĂNCESCU)

b) A-i păsa de...:

*Rumânul se uită la el așa pe sub sprânceană și-i zise: – Da ce zor ai tu? – Am, că acilea stau.* (IDEM)

**A avea zor** = A se grăbi:

*Naica Floare are zor.* (IOAN SLAVICI)  
*Avea zor mare omul, căci pomii erau în floare și ținea să fie cu toate gata până ce nu ies trufandalele.* (IDEM)

*E trei... și dacă n-aș avea zor, mâine e o nuntă.* (CELLA SERGHI)

**A da (cuiva) zor** = A face pe cineva să se grăbească; a îmboldi pe cineva:

*Aștepta procesul cu încăpățânare și se ducea mereu-mereu pe la Victor Groșoru să-i dea zor, încât avocatul trebui să-l ocărăscă și să-l amenințe să se astâmpere.* (LIVIU REBREANU)

*Îi lăsa gura apă după bucatele cele bune ce gustase de la vecini; foamea îi da zor să îmbuce și el;* (P. ISPIRESCU)

**A face (cuiva) (mare) zor de bani** (Înv.) = A cere (insistent) o datorie:

*Stăpâne, dumneata și altădată ne-ai mai fost zapciu, dar ca acum, atâta zor dă bani nu*



ne-ai făcut niciodată, nici în vreme dă răzmiriță  
[...] (IORDACHE GOLESCU)

**A lua cu zorul** (pe cineva) (Înv.) = A constrânge:

*Țiganul, orișicât de țațoș ar fi, se pleacă dacă-l iei cu zorul.* (IOAN SLAVICI)

*Plângerile și rugăciunile lor m-au atins la ficați și nu mă lasă inima... ca să-i iau cu zorul.* (P. ISPIRESCU)

**A lua la zor** (pe cineva) (Reg.) = A cere socoteală; a muștra:

[...] *geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Târgoviște și bietul Mușat, dacă vede și vede, ca să scape de tăcăitura ceea de moară stricată, încheie cearta cu: „Poate, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata”.* (MIHAI EMINESCU)

**A nu avea zor de ceva** (sau **de cineva**) = A nu-ți trebui, a nu-ți fi necesar numaidecât:

*Că de lână zor n-avea.* (POP.)

*O trimeea baba, dar n-avea zor de pânză;* (DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, vol. 17, 1913)

**A nu avea zor să...** = A nu avea interes să...:

*Domnul Moldovei nu avea niciun zor de a-și atrage ura unui puternic regat învecinat.* (B. P. HASDEU)

**A vedea zorul** (Îvr.) = A nu (mai) avea nicio posibilitate:

*Dacă or vedea zorul, vin ei acasă – se arăta mai așezat Constantin Triculete, tatăl lui Nistor Triculete, conducător pe tramvaiul numărul 15.* (NICOLAE FULGA)

**A-și face mâniei zor** (Rar) = A se enerva:

*Bătu cu ciudă din picior/ Și repede-a plecat./ S-a poticnit de-un lemn în tindă/ Și-și mai făcu mâniei zor.* (G. COȘBUC)

**Zor-nevoie. v. nevoie.**

**Zor-zor** (Rar) = În mare grabă:

*Unchiașul mâna, mâna zor-zor și calea nu se mai isprăvea.* (BARBU DELAVRANCEA)

**ZORALIU, -IE**

**A făcut-o zuralie** = A făcut ceva foarte nepotrivit, protestesc:

[...] *ai făcut-o zuralie, boacănă, de oaie, fiartă.* (TUDOR PAMFILE)

**ZORI**

**A da în fapt de zori** = A se face ziuă, a se lumina de zi:

*De cum a dat în fapt de zori,/ Veneau, cu fete și feciori,/ Trăsnind rădvanele de crai/ Pe netede poteci de plai.* (G. COȘBUC)

**A se (re)vârșa** (sau **a se crăpa, a se ivi, a se zări, a miji**) **zorile** (sau **zori, zori de zi, zori de ziuă**), sau **a da în fapt** (sau **a se crăpa, a se anunța**) **de zori** = A începe să se lumineze:

– *Un deșt de untdelemn!... un deșt!... e prea mult... risipă... se răvarsă de ziuă... Cum o să mai vază Atotțitorul o limbuliță gălbuie când soarele o potopi lumea cu lumina lui?...* (BARBU DELAVRANCEA)

*Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.* (VASILE ALECSANDRI)

*Melentie Heruvimu se sculase cum s-a crăpat de ziuă, încetinel, ca să nu trezească pe nevastă-sa, care se zvârcolise în dureri toată noaptea [...]* (LIVIU REBREANU)

[...] *că nici n-o să crape de zori și o să pornim, că dumnealui pleacă dimineață și doar n-a petrece o zi și o noapte la Ieși, dormind pe saltea aiasta.* (EUGEN LOVINESCU)

*În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, fel și chip, cum aș putea îndupleca pe mama să mă dea mai bine la mânăstire;* (ION CREANGĂ)

– *Curând o să se reverse de ziuă, e bine să mergem pe apă, îmi zise moș Toma grădinarul.* (NICOLAE GANE)

*Mândră, când să vin la tine se vârșa zorile bine.* (POP.)

**A suna** (sau **a bate**) **zorile** (Iuz.) = A da semnalul de deșteptare dimineața, în cazărmi:

*Cazacii regimentului Terek au năvălit cu săbiile scoase asupra muziceii care suna zorile, silind-o a mai cânta.* (MIHAIL ROLLER)

*Dobele de la cortul de gardă începe a bate zorile.* (VASILE ALECSANDRI)

**Din zori și până-n seară** (sau **până-n noapte**) = De când se face ziuă până noaptea târziu; toată ziua:

*În sufletul vostru a pătruns/ Vara cu muncă din zori până-n noapte.* (MIHAI BENIUC)

*Astfel grădina raiului răsuna în toate zilele de cântări bisericești din zori și până noaptea, de țiera mai mare dragul.* (G. TOPÎRCEANU)

*Torcea, torcea fus după fus,/ Din zori și până-n seară;/ Cu furca-n brâu, cu gândul dus./ Era frumoasă de nespus în portu-i de la țară.* (ȘT. O. IOSIF)

## ZULĂ

**A da cu jula** (sau **cu zula** ori **cu racu**<sup>1</sup>). v. **da**.<sup>2</sup>

## ZULEALĂ

**A face zuleală** = A fura:

*Cât eram eu de năuc, am băgat de seamă că s-au zulit scule serioase din hogașul lui Dragu.* (RODICA OJOG-BRAȘOVEANU)

## ZURBA

**A lua cu zurbaua** (Reg.) = **a**) A lua cu forța și pe nedrept:

*Dacă arendașul are nevoie să-i muncim și peste zilele legiuite, ne ia de la lucrul nostru cu zurbaua și ne duce la dânsul [...]* (IOAN M. BUJOREANU)

**b)** A trata pe cineva fără înțelegere, fără bunăvoință.

## ZURBALÂC

**A ridica zurbalâc** (Îvr.) = A se răzvrăti:

*Dar în aprilie 1837, la întoarcerea lor în oraș a izbucnit un scandal, ispravnicul județului cerând pedepsirea celor „8 negustori, care petrecând cu băuturi și lăutari” s-au întors „având focle aprinse” iar „ulițele sunt strâmte cu totul” și „s-au ridicat cu zurbalâc”. (<http://istorielocala.ro/>)*

## ZVÂNTA

**A sminti** (sau **a omori**, **a prăpădi**, **a răzbi**, **a stinge**, **a hâi**, (reg.) **a mântui**, (reg.) **a teșmeni**, **a usca**, **a zvânta** etc.) (pe cineva) **în bătaie** (sau **în bătai** ori **cu bătaia**). v. **bătaie**.

## ZVÂRLI

**A împroșca** (pe cineva) **cu noroi** sau **a zvârli** (sau **a izbi**, **a stropi**) **cu noroi** (în cineva). v. **noroi**.

**A zvârli** (pe cineva) **pe drumuri** (sau **pe drum**) = A lăsa (pe cineva) fără adăpost:

*În urma intrigilor trebui să facă loc aventurierului Petrino; iată-l smuls din „pacea cărților” și, pentru a i se da o compensație, zvârlit pe drumurile Iașilor și Vasluiului ca revizor școlar.* (EUGEN LOVINESCU)

*Vrei să ne-aprindem paie în cap ? Să ne zvârlă baba pe drum ?* (ION CREANGĂ)

**A zvârli** (și) **cu barda în Dumnezeu** (sau **a azvârli**) **cu barda** (ori **cu piatra**, **cu pușca**, **cu securea** etc.) **în Dumnezeu** (sau **în lună**) = A fi recalcitrant sau nebun:

*Încât, de pildă, leșii, bărbați subțiri și întru toate desăvârșiți, îi pârau lumii că ar fi așa de răi, de zvârl și cu barda în Dumnezeu.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Ar fi dat, la o adică, și cu barda în Dumnezeu.* (TUDOR ARGHEZI)

*În primul rând, nu știu de nicio poveste cu un nebun care vrea să dea cu barda în Dumnezeu.* (CONSTANTIN MUNTEANU)

**A zvârli banii pe fereastră** (sau **a arunca banii pe fereastră**) = A risipi:

*Avertizam în același timp că, potrivit tradiției noastre, ne vom trezi cu două săptămâni înainte de eveniment, când vom zvârli cu bani pe fereastră, dar fără vreun efect deosebit.* (PAUL DOBRESCU)

*Eu nu mă pricep la cai, dar știu și copiii că Faraon este regele gloabelor – îmi pare că așa e și poreclit. Se poate să zvârli banii pe fereastră?* (SEMNAL TEATRAL, nr. 1, 1998)

**A zvârli praf în ochii lumii** = A căuta să epateze, să înșele prin aparențe:

*– Da ce?! Ca să ne țape praf în ochi, mă, să ne-amețească o țără!...* (ION LĂNCRĂNAN)

*– Dar, Stavrule, te-am văzut cumpărând zahăr și lămâi, nu erau pentru a face limonadă?*  
*– Nu, dragul meu, asta e praf în ochii însetaților!* (PANAIT ISTRATI)

### ZVÂRLITURĂ

**La** (sau **ca de**) **o** (ori **două**, **trei** etc.) **zvârlitură** (sau **zvârlituri**) **de băț** (sau **de piatră**) (Fam.) = Distanță relativ mică (până la care se poate arunca cu bățul sau cu piatra):

*[...] trimese pe Fănică, băiatul cel mai mare, în Negrești, peste deal, la o zvârlitură de băț, să poftească la târg pe cumătrul Manole.* (MIHAIL SADOVEANU)

### ZVOANĂ

**A da zvoană (în țară)** (Pop.) = A înștiința:

*Și-i caută cu aceeași rânduială de atunci nu cu câni, ci cu copii care intră în sihlă, bat cu bețele și dau zvoană cu glasurile.* (MIHAIL SADOVEANU)

*Când a căzut de la Domnie porunca așteptată, surlașii și trâmbițașii de dincolo de lunca Bârladului au dat zvoană [...]* (IDEM)

**A se face zvoană** (Reg.) = A se zvoni:

*Tot în acea vreme, și la împărăție strașnică zvoană s-a făcut, și însuși împăratul cu*

*sfetnicii săi, văzând această mare minune, grozav s-au speriat [...]* (ION CREANGĂ)

*Am spus și am vorbit să nu se facă zvoană în sat despre oaspeții noștri.* (MIHAIL SADOVEANU)

### ZVON

**A (se) face zvon** = A (se) zvoni:

*Îndată se făcu zvon în sat că unchiașul și baba se procopsiră fără știrea lui Dumnezeu, și alerga lumea după lume ca să vază cu ochii lor minunea.* (P. ISPIRESCU)

*Auzind părintele Duhu că s-a făcut zvon prin Iași despre niște năzdrăvăni ca aceste, cică s-a luat sfinția-sa pe gânduri, zicând [...]* (ION CREANGĂ)

**A da zvon** (Pop.) = A înștiința:

*Îndată a și dat veste de mirare, cum că nu mai departe de nouă zile măria sa dă zvon de bucium și scoală țara la război.* (MIHAIL SADOVEANU)

*– E greu, zise apoi. Ceea ce voiesc eu trebuie să se facă iute, cât mai curând, căci altfel se dă zvon și totul e pierdut.* (IOAN SLAVICI)



ISBN: 978-973-595-856-5  
ISBN: 978-606-37-1070-4